

Informacijsko ponašanje studenata poslijediplomskih sveučilišnih studija pri znanstveno-istraživačkom radu

Gašo, Gordana

Doctoral thesis / Doktorski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:477153>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-11**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZADRU
POSLIJEDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ
DRUŠTVO ZNANJA I PRIJENOS INFORMACIJA

Gordana Gašo

**INFORMACIJSKO PONAŠANJE STUDENATA
POSLIJEDIPLOMSKIH SVEUČILIŠNIH
STUDIJA PRI ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKOM
RADU**

Doktorski rad

Zadar, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZADRU
POSLIJEDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ
DRUŠTVO ZNANJA I PRIJENOS INFORMACIJA

Gordana Gašo

**INFORMACIJSKO PONAŠANJE STUDENATA
POSLIJEDIPLOMSKIH SVEUČILIŠNIH
STUDIJA PRI ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKOM
RADU**

Doktorski rad

Mentorica

prof. dr. sc. Sanjica Faletar

Komentorica

doc. dr. sc. Martina Dragija Ivanović

Zadar, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZADRU

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

I. Autor i studij

Ime i prezime: Gordana Gašo

Naziv studijskog programa: Poslijediplomski sveučilišni doktorski studij Društvo znanja i prijenos informacija

Mentorica: prof. dr. sc. Sanjica Faletar

Komentorica: doc. dr. sc. Martina Dragija Ivanović

Datum obrane: 5. rujna 2023.

Znanstveno područje i polje u kojem je postignut doktorat znanosti: društvene znanosti, informacijske i komunikacijske znanosti

II. Doktorski rad

Naslov: Information behavior of postgraduate students in scientific research

UDK oznaka: 025.4.03-057.4(043.3)

Broj stranica: 357

Broj slika/grafičkih prikaza/tablica: 13/0/52

Broj bilježaka: 51

Broj korištenih bibliografskih jedinica i izvora: 209

Broj priloga: 11

Jezik rada: hrvatski

III. Stručna povjerenstva

Stručno povjerenstvo za ocjenu dokorskog rada:

1. doc. dr. sc. Mate Juric, predsjednik
2. prof. dr. sc. Ivanka Stričević, članica
3. prof. dr. sc. Kornelija Petr Balog, članica

Stručno povjerenstvo za obranu dokorskog rada:

1. doc. dr. sc. Mate Juric, predsjednik
2. prof. dr. sc. Ivanka Stričević, članica
3. prof. dr. sc. Kornelija Petr Balog, članica

UNIVERSITY OF ZADAR
BASIC DOCUMENTATION CARD

I. Author and study

Name and surname: Gordana Gašo

Name of the study programme: Postgraduate doctoral study Knowledge Society and Information Transfer

Mentor: Professor Sanjica Faletar, PhD

Co-mentor: Assistant Professor Martina Dragija Ivanović, PhD

Date of the defence: 5 September 2023

Scientific area and field in which the PhD is obtained: social sciences, information and communication sciences

II. Doctoral dissertation

Title: Information behavior of postgraduate students in scientific research

UDC mark: 025.4.03-057.4(043.3)

Number of pages: 357

Number of pictures/graphical representations/tables: 13/0/52

Number of notes: 51

Number of used bibliographic units and sources: 209

Number of appendices: 11

Language of the doctoral dissertation: Croatian

III. Expert committees

Expert committee for the evaluation of the doctoral dissertation:

1. Assistant Professor Mate Juric, PhD, chair
2. Professor, Ivanka Stričević, PhD, member
3. Professor, Kornelija Petr Balog, PhD, member

Expert committee for the defence of the doctoral dissertation:

1. Assistant Professor Mate Juric, PhD, chair
2. Professor, Ivanka Stričević, PhD, member
3. Professor, Kornelija Petr Balog, PhD, member

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Gordana Gašo**, ovime izjavljujem da je moj **doktorski** rad pod naslovom **Informacijsko ponašanje studenata poslijediplomskih sveučilišnih studija pri znanstvenoistraživačkom radu** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 23. veljače 2023.

Zahvala

Zahvaljujem se svojoj mentorici prof. dr. sc. Sanjici Faletar, prije svega što mi je dala vjetar u leđa i potaknula me da upišem poslijediplomski studij, a potom svojim savjetima i podrškom, zajedno s komentoricom doc. dr. sc. Martinom Dragijom Ivanović, pomogla tijekom izrade ovog doktorskog rada. Zahvaljujem se također i prof. dr. sc. Korneliji Petr Balog, redovitoj profesorici u trajnom izboru, na korisnim savjetima i zajedničkim kavama.

Danijelu, Ani i Ivi

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Pregled literature	6
2.1. Teorijski okvir.....	6
2.1.1. Informacijske potrebe	6
2.1.2. Informacija	10
2.1.3. Informacijsko ponašanje.....	13
2.1.3.1. Kuhlthauin model procesa traženja informacija.....	24
2.1.3.1.1. Teorijski okvir.....	24
2.1.3.1.2. Model procesa traženja informacija.....	31
2.1.3.1.3. Koncept nesigurnosti i traženje informacija	36
2.1.3.1.4. Zone intervencije	44
2.2. Informacijsko ponašanje doktoranada	57
2.2.1. Istraživanja informacijskog ponašanja doktoranada.....	57
2.2.1.1. Doktorand – pustinjač, znanstvenik i suradnik	57
2.2.1.2. Traženje i korištenje informacija i informacijskih izvora	59
2.2.1.2.1. Internetske tražilice.....	60
2.2.1.2.2. Društveni mediji	62
2.2.1.2.3. Način traženja i korištenja informacija	64
2.2.1.2.4. Istraživački proces: nedostatak vremena, nesigurnost, preopterećenost informacijama	66
2.2.1.2.5. Razlike između doktoranada s obzirom na različita demografska obilježja	67
2.2.1.2.6. Vještine i kompetencije.....	70
2.2.1.3. Osobni kontakti	72
2.2.1.3.1. Knjižničar.....	72
2.2.1.3.1.1. Tradicionalna uloga knjižničara	72
2.2.1.3.1.2. Nova uloga knjižničara.....	75
2.2.1.3.1.3. Zone intervencije	77
2.2.1.3.2. Mentori.....	79
2.2.1.3.3. Kolege.....	82
3. Istraživanje	84W
3.1. Cilj istraživanja	84
3.2. Istraživačka pitanja i hipoteze.....	84
3.3. Metodologija istraživanja.....	85
3.3.1. Istraživački pristup	85
3.3.2. Strategija istraživanja	87
3.3.3. Istraživačka etika	90
3.3.4. Prikupljanje podataka i analiza postupaka.....	91
3.3.4.1. Prva faza istraživanja: anketni upitnik	93
3.3.4.1.1. Uzorak anketnog upitnika.....	96
3.3.4.1.2. Obrada podataka prikupljenih anketnim upitnikom.....	99
3.3.4.2. Druga faza istraživanja: polustrukturirani individualni intervju	100
3.3.4.2.1. Nacrt za polustrukturirani individualni intervju.....	101

3.3.4.2.2. Uzorak polustrukturiranog individualnog intervjua.....	103
3.3.4.2.3. Obrada podataka prikupljenih polustrukturiranim individualnim intervjum ...	106
3.4. Analiza podataka i rezultati	106
3.4.1. Istraživačko pitanje 1: Na koji način doktorandi dolaze do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije?	106
3.4.1.1. Rezultati anketnog upitnika.....	106
3.4.1.1.1. Traženje i pronalaženje potrebnih informacija	106
3.4.1.1.2. Oblik informacije.....	114
3.4.1.2. Rezultati polustrukturiranog individualnog intervjua	114
3.4.1.2.1. Način traženja i pronalaženja potrebnih informacija	114
3.4.1.2.2. Oblik informacije.....	116
3.4.1.3. Sažetak 1. istraživačkog pitanja	118
3.4.2. Istraživačko pitanje 2: Na temelju čega ispitanici odlučuju koji će informacijski izvor koristiti za pisanje disertacije?.....	119
3.4.2.1. Rezultati anketnog upitnika.....	119
3.4.2.2. Sažetak 2. istraživačkog pitanja	119
3.4.3. Istraživačko pitanje 3: S kojim se poteškoćama ispitanici susreću pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?.....	120
3.4.3.1. Rezultati anketnog upitnika.....	120
3.4.3.1.1. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija.....	120
3.4.3.1.2. Vještine pri traženju i pronalaženju informacija.....	121
3.4.3.2. Rezultati polustrukturiranog individualnog intervjua	128
3.4.3.2.1. Iniciranje ili uvođenje - prva faza ISP modela.....	128
3.4.3.2.1.1. Konkretno situacije	128
3.4.3.2.1.1.1. Situacije bez poteškoća	128
3.4.3.2.1.1.2. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija.....	128
3.4.3.2.1.1.3. Druge poteškoće.....	130
3.4.3.2.2. Odabiranje - druga faza ISP modela	133
3.4.3.2.2.1. Konkretno situacije.....	133
3.4.3.2.2.1.1. Situacije bez poteškoća	133
3.4.3.2.2.1.2. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija.....	134
3.4.3.2.2.1.3. Druge poteškoće.....	135
3.4.3.2.3. Eksploracija - treća faza ISP modela	136
3.4.3.2.3.1. Konkretno situacije	136
3.4.3.2.3.1.1. Situacije bez poteškoća	136
3.4.3.2.3.1.2. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija.....	136
3.4.3.2.3.1.3. Druge poteškoće.....	139
3.4.3.2.3.2. Pohranjivanje informacija.....	140
3.4.3.2.3.3. Vođenje bilješki.....	142
3.4.3.2.4. Formuliranje - četvrta faza ISP modela	144
3.4.3.2.4.1. Konkretno situacije	144
3.4.3.2.4.1.1. Situacije bez poteškoća	144
3.4.3.2.4.1.2. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija.....	145
3.4.3.2.4.1.3. Druge poteškoće.....	146
3.4.3.2.5. Prikupljanje - peta faza ISP modela.....	147
3.4.3.2.5.1. Konkretno situacije	147

3.4.3.2.5.1.1. Situacije bez poteškoća	147
3.4.3.2.5.1.2. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija	147
3.4.3.2.5.1.3. Druge poteškoće	149
3.4.3.2.6. Prezentiranje - šesta faza ISP modela	151
3.4.3.2.6.1. Konkretno situacije	151
3.4.3.2.6.1.1. Situacije bez poteškoća	151
3.4.3.2.6.1.2. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija	152
3.4.3.2.6.1.3. Druge poteškoće	153
3.4.3.2.7. Vrednovanje - sedma faza ISP modela	154
3.4.3.2.7.1.1. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija – usporedba	157
3.4.3.2.7.1.2. Druge poteškoće - usporedba	158
3.4.3.3. Sažetak 3. istraživačkog pitanja	159
3.4.4. Istraživačko pitanje 4: Kada je i kakav oblik pomoći potreban ispitanicima za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija?	163
3.4.4.1. Rezultati anketnog upitnika	163
3.4.4.1.1. Pomoć knjižničara	163
3.4.4.1.2. Pomoć mentora	170
3.4.4.2. Rezultati polustrukturiranog individualnog intervjua	176
3.4.4.2.1. Sudjelovanje na edukacijama tijekom visokoškolskog obrazovanja	176
3.4.4.2.2. Iniciranje ili uvođenje - prva faza ISP modela	176
3.4.4.2.2.1. Pomoć	176
3.4.4.2.2.1.1. Pomoć knjižničara	176
3.4.4.2.2.1.2. Pomoć mentora	178
3.4.4.2.2.1.3. Pomoć drugih osoba	180
3.4.4.2.3. Odabiranje - druga faza ISP modela	180
3.4.4.2.3.1. Pomoć	180
3.4.4.2.3.1.1. Pomoć knjižničara	180
3.4.4.2.3.1.2. Pomoć mentora	182
3.4.4.2.3.1.3. Pomoć drugih osoba	185
3.4.4.2.4. Eksploracija - treća faza ISP modela	186
3.4.4.2.4.1. Pomoć	186
3.4.4.2.4.1.1. Pomoć knjižničara	186
3.4.4.2.4.1.2. Pomoć mentora	188
3.4.4.2.4.1.3. Pomoć drugih osoba	190
3.4.4.2.5. Formuliranje - četvrta faza ISP modela	190
3.4.4.2.5.1. Pomoć	190
3.4.4.2.5.1.1. Pomoć knjižničara	190
3.4.4.2.5.1.2. Pomoć mentora	190
3.4.4.2.5.1.3. Pomoć drugih osoba	191
3.4.4.2.6. Prikupljanje - peta faza ISP modela	193
3.4.4.2.6.1. Pomoć	193
3.4.4.2.6.1.1. Pomoć knjižničara	193
3.4.4.2.6.1.2. Pomoć mentora	193
3.4.4.2.6.1.3. Pomoć drugih osoba	195
3.4.4.2.7. Prezentiranje - šesta faza ISP modela	196
3.4.4.2.7.1. Pomoć	196

3.4.4.2.7.1.1. Pomoć knjižničara.....	196
3.4.4.2.7.1.2. Pomoć mentora.....	196
3.4.4.2.7.1.3. Pomoć drugih osoba.....	197
3.4.4.2.8. Vrednovanje - sedma faza ISP modela.....	198
3.4.4.2.8.1. Način pristupanja budućim istraživačkim zadacima.....	199
3.4.4.2.8.2. Savjet budućim doktorandima.....	200
3.4.4.2.9. Potreban oblik pomoći pri traženju i korištenju informacija te općenito tijekom poslijediplomskog studija.....	204
3.4.4.2.9.1. Potreban oblik pomoći knjižničara pri traženju i korištenju informacija te općenito tijekom poslijediplomskog studija.....	208
3.4.4.2.9.2. Potreban oblik pomoći mentora pri traženju i korištenju informacija te općenito tijekom poslijediplomskog studija.....	213
3.4.4.2.9.3. Potreban oblik pomoći drugih osoba pri traženju i korištenju informacija te općenito tijekom poslijediplomskog studija.....	216
3.4.4.3. Sažetak 4. istraživačkog pitanja.....	217
3.4.5. Istraživačko pitanje 5: Koji čimbenici utječu na informacijsko ponašanje ispitanika s obzirom na različita demografska obilježja?.....	224
3.4.6. Afektivni čimbenici.....	227
3.4.6.1. Afektivni čimbenici u 1. fazi.....	227
3.4.6.2. Afektivni čimbenici u 2. fazi.....	232
3.4.6.3. Afektivni čimbenici u 3. fazi.....	236
3.4.6.4. Afektivni čimbenici u 4. fazi.....	239
3.4.6.5. Afektivni čimbenici u 5. fazi.....	242
3.4.6.6. Afektivni čimbenici u 6. fazi.....	247
3.4.6.7. Afektivni čimbenici u 7. fazi.....	250
4. Rasprava.....	256
4.1. Afektivni čimbenici.....	274
4.2. Doprinos istraživanju.....	278
4.3. Ograničenja istraživanja.....	279
5. Zaključak.....	281
5.1. Mogući razvoj zona intervencije.....	288
6. Popis korištenih izvora i literature.....	294
7. Sažetak.....	308
7.1. Abstract.....	310
8. Prilozi.....	313
Prilog 1. Popis poslijediplomskih sveučilišnih (doktorskih) studija iz područja društvenih znanosti.....	313
Prilog 2. Popis poslijediplomskih sveučilišnih (doktorskih) studija iz područja humanističkih znanosti.....	321
Prilog 3. Zamolba za sudjelovanje u istraživanju.....	325
Prilog 4. Obrazac privole za sudjelovanje u polustrukturiranom individualnom intervjuu.....	326
Prilog 5. Anketni upitnik.....	327

Prilog 6. Nacrt za polustrukturirani individualni intervju.....	336
Prilog 7. Tablica za ispitanike – Faze pisanja disertacije	340
Prilog 8. Tablice sa statistički značajnim razlikama	341
Prilog 9. Transkripti polustrukturiranih individualnih intervju provedeni s doktorandima dostupni su na USB-u uz tiskanu verziju disertacije	352
Prilog 10. Popis slika	353
Prilog 11. Popis tablica	354
9. Životopis.....	357

1. Uvod

U znanstvenoj literaturi za studente poslijediplomskih sveučilišnih studija koriste se različiti termini kao što su „doktorand” (Klaić¹ 2012; Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika² 2015; Zajedno do doktorata: preporuke za mentore i doktorande 2011), doktorski student (engl. *doctoral students*) (Dilek-Kayaoglu 2014; Fleming-May i Yuro 2009; Gouseti 2017; Janiuniene i Maceviciute 2016; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018), „mladi istraživač” (eng. *early stage researchers*) (Salzburg II preporuke 2011) ili „istraživač početnik”³ (engl. *early career researchers*) (Žižak 2014). Kako bi se napravila distinkcija između studenata preddiplomskih i diplomskih studija, u ovom će se radu za studente poslijediplomskih (sveučilišnih) studija koristiti termin „doktorandi”.

U Frascatijevom priručniku doktorande se smatra istraživačima, a njih se definira kao „profesionalce koji se bave koncipiranjem ili stvaranjem novog znanja, proizvoda, procesa, metoda i sustava te upravljaju odgovarajućim projektima” (OECD 2002, 93). Također, u *Salzburškim načelima* 2005. godine, utemeljenim u okviru Bolonjskog procesa kao temelj reforme poslijediplomskog obrazovanja, doktorande se smatra mladim istraživačima te ih se izjednačava s Frascatijevom definicijom profesionalca-istraživača, odnosno znanstvenika-istraživača. Prema tome, „biti istraživač” znači završiti najviši stupanj formalnoga obrazovanja, a sama izobrazba završava izradom disertacije⁴ kao izvornog znanstvenoistraživačkog rada koji se temelji na originalnom istraživanju i stvaranju novih spoznaja. S obzirom da je u poslijediplomskom obrazovanju naglasak stavljen na istraživačku komponentu, to ga čini različitim od preddiplomskog i diplomskog.

Budući da se doktorande smatra znanstvenicima, mladim istraživačima, ali i studentima pa ih, s obzirom na navedeno, u literaturi pronalazimo u različitim kontekstima, predstavljaju specifičnu skupinu za koju Gardner (2009) smatra da se, kada se govori o njezinom razvoju, ne

¹ Prema Klaiću (2012, 241) doktorand je „diplomirani student koji se priprema na doktorski ispit”.

² U *Velikom rječniku hrvatskoga standardnog jezika* (2015, 214) doktorand se definira kao „onaj koji priprema doktorat”.

³ Engleski termini *early stage researchers* i *early career researchers* prevedeni su kao „mladi istraživači” (Salzburg II preporuke 2011) i „istraživači početnici” (Žižak 2014). Dok se u Salzburg II preporukama (2011, 6) doktorande smatra mladim istraživačima, Žižak (2014, 369) navodi da su mladi istraživači i istraživači početnici znanstveni novaci.

⁴ U ovom radu koristit će se termin „disertacija”. U *Velikom rječniku hrvatskoga standardnog jezika* (2015, 197) disertacija se definira kao „samostalno znanstveno djelo kojim se stječe doktorska titula → doktorat”.

istražuje dovoljno. Autorica navodi nekoliko pretpostavki za koje vjeruje da su dovele do toga. Prije svega, da se implicitno pretpostavlja da je student diplomskog studija potpuno samosvjestan i potpuno razvijen samim ulaskom na diplomski studij, kao da razvoj studenta prestaje nakon završetka preddiplomskog studija (Gardner 2009, 4), što baš i nije slučaj jer ni jedan od ta dva ciklusa ne nudi „dovoljno mogućnosti za razvoj kompetencija potrebnih za samostalan znanstvenoistraživački rad” (Žižak 2014, 369). Također, navodi da su doktorandi sve samo ne homogena skupina što može predstavljati poteškoće za teorije koje pokušavaju dobivene rezultate generalizirati na veću populaciju (Gardner 2009, 4). Da doktorandi predstavljaju heterogenu skupinu s obzirom na to da su velike razlike u dobi, iskustvu i vještinama kao i različitom istraživačkom fokusu navode i Coverdale, Hill i Sissons (2011).

Međutim, činjenicu da se doktorande smatra homogenom skupinom sa sličnim potrebama, i to prije svega studentima, potvrđuje i Catalano (2013) koja je u svojoj meta-analizi većeg broja istraživanja o ponašanju studenata diplomskih studija pri traženju informacija pronašla samo jedanaest istraživanja objavljenih u razdoblju između 1997. i 2012. godine koja se bave doktorandima kao posebnom skupinom. Kako bi utvrdila je li došlo do promjena u ponašanju doktoranada pri traženju informacija zbog razvoja informacijske i komunikacijske tehnologije (IKT), Spezi (2016), dopunjavajući Catalanine (2013) nalaze, u svom pregledu istraživanja od 2010. do 2015. godine, potvrđuje da je samo manji broj istraživanja usmjeren isključivo na doktorande, dok je većina istraživanja doktorande grupirala zajedno sa studentima diplomskih studija ili s istraživačima što potvrđuju i autori Warburton i Macauley (2014).

Područje informacijskog ponašanja doktoranada u kontekstu traženja informacija za pisanje disertacije relativno je nedovoljno istraženo područje u području informacijskih i komunikacijskih znanosti, kako u međunarodnom kontekstu (Delaney i Bates 2018; Fleming-May i Yuro 2009) tako i u Hrvatskoj. U Hrvatskoj znanstvenoj zajednici tom se problematikom bavilo svega nekoliko autora iz područja informacijskih i komunikacijskih znanosti (Špiranec i Banek 2012; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018).

Razvoj IKT-a u posljednjih 20-ak godina značajno je promijenio sam znanstvenoistraživački proces i okruženje u kojem se taj proces odvija. Zbog toga je važno razumjeti kako to utječe na obrasce informacijskog ponašanja doktoranada kao specifične skupine korisnika (i studenti i znanstvenici) i na temelju čega odlučuju koji će informacijski izvor koristiti te na koji način dolaze do informacija koje su im potrebne za znanstvenoistraživački rad, prije svega za pisanje

disertacije. Od iznimne je važnosti saznati i s kojim se poteškoćama doktorandi susreću pri traženju i korištenju informacija, kada im je i kakav oblik pomoći potreban kako bi ih svladali. Također, potrebno je i utvrditi koji čimbenici utječu na informacijsko ponašanje doktoranada s obzirom na njihova različita demografska obilježja.

Pored posjedovanja niza tradicionalnih vještina kao što su traženje i upravljanje velikom količinom znanja iz različitih izvora, kritičko razmišljanje i stvaranje novog znanja, izrada visokokvalitetnog znanstvenoistraživačkog rada, od doktoranada se sve više očekuje i stjecanje vještina umrežavanja i timskog rada razvijanjem odnosa s kolegama kao i povezivanjem s drugim dionicima (Quality Assurance Agency for Higher Education 2020). Kako bi visokoškolske knjižnice uistinu postale kvalitetna podrška doktorandima i aktivno sudjelovale u njihovu informacijskom opismenjavanju, važno je utvrditi na koji način one trenutno pridonose njihovu obrazovnom iskustvu i istraživačkom radu te na koje poteškoće doktorandi nailaze pri korištenju postojećih knjižničnih usluga.

Budući da mentor⁵ ima ključnu ulogu u poslijediplomskom obrazovanju, posebno pri izradi disertacije, kvaliteta mentorskog odnosa u velikoj mjeri utječe na uspješnost završetka doktorske izobrazbe. Također, i ovdje je potrebno utvrditi u kojoj fazi i kakav oblik pomoći potreban doktorandima za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije, ali i poslijediplomskog studija općenito.

Naposlijetku, kako bismo mogli pomoći doktorandima u razvojno izazovnom razdoblju njihovog obrazovnog iskustva i mogli predložiti zone intervencije koje bi im pomogle pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije, prije svega, potrebno je dublje razumijevanje fizičkih, kognitivnih i afektivnih komponenti, koje utječu na njihovo informacijsko ponašanje.

Opisane okolnosti predstavljaju poticaj za ovu disertaciju koja nastoji pridonijeti razumijevanju informacijskog ponašanja doktoranada iz područja društvenih i humanističkih znanosti pri traženju informacija za pisanje disertacije, te pomoći u razvoju strategija i oblika poučavanja doktoranada kako tražiti i koristiti relevantne informacije. Temelji se na uvjerenju da bi pomoć pri traženju relevantnih informacija, kao i razvoj novih i unaprjeđenje postojećih

⁵ U ovom radu termin „mentor” koristi se u značenju „sveučilišni nastavnik zadužen za nadgledanje rada kandidata pri izradi magistarske ili doktorske radnje.” (Klaić 2012, 668).

vještina i kompetencija, pozitivno utjecalo na njihov znanstvenoistraživački rad i doprinijelo smanjenju nesigurnosti.

Prvi dio disertacije nudi teorijski okvir za istraživanje. Pregled ključnih pojmova i teorija informacijskih potreba i ljudskog informacijskog ponašanja u području informacijskih i komunikacijskih znanosti, s posebnim naglaskom na Kuhlthauin model procesa traženja informacija (engl. *information search process* – ISP) koji je korišten kao podloga za provođenje vlastitog istraživanja, koncept nesigurnosti i *zone intervencije*.

Drugi dio disertacije nudi kratak pregled dosadašnjih istraživanja o informacijskom ponašanju doktoranada, s posebnim osvrtom na informacijsko ponašanje doktoranada pri traženju informacija, poteškoće i pomoć knjižničara, mentora i kolega.

U istraživačkom dijelu disertacije, obrasci ponašanja doktoranada pri traženju informacija za pisanje disertacije, s obzirom na vrste preferiranih informacijskih izvora i načine njihova pretraživanja, te poteškoće s kojima su se pritom susreli i na koji su im način knjižničari i mentori pomogli (ili mogli pomoći) u složenom istraživačkom procesu, ključnom za izradu disertacije, istraženi su u dvije faze u eksplanatornom sekvencijalnom istraživanju mješovitom metodologijom, oslanjajući se pri tome na Kuhlthauin model procesa traženja informacija. Istraživanje je provedeno među doktorandima iz područja društvenih i humanističkih znanosti u Republici Hrvatskoj uključujući i one koji su doktorirali u posljednjih 12 mjeseci.

Očekuje se da će ova disertacija doprinijeti boljem razumijevanju informacijskog ponašanja doktoranada iz društvenih i humanističkih znanosti pri traženju informacija za pisanje disertacije na hrvatskim sveučilištima. Štoviše, na temelju međunarodno prihvaćenih teorijskih okvira osvjetlit će važno područje, odnosno posebnu korisničku skupinu koja je nedovoljno istražena u Hrvatskoj, ali i u svijetu. Također se očekuje da će rezultati doprinijeti produblivanju znanstvenih spoznaja o utjecaju i važnosti različitih oblika pomoći knjižničara i mentora, odnosno *zona intervencije*, kao i njihovom razvoju kako bi se doktorandima pomoglo pri traženju i korištenju informacija i informacijskih izvora u različitim fazama pisanja disertacije, ali i općenito, tijekom poslijediplomskog studija. Na kraju, ponudit će metodološki okvir i strategije za provođenje istraživanja među populacijom doktoranada pri traženju informacija koji će se koristiti u nekim budućim istraživanjima i ukazati na pitanja na koja treba odgovoriti u budućim istraživanjima.

Naposljetku, treba napomenuti da je istraživačica na temelju osobnog iskustva kao knjižničarke, ali i doktorandice odabrala temu informacijskog ponašanja doktoranada pri traženju informacija za pisanje disertacije, svjesna koliko je izazovno uspješno snalaziti se u današnjem informacijskom okruženju koje karakterizira dostupnost, ali i informacijsko preopterećenje. Također, i činjenica da se doktorandi susreću s različitim poteškoćama pri traženju i korištenju relevantnih informacija za pisanje disertacije, ali i tijekom poslijediplomskog studija općenito te da im je potrebna pomoć u tom dugotrajnom procesu.

2. Pregled literature

U ovom poglavlju dan je kritički i sažet pregled teorija i istraživanja koje pridonose razumijevanju problematike kojom se ova disertacija bavi. Raspravlja se o teorijskom okviru koji se temelji na informacijskim potrebama i relevantnim teorijama informacijskog ponašanja u okviru područja informacijskih znanosti (Wilson, Dervin, Ellis, Bates) s posebnim naglaskom na Kuhlthauin model procesa traženja informacija koji je korišten kao podloga za provođenje vlastitog istraživanja.

Također, osim filozofije obrazovanja Johna Deweya i sociokulturne teorije kognitivnog razvoja Lava Vygotskog te kognitivne psihologije Jeromea Brunera, razmatra se način na koji su ključna načela teorije osobnih konstrukta Georgea Kellya izravno utjecala na model procesa traženja informacija Carol Kuhlthau.

Potom slijedi pregled dosadašnjih spoznaja i rezultata istraživanja informacijskog ponašanja doktoranada pri traženju i korištenju informacija za pisanje znanstvenoistraživačkog rada.

2.1. Teorijski okvir

U ovom dijelu daje se pregled ključnih pojmova i teorija informacijskih potreba i ljudskog informacijskog ponašanja u području informacijskih i komunikacijskih znanosti na kojima se temelji ova disertacija, kako su ga konceptualizirali Wilson, Kuhlthau i drugi istaknuti znanstvenici čiji rad predstavlja teorijski okvir neophodan za razumijevanje ove disertacije.

2.1.1. Informacijske potrebe

Iako se pitanja vezana uz informacijske potrebe istražuju od 20-ih godina prošlog stoljeća, među istraživačima nije postignut dogovor oko jedinstvene definicije koncepta informacijske potrebe, a razlog tome su njihova različita gledišta o kontekstualnim čimbenicima koji oblikuju informacijske potrebe. Također, na području korisničkih studija istraživanja informacijskih potreba donijela su naizgled nerješive probleme vezane uz konceptualizaciju informacijskih potreba pa je napredak prema određenom teorijskom razumijevanju koncepta informacijske potrebe tekao sporo.

Većina autora ipak smatra da je informacijska potreba neki oblik praznine između onog što osoba zna i onoga što želi znati povezano sa željom za traženjem odgovora, smanjenjem nesigurnosti ili traženjem smisla (Bawden i Robinson 2012, 189). I Case i Given (2016) informacijsku potrebu smatraju potvrdom da znanje koje osoba posjeduje nije dovoljno za postizanje zadanog cilja. Prema Bawden i Robinson (2012, 189) informacijske potrebe su apstraktan pojam jer se ne mogu neposrednim iskustvom uočiti nego postoje samo „u nečijoj glavi”. Mogu biti izražene eksplicitno ili implicitno. Izravno se mogu pronaći samo ako se zatraži od nekoga da opiše vlastite potrebe za informacijama. Informacijske potrebe mogu ostati izvan dosega istraživača ako ih osoba nije svjesna jer su previše očite da bi ih spomenula ili ih jednostavno ne prepoznaje. Dio su cjelokupnog informacijskog ponašanja i mogu se shvatiti samo u širem kontekstu korištenja informacija, primjerice na poslu, pri učenju ili općenito u životu.

Najčešće citirane rasprave o tome kako nastaju informacijske potrebe su one autora Roberta Taylora, Nicholasa Belkina, Carol Kuhlthau i Brende Dervin (Case i Given 2016). Jedan od najranijih opisa jest onaj Roberta Taylora koji, citirajući Mackaya (1960), korisnika koji ima informacijsku potrebu opisuje kao osobu, čija slika svijeta nije dovršena, odnosno nije u odgovarajućem, kako on to naziva, „stanju spremnosti” za svrhovitu interakciju sa svijetom oko sebe kad je riječ o određenom području interesa (prema Taylor 1968, 180). Taylor se bavi time kako i zašto korisnici dolaze postavljati pitanja u knjižnicu te smatra da korisnik prilikom interakcije s knjižničarem razvija pitanja kroz četiri razine potreba. Na prvoj razini nastaje visceralna (engl. *visceral need*), stvarna potreba koja je na svjesnoj ili nesvjesnoj razini još uvijek neizražena. Ona će mijenjati oblik, kvalitetu, preciznost i kriterije kako se informacije budu prikupljale. Na sljedećoj razini razvija se svjesna potreba (engl. *conscious need*), koja se često izražava nejasno, dvosmisleno i neodlučno. Korisnik na ovoj razini može razgovarati s nekim tko će razumjeti nejasnoće i one će tijekom razgovora postupno nestajati. Na trećoj razini nastaje formalizirana potreba (engl. *formalized need*) koju je moguće opisati kao racionalnu izjavu o pitanju koje korisnik ima. Korisnik u toj fazi opisuje svoje sumnje i može, ili ne, razmišljati u kontekstu ili ograničenjima sustava od kojeg traži informaciju. Na posljednjoj, četvrtoj razini, razvija se kompromisna potreba (engl. *compromised need*). Naime, korisnik tada postavlja pitanje knjižničaru ili informacijskom sustavu. Vješti knjižničari razgovaraju s korisnikom kako bi njegove potrebe mogli preoblikovati u korisnu strategiju pretraživanja (Taylor 1968, 180-182).

Belkin, Oddy i Brooks (1982a, 1982b) prikazuju informacijsku potrebu na kognitivnoj razini pomoću koncepta anomalnog stanja znanja (engl. *anomalous state of knowledge*, ASK).

Pomoću anomalije ili neadekvatnosti (engl. *inadequacy*), Belkin (2005) tumači da je znanje korisnika o nekoj temi na neki način nedostavno za rješavanje problema što može biti posljedica nedostatka znanja, ali i mnogih drugih problema, kao što su praznine ili manjkavosti u znanju, nesigurnost, nepovezanost (Belkin 1980; Belkin, Oddy i Brooks 1982a).

Dervin i Nilan (1986) u svom radu *Information needs and uses* ističu da je u središte istraživanja potrebno staviti korisnika tj. osobu koja traži informacije vodeći računa o njegovoj unutarnjoj motivaciji i potrebama (prema Bates 2010, 2383). Koristeći metaforu „traženja smisla”, Dervin opisuje načine na koje ljudi premošćuju praznine⁶ koje proizlaze iz određene situacije tražeći i koristeći informacije u vremensko-prostornom kontinuumu kako bi postigli željeni ishod (Dervin i Naumer 2010). U različitim se *sense-making* metodologijama funkcionalnost ovog modela očituje u trenutku kada ispitanici opisuju situacije kada nisu znali kako dalje, kada su trebali pronaći odgovor na pitanje (npr. s kojim su se kognitivnim prazninama suočili), tehnike koje su im se pokazale korisne za pronalaženje odgovora na ta pitanja (npr. premošćivanje praznina) i načine na koje su koristili kognitivne alate nakon što su ih izgradili (tj. kako informacije mogu pomoći) (Dervin i Nilan 1986).

Traženje i pronalaženje informacija zamišljeno je kao proces premošćivanja praznine (informacijske potrebe), koji je subjektivne prirode, u kojem se pojedinac premješta, pod utjecajem informacija, iz vremensko-prostornog trenutka u vremensko-prostorni trenutak kako bi postigao željeni ishod ili cilj. Praznina predstavlja problemsku situaciju u kojoj se osoba nalazi te pokušava pronaći rješenje za premošćivanje praznine kako bi nakon prelaska mosta mogla nastaviti put. Suočivši se s prazninom, osoba na temelju iskustva počinje procjenjivati prirodu prepreke. Traženje i korištenje informacija ključni su u ovom procesu te ovise o tome na kakvu je prazninu osoba naišla, kada i gdje se dogodila. (Ford 2015; Savolainen 2006). Dervinina (1998) teorija traženja smisla nije ograničena samo na materijalno utjelovljenje znanja (engl. *material embodiment of knowing*) nego uključuje i emocionalne aspekte traženja informacija kao dio mosta između konteksta pojedinca i ishoda procesa (Wang 2011; Naumer i dr. 2008) što, prema mišljenju autora Haley i Clough (2017, 3) odražava korištenje osjećaja kao značajnog pokazatelja ishoda, društvenu ulogu emocija i njihov potencijal da utječu na

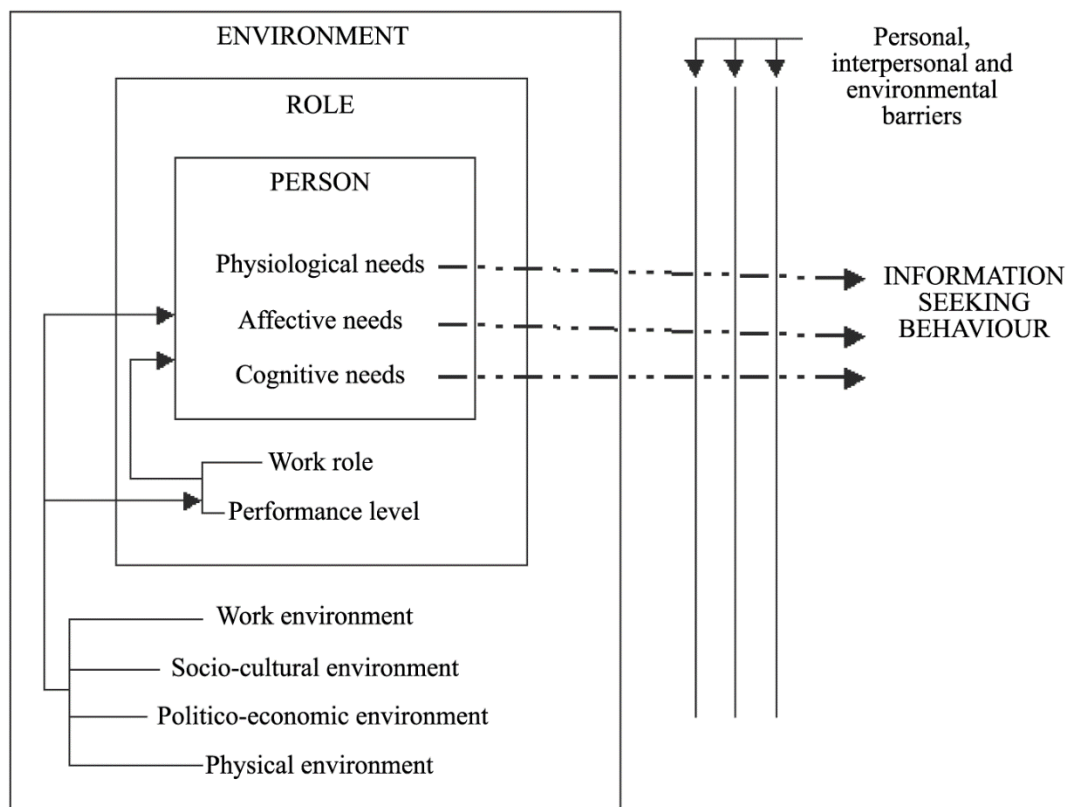
⁶ Engleski termin *gap* preveden je kao „praznina” (Lešćić 2020, 84).

mišljenje i postupke. Prema Wilsonu (2000, 51), Dervinina teorija povezuje pojedinca s informacijskim potrebama, informacijskim rješenjima problema i informacijskim izvorima te identificira psihološke, intelektualne, institucijske i društvene prepreke za zadovoljavanje potreba. Stvaranje smisla bi, kako ističe Dervin (1998, 42), trebalo posvetiti pozornost cjelokupnom ljudskom paketu (tijelo, um, srce, duša).

Za razliku od Belkina i njegovih suradnika te njihovog izričito kognitivnog tumačenja informacijskih potreba u ASK teoriji, Kuhlthauin model procesa traženja informacija ima sličnosti s Dervininom teorijom traženja smisla koja je pozornost posvetila kognitivnim, afektivnim i situacijskim čimbenicima. Uz Belkinov i Dervinin pristup, i Kuhlthauin model smatra se pionirskim jer je, pored kognitivnih (misli) i fizičkih (postupci) komponenti, posebnu pozornost usmjerila na ulogu afektivnih (osjećaji) komponenti u informacijskom ponašanju (Savolainen 2015b). Naime, njezin model traženja informacija, temeljen na longitudinalnim istraživanjima, pokazao je kako su informacijske potrebe u početnim fazama traženja informacija povezane s konceptom nesigurnosti kojeg prati osjećaj tjeskobe.

Informacijska potreba proizlazi iz percepcije da nešto nedostaje, što zahtijeva traženje informacija koje bi mogle pridonijeti razumijevanju i značenju (Kuhlthau 1993). Zadovoljavanje informacijskih potreba je dinamičan proces tijekom kojeg usvojeno znanje može dovesti do ponovne potrebe za informacijom (Kuhlthau 1991).

Kao i Kuhlthau, Wilson (1981) smatra da ponašanje pri traženju informacija može biti potaknuto psihološkim, afektivnim i kognitivnim potrebama pojedinca. Te su potrebe međusobno povezane, a proizlaze iz uloge koju pojedinac ima u privatnom ili poslovnom životu i njegovog okruženja (političkog, ekonomskog, tehnološkog itd.) te ga čine svjesnim vlastitih informacijskih potreba. Potrebe same po sebi ne moraju završiti traženjem informacija jer mnogi čimbenici mogu otežati ili spriječiti traženje informacija. To mogu biti osobne (emotivne, edukacijske, demografske) ili društvene prepreke te prepreke iz okruženja (ekonomske) (Slika 1) koje osoba pokušava prevladati. Označeni smjerovi na slici prikazuju neke od mogućih pristupa pretraživanja koje tražitelj informacija može koristiti izravno ili uz pomoć informacijskog sustava i njegovih podsustava.

Slika 1. Informacijske potrebe i traženje informacija (Wilson 2006, 663)

Iako ne postoji jedinstvena definicija koncepta informacijske potrebe, svi gore navedeni autori doprinose njegovom razumijevanju. Informacijsku potrebu definiraju kao visceralnu potrebu (Taylor 1968), anomalno stanje znanja (Belkin, Oddy i Brooks 1982), kognitivnu prazninu (Dervin 1983a; Dervin i Nilan 1986; Yoon i Nilan 1999) te kao nesigurnost (Dervin i Nilan 1986; Kuhlthau 2004). Navedenim autorima zajedničko je stajalište da informacijska potreba proizlazi iz percepcije da nešto nedostaje, a zahtijeva traženje informacija koje bi mogle pridonijeti odgovarajućem „stanju spremnosti” (engl. *state of readiness*) (Mackay 1960, prema Taylor 1968, 180).

2.1.2. Informacija

Tijekom mnogih desetljeća pojam informacija se različito definira, različito se poima njegovo značenje te interpretira kroz različite discipline (Ikoja-Odongo i Mostert 2006). Tako i u kontekstu informacijskih znanosti navedeni pojam ima različite konotacije (Bawden i Robinson 2012) i do sada ne postoji jednoznačna, široko prihvaćena definicija ili teorijski koncept (Bates 2010). Prema Belkinu (1978, 58) ne treba se baviti definicijom informacije već

njezinim konceptima jer je to način gledanja ili tumačenja određene pojave te jedino što zahtijeva je da koncept bude koristan. Case i Given (2016) prihvaćaju definiciju informacije antropologa Gregory Batesona (1977, 453) kao razlike koja čini razliku (engl. *difference which makes difference*) svjesnom ljudskom umu. Naime, informacija postaje mentalna konstrukcija osobe što bi značilo da je informacija ono što se čovjeku čini važnim, bilo da potječe iz vanjskog okruženja ili unutarnjeg (psihičkog) svijeta (Case i Given 2016, 56).

Buckland (1991) navodi tri načina korištenja pojma „informacija” u području informacijskih znanosti: informacija kao proces (engl. *information-as-process*) gdje su informacije one koje mijenjaju znanje osobe; informacija kao znanje (engl. *information-as-knowledge*) gdje su informacije izjednačene sa znanjem koje prenose i informacija kao stvar (engl. *information-as-thing*) gdje su informacije povezane s dokumentima. Po njemu veliku važnost za proučavanje informacijskih sustava ima pristup „informacija kao stvar” jer se njome bavi izravno. Naime, korisnici se mogu informirati (informacije kao proces) i prenositi znanje (informacije kao znanje), ali sredstvo kojim se upravlja, što se pohranjuje i dohvaća su fizičke informacije (informacije kao stvar).

Kao polazište teorijama informacijskog ponašanja predstavlja pristup „informacija kao proces” gdje je naglasak na iskustvu pojedinca (Dervin i Kuhlthau). Pristup „informacije kao znanje” poziva se na ideje da su informacije i znanje usko povezane, što potvrđuje i Marcia J. Bates (2005). Ona navodi pet kategorija informacija sličnih konceptima koje nisu strogo u hijerarhijskom odnosu. Koristi termine „informacija 1” (uzorak organizacije materije i energije), „informacija 2” (neki uzorak organizacije materije i energije kojemu je živo biće dalo značenje). Dajući dvije definicije informacije, smatra da na taj način uzimamo u obzir i temeljni smisao informacije, u kojem je informacija shvaćena kroz cijeli svemir, bez obzira na to primjećuju li ih ili koriste ljudi ili druga živa bića ili ne, i društveni i komunikacijski smisao u kojem ih živa bića tumače i daju im značenje. Potom termine „znanje” (informacijama je dano značenje i integrirane su s drugim shvaćenim sadržajima), „podatak 1” (onaj dio cjelokupnog informacijskog okruženja dostupan osjetilnom organizmu koji taj organizam uzima ili obrađuje) i „podatak 2” (informacije koje su ljudi izabrali ili stvorili u društvene svrhe). Case i Given (2016, 57) smatraju da su „znanje” i „podatci” koncepti koji su povezani s informacijom, dok su „informacijsko ponašanje”, „traženje informacija”, „informacijski izvori” i „korištenje informacija” među konceptima više razine koji se temelje na konceptu informacije.

Na početku svoga rada Dervin (1976, 326), pod utjecajem rada filozofa K. Poppera, razlikuje trodijelnu tipologiju informacije: „informacija 1” kao prirodna struktura ili uzorak stvarnosti, eksterna informacija, objektivna informacija, podatak; „informacija 2” kao strukture koje su ljudi nametnuli stvarnosti, subjektivna informacija i „informacija 3” kao postupci kojima ljudi stječu ono što prethodno nisu znali, uz pomoć kojih su informirani ili poučeni. Smatra da ovakva tipologija ima nekoliko prednosti. Prije svega, internu stvarnost postavlja kao legitiman način prikupljanja informacija, a potom i neformalne postupke pomoću kojih se ljudi informiraju. Pri tome i neformalni izvori (npr. prijatelji, rođaci ili kolege) dobivaju informacijsku vrijednost. U osnovi predlaže da viđenje prema kojem je čovjek biće koje obrađuje informaciju nije potpuno osim ako ne obuhvaća kako ljudi stvaraju informacije, kako ih prikupljaju, pohranjuju, pretražuju i pronalaze i koriste. Kasnije će se Dervin (1983b) usmjeriti na treći tip informacije što će ju dovesti do konstruktivističkog pristupa tome pojmu. Naime, informacije koje daju smisao odražavaju postupke i ponašanja pojedinca koja mu omogućuju da se „kreće” između eksternih i internih informacija kako bi razumio svijet i djelovao u skladu s tim (prema Case i Given 2016, 59). Prema Wilsonu (1981, 3) pojam informacija koristi se, u kontekstu istraživanja korisnika, za označavanje fizičkog entiteta ili pojave (kao u slučaju pitanja koja se odnose na broj pročitanih knjiga u određenom vremenskom razdoblju, broj pretplaćenih časopisa), komunikacijskog kanala putem kojeg se prenose poruke (kao kad govorimo o učestalosti usmenih naspram pisanih informacija) ili kao stvarni podatci, empirijski utvrđeni i prezentirani u dokumentu ili preneseni usmeno. Spink (2010, vii) ističe da na pitanje što su informacije nije izravno odgovoreno u mnogim znanstvenim disciplinama nego istraživanjem informacijskog ponašanja, postupcima, i posljedicama u okviru vlastitog konteksta i orijentacije. Smatra da je pojam informacija od temeljnog interesa za informacijsku znanost, područje profesionalne prakse i znanstvenog istraživanja koje se bavi učinkovitim priopćavanjem informacija i informacijskim objektima, posebno zabilježenim znanjem, među ljudima u kontekstu društvene, organizacijske i individualne potrebe i korištenja informacija.

Kao i u drugim znanstvenim disciplinama i u kontekstu informacijskih i komunikacijskih znanosti pojam informacija se različito definira kao što se različito interpretira njegovo značenja. Bez obzira potječu li iz unutarnjeg ili vanjskog okruženja, informacije pomažu osobi u premošćivanju praznine u znanju i u rješavanju poteškoća kako u svakodnevnom životu tako i u radnom okruženju. Traženjem i korištenjem informacija osoba mijenja svoje znanje, stvara

nova znanja koja čine razliku u odnosu na postojeća. U današnjem informacijskom okruženju informacije su sve više dostupne te većina ljudi živi okružena obiljem informacija ili je preopterećena informacijama, ovisno o percepciji. Budući da traženje informacija više nije vezano za fizičke prostore, pristup informacijama rijetko predstavlja problem, ali je pitanje kako tražiti, pronaći i koristiti relevantne informacije.

S obzirom na to da je u ovom radu naglasak na iskustvu pojedinca pri traženju informacija, odnosno iskustvu doktoranada, odabran je pristup „informacija kao proces” koji Dervin i Kuhlthau smatraju polazištem informacijskog ponašanja.

2.1.3. Informacijsko ponašanje

Informacijsko ponašanje kao koncept javlja se u stručnoj literaturi sredinom 60-tih, a naširoko se počeo koristiti tijekom 70-tih godina prošlog stoljeća. Istraživanja informacijskog ponašanja su se provodila i ranije, no u početku su se nazivala „korisničke studije” (engl. *user studies*), studije „informacijskih potreba i korištenja” (engl. *information needs and use*), ili studije „komunikacijskog ponašanja” (engl. *communication behaviour*) (Bawden i Robinson 2012). S obzirom na kontekst, od 1950-tih do 1960-tih dominirala su istraživanja informacijskog ponašanja znanstvenika u STEM područjima (biotehničko, tehničko, biomedicinsko i prirodno područje znanosti), a tijekom 1960-tih i 1970-tih uključuju se i znanstvenici iz područja društvenih znanosti dok je 1980-tih i 1990-tih godina fokus usmjeren na znanstvenike iz područja umjetničkih i humanističkih znanosti (Bates 2010; Savolainen 2007).

Većina istraživanja se, do sredine 1970-tih godina, bavila korištenjem sustava, a ne korisničkim ponašanjem (Wilson 2000). Nakon toga, 80-tih godina, Dervinin, Wilsonov, Kuhlthauin i Belkinov istraživački rad, usmjeren na korisnika, uveo je holistički pristup razumijevanju informacijskog ponašanja i postavio temelj za istraživanje uloge konteksta u razumijevanju ljudskog informacijskog ponašanja (Naumer i Fisher 2010, 2454). Tek krajem 90-tih godina 20. stoljeća koncept informacijskog ponašanja postaje popularan kao krovni (engl. *umbrella*) koncept (Savolainen 2007; 2016), a vrlo velik interes za istraživanja različitih područja informacijskog ponašanja potvrđuje i razvoj velikog broja teorija i modela informacijskog ponašanja te njihova primjena u različitim kontekstima.

Dok je informacijsko ponašanje trenutno dominantan krovni koncept, informacijska praksa predstavlja kritičku alternativu, a oba koncepta označavaju načine na koje se ljudi bave informacijama. U empirijskim istraživanjima Pamela McKenzie, zagovornica koncepta informacijske prakse, identificirala je različite vrste informacijske prakse, povezane i s aktivnim traženjem (engl. *active seeking*) i s aktivnim skeniranjem (engl. *active scanning*).

Ako se stavi fokus na praksu, a ne na ponašanje, analiza se pomiče s kognitivnog na društveno te je u skladu je s istraživanjem osoba koje traže informacije u njihovom društvenom kontekstu.

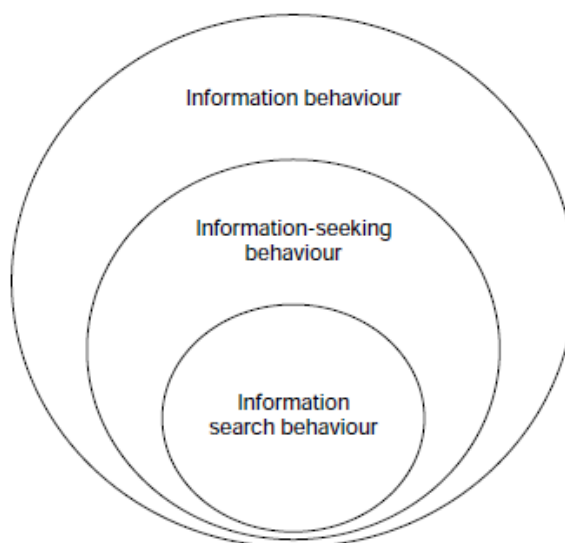
Prema Savolainenu (2007) opseg informacijske prakse je proširen i izvan granica informacijskog ponašanja kako ga je definirao Wilson jer informacijska praksa, kako navodi McKenzie (2002, 38) uključuje slučajeve u kojima korisne ili nekorisne informacije dolaze ili se daju bez inicijative ili akcije drugog posrednika. Savolainen dalje navodi da McKenzienin model uključuje aktivnosti poput „aktivnog traženja” koje se također spominju u modelima informacijskog ponašanja. Glavna je razlika u tome što se unutar diskursa o informacijskom ponašanju „bavljenje informacijama” prvenstveno vidi kao potaknuto potrebama i motivima, dok diskurs o informacijskoj praksi naglašava kontinuitet i habituaciju aktivnosti na koje utječu i oblikuju ih društveni i kulturni čimbenici (Savolainen 2007, 126).

Bates (2010, 2381) smatra kako se pojam informacijsko ponašanje koristi da bi se opisali načini na koje ljudska bića ostvaruju interakciju s informacijom, načini na koji ljudi traže i koriste informacije. Također, informacijsko ponašanje je poddisciplina u knjižničnoj i informacijskoj znanosti koja se bavi istraživanjima usmjerenim na razumijevanje odnosa između ljudi i informacija. Wilson (2000, 49) informacijsko ponašanje opisuje kao ukupnost ljudskog ponašanja u odnosu na izvore i kanale informacija, uključujući aktivno i pasivno traženje i korištenje informacija. Pettigrew, Fidel i Bruce (2001) smatraju da se informacijsko ponašanje odnosi na način na koji ljudi trebaju, traže, pružaju i koriste informacije u različitim kontekstima, na radnom mjestu ili u svakodnevnom životu. Prema Caseu i Given (2016, 6) informacijsko ponašanje obuhvaća traženje informacija (engl. *information seeking*), kao i ukupnost drugih nenamjernih (engl. *unintentional*) ili slučajnih (engl. *serendipitous*) oblika ponašanja, kao npr. uočavanje (engl. *glimpsing*) ili slučajno pronalaženje informacija (engl. *encountering information*) i oblike namjernog ponašanja koja ne uključuju traženje, poput izbjegavanja informacija (engl. *avoiding information*). Također, uključuje i širi kontekst pa

uzima u obzir različite kontekstualne elemente u razumijevanju informacijskog ponašanja ljudi kao što su vrijeme, kultura, utjecaj i dr.

Pojam traženje informacija postao je široko poznat kroz Wilsonovu (1981) pionirsku studiju o istraživanju korisnika i njihovih informacijskih potreba. Kako su se modeli traženja informacija razvijali, pojam dobiva različita značenja, a konceptualne postavke postaju složenije zbog uvođenja srodnih pojmova kao što su prikupljanje informacija (engl. *information acquisition*) i pretraživanje informacija (engl. *information search*) koji se ponekad koriste naizmjenično s traženjem informacija (Savolainen 2016, 3). No, one se mogu objasniti korištenjem Wilsonovog ugniježdenog modela (Slika 2) prema kojem informacijsko ponašanje predstavlja širi koncept, odnosno, prema Savolainenu (2007; 2016), krovnu kategoriju, koja obuhvaća sve ljudske i tehnološke čimbenike i njihovu interakciju vezanu uz traženje, pretraživanje, pohranu, dohvaćanje, obradu i korištenje informacija (Potnis 2015, 94).

Unutar ovog široko postavljenog koncepta informacijskog ponašanja razlikuje se i ponašanje pri traženju informacija (engl. *information-seeking behaviour*), a odnosi se na postupke kojima pojedinac otkriva informacijske izvore (i ljudima i sustavima) i pristupa im kako bi riješio problem. S druge pak strane, ponašanje pri pretraživanju informacija (engl. *information search behaviour*) konceptualno je i hijerarhijski podređen traženju informacija, a odnosi se na namjerne radnje uključene u interakciju između korisnika informacija (sa ili bez posrednika) i informacijskih sustava (Wilson 1999, 263; Savolainen 2016, 3).

Slika 2. Wilsonov ugniježdeni model informacijskog ponašanja (Wilson 1999, 263)

Savolainen (2016) ističe kako granice između ovih koncepta nisu uvijek jasno određene, a pojmovi traženje i pretraživanje informacija ponekad se koriste naizmjenično. Primjerice, Marchionini (1997) pojmom traženje informacija uglavnom opisuje pojave karakteristične za pretraživanje i dohvaćanje informacija (engl. *information retrieval*) dok Kuhlthau (2004) koristi pojam pretraživanje u značenju traženja informacija.

Robson i Robinson (2013, 171) ističu da mnogi modeli pokušavaju opisati informacijsko ponašanje, a oni razvijeni unutar područja knjižnične i informacijske znanosti obično se usmjeravaju na traženje informacija, a ne na druge aspekte informacijskog ponašanja. U istom radu, autori dalje navode kako je ovakav pristup usmjeren na čimbenike kao što su potrebe osobe koja traži/treba informaciju, osobni čimbenici kao što je demografija, kontekst aktivnosti traženja informacija, proces pretraživanja informacija, korišteni izvori, relevantnost pronađenih informacija i ishodi. Dominantnim pristupom ga, koji se temelji na perspektivi rješavanja problema ljudskog ponašanja, smatraju i Spink i Cole (2006) dok je, prema mišljenju Casea i Given (2016, 92-93), traženje informacija koncept koji se uzima zdravo za gotovo, fraza koja obuhvaća različita informacijska ponašanja koja su naizgled motivirana prepoznavanjem informacija koje „nedostaju”. Iako se taj pojam najčešće koristi, traženje informacija obično se definira isključivo u smislu aktivnog i namjernog ponašanja. Ovi autori (Case i Given 2016, 6) traženje informacija definiraju kao svjestan napor koji se poduzima da bi se došlo do informacija koje predstavljaju odgovor na prepoznatu potrebu ili prazninu u našem znanju, ali ističu da se do informacija može doći i slučajno ili kada drugi podijele s nama informacije za koje smatraju da bi nam mogle biti korisne. S obzirom na navedeno, Ford (2015, 14) ga smatra širim konceptom koji obuhvaća strategije koje osoba osmišljava kako bi pronašla informacije, što može uključivati i pretraživanje koje može uključivati odabir i korištenje raznih alata za pretraživanje te korištenje drugih strategija kao što su pregledavanje (engl. *browsing*) i praćenje (engl. *monitoring*). To je proces u kojem ljudi namjerno sudjeluju kako bi promijenili svoje znanje, a usko je povezan s učenjem i rješavanjem problema Garyja Marchioninija (1997, 5–6) što je u duhu Dervinine definicije stvaranja smisla u pogledu suočavanja s problemom, odnosno problemskom situacijom. Prema Dervin (1983a, 3), stvaranje smisla može se promatrati kao ponašanje, i unutarnje (kognitivno) i vanjsko (proceduralno), koje omogućuje pojedincu da konstruira i oblikuje svoje kretanje kroz vremensko-prostorni kontekst.

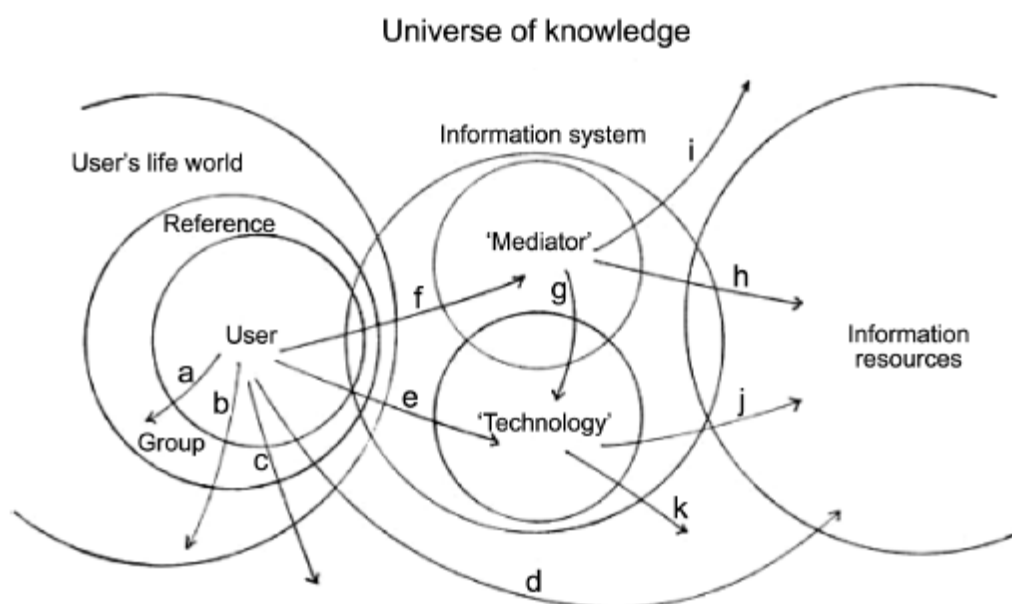
Kuhlthau (2004, 92) ističe da proces traženja informacija uključuje konstrukciju u kojoj korisnik aktivno traži razumijevanje i značenje informacija s kojima se susreo tijekom određenog vremenskog razdoblja. Proces se obično doživljava u nizu misli i osjećaja koji nejasnih i tjeskobnih osjećaja prerastaju u sigurnost kako traženje napreduje. Također nas podsjeća da je traženje informacija holističko iskustvo u kojem se misli, postupcima i osjećajima međusobno isprepliću u složeni mozaik, a ne egzistiraju zasebno kao različiti entiteti.

Za potrebe ove disertacije u ovom pregledu će biti opisani neki od modela informacijskog ponašanja istaknutih istraživača i teoretičara informacijskog ponašanja.

Više od 40 godina Wilsonov izvorni koncept informacijskog ponašanja iz 1981. godine, postupno se mijenjajući u revidirani informacijski model 1996. godine i revidirani opći model informacijskog ponašanja 1999. godine, prati teorijski razvoj u informacijskoj znanosti i srodnim područjima te služi kao prekretnica u istraživanju informacijskog ponašanja usmjerenog na osobu (Potnis 2015, 95).

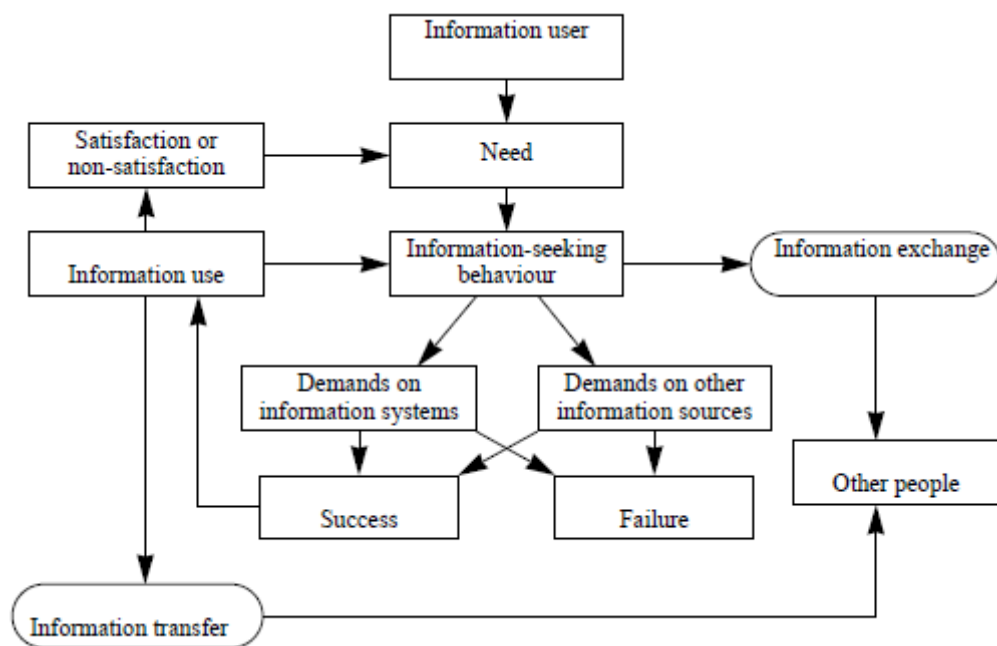
Jedan je od njegovih prvih modela, koje Wilson (1981; 2005) smatra ključnim (Slika 3), iako se na njega kasnije izravno ne referira, traženje informacija prikazuje unutar „svemira znanja” kroz „korisnikov životni svijet”, „informatički sustav” i „informatički izvori” koji se mogu koristiti. Unutar „korisnikova životnog svijeta” nalazi se podsustav unutar kojeg postoje različite „referentne skupine” s kojima se korisnik identificira: kolege, vršnjaci unutar organizacije i tako dalje. Unutar informacijskog sustava prikazana su dva podsustava: „posrednik” (ljudsko biće) i „tehnologija” koja se ovdje koristi u općem smislu s obzirom da je u to vrijeme primjena informacijske tehnologije u traženju informacija bila u povojima.

Označeni putevi na dijagramu pokazuju neke od mogućih načina pretraživanja koje osoba koja traži informacije može koristiti izravno ili koristiti uz pomoć informacijskog sustava i njegovih podsustava.

Slika 3. Kontekst traženja informacija (Wilson 1981, 6)

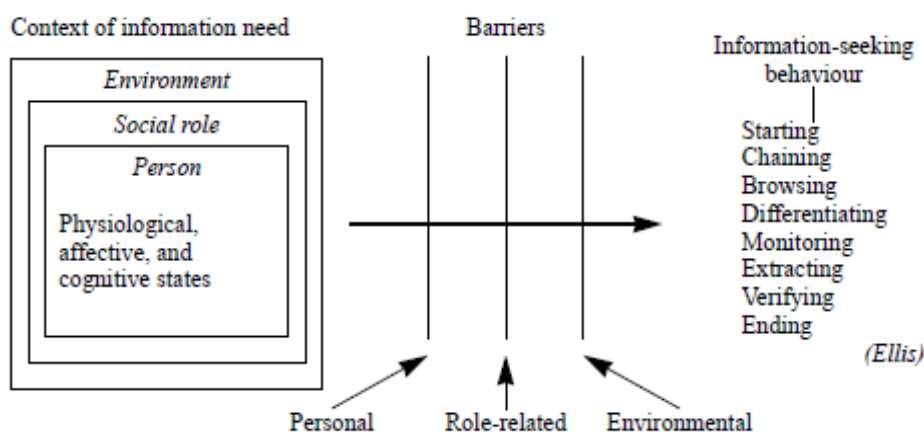
Grafički prikaz jednog od Wilsonovih temeljnih modela iz 1981. godine (Slika 4) čiji je glavni cilj bio opisati odnose između koncepata (Garg 2016), odnosno, područja ponašanja koji se javljaju pri radu s informacijama. Prema njegovom modelu (1999b, 251) ponašanje pri traženju informacija nastaje kao posljedica potrebe koju je uočio korisnik informacije, koji, kako bi ju zadovoljio, postavlja zahtjeve prema formalnim ili neformalnim izvorima informacija ili usluga, što može završiti uspjehom ili neuspjehom u pronalaženju relevantnih informacija. Ako je traženje uspješno, pojedinac koristi informacije kako bi potpuno ili djelomično zadovoljio uočene informacijske potrebe. U protivnom, potreba ostaje nezadovoljena i proces pretraživanja se ponavlja. Informacije koje se pokažu korisnima pojedinac može koristiti, proslijediti drugima ili oboje (Vilar 2005, 80). Uključivanje drugih ljudi u proces razmjene i korištenja informacija predstavlja važan aspekt Wilsonovog modela, a ukazuje na element reciprociteta karakterističnu značajku ljudske interakcije (Wilson 1981). Vidljivo je da model također pokriva područja izvan okvira ponašanja pri traženju informacija. Jedna od komponenti je korištenje informacija kao i prijenos informacija između pojedinaca kojima nije posvećeno dovoljno pozornosti (Wilson 1999b).

Slika 4. Wilsonov model informacijskog ponašanja iz 1981. godine (Wilson 1999b, 251)

Wilsonov (1999, 252) makro-model iz 1981. godine proizlazi iz dvije pretpostavke: prva je da su informacijske potrebe sekundarna vrsta potreba koje proizlaze iz skupa primarnih potreba u svakodnevnom životu; druga je da se tražitelj susreće s različitim vrstama prepreka (Slika 5).

Autor predlaže da se primarne ljudske potrebe mogu definirati kao psihološke, kognitivne i afektivne, a njihov kontekst može biti sama osoba, zahtjevi koje pred osobu postavljaju posao ili njezina životna situacija, ili različita okruženja (političko, ekonomsko, tehnološko itd.) u kojima se oni odvijaju. Nadalje, tvrdi da prepreke koje ometaju pretraživanje informacija proizlaze iz istog skupa konteksta. Model također pokazuje različite strategije pretraživanja informacija (pokretanje (engl. *starting*), ulančavanje (engl. *chaining*), pregledavanje (engl. *browsing*), diferenciranje (engl. *differentiating*), praćenje (engl. *monitoring*), ekstrahiranje (engl. *extracting*), verificiranje (engl. *verifying*), završetak (engl. *ending*)) koje se temelje na Ellisovom (1989) modelu ponašanja pri traženju informacija.

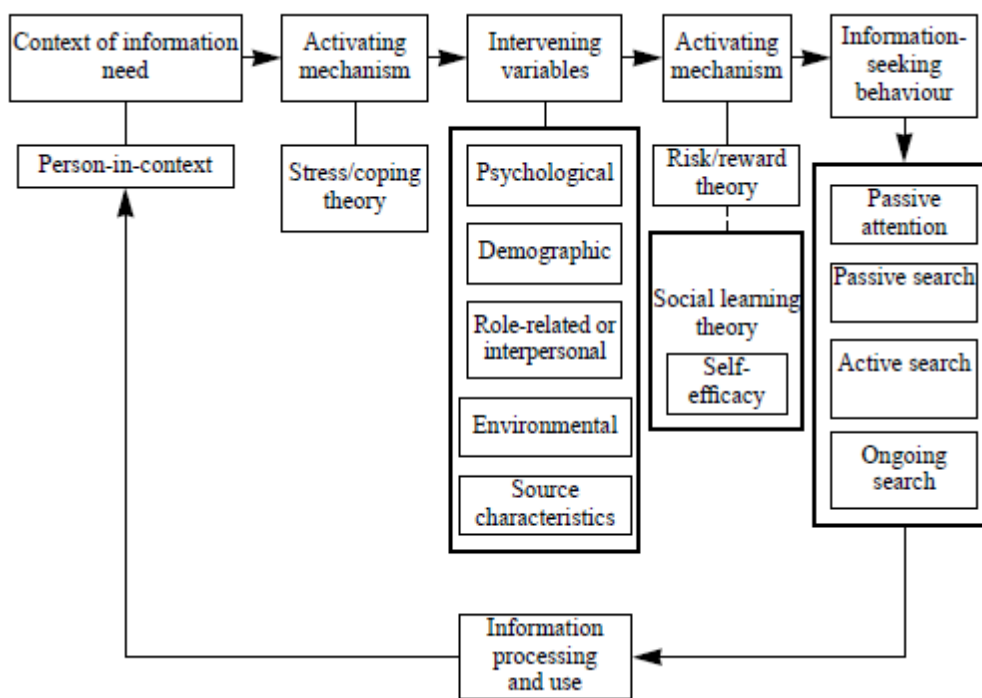

Slika 5. Wilsonov model informacijskog ponašanja pri traženju informacija iz 1981. godine

Prema Wilsonu (1999), osnovni okvir modela iz 1981. godine je i dalje prisutan s obzirom da osoba u kontekstu (engl. *person-in-context*) ostaje u središtu informacijskih potreba. No revidirani i prošireni model iz 1996. godine (prema Garg 2016, 166) koristan je za objašnjavanje bilo koje situacije povezane s traženjem informacija zbog njegove interdisciplinarnosti jer uključuje i znanja iz drugih područja, kao što su psihologija, zdravstvena komunikacija, istraživanje potrošača i dr.. Sadrži šest glavnih komponenti: kontekst informacijskih potreba, ponašanje pri traženju informacija, obradu i korištenje informacija te nastoji objasniti ulogu različitih aktivirajućih mehanizama (engl. *activating mechanisms*) koje možemo smatrati motivatorima na koje utječe pet vrsta intervenirajućih varijabli (engl. *intervening variables*) koje predstavljaju prepreke, ali njihov učinak može biti potpora u korištenju informacija kao i prevencija.

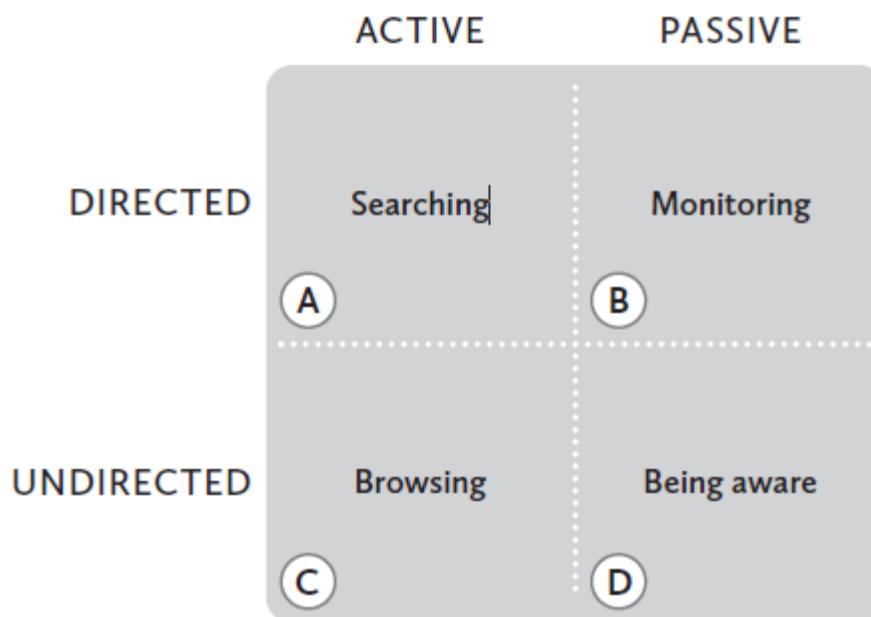
Važan aspekt Wilsonovog (1997, 562) novog modela je taj što prepoznaje da postoje različiti oblici ponašanja pri traženju informacija, uključujući pasivnu pozornost (engl. *passive attention*), kao što je slušanje radija ili gledanje televizijskih programa gdje se prikupljanje informacija (engl. *information acquisition*) može odvijati bez namjernog traženja; pasivno pretraživanje (engl. *passive search*) ukazuje na situacije kada jedna vrsta pretraživanja (ili drugog ponašanja) ima za posljedicu prikupljanje informacija relevantnih za pojedinca; aktivno pretraživanje (engl. *active search*) gdje pojedinac aktivno traži informacije; i neprekidno pretraživanje (engl. *ongoing search*) gdje je aktivno pretraživanje već uspostavilo temeljni okvir znanja, ideja, stavova ili vrijednosti, ali se povremeno nastavlja pretraživati kako bi se nečiji okvir nadogrudio ili proširio (Slika 6). Aktivirajući mehanizmi povezani su s tri teorijske

ideje: stresom i teorijom suočavanja, koja nudi potencijalna objašnjenja zašto određene informacijske potrebe ne pobuđuju informacijsko ponašanje; teorijom rizika i nagrade, koja može pomoći objasniti koji su izvori informacija za pojedinca korisniji od drugih, i teorija društvenog učenja, koja uključuje koncept samoučinkovitosti, ideja uvjerenja pojedinca da može postići željeni ishod ako se koristi određenim ponašanjem (Wilson 1999; Vilar 2005).

Slika 6. Wilsonov interdisciplinarni model informacijskog ponašanja iz 1996. godine (Wilson 1999b, 257)

Slično Wilsonu, Bates (2016) razlikuje četiri oblika traženja informacija ovisno o razini aktivnog ili pasivnog ponašanja i usmjerenog ili neusmjerenog ponašanja (Slika 7). Dok je pretraživanje usmjeren i aktivan, praćenje je usmjeren i pasivan oblik traženja informacija. Suprotno tome, pregledavanje, kao komplementarna suprotnost praćenju, odnosi se na neusmjeren i aktivan, a svjesnost (engl. *being aware*) na neusmjeren i pasivan oblik traženja informacija.

Slika 7. Batesini oblici informacijskog ponašanja (Bates 2016, 7)

Ovaj četverodijelni model (2016, 10) obuhvaća traženje informacija općenito, kao i eksplicitne radnje pretraživanja informacija te se može promatrati kao integrirani pogled na traženje i pretraživanje informacija. M. Bates je 1989. je u svom modelu traženja informacija metaforom „branja bobica” (engl. *berrypicking*) opisala način na koji su ljudi uključeni u aktivno usmjereno pretraživanje. Naime, osoba koja traži informacije pronalazi ih postupno, bez unaprijed određenog redoslijeda i odabire samo neke dijelove informacija, koristi se pri tome različitim informacijskim izvorima i raznim strategijama pretraživanja kako bi pronašla sve što želi, što je slično branju bobica.

Bates (2016, 12) smatra da većina ljudi tijekom njihova života veliku većinu informacija pronalazi pasivnim oblicima traženja informacija (svjesnost i praćenje). Naime, u prošlosti je čovjek do informacija dolazio kroz razgovor s drugim ljudima i sudjelujući u mnogobrojnim događanjima te aktivno i usmjereno traženje informacija nije bilo često. Budući da su se ljudi navikli na pasivne načine učenja novih informacija u modernom informacijskom okruženju ne samo da moraju aktivno i usmjereno tražiti informacije, već također moraju ovladati vještinama i znanjima kako bi mogli tražiti informacije, bez jamstva da će uloženi trud dovesti do odgovora. Prema tome, ljudi, kada znaju koje informacije žele, traže ih ili aktivno (A) ili ih prate u okruženju (B) dok kad ne znaju što žele, pregledavaju informacije (C) ili ostaju pasivno svjesni (D).

Velik broj istraživanja utvrdio je kako se ljudi koriste Zipfovim načelom najmanjeg napora u traženju informacija čak do te mjere da će prihvatiti informacije koje su lakše dostupne ili jednostavnije za korištenje iako znaju da su manje kvalitetne (Bates 2016, 10).

Ellisov (1989) model prikazuje osam strategija za traženje informacija, a to su: pokretanje, ulančavanje, pregledavanje, diferenciranje, praćenje, ekstrahiranje, verificiranje i završetak. Usmjeren je na kognitivne aspekte ponašanja pri traženju informacija u formalnom kontekstu traženja informacija (Ford 2015, 50).

Pokretanje je strategija identificiranja informacijskih izvora koji bi mogli poslužiti kao polazište za traženje informacija kako bi se dobio pregled literature unutar novog predmetnog područja ili kako bi se locirali relevantni znanstvenici iz toga područja i sl. Praćenje bilješki i citiranih referenci pronađenih u početnim izvorima je strategija ulančavanja. „Ulančavanje je korisna strategija u fazama istraživačkog procesa eksploracije i prikupljanja” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 107). Pregledavanje, i primarnih i sekundarnih izvora, često usputno, važan je dio procesa traženja informacija (Ellis i Haugan 1997, 398), „kako bi se na početku istraživačkog procesa stekao dojam o mogućnostima koje postoje” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 105). Primjerice, pregledavanje knjiga na policama knjižnice i/ili knjižare, časopisa, sadržaja časopisa, bibliografskih baza podataka i dr. Autorice pregledavanje smatraju ranom strategijom *njuškanja* „kako bi se stekla slika o onome ... što djeluje zanimljivo, što je poznato i što se čini zbunjujućim” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 106). Tijekom diferenciranja pojedinac filtrira i odabire najbolji izvor primjećujući razlike u prirodi i kvaliteti ponuđenih informacija. Proces diferencijacije vjerojatno će ovisiti o prethodnom ili početnom iskustvu pojedinca, preporukama drugih osoba ili recenzijama u objavljenim izvorima (Choo, Detlor i Turnbull 2000). Praćenje je strategija informiranja „o novostima vezanim za određenu temu” redovitim pregledavanjem određenih izvora (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 106). Kako bi osoba bila u tijeku s razvojem vlastitog područja ili teme istraživanja treba koristiti formalne i neformalne informacijske kanale, primjerice, pregledava znanstvene časopise, zbornike konferencija, koristi uslugu upozorenja, ali i putem osobnih kontakata, surađujući i komunicirajući s relevantnim znanstvenicima, sudjelovanjem na međunarodnim konferencijama i sl. (Ellis i Haugan 1997). Ekstrahiranje je strategija prikupljanja zanimljivih i korisnih informacija iz određenog izvora te odlučivanje o tome koje će se informacije koristiti npr. pri pisanju preglednog rada. Provjeravanje točnosti pronađenih informacija aktivnosti su

karakteristične za verificiranje zbog npr. korištenja informacijskih izvora. Završetak označava kraj istraživačkog procesa.

Ellis (1989), Ellis, Cox i Hall (1993) te Ellis i Haugan (1997) predlažu i razrađuju model ponašanja pri traženju informacija temeljen na istraživanjima obrazaca traženja informacija znanstvenika iz područja društvenih znanosti, fizičara i kemičara, te inženjera i znanstvenika istraživača u poslovnoj organizaciji (Choo, Detlor i Turnbull 2000, 6).

Opisani modeli prikazuju različite vrste ponašanja koji se javljaju u procesu traženja informacija, a najkorisniji su u fazama opisivanja i predviđanja za razumijevanje fenomena jer predstavljaju okvir za razmišljanje o problemu te pokušavaju opisati različite aktivnosti pri traženju informacija, uzroke i posljedice tih aktivnosti ili odnose među fazama u ponašanju pri traženju informacija (Wilson 1999b, 250).

U ovom se dijelu analiziraju neki od ključnih modela ponašanja pri traženju informacija koji se bave kognitivnim čimbenicima poput Batesinog i Ellisovog modela te afektivnim čimbenicima u ponašanju pri traženju informacija poput Wilsonovog koji interpretira afektivne potrebe kao jednim od pokretača traženja informacija. Njegov model iz 1996. razlikuje se od ranije verzije jer je uključio psihologiju, a time i afektivne čimbenike, kao jedne od „intervenirajućih varijabli” koje mogu predstavljati poticaj ili prepreku u ostvarivanju informacijskih potreba korisnika (Wang 2011; Wilson 1999b). Wilsonov model predstavlja osjećaje kao čimbenik koji utječe na brojne aktivnosti informacijskog ponašanja, ali ne pruža detaljan uvid u složenost svake faze traženja informacija. Zbog toga je u ovom radu izabran model procesa traženja informacija Carol C. Kuhlthau kroz čiji će se holistički pristup dati prikaz informacijskog ponašanja doktoranada u procesu traženja informacija u kontekstu znanstvenoistraživačkog rada.

2.1.3.1. Kuhlthauin model procesa traženja informacija

2.1.3.1.1. Teorijski okvir

U ovom se dijelu razmatra način na koji su, osim filozofije obrazovanja Johna Deweya, sociokulturne teorije kognitivnog razvoja Lava Vygotskog te kognitivne psihologije i teorije učenja Jeromea Brunera, ključna načela teorije osobnih konstrukta Georgea Kellyja izravno utjecala na model procesa traženja informacija Carol C. Kuhlthau. S obzirom da u području

informativskih i komunikativskih znanosti nedostaje teorija koja bi u potpunosti objasnila traženje informacija iz perspektive korisnika, kako bismo razumjeli što korisnik doživljava dobar okvir za promatranje ponašanja korisnika pri traženju informacija daje konstruktivistički pristup učenju (Kuhlthau 1993; 2004). Također, i kako bi objasnio ulogu informacija u procesu rješavanja problema osobe ili pronalaska novih ideja, uključujući stvaranje hipoteza (Kuhlthau 1993, 340).

Dewey je „utemeljitelj suvremene teorije kritičkog mišljenja” (Ćurko 2017, 65) koje on sam naziva reflektivnim mišljenjem, a definira ga kao aktivno, ustrajno i pažljivo razmatranje bilo kojeg uvjerenja ili pretpostavljenog oblika znanja u svjetlu temelja koje ga podržava i daljnjih zaključaka kojima teži (Dewey 1933, 9).⁷ Nadalje, učenje opisuje kao kreativan proces istraživanja koji je razradio u svom djelu *How we think: a restatement of the relation of reflective thinking to the educative process* (1933) opisujući faze reflektivnog mišljenja, a to su: sugestija, intelektualizacija, ideja vodilja (hipoteza), promišljanje i djelovanje. „Prva faza, *sugestija*, stanje je nedoumice zbog nepotpune situacije”, a prati je osjećaj zbunjenosti i nesigurnosti. Druga faza, *intelektualizacija*, „uključuje konceptualizaciju problema ili pitanja te anticipaciju mogućih rješenja”. U trećoj fazi prijedlozi se koriste kao *ideja vodilja* ili *hipoteza* koja usmjerava prikupljanje činjeničnog materijala „kako bi se problem definirao i objasnio. U četvrtoj fazi, *promišljanju*, ideja vodilja postaje preciznija i konzistentnija zbog upoznavanja sa širim rasponom informacija.” Te ideje „učeniku omogućuju da izvodi zaključke iz onoga što već zna, što vodi prema dubljem razumijevanju.” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 36-37). U petoj fazi, *djelovanju*, zauzimajući stajalište o elaboriranoj ideji kako bi se pronašlo rješenje za koje tražimo dokaze, ulazimo u proces kritičkog mišljenja (Ćurko 2017). „Proces stvaranja razumijevanja izaziva osjećaj nedoumice i nesigurnosti s jedne strane te radosti i samopouzdanja s druge strane te niz emocija između njih” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 37).

George Kelly imao je ključnu ulogu u razvoju kognitivne teorije ličnosti. Njegova „teorija osobnih konstrukata pridaje važnost ponašanju i reagiranju koje proizlazi iz transformiranih i obrađenih podataka iz okoline” (Fulgosi 1997, 312), a konstrukt definira kao način na koji se stvari mogu objasniti kao jednake, ali u isto vrijeme različite od drugih (Kelly 1955, 74). Smatrao je, kako navode Francella i Neimeyer (2003), da je naša primarna motivacija pronaći

⁷ Prema slobodnom prijevodu autorice.

značenje u našim „životnim prilikama (...) kako bi anticipirali što će se vjerojatno dogoditi” (prema Larsen i Buss 2007, 387). Osnovno polazište teorije osobnih konstrukta, konstruktivni alternativizam, jest da su sve naše sadašnje interpretacije svemira podložne reviziji ili zamjeni (Kelly 1955, 11). Iako je čovjekova konstrukcija svijeta vrlo osobna i individualna, proces konstruiranja ima određene karakteristike koje su zajedničke svim ljudima (Kuhlthau 2004, 18). Smatra da je čovjek – kao – znanstvenik, pokušava razumjeti, predvidjeti i kontrolirati događaje u svom životu, „zapaža razlike i sličnosti među njima i na osnovu toga stvara pojmove ili konstrukte” (Fulgosi 1997, 313) na temelju kojih pokušava predvidjeti ili anticipirati buduće događaje. Međutim, ono u čemu se međusobno razlikujemo to su upravo konstrukti s kojima svatko od nas raspolaže i s obzirom na njih „svaki je pojedinac jedinstvena ličnost i različit od svih ostalih” (Fulgosi 1997, 313). Te konstrukte i interpretacije događaja možemo mijenjati ovisno o našoj sposobnosti. Mijenjajući njih, mijenjamo sebe. Temeljni postulat Kellyjeve teorije osobnih konstrukta (engl. *personal construct theory*)⁸ navodi da su procesi osobe psihički kanalizirani načinima na koje ona anticipira događaje (Kelly 1955, 32). Iz njega proizlazi jedanaest korolara⁹ koji su korisni za razumijevanje osobnih konstrukta te kako se osoba, mijenjajući ih, razvija. Naime, prema Kellyju, „ljudsko ponašanje ne može se tumačiti samo individuom nego i socijalnom interakcijom s okolinom i drugim ljudima” (Pike, Dam i Beatson 2019, 160).

U Kellyjevom korolaru o konstruiranju (eng. *construction corollary*)¹⁰ svaka osoba anticipira događaje tako da konstruira njihove replikacije (Kelly 1955, 35), odnosno ponavljanja. Naime, osoba opaža različite događaje, njihova ponavljanja, percipira sličnosti i razlike te ih interpretira. Ako se događaji mogu interpretirati, odnosno konstruirati na isti način, osoba je u mogućnosti predvidjeti buduće događaje (Fulgosi 1997). Na osnovu iskustva stvara konstrukte, primjerice: pozitivno – negativno (iskustvo), relevantan – nerelevantan (izvor) itd.

⁸ Hrvatski prijevodi za engleski termin *personal construct theory* koji se pojavljuju u literaturi jesu „teorija personalnih konstrukata” (Fulgosi 1997), „teorija osobnih konstrukata” (Larsen i Buss, 2007) i „teorija osobnih konstrukta” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019). U radu će se koristiti termin „teorija osobnih konstrukta” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019) osim kad se citira određeni izvor.

⁹ U *Novom rječniku stranih riječi* (Klaić 2012, 569) korolar je definiran kao „posljedica dokazane istine, potkrepa, dodatak, izvod, zaključak”. Hrvatski prijevodi za engleski termin *corollary* koji se pojavljuju u literaturi jesu „poučak” (Fulgosi 1997) i „korolar” (Larsen i Buss, 2007). U radu će se koristiti termin „korolar”.

¹⁰ Prema slobodnom prijevodu autorice. Hrvatski prijevod za engleski termin *construction corollary* koji se pojavljuje u literaturi je „poučak o konstruiranju” (Fulgosi 1997).

Prema korolaru o individualnosti (eng. *individuality corollary*)¹¹ osobe se međusobno razlikuju po načinu na koji konstruiraju događaje s obzirom na različita iskustva (Kelly 1955, 38). Svaka osoba „promatra svijet kroz vlastite naočale” (Fulgosi 1997, 320), odnosno percipira i interpretira događaje na svoj način. Iako objektivna realnost postoji i zajednička je svima nama, drugačije interpretiramo iste događaje u kojima sudjelujemo, odnosno, prema Kellyjevim (1955, 38) riječima različito pristupamo anticipaciji istih događaja. „Ljudi se, prema tome, razlikuju međusobno zbog toga što se njihovi konstrukti ili interpretacije događaja razlikuju” (Fulgosi 1997, 320). U korolaru o organiziranju (engl. *organization corollary*)¹² svaka osoba na svoj način stvara, u svrhu anticipacije (predviđanja) događaja, sustav konstrukta kojim su obuhvaćeni ordinalni odnosi među konstruktima (Kelly 1955, 39). Prema tome, naši osobni konstrukti su organizirani prema hijerarhiji, neki su nadređeni, a drugi podređeni te se međusobno ne razlikujemo samo u konstruktima kojima raspolažemo, „već i načinom na koji su ti konstrukti organizirani kod svakog pojedinca” (Fulgosi, 1997, 321). Prema korolaru o izboru (engl. *choice corollary*)¹³ osoba sama bira onu alternativu u dihotomiziranom konstrukt s kojom anticipira veću mogućnost ekstenzije (proširenja) i definicije svog sustava (Kelly 1955, 45). Definiranjem konstrukta povećali smo njegovu preciznost, a ukoliko se on pokaže efikasnim u predviđanju postojat će tendencija korištenja strategije ekstenzije, odnosno proširenja „područja njegove primjenjivosti” dok „u situaciji kad je neki konstrukt slab u anticipaciji budućih događaja, postojat će tendencija korištenja strategije definiranja (redefiniranje) konstrukta” (Fulgosi, 1997, 322). Kelly, u korolaru o dihotomiji (engl. *dichotomy corollary*)¹⁴ navodi da je sustav konstrukta neke osobe sastavljen od konačnog broja dihotomnih konstrukta (1955, 41). Prema njemu svi osobni konstrukti su dihotonomni, odnosno tumačimo ih, prema Reynolds, na ili/ili način (2013, 79), npr. konstrukt dobar-loš možemo primjenjivati kako bismo ljude koje poznajemo podijelili u skupine. Prema korolaru o opsegu (engl. *range corollary*)¹⁵ konstrukt je prikladan samo za anticipaciju jednog konačnog raspona

¹¹ Prema slobodnom prijevodu autorice. Hrvatski prijevod za engleski termin *individuality corollary* koji se pojavljuje u literaturi je „poučak o individualitetu” (Fulgosi 1997).

¹² Prema slobodnom prijevodu autorice. Hrvatski prijevod za engleski termin *organization corollary* koji se pojavljuje u literaturi je „poučak o organizaciji” (Fulgosi 1997).

¹³ Prema slobodnom prijevodu autorice. Hrvatski prijevod za engleski termin *choice corollary* koji se pojavljuje u literaturi je „poučak o izboru” (Fulgosi 1997).

¹⁴ Prema slobodnom prijevodu autorice. Hrvatski prijevod za engleski termin *dichotomy corollary* koji se pojavljuje u literaturi je „poučak o dihotomiji” (Fulgosi 1997).

¹⁵ Prema slobodnom prijevodu autorice. Hrvatski prijevod za engleski termin *range corollary* koji se pojavljuje u literaturi je „poučak o području primjene konstrukta” (Fulgosi 1997).

događaja (Kelly 1955, 48). Područje primjene jednog konstrukta je ograničeno, nije primjenjiv na sve događaje i iskustva. Budući da osoba ne može interpretirati svaki događaj, javlja se tjeskoba. Korolar o moduliranju (engl. *modulation corollary*)¹⁶ navodi da su varijacije u sustavu konstrukta neke osobe ograničene permeabilnošću (propusnošću) konstrukta unutar čijeg područja primjene te varijacije leže (Kelly 1955, 54). Osoba bi, ovisno o sposobnosti, trebala moći, ne samo konstruirati nove događaje i rekonstruirati stare, nego konstruirati i samu promjenu. Onoliko koliko su konstrukti propusni, podložni su promjenama s obzirom na naše iskustvo (Reynolds 2013, 80). Prema korolaru o iskustvu (engl. *experience corollary*)¹⁷ sustav konstrukta neke osobe varira dok sukcesivno konstruira replikacije događaja (Kelly 1955, 50), odnosno mi mijenjamo naš sustav konstrukta kada smo izloženi „novim iskustvima ili nepoznatim događajima koji nisu” slični s našim „dotadašnjim sustavom konstrukata. [...] Sustav konstrukata predstavlja sustav hipoteza o svijetu koje je pojedinac stvorio i koje se neprekidno provjeravaju na osnovi iskustva” (Fulgosi 1997, 323). Ako kod osobe ne postoje varijacije u svakodnevnom životu, ta osoba ima stabilan sustav konstrukta. Međutim, ona će „imati poteškoće s novim događajima” (Fulgosi 1997, 323). U korolar o fragmentiranju (engl. *fragmentation corollary*)¹⁸ osoba može sukcesivno (uzastopno) koristiti različite podsustave konstrukta koji su međusobno inkompatibilni (Kelly 1955, 58) što znači da je naše ponašanje ponekad nedosljedno jer naši podsustavi konstrukta mogu prihvatiti međusobno nespojive elemente što može, kako tumači Reynolds (2013), dovesti do sukoba, odnosno, prema Fulgosiju (1997), do poremećaja u ponašanju. Korolar o sličnosti (engl. *commonality corollary*)¹⁹ navodi onoliko koliko jedna osoba koristi konstrukciju iskustva sličnu onoj druge osobe, toliko su njezini psihički procesi slični onima druge osobe (Kelly 1955, 63). Naime, u istoj situaciji ponašat ćemo se slično kao i druga osoba ako tu situaciju konstruiramo ili interpretiramo „na sličan način ili sličnim konstruktima. Prema tome, sličnost među ljudima ne proizlazi iz sličnosti njihova iskustva ili iz sličnosti njihova vidljivog ponašanja, već otuda što pojedini događaji imaju za njih slično psihološko značenje” (Fulgosi 1997, 324). I na kraju, korolar o

¹⁶ Prema slobodnom prijevodu autorice. Hrvatski prijevod za engleski termin *modulation corollary* koji se pojavljuje u literaturi je „poučak o promjenljivosti konstrukata” (Fulgosi 1997).

¹⁷ Prema slobodnom prijevodu autorice. Hrvatski prijevod za engleski termin *experience corollary* koji se pojavljuje u literaturi je „poučak o iskustvu” (Fulgosi 1997).

¹⁸ Prema slobodnom prijevodu autorice. Hrvatski prijevod za engleski termin *fragmentation corollary* koji se pojavljuje u literaturi je „poučak o fragmentiranju” (Fulgosi 1997).

¹⁹ Hrvatski prijevodi za engleski termin *commonality corollary* koji se pojavljuju u literaturi jesu „poučak o zajedništvu i sličnosti” (Fulgosi 1997) i „korolar o sličnosti” (Larsen i Buss, 2007).

društvenosti (engl. *sociality corollary*)²⁰ ukazuje na to da koliko jedna osoba može konstruirati procese konstrukcije druge osobe, u tolikoj mjeri može igrati ulogu u društvenom procesu u koji je uključena druga osoba (Kelly 1955, 66). To znači da smo sposobni komunicirati i imati određenu ulogu u društvenom procesu koji uključuje i druge ljude jer možemo tumačiti njihove konstrukcije (Reynolds 2013, 80) odnosno predviđati načine „na koji ta druga osoba anticipira događaje” (Fulgosi 1997, 324). Ne promatramo samo ponašanje drugih, već interpretiramo što ono njima znači. Iako ne moramo imati isti pogled na svijet, ali moramo moći razumjeti njihov. Takvo razumijevanje može biti obostrano (Reynolds 2013, 81).

Kao jedan od glavnih doprinosa Kellyjeve teorije osobnih konstrukta, Kuhlthau (2004; Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019) navodi njegov naglasak na emocionalnom iskustvu u procesu „konstruiranja značenja na temelju novih informacija” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 37) koji je opisao kroz petofazni model te identificirao osjećaje koji se doživljavaju u svakoj fazi. Prvu fazu pokreće novo iskustvo ili nova ideja koja se može ili ne može asimilirati u postojeći sustav konstrukta. Ako se ideja ne može asimilirati, osoba doživljava nedoumicu i sumnju. U drugoj fazi se, ako su nove informacije proturječne i nisu u skladu s postojećim konstruktima, osjećaj nedoumice i nesigurnosti povećava i moguća su prijetnja. Naime, „nesklad koji izazivaju nove ideje može postati toliko uznemirujući da se odbacuju nove informacije i odustaje od konstrukcije” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 38). Treća faza je prekretnica u procesu konstruiranja, a Kelly (1969, 152) ju opisuje kao prag između nedoumice i sigurnosti, između tjeskobe i dosade [...] (kada) smo u iskušenju vratiti se natrag. U ovoj se fazi nova ideja ili odbacuje ili se formulira privremena hipoteza, poput Deweyjeve ideje vodilje, koja određuje smjer kojim treba ići. U četvrtoj fazi hipoteza se testira kako bi se potvrdila ili odbacila i procjenjuje se ishod. Završna faza procesa uključuje rekonstrukciju i asimilaciju novog konstrukta u postojeći sustav osobnih konstrukta (Kuhlthau 1993, 341-342).

Kelly smatra da hipoteza ima važnu ulogu u procesu konstruiranja te navodi dvije vrste, one u pozivnom raspoloženju i one u indikativnom raspoloženju. Pozivnu hipotezu ne treba isticati kao činjenicu jer u tom slučaju prestaje služiti svrsi. Ona služi tome da nerealni zaključak učini održivim dovoljno dugo da osoba ostvari svoje implikacije kao da su točne (Kelly 1969, 152). Indikativno raspoloženje, s druge strane, ima preskriptivnu prirodu koja diktira smjer kojim se

²⁰ Hrvatski prijevodi za engleski termin *sociality corollary* koji se pojavljuju u literaturi jesu „poučak o socijalnosti” (Fulgosi 1997) i „korolar o društvenosti” (Larsen i Buss, 2007).

treba kretati. Hipoteze uspostavljaju referentni okvir za predviđanje budućih događaja. Ta se raspoloženja pri traženju informacija mogu promatrati ili kao stilovi i osobine koje se uobičajeno slijede ili kao strategije i stanja koja proizlaze iz određenog problema ili faze u istraživačkom procesu (Kuhlthau 2004, 20).

Kako bi se studentu dale konkretne smjernice i pomoć u nekoj od faza u procesu traženja informacija, Kuhlthau (1994, 2004) je, u okviru koncepta nesigurnosti, razvila koncept zone intervencije koji je nastao po uzoru na poimanje zone proksimalnog razvoja (engl. *zone of proximal development*)²¹ Leva Vygotskog (1978) koji je identificirao područja ili zone u kojim bi intervencija bila od najveće pomoći učeniku. Zonu proksimalnog razvoja definirao je kao „udaljenost između razine stvarnog razvoja djeteta određene samostalnim rješavanjem problema i razine potencijalnog razvoja određene rješavanjem problema pod vodstvom odraslih ili u suradnji sa sposobnijim vršnjacima” (prema Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 38), odnosno kroz socijalnu interakciju s drugima. Galland i Garden (2012) smatraju da su

Pod utjecajem Piageovog koncepta shema Bruner (1973) definira shemu kao „integriranu, organiziranu reprezentaciju prijašnjeg ponašanja i iskustva koja osobe usmjerava u rekonstruiranju novih informacija” (prema Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 38). Njegova „istraživanja potvrđuju da aktivno sudjelujemo u poimanju svijeta oko sebe te da nismo samo pasivni primatelji informacija” (prema Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 38). Ovaj aktivni proces učenja sličan je Deweyovom i Kellyjevom. Ističe kako za dubinsko razumijevanje nije dovoljno samo prikupljanje informacije nego i sudjelovanje u njihovu tumačenju (prema Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019). Poput Kellyja, vidi osobu koja tumači ili daje smisao novim informacijama kako bi predvidjela buduće postupke.

Interpretativni zadatak (engl. *interpretive task*) započinje percepcijom kada osoba prvi put susretne nove informacije. Druga faza je selekcija, odnosno odabir procesa prepoznavanja obrazaca, a treća faza je zaključivanje spajanjem klastera i povezivanjem kategorija. Četvrta faza je predviđanje, što Bruner naziva „poći dalje od dobivenih informacija” i predstavlja

²¹ Hrvatski prijevodi za engleski termin *zone of proximal development* koji se pojavljuju u literaturi jesu „prostor približnoga razvoja” (Hrvatsko strukovno nazivlje <http://struna.ihjj.hr/naziv/zona-proksimalnoga-razvoja/26178/>), „područje proksimalnog (približnog) razvoja” (Galland i Garden 2012) i „zona proksimalnog razvoja i područje proksimalnog razvoja” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019). U radu će se koristiti termin „zona proksimalnog razvoja” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019).

središnji koncept njegova rada. Interpretacijski zadatak završen je postupkom stvaranja „proizvoda uma” (Kuhlthau 1993, 342).

Brunerovo djelo potvrđuje Deweyeve faze reflektivnog mišljenja i Kellyjeve faze konstruiranja, koje uključuju „emocije važne u usmjeravanju mišljenja i djelovanja tijekom konstruktivističkog procesa učenja (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 38). Tumačenje, odabir i stvaranje novih informacija s kojima se osoba prvi put susreće vjerojatno će uzrokovati osjećaje nesigurnosti, zbunjenosti i tjeskobe (Kuhlthau 2004, 23).

Tijekom konstruktivističkog procesa učenja, Kuhlthau pojašnjava (2004, 23-24) s novim informacijama se ne postupa jednako. Postoje razlike između jedinstvenih (engl. *uniqueness*) i zalihosnih (engl. *redundancy*) informacija koje su slučajno pronađene u okviru novog iskustva što je važno za razumijevanje uzajamnog djelovanja afektivnog iskustva s kognitivnim i postupcima u procesu konstrukcije. Brunerov rad otkriva našu sklonost traženja zalihosti u novim informacijama. Naša sposobnost prepoznavanja poznatih obrazaca i izvlačenja zaključaka dovodi do djelovanja, odnosno postupaka. Kao i u Kellyjevom radu, Bruner vidi predviđanje kao važnu komponentu u prepoznavanju zalihosti. Previše poznatoga može dovesti do smanjenja pozornosti i do dosade. Jedinstvenost, s druge strane, stavlja naš sustav u pripravnost s obzirom da nove informacije zaprepašćuju i iznenađuju. Naši osjećaji igraju ključnu ulogu u motiviranju i usmjeravanju našeg učenja. Međutim, učenje nije jednostavan kognitivni proces usvajanja novih informacija dok afektivno iskustvo nesigurnosti i zbunjenosti otežava proces.

2.1.3.1.2. Model procesa traženja informacija

Teorijski okvir ove disertacije temelji se na modelu procesa traženja informacija Carol Collier Kuhlthau, kako je prikazan u njezinoj knjizi *Seeking meaning: a process approach to library and information services* (2004).

Od svoje konceptualizacije i razvoja, model se koristio kao okvir i dijagnostički alat za razumijevanje iskustva osoba u različitim knjižničarskim i informacijskim okruženjima pri traženju informacija (Kuhlthau, Heinström i Todd 2008). Model ISP-a rezultat je više od dva desetljeća istraživanja koje je počelo istraživanjem srednjoškolaca ranih 80-ih godina 20. stoljeća jer je kod njih primijetila uobičajeni obrazac ponašanja pri dolasku u knjižnicu. Postali bi zbunjeni i nesigurni te su često izražavali nezadovoljstvo zadacima, knjižnicom i sobom.

Međutim, osjećaji učenika prema sebi, knjižnici, zadatku i temi mijenjali su se kako se njihovo razumijevanje teme produbljavalo (Kuhlthau 1989).

U nizu od pet studija utvrdila je šest faza u procesu traženja informacija. Prva (Kuhlthau 1983) od njih je bila studija slučaja provedena na manjem uzorku ispitanika (25 srednjoškolaca) što je dovelo do razvoja modela ISP-a koji je testiran u dvije longitudinalne studije te verificiran u dvjema opsežnim studijama koristeći kvantitativne i kvalitativne metode (prema Kuhlthau 1991). Naknadna longitudinalna istraživanja tih istih učenika četiri godine kasnije (Kuhlthau, 1988d), dodatno su potvrdila hipotezu da korisnici u svim vrstama knjižnica mogu doživjeti iskustvo slično onome opisanom u modelu ISP-a. Longitudinalna metoda omogućila joj je da prati promjene u procesu traženja informacija tijekom vremena. Većinom su ispitanici bili studenti na sveučilištima i koledžima te učenici u srednjim školama (Kuhlthau i dr. 1989). Da bi se utvrdilo je li model ISP-a primjenjiv za korisnike drugih vrsta knjižnica (Kuhlthau i dr. 1990), testiran je na široj populaciji u školskim, visokoškolskim i narodnim knjižnicama (prema Kuhlthau 1991). Daljnje studije istražile su proces traženja informacija u različitim informacijskim okruženjima, ne samo učenika (Kuhlthau 1988a; 1988b; 1988c; 1988d; 1988e) nego i odraslih osoba na radnom mjestu (Kuhlthau 1999; Kuhlthau i Tama 2001) i drugim područjima života (Kuhlthau 2007).

Teorijsko polazište modela ISP-a čine Kellyjeva teorija osobnih konstrukta gdje se analizira iskustvo stvaranja značenja iz novih informacija, ASK teorija Belkina, Oddyja i Brooks pomoću koje tumače informacijsku potrebu na kognitivnoj razini kao anomaliju u znanju te Taylorov opis informacijske potrebe kao spoznajnog procesa koji se odvija na četiri razine kroz koje se informacijska potreba mijenja (Kuhlthau 1991; 1988b; 2007).

Kellyjev holistički pristup čiji je cilj „razumijevanje i objašnjenje cjelokupne ličnosti pojedinca odnosno pojedinačne ličnosti u cjelini, a ne samo nekog dijela te ličnosti” (Fulgosi 1997, 312) snažno je utjecao na Kuhlthauin model procesa traženja informacija (1993, 2004). Proces uključuje cijelu osobu uključujući misli, osjećaje i postupke u dinamičnom procesu učenja.

Naime, takav pristup do tada nije bio u potpunosti prepoznat u knjižničnim i informacijskim uslugama. Iako je traženje informacija prepoznato kao kognitivni proces, rijetko se smatralo da je afektivni proces u interakciji s kognitivnim kao dio cjelokupnog iskustva.

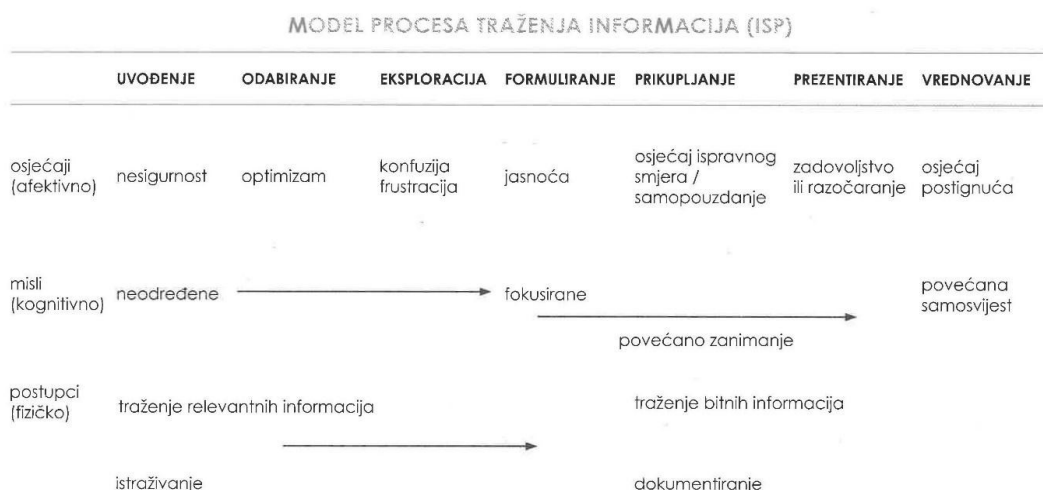
Kuhlthau (2007) je otkrila da traženje informacija kod učenika uključuje konstruiranje koje se doživljava kao niz faza, a u svakoj fazi bilježila je osjećaje, misli i postupke koji su se mijenjali kako je traženje napredovalo. U procesu traženja informacija identificirala je sedam faza, a to su iniciranje ili uvođenje (engl. *initiation*), odabiranje (engl. *selection*), eksploracija (engl. *exploration*), formuliranje (engl. *formulation*), prikupljanje (engl. *collection*), prezentiranje (engl. *presentation*) i vrednovanje (engl. *assessment*) (Kuhlthau 2007; Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2012; Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019). Model ISP-a uključuje tri područja, fizički (koji se odnosi na postupke), afektivni (koji se odnosi na osjećaje) i kognitivni aspekt (koji se odnosi na misli povezane s procesom i sadržajem), koja su zajednička svakoj fazi (1991; 2007).

Faze modela ISP-a (Slika 8) najčešće se pojavljuju tijekom složenih pitanja, tema ili problema o kojima osoba nema potrebno znanje te zahtijevaju temeljitije istraživanje. U prvoj fazi inicira se istraživanje nečega „što je potrebno istražiti: temeljno pitanje, važnu temu ili gorući problem” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 65) koristeći brojne informacijske izvore, u određenom vremenskom razdoblju. Osoba postaje svjesna nedostatka u znanju ili razumijevanju što je praćeno osjećajima nesigurnosti i straha. Korisnikove misli su usmjerene na promišljanje o problemu, razumijevanje problemskog zadatka te njegovo povezivanje s prijašnjim iskustvima i znanjem. Postupci poduzeti u ovoj fazi uglavnom uključuju razmatranje mogućih tema i pristupa (Kuhlthau 1991, 366). U ovoj fazi zadatak je prepoznati da postoji informacijska potreba. Druga faza je *odabiranje*, a zadatak je odabrati općenitu temu koja će se istraživati i pristup koji će se koristiti. U trenucima kada korisnik nije siguran koju bi temu odabrao, moguće je da će se zbog toga osjećati pomalo tjeskobno. Kad korisnik odabere temu istraživanja, doživljava kraće ushićenje te se javlja spremnost za početak traženja i pretraživanja. Korisnik promišlja o mogućim temama „s obzirom na kriterije osobnog interesa, zadanih zahtjeva, dostupnih informacija i dostupna vremena” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 68). Odabire se tema ili pristup za koji se procjenjuje da imaju najveći potencijal za uspjeh. Postupci karakteristični za ovu fazu su razgovor s drugim ljudima, osobito s učiteljem, kolegama iz razreda i obitelji; korisnik ponekad napravi kratko preliminarno pretraživanje kako bi se upoznao s dostupnim informacijama i provjerio koje su alternativne teme (Kuhlthau 1994) te korištenje referentnih izvora za pregled tema o kojima se raspravlja. Prema Kuhlthau, Maniotes i Caspari (2019, 68-69) fazu *eksploracije* karakteriziraju osjećaji zbunjenosti, nesigurnosti i sumnje koji s vremenom postaju intenzivniji. Korisnikove misli usmjerene su na

proučavanje informacija o temi „kako bi pronašli fokus svojeg istraživanja”. U ovoj fazi, nesposobnost korisnika da precizno izrazi informacijsku potrebu stvara teškoće u komunikaciji s informacijskim sustavom. Aktivnosti ove faze su pronalaženje informacija o općenitoj temi, čitanje radi informiranja i povezivanje novih informacija s postojećim znanjem te konstruiranje novog znanja. Informacije koje su slučajno pronađene rijetko su u skladu s predznanjem, a može se činiti i da su međusobno proturječne s obzirom da su prikupljene iz različitih izvora što može dovesti do osjećaja zbunjenosti pa neki korisnici „u tom razdoblju pozele i odustati od svoje teme”. Istraživanje se smatra najzahtjevnijom fazom ISP-a kada se učenici suočavaju „sa složenom zadaćom razrade vlastitih ideja” te „mogu vrlo lako postati nezadovoljni i obeshrabreni”. Faza *formuliranja* predstavlja prekretnicu u procesu traženja informacija kada se osjećaji nesigurnosti smanjuju, a samopouzdanje se povećava. Zadatak ove faze je stvaranje fokusa istraživanja pomoću slučajno pronađenih informacija. „Učenici trebaju identificirati moguće načine za fokusiranje teme kako bi ograničili svoju potragu za informacijama. [...] Fokus može biti nešto što ih osobno zanima, nešto što ispunjava zadane zahtjeve, nešto se može istražiti u dostupnim materijalima, te nešto što se može ostvariti u zadanom roku.” Kad se formira fokus, osjećaji prelaze iz zbunjenosti i sumnje u optimizam i samopouzdanje. *Prikupljanje* je faza u kojoj je interakcija između korisnika i informacijskog sustava najučinkovitija, „prirodan je nastavak formuliranja te označava razdoblje podupiranja i proširivanja fokusa kako bi se pripremio teren za predstavljanje novih spoznaja.” Zadaća je prikupiti informacije (engl. *gather information*) koje se odnose na odabranu temu „koje definiraju, proširuju i podupiru fokus”. Osjećaj samopouzdanja raste te se produbljuje interes za rad na projektu baš kao i njihov osjećaj odgovornosti i proširenja znanja. U ovoj je fazi opsežno pretraživanje knjižnične zbirke i korištenje širokog raspona izvora od pomoći. U fazi *prezentacije*, javljaju se osjećaji olakšanja i zadovoljstva ako je pretraživanje dalo željene rezultate, ili razočaranje ako nije. Zadaća je završiti pretraživanje te se pripremiti za dijeljenje rezultata s drugima ili ih koristiti na neki drugi način. Autorica (1989, 13; 2004, 50) potom zaključuje kako ljudi imaju različite razloge zašto završavaju proces traženja. Jedni nailaze na sve manje relevantne ili zalihosne informacije, drugi pak smatraju da su uložili „dovoljan” napor. Mnogi prestaju prikupljati informacije, ne zato što su iscrpili dostupne izvore, već zato što im treba vremena da sintetiziraju i završe zadatak u određenom vremenskom razdoblju.

U posljednju fazu, fazu *vrednovanja* uvrštene su refleksija i samovrednovanje kao važne sastavnice istraživačkog procesa (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019). Naime, u istraživanjima

ISP-a studenti su zamoljeni da razmisle o tome što su postigli nakon što su završili zadatak. Većina je bila prilično zadovoljna svojim napretkom dok su neki bili razočarani jer njihov rad nije ispunio njihova očekivanja. Ti su osjećaji bili temelj za procjenu onoga što je bilo dobro, s kojim su se problemima susretali i na koji način pristupiti budućim istraživačkim zadacima. Prema tome, njihova refleksija o tome što se dogodilo tijekom procesa i njihova očekivanja od sljedećeg susreta sa sličnim zadatkom učinila su ih svjesnima vlastitog istraživačkog procesa (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2012, 28). Zanimljiva je činjenica da se ova faza spominje u vrlo malom broju Kuhlthauinih radova (2007) i u hrvatskom prijevodu njezine knjige *Vodeno istraživačko učenje: učenje u 21. stoljeću* (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019), a tek nešto detaljnije pojašnjava u knjizi *Guided inquiry design: a framework for inquiry in your school* (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2012) iako se i sama autorica kod grafičkog prikaza modela u kojem navodi i fazu *vrednovanja* poziva na drugo izdanje njezine knjige *Seeking meaning: a process approach to library and information services* (2004) gdje se navodi samo šest faza modela ISP-a. Također, od dostupnih radova drugih autora koji su proučavali model ISP-a s teorijskog ili istraživačkog aspekta, vrlo su rijetki oni koji navode fazu *vrednovanja*. Primjerice, Case i Given (2016) ju spominju u knjizi *Looking for information: a survey of research on information seeking, needs, and behavior* i Marchionini (1997) u knjizi *Information seeking in electronic environments*.

Slika 8. Model procesa traženja informacija (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 66)

2.1.3.1.3. Koncept nesigurnosti i traženje informacija

Prema Kuhlthau, Maniotes i Caspari (2019, 67) samim temeljima istraživačkog procesa nalazi se koncept nesigurnosti kao ishodište učenja što je vidljivo i na grafičkom prikazu modela ISP-a (Slika 8).

U knjižničnoj i informacijskoj znanosti koncept nesigurnosti proučavan u kontekstu traženja informacija u različitim okruženjima i među različitim korisničkim skupinama (Anderson 2006; Adams 2010; Chowdhury, Gibb i Landoni 2011; Dervin 1983; Ellis, Cox i Hall 1993, Kuhlthau 1997; 1999; Marchionini 1997; Meho i Tibbo 2003; Mohammad i dr. 2018; Rubin 2010; Savolainen 2012; Wilson, 1999a; Wilson i dr. 2002; Yoon i Nilan 1999).

Primjerice, prema Chowdhury, Gibb i Landoni (2011, 158) proces traženja informacija počinje s nesigurnošću, ali kako korisnik prolazi kroz proces traženja i dohvaćanja informacija, nesigurnost se postupno smanjuje. Autori nesigurnost smatraju problemom koji je usko povezan s informacijskom potrebom koja je definirana kao visceralna potreba (Taylor 1968), anomalno stanje znanja (Belkin, Oddy i Brooks 1982), kognitivna praznina (Dervin 1983a; Dervin i Nilan, 1986; Yoon i Nilan, 1999) te kao nesigurnost (Dervin 1983a; Kuhlthau 2004) koja bi trebala biti, kako navode Yoon i Nilan (1999, 873), sila koja potiče ljude na traženje informacija, odnosno traženje onoga što ne znaju i svijest o nedostatku kognitivnih resursa i znanja.

Koncept nesigurnosti je središte Kuhlthauina (1993, 347; 2004, 92) modela ISP-a, a opisuje ju kao kognitivno stanje koje često uzrokuje afektivno stanje tjeskobe i nedostatka samopouzdanja. Na temelju rezultata vlastitih istraživanja, Kuhlthau navodi da se nesigurnost i tjeskoba mogu očekivati u ranim fazama procesa traženja informacija. Afektivni simptomi nesigurnosti, zbunjenosti i frustracije povezani su s nejasnim mislima o temi ili pitanju. Međutim, kako navodi Kuhlthau (1993; 1999; 2004; Kuhlthau, Heinström i Todd 2008), kako se stanje znanja mijenja u jasnije fokusirane misli, istovremeno se javljaju osjećaji povećanog samopouzdanja te postupci dokumentiranja. Nesigurnost zbog nedostatka razumijevanja, praznine u značenju ili ograničenog konstrukta pokreće proces traženja informacija odnosno, pojašnjava Adams (2010), motivira ljude da traže odgovore na svoje informacijske potrebe.

Prema Wilsonu (1999a, 265) nesigurnost je kao 'duh na gozbi' (engl. '*the ghost at the feast*')²², predstavlja prirodno iskustvo u procesu traženja informacija dok se korisnici informacija, kako navode Chowdhury, Gibb i Landoni (2011, 158), mogu osjećati nesigurno u bilo kojoj fazi procesa traženja informacija.

„Osoba „u glibu” postaje sve nesigurnija i zbunjenija sve dok se ne stvori fokus koji će ostvariti put prema pronalasku smisla i kriterija za procjenjivanje relevantnosti” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 169). Kuhlthau smatra (2004; 2007; Kuhlthau, Heinström i Todd 2008; Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019) da razvoj informacijske i komunikacijske tehnologije, koji omogućava pristup velikom broju izvora, ne pomaže korisnikovoj dvojbi i može pojačati osjećaj zbunjenosti i nesigurnosti. „Sustavi za traženje informacija mogu dodatno produbiti problem, posebno u ranim fazama ISP-a, preplavljujući korisnika velikim brojem informacija istovremeno” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 169) ili ograničavanjem pristupa najčešće korištenim izvorima.

Savolainen (2012) navodi kako se nesigurnost u kontekstu traženja informacija može očitovati kao kognitivna ili afektivna nesigurnost te primjećuje kako se na grafičkom prikazu Kuhlthauina modela (1993) nesigurnost nalazi u području osjećaja koji označavaju afektivne attribute. Nadalje, navodi da Kuhlthauini (2004) rezultati empirijskih studija pokazuju da odnose između kognitivnih i afektivnih karakteristika nesigurnosti ne treba ispitivati samo kao zasebne kategorije nego ih konceptualizirati zajedno u određenim kontekstima kao što je izvođenje radnog zadatka. Također, njezine studije pokazuju da glavni kontekstualni čimbenici koji utječu na iskustvo nesigurnosti i izbore u procesu traženja informacija uključuju prirodu zadatka koji treba naučiti ili istraživačkog zadatka, vrijeme potrebno za traženje informacija i dostupne informacije (Kuhlthau 1991; Kuhlthau 2004). U konačnici, kako su kognitivni i afektivni čimbenici povezani ovisi o prirodi kontekstualnih čimbenika ove vrste. Na primjer, u fazi odabira teme, prosuđivanje tema u odnosu na zahtjeve projekta (kognitivni atribut) može biti povezano s višom razinom tjeskobe (afektivni atribut) ako je vremenski okvir projekta (kontekstualni čimbenik) ograničen (prema Savolainen 2012).

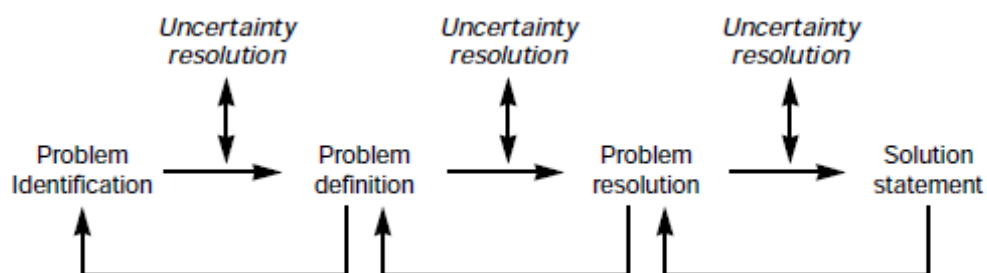
Načini doživljavanja i definiranja nesigurnosti su različiti. Tvrdnja da informacije smanjuju nesigurnost nije nužno i korisnikovo iskustvo u procesu traženja informacija. U nekim

²² Izraz preuzet iz Shakespearove drame *Machbeth*. U *Englesko-hrvatskom frazeološkom rječniku* (Bendow 2006, 84) fraza „*the ghost at the feast*” definirana je kao „davitelj; mračna sjena; osoba ili sjećanje koje društvu kvare raspoloženje”.

situacijama nove informacije zapravo povećavaju nesigurnost (Yovits i Foulk 1985; Kuhlthau 2004). Prije faze formulacije korisnici će vjerojatno osjetiti pojačanu tjeskobu i nesigurnost zbog proturječnih i nedosljednih informacija jer zahtijevaju razmišljanje, konstrukciju i interpretaciju. Kuhlthau (2004) smatra korisnim upoznati korisnike s činjenicom da se nesigurnost povećava tijekom faze eksploracije kako ne bi mislili daje povećana nesigurnost znak da je nešto pošlo po zlu. Nesigurnost iz perspektive korisnika prirodno je iskustvo u procesu traženja. Ako je neočekivana, prisutnost nesigurnosti, može pojačati tjeskobu i frustraciju, možda do te mjere da osoba odustane od istraživačkog procesa.

Konceptom nesigurnosti se bavi, u okviru modela rješavanja problema (engl. *problem solving model*) i Wilson (1999a; Wilson i dr. 2002). Nesigurnost koju osoba osjeća pojavljuje se kao rezultat određenog problema i njegovo rješavanje postaje cilj koji osoba želi postići.

Na tom putu osoba prolazi kroz četiri faze rješavanja problema: identificiranje problema, gdje osoba identificira vrstu problema s kojim se susreće; definiranje problema, gdje je potrebno odrediti vrstu problema; rješavanje problema, gdje osoba određuje kako pronaći rješenje, i izjava o rješenju, odgovor o tome što će riješiti problem, ili pragmatički utemeljeno rješenje kako se nositi s njim (Wilson 1999b, 266). Potencijalni neuspjeh u rješavanju nesigurnosti u bilo kojoj fazi, vodi osobu povratnom petljom na prethodnu fazu (Slika 9). Pojedinci su uključeni u interakciju s izvorima informacija (uključujući ljude i druge izvore, kao i sustave za traženje informacija) kako bi se riješila njihova nesigurnost.

Slika 9. Wilsonov model rješavanja problema u procesu traženja i pretraživanja informacija (1999b, 266)

Wilson i suautori (2002, 706) smatraju da se Kuhlthauin (2004) model može promatrati kao razrada procesa rješavanja problema, ili ga možemo promatrati kao faze kroz koje tražitelj prolazi u bilo kojoj od faza rješavanja problema s obzirom da postoji mogućnost da rješavanje informacijskog problema unutar bilo koje od faza problema može uključivati sve Kuhlthauine faze traženja informacija. Također, smatraju da možemo primijeniti Ellisove (1989) strategije pretraživanja, kao što su pokretanje, ulančavanje, pregledavanje, na pretraživanje u svakoj fazi procesa rješavanja problema ili tijekom jedne od Kuhlthauininih faza.

Mnoge rasprave o nesigurnosti pri traženju informacija odnose se na negativne osjećaje povezane s iskustvom nesigurnosti (Anderson 2006). Međutim, neki znanstvenici identificirali su pozitivne učinke nesigurnosti (Case i Given 2016; Anderson 2006). Stoga, povećana nesigurnost u kontekstu traženja informacija može motivirati korisnika da provede više vremena u traženju informacija ili istraživanju drugih/alternativnih puteva (Chowdhury, Gibb, Landoni 2011, 159). Yoon i Nilan (1999) predlažu koncept sigurnosti kao alternativu konceptu nesigurnosti te ga povezuju s Kuhlthauinim (1993; 2004) korolarom o zalihosti prema kojem znanje ili iskustvo omogućuju korisniku da identificira relevantne informacije.

Na percepciju nesigurnosti može utjecati i stručnost, odnosno iskustvo osobe (Kuhlthau 1999; Wilson i dr. 2002). Međutim, kako je već spomenuto, nije neuobičajeno da osoba bude iskusan djelatnik u jednom području, a početnik u drugom (Kuhlthau 2004). Kuhlthau (1999) u radu *The role of experience in the information search process of an early career information worker: perceptions of uncertainty, complexity construction and sources* otkriva da je sigurnosni analitičar, iako je očekivao nesigurnost pri radu na nekim od svojih zadataka, imao manju toleranciju nesigurnosti što autorica pripisuje ograničenom vremenu povezanom s njegovim radnim obvezama. Suprotno tradicionalnom poimanju nesigurnosti, Anderson (2006) u radu *Uncertainty in action: observing information seeking within the creative processes of scholarly research* pokazuje da nesigurnost uzrokovana različitim fazama procesa traženja informacija može pridonijeti kreativnosti i inovacijama u istraživačkom radu. Naime, autorica je u sklopu dvogodišnje etnografske studije, na primjeru dvoje iskusnih istraživača, koji su promatrani tijekom trajanja njihovih istraživačkih aktivnosti, utvrdila da je način na koji se nose s nesigurnošću tijekom istraživačkog rada povezan s njihovim samopouzdanjem, u vlastite sposobnosti i u sebe kao istraživača. I rezultati istraživanja Mohammada i suautora (2011) pokazuju kako doktorandi medicine s prethodnim iskustvom u istraživačkom radu postižu bolji učinak u odabiru naslova, istraživanju literature i fazama prezentacije kao i nižu nesigurnost.

Njezin (Kuhlthau 1993; 2004) koncept nesigurnosti detaljno je objašnjen pomoću šest korolara²³: korolar o procesu (engl. *process corollary*), korolar o formuliranju (engl. *formulation corollary*), korolar o zalihosti (engl. *redundancy corollary*), korolar o raspoloženju (engl. *mood corollary*), korolar o predviđanju (engl. *prediction corollary*) i korolar o interesu (engl. *interest corollary*).²⁴ Kuhlthau ih detaljno opisuje u svom radu *A principle of uncertainty for information-seeking* (1993, 339-355) i u knjizi *Seeking meaning: a process approach to library and information services* (2004, pogl. 6). Prema riječima autorice (Kuhlthau, Heinström i Todd 2008), kao primjer načina kako prikazati konceptualni okvir sa središnjim konceptom nesigurnosti i nizom korolara koji služe kao pojašnjenje, poslužila joj je Kellyjeva teorija osobnih konstrukta, što je već ranije u ovom radu detaljno i pojašnjeno.

a) Korolar o procesu

Proces traženja informacija, navodi Kuhlthau (1993, 348; 2004, 92), uključuje konstruiranje u kojem osoba aktivno traži razumijevanje i značenje koje sadrže informacije koje su slučajno pronađene (engl. *information encountered*) o određenoj temi ili problemu, tijekom određenog vremenskog razdoblja. Proces uključuje cjelovitu osobu, njezine misli, postupke i osjećaje koji se mijenjaju kako istraživanje napreduje. Misli se razvijaju kroz postupke, a osjećaji se mijenjaju s vremenom. Proces traženja informacija nije uvijek jednostavan kao što sam model možda podrazumijeva. On, naime, predstavlja metaforu uobičajenog iskustva u procesu traženja. Početak i kraj procesa traženja informacija često je teško izolirati i definirati. Zbog toga razina nesigurnosti može biti bolji pokazatelj mjesta u procesu s kojim se korisnik u određenom trenutku suočava. Nakon što je proces završen, osoba će se lako osvrnuti unatrag i zaniijekati kaos i zbrku koju je zapravo doživjela u tom procesu.

b) Korolar o formuliranju

Nadalje, Kuhlthau (2004) formuliranje definira kao razmišljanje, oblikovanje misli te proširivanje i definiranje teme na temelju informacija koje su slučajno pronađene (engl. *information encountered*) tijekom procesa traženja. Formuliranje fokusa ili ideje vodilje ključna je točka u procesu traženja kada općenita tema postane jasnija i formira se osobna perspektiva. Fokus služi kao ideja vodilja koja daje smjer traženja, sužava ga i pruža osnovu za prikupljanje

²³ Za potrebe ovoga rada, od 31. do 35. str., parafrazirani su određeni dijelovi Kuhlthauinog članka *A principle of uncertainty for information-seeking* (1993, 339-355) i njezine knjige *Seeking meaning: a process approach to library and information services* (2004, pogl. 6) kako bi se detaljnije pojasnili korolari.

²⁴ Prema slobodnom prijevodu autorice.

informacija i donošenje relevantnih prosudbi. Formuliranje se temelji na postojećim konstruktima i stoga je jedinstveno i osobno. Proces traženja informacija obuhvaća ne samo pronalaženje nego i korištenje informacija. Ono uključuje tumačenje i stvaranje. Problem nije riješen bez obzira na količinu ili kvalitetu prikupljenih informacija (engl. *information gathered*), odnosno tema nije jasna dok se informacije ne interpretiraju. Interpretacija je vrlo individualna. Različite osobe mogu slijediti istu općenitu temu ili problem, a svaka od njih ima sasvim različite perspektive i rješenja. Ne postoji jedan izlaz iz nesigurnosti, već postoji osobni proces konstruiranja unutar procesa traženja informacija. Kao posljedica nedostatka formuliranja javljaju se značajne poteškoće u pisanju i prezentiranju teme. Uznemirujući osjećaji obično su povezani s eksploracijom koja dovodi do formuliranja. Korisnici često smatraju razdoblje koje prethodi formuliranju fokusa najtežom fazom u procesu traženja. Nesigurnost se povećava, osoba doživljava tjeskobu i frustraciju dok se susreće s informacijama, od kojih većina nije u skladu s njezinim osobnim konstruktima. Neki se nađu u iskušenju da potpuno odustanu od procesa traženja. Povezanost između osjećaja i formuliranja vidljiva je iz porasta samopouzdanja kako se formuliranje razvija. Eksploracija je ključna za formuliranje fokusa tijekom procesa traženja. Međutim, korisnici često pokušavaju prijeći izravno s odabira općenite teme ili problema na zadatak prikupljanja informacija, preskačući uopće važnu fazu eksploracije. Posrednici, najčešće obitelj i prijatelji, imaju važnu ulogu u formuliranju osobe u procesu razumijevanja informacija. Knjižnice i informacijski sustavi, koji su osmišljeni prvenstveno za prikupljanje, a ne za eksploraciju, prečesto zapravo onemogućavaju strategije koje potiču formuliranje. Zbog toga su potrebni novi oblici posredovanja koji potiču i uključuju eksploraciju. Nakon formiranja fokusa može se primijetiti pomak od traženja informacija koje su relevantne za općenitu temu prema odabiru informacija koje su relevantne za fokusiranu perspektivu pojedinca.

c) Korolar o zalihosti

Uzajamno djelovanje traženja očekivanog ili suvišnog i susreta s neočekivanim ili jedinstvenim, odnosno novim rezultira temeljnom napetošću u procesu traženja. Zalihosne informacije se odnose na ono što već znamo i možemo odmah prepoznati jesu li relevantne ili ne. Jedinstvene informacije ne odgovaraju našim konstruktima i zahtijevaju rekonstruiranje kako bi bile korisne. Kako se nesigurnost bude smanjivala, najvjerojatnije će se povećati količina zalihosnih informacija. Višak informacija odgovara onome što već znamo te se prepoznaje kao relevantno ili ne za našu temu. Jedinstvene informacije su one informacije koje

se ne podudaraju s našim postojećim konstruktima i potiču nas na konstruiranje novih ideja i učenje novih koncepata. Međusobno djelovanje traženja onoga što je očekivano ili suvišno s jedne strane i susreta s onim što je neočekivano ili jedinstveno s druge strane, nedovoljno je shvaćeno u procesu traženja informacija. Višak informacija uzrokuje dosadu dok jedinstvene informacije uzrokuju tjeskobu pa je zbog toga važna ravnoteža pri traženju informacija.

Posebna je povezanost između osjećaja i razmišljanja koji se odnose na postupke koje poduzimamo i izbore koje donosimo. Korisnik informacija se ne odnosi prema svim informacijama koje pronalazi jednako nego selektivno prati neke aspekte informacija dok druge zanemaruje. I ti selektivni uzorci se mijenjaju i razvijaju kako se korisnikovo razumijevanje povećava. Na taj se način ravnoteža između suvišnih i jedinstvenih informacija mijenja tijekom procesa traženja informacija. Vjerojatno će na početku procesa količina jedinstvenih informacija biti veća nego kasnije. Na početku su nam poznate ili zalihosne informacije znak da postoji nešto što potvrđuje ono što već znamo i da smo na dobrom putu.

Kako se približavamo središnjem dijelu procesa traženja informacija, neke inicijalne jedinstvene informacije poprimaju značenje dok gradimo nove konstrukte.

U ovom trenutku misli postaju jasnije i fokusiranije, a selekcija relevantnog postaje primjerenija. Na kraju procesa može se očekivati da je količina suvišnih informacija koje korisnik slučajno pronade i prikuplja mnogo veća od količine jedinstvenih informacija.

Mnogo toga ne znamo o tome kako pojedinci konstruiraju i rekonstruiraju tijekom traženja informacija. Međutim, Kuhlthauine studije ukazuju na to da proces nije isključivo kognitivan. Osjećaj tjeskobe prevladava u ranoj fazi traženja, a razina samopouzdanja se povećava tijekom procesa. Čini se da razumijevanje afektivnih komponenti procesa traženja rezultira tolerancijom prema fazama koje obično uzrokuju nelagodu.

d) Korolar o raspoloženju

Jedan od načina na koji osjećaji utječu na proces traženja informacija jest stav ili raspoloženje koji određuje način na koji osoba pristupa zadatku. Vjerojatno će se raspoloženje korisnika promijeniti tijekom procesa traženja informacija. Prema Kellyju (1955) dvije su vrste raspoloženja u procesu konstruiranja, pozivno (engl. *invitational mood*) i indikativno (engl. *indicative mood*). Za rane faze procesa traženja karakteristično je pozivno raspoloženje dok je indikativno raspoloženje svojstveno završnim fazama procesa traženja. Pretpostavka je da jedno raspoloženje, pozivno ili indikativno, tijekom cijelog procesa traženja informacija može

sprječavati napredak u nekom trenutku. Pozivno raspoloženje tijekom cijelog procesa može uzrokovati nedostatak fokusa i odustajanje. Indikativno raspoloženje tijekom cijelog procesa može imati za posljedicu nedostatak nove konstrukcije i učenja. Sposobnost mijenjanja raspoloženja kako traženje napreduje omogućuje prilagodbu različitih zadataka u svakoj od različitih faza.

U fazi iniciranja ili uvođenja, pozivno raspoloženje otvara mogućnosti unutar općenite teme ili problema i sprječava svaku tendenciju prijevremenog završetka na temelju nedovoljnih informacija. Pri odabiranju teme, indikativnije raspoloženje potiče donošenje odluke. Međutim, kada je korisnik u pretjerano indikativnom raspoloženju, sklon je odabrati temu bez dovoljno prethodnog istraživanja i refleksije što kasnije često uzrokuje prepreke. U pozivnom raspoloženju korisnik će vjerojatno imati poteškoća s izborom općenite teme kako bi pokrenuo proces traženja. U fazi eksploracije pozivno raspoloženje pokreće traženje za izvršavanjem zadatka istraživanja i učenja o općenitoj temi kako bi se formulirala fokusirana perspektiva. Indikativno raspoloženje u ovom trenutku potiče osobu da sakuplja, a ne istražuje. U fazi formuliranja, indikativno raspoloženje potiče završetak zadatka fokusiranjem osobe na opće problematično područje. Također, indikativno raspoloženje je učinkovito u fazi prikupljanja kada je zadatak usmjeriti se na prikupljanje informacija koje proširuju fokus. Indikativno raspoloženje pomaže osobi da završi proces traženja informacija kao pripremu za dijeljenje informacija tijekom posljednje faze, prezentacije.

e) Korolar o predviđanju

Proces traženja informacija može se smatrati nizom odabira na temelju predviđanja što će se dogoditi ako se poduzme određena radnja. Predviđanja se temelje na očekivanjima izvedenim iz konstrukta nastalih kroz prethodno iskustvo i mogu se mijenjati tijekom procesa traženja. Naime, korisnici predviđaju što će biti korisno i svrsishodno pri traženju informacija. Mogu biti pogrešna kad se ne temelje na čvrstim dokazima ili varljiva kada se temelje na nepotpunom iskustvu. Nadalje, jedno od osnovnih načela teorije konstrukcije je da svatko od nas konstruira svoj vlastiti jedinstveni osobni svijet čak i kada se susretnu dvoje ljudi sa sličnim informacijama, tumačenje svakog od njih može biti sasvim različito.

Koncept predviđanja ishoda omogućuje uvid u pitanje relevantnosti prosudbi. Odabiri u procesu traženja vrlo su individualni i može se očekivati da će se znatno razlikovati s obzirom na to što korisnici smatraju relevantnim ili nerelevantnim. U procesu traženja korisnici traže

informacije koje će proširiti i definirati temu ili problem. Kako se konstrukti, povezani s temom koja se istražuje u procesu traženja, oblikuju i razjašnjavaju, mijenja se i izbor informacija koje će se proširiti i definirati. Ono što je bilo relevantno na početku pretraživanja možda neće biti relevantno kasnije, a informacije koje se ne smatraju relevantnim u ranoj fazi mogu to postati u kasnijim fazama. Ovo je vrlo individualan proces utemeljen na nečijim postojećim konstruktima tijekom vremena. Predviđanja određuju izvore koji se koriste, redoslijed u kojem se koriste i informacije koje su odabrane kao relevantne unutar izvora. S druge strane, predviđanja korisnika određuju izvore, informacije i ideje koje ostaju neiskorištene ili se odbacuju. Predviđanja se provode vezano uz teme i informacije koje su uz njih povezane, ali se provode i predviđanja vezana uz proces. Očekivanja se formiraju kroz holističko iskustvo traženja informacija te se osobni konstrukti odnose ne samo na kognitivne aspekte procesa već i na afektivno iskustvo u procesu traženja. Osjećaj tjeskobe na početku traženja utječe na izbore koje čovjek donosi, kao i osjećaj samopouzdanja u kasnijim fazama. Predviđanja ishoda variraju ovisno o tome gdje i u kojoj se fazi procesa korisnik nalazi.

f) Korolar o interesu

Interes je važan čimbenik tijekom procesa traženja, ali ne zadržava se na istoj razini tijekom cijelog procesa. Utvrđeno je da se interes povećavao s napretkom istraživanja koje je dovelo do formuliranja u procesu traženja informacija. Motivacija i intelektualni angažman pojačali su se zajedno s konstruiranjem. Stoga se može očekivati povećanje osobnog interesa kako se nesigurnost smanjuje, odnosno nakon formuliranja fokusa što ukazuje na to da je motivacija koja proizlazi iz osobnog interesa izraženija nakon središnjeg dijela procesa traženja.

2.1.3.1.4. Zone intervencije

Knjižničari imaju, kako navodi Kuhlthau (1994, 57) u svom radu *Students and the information search process: zones of intervention for librarians*, dugu tradiciju pružanja usluga namijenjenih studentima pri pronalaženju informacija za istraživačke zadatke na raznim kolegijima i u različitim znanstvenim područjima. Knjižnične usluge predstavljaju svojevrzne intervencije radi poboljšanja pristupa i učenja. Intervencije se, pojašnjava autorica u nastavku rada, odnose na one situacije u kojima knjižničari izravno stupaju u interakciju sa studentima koji su u procesu traženja informacija ili će to biti u skorjoj budućnosti. Kada se govori o intervenciji u koju je uključen knjižničar, misli se, prije svega, na dvije osnovne knjižnične usluge, referentnu i bibliografsku poduku koje Kuhlthau (1994; 2004) redefinira kao medijaciju, odnosno posredovanje i poučavanje. U *Velikom rječniku hrvatskoga standardnog*

jezika (2015, 718) medijator je, između ostalog, definiran kao „onaj koji posreduje, treća strana u medijaciji → posrednik”. Referentna poduka knjižničara kao posrednika, navodi Kuhlthau (1994), odnosi se na pomoć studentima pri pronalaženju i korištenju informacija i informacijskih izvora. Posredovanje se događa na različitim razinama, od jednostavnog odgovora na konkretno pitanje do uključivanja u studentov proces traženja informacija.

S obzirom na navedeno, Kuhlthau (2004, 143) ističe da posredovanje u procesu traženja informacija proširuje tradicionalnu ulogu knjižničara od osobe koja pronalazi, identificira i savjetuje oko fizičkog pristupa do savjetovatelja (engl. *counselor*)²⁵ oko intelektualnog pristupa kroz proces.

Za razliku od referentne poduke, bibliografska poduka se odnosi na poučavanje o korištenju alata za učenje, izvorima informacija i strategijama za pronalaženje i korištenje alata i izvora.

Naime, ideja o strategijama kao čimbenicima koji usmjeravaju traženje i pretraživanje informacija, sugerirajući nam pri tome koje su informacije važne te kako im pristupiti (Hjorland 2011), pojašnjava o kojim se strategijskim postupcima radi, bilo da se radi o pretraživanju interneta ili traženju informacija od ljudi.

Bibliografska poduka se također odvija na različitim razinama, od općenitih uvodnih sesija te uputa o pronalaženju i tumačenju informacija do savjetovanja o određenom problemu (Kuhlthau 1994, 57). Kako je izloženo ranije u ovom radu, po uzoru na koncept zone proksimalnog razvoja Lava Vygotskog, koji je identificirao područja ili zone u kojoj bi intervencija bila najkorisnija za učenika, Kuhlthau (1994, 63) je u okviru koncepta nesigurnosti u procesu traženja informacija i potrebe za više istraživačkih strategija, posebno u ranim fazama, razvila koncept zone intervencije. Autorica (2004, 129; 2007; Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019) zonu intervencije definira kao područje u kojem korisnik informacije može, uz savjet i pomoć, učiniti ono što ne može sam ili može uz poteškoće. Intervencija unutar ove zone omogućuje pojedincima napredak u izvršavanju njihovog zadatka dok je intervencija izvan ove zone neučinkovita i nepotrebna, a korisnici je doživljavaju ili nametljivom ili prezahtjevnom (Kuhlthau 1994; 2004; 2007; Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019). Kuhlthau (2007) je među

²⁵ Hrvatski prijevodi za engleski termin *counselor* koji se pojavljuju u literaturi jesu „savjetovatelj” (Vizek Vidović i Žižak 2011) i „savjetnik” (Rubinić 2021). U radu će se koristiti termin „savjetovatelj” (Vizek Vidović i Žižak 2011). Naime, autorice Vizek Vidović i Žižak (2011, 97) kao pojašnjenje prijevoda termina navode sljedeće: „Engleski termin *counselor* preveden je kao *savjetovatelj*, kako bi se razlikovao od engleskog termina *advisor* koji se u hrvatskom prevodi kao *savjetnik*. Te dvije uloge razlikuju se upravo na dimenziji utjecaja. Savjetovatelj je utjecaj je pretežno nedirektivan dok je savjetnikov utjecaj pretežno direktivan.”

prvima istraživala afektivne aspekte osoba tijekom traženja informacija zajedno s kognitivnim i fizičkim. Otkrila je da ispitanici često imaju poteškoće u početnim fazama istraživačkog procesa, prije svega u fazi eksploracije i formuliranja, kada pri susretanju s proturječnim i nedosljednim informacijama, počinju sumnjati u svoje sposobnosti pretraživanja, odabira teme, prikupljanja informacija i dovršenja zadatka. Osoba „u glibu” često doživljava nesigurnost koja se, tradicionalno u kontekstu traženja informacija, povezuje s negativnim osjećajima koji uzrokuju tjeskobu, frustraciju, pad samopouzdanja, tehnofobiju i sl. (Kuhlthau 2004; 2007; Kuhlthau, Heinström i Todd, 2008; Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019;). Prema Kuhlthau (1994; 2004), pojačan osjećaj nesigurnosti ukazuje na potrebu za intervencijom posrednika u procesu istraživanja kako bi se studentu dale konkretne smjernice i pomoć. Intervencija koja se temelji na konceptu nesigurnosti obuhvaća holističko iskustvo korisnika pri traženju i korištenju informacija „pri čemu su njihove misli i postupci u interakciji s njihovim osjećajima” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 169). Takva intervencija rješava cijeli niz potreba za informacijama tijekom sedam faza procesa traženja informacija. S obzirom na navedeno, Kuhlthau (1994; 2004) ističe da knjižničari ne trebaju biti uključeni u svaku fazu procesa traženja informacija svakog pojedinog studenta. Naprotiv, potrebno je utvrditi kada je korisno intervenirati, a kada je intervencija nepotrebna. Ključno je pitanje, smatra Kuhlthau (1994; 2004; Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019), koja intervencija i u kojoj fazi pomaže pojedincu u procesu traženja informacija. Posrednici, „koji znaju prepoznati te kritične trenutke kad su vodstvo i smjernice presudni mogu osmisliti intervencije kako bi” učenicima omogućili da „ostvare razumijevanje. Studije ISP-a upućuju na to da su eksploracija i formuliranje faze u kojima se mišljenje višeg reda razvija pomoću pažljivo osmišljenih savjeta” i konkretnih smjernica posrednika. „Na žalost, učenike se u tim kritičnim, ali i zbunjujućim fazama učenja često prepušta samima sebi.” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 74). Budući da studenti dolaze u knjižnicu s različitim vrstama informacijskih upita i zadataka, ali i s različitim razinama znanja i u različitim fazama procesa traženja informacija, prema Kuhlthau intervencije²⁶ se događaju u pet zona (Z1-Z5), kao što je prikazano u tablici 1.

²⁶ Za potrebe ovog rada, od 38. – 41. str., parafrazirani su određeni dijelovi Kuhlthauinog članka *Students and the information search process: zones of Intervention for librarians* (1994, 57-72) i njezine knjige *Seeking meaning: a process approach to library and information services* (2004, pogl. 8) kako bi se detaljnije pojasnile zone intervencije kao i razine posredovanja i razine poučavanja.

Tablica 1. Pregled zona intervencije i mogućih uloga knjižničara (Kuhlthau 2004, 131)

Zone intervencije	Razine posredovanja	Razine poučavanja	Intervencije²⁷
Z1	Organizator	Organizator	Organizacija samousluživanja (engl. <i>self-service</i>)
Z2	Lokator	Predavač	Pružanje jednog informacijskog izvora (engl. <i>single source</i>)
Z3	Identifikator	Instruktor	Pružanje više informacijskih izvora (engl. <i>group of sources</i>)
Z4	Savjetnik	Tutor	Instrukcijske sesije (engl. <i>sequence of sources</i>)
Z5	Savjetovatelj	Savjetovatelj	Procesna intervencija (engl. <i>process intervention</i>)

Autorica ih detaljno opisuje u svom radu *Students and the information search process: zones of intervention for librarians* (1994, 57-72) i u knjizi *Seeking meaning: a process approach to library and information services* (2004, pogl. 8). Prema navedenim izvorima, u prvoj zoni (Z1) problem se sam dijagnosticira, potreba za informacijama samostalno definira i proces traženja informacija se provodi samostalno. U svakoj od ostalih zona (Z2-Z5) korisnik se savjetuje s knjižničarem koji određuje zonu intervencije kroz razgovor kako bi se potaknulo razumijevanje problema ili zadatka. Te se osnovne informacije temelje na četiri kriterija: zahtjevi zadatka, osobni interes korisnika, vrijeme predviđeno za završetak i dostupnost informacija. Kroz razgovor se pokušava identificirati priroda cjelokupnog zadatka koji je potaknuo traženje informacija, određenu fazu procesa traženja koju osoba doživljava, aspekte cjelokupnog zadatka koji su od posebnog interesa za korisnika, informacije koje su lako dostupne i opseg i dubinu dostupnih informacija.

Knjižničar, nakon što prepozna koju vrstu poteškoće korisnik ima, utvrđuje koja je razina intervencije potrebna. Prema Kuhlthau, dvije su osnovne skupine poteškoća s kojima se korisnici susreću, poteškoće vezane uz informacijske izvore (engl. *source problem*) i poteškoće vezane uz proces traženja informacija (engl. *process problem*). Poteškoće vezane uz informacijske izvore mogu se riješiti pronalaženjem određenog informacijskog izvora unutar

²⁷ U radu se za prijevod engleskih termina *levels of mediation, organizer, locator, identifier, lecturer, instructor, self-service, single source, group of sources, sequence of sources* i *process intervention* koristi prijevod autorice Dore Rubinić (2021, 41).

dostupne knjižnične zbirke ili šireg informacijskog okruženja. Poteškoće vezane uz proces traženja informacija su, međutim, složenije i potrebno ih je rješavati holistički i kontinuirano. Naime, knjižničar treba identificirati fazu u procesu traženja informacija te riješiti poteškoću u kojoj se korisnik nalazi. Kada se poteškoća identificira kao poteškoća vezana uz informacijske izvore, označena je intervencija od druge do četvrte zone (Z2-Z4). Za intervenciju u drugoj zoni (Z2) potreban je odgovarajući izvor. Treća zona intervencije (Z3) zahtijeva neke relevantne izvore, a četvrta zona (Z4) zahtijeva niz relevantnih izvora. Intervencije od druge do četvrte zone (Z2-Z4) usmjerene su na informacijski izvor i rješavaju jednostavne poteškoće. Međutim, kada se poteškoća identificira kao poteškoća vezana uz proces traženja informacija, označena je peta zona intervencije (Z5) koja zahtijeva dijalog između knjižničara i korisnika koji vodi eksploraciji, formuliranju, konstrukciji, učenju i primjeni u procesu traženja informacija. Rješenje poteškoće ili izvršenje zadatka koji pokreće traženje informacija predstavlja kraj intervencije.

S obzirom na vrstu poteškoća s kojom se korisnik susreće i faze procesa u kojoj se nalazi, koncept zona intervencija vodi do identificiranja razine posredovanja (engl. *levels of mediation*) i razine poučavanja (engl. *levels of education*). Referentne usluge mogu se razlikovati prema pet razina posredovanja. Najniža razina posredovanja je uloga knjižničara kao organizatora (engl. *organizer*) koji osigurava pristup informacijama za korisnikovo samostalno pretraživanje (engl. *self-service search*), ali bez izravne intervencije što odgovara prvoj zoni intervencije (Z1). Druga razina posredovanja je knjižničar u ulozi lokatora (engl. *locator*) koji odgovara na drugu zonu intervencije (Z2) nudeći spremnu referentnu intervenciju od direktnih korištenje alata za pronalaženje izvora npr. pretraživanje knjižničkog kataloga za korisnika. Treća razina posredovanja je knjižničar u ulozi identifikatora (engl. *identifier*) koji pruža standardnu referentnu intervenciju u trećoj zoni (Z3). Knjižničar, na temelju informacija dobivenih tijekom informativnog razgovora s korisnikom provodi predmetno pretraživanje koje završava identifikacijom skupine relevantnih izvora koje nudi korisniku bez određenog redoslijeda. Posredovanje identifikatora je uspješno kada je tema ili problem istraživanja u fokusu i informacije su prikupljene da definiraju fokus. Na četvrtoj razini, knjižničar kao savjetnik (engl. *advisor*) savjetuje korisnika koje informacijske izvore koristiti te redoslijed njihova korištenja i organizira instruktivne sesije u četvrtoj zoni (Z4). Knjižničari, s obzirom na razvoj usluga, pokrivaju od druge do četvrte zone (Z2-Z4). Na posljednjoj, petoj razini posredovanja knjižničar ima ulogu savjetovatelja te sudjeluje procesu traženja informacija u petoj zoni (Z5).

Savjetovatelj pruža intervenciju prema obrascu (engl. *pattern intervention*). Savjetovatelj kroz razgovor s korisnikom dogovara pristup koje se prilagođavaju tijekom procesa traženja informacija s obzirom na korisnikov zadatak u pojedinoj fazi, identificira relevantne informacije i načine korištenja. Njegov je pristup kreativan, dinamičan i jedinstven za svakog korisnika pojedinačno. Z5 je jedina razina koja nadilazi orijentaciju vezanu za izvor usmjeravajući konstruktivni proces učenja iz različitih izvora. Savjetovatelj pruža procesnu intervenciju. Holističko iskustvo učenja korisnika sastavni je dio posredovanja.

Fourie (2013) navodi da konstruiranjem značenja svaka osoba gradi svoje jedinstvene osobne svjetove što uključuje cjelokupnu osobu koja razmišlja, osjeća i djeluje u dinamičnom procesu učenja. Tražeći smisao ljudi doživljavaju nesigurnost (Kuhlthau 1993) pa postaju zbunjeni i tjeskobni. U fazama procesa traženja informacija, uvažavajući misli i osjećaje (Kuhlthau 2007), knjižnični i informacijski stručnjaci mogu ponuditi intervencije kako bi pomogli korisnicima knjižnica i informacijskih usluga u formuliranju njihovih istraživačkih problema te u traženju informacija iz različitih izvora (Kuhlthau 1994, 2007). S obzirom na veliki niz izazova s kojima se suočavaju u svom profesionalnom razvoju, usporedo prateći i razvoj informacijskih i komunikacijskih tehnologija, Kuhlthauin model procesa traženja informacija i zone intervencije mogli bi i za njih biti važni ako se po potrebi reinterpetiraju i prilagode.

Zone intervencije su tako usklađene s poučavanjem traženja informacija, bibliografskom podukom, informacijskom pismenošću (Kuhlthau 1994, 2004, 2007), dizajnom sustava za traženje informacija (Kuhlthau 2007) i digitalnim knjižnicama (Kuhlthau 1997).

Razine posredovanja koje predlaže Kuhlthau (1994) uključuju organiziranje pristupa informacijama, podršku pri pronalaženju informacija, podršku u identificiranju skupine relevantnih izvora preporučenih bez određenog redoslijeda, prijedloge o intervenciji prema obrascu, kao i savjetovanje da se ide dalje od orijentacije prema izvoru radi rješavanja procesa konstrukcije učenja iz različitih izvora.

Potom, na sličan način, Kuhlthau (1994; 2004) opisuje bibliografsku poduku na pet razina poučavanja koje su paralelne s onima posredovanja i također korespondiraju s pet zona intervencije. Na prvoj razini knjižničar ima ulogu organizatora koji priprema relevantne informacije za samostalno korištenje, ali ne sudjeluje izravno u poučavanju (Z1). Na drugoj razini reagirajući na intervenciju u drugoj zoni (Z2), knjižničar ima ulogu predavača (engl.

lecturer) te u sklopu jednokratnog predavanja daje korisnicima osnovne informacije o knjižnici, njezinim uslugama i zbirnkama. Takav se oblik grupnog poučavanja organizira npr. na početku semestra za veću skupinu studenata. Ova razina poučavanja nije povezana s konkretnim zadatkom koji je student dobilo, već priprema studenta za buduće zadatke. Na trećoj razini knjižničar je u ulozi instruktora (engl. *instructor*) čija se intervencija u trećoj zoni (Z3) odnosi na poučavanje na primjeru jedne vrste informacijskog izvora. Ponuđene su različite sesije, neovisne jedna o drugoj, za rješavanje određenog problema vezanog uz predmetni zadatak kada za to postoji potreba. Četvrta razina poučavanja je uloga knjižničara kao tutora (engl. *tutor*), koji reagira na intervenciju u četvrtoj zoni (Z4) dajući upute kroz niz sesija na kojima savjetuje o tehnikama pronalaženja i korištenja različitih informacijskih izvora i savjetuje o redosljedu njihova korištenja kako bi se otkrio određeni problem ili zadatak (engl. *course-integrated instruction*). Na petoj razini poučavanja knjižničar je savjetovatelj koji reagira na intervenciju u petoj zoni (Z5) dajući naputke tijekom procesa (engl. *process instruction*) koje su povezane sa korisnikovim problemom. Poučavanje na ovoj razini uključuje intervencije na razini korisnikova razmišljanja, postupaka i osjećaja. Na ovoj razini važni su ohrabrenje i podrška. Na ovoj razini savjetovatelja se sjedinjuju uloge poučavatelja i posrednika u intervenciji procesa te se time razvija usluga vođenja (engl. *guidance*) koja je interaktivna. Takva vrsta intervencije je najvažnija jer knjižničar u ulozi savjetovatelja vodi korisnika kroz dinamičan proces konstruiranja značenja koji je jedinstven za svaku osobu. Savjetovatelj je uključen u sve faze osmišljavanja poučavanja, od postavljanja ciljeva, osmišljavanja metoda i aktivnosti, do utvrđivanja načina vrednovanja.

Kako bi odgovorile na intervencije od druge do četvrte zone (Z2-Z4), knjižničari su razvili složene usluge. Intervencija lokatora/predavača, identifikatora/instruktora i savjetnika/tutora dobro je uspostavljena i prilično učinkovita u mnogim slučajevima. Iako uvijek postoji prostor za poboljšanja i inovacije, knjižničari mogu biti zadovoljni uspješnim intervencijama u tim zonama. Međutim, potreban je razvoj procesne intervencije u petoj zoni (Z5). Iako pojam informacijskog savjetovatelja nije nov, identifikacija savjetovatelja kao pružatelja intervencije u konstruktivnom procesu traženja informacija inovativan je način gledanja na knjižnične usluge.

Longitudinalna istraživanja preddiplomskih studija ukazuju na kritičnu potrebu za procesnom intervencijom (Kuhlthau 1988d; 1988e). Jedan od maturanata koji je u srednjoj školi bio izložen procesnom pristupu informacijskim vještinama primijetio je da je bio bolje

pripremljen za sveučilišne istraživačke zadatke od ostalih učenika. Te su se longitudinalne studije slučaja (Kuhlthau 1999; 2004) nastavile kad su se ispitanici zaposlili. Dvojica ispitanika su intervjuirana na početku karijere kako bi se istražila njihova percepcija istraživačkog procesa u dva različita radna okruženja i njihovo viđenje potrebe za intervencijom. Uloga savjetovatelja u intervenciji u petoj zoni (Z5) čvrsto je utemeljena na konceptu nesigurnosti. Važan aspekt uloge savjetovatelja je stvaranje privlačnog okruženja za učenje. Na razini intervencije savjetovatelja koncept zone intervencije može se primijeniti u fazama procesa traženja informacija. Potrebno je razviti inovativne načine usmjeravanja i podučavanja učenika kroz rane faze eksploracije i formuliranja. Savjetovatelj može pomoći korisnicima da prepoznaju i toleriraju osjećaj nesigurnosti i tjeskobe pretpostavljajući pozivno raspoloženje.

Iskustvo nesigurnosti korisnika u procesu traženja može ukazivati na potrebnu intervenciju knjižničara. Zona intervencije može biti određena korisnikovim shvaćanjem složenosti zadatka, razinom nesigurnosti i fazom u procesu traženja informacija. Ovo troje opisuje korisničko iskustvo u zadacima traženja informacija koji uključuju proces konstrukcije s fazama povećanja i smanjenja nesigurnosti.

Utemeljene na Kuhlthauinim istraživanjima (2004, 134-143; Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 174-178), šest intervencijskih strategija koje nazivamo strategijama konstrukcije, a kojima se osoba može služiti kako bi svladala faze ISP-a, su: suradnja (engl. *collaborating*), razgovor (engl. *conversing*), sastavljanje (engl. *composing*), odabiranje (engl. *choosing*), skiciranje (*charting*) i nastavljanje (*continuing*).²⁸ Da bi se uspjelo s razinama posredovanja koje predlaže Kuhlthau (1994), potrebno je osigurati različite razine edukacije, kao i pozitivno ozračje za učenje u kojem se posredovanje i edukacija mogu graditi oko navedenih strategija (Kuhlthau, 1994). Svrhe takvih zona intervencije u početku mogu biti poticanje interesa za traženje informacija kao načina za pronalaženje odgovora, proširenje informacijskih horizonata i podrška (i intervencija) u korištenju literature za pomoć u formuliranju problema istraživanja i sastavljanju izvješća o ishodima (Fourie 2013, 178).

²⁸ Prijevod prema Kuhlthau, Maniotes i Caspari (2019, 174-178).

a) Suradnja

Proces traženja informacija ne treba se smatrati izoliranim, kompetitivnim pothvatom, nego suradničkim, u okviru istraživačke zajednice.

Različiti ljudi mogu biti suradnici u individualnom procesu traženja informacija. Studenti najčešće navode da im razgovor s kolegama, u parovima ili u malim skupinama, u različitim fazama istraživačkog procesa omogućuje učenje jednih od drugih. Da bi ostvarili suradnju s kolegama ne moraju nužno raditi na istom projektu nego mogu biti uključeni u različite segmente istog projekta ili se baviti različitim temama. Naime, suradnja ublažava osjećaj izolacije tijekom istraživačkog procesa i omogućava studentima da pomažu jedni drugima u tom procesu. Suradničke strategije poput rasprave o idejama, delegiranja, umrežavanja i integriranja, produktivne su aktivnosti za traženje informacija i razvoj sposobnosti koje se cijene na radnom mjestu. Intervencije koje promiču suradnju u procesu traženja informacija razvijaju vještine i spoznaje koje se prenose i u druge situacije. Ova strategija omogućuje korisnicima da testiraju ideje i postavljaju pitanja u različitim fazama istraživačkog procesa. Učinkovita je, posebno u ranim fazama procesa, za intervenciju u petoj zoni (Z5).

b) Razgovor

Razgovor potiče studente da iz svoje perspektive opišu istraživački proces dok ga savjetovatelji mogu pokrenuti pitanjima koje im se ideje čine važnim, s kojim se problemima susreću i sl. Također, omogućuje studentu izražavanje misli, identificiranje praznina i razjašnjavanje nedosljednosti tijekom procesa traženja dok savjetovatelj pruža priliku da prepozna osjećaje koje student doživljava u pojedinoj fazi te da preporuči odgovarajuće strategije za rad tijekom različitih faza procesa traženja informacija. Savjetovatelj razgovorom, već u ranoj fazi, kada student doživljava zbunjenost i nesigurnost, daje podršku i savjet kako nastaviti dalje. Također, trebalo bi predložiti kontinuiranu podršku koja bi mogla biti od pomoći te ponuditi zakazivanje sastanaka radi savjetovanja tijekom cijelog procesa.

c) Sastavljanje

Sastavljanje, kao i razgovor, omogućuju studentu da se fokusira ili formulira svoju ideju. Potiče razmišljanje, a vođenje istraživačkog dnevnika izvrstan je način za unaprjeđivanje formulacije tijekom procesa. Savjetovatelji mogu preporučiti studentima da vode istraživačke dnevnik u koje bilježe ideje, pitanja i poveznice dok napreduju u procesu traženja informacija.

Pisanje istraživačkog dnevnika detaljnije je od zapisivanja bilješki na kartice ili u bilježnicu. Istraživački dnevnik može se pokrenuti pri iniciranju istraživanja, odnosno na početku znanstvenoistraživačkog rada. Studente se upućuje da svaki dan ili svakih nekoliko dana izdvoje neko vrijeme za pisanje o svom problemu ili temi. Može ih se uputiti da, primjerice, u ranim fazama, kada odlučuju koju će temu odabrati, pojasne moguće izbore. Također, mogu zapisivati razgovore koje su vodili vezano uz temu koju su odabrali, reakcije na čitanja, kao i misli i pitanja o temi, probleme s kojima su se susreli, temu koja je potaknula novi pristup i sl. Glavni cilj dnevnika tijekom procesa traženja informacija je „da posluži kao alat za formuliranje misli i razvoj konstrukata” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 176). Ovi segmenti promiču razmišljanje, što može pomoći studentima da uspostave poveznice i tumače informacije koje su slučajno pronašli te uoče praznine koje trebaju dodatno istražiti. Kad se ti zapisi podijele sa savjetnikom, oni mogu biti temelj za dublje razumijevanje korisnikove potrebe za informacijama. Sastavljanje je obično rezultat procesa traženja informacija.

Intervencija u okviru sastavljanja primjenjuje pisanje u cijelom procesu kao sredstvo za poticanje konstrukcije ideja o problemu koji se razvija iz slučajno pronađenih informacija u opširnom procesu traženja informacija (Kuhlthau 1994; 2004, 141).

d) Odabiranje

Odabiranje omogućuje studentima „da nauče kako da preuzmu kontrolu nad vlastitim procesom traženja informacija” (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 177). Proces traženja informacija uključuje aktivno sudjelovanje u donošenju odluka: odabir teme, odabir pitanja i ideja unutar teme, odabir izvora, odabir informacija u izvorima, odabir onoga što će se dodatno istražiti, što treba izostaviti te kada je dovoljno. Kriteriji vremena, zadatka, zanimanja i dostupnosti čine osnovu za donošenje odluka tijekom cijelog procesa. Te su odluke u svakoj fazi procesa traženja informacija ključne za određivanje smjera i opsega znanstvenoistraživačkog rada. Odabiri koji vode do formuliranja fokusa bitni su za utvrđivanje smjera traženja informacija. Jednom kad se fokus oblikuje, korisnik ima referentni okvir za donošenje odluke o tome što je najkorisnije, što je manje korisno, a što nije korisno. U aktivnom procesu donošenja odluka, umjesto pukog kopiranja i reproduciranja tuđeg teksta, studenti u procesu traženja informacija konstruiraju vlastite percepcije i spoznaje. Ovi su kriteriji posebno korisni u donošenju ključnih odluka kao što su odabir teme i formuliranje fokusa što predstavlja prekretnicu procesa traženja informacija. Savjetovatelji mogu pomoći studentima da vide njihov opseg odabira u svakoj fazi procesa traženja informacija. Odabiri koji se donose tijekom

procesa traženja informacija jedinstveni su za svaku osobu te vode ka inovacijama i kreativnosti, odnosno studenti imaju mogućnost odabrati ono što im je zanimljivo i čime se žele baviti u znanstvenoistraživačkom radu.

e) Skiciranje

Skiciranje omogućuje studentima da vizualno prikažu veliku količinu informacija na kompaktan način. Također, omogućuje da vizualiziraju cjelokupni proces traženja te da predvide što mogu očekivati u svakoj fazi procesa. Konceptualne mape služe „za povezivanje ideja i organizaciju informacija” kako traženje napreduje. Kronologije, dijagrami tijekom su za vizualizaciju niza izvora koji su prikupljeni i upotrijebljeni tijekom procesa. Ankete provedene u intervalima također studentima pružaju mogućnost skiciranja vlastitog istraživanja i prate promjene u razumijevanju teme i procesa traženja. Intervencije u kojima se upotrebljava skiciranje pomažu studentima da na kreativan način prikažu uobičajene obrasce u procesu traženja informacija, za poticanje formuliranja i organiziranja ideja za prezentaciju.

f) Nastavljanje

Intervencije u kojima se upotrebljava nastavljanje pomažu studentima da odluče što je dovoljno da se prepozna informacijska potreba, istraži općenita tema, formulira određena tema, prikupe informacije, pripreme se za dijeljenje naučenog ili riješe problem te da postanu svjesni faza procesa u kojima će aktivno sudjelovati dulje vrijeme.

Strategije nastavljanja podržavaju studente tijekom procesa traženja informacija i usmjeravaju ih u korištenju informacija i konstruiranju osobnog razumijevanja u svakoj fazi procesa. Knjižničari i mentori kao savjetnici koji kontinuirano provode intervenciju mogu pomoći studentima da razmisle o tome gdje se nalaze u procesu traženja informacija i ponuditi savjete kako da nastave s određenim problemom s kojim se suočavaju. Nastavak je važan koncept za traženje smisla u okruženjima bogatim informacijama i osnovna je strategija za savjetnike koji interveniraju u petoj zoni (Z5).

Budući da su u području informacijskih i komunikacijskih znanosti nedostatna teorijska promišljanja koja bi u potpunosti objasnila traženje informacija iz perspektive korisnika (Kuhlthau 1993), konstruktivistički pristup učenju daje dobar okvir za promatranje ponašanja korisnika tijekom toga procesa kako bismo razumjeli što korisnik pri tome doživljava.

Za razumijevanje iskustva osoba u različitim knjižničarskim i informacijskim okruženjima pri traženju informacija kao okvir i dijagnostički alat često se koristio u istraživanjima Kuhlthauin model procesa traženja informacija čije teorijsko polazište čine Kellyjeva teorija osobnih konstrukta, ASK teorija Belkina, Oddyja i Brooks te Taylorov opis informacijske potrebe.

Kellyjev konstruktivistički pristup utjecao je na Kuhlthauin model procesa traženja informacija s obzirom da emocije, misli i aktivnosti osobe gleda kao na međusobno povezane u dinamičnom procesu učenja. Naime, Kuhlthau je otkrila da traženje informacija kod učenika uključuje konstruiranje koje se doživljava kao niz faza, a u svakoj fazi bilježila je osjećaje, misli i postupke koji su se mijenjali kako je traženje napredovalo. Na osnovu toga u procesu traženja informacija identificirala je sedam faza, a to su iniciranje ili uvođenje, odabiranje, eksploracija, formuliranje, prikupljanje, prezentiranje i vrednovanje. Model ISP-a uključuje tri područja, fizički, afektivni i kognitivni aspekt, koja su zajednička svakoj fazi. Faze modela ISP-a najčešće se pojavljuju tijekom složenih pitanja, tema ili problema o kojima osoba nema potrebno znanje te zahtijevaju temeljitije istraživanje. U samim temeljima istraživačkog procesa nalazi se koncept nesigurnosti kao ishodište učenja. Njezin koncept nesigurnosti detaljno je objašnjen pomoću šest korolar: korolar o procesu, korolar o formuliranju, korolar o zalihosti, korolar o raspoloženju, korolar o predviđanju i korolar o interesu.

Kuhlthau (1994) je u okviru koncepta nesigurnosti u procesu traženja informacija razvila koncept zone intervencije po uzoru na koncept zone proksimalnog razvoja Lava Vygotskog. Kako bi korisnik informacije, uz savjet i pomoć, učinio ono što ne može sam ili može uz poteškoće (Kuhlthau 2004; 2007; Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019), potrebne su određene intervencije. Intervencije se odnose na one situacije u kojima knjižničari izravno stupaju u interakciju sa studentima koji su u procesu traženja informacija ili će to biti u skorij budućnosti. Kada se govori o intervenciji u koju je uključen knjižničar, misli se na dvije osnovne knjižnične usluge, referentnu i bibliografsku poduku koje Kuhlthau (1994, 2004) redefinira u posredovanje

i poučavanje. Referentna poduka knjižničara kao posrednika odnosi se na pomoć studentima pri pronalaženju i korištenju informacija i informacijskih izvora. Posredovanje se događa na različitim razinama, od jednostavnog odgovora na konkretno pitanje do uključivanja u studentov proces traženja informacija. Kuhlthau smatra da posredovanje u procesu traženja informacija proširuje tradicionalnu ulogu knjižničara od osobe koja pronalazi (lokator), identificira (identifikator) i savjetuje (savjetnik) oko fizičkog pristupa do savjetovatelja oko intelektualnog pristupa kroz proces.

Za razliku od referentne poduke, bibliografska poduka se odnosi na poučavanje o korištenju alata za učenje, izvorima informacija i strategijama za pronalaženje i korištenje alata i izvora koje nam pri tome sugeriraju koje su informacije važne te kako im pristupiti. Bibliografska poduka se također odvija na različitim razinama, od općenitih uvodnih sesija (predavač) te uputa o pronalaženju i tumačenju informacija do savjetovanja o određenom problemu.

Intervencija koja se temelji na konceptu nesigurnosti obuhvaća holističko iskustvo korisnika pri traženju i korištenju informacija te smatra da knjižničari ne trebaju biti uključeni u svaku fazu procesa traženja informacija već je potrebno utvrditi kada je intervencija potrebna, a kada ne. Prema Kuhlthau intervencije se događaju u pet zona (Z1-Z5) te šest intervencijskih strategija koje nazivamo strategijama konstrukcije, a kojima se osoba može služiti kako bi svladala faze ISP-a, su: suradnja, razgovor, sastavljanje, odabiranje, skiciranje i nastavljanje.

Model procesa traženja informacija Carol C. Kuhlthau posebno je važan za ovaj rad. Prije svega, opisuje iskustva osoba u različitim informacijskim okruženjima pri traženju informacija te može pridonijeti razumijevanju načina na koji doktorandi pristupaju tom procesu tijekom svog znanstvenoistraživačkog rada (pisanja disertacije). Nadalje, uloga knjižničara prikazana je u modelu procesa traženja informacija kao posrednika koji može pomoći studentima (doktorandima) u procesu traženja informacija u kontekstu (poslijediplomskog) obrazovanja. Također, ovaj model obuhvaća fizičke, kognitivne i afektivne čimbenike u ponašanju osobe (doktoranda) pri traženju informacija koji su također važni za ovaj rad.

2.2. Informacijsko ponašanje doktoranada

Iako se posljednjih desetak godina povećava interes za proučavanje informacijskog ponašanja doktoranada kao posebne skupine korisnika (British Library i JISC 2012; Delaney i Bates 2018; Dilek-Kayaoglu 2014; Drachen i dr. 2011; Fleming-May i Yuro 2009; Gouseti 2017; Jamali i Nicholas 2007; Janiuniene i Maceviciute 2016; Sheeja 2010; Vezzosi 2009), u Hrvatskoj se znanstvenoj zajednici svega nekoliko autora iz područja informacijske i komunikacijske znanosti bavilo tom problematikom. Primjerice, autorice Špiranec i Banek (2012) bavile su se rekonceptualizacijom informacijske pismenosti doktoranada, a informacijske potrebe doktoranada Fakulteta elektrotehnike i računarstva na Sveučilištu u Zagrebu i njihovo ponašanje pri traženju informacija te percepciju visokoškolske knjižnice u znanstvenoistraživačkom procesu istraživali su Petr Balog, Badurina i Lisek (2018).

Budući da su doktorandi, prije svega u Hrvatskoj, kao zasebna skupina nedovoljno istraženi, u ovom će se dijelu poglavlja dati kratak pregled istraživanja informacijskog ponašanja doktoranada pri traženju i korištenju informacija koji su relevantni za ovu disertaciju te predstaviti neke od glavnih tema koje se javljaju u okviru samog istraživanja.

2.2.1. Istraživanja informacijskog ponašanja doktoranada

2.2.1.1. Doktorand – pustinjač, znanstvenik i suradnik

Dok se prema mišljenju nekih istraživača, percepcija doktoranda kao „akadenskog pustinjača” (engl. *academic hermit*) (Dunleavy 2014) ili „usamljenog znanstvenika” (engl. *lone scholar*) (Pilbeam i Denyer 2009) mijenja, kao i prikaz poslijediplomskog studija kao „usamljenog putovanja” (engl. *solo journey*) (Lee i Danby 2011), drugi dio navodi kako je, unatoč strateškim naporima u promicanju umrežavanja i suradnje među doktorandima, većina doktoranada izjavila da su veći dio vremena na studiju radili sami (Gouseti 2017). Ti rezultati su u skladu s rezultatima istraživanja Pyhaltoa, Stubba i Lonke (2009) prema kojima dio doktoranada sebe ne percipira kao članove znanstvene zajednice. Također, i rezultati istraživanja British Library i JISC (2012) potvrđuju da je osjećaj izoliranosti čest kod doktoranada.

Nadalje, Pilbeam i Denyer (2009, 303) tvrde da bi osjećaj izolacije mogao biti karakterističan za iskustvo inherentno doktorandima jer su često prepušteni sami sebi, nudi im se manje institucijske podrške i očekuje se da budu „neovisni učenici” (engl. *independent learners*).

Mantai (2015, 9) pojašnjava da se proces pisanja smatra posebno izazovnim jer je „inherentno usamljen” (engl. *inherently lonely*). Često se odvija u zatvorenom prostoru, daleko od drugih te iako su doktorandi svjesni potrebe za mirnim prostorom, često se žale da se osjećaju izolirano i usamljeno i željeli bi imati nekog za razgovor.

Becher (1989) navodi kao primjer područje društvenih znanosti, koje se smatra fragmentiranim u odnosu na područje prirodnih znanosti koje karakterizira kohezivnost (prema Pilbeam i Denyer 2009) Naime, doktorat iz područja društvenih znanosti obuhvaća provođenje neovisnog istraživanja i izradu opsežne disertacije što sugerira da su doktorandi rijetko dio tima ili određene skupine te se njihov rad može činiti društveno izoliranim (Deem i Brehony 2000, 149–150). Osim toga, aspekt „usamljenog znanstvenika” jako je izražen kod izvanrednih doktoranada koji, za razliku od redovnih, ne provode vrijeme na svojim odsjecima i suočavaju se s većim poteškoćama kako bi postali dijelom studentskog (vršnjačkog) i akademskog svijeta (Deem i Brehony 2000).

Gouseti (2017) navodi da većina doktoranada ima osobne profile na društvenim mrežama, ali ih vrlo mali broj koristi u akademske svrhe što potvrđuje činjenicu da većina doktoranada studiranje na poslijediplomskom studiju doživljava kao usamljeno putovanje.

Iako rezultati njezina istraživanja pokazuju da umrežavanje nije doktorandima glavni prioritet, osobito onima u ranijim fazama poslijediplomskog studija, većina je izradila osobni profil na znanstvenim društvenim mrežama (npr. ResearchGate, Academia.edu i LinkedIn) radi praćenja relevantnih znanstvenika u svom području istraživanja. To im je omogućilo da unaprijede svoje istraživačke interese i saznaju o relevantnim događajima i novijim znanstvenim publikacijama. Također, na taj način su mogli održavati kontakt s osobama koje su upoznali tijekom, primjerice, konferencija.

S obzirom da veliki broj istraživanja navodi da većina doktoranada radi samostalno, a ne u istraživačkim timovima (British Library i JISC, 2012), sve veća dostupnost znanstvenih društvenih medija i mrežnih mjesta (engl. *networking sites*) (npr. Mendeley ili ResearchGate) možda je bila od koristi doktorandima jer su olakšali stvaranje prijeko potrebnih društvenih i profesionalnih mreža podrške.

2.2.1.2. Traženje i korištenje informacija i informacijskih izvora

Prema Gouseti (2017, 639) digitalne tehnologije su sastavni su aspekt iskustva svih studenata. Mogu se koristiti različiti alati kako bi se doktorandima pomoglo u njihovom učenju dok se razvoj kompetencija digitalne pismenosti smatra važnim dijelom studentskog putovanja.

Prema JISC-ovom okviru digitalne pismenosti (2014) koji se primjenjuje na studente svih razina visokog obrazovanja, digitalna pismenost nadilazi funkcionalne vještine IKT-a kako bi opisala bogatiji skup digitalnih ponašanja, praksi i identiteta.

Unatoč velikom broju istraživanja o korištenju digitalne tehnologije u kontekstu visokog obrazovanja, vrlo je malo onih koja se bave načinom kako doktorandi koriste digitalne tehnologije tijekom svoga znanstvenoistraživačkog rada (Gouseti 2017).

Prema istraživanju provedenom u Velikoj Britaniji (British Library i JISC 2012), doktorandi Y generacije²⁹ skloni su koristiti aplikacije za upravljanje referencama (označavanje, dijeljenje i organiziranje referenci) te RSS i alate za upozoravanje. Suprotno tome, aplikacije koje su bile najkorisnije za suradnju i znanstvenu komunikaciju (blog, *wiki*) bile su među najmanje korištenim alatima društvenih medija. Budući da su doktorandi vrlo kompetentni korisnici IKT-a, nedovoljno korištenje tehnoloških alata u njihovom istraživanju nije posljedica nedostatka vještina nego neprepoznavanja neposredne korisnosti za vlastito istraživanje i neusklađenosti s njihovim preferiranim načinima rada. Što potvrđuje i Esposito (2014) u svom istraživanju doktoranada na talijanskim i britanskim sveučilištima. Naime, autorica je otkrila da su doktorandi oprezniji pri korištenju digitalne tehnologije kada su usmjereni na znanstvene aktivnosti. Doktorandi su pri korištenju digitalne tehnologije bili pragmatični te su se oslanjali na alate koji su istraživačku praksu činili jasnijom. Do sličnih rezultata dolaze i autori Dowling i Wilson (2017) istražujući koriste li doktorandi iz različitih znanstvenih polja (medicina, računarstvo, kulturalni studiji, međunarodni odnosi i obrazovanje) mrežne alate te zaključuju da to nije toliko pitanje stečenih vještina i kompetencija koliko neposredne korisnosti alata u odnosu na nedostatak vremena (s obzirom na ograničeno trajanje ili različite faze) i metodologijom istraživanja.

U svom radu *Exploring doctoral students' use of digital technologies: what do they use them for and why?* Gouseti (2017) navodi da doktorandi smatraju prijašnje iskustvo i poznavanje

²⁹ Pojam Y generacija „odnosi se na osobe rođene između 1980. i 1994. godine” (Stropnik 2013, 14).

digitalne tehnologije značajnim čimbenicima pri korištenju digitalne tehnologije što utječe i na njihovu razinu samopouzdanja. Većina doktoranada je bila otvorena za korištenje novih alata te su bili zainteresirani za edukaciju koju su organizirale njihova ustanova i knjižnica kako bi poboljšali svoje digitalne vještine. Doktorandi su koristili digitalnu tehnologiju pri traženju informacija putem internetskih izvora i kataloga, pri pohranjivanju i upravljanju referencama, korištenju programa za prikupljanje i analizu podataka i sigurnosnog kopiranja koristeći usluge pohrane datoteka u oblaku (engl. *cloud-based hosting services*). Ove rezultate potvrđuje i istraživanje British Library i JISC-a (2012) gdje doktorandi navode da im je korištenje društvenih medija i drugih aplikacija pomoglo pri dohvaćanju i upravljanju istraživačkim informacijama, dok se digitalna tehnologija rjeđe koristila za suradnju i znanstvenu komunikaciju.

2.2.1.2.1. Internetske tražilice

Doktorandi vrlo kompetentno koriste digitalnu tehnologiju u svakodnevnom životu te primjerice pri traženju informacija najčešće koriste internetske tražilice poput Google-a. Zanimljivo je pak da Google, a dijelom i Google Scholar, koriste i kao primarni alat za pretraživanje znanstvenih informacija (Biaz i dr. 2014; Boyum i Aabo 2015; Delaney i Bates, 2018; Drachen i dr., 2011; Grigas, Juzeniene i Veličkaite 2016; Ince 2018; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018; Vezzosi, 2009).

Fry (2006) tvrdi da istraživači izbjegavaju tradicionalne informacijske izvore i umjesto toga koriste tražilice. Prema autorici, u nekim disciplinama tražilice se koriste kao način zaobilaznja tradicionalnih posrednika (engl. *gatekeepers*) kao što su izdavači i knjižnice. Primjerice, istraživači koriste bibliografske baze podataka za pronalaženje relevantnih informacija, a zatim koriste Google kako bi provjerili je li rad dostupan na autorovoj naslovnoj stranici kako bi ga mogli besplatno preuzeti (prema Jamali i Asadi 2010, 284).

Vezzosi (2009) navodi da većina doktoranada ističe važnu ulogu znanstvenih časopisa u njihovom znanstvenom području te su članke definirali kao najvrjedniji izvor znanstvenih informacija. Međutim, tek manji broj doktoranada navodi da su relevantne informacije pronašli pomoću znanstvenih *online* baza podataka, dok je mentor većem broju doktoranada dao početni popis referenci, a nakon toga su praćenjem bilješki i pretragom citiranih referenci (ulančavanjem) izradili vlastitu bibliografiju. To je razlog nekorištenja knjižničnih informacijskih alata u prvoj fazi njihova pretraživanja. Međutim, morali su naučiti pretraživati

online baze podataka kada su trebali provjeriti i ažurirati reference. Dostupnost tiskanih časopisa vrlo rijetko provjeravaju pretražujući *online* knjižnični katalog te radije dođu u knjižnicu i pregledavaju police ili zamole knjižničara za pomoć.

S obzirom na širok pregled literature o ponašanju Google generacije³⁰ pri traženju informacija, autori Rowlands i dr. (2008, 296) zaključuju da mnogi mladi ljudi ne smatraju izvore koje nabavlja knjižnica intuitivnima te radije koriste Google ili Yahoo! što potvrđuje i Drachen i dr. (2011) u svom radu. Kao razlog tome, autori (Drachen i dr. 2011, 19) navode da je Google lakši za korištenje nego *online* baze podataka koje knjižnica nudi.

U radu *Google and the scholar: the role of Google in scientists' information-seeking behaviour* Jamali i Asadi (2010) navode i druge razloge. Naime, osim što je brz i korisnički naklonjen, Google svoju popularnost duguje relevantnim rezultatima pretraživanja za uobičajen upit. Znanstvenici (među kojima se nalaze i doktorandi) ga koriste za pretraživanje znanstvenih članaka, koje najčešće traže praćenjem bilješki i pretragom citiranih referenci (ulančavanjem), kada znaju koji članak traže te žele naći njegovu besplatnu inačicu. Do sličnih rezultata su došli i autori Gullbekk i dr. (2013). Naime, kao najvažniji čimbenik pri odabiru informacija doktorandi navode dostupnost i besplatan pristup elektroničkim izvorima s cjelovitim tekstovima znanstvenih radova. Također, i autori Ince, Hoadley i Kirschner (2018, 248) navode da i istraživači početnici za pretraživanje i praćenje novih informacija koriste različite alate i to najčešće neknjižnične poput Google Scholar a čije su prednosti jednostavno korištenje (npr. poveznice na cjelovit tekst članka) ili, pri naprednom pretraživanju, rangiranje prema broju citata ili praćenja citata. Omogućava interno pohranjivanje referenci ili jednostavno izvoz pomoću programa za upravljanje referencama kao što su Zotero, Mendeley ili Endnote te podržava izradu bibliografije u različitim citatnim stilovima. Autori su potom utvrdili da doktorandi koriste druge besplatno dostupne alate kao podršku za izravno dijeljenje i učenje.

Autori Brophy i Bawden (2005) usporedili su Google kao internetsku tražilicu s građom visokoškolske knjižnice. Zanimljiva je činjenica da su rezultati njihova istraživanja pokazali da je Google superioran po dostupnosti i pokrivenosti, dok su knjižnični sustavi superiorniji s obzirom na kvalitetu pronađenih informacija. Također, zaključili su da studenti pri odluci koji će informacijski izvor koristiti vrlo vjerojatno prednost daju dostupnosti nad kvalitetom,

³⁰ „Pojam Z generacija, novi milenijci ili Google generacija odnosi se na osobe rođene nakon 1995. godine.” (Stropnik 2013, 14).

pozivajući se pri tome na Zipfovo „načelo najmanjeg napora” i Simonov koncept „zadovoljavanja”, identificirajući ih kao „prirodne ljudske impulse” za prihvaćanje praktičnog pristupa informacijama koje se smatraju „dovoljno dobrima” (Brophy i Bawden 2005, 499). Također, i istraživanje autora Petr Balog, Badurina i Lisek (2018) potvrdilo je činjenicu da elektroničko okruženje utječe na odluku o odabiru informacijskih izvora te da je lakoća pristupa jedno od najčešćih čimbenika, pozivajući se također na Zipfovo „načelo najmanjeg napora”.

2.2.1.2.2. Društveni mediji

U literaturi se sve više navodi da se društveni mediji koriste kao dodatni način za širenje i otkrivanje novih spoznaja (Rowlands i dr. 2011) što potvrđuju i autori Procter, Williams i Stewart (2010), ali navode da korištenje društvenih medija i alata za umrežavanje uključuje i učenje o istraživačkim zajednicama izvan osobnih i profesionalnih.

U svom izvješću „*Social Media: a guide for researchers*” report for the Research Information Network, autori Cann, Dimitriou i Hooley (2011) proveli su niz studija slučaja o integraciji društvenih medija u istraživačku praksu nastavnika i doktoranada. Prema rezultatima spomenutog istraživanja, društveni mediji i mrežna mjesta uglavnom se koriste za pronalaženje članaka i praćenje novih informacija u znanstvenom području (nove publikacije, vijesti o istraživačkim zajednicama itd.). Autori tvrde da društveni mediji i mrežna mjesta imaju važnu ulogu u smanjenju osjećaja informacijskog preopterećenja te učinkovitijem upravljanju informacijama.

Zhu i Procter (2015) navode da doktorandi i istraživači početnici koriste nove alate kao što su blogovi, Facebook i Twitter kako bi poboljšali znanstvenu komunikaciju, podijelili svoj rad široj znanstvenoj zajednici i dobili povratne informacije te promovirali svoje profile na znanstvenim društvenim mrežama.

Da se formalni i neformalni kontakti tijekom poslijediplomskog studija mogu ostvariti putem široko dostupnih digitalnih alata za suradnju i komunikaciju navode i Dowling i Wilson (2017). Vidljivo je da doktorandi aktivnije koriste digitalne medije, a s obzirom na potrebu za društvenom podrškom, alati društvenih medija i društvene platforme (engl. *networking platforms*) mogu pomoći u stvaranju ili poboljšanju lokalnih, nacionalnih i međunarodnih društvenih mreža (Dowling i Wilson 2017, 79). Također, Nicholas i dr. (2017) navode da je, osim Google Scholar istraživačima početnicima znanstvena društvena mreža Research Gate glavni izvor za pronalaženje informacija. Da je tako i kod doktoranada potvrđuju autori Ince,

Hoadley i Kirschner (2018) navodeći pri tome i osobne kontakte kao izvor informacija (npr. putem elektroničke pošte, praćenje rada određenog znanstvenika, recenziranje i dr.).

Prema istraživanju provedenom u Velikoj Britaniji (British Library i JISC 2012), neformalno umrežavanje s kolegama s poslijediplomskog studija važno je za većinu doktoranada Y generacije kako bi razmijenili informacije i ideje te smanjili osjećaj izoliranosti. Međutim, rezultati ovog istraživanja pokazuju da razmjerno visok udio uzorka doktoranada Y generacije nije koristio nijedan od navedenih tehnoloških alata (Twitter, *wiki*, mrežne stranice za dijeljenje multimedijalnog sadržaja, dubinske analize / rudarenje teksta i podataka, virtualno istraživačko okruženje, usluge obaviješćivanja, društveno označavanje i RSS) za svoje istraživanje. Do sličnih rezultata dolazi i Esposito (2014) u svom radu. Naime, tek je manji dio doktoranada bio aktivnije prisutan na stranicama društvenih medija kao što su blogovi i Twitter, za razliku od velike većine koja se oslanjala na tradicionalne načine umrežavanja kao što su seminari i konferencije.

Osim društvenih medija, autori Ince, Hoadley i Kirschner (2018, 248) spominju i korištenje alata za suradnju kao što su *hypothes.is* (alat za grupno ili javno dijeljenje komentara), *slack* (alat za suradnju radne skupine) ili putem programa za upravljanje referencama kao što su *Mendeley* i *Zotero* što potvrđuje ideju suradničkog rada.

Kako bi se informirali o novim istraživanjima relevantnim za svoje područje i bili u tijeku, manji broj doktoranada koristi usluge upozorenja u *online* bazama podataka (engl. *alert services*) (Drachen i dr. 2011; Niu i dr. 2010; Vezzosi 2009). Međutim, one mogu biti i izvor informacijskog preopterećenja, osobito kod mlađih istraživača kojima je možda teže razlikovati relevantne od nerelevantnih informacija. Osim toga, kao načine informiranja, autori Drachen i dr. (2011) navode i profesionalno umrežavanje, konferencije i blogove s vijestima. Elektronička pošta je najvažniji alat za komunikaciju između mentora i doktoranada te se koristi u različite svrhe, za dijeljenje datoteka i zakazivanje sastanaka te dijeljenje nadopuna. Za dijeljenje datoteka korišteni su i drugi alati kao što je *Dropbox* te usluge programa *Word* za praćenje i pregled promjena u dokumentu (Dowling i Wilson 2017).

Istraživači koriste popis primatelja (engl. *listservs*) pojedinih stručnih društava ili interesnih skupina kako bi postavili ili odgovorili na pitanja, pregledali aktualne informacije u svojim područjima, pronašli informacije o konferencijama, pozive za dostavu radova te otkrili nove

publikacije. Međutim, ova aplikacija potpuna je novost pojedinim istraživačima (Ge 2010, 442).

Kako navode Dowling i Wilson (2017), doktorandima je dobro poznata i Pomodoro metoda za organizaciju i upravljanje vremenom korištenjem aplikacije. Na taj su način digitalni alati bili presudni za doktorande kako bi svakodnevno organizirali svoje istraživanje i napredovali u procesu pisanja disertacije.

2.2.1.2.3. Način traženja i korištenja informacija

Barrett (2005, 327) navodi da većina studenata diplomskih studija iz područja humanističkih znanosti (među kojima se nalaze i doktorandi) opisuje svoje ponašanje pri traženju informacija kao idiosinkratičan proces stalnog čitanja, „kopanja”, traženja i praćenja tragova. Relevantne informacije su najčešće tražili i pronalazili praćenjem bilješki i pretragom citiranih referenci (ulančavanjem) što potvrđuju i rezultati drugih istraživanja (Drachen i dr. 2011; Earp 2008; Fleming-May i Yuro 2009; George i dr. 2006; Ince, Hoadley i Kirschner 2018; Jamali i Asadi 2010; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018; Vezzosi 2009). Vezzosi (2009), provodeći istraživanje o informacijskom ponašanju doktoranada biologije na Sveučilištu u Parmi, navodi kako neki doktorandi ističu važnost ulančavanja radi izrade okvira za njihovo pretraživanje, identificirajući najrelevantnije autore kao i temeljna djela u njihovom području istraživanja. Na taj su se način, ističe Barrett (2005) studenti (među kojima su i doktorandi) suočavali s informacijskim preopterećenjem s obzirom da su bili svjesni da se ne može pročitati sve o određenoj temi što potvrđuju i autori Earp (2008) i George i dr. (2006). Barrett (2005) navodi i da je nekolicina studenata često pregledavala i police knjižnica i knjižara kako bi pronašli informacije o temi istraživanja.

Kako bi bili u tijeku sa svojim predmetom istraživanja, doktorandi većinom redovito pregledavaju sadržaje znanstvenih časopisa u njihovim znanstvenim područjima (Vezzosi 2009). Drachen i dr. (2011) navode da doktorandi, ovisno o tome je li im tema istraživanja poznata ili ne, različito traže informacije. Ako je tema poznata, pretražuju časopise, prate reference objavljenih radova ključnih autora dok, ako je tema nova, traže ključne riječi i pretražuju *online* baze podataka. Na isti način se informiraju o novim istraživanjima relevantnim za svoje područje kako bi bili u tijeku.

Što se tiče pohranjivanja informacija, Vezzosi (2009) navodi da doktorandi tiskaju članke kako bi ih pročitali, ali također preuzimaju i spremaju digitalnu verziju u mape na računalu dok

Drachen i dr. (2011) dolaze do drugačijih rezultata. Naime, većina doktoranada preuzima dokumente na računalo i pohranjuje ih u datoteke dok ih neki tiskaju te pišu bilješke na njima ili ih prilažu dokumentu. Programu za upravljanje referencama nisu skloni (Vezzosi 2009; Drachen i dr. 2011) nego, kako pojašnjavaju u intervjuima, koriste vlastiti sustav kao što je zapisivanje referenci u Wordov dokument. Međutim, doktorandi priznaju da im je teško organizirati popis referenci na učinkovit način, ali je velika većina anketiranih doktoranada smatrala ovu vještinu najmanje važnom. (Drachen i dr. 2011). Također, autori Niu i dr. (2010) ispitali su istraživače (među kojima su i doktorandi) na fakultetima prirodnih znanosti, inženjerstva i medicine s pet američkih sveučilišta o njihovom načinu pohranjivanja citata i članaka te utvrdili da ih je samo polovica koristila program za upravljanje referencama. Slične rezultate navode Olle i Borrego (2010) koji su anketirali istraživače na katalonskim sveučilištima kako bi ispitali utjecaj elektroničkih časopisa na njihovo informacijsko ponašanje. Upitani o pohranjivanju članaka i upravljanju referencama, polovica istraživača izjavila je da koriste mape na računalu kako bi sačuvali članke i pohranili reference u Word dokumente ili Excel s poveznicama na cjelovit tekst članka. Dok je jedan manji dio istraživača koristio, drugi nikada nisu koristili program za upravljanje referencama, a kao razloge navode da nisu bili upoznati da takav program postoji, smatrali su da oduzima previše vremena ili ga je teško koristiti.

Da je korištenje programa za upravljanje referencama predstavljalo izazov i za doktorande, ali i da oni veliku važnost pridaju ovoj vještini očituje se u posjećenosti radionice (jedna od četiri najposjećenije radionice) utvrdili su i British Library i JISC (2012). Također, većina doktoranada je izjavila da koristi alate društvenih medija za izradu referenci, ali ne navode detalje o korištenom programu ili učestalosti i načinu njegova korištenja. Zanimljiva je činjenica da gotovo četvrtina doktoranada nije koristila nikakav program za upravljanje referencama.

Suprotno tome, autorica Emanuel (2013) anketirala je doktorande i nastavnike na Sveučilištu Illinois koje vrste programa za upravljanje referencama koriste, razlozima njihova korištenja i vrsti pomoći koju očekuju od knjižnice. Velika većina ispitanika smatrala je program za upravljanje referencama važnim ili vrlo važnim za njihovo istraživanje te ga najčešće koriste za izradu popisa referenci i njihovo pohranjivanje i organizaciju.

Prema rezultatima Gousetina (2017) istraživanja, većina doktoranada koristila je program (softver) za pohranjivanje i upravljanje referencama kao što je EndNote i RefWorks zbog uštede vremena, jednostavnog preuzimanja referenci i izrade popisa referenci.

Također, informacije su pohranjivali i njima upravljali koristeći i računalnu infrastrukturu koja se nalazi u oblaku. Dropbox i Google Drive koristila je većina doktoranada i drugih studenata i to zbog sigurne pohrane i sigurnosne kopije građe i podataka, a rjeđe zbog sinkronizacije sadržaja na različitim uređajima dok su navedene alate vrlo rijetko koristili za dijeljenja datoteka s drugima. Osim tražilica poput Google Scholar, Gouseti (2017) otkriva u svom istraživanju, da su za svoju odabranu temu doktorandi pretraživali i *online* baze podataka na koje je njihova knjižnica pretplaćena. Većina doktoranada se za svoje istraživanje prvenstveno oslanjala na elektroničke izvore, a ne na tiskane primjerke knjiga i časopisa što im je omogućilo pregledavanje u elektroničkom okruženju, označavanje i preuzimanja relevantnih informacija u elektroničkom obliku te pohranjivanje na vlastita računala.

Dowling i Wilson (2017) navode da, osim programa za pohranjivanje i upravljanje referencama, doktorandi učestalo koriste program za analizu kvalitativnih podataka kao što je NVivo i program za statističku analizu podataka SPSS. Prednosti korištenja takvih alata uglavnom su povezane s jednostavnom organizacijom, analizom i uštedom vremena.

2.2.1.2.4. Istraživački proces: nedostatak vremena, nesigurnost, preopterećenost informacijama

Vezzosi (2009) ističe da je stav doktoranada spram vremena i preopterećenosti informacijama prilično neočekivan. Naime, većina doktoranada izrazila je zabrinutost zbog nedostatka vremena za bibliografsko istraživanje te praćenje novih relevantnih istraživanja u svom području. S druge strane, neki su doktorandi i ostali studenti istaknuli svoj napredak s obzirom na osjećaj nesigurnosti, koji je bio prisutan u početnoj fazi njihovog istraživanja, do stjecanja jasnije ideje o temi, što je dovelo do organiziranijeg načina rada. Polovica doktoranada upotrijebila je riječ tjeskobu vezano uz istraživački proces, no samo kod manjeg broja doktoranada ona je bila povezana s traženjem informacija, dok je trećina doktoranada izjavila da su zabrinuti zbog mogućnosti da propuste neke važne radove objavljene u njihovom području istraživanja. Osim nedostatka vremena, doktorandima poteškoću predstavlja i pristup relevantnim izvorima informacija (British Library i JISC 2012), mješavina relevantnih i nerelevantnih mrežnih mjesta te pitanje vjerodostojnosti dobivenih rezultata pretraživanja (Ge 2010, 441).

Unatoč sve većem širenju politika otvorenog pristupa, zbog visoke cijena članaka u časopisima znanstvenici sve više koriste piratsku mrežnu stranicu znanstvenih članaka Sci-Hub koja omogućuje otvoren pristup i besplatno preuzimanje znanstvene literature (Zuckerfeld i dr. 2022). Autori dalje navode da su novija istraživanja utvrdila njegovu široku uporabu u svim znanstvenim područjima kao i njegovu globalnu distribuciju, u nerazvijenim, ali i u bogato razvijenim zemljama. Prema rezultatima istraživanja Zuckerfelda i dr. (2022), korištenje Sci-Hub-a masovno je rašireno te koegzistira s korištenjem zakonitih pristupa znanstvenoj literaturi. Razlozi korištenja Sci-Hub-a je nemogućnost pristupa člancima na bilo koji drugi način te njihova dostupnost.

Nadalje, prema Horlings i Gurney (2013) važna činjenica je da doktorandi rijetko biraju vlastitu temu istraživanja i često se nose s nedostatkom povjerenja u svoj istraživački rad (British Library i JISC 2012) što može imati značajne implikacije u angažmanu doktoranada i ponašanju pri traženju informacija u početnim fazama poslijediplomskog studija. To potvrđuje i Madden (2014) koja navodi da je većina doktoranada iz područja humanističkih znanosti promijenila temu istraživanja u prvim mjesecima poslijediplomskog studija, što proces traženja informacija čini još izazovnijim. Osim definiranja teme moraju pronaći veliku količinu relevantnih informacija koje mogu biti korisne za njihovo istraživanje.

Catalano (2013) navodi da se u literaturi najčešće navode tri elementa koja objašnjavaju poteškoće doktoranada pri pretraživanju informacijskih izvora. Prvi je nedostatak vremena za vrednovanje pronađenih informacija. Drugi je razlog nedostatak vremena za čitanje uputa za pretraživanje *online* baza podataka ili razvijanje složenijih načina pretraživanja. Kao posljednji element navodi se prekomjerno samopouzdanje doktoranada u vlastite vještine pretraživanja i pronalaženja informacija, što može rezultirati frustracijom tijekom procesa traženja informacija, a što otežava cjelokupan proces.

2.2.1.2.5. Razlike između doktoranada s obzirom na različita demografska obilježja

Različita znanstvena područja mogu koristiti različite vrste informacija i informacijske izvore i primijeniti određene strategije za njihovo pronalaženje. Također, dostupnost informacija u određenom znanstvenom području može utjecati na ponašanje znanstvenika u tom području pri traženju informacija (Bates 1996).

Spezi (2016) utvrđivanje razlika i sličnosti u ponašanju pri traženju informacija između različitih znanstvenih područja smatra složenim zadatkom dok autori Fry i dr. (2015) te Jamali

i Nicholas (2008) smatraju da bi se na razini znanstvenih grana potencijalno moglo utvrditi drugačije ponašanje od nadređenog područja s kojim se uobičajeno povezuju.

Istraživači iz umjetničkog područja i iz područja humanističkih znanosti vrednuju tiskanu građu više od svojih kolega u drugim disciplinama (Brown i Swan 2007) što potvrđuju i rezultati izvješća autora Drachena i dr. (2011). Međutim, njihovo istraživanje je pokazalo da istraživači iz svih znanstvenih područja visoko vrednuju elektroničke časopise. Također, prema rezultatima istraživanja Browna i Swan (2007) tiskana pomagala za pretraživanje i pronalaženje (engl. *print-based finding aids*) čine se korisnija, iako to može biti posljedica čimbenika svojstvenih za njihovo znanstveno područje (npr. bolje vještine pretraživanja). Suprotno tome, digitalna pomagala za pretraživanje i pronalaženje (engl. *digital-based findings aids*) koriste se u svim znanstvenim područjima, pri čemu istraživači iz umjetničkog područja i iz područja humanističkih znanosti više vrednuju knjižnični katalog od istraživača iz drugih znanstvenih područja.

Početke sustavnog zanimanja za znanstvenike iz područja humanističkih znanosti pronalazimo u ranijim radovima autora Stone (1982) i Watson-Boonea (1994). Stone (1982) ističe kako ova skupina znanstvenika veliku važnost pridaje knjižnicama, ali im ipak njihove privatne knjižnice služe kao polazište kod istraživanja. Kao njihovu glavnu karakteristiku navodi sklonost prema samostalnom radu i njihovu potrebu korištenja primarnih izvora (književna djela određenog autora) u tiskanom obliku što potvrđuju Wiberley i Jones (2000) i Tibbo (2003). Naime, većina primarnih izvora je nastala prije digitalizacije i velik dio njih su jedinstveni i rijetki primjerci koji su nerijetko teško dostupni.

Suprotno tome, Bulger i dr. (2011) tvrde da se informacijsko ponašanje znanstvenika iz područja humanističkih znanosti mijenja, a dosadašnja tradicionalna slika o njima (provode mnogo vremena radeći sami te neformalna suradnja kroz „raspršene mreže” (engl. *highly-dispersed network*) kao i intenzivno korištenje fizičkih knjižnica, arhiva i posebnih zbirki) možda ne odražava trenutačnu stvarnost. Digitalna humanistika je donijela promjene i njihovo istraživanje pokazuje da današnji istraživači iskorištavaju mogućnosti koje ona pruža. Kao rezultat toga, znanstvenici iz područja humanističkih znanosti koriste informacije na različite načine i u formalnijim suradničkim okruženjima.

Promatrajući detaljnije doktorande iz područja humanističkih znanosti, Madden (2014) je utvrdila da su njihove potrebe pri traženju informacija različite s obzirom na različite faze

istraživanja. Naime, prema autorici, izazovi na prvoj godini poslijediplomskog studija uključuju definiranje i opseg teme istraživanja, pronalaženje relevantne knjižnične građe za njihovo istraživanje, iskorištavajući tehnologiju na najbolji mogući način.

Ge (2010) je istraživala kako elektronički izvori utječu na proces traženja informacija u području društvenih i humanističkih znanosti. Autorica navodi da istraživači, uključujući i doktorande, iz područja društvenih znanosti češće koriste elektroničke izvore nego istraživači iz područja humanističkih znanosti. Također, istraživači iz područja društvenih znanosti koriste većinom časopise dok istraživači iz područja humanističkih znanosti knjige i primarne izvore što potvrđuju i Drachen i dr. (2011) vezano uz doktorande poslijediplomskog studija prava. Nadalje, Ge (2010) navodi kako istraživači iz područja društvenih znanosti i iz područja humanističkih znanosti koriste velik broj informacijskih izvora te da je njihovo korištenje elektroničkih izvora u porastu.

Jednostavan pristup informacijama važan je za obje skupine istraživača, povećavajući njihovu želju za još većom dostupnošću elektroničkih izvora. Međutim, elektronička građa za određena znanstvena područja je manje dostupna i/ili manje potrebna. Što se tiče korištenja IKT-a, mreža (World Wide Web) je najčešće korišten elektronički izvor, a potom *online* baze podataka i elektronički časopisi te *online* knjižnični katalog (Ge 2010, 441). Većina istraživača preferira predmetne baze podataka jer sadrže velik broj naslova časopisa. Također, istraživači su zabrinuti zbog slabije dostupnosti nekih starijih članaka koji su i dalje aktualni, te rijetkih ili manje poznatih časopisa. *Online* knjižnični katalog pregledavaju kako bi pronašli postojeću tiskanu i elektroničku građu, dok je dio istraživača pretraživao i kataloge drugih knjižnica i izdavača ili dobavljača. Svi istraživači su koristili elektroničku građu za svoje istraživanje, no neki su je koristili više što je ovisilo o dostupnosti informacija s obzirom na njihovo znanstveno područje. Istraživanje British Library i JISC-a (2012) utvrdilo da doktorandi iz umjetničkog područja i iz područja humanističkih, društvenih i tehničkih znanosti (inženjerstva i računarstva) daju prednost informacijama dostupnim na Googleu i Google Scholaru u odnosu na druge izvore. Također, doktorandi iz umjetničkog područja i iz područja humanističkih znanosti pronalazili su potrebne informacije koristeći *online* i tiskane izvore, uključujući knjižnične kataloge. Suprotno tome, Boyum i Aabo (2015) navode da doktorandi poslovne škole u Norveškoj koriste i knjižničnu građu i Google Scholar, ali *online* baze podataka smatraju korisnijim za svoja istraživanja (prema Spezi 2016, 86). Za doktorande iz područja društvenih znanosti karakteristično je da koriste ulančavanje kao glavnu metodu pri

pronalaženju relevantnih informacija (Fleming-May i Yuro (2009), a Catalano navodi (2013) da doktorandi iz područja društvenih znanosti više koriste knjižničnu građu nego u drugim znanstvenim područjima. Costas, Zahedi i Wouters (2015) navode da se u području društvenih znanosti posebno koristi program za upravljanje referencama Mendeley i Twitter iako je njegova učestala primjena karakteristična i za neka druga znanstvena područja dok se društveni mediji ne koriste toliko u području humanističkih znanosti.

Što se tiče informacijske prakse, Spezi (2016, 89) smatra da znanstvena područja dijele više sličnosti nego razlika. Naime, doktorandi iz različitih znanstvenih područja cijene jednostavnost i brzinu pristupa koju omogućuje digitalno informacijsko okruženje. Autorica (Spezi 2016, 86) ističe da iako postoji više malih studija slučaja koje pružaju uvid u ponašanje istraživača iz pojedinih znanstvenih područja pri traženju informacija, to ne znači nužno da postoje vidljivi trendovi koji se mogu lako identificirati. Ako ništa drugo, najočitija sličnost između različitih znanstvenih područja je sklonost pristupu informacijama u elektroničkom obliku.

Autorica Ge (2010) je istražila i kako spol utječe na korištenje elektroničkih izvora te su rezultati pokazali da su ih muški istraživači nešto više koristili od ženskih istraživača.

Uspoređujući doktorande prema dobi, istraživanje British Library i JISC-a (2012) utvrdilo je da doktorandi Y generacije češće koriste tehnologiju u istraživanju od starijih doktoranada dok je Vezzosi (2009) utvrdila da postoji razlika između doktoranada prve dvije godine i doktoranada treće godine poslijediplomskog studija s obzirom na iskustvo. Naime, mlađi doktorandi prikupljaju relevantne informacije te mnogo vremena posvećuju pretraživanju knjižnične građe, iako bi radije radili u laboratoriju. Studenti treće godine, koji se obično bave disertacijom i objavljivanjem prvih znanstvenih radova, cijene bibliografsko istraživanje i smatraju ga ključnim dijelom svog rada.

Catalano (2013) otkriva razliku između izvanrednih i redovnih doktoranada pri traženju pomoći. Naime, izvanredni doktorandi su, za razliku od redovnih, tražili pomoć knjižničara.

2.2.1.2.6. Vještine i kompetencije

Studenti istraživači (engl. *research students*), posebno doktorandi, odabiru izvornu temu istraživanja te trebaju pretražiti *online* baze podataka kako bi pronašli relevantne informacije kojima će poduprijeti rezultate svoga istraživanja. Međutim, oni često nisu upoznati s različitim vrstama informacijskih izvora te strategijama pretraživanja potrebnim za tako dubinsko

istraživanje (Chu i Law 2007). Vezzosi (2009, 75) navodi kako doktorandi percipiraju svoje informacijske kompetencije na različite načine ovisno o dobi i iskustvu. Gotovo svi se smatraju informacijski kompetentnima u pristupu i korištenju istraživačkih alata dok su doktorandi treće godine istaknuli napredak prema svjesnijem i kritičnijem korištenju informacijskih izvora tijekom poslijediplomskog studija. Nadalje, doktorandi koji su već sudjelovali u radionicama informacijske pismenosti tijekom preddiplomskog studija prepoznali su važnu ulogu knjižničara kao savjetnika u procesu traženja informacija i korištenja informacijskih izvora. Autorica potom zaključuje da su kompetencije i potreba za učenjem izravno povezani. Naime, iskusniji doktorandi istaknuli su važnost informacijskih vještina za njihov istraživački rad te izrazili želju za daljnjim unaprjeđenjem i razvijanjem vještina i kompetencija. Također, tijekom poslijediplomskog studija doktorandi napreduju u načinu na koji koriste znanstvene informacijske alate (engl. *scientific information tools*). Stoga, doktorandi prve godine poslijediplomskog studija više vole mogućnosti jednostavnog pretraživanja, dok doktorandi treće godine koriste više napredno pretraživanje. Da doktorandi tijekom poslijediplomskog studija usavršavaju svoje vještine traženja informacija potvrđuju i Fleming-May i Yuro (2009), Jamali i Nicholas (2007) i Drachen i dr. (2011). Naime, traženje relevantnih informacija za temu disertacije doktorandi opisuju kao kaotičan proces, osobito u početku, a vještine pretraživanja su unaprijedili jer su se upoznali s temom te su mogli intuitivno pronaći ono što je relevantno (Drachen i dr. 2011). Ranija istraživanja (Rowlands i dr. 2008) su već utvrdila da dostupnost tehnologije nije pomogla studentima Google generacije u poboljšanju vještina informacijske pismenosti. Iako pretraživanjem internetskih tražilica pronalaze i preuzimaju veliku količinu informacija, imaju poteškoće u njihovom vrednovanju što može dovesti i do informacijskog preopterećenja zbog nedostatka vještine identificiranja onoga što je relevantno. Iako veća dostupnost tehnologije nije utjecala na poboljšanje vještina informacijske pismenosti doktoranada, rezultati određenog broja radova ukazuju na to da su oni zadovoljni svojim vještinama pretraživanja i korištenja informacijskih izvora (Delaney i Bates 2018; Fleming-May i Yuro 2009). Prekomjerno samopouzdanje doktoranada u vlastite vještine navodi i Jackson (2013) u svom izvješću zbog čega izbjegavaju pohađanje radionica kao i Spezi (2016) u svom radu dajući pregled literature od 2010. do 2015. godine o ponašanju doktoranada pri traženju informacija.

Suprotno tome, u istraživanju Warburton i Macauleya (2014, 165) doktorandi svoje vještine ocjenjuju nedovoljnim, govore o informacijskom kaosu, spotičućem i nasumičnom pristupu

pronalaženju informacija. Dilek-Kayaoglu (2014, 133) u svom radu *Information-seeking behavior of undergraduate, graduate, and doctoral students: a survey of Istanbul university, Turkey* navodi da iako studenti koriste internetske tražilice ne znači da posjeduju vještine za pronalaženje relevantne građe, njihovo kritičko vrednovanje i učinkovito korištenje. Također, rezultati istraživanja o istraživačkim navikama studenata na sveučilištu u Istanbulu potvrđuju da studenti ne posjeduju osnovne vještine informacijske pismenosti.

Autorice Delaney i Bates (2018) su utvrdile da doktorandi žele unaprijediti vještine prezentiranja i znanstvenog stila pisanja te da im je potrebna intervencija prije nego tradicionalnije knjižnične vještine pronalaženja i dohvaćanja informacija. Petr Balog, Badurina i Lisek (2018) u svom radu su također željeli ispitati stavove doktoranada o potrebnim znanjima i vještinama za pisanje disertacije i istraživački proces općenito. Doktorandi najvažnijim vještinama smatraju pronalaženje relevantnih informacija i biti iskusni tražitelj s dobrim poznavanjem strategija pretraživanja. Nešto manje važnom smatraju vještinu poznavanja znanstvenog stila pisanja kao i znati pravilno citirati korištenu literaturu te poznavanje različitih stilova citiranja. Doktorandi su najmanje važnom smatrali vještinu pretraživanja knjižničnog kataloga.

2.2.1.3. Osobni kontakti

Poslijediplomski studij zahtijeva mnogo samostalnog istraživačkog rada i tek tijekom tog procesa doktorandi postaju svjesni važnosti pronalaženja relevantnih informacijskih izvora (Petr Balog, Badurina i Lisek 2018) koji uključuju i druge ljude, akademsko osoblje (profesori s poslijediplomskog studija, mentori, mentori savjetnici) koji igraju važnu ulogu osobito na početku istraživačkog procesa (Catalano 2013; George i dr. 2006).

2.2.1.3.1. Knjižničar

2.2.1.3.1.1. Tradicionalna uloga knjižničara

Desetljećima su izgradnja i upravljanje zbirakama bili među ključnim ulogama visokoškolskih knjižnica (Grigas, Juzeniene i Veličkaite 2017) koje su sastavni dio znanstveno-nastavne infrastrukture jer svojim fondovima, službama i uslugama pridonose razvoju znanosti i pomažu u promicanju odgojno-obrazovnog i znanstvenoistraživačkog rada na sveučilištima (Tadić 1994, 15). Međutim, Grigas, Juzeniene i Veličkaite (2017) u svom radu kritički preispituju ulogu knjižnice kao posrednika s obzirom na promjene u pristupu besplatno dostupnim informacijama što je utjecalo na promjene u načinu korištenja informacija. Slično

tome, Drachen i dr. (2011) navode kako doktorandi nisu usredotočeni na to kako pronaći informacije ili kako ih koristiti, oni su zainteresirani za pronalaženje onoga što žele znati, a to je sadržaj. Također, doktorandima nije važno je li sadržaj osigurala knjižnica ili do potrebnih informacija dolaze preko nekog drugog informacijskog izvora. Budući da su ograničeni vremenom, doktorandi promišljaju koje informacije koristiti i kako ih koristiti.

Brophy (2000) ističe da pitanje o kojem se dosta raspravlja jest hoće li knjižnične usluge, u nama prepoznatljivom obliku, biti tražene u novom tisućljeću i hoće li pristup relevantnim informacijama ostati kao jedan od razloga posjeta knjižnicama, s obzirom da dosadašnja istraživanja pokazuju da informacijske i komunikacijske tehnologije imaju značajan utjecaj na knjižnicu i informacijsku djelatnost (prema Grigas, Juzeniene i Veličkaite 2017). Naime, Floridi (2014) navodi kako se naši tradicionalni načini informacijskog ponašanja mijenjaju pod utjecajem brzih promjena u infosferi. Povećana konkurentnost drugih dobavljača informacija poput Googla i Amazona, te smanjeno korištenje *online* knjižničnog kataloga, promjene u aktivnostima korisnika, njihov angažman i interakcija s knjižnicom i njezinom građom samo su neki od potencijalnih izazova za visokoškolsku knjižnicu navode Delaney i Bates (2015) u svom radu *Envisioning the academic library: a reflection on roles, relevancy and relationships*.

Dok su nekada knjižnice bile središnje mjesto za znanstvenike koji su tražili informacije i koristili različite alate za pretraživanje i pregledavanje (Ince, Hoadley i Kirschner 2018), prema rezultatima dosadašnjih istraživanja doktorandi u potrazi za informacijama koje su im potrebne za znanstvenoistraživački rad sve rjeđe posjećuju fizički prostor knjižnice (Biaz i dr. 2014; Drachen i dr. 2011; Vezzosi 2009) te od knjižničnih usluga najčešće koriste dostavu dokumenata i međuknjižničnu posudbu (Drachen i dr., 2011; Vezzosi, 2009).

Iako je velik broj znanstvenih istraživanja utvrdio da doktorandi za akademske svrhe preferiraju elektroničke časopise i *online* baze podataka na koje je njihova knjižnica pretplaćena (British Library i JISC 2012; Delaney i Bates 2018; Drachen i dr. 2011; Fleming-May i Yuro 2009; Haglund i Olsson 2008; Jamali i Nicholas 2007; Sheeja 2010; Vezzosi 2009), neki nisu ni svjesni da im je upravo knjižnica omogućila pristup tim izvorima (Boyum i Aabo 2015; British Library i JISC 2012; Haglund i Olsson 2008; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018).

Zbog učestalog korištenja internetskih tražilica, društvenih medija te besplatno dostupnih cjelovitih tekstova znanstvenih radova postupno se smanjuje važnost i *online* baza podataka, dostupnih putem institucijske ili nacionalne pretplate, te knjižničnih zbirki pa na taj način

korisnici zaobilaze izravni kontakt s knjižničarem (Grigas, Juzeniene i Veličkaite 2016; Ince, Hoadley i Kirschner 2018; Jamali i Asadi, 2010; Rowlands i dr. 2008).

Iako su knjižničari stručnjaci pri traženju i pronalaženju relevantnih informacija te korištenju informacijskih izvora, uključujući i nove tehnologije, većina je istraživanja utvrdila da se doktorandi i ostali studenti pri traženju relevantnih informacija o određenoj temi za pomoć obraćaju kolegama i/ili mentorima, a rjeđe knjižničarima (British Library i JISC 2012; Delaney i Bates 2018; Drachen i dr. 2011; Earp 2008; Haglund i Olsson 2008; Kayongo i Helm 2010; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018; Tomaszewski 2012).

Razlozi tome mogu biti različiti, bilo da smatraju da je njihovo istraživanje toliko specifično da knjižničar nema potrebno stručno znanje (Fleming-May i Yuro 2009) ili ne znaju da im knjižničari mogu pomoći u pronalaženju građe i savjetovanju o temi istraživanja (Drachen i dr. 2011), smatraju da im pomoć na poslijediplomskoj razini nije potrebna (Drachen i dr. 2011) ili nisu svjesni da većina knjižničara imaju diplome iz predmetnog područja te da su vrlo obrazovani i vješti u pronalaženju informacija specifičnih za njihov predmet istraživanja (Tomaszewski 2012) ili ga ne smatraju relevantnom osobom od koje traže pomoć (Ince, Hoadley i Kirschner 2018).

Suprotno tome, pomoć knjižničara je bila potrebna kada se pojavi potreba za složenim pretraživanjima ili kad je istraživač nov u predmetnom području (Haglund i Ollsen 2008), pri pronalaženju specifične građe ili građe koju je teško pronaći (Barrett 2005; George i dr. 2006; British Library i JISC 2012), kada istraživački proces zahtijeva od njih rješavanje poteškoća kao što su citiranje, čimbenik odjeka znanstvenog časopisa ili smjernice za autore u časopisu, vezano uz inicijativu otvorenog pristupa i pohranu radova u institucijski repozitorij (Vezzosi 2009) te pronalaženje i omogućavanje pristupa građi koja je inače nedostupna (Petr Balog, Badurina i Lisek 2018).

Također, studenti diplomskih studija i doktorandi, dolaze u knjižnicu kako bi učili, dobili članak (u tiskanom ili elektroničkom obliku) te posudili ili vratili knjigu (Kayongo i Helma 2010). S obzirom na njihove potrebe, doktorandima i poslijedoktorandima od informacijskih i knjižničnih usluga važan je pristup časopisima i *online* bazama podataka, međuknjižnična posudba, dostava dokumenata, e-knjige, produženje posudbe i knjižnični prostor (Tomaszewski 2012).

U svom pregledu literature, Catalano (2013) navodi da su studenti diplomskih studija i doktorandi konzultacije s knjižničarima ili kolegama svrstali na treće mjesto korisnih izvora, nakon pretraživanja interneta i konzultacija s mentorima ili drugim profesorima s poslijediplomskog studija.

2.2.1.3.1.2. Nova uloga knjižničara

Digitalno okruženje značajno je utjecalo na to da doktorandi rjeđe koriste knjižnicu te postaje sve važnije prilagoditi i unaprijediti usluge visokoškolskih knjižnica kako bi se zadovoljile stvarne potrebe ove skupine korisnika. Visokoškolske knjižnice prolaze kroz razdoblje velikih promjena, prilagođavajući se novim zahtjevima kako bi dale potporu učenju i istraživanju te novim oblicima pružanja informacija (Brophy i Bawden 2005; Bawden i Robinson 2012; British Library i JISC 2012; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018).

Budući da doktorandi nisu homogena skupina, brojne su mogućnosti za razvoj i unaprjeđenje knjižničarskih usluga. Zbog različitog prijašnjeg obrazovnog iskustva, različitih razloga zbog kojih su upisali poslijediplomski studij, mnogi doktorandi možda nisu svjesni specijaliziranih alata, dok drugi imaju izvrsne vještine pronalazjenja informacija i upravljanja. Naime, pretpostavlja se da doktorandima, koji ne upisuju poslijediplomski studij odmah nakon preddiplomskog ili diplomskog studija, koji se temelje na istraživanju, nedostaje stručno iskustvo u suočavanju sa složenim informacijskim okruženjem (Green i Macauley 2010). Jednako tako se često pretpostavlja da studenti diplomskog studija upisuju poslijediplomski studij s potrebnim vještinama za upravljanje informacijama i znanjem (Green 2010).

Spezi (2016, 102) navodi kako treba biti svjestan da isti pristup ne može odgovarati svima jer svi doktorandi ne započinju studij s istom razinom vještina i znanja informacijske pismenosti, njihovo napredovanje tijekom poslijediplomskog studija može se odvijati različitim tempom, a konačno i njihov „način činjenja stvari” može biti rezultat kulture svojstvene njihovom znanstvenom području.

Poznavanje prirode doktorskog procesa omogućilo bi knjižničarima uvid u mogućnosti pružanja usluga i pomoći. Primjerice, praćenje potreba korisnika knjižnice putem anketa i fokus grupa često daje knjižničarima nove perspektive i smjernice te je važno da uprava knjižnice posluša povratne informacije svojih korisnika i postupa u skladu s njima (Tomaszewski 2012).

Velik dio interakcije knjižničar/istraživač usmjeren je na traženje informacija i citiranje izvora, a rjeđe na razvoj i unaprjeđenje novih vještina i kompetencija kao što su vrednovanje,

organiziranje, dijeljenje i razmjena informacija ili ključna pitanja kao što su pomoć tijekom istraživačkog procesa, upravljanje informacijama i arhiviranje (Allan, 2010).

Kako bi knjižničari razvili svoj odnos sa doktorandima, autorice Delaney i Bates (2018) važnom smatraju interakciju na način da doktorandima osiguraju odgovarajući prostor, češćim informiranjem o knjižničnoj građi i uslugama, više osobnog kontakta i sl.

Budući da mentori igraju ključnu ulogu u životu doktoranada, autorice Fleming-May i Yuro (2009) te Delaney i Bates (2018) smatraju da je jedan od najvažnijih čimbenika u poticanju doktoranada na traženje pomoći knjižničara, mentorova potvrda kompetentnosti knjižničara.

Na tom tragu, Auckland (2012) ističe kako je potrebno povećati ovlasti knjižničara kako bi imali veću ulogu u istraživačkom procesu i aktivno podržavali sve veće informacijske potrebe istraživača.

Jedan od važnijih zaključaka projekta autora Haglunda i Ollsena (2008) jest taj da knjižničari moraju „napustiti” knjižnične zgrade i raditi u istraživačkom okruženju te da istraživači kao korisnici visokoškolskih knjižnica imaju vrlo malo kontakta s knjižnicom i premalo znanja o vrijednostima knjižničarskih kompetencija te načinom na koji bi knjižničar mogao doprinijeti njihovom radu.

U tom smislu, koncept uklopljenog knjižničarstva (engl. *embedded librarianship*), prema mišljenju nekih autora (Brower 2011) čini se prikladnim za zadovoljavanje informacijskih potreba ove specifične skupine korisnika. Naime, „koncept uklopljenog knjižničarstva stavlja knjižničara izvan tradicionalnog knjižničnoga konteksta te ga smješta u „mjesto događaja” ili u situacije koje zahtijevaju blisku suradnju i povezanost s primarnom zajednicom” (Machala 2015, 133). „Novi” knjižničari trebaju posjedovati i predmetno i istraživačko znanje (British Library i JISC 2012) te biti partneri u učenju i istraživanju (Petr Balog, Badurina i Lisek 2018).

Petraityte (2014, 110) navodi da se velik broj autora bavi važnošću uloge knjižničara kao strateškog partnera i suradnika te opisuju ulogu visokoškolske knjižnice kao samoinicijativnog širitelja inovacija unutar matične ustanove, pozicionira ju kao predvodnicu u korištenju i primjeni informacijskih tehnologija na sveučilištu. Također, velik broj, navodi dalje autorica, raspravlja i o uslugama izdavaštva, čuvanja znanstvenih podataka i diseminacije koje preuzima visokoškolska knjižnica te ističe da je tradicionalno gledište o ulozi knjižnice kao pružatelja informacija još uvijek održivo.

2.2.1.3.1.3. Zone intervencije

Radionice informacijske pismenosti dobro su zastupljene na preddiplomskoj razini, no na poslijediplomskoj su manje prisutne (Corrall 2012) iako autori Chu i Law (2007) smatraju da je pouka koju organiziraju knjižničari neophodna čak i na poslijediplomskoj razini.

Iako dosadašnja istraživanja pokazuju da doktorandi sve rjeđe posjećuju fizički prostor knjižnice, knjižnično osoblje može pridonijeti razvijanju njihovih vještina informacijske pismenosti te im pružiti nezamjenjivu podršku u istraživačkom procesu (Delaney i Bates, 2018; Drachen i dr., 2011; Fleming-May i Yuro, 2009; Haglund i Olsson, 2008; Jamali i Nicholas, 2007; Petr Balog, Badurina i Lisek, 2018).

Drachen i dr. (2011, 16) navode da je na informacijsko ponašanje doktoranada utječe sadržaj, praktičnost i kontekst. Autori, potom pojašnjavaju da doktorandi nisu fokusirani na to kako pronaći informacije ili kako ih koristiti, oni su zainteresirani za pronalaženje onoga što žele znati, a to je sadržaj i nije im važno je li sadržaj omogućila knjižnica ili neki drugi izvor. Budući da su u stisci s vremenom, kada je riječ o tome koje informacijske izvore koristiti i kako ih koristiti, doktorandi razmišljaju o tome što je za njih praktično. I na kraju, informacijsko ponašanje doktoranada pod velikim je utjecajem određenog konteksta u kojima se nalaze, kao doktorandi ili osoblje određenih institucija, kao stručnjaci u usponu vrlo specifičnih znanstvenih grana, kao jedan od kolega na poslijediplomskom studiju ili jedan od nastavnika, kao pojedinac. Svi pružatelji usluga bi to trebali uzeti u obzir pri osmišljavanju podrške namijenjene doktorandima.

Kada je riječ o ulozi knjižničara u poučavanju doktoranada informacijskoj pismenosti, većina autora slaže se da je takve programe potrebno nuditi, ali tako da oni budu uistinu relevantni, prilagođeni i integrirani u programe poslijediplomskih studija (Delaney i Bates 2018; Drachen i dr. 2011; Fleming-May i Yuro 2009; Madden 2014; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018).

Vremenski raspored knjižničnih intervencija tijekom poslijediplomskog studija zasigurno je glavni čimbenik koji utječe na uspjeh. Naime, razumijevanje ponašanja pri traženju informacija tijekom procesa istraživanja može pomoći knjižničarima da bolje organiziraju svoje intervencije, odnosno podršku. Prema Madden (2014), poučavanje informacijske pismenosti u prvim mjesecima poslijediplomskog studija pokazalo se dobrim. Međutim, autorica naglašava potrebu za fleksibilnošću pri organiziranju takvih oblika poučavanja jer doktorandima daje

mogućnost da prisustvuju nekim dijelovima i u kasnijoj fazi s obzirom da ne prolaze svi doktorandi kroz različite faze istraživačkog procesa istom brzinom. Delaney (2018) je, kako bi identificirala potencijalne zone intervencije (Fleming-May i Yuro 2009; Kuhlthau 1994), istražila informacijske potrebe doktoranada te na koji način koriste knjižnicu i s kojim se poteškoćama u korištenju knjižničnih usluga susreću. Također, Gessner i dr. (2011) istraživali su može li knjižnica utjecati na uspjeh doktoranada te su otkrili da doktorandi trebaju zajednice koje će im pružiti podršku (engl. *communities of support*).

Informacijska pismenost postala je jedna od temeljnih knjižničnih usluga zbog potrebe pretraživanja velike količine informacija i informacijskih izvora te njihovog vrednovanja. S obzirom na važnost provođenja programa informacijskog opismenjavanja, prema rezultatima istraživanja autora Biaz i dr. (2014) doktorandi su izrazili potrebu za poučavanjem o načinu provođenja vlastitog istraživanja. Prije svega polovica doktoranada izrazila je potrebu za poučavanjem o strategijama pretraživanja informacija i to većinom doktorandi na prvoj ili drugoj godini studija, ali i oni koji su u procesu pisanja disertacije. Zanimljiva je činjenica, kako autori dalje navode, da većina doktoranada tijekom preddiplomskog studija nikada nije prisustvovala radionicama o pretraživanju informacija koje su organizirali knjižničari, a polovica ih nije ni znala da se takav oblik edukacije uopće organizira.

Autori Ince, Hoadley i Kirschner (2018) navode da, iako velika većina istraživača početnika koristi internetske tražilice kao primarni način prikupljanja informacija, većina ih uključuje i knjižnicu u svoj istraživački proces, posebice njezine elektroničke izvore. Ipak, rezultati istraživanja ukazuju na to da većina istraživača početnika treba pomoć pri korištenju knjižničnih usluga i građe. Dok je većina doktoranada Y generacije pohađala radionice informacijske pismenosti o pronalaženju i korištenju resursa za istraživanje sekundarnih izvora, manje je vjerojatno da će se odlučiti za radionicu o korištenju metoda koje se temelje na tehnologiji i alata, kao što su istraživanje e-infrastrukture ili aplikacije Web 2.0 (British Library i JISC 2012)

Većina doktoranada odabrala je individualne konzultacije (licem u lice) s knjižničarem jer se mogu organizirati i prilagoditi doktorandima u različitim fazama njihova poslijediplomskog studija (British Library i JISC 2012; Delaney i Bates 2018; Madden 2014; Vezzosi 2009). Iako se, navodi Madden (2014), preferiraju radionice uživo, snimljene *online* upute (npr. tutorijali) omogućavaju doktorandima da ponovno pogledaju sadržaj kada im to odgovara, a najkorisnijim se temama smatraju one koje su im pomogle prevladati najveće izazove tijekom prve godine,

npr. pretraživanje, procjena i vrednovanje (pronalaženje informacija, učinkovito korištenje interneta i vrednovanje informacija). Rezultati su pokazali da je prvi semestar poslijediplomskog studija dobro vrijeme za organiziranje radionica. Također, važna je i fleksibilnost te je potrebno ponuditi doktorandima više različitih termina jer im daje mogućnost prisustvovanja radionicama i u kasnijoj fazi. Autorice Dowling i Wilson (2017) navode da je veći broj doktoranada gledao snimljene *online* upute (npr. tutorijale) na YouTubeu, dok je nekoliko doktoranada navelo prednost poučavanja putem individualnih konzultacija (licem u lice) s knjižničarem, osobito pri poučavanju primjene određenog programa (softvera), ali i *online* baza podataka. Veći broj doktoranada istaknuo je korisnost poučavanja o znanstvenom stilu pisanja i razvijanju digitalnih istraživačkih vještina. Preferirani su *online* oblici poučavanja, zatim individualni sastanci s predmetnim knjižničarima i interaktivni oblici poučavanja o određenim vještinama (Delaney i Bates 2018).

2.2.1.3.2. Mentori

Iako je put napredovanja svakog doktoranda „jedinstven, i u pogledu njegova istraživačkog projekta, i u pogledu njegova profesionalnog razvoja” (Salzburg II preporuke 2011, 3) te ima značajan utjecaj na akademske, društvene i emocionalne aspekte života doktoranda (Ali, Watson i Dhingra 2016; Gonzalez-Ocampo i Castello 2019), doktorandi taj put prolaze uz podršku mentora, drugih profesora s poslijediplomskog studija, ali i šire znanstvene zajednice te kolega, knjižničara, administrativnog osoblja, obitelji i prijatelja.

Mentor ima ključnu ulogu u poslijediplomskom obrazovanju (Ali, Watson i Dhingra 2016; 2016; Barnes, Williams i Archer 2010; Halbert 2015; Shreeve, Clapton i Jackson 2011), a da kvaliteta mentorskog odnosa u velikoj mjeri utječe na uspješnost završetka doktorske izobrazbe potvrđuju i rezultati većeg broja istraživanja (Begin i Gearard 2013; Deuchar, 2008; Devos i dr. 2017; Fleming-May i Yuro 2009; Gardner 2007; Janiuniene i Maceviciute 2016; Kayongo i Helm 2010; Lofstrom, i Pyhalto 2014; Pyhalto, Vekkaila i Keskinen 2012; 2015; Woolderink i dr. 2015; Zhao i dr. 2007).

Većina je istraživanja iz područja informacijskih i komunikacijskih znanosti utvrdila da se doktorandi pri traženju relevantnih informacijskih izvora za pomoć obraćaju kolegama i/ili mentorima (British Library i JISC, 2012; Delaney i Bates, 2018; Drachen i dr., 2011; Haglund i Olsson, 2008; Petr Balog, Badurina i Lisek, 2018).

U svom radu Barrett (2005, 326) navodi da je uloga mentora da daje vrijedne savjete, potiče, upućuje na relevantne informacije i informacijske izvore, daje prijedloge vezano uz temu istraživanja te povezuje s relevantnim znanstvenicima što potvrđuju i neka kasnija istraživanja (British Library i JISC 2012; Drachen i dr. 2011; Fleming-May i Yuro 2009; Haglund i Olsson 2008; Janiuniene i Maceviciute 2016; Kayongo i Helm 2010).

Prema Dowling i Wilson (2017, 77) mentoriranje doktoranda obuhvaća vođenje i mentoriranje kandidata tijekom istraživanja, pisanje, razvoj identiteta znanstvenika i pružanje kritičke podrške. Također, uključuje odnose s drugim istraživačima, suradnicima i kolegama.

No, postoji jaz između onoga što mentori percipiraju kao svoju ulogu koju bi trebali imati u učenju doktoranada istraživačkom procesu i stvarnih vještina koje doktorandi posjeduju kada započnu prvu godinu poslijediplomskog studija što potvrđuju i autorice Fleming-May i Yuro (2009). Naime, autorice navode da mentori pružaju doktorandima minimalnu pomoć pri stjecanju potrebnih osnova za početak traženja informacija na poslijediplomskoj razini jer često pretpostavljaju da doktorandi već posjeduju relevantne informacijske vještine. Također, doktorandi nerado traže pomoć od nastavnog osoblja čak i kada je to potrebno iz straha da će pokazati nedostatak vještina i znanja te zbog toga izgubiti povjerenje svojih mentora te smatraju da je važno predstaviti sebe kao kompetentnog istraživača.

Suprotno tome, prema rezultatima istraživanja autora Shreeve, Clapton i Jackson (2011), mentori sudjeluju u razvoju informacijske pismenosti svojih studenata istraživača te prihvaćaju ovu ulogu u kontekstu svojih uobičajenih mentorskih obveza. Samo manji broj doktoranada smatra da im mentori ne pružaju dovoljnu podršku. Međutim, podrška mentora nije dosljedna u svim elementima informacijske pismenosti (npr. pretraživanje informacija, kritičko razmišljanje, savjetovanje o upravljanju referencama, korištenje IKT-a kako bi ostali u tijeku s relevantnim istraživanjem, upravljanje istraživačkim podacima, politika otvorenog pristupa i dr.). Samo četvrtina mentora su *jako* ili *prilično* samopouzdana te smatraju da mogu pomoći doktorandima u svim aspektima informacijske pismenosti. Poučavanje znanstvenom stilu pisanja, svojih studenata istraživača ključna je aktivnost koju provode mentori. Mentori nisu uvijek upoznati s oblicima poučavanja i podrškom koja se nudi njihovim doktorandima na ustanovi, a ponekad im je teško identificirati koji je oblik poučavanja i podrške dostupan.

Zanimljiva je činjenica, navode Dowling i Wilson (2017), da su mentori poticali većinu doktoranada da usvoje vještine korištenja programa za analizu podataka te bi na mentorski

sastanak ponijeli prijenosno računalo kako bi sa svojim mentorom podijelili napravljeno i razgovarali o provedenoj analizi i rezultatima. Također, prema rezultatima istraživanja British Library i JISC-a (2012) doktorandi Y generacije koji su koristili neku od tehnoloških aplikacija koju je omogućila njihova ustanova, osim kolega i vršnjaka, navode i svoje mentore koji su imali utjecali na njihovu odluku o korištenju tih alata. Potom, rezultati su pokazali da su ti ispitanici znatno češće prihvaćali prijedloge svojih kolega i mentora nego stariji doktorandi.

Međutim, dok jednim mentorima nedovoljno pomažu (Fleming-May i Yuro 2009; Shreeve, Clapton i Jackson 2011), a drugi nerado traže pomoć (Fleming-May i Yuro 2009), dio doktoranada smatra da im profesori s poslijediplomskog studija, a ponekad i njihovi mentori, ne mogu pomoći, s obzirom na njihovo područje istraživanja (Boyum i Aabo 2015).

Što se tiče načina komuniciranja s mentorom, doktorandima je elektronička pošta bila primarni alat za komunikaciju s mentorom (Dowling i Wilson 2017; Gouseti 2017) kao i slanje dovršenih radova te primanje mentorovih povratnih informacija (Gouseti 2017), dijeljenje datoteka, zakazivanje sastanaka te pružanje brzih odgovora, a za dijeljenje datoteka koristili su i Dropbox te program Word za praćenje i pregled promjena u dokumentu (Dowling i Wilson 2017).

Većina mentorskih sastanaka održana je licem u lice, dok je korištenje Skypea bilo uobičajeno komunikacijsko sredstvo, iako u manjoj mjeri (Gouseti 2017).

Dowling i Wilson (2017) ističu stav doktoranada prema virtualnim ili novim *online* oblicima komunikacije u odnosu na individualne konzultacije (licem u lice) s mentorom. Naime, prema njihovom mišljenju, tehnologija može samo poboljšati kvalitetu komunikacije s mentorom, ali ne može zamijeniti interakciju licem u lice s mentorom.

O važnosti komunikacije licem u lice s mentorom govore i autorice Gašo, Dragija Ivanović i Faletar Tanacković (2019). Naime, doktorandima koji studiraju izvan mjesta prebivališta poteškoću predstavlja nedostatak komunikacije (licem u lice) s mentorom, koji su po njihovom mišljenju preduvjet za uspješan mentorski odnos. Također, ističu da izvanredni doktorandi, posebno oni koji ne rade u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja imaju veću potrebu za komunikacijom sa svojim mentorima od redovnih doktoranada. Naime, redovna komunikacija s mentorom je važna jer mentor usmjerava, ohrabruje, motivira te se smanjuje osjećaj usamljenosti, zbunjenosti, tjeskobe i stresa koji često prate doktorski proces (Corner, Lofstrom i Pyhalto 2017).

Iako rjeđe, jedna od poteškoća s kojom su se doktorandi suočavali tijekom poslijediplomskog studija je i osjećaj izoliranosti i nedostatak ili nedovoljna podrška mentora (Begin i Gearard 2013; Gonzalez-Ocampo i Castello 2019; Pyhalto, Stubb i Lonka 2009; Pyhalto, Vekkaila i Keskinen 2012). Također, manji broj istraživanja utvrdio je da su osjećaj izoliranosti i nedostatak ili nedovoljna podrška mentora bili povezani s razmišljanjem o promjeni mentora ili prekidu poslijediplomskog studija, kao i nižom razinom zadovoljstva doktoranada njihovim studijem. (Gonzalez-Ocampo i Castello 2019; Pyhalto, Stubb i Lonka 2009). Naime, loša iskustva s mentorom odnose se, navodi Halbert (2015), osim na nedostatak komunikacije s mentorom i na pravovremene i učinkovite povratne informacije.

Prema mišljenju doktoranada najvažnije karakteristike dobrog mentora su dostupnost, konstruktivne povratne informacije te poticanje na kritičko razmišljanje i usmjeravanje doktoranda kako bi razvio samostalnost u znanstvenom radu (Dimitrova 2016; Gašo, Dragija Ivanović i Faletar Tanacković 2019; Gardner 2007; Gonzalez-Ocampo i Castello 2019; Woolderink i dr.2015.)

Osim mentora, doktorandi smatraju važnima i članove povjerenstva na obrani doktorata koji nisu imali samo administrativnu ulogu nego, prije svega, savjetodavnu te su doktorandima najčešće pomogli vezano uz metodologiju i upućujući na relevantne informacije o predmetu (temi) istraživanja (Sugimoto 2012).

2.2.1.3.3. Kolege

Osim mentora, doktorandima tijekom poslijediplomskog studija, a i kasnije pomažu i kolege (Catalano 2013; Corner, Lofstrom i Pyhalto 2017; Delaney i Bates 2018; Dowling i Wilson 2017; Flores-Scott i Nerad 2012; Gardner 2007; Gouseti 2017; Petr Balog, Badurina i Lisak 2018; Sugimoto 2012; Vezzosi 2009; Woolderink i dr. 2015; Zhu i Procter 2015) pružajući im emocionalnu podršku, dajući im savjete te poučavajući ih informacijskim vještinama (British Library i JISC 2012; Dowling i Wilson 2017; Gardner 2007; Gouseti 2017; Vezzosi 2009).

Uloga kolega u doktorskom obrazovanju tema je koja je minimalno istražena i kojoj se tek usput posvećivala pozornost (Flores-Scott i Nerad 2012).

Prema rezultatima istraživanja British Library i JISC-a (2012) većina doktoranada Y generacije radi samostalno, a ne u istraživačkim timovima te su skloni dijeliti svoje rezultate istraživanja samo sa svojim kolegama s poslijediplomskog studija ili kolegama s posla. Pomoć od svojih kolega, kao neformalnih poučavatelja, traže često i preferiraju interakciju licem u lice.

Također, kolege imaju veliki utjecaj na to hoće li doktorandi Y generacije koristiti u svom istraživačkom radu tehnološke aplikacije ili ne što potvrđuju i rezultati drugih istraživanja (Dowling i Wilson 2017; Gouseti 2017).

Također, većini doktoranada Y generacije važno je neformalno umrežavanje s kolegama (s poslijediplomskog studija, na ustanovi i izvan ustanove) radi razmjene informacija i ideja te kako se ne bi osjećali izolirano. Iako je izolacija općenito prihvaćena kao način na koji doktorski proces djeluje na doktorande, doktorandi Y generacije često su spominjali važnost društvenih kontakata, razmjenu informacija i razgovor s drugim doktorandima (koji bi mogli suosjećati s njihovom situacijom) (British Library i JISC 2012, 41).

Sugimoto (2012) navodi da doktorandi ponekad rade zajedno sa svojim kolegama s poslijediplomskog studija u okviru formalizirane istraživačke suradnje (npr. na projektima).

Međutim, najčešće se neformalno sastaju da bi jedni drugima pružili podršku i dali savjet.

Ovi doktorski forumi su primjer sigurnog mjesta gdje doktorandi mogu eksperimentirati s novim idejama i steći samopouzdanje prije nego što svoje ideje predstave mentorima. Također, starije kolege s poslijediplomskog studija mogle su savjetovati mlađe doktorande kako se snalaziti tijekom dokorskog procesa (Sugimoto 2012, 15-16).

Gouseti (2017) navodi da se komunikacija s kolegama s poslijediplomskog studija odvijala uglavnom putem elektroničke pošte, telefona i mobilnih aplikacija poput WhatsAppa, a rjeđe putem društvenih mreža poput Facebooka.

Autorice Flores-Scott i Nerad (2012) ističu važnost zajedničkog prostora za doktorande. Primjerice, zajednički uredi za doktorande mogu postati važni prostori za učenje kroz neformalnu interakciju kao što je razmjena informacija o općim aspektima poslijediplomskog studija ili priprema za ispite, informacije o stručnim konferencijama i relevantnim informacijama i informacijskim izvorima, što potvrđuju i autorice Delaney i Bates (2018) u svom radu.

Doktorandi, osim s mentorima i kolegama, komuniciraju i sa stručnjacima u svom području, izvan sveučilišta, primjerice na konferencijama (Barrett, 2005; George i dr. 2006, Vezzosi, 2009, Drachen i dr. 2011). Također, ističu važnost osobne komunikacije u svakoj fazi istraživačkog procesa, od početnog popisa literature koji im je dao mentor, kao polazište za pregled literature, do komentara i savjeta kolega u završnoj fazi disertacije (Vezzosi 2009).

3. Istraživanje

Znanstvenim istraživanjima se stječu nova znanja o svijetu koji nas okružuje, ona se „bave razumijevanjem svijeta”, a to „ovisi o načinu na koji vidimo svoj svijet (ili svjetove!)” (Cohen, Manion i Morrison 2007, 3).

S obzirom na navedeno, u ovom će se poglavlju dati pregled kvantitativnog i kvalitativnog pristupa u istraživačkom procesu koji obuhvaća izbor paradigmatškog okvira, definiranje problema istraživanja, određivanje ciljeva istraživanja, identificiranje istraživačkih ciljeva i hipoteza, primjenu teorije, te metode za prikupljanje i analizu rezultata.

3.1. Cilj istraživanja

Ponašanje doktoranada pri traženju informacija je nedovoljno istraženo područje u okviru informacijskih i komunikacijskih znanosti, a posebice u Hrvatskoj. Imajući u vidu da informacijska potreba proizlazi iz percepcije da nešto nedostaje, što zahtijeva traženje informacija koje bi mogle pridonijeti razumijevanju značenja (Kuhlthau 1993) kao i da informacije, bez obzira potječu li iz unutarnjeg ili vanjskog okruženja, mijenjaju znanje osobe, cilj istraživanja bio je utvrditi obrasce ponašanja doktoranada pri traženju informacija za potrebe znanstvenoistraživačkog rada s obzirom na vrste preferiranih informacijskih izvora i načine njihova pretraživanja te pteškoće s kojima su se pritom susreli.

3.2. Istraživačka pitanja i hipoteze

Istraživanjem se pokušalo odgovoriti na niz istraživačkih pitanja te potvrditi odnosno odbaciti postavljene hipoteze (Tablica 2).

Tablica 2. Istraživačka pitanja i hipoteze

Istraživačko pitanje 1	1. Na koji način doktorandi dolaze do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije?
Hipoteza 1	H1 Doktorandi do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije dolaze najčešće samostalno, pretraživanjem interneta (Google i Google Scholar), a rjeđe uz pomoć knjižničara i korištenjem online baza podataka.
Istraživačko pitanje 2	2. Na temelju čega ispitanici odlučuju koji će informacijski izvor koristiti za pisanje disertacije?

Hipoteza 2	H2 Ispitanici odlučuju koji će informacijski izvor koristiti za pisanje disertacije na temelju onoga što im je poznato i učestalosti korištenja.
Istraživačko pitanje 3	3. S kojim se poteškoćama ispitanici susreću pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?
Hipoteza 3	H3 Ispitanici pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije susreću se s različitim poteškoćama, kao što su pronalaženje i vrednovanje relevantnih informacijskih izvora te korištenje novih tehnologija.
Istraživačko pitanje 4	4. Kada je i kakav oblik pomoći potreban ispitanicima za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?
Hipoteza 4	H4 Ispitanicima je pomoć najpotrebnija u početnoj fazi pisanja disertacije, primjerice, pri identifikaciji i formulaciji istraživačkog problema i pronalaženju kvalitetnih informacija, uživo ili online.
Istraživačko pitanje 5	5. Koji čimbenici utječu na informacijsko ponašanje ispitanika pri traženju i korištenju informacija s obzirom na različita demografska obilježja?
Hipoteza 5	H5 Na informacijsko ponašanje ispitanika utječu različiti čimbenici kao što su dob, spol, radno iskustvo (status tijekom poslijediplomskog studija, ustanova zaposlenja, broj objavljenih radova) i znanstveno područje.

Budući da je naslov disertacije formuliran prilično široko i općenito, i u odnosu na istraživački problem (*informacijsko ponašanje pri znanstvenoistraživačkom radu*) i u odnosu na populaciju (*studenti poslijediplomskih sveučilišnih studija*), istraživanje je ograničeno na studente poslijediplomskih sveučilišnih studija³¹ iz područja društvenih i humanističkih znanosti te na traženje informacija za pisanje disertacije (kao njihovog najznačajnijeg znanstvenoistraživačkog rada), kako bi se istraživanje moglo provesti u predviđenom vremenskom razdoblju te kako bi se mogli prikupiti relevantni i usporedivi rezultati.

3.3. Metodologija istraživanja

3.3.1. Istraživački pristup

Creswell i Poth (2018, 15) ističu da, u svoja istraživanja, bez obzira na to jesmo li toga svjesni ili ne, uvijek donosimo određena uvjerenja i filozofske pretpostavke. Na tim se pretpostavkama temelje paradigme koje predstavljaju svjetonazor koji definira, za svog

³¹ U ovom poglavlju za studente poslijediplomskih sveučilišnih studija koji su sudjelovali u ovom istraživanju koristit će se termin ispitanik i doktorand. Svi izrazi koji se koriste u ovom poglavlju, a imaju rodno značenje odnose se jednako na muški i na ženski rod.

nositelja, prirodu 'svijeta', mjesto pojedinca u njemu i raspon mogućih odnosa prema tom svijetu i njegovim dijelovima (Guba i Lincoln 1993, 107).

Polazeći od činjenice da se teorijski okvir disertacije temelji na Kuhlthauinom modelu procesa traženja informacija čija su istraživanja primjer holističkog poimanja čovjeka, što je jedno od osnovnih načela konstruktivističke paradigme, a njezine začetke pronalazimo u filozofiji obrazovanja Johna Deweya, koja je naglašavala pragmatično rješavanje problema (Case i Given 2016), pri planiranju istraživanja korišten je prvo deduktivan, a potom induktivan istraživački pristup. Promišljajući o filozofskom svjetonazoru, odnosno istraživačkoj paradigmi, s obzirom na sve navedeno, ovo se istraživanje može smjestiti unutar pragmatične paradigme koja omogućuje korištenje više metoda prikupljanja podataka kako bi se najbolje odgovorilo na istraživačka pitanja, što je od primarne važnosti (Creswell i Poth 2018, 64).

Kroz holistički pristup, temeljeći istraživanje na modelu procesa traženja informacija Carol Kuhlthau koji će se koristiti za identifikaciju fizičkih (aktivnosti), kognitivnih (misli) i afektivnih (osjećaji) komponenti koje utječu na ponašanje ispitanika u procesu traženja informacija, uklopljen u pragmatično poimanje i vrijednosno orijentiran pristup istraživanju koji omogućava istraživaču, kako navode Teddlie i Tashakkori (2009), korištenje mješovitog pristupa te izbjegavanje korištenja metafizičkih koncepata, u radu se nastoji razumjeti obrasce informacijskog ponašanja doktoranada, iz područja društvenih i humanističkih znanosti, pri traženju informacija za pisanje disertacije, njihove informacijske potrebe, vrste preferiranih informacijskih izvora, ali i poteškoće s kojima se susreću.

Budući da središte ISP-modela predstavlja koncept nesigurnosti na temelju kojeg je razvijen koncept *zone intervencije* koji se tumači kao područje u kojem korisnik informacije može, primjerice uz određenu pomoć i savjet svladati poteškoće i osjećaj nesigurnosti te obaviti zadatak (Delaney i Bates, 2018; Fleming-May i Yuro 2009; Kuhlthau 1994), u radu se, također, nastoji razumjeti na koji im način mentori i knjižničari mogu pomoći u složenom istraživačkom procesu, ključnom za izradu disertacije, kako bi se predložile moguće zone intervencije kao oblik podrške toj skupini korisnika.

U radu se koristi deduktivni i induktivni metodološki pristup, određujući tako izbor nacrtu istraživanja i metoda korištenih za prikupljanje podataka, ali, kao što je ranije navedeno, ni jedan od ta dva pristupa nije dominantan. Iako je ponašanje doktoranada pri traženju informacija nedovoljno istraženo područje u informacijskim i komunikacijskim znanostima i

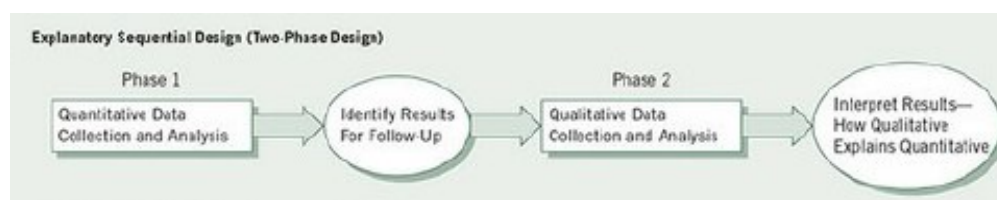
to, prije svega u Hrvatskoj, deduktivni pristup smatra se najprikladnijim jer je do doktoranada teško doći s obzirom na to da nerijetko studiraju na jednom fakultetu i/ili sveučilištu, a rade na drugom ili im studij često nije primarna obveza. Zbog toga se smatralo da je do njih najbolje doći putem anketnog istraživanja čiji bi rezultati dali detaljne smjernice za nacrt polustrukturiranog individualnog intervjua.

3.3.2. Strategija istraživanja

Uzmu li se u obzir različite paradigme vezane uz kvantitativni i kvalitativni pristup, prilično su različita stajališta o tome je li i na koji način ih je moguće miješati.

Budući da se znanstvena istraživanja mogu klasificirati prema različitim kriterijima (Pavić i Šundalić 2021, 71-84; Tkalac Verčić, Sinčić Ćorić i Pološki Vokić 2010, 10-14), za potrebe ove disertacije prikazane su samo neke od klasifikacija.³² S obzirom na primjenjivost rezultata istraživanja, ovo je primijenjeno (aplikativno) istraživanje, a s obzirom na vrstu podataka koji se proučavaju, ono je empirijsko dok je s obzirom na metode koje su korištene u istraživanju, mješovito (Connaway i Radford 2021; Fidel 2008; Johnson i Onwuegbuzie 2004; Sekol i Maurović 2017; Wildemuth 2017).

U ovom istraživanju mješoviti pristup odnosi se na nacrt s jednakim statusom što znači da je uloga kvantitativnog i kvalitativnog pristupa u istraživanju jednako važna i međusobno se nadopunjuju. „S obzirom na implementaciju, odnosno vrijeme provođenja kvantitativnog i kvalitativnog dijela” (Sekol i Maurović 2017, 13) te prema klasifikaciji mješovitog nacrta, ono je eksplanatorno sekvencijalno (Creswell i Plano Clark 2018) jer su prvo prikupljeni rezultati kvantitativnom, a potom kvalitativnom metodom (Slika 10).

Slika 10. Model eksplanatornoga sekvencijalnog nacrta u istraživanju mješovitim metodama (Creswell i Creswell 2018, 300)

³² Autorice Tkalac Verčić, Sinčić Ćorić i Pološki Vokić (2010, 10) klasificiraju znanstvena istraživanja „s obzirom na: (1) primjenjivost njihovih rezultata, (2) metode istraživanja koje se koriste, (3) vrste podataka koji se prikupljaju, (4) vrste podataka koji se proučavaju, (5) učestalost provođenja, (6) ciljeve koje imaju, (7) obuhvat područja koja se istražuju, (8) vrijeme na koje su usmjerena, te (9) objekt istraživanja”.

U prvoj fazi, kvantitativnom metodom se nastojalo utvrditi odgovore na neka od istraživačkih pitanja (npr. na koji način doktorandi dolaze do informacija potrebnih za pisanje disertacije, identificirati čimbenike koji utječu na njihovo informacijsko ponašanje te na temelju čega odlučuju koji će informacijski izvor koristiti), odnosno utvrditi obrasce njihova ponašanja. Potom se u drugoj fazi, u kojoj se dobiveni rezultati dalje detaljnije istražuju kako bi se produbile spoznaje o predmetu istraživanja, identificiraju fizičke (aktivnosti), kognitivne (misli) i afektivne (osjećaji) komponente koje utječu na ponašanje ispitanika u procesu traženja informacija. U ovoj se fazi obrasci informacijskog ponašanja ispitanika objašnjavaju i opisuju. Također, analiza podataka dobivenih kvantitativnom metodom omogućila je izradu nacrtu pitanja za polustrukturirani individualni intervju. Rezultati dobiveni ovim dvjema metodama, prikupljeni u dvije faze, implementirani su tijekom rasprave te se međusobno uspoređuju i nadopunjuju.

Istraživanje mješovitim metodama provedeno je kako bi se postigla potrebna triangulacija istraživanja zbog valjanosti i pouzdanosti dobivenih rezultata te zato što prikupljanje i analiza kvalitativnih i kvantitativnih podataka omogućuje potpunije razumijevanje istraživačkog problema (Creswell i Plano Clark 2018).

Koristeći Morseov (1991) sustav označavanja mješovitih metoda, prema kojem je važnost (prioritet) dviju metoda u ovom istraživanju označena velikim slovima (KVAN i KVAL) dok strjelica označava vezu između faza i dijagram tijeka (prema Creswell i Plano Clark 2018), izrađen je grafički prikaz kako bi se ilustrirali postupci u istraživačkom procesu (prikupljanje podataka, analiza podataka, interpretacija). Model prikazuje redoslijed istraživačkih postupaka u istraživanju te ukazuje na jednaku važnost (KVAN i KVAL) objiju metoda (Slika 11). Također, strjelica pokazuje da one slijede jedna za drugom, te navodi mjesto u istraživačkom procesu gdje dolazi do implementacije ili miješanja rezultata kvantitativne i kvalitativne faze. Istraživanje se sastoji od dvije faze: u prvoj, kvantitativnoj fazi, koristi se metoda anketnog upitnika, a u drugoj, kvalitativnoj fazi, polustrukturirani individualni intervju.

Faze	Postupci	Ishod
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> KVAN prikupljanje podataka </div> <div style="text-align: center; font-size: 2em; margin: 10px 0;">↓</div>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Online</i> anketni upitnik (LimeSurvey) 	<ul style="list-style-type: none"> • Brojčani podaci • 194 ispitanika • IP 1, IP 2 i IP 5 • Pitanja otvorenog tipa
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> KVAN analiza podataka </div> <div style="text-align: center; font-size: 2em; margin: 10px 0;">↓</div>	<ul style="list-style-type: none"> • Program za statističku analizu podataka SPSS <ul style="list-style-type: none"> ○ Frekvencije ○ Korelacije • Program za analizu kvalitativnih podataka MAXQDA <ul style="list-style-type: none"> ○ Kodiranje ○ Metoda analize sadržaja 	<ul style="list-style-type: none"> • Deskriptivna statistika • Krostabulacija (s χ^2 testom) • Neparometrijski test (Kruskal-Wallis) • Parametrijski testovi (ANOVA i t-test) • Kodovi
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> KVAL prikupljanje podataka </div> <div style="text-align: center; font-size: 2em; margin: 10px 0;">↓</div>	<ul style="list-style-type: none"> • Izbor ispitanika za polustrukturirani individualni intervju • Priprema nacrt za polustrukturirani individualni intervju • Provođenje polustrukturirani individualni intervju sa 16 ispitanika <ul style="list-style-type: none"> ○ Putem videopoziva korištenjem aplikacija Skype i Zoom - snimani kamerom i tonski te ručno vodene bilješke ○ Uživo - snimani diktafonom ○ Tablica s popisom faza i osjećaja za ispitanike • Tehnika kritičnih događaja 	<ul style="list-style-type: none"> • 16 ispitanika • Nacrt za polustrukturirani individualni intervju • IP 3 i IP 4 • Ispitanici opisali konkretne situacije u kojima im je bilo osobito jednostavno i/ili osobito teško doći do traženih informacija te objasnili razloge zbog kojih im je bilo teško, odnosno jednostavno
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> KVAL analiza podataka </div> <div style="text-align: center; font-size: 2em; margin: 10px 0;">↓</div>	<ul style="list-style-type: none"> • Program za transkripciju Transkriptor • Program za analizu kvalitativnih podataka MAXQDA <ul style="list-style-type: none"> ○ Kodiranje ○ Metoda analize sadržaja 	<ul style="list-style-type: none"> • Transkribirani intervjui • Kodovi i teme
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> <u>implementacija</u> KVAN→KVAL </div>	<ul style="list-style-type: none"> • Implementacija i objašnjenje kvantitativnih i kvalitativnih podataka 	<ul style="list-style-type: none"> • Diskusija • Zaključak <ul style="list-style-type: none"> ○ Implikacije/Preporuke za praksu ○ Buduća istraživanja

Slika 11. Model ekspanatornoga sekvencijalnog nacrt u istraživanju mješovitim metodama

Tijek primjene metoda istraživanja je sljedeći:

0. faza istraživanja: pilot (probno) istraživanje
1. faza istraživanja: anketni upitnik
2. faza: polustrukturirani individualni intervju

U pripremnoj fazi, u ožujku 2022. godine, provedeno je pilot (probno) istraživanje među manjim brojem ispitanika (N=6) kako bi se ispitala odabrana metodologija te razumljivost i primjenjivost planiranog instrumenta s obzirom na specifičnosti te skupine ispitanika.

U ovoj fazi sudjelovala su 3 doktoranda iz područja društvenih znanosti i 3 doktoranda iz područja humanističkih znanosti među kojima su 5 doktoranada koji su obranili disertaciju i 1 doktorand koji je obranio temu (sinopsis) disertacije. S obzirom na sveučilište na kojem su upisali poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studij, u pilot (probnom) istraživanju sudjelovala su 2 doktoranda sa Sveučilišta u Zadru te 1 doktorand, 2 poslijedoktoranda (od kojih je jedan bio doktorand na Sveučilištu u Zagrebu) i 1 docent (doktorand na engleskom sveučilištu) sa Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Prema prijedlogu dvoje ispitanika dodana su dva pitanja *Koje ste knjižnice koristili pri traženju i korištenju literature za pisanje disertacije?* i *Ako nešto od onoga što ste Vi doživjeli pri traženju literature i korištenju izvora (npr. online baze podataka, internetske tražilice, piratske mrežne stranice znanstvenih članaka/knjiga dr.) za pisanje disertacije nije navedeno, a smatrate važnim, molimo Vas navedite.* Potom, budući da kod pitanja *Molimo navedite s kojim ste se niže navedenim situacijama najčešće susretali.* ponuđeni odgovor *odnos s mentorom* jednom od ispitanika nije bio dovoljno jasan, izmijenjen je u *nedostatak podrške mentora pri pronalaženju relevantne literature.* Također, posljednje pitanje *Ako želite sudjelovati u nastavku istraživanja (intervjuu) uživo ili online, molimo Vas navedite svoju adresu elektroničke pošte ili broj mobitela.* na prijedlog jednog od ispitanika nije bilo obvezno.

3.3.3. Istraživačka etika

Za provođenje istraživanja dobivena je suglasnost Etičkog povjerenstva Sveučilišta u Zadru. Istraživanje je provedeno prema Etičkom kodeksu Sveučilišta u Zadru, smjernicama struke, te se postupalo u skladu s odredbama Opće uredbe o zaštiti osobnih podataka (GDPR) i Zakona o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka. Također, za provođenje istraživanja među doktorandima Hrvatskog katoličkog sveučilišta u Zagrebu bilo je potrebno dodatno pribaviti

suglasnost Etičkog povjerenstva njihovog matičnog visokog učilišta, a na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu odobrenje dekana tog fakulteta.

Budući da su se prikupljali i analizirali rezultati o ispitanicima, posebna pozornost posvećena je najvažnijim načelima istraživačke etike. Sudjelovanje u anketi je bilo dobrovoljno.

Svi su ispitanici, prije provođenja intervjua potpisali informirani pristanak (Prilog 4 – Obrazac privole za sudionike u istraživanju u okviru disertacije) u kojem im je zajamčeno poštovanje ljudskih prava, dostojanstvo i privatnost te anonimnost i zaštita osobnih podataka kao i mogućnost dobrovoljnog odustajanja od istraživanja te suglasnost ispitanika u prikazivanju podataka intervjua.

3.3.4. Prikupljanje podataka i analiza postupaka

Istraživanje je provedeno među doktorandima iz područja društvenih i humanističkih znanosti u Republici Hrvatskoj uključujući i one koji su doktorirali u posljednjih 12 mjeseci³³. Budući da je riječ o posebnoj i razmjerno homogenoj³⁴ populaciji, a istraživačica ne raspolaže „odgovarajućim popisima kao mogućim okvirom za izbor uzorka” (Lamza Posavec 2021, 159), okvir za izbor uzorka su podatci iz Preglednika studijskih programa (Mozvag) Agencije za znanost i visoko obrazovanje (AZVO)³⁵ pri čemu su posebno izdvojeni poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studiji iz područja društvenih (40 studijskih programa) (Prilog 1 – Popis poslijediplomskih sveučilišnih (doktorskih) studija iz područja društvenih znanosti) i humanističkih znanosti (25 studijskih programa) (Prilog 2 – Popis poslijediplomskih sveučilišnih (doktorskih) studija iz područja humanističkih znanosti).

Istraživanje je provedeno na svim sveučilištima na kojima se na poslijediplomskoj razini može studirati u području društvenih i humanističkih znanosti, i to osam javnih sveučilišta - Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Sveučilištu Sjever, Sveučilištu u Zagrebu, Sveučilištu u Rijeci, Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, Sveučilištu u Zadru, Sveučilištu u Splitu i Sveučilištu u Dubrovniku i jednom privatnom - Hrvatskom katoličkom sveučilištu.

³³ Studenti poslijediplomskih sveučilišnih studija koji su doktorirali 12 mjeseci prije provedbe istraživanja.

³⁴ Ovdje se pod „homogena” misli na to da su pri završetku poslijediplomskog studija ili su doktorirali u posljednjih godinu dana.

³⁵ Dostupno na <https://mozvag.srce.hr/preglednik/studijскиprogram/vrsta/sifra/4>

Zbog poteškoća u pristupu potencijalnim ispitanicima³⁶, zamolba za sudjelovanje u istraživanju (Prilog 3) s poveznicom na anonimni *online* upitnik poslana je elektroničkom poštom dekanima fakulteta, prodekanima za znanost (i međunarodnu suradnju/i poslijediplomske studije), i voditeljima/koordinatorima poslijediplomskih sveučilišnih studija, voditeljima smjerova poslijediplomskih sveučilišnih studija te voditeljima / tajnicima Ureda / Referade / Studentske službe, ali i knjižničarima, kako bi ih prosljedili svojim doktorandima. Iako su obuhvaćeni samo ispitanici koji su se dobrovoljno javili za sudjelovanje u istraživanju (i u prvoj i u drugoj fazi), ispitanici su izabrani na temelju određenih kriterija o kojima će biti više riječi kod opisa anketnog upitnika.

Zamolba za sudjelovanje u istraživanju s poveznicom na anonimni *online* upitnik poslana je elektroničkom poštom³⁷ krajem travnja 2022. godine, a nakon četrnaest dana, sredinom svibnja, poslan je podsjetnik, odnosno pismo podsjećanja³⁸ u kojem je zahvaljeno onima koji su odgovorili te se podsjetilo one koji nisu. Izuzetak su Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu kojima je, zbog zahtjeva za ishodenjem dodatne suglasnosti nadležnog Etičkog povjerenstva i odobrenja dekana, zamolba za sudjelovanje u istraživanju s poveznicom na anonimni *online* upitnik poslana elektroničkom poštom u svibnju, a pismo podsjećanja u lipnju 2022. godine.

Intervjui su provedeni s ispitanicima koji su u upitniku iskazali interes za sudjelovanjem u nastavku istraživanja te su u upitniku naveli svoj kontakt u obliku adrese elektroničke pošte i/ili broja mobilnog uređaja. Provedeni su u razdoblju od kraja lipnja do sredine srpnja 2022. godine.

U anketnom upitniku i u intervjuu knjižničarsko nazivlje se prilagodilo ispitanicima pa se umjesto termina „informacija”, koristio termin „literatura”. Međutim, pri analizi rezultata istraživanja u radu je korišteno stručno nazivlje. Prema hrvatskom knjižničarskom nazivlju informacija ili obavijest je „sadržaj priopćen formalno ili neformalno u bilo kojem obliku i na bilo kojemu mediju” (Rječnik hrvatskoga knjižničarskog nazivlja 2022, 73). Knjižnična građa je „pisani, tiskani i drugi grafički, zvučni, vizualni, taktilni ili elektronički dokument, informacijskoga, umjetničkoga, znanstvenoga ili stručnog sadržaja, koji knjižnica drži u

³⁶ Svaki Ured za poslijediplomske studije ima svoju bazu podataka o doktorandima i onima koji su doktorirali koja nije javno dostupna te njihove kontakte ne smiju prosljediti bez odobrenja svoje Uprave s obzirom na Opću uredbu o zaštiti podataka (eng. general data protection regulation - GDPR).

³⁷ *Online* upitnik dostupan je na <https://sokrat.ffos.hr/ls/index.php/559439?lang=hr>

³⁸ Termin preuzet od autora Tkalc Verčić, Sinčić Ćorić i Pološki Vokić (2010).

knjižničnom fondu i stavlja na raspolaganje korisnicima” (Rječnik hrvatskoga knjižničarskog nazivlja 2022, 99-100). Informacijski izvor je „osoba, ustanova ili medij koji korisniku pruža ili prenosi informaciju” (Rječnik hrvatskoga knjižničarskog nazivlja 2022, 74). „Oblik sadržaja je temeljni oblik kroz koji je sadržaj jedinice knjižnične građe izražen” (Rječnik hrvatskoga knjižničarskog nazivlja 2022, 141). Format je „elektronički prikaz dokumenta” (Rječnik hrvatskoga knjižničarskog nazivlja 2022, 59). Također, koristi se i termin podatak kao „činjenica koja što dokazuje, potvrđuje ili na osnovi koje se može što zaključiti, činjenica o komu ili čemu (osobni / službeni podatci; povijesni podatci; prema najnovijim podacima; obraditi podatke)” (Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika 2015, 1068-1069). Ispitanici koriste termin izvor u značenju „dokument, djelo ili pojava koji se koriste u znanstvenome istraživanju prošlosti (važni povijesni izvori)” (Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika 2015, 498).

3.3.4.1. Prva faza istraživanja: anketni upitnik

U prvoj fazi istraživanja koristi se kvantitativna metoda, *online* upitnik, koji je pogodan za prikupljanje podataka o mišljenjima i stavovima većeg uzorka ispitanika o istraživačkom problemu i zato što se pretpostavlja da među ispitanicima ima i onih koji bi radije ostali anonimni, ali žele doprinijeti istraživanju zbog kolegijalnosti, ali bez izravne osobne interakcije (Lamza Posavec 2021, Pavić i Šundalić 2021, Tkalac Verčić, Sinčić Ćorić i Pološki Vokić 2010).

Budući da ovo istraživanje nastoji odgovoriti na pet istraživačkih pitanja koja zahtijevaju prikupljanje veće količine podataka, odlučeno je iskoristiti prednost metode ankete koja omogućuje brzo i prilično jednostavno prikupljanje podataka od većeg uzorka populacije, ali i kako bi se došlo do potencijalnih ispitanika do kojih je teško doći, odnosno doktoranada (koji su u završnoj fazi pisanja disertacije) iz područja društvenih i humanističkih znanosti u Republici Hrvatskoj uključujući i one koji su doktorirali u posljednjih 12 mjeseci.

Upitnik je izrađen na temelju teorijskih spoznaja iz literature, prije svega istraživanja Carol C. Kuhlthau i njezinog modela procesa traženja informacija, ali i drugih recentnijih istraživanja (British Library i JISC 2012; Drachen 2011; Petr Balog, Badurina i Lisek, 2018), te na temelju osobnog iskustva istraživačice kao doktorandice, ali i kao knjižničarke s dugogodišnjim radnim iskustvom u visokoškolskoj knjižnici.

U anketnom upitniku se nalazi 31 pitanje. Izrađen je u obliku *online* upitnika u programu LimeSurvey, a za ispunjavanje je bilo potrebno otprilike 10 minuta.

Upitnik sadrži većinom pitanja zatvorenog tipa koja su prema formalnom kriteriju mjerne skale (ljestvice procjene), dihotomna pitanja (izbor između dvije opcije) i pitanja višestrukog izbora. Također, sadrži i manji broj pitanja otvorenog tipa, čija obrada zahtijeva kvalitativan pristup. Primjer upitnika nalazi se u Prilogu 5 (Prilog 5 – Anketni upitnik).

Kada je riječ o redoslijedu pitanja u upitniku, iako neki autori smatraju „kako demografska pitanja treba ostaviti za kraj upitnika jer nisu previše zanimljiva, a ispitanici ih ponekad mogu smatrati i osjetljivim” (Pavić i Šundalić 2021, 216), u ovom se upitniku započelo s demografskim pitanjima jer je na temelju odgovora ispitanika na ta pitanja izabran uzorak populacije. Naime, u istraživanju su mogli sudjelovati samo oni ispitanici koji su zadovoljili sljedeće kriterije:

- obranili su disertaciju u posljednjih godinu dana,
- čekaju obranu disertacije (imenovano je povjerenstvo za ocjenu doktorata, čekaju datum obrane),
- predali su cjelovitu disertaciju mentoru (sumentoru) na čitanje,
- napisali su veći dio disertacije te su
- upisali poslijediplomski studij iz područja društvenih i humanističkih znanosti.

Tematski srodna pitanja su grupirana u pet cjelina.

Prva cjelina pod nazivom *Opći podatci* sadrži 9 pitanja i imala je za cilj prikupiti demografske podatke o ispitanicima što bi pridonijelo odgovoru na peto istraživačko pitanje (5. Koji čimbenici utječu na informacijsko ponašanje ispitanika s obzirom na različita demografska obilježja (dob, spol, radno iskustvo, znanstveno područje)?). Druga cjelina pod nazivom *Traženje i korištenje literature* sadrži 8 pitanja.

U prva dva pitanja druge cjeline (10. i 11. pitanje) pokušalo se saznati u kojoj su mjeri ispitanici i na koji način tražili i pronalazili relevantne informacije te koji su oblik informacija (15. pitanje) najviše koristili za pisanje disertacije. Cilj ovih pitanja bio je odgovoriti na prvo istraživačko pitanje (1. Na koji način doktorandi dolaze do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije?). Sljedećim pitanjima (12., 13. i 15. pitanje) željela se istražiti percepcija ispitanika o vlastitim vještinama u traženju i pronalaženju potrebnih informacija te koje su vještine i kompetencije pri traženju i korištenju potrebnih informacija za pisanje disertacije za

njih važne, a koje bi željeli unaprijediti. To bi pridonijelo odgovoru na treće i četvrto istraživačko pitanje (3. S kojim se poteškoćama ispitanici susreću pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?, 4. Kada je i kakav oblik pomoći potreban ispitanicima za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?). U 16. pitanju pokušalo se saznati na temelju kojih kriterija (npr. zadovoljstvo, učestalost korištenja, brzina i jednostavnost pristupa, relevantnost) ispitanici odlučuju kojim će se informacijskim izvorima koristiti da bi pronašli potrebne informacije za pisanje disertacije. Cilj ovog pitanja bio je odgovoriti na drugo istraživačko pitanje (2. Na temelju čega ispitanici odlučuju koji će informacijski izvor koristiti za pisanje disertacije?). U posljednjem pitanju (pitanje višestrukog izbora) u ovoj cjelini (17. pitanje) željelo se saznati s kojim se sve poteškoćama ispitanici susreću pri traženju i korištenju potrebnih informacija za pisanje disertacije. Cilj ovog pitanja bio je odgovor na treće istraživačko pitanje (3. S kojim se poteškoćama ispitanici susreću pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?). Treća cjelina pod nazivom *Knjižničari* sadrži 9 pitanja kojim se pokušao saznati stav ispitanika o ulozi knjižničara pri traženju i korištenju relevantnih informacija za pisanje disertacije te korištenju knjižnice i knjižničnih usluga. Cilj ovih pitanja bio je odgovor na prvo i četvrto istraživačko pitanje (1. Na koji način doktorandi dolaze do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije?; 4. Kada je i kakav oblik pomoći potreban ispitanicima za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?). Četvrta cjelina pod nazivom *Mentori* sadrži 4 pitanja. S prva tri pitanja (od 27. do 29. pitanja) se pokušalo saznati na koji način je mentor pomogao ispitanicima pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije i u kojoj fazi im je pomoć mentora najviše trebala te jesu li zadovoljni podrškom mentora. Cilj ovih pitanja bilo je odgovoriti na četvrto istraživačko pitanje (4. Kada je i kakav oblik pomoći potreban ispitanicima za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?). Posljednjim pitanjem u ovoj cjelini (30. pitanje), koje je bilo otvorenog tipa, ispitanici su bili pozvani da podijele svoja iskustva vezana uz traženje informacija i korištenje informacijskih izvora za pisanje disertacije, ali i tijekom poslijediplomskog studija koja nisu bila pokrivena pitanjima u upitniku, a oni ih smatraju važnim. Cilj ovog pitanja bio je odgovoriti na treće i četvrto istraživačko pitanje (3. S kojim se poteškoćama ispitanici susreću pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?; 4. Kada je i kakav oblik pomoći potreban ispitanicima za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?) (Tablica 3).

Ispitanici su na kraju upitnika bili zamoljeni da ako žele sudjelovati u nastavku istraživanja (intervjuu), ostave svoje podatke (adresu elektroničke pošte i/ili broj telefona).

Tablica 3. Raspored pitanja iz anketnog upitnika s obzirom na istraživačka pitanja

Raspored pitanja iz anketnog upitnika s obzirom na istraživačka pitanja	
Istraživačka pitanja	Broj pitanja
IP1: Na koji način doktorandi dolaze do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije?	10., 11., 15., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26.
IP2: Na temelju čega ispitanici odlučuju koji će informacijski izvor koristiti za pisanje disertacije?	16.
IP3: S kojim se poteškoćama ispitanici susreću pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?	12., 13., 14., 15., 17., 30.
IP4: Kada je i kakav oblik pomoći potreban ispitanicima za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?	12., 13., 14., 15., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28., 29., 30.
IP5: Koji čimbenici utječu na informacijsko ponašanje ispitanika pri traženju i korištenju informacija s obzirom na različita demografska obilježja?	1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9.

3.3.4.1.1. Uzorak anketnog upitnika

S obzirom da je namjerni (prigodni) uzorak bio jedini mogući izbor, zbog razloga koji su već ranije navedeni, podatci su prikupljeni od predstavnika populacije koji su se dobrovoljno javili za sudjelovanje u istraživanju. Odazvalo se 550 ispitanika od kojih uzorak, s obzirom na već ranije navedene kriterije izbora, čine 194 ispitanika i to 103 (53,1%) ispitanika iz područja društvenih znanosti i 91 (46,9) ispitanik iz područja humanističkih znanosti. Najviše je bilo onih koji su obranili disertaciju u posljednjih 12 mjeseci (81, 41,8%) i onih koji su napisali veći dio disertacije (69, 35,6%). Potom slijede oni koji čekaju obranu disertacije (imenovano je povjerenstvo za ocjenu doktorata, čekaju datum obrane) (25, 12,9%) dok je najmanje bilo onih koji su predali cjelovitu disertaciju mentoru (sumentoru) na čitanje (19, 9,8%).

S obzirom na sveučilište na kojem su upisali poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studij, anketni upitnik je ispunio 81 ispitanik sa Sveučilišta u Zagrebu (41,7%), 58 ispitanika sa Sveučilišta u Zadru (29,9%), 24 ispitanika sa Sveučilišta u Rijeci (12,4%), 17 ispitanika sa Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (8,8%), 11 ispitanika sa Sveučilišta u Splitu

(5,7%), 2 ispitanika sa Hrvatskog katoličkog sveučilišta (1%) i 1 ispitanik sa Sveučilišta Sjever (0,5%).

Od 194 ispitanika, 131 je bio ženskog (67,5%), a 63 muškog spola (32,5%) koji su rođeni u vremenskom rasponu od 1955. do 1994. godine. Namjera istraživačice bila je podijeliti ih prema generacijskim karakteristikama. Međutim, zbog nereprezentativnog uzorka u pojedinim generacijama (*baby boom generacija* – 6 ispitanika, *X generacija* – 66 ispitanika i *Y generacija* – 119 ispitanika), a radi lakše usporedbe, podijeljeni su u dvije skupine, one koji su rođeni do 1980. godine (72, 37,3%) i one koji su rođeni 1981. godine nadalje (121, 62,7%)³⁹ kako bi se utvrdilo utječe li dob na informacijsko ponašanje doktoranada pri traženju informacija. Također, razlog ovakve podjele je što pripadnici *baby boom generacije* i *X generacije* nisu odrasli uz nove tehnologije dok je pripadnicima *Y generacije* internet glavni izvor informacija (Stropnik 2013).

S obzirom na status tijekom poslijediplomskog studija, redovnih doktoranada je 103 (53,1%), a izvanrednih 91 (46,9%). Veći dio ispitanika je tijekom pisanja disertacije živio izvan mjesta studiranja (104, 49,5%), a nešto manji dio (90, 42,9%) u mjestu studiranja. Kako bi se dobila bolja slika o svakodnevnim obvezama doktoranada, ispitanici su trebali navesti jesu li za vrijeme pisanja disertacije bili zaposleni. Nešto više od polovice ispitanika odgovorilo je *da, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja* (104, 53,6%) dok je nešto manje onih koji su odgovorili *da, u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti)* (80, 41,2%). Najmanje je bilo onih koji su odgovorili *ne* (10, 5,2%). Također, ispitanici su trebali navesti i broj objavljenih radova (izvornih znanstvenih radova) u časopisima i/ili zbornicima tijekom poslijediplomskog studija, odnosno prije obrane disertacije. Zanimljivo je da je najviše ispitanika objavilo 4 i više radova (96, 49,5%). Trećina ispitanika je objavila od 2 do 3 rada (65, 33,5%) dok je najmanje ispitanika objavilo 1 ili nijedan rad (33, 17%). Vrijednost za sve varijable navedene su u Tablici 4.

³⁹ Jedan ispitanik nedostaje jer su uneseni podatci o godini rođenja nepotpuni.

Tablica 4. Uzorak anketnog istraživanja

Opći podatci		N	%
Obranjena disertacija	da, u posljednjih godinu dana	81	41,8%
	ne, ali čekam obranu disertacije (imenovano je povjerenstvo za ocjenu doktorata, čekam datum obrane)	25	12,9%
	ne, ali predao sam cjelovitu disertaciju mentoru (sumentoru) na čitanje	19	9,8%
	ne, ali napisao sam veći dio disertacije	69	35,6%
Znanstveno područje	društvenim znanostima	103	53,1%
	humanističkim znanostima	91	46,9%
Sveučilište	Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku	17	8,8%
	Sveučilište Sjever	1	0,5%
	Sveučilište u Zagrebu	81	41,7%
	Sveučilište u Rijeci ⁴⁰	24	12,4%
	Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	0	0%
	Sveučilište u Zadru ⁴¹	58	29,9%
	Sveučilište u Splitu	11	5,7%
	Sveučilište u Dubrovniku	0	0%
	Hrvatsko katoličko sveučilište ⁴²	2	1,0%
Status (doktoranda) tijekom poslijediplomskog studija.	redovni student poslijediplomskog sveučilišnog studija	103	53,1%
	izvanredni student poslijediplomskog sveučilišnog studija	91	46,9%

⁴⁰ Dio ispitanika čine doktorandi sa Združenog doktorskog studijskog programa *Upravljanje i ekonomika javnog sektora* Ekonomskog fakulteta (Rijeka) i Fakulteta za upravo Univerze v Ljubljani (Ljubljana).

⁴¹ Dio ispitanika čine doktorandi sa zajedničkog studijskog programa *Međunarodni odnosi* (više ustanova koje sudjeluju u izvođenju studijskog programa) Sveučilišta u Zadru i Libertas međunarodnog sveučilišta.

⁴² Privatno sveučilište.

Radno iskustvo	ne	10	5,2%
	da, u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti)	80	41,2%
	da, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja	104	53,6%
Prebivalište/boravište tijekom pisanja disertacije	u mjestu studiranja	90	42,9%
	izvan mjesta studiranja	104	49,5%
Godina rođenja	do 1980.	72	37,3%
	od 1981.	121	62,7%
Spol	ženski	131	67,5%
	muški	63	32,5%
Broj objavljenih radova (izvornih znanstvenih radova) u časopisima i/ili zbornicima⁴³	4 i više radova	96	49,5%
	od 2 do 3 rada	65	33,5%
	nijedan ili 1 rad	33	17,0%

3.3.4.1.2. Obrada podataka prikupljenih anketnim upitnikom

Prikupljeni kvantitativni podatci obrađeni su uz pomoć programa za statističku analizu podataka SPSS. U analizi rezultata koristila se deskriptivna statistika, krostabulacija (s χ^2 testom) te neparametrijski (Kruskal–Wallis) i parametrijski testovi (ANOVA i t-test). Otvorena su pitanja kodirana i analizirana uz pomoć softvera za analizu kvalitativnih podataka MAXQDA. Statistički značajne razlike pokušale su se utvrditi u odnosu na sljedeće nezavisne varijable: dob, spol, radno iskustvo (status tijekom poslijediplomskog studija, ustanova zaposlenja, broj objavljenih radova) i znanstveno područje.

⁴³ Tijekom poslijediplomskog studija, odnosno prije obrane disertacije.

3.3.4.2. Druga faza istraživanja: polustrukturirani individualni intervju

U drugoj fazi istraživanja korišten je polustrukturirani individualni intervju jer se, uz pitanja zatvorenog tipa, postavljaju pitanja otvorenog tipa koja omogućuju detaljniji uvid u složen fenomen ponašanja ispitanika pri traženju informacija za pisanje disertacije.

Kako bi se detaljnije i dublje istražio problem koji je predmetom istraživanja ove disertacije te prikupili podatci „o pojedincima, njihovu životnom iskustvu, načinu razmišljanja i okruženju u kojem žive” (Lamza Posavec 2021, 88), na temelju rezultata dobivenih upitnikom, pripremljen je nacrt za polustrukturirani individualni intervju s temama i okvirnim pitanjima o kojima se željelo razgovarati s ispitanicima (Prilog 6 – Nacrt za polustrukturirani individualni intervju). Pojedina potpitanja i dodatna objašnjenja prilagođena su odgovorima ispitanika poštujući pritom njihovu slobodu u odgovaranju, ali pazeći da su sve teme razgovora obuhvaćene (Tkalac Verčić, Sinčić Ćorić i Pološki Vokić 2010).

Intervjui su provedeni putem videopoziva (*online* intervjui) korištenjem aplikacija Skype (12 ispitanika) i Zoom (1 ispitanik) koji su snimani kamerom i tonski te uživo (3 ispitanika) i snimani diktafonom. Zbog tehničkih poteškoća (loše internetske veze) jedan intervju nije u cijelosti snimljen (prvih pet minuta) pa su odgovori bilježeni rukom. Intervjui su trajali od 22 do 75 minuta. Datum i vrijeme intervjuja dogovoreni su sa svakim ispitanikom individualno putem elektroničke pošte. Također, dan-dva prije intervjuja ispitanicima je putem elektroničke pošte poslan podsjetnik s datumom i vremenom provođenja intervjuja te Obrazac privole za sudionike u istraživanju koji su prije provođenja intervjuja ispitanici morali potpisati. Osim toga, ispitanicima je, na zahtjev, poslan popis pitanja prije dogovorenog termina intervjuja.

Prednosti *online* intervjuja su, osim što omogućuje ljudima izravnu interakciju jednih s drugima u sinkronom, odnosno stvarnom vremenu korištenjem ekrana, teksta i tipkovnice (Connaway i Radford 2021, 357), praktičnost, ušteda vremena, ali i smanjenje troškova financiranja istraživanja (putni troškovi). Također, intervjui su provedeni u privatnom okruženju, na različitim prostornim lokacijama (kod kuće, u uredu, u čitaonici, u vrtu itd.) što je omogućilo da intervjui budu što je moguće neformalniji. Osim toga, i trenutna epidemiološka situacija (pandemija COVID-19), koja je utjecala na prilagodbu novim načinima rada te korištenje različitih tehnika i alata za prikupljanje i analizu podataka koji možda postoje već neko vrijeme, ali su sada sveprisutni (Connaway i Radford 2021, 2), jedan je od razloga zašto je većina intervjuja provedena virtualno.

Intervjui su vođeni dok se nije dostigla točka zasićenja (saturacije), odnosno do trenutka kad su se počele ponavljati teme o informacijskom ponašanju ispitanika te prikupljanje dodatnih podataka više nije donosilo nove informacije, različite od onih koje su već prikupljene (Pavić i Šundalić 2021).

3.3.4.2.1. Nacrt za polustrukturirani individualni intervju

Intervju je podijeljen u tri tematske cjeline.

Prva cjelina pod nazivom *Traženje i korištenje informacija i informacijskih izvora* imala je za cilj detaljnije produbiti spoznaje do kojih se došlo u prvoj fazi istraživanja o načinu traženja i korištenja informacija za pisanje disertacije što bi pridonijelo odgovoru na prvo istraživačko pitanje (1. Na koji način doktorandi dolaze do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije?).

U drugoj cjelini pod nazivom *Faze pisanja disertacije* željelo se saznati kada im je bilo osobito jednostavno i/ili osobito teško doći do traženih informacija, jesu li im i na koji način te u kojoj fazi pomogli mentor i/ili knjižničar te druge osobe (npr. drugi profesori s poslijediplomskog studija, kolege) i što su osjećali tijekom procesa pisanja disertacije koristeći pri tome Kuhlthauin model procesa traženja informacija. Cilj ovih pitanja bilo je odgovoriti na treće i četvrto istraživačko pitanje (3. S kojim se poteškoćama ispitanici susreću pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?; 4. Kada je i kakav oblik pomoći potreban ispitanicima za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija?).

U ovom dijelu intervjua sa svakim ispitanikom podijeljena je tablica (Prilog 7. Tablica – Faze pisanja disertacije) putem ekrana ili uživo. U tablici je navedeno sedam faza koje je Kuhlthau identificirala u procesu traženja informacija (uvođenje, odabiranje, eksploracija, formuliranje, prikupljanje, prezentiranje i vrednovanje), a u ovom su istraživanju korištene kao faze kroz koje su ispitanici prolazili tijekom pisanja disertacije. Svaka faza je ispitanicima tijekom intervjua pojašnjena, usmeno, ali i u tablici, koja je služila kao podsjetnik ako nešto nisu spomenuli.

U prvoj fazi, iniciranju ili uvođenju, osoba se upoznaje s temom, što uključuje i letimično pregledavanje literature/knjižničnih zbirki, razmišlja o mogućim pristupima, promišlja o temi, povezuje s prijašnjim iskustvima i znanjem koristeći brojne informacijske izvore (npr. *online* baze podataka, Google, Google Scholar, piratske mrežne stranice znanstvenih članaka/knjiga dr.) u određenom vremenskom razdoblju te razgovora s drugim osobama o mogućim temama i

pristupima. U drugoj fazi, odabiranju, osoba odabire okvirnu temu koju će istraživati i pristup kojim će se koristiti (s obzirom na osobni interes, zahtjeve zadatka, dostupne informacije i raspoloživo vrijeme). Također, počinje tražiti i pretraživati te razgovarati s drugim znanstvenicima (mentorom, kolegama s poslijediplomskog studija i dr.). Osim toga, provodi kratko preliminarno pretraživanje dostupnih informacija, npr. u knjižnici kako bi se upoznala s njima te provjerila koje su alternativne teme (korištenje primjerice, referentne zbirke kako bi stekao uvid u teme o kojima se raspravlja). U trećoj fazi, eksploraciji, osoba dubinski pretražuje i iščitava potrebne informacije o temi, čita radi informiranja i povezuje nove informacije s postojećim znanjem te stvara novo znanje. Također, traži relevantne informacije iz šireg područja i usmjerava se na temu istraživanja te izrađuje bilješke o ključnim konceptima, bibliografske bilješke i sl. U četvrtoj fazi, formuliranju, osoba odabire određenu temu kako bi se ograničilo traženje informacija. U petoj fazi, prikupljanju, osoba proširuje odabranu temu kako bi pripremila teren za predstavljanje novih spoznaja. Također, prikuplja relevantne informacije o odabranoj temi, koristi knjižnicu opsežno pretražujući knjižnične zbirke i/ili informacijske izvore (npr. *online* baze podataka), koristi velike količine informacija. Osim toga, u ovoj fazi ispitanici provode istraživanje na terenu, analiziraju prikupljene rezultate i pišu teorijski i/ili istraživački dio disertacije. Šesta faza, prezentiranje, faza je u kojoj osoba završava pretraživanje i priprema se za dijeljenje rezultata s drugima ili njihovo korištenje na neki drugi način. Također, nailazi se na sve manje relevantne i/ili zalihosne informacije te radi sintezu i završava zadatak u određenom vremenskom razdoblju. Sedma faza, vrednovanje, odnosi se na refleksiju i samovrednovanje. Ispitanici, koji su obranili disertaciju ili čekaju obranu (imenovano je povjerenstvo za ocjenu doktorata, čekaju datum obrane) zamoljeni su da razmisle što su postigli nakon što su napisali disertaciju. Ispitanici koji su napisali veći dio disertacije su zamoljeni da objasne koliko su zadovoljni svojim dosadašnjim radom na disertaciji, što im se čini dobro, a što loše i sl.

ISP-model koristio se za identifikaciju fizičkih (aktivnosti), kognitivnih (misli), a posebna se pozornost posvetila afektivnim (osjećaji) čimbenicima kako bi se dobio detaljniji uvid u složen fenomen ponašanja ispitanika u procesu traženja informacija. Ispitanicima je ponuđeno deset pojmova (optimizam, frustracija, konfuzija, jasnoća, osjećaj ispravnog smjera, samopouzdanje, zadovoljstvo, razočaranje, osjećaj postignuća, nesigurnost), koji opisuju pozitivne i negativne osjećaje, uz pomoć kojih su potom opisali što su osjećali tijekom svake faze pisanja disertacije. Pojmovi su preuzeti iz Kuhlthauinog modela procesa traženja

informacija (Kuhlthau 2019, 66). U ovom dijelu intervjua je korištena tehnika kritičnih događaja (engl. *critical incident technique* - CIT) koja omogućuje ispitanicima da opišu konkretnu situaciju u kojima im je bilo osobito jednostavno i/ili osobito teško doći do traženih informacija te da objasne razloge zbog kojih im je bilo teško, odnosno jednostavno. Davis (2006) definira „kritični događaj” kao „primjetan oblik aktivnosti ili oblik izražavanja koji je toliko sadržajan da dozvoljava donošenje zaključaka” (prema Sutić, Lazibat, Baković 2012, 336). Naime, tehnika kritičnog događaja omogućuje ispitanicima da određeni događaj interpretiraju „na temelju vlastite percepcije” (Sutić, Lazibat, Baković 2012, 332) umjesto da im se postavljaju pitanja o određenim poteškoćama u procesu traženja koje su utvrđene kod drugih osoba. Također, mogu slobodno opisati svoja iskustva i otvoreno izraziti svoje osjećaje (Douglas i dr. 2009, 309-310). Detaljna analiza kritičnih događaja omogućuje istraživačima da identificiraju sličnosti, razlike i obrasce te da steknu uvid u to kako i zašto su ljudi uključeni u aktivnost (Hughes 2007, 50).

Treća cjelina pod nazivom *Oblik pomoći* imala je za cilj saznati kada je i kakav oblik pomoći potreban doktorandima tijekom pisanja disertacije, ali i poslijediplomskog studija općenito što bi pridonijelo odgovoru na četvrto istraživačko pitanje (4. Kada je i kakav oblik pomoći potreban ispitanicima za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?). Na temelju odgovora ispitanika u intervjuima pokušat će se predložiti moguće zone intervencije u kojima bi se doktorandima pružila pomoć i savjet mentora i knjižničara u složenom istraživačkom procesu, ključnom za izradu disertacije.

3.3.4.2.2. Uzorak polustrukturiranog individualnog intervjua

Ispitanici (N=36) koji su u upitniku iskazali interes za sudjelovanjem u nastavku istraživanja su kontaktirani putem elektroničke pošte ili telefona radi dogovora termina intervjua. Odazvalo se 16 ispitanika i to 9 ispitanika iz područja društvenih znanosti i 7 ispitanika iz područja humanističkih znanosti. Najviše je bilo onih koji su napisali veći dio disertacije (N=8) dok je najmanje bilo onih koji čekaju obranu disertacije (imenovano je povjerenstvo za ocjenu doktorata, čekaju datum obrane) (N=3). S obzirom na sveučilište na kojem su upisali poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studij, u intervjuu je sudjelovalo 5 ispitanika sa Sveučilišta u Zagrebu i 5 ispitanika sa Sveučilišta u Rijeci, 4 ispitanika sa Sveučilišta u Zadru i 2 ispitanika sa Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Od 16 ispitanika, 11 ih je ženskog, a 5 muškog spola. Njih 5 rođeno je do 1980. godine, dok je 11 ispitanika rođeno 1981. godine nadalje. S obzirom na status tijekom poslijediplomskog studija, podjednak je broj redovnih (8) i izvanrednih (8) doktoranada. Veći dio ispitanika tijekom pisanja disertacije živjelo je u mjestu studiranja (9), a nešto manji dio (7) izvan mjesta studiranja. Što se tiče radnog iskustva, 8 ispitanika je bilo zaposleno tijekom poslijediplomskog studija, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja, 7 ispitanika je bilo zaposleno u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti), a samo 1 ispitanik je bio nezaposlen tijekom pisanja disertacije. S obzirom na broj objavljenih radova (izvornih znanstvenih radova) u časopisima i/ili zbornicima, podjednak je broj ispitanika objavio 4 i više radova (7) te 2 do 3 rada (7) dok je najmanje ispitanika objavilo 1 ili nijedan rad (2) tijekom poslijediplomskog studija, odnosno prije obrane disertacije. Vrijednost za sve varijable navedene su u Tablici 5.

Tablica 5. Uzorak polustrukturiranog individualnog intervjua

Opći podatci		Ispitanici											Ukupno	
Obranjena disertacija	da, u posljednjih godinu dana	I1	I2	I4	I5	I6	I10							6
	ne, ali čekam obranu disertacije (imenovano je povjerenstvo za ocjenu doktorata, čekam datum obrane)	I7	I8											2
	ne, ali napisao sam veći dio disertacije	I3	I9	I11	I12	I13	I14	I15	I16					8
Znanstveno područje	društvene znanosti	I2	I4	I8	I9	I10	I12	I13	I14	I16				9
	humanističke znanosti	I1	I3	I5	I6	I7	I11	I15						7
Sveučilište	Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku	I5	I15											2
	Sveučilište u Zagrebu	I1	I7	I8	I10	I13								5
	Sveučilište u Rijeci	I3	I4	I6	I9	I12								5
	Sveučilište u Zadru	I2	I11	I14	I16									4
Status (doktoranda) tijekom poslijediplomskog studija	redovni student poslijediplomskog sveučilišnog studija	I1	I2	I7	I8	I12	I13	I14	I15					8
	izvanredni student poslijediplomskog sveučilišnog studija	I3	I4	I5	I6	I9	I10	I11	I16					8
Radno iskustvo	ne	I3												1
	da, u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti)	I2	I7	I8	I12	I13	I14	I16						7
	da, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja	I1	I4	I5	I6	I9	I10	I11	I15					8
Prebivalište/boravište tijekom pisanja disertacije	u mjestu studiranja	I1	I2	I3	I7	I8	I10	I12	I13	I15				9
	izvan mjesta studiranja	I4	I5	I6	I9	I11	I14	I16						7
Godina rođenja	do 1980.	I2	I9	I10	I12	I16								5
	od 1981.	I1	I3	I4	I5	I6	I7	I8	I11	I13	I14	I15		11
Spol	ženski	I2	I3	I4	I5	I7	I10	I11	I12	I13	I14	I15		11
	muški	I1	I6	I8	I9	I16								5
Broj objavljenih radova (izvornih znanstvenih radova) u časopisima i/ili zbornicima ⁴⁴	4 i više radova	I1	I4	I8	I11	I14	I15	I16						7
	od 2 do 3 rada	I3	I6	I7	I9	I10	I12	I13						7
	nijedan ili 1 rad	I2	I5											2

⁴⁴ Tijekom poslijediplomskog studija, odnosno prije obrane disertacije.

3.3.4.2.3. Obrada podataka prikupljenih polustrukturiranim individualnim intervjuom

Snimljeni intervjui su transkribirani unutar nekoliko dana nakon što su provedeni. Rezultati dobiveni u intervjuima transkribirani su ručno i automatski uz pomoć softvera za transkripciju Transkriptor te su analizirani metodom analize sadržaja uz pomoć softvera za analizu kvalitativnih podataka MAXQDA (Prilog 9).

Schema kodiranja izrađena je prema temama pripremljenim u nacrtu za polustrukturirani individualni intervju i prema istraživačkim pitanjima, a kodirani rezultati grupirani su u kategorije, analizirani i interpretirani. Ispitanici su u analizi rezultata prikupljenih intervjuima i transkriptima šifrirani sljedećim oznakama: I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8, I9, I10, I11, I12, I13, I14, I15 i I16.

3.4. Analiza podataka i rezultati

3.4.1. Istraživačko pitanje 1: Na koji način doktorandi dolaze do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije?

3.4.1.1. Rezultati anketnog upitnika

3.4.1.1.1. Traženje i pronalaženje potrebnih informacija

Anketno pitanje *Na koji ste način tražili i pronalazili literaturu⁴⁵ koja Vam je bila potrebna za pisanje disertacije?* odnosilo se na iskustvo ispitanika o načinu na koji su tražili i pronalazili relevantne informacije za pisanje disertacije. Ispitanici su mogli odgovoriti da na pojedini navedeni način nisu *nikada*, da su *ponekad*, da su *često* ili da su *uvijek* tražili i pronalazili relevantne za pisanje disertacije.

Utvrđeno je da gotovo polovica ispitanika **uvijek** traži i pronalazi relevantne informacije *pretraživanjem baza podataka s cjelovitim tekstovima (npr. Hrčak, Emerald, JSTOR i ostale)* (93, 47,9%), a nešto više od trećine pretraživanjem *internetskih tražilica (npr. Google, Bing, Yahoo i dr.)* (77, 39,7%) i *Google Scholar* (73, 37,6%). Potom, nešto manje od polovice ispitanika **često** traži i pronalazi potrebne informacije *pregledavanjem referenci/popisa citirane literature u pročitanim knjigama/člancima* (89, 45,9%) i *s pomoću znanstvenih društvenih mreža (npr. ResearchGate, Academia.edu)* (80, 41,2%). Nešto više od polovice ispitanika **ponekad** traži i pronalazi potrebne informacije *sudjelujući na znanstvenim skupovima*

⁴⁵ Budući da nisu svi ispitanici doktorandi iz znanstvenog polja informacijskih i komunikacijskih znanosti, radi lakšeg razumijevanja pojma „informacija” u upitniku se koristi pojam „literatura”.

(konferencijama, kolokvijima, simpozijima) (104, 53,6%), polovica njih tijekom nastave na poslijediplomskom studiju (97, 50%) dok nešto manje od polovice uz pomoć kolega na poslijediplomskom studiju (93, 47,9%), s pomoću recenzija u znanstvenim i stručnim časopisima (93, 47,9%), kao i pregledavanjem knjižničnih polica (86, 44,3%). Osim toga, nešto više od trećine **ponekad** traži i pronalazi potrebne informacije pretraživanjem institucijskih ili disciplinarnih repozitorija (79, 40,7%), bibliografskih baza podataka (npr. APA, PsycInfo, Current Contents, ERIC i ostale) (74, 38,1%) te na konzultacijama s mentorom/drugim profesorima s poslijediplomskog studija (74, 38,1%), ali i pretraživanjem online knjižničnog kataloga (73, 37,6%). Zanimljiva je činjenica da je raspon odgovora od nikada do uvijek gotovo podjednak kada je riječ o pretraživanju citatnih baza podataka (npr. Scopus, Journal Citation Reports i ostale). Naime, nešto više od četvrtine ispitanika **uvijek** traži i pronalazi informacije koje su im potrebne za pisanje disertacije pretraživanjem citatnih baza podataka (npr. Scopus, Journal Citation Reports i ostale) (53, 27, 3%) ili **ponekad** (52, 26,8%) dok nešto manje od četvrtine **često** (47, 24,2%) ili **nikada** (42, 21, 6%). Također, trećina ispitanika **nikada** ne traži i ne pronalazi relevantne informacije za pisanje disertacije s pomoću piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga (LibGen, Sci-Hub) (64, 33%) dok nešto više od četvrtine (53, 27,3%) **uvijek**.

Velika većina ispitanika **nikada** nije tražila i pronalazila informacije koje su im bile potrebne za pisanje disertacije s pomoću muzeja i muzejskih izvora (149, 76,8%), usluge Pitajte knjižničare (Ask a Librarian) (149, 76,8%) i društvenih mreža (npr. Facebook, Instagram, Twitter) (140, 72,2%), a nešto više od polovice s pomoću mailing liste (listservs) pojedinih stručnih društava ili interesnih skupina (118, 60,8%), arhiva i njihovih obavijesnih pomagala (107, 55,2%), usluge upozorenja u online bazama podataka (engl. alert services) (104, 53,6%) te što se tiče osobnih kontakata, uz pomoć obitelji i prijatelja (116, 59,8%), knjižničara (114, 58,8%) i kolega na poslu (102, 52,6%).

Ukoliko se, pak, usporede srednje vrijednosti za to pitanje, moguće je uočiti da ispitanici najčešće traže i pronalaze informacije potrebne za pisanje disertacije pretraživanjem baza podataka s cjelovitim tekstovima (npr. Hrčak, Emerald, JSTOR i ostale) (srednja vrijednost 3,31) i pregledavanjem referenci/popisa citirane literature u pročitanim knjigama/člancima (srednja vrijednost 3,21) dok najrjeđe s pomoću usluge Pitajte knjižničare (Ask a Librarian) (srednja vrijednost 1,28), muzeja i muzejskih izvora (srednja vrijednost 1,32) i društvenih mreža (npr. Facebook, Instagram, Twitter) (srednja vrijednost 1,34). Zanimljivo je i njihovo osobno

iskustvo učestalosti traženja i korištenja relevantnih informacija za pisanje disertacije *uz pomoć knjižničara* (srednja vrijednost 1,56). Vrijednost za sve varijable navedene su u Tablici 6.

Tablica 6. Način traženja i pronalaženja relevantnih informacija za pisanje disertacije

Na koji ste način tražili i pronalazili literaturu koja Vam je bila potrebna za pisanje disertacije?	nikada		ponekad		često		uvijek		M
	N	%	N	%	N	%	N	%	
pregledavanjem referenci/popisa citirane literature u pročitanim knjigama/člancima	1	0,5%	31	16,0%	89	45,9%	73	37,6%	3,21
pretraživanjem <i>online</i> knjižničkog kataloga	37	19,1%	73	37,6%	60	30,9%	24	12,4%	2,37
pregledavanjem knjižničnih polica	82	42,3%	86	44,3%	20	10,3%	6	3,1%	1,74
s pomoću arhiva i njihovih obavijesnih pomagala	107	55,2%	62	32,0%	18	9,3%	7	3,6%	1,61
s pomoću muzeja i muzejskih izvora	149	76,8%	30	15,5%	12	6,2%	3	1,5%	1,32
pretraživanjem baza podataka s cjelovitim tekstovima (npr. Hrčak, Emerald, JSTOR i ostale)	5	2,6%	23	11,9%	73	37,6%	93	47,9%	3,31
pretraživanjem bibliografskih baza podataka (npr. APA, PsycInfo, Current Contents, ERIC i ostale)	47	24,2%	74	38,1%	40	20,6%	33	17,0%	2,30
pretraživanjem citatnih baza podataka (npr. Scopus, Journal Citation Reports i ostale)	42	21,6%	52	26,8%	47	24,2%	53	27,3%	2,57
s pomoću usluge <i>Pitajte knjižničare (Ask a Librarian)</i>	149	76,8%	36	18,6%	8	4,1%	1	0,5%	1,28
s pomoću usluge upozorenja u <i>online</i> bazama podataka (engl. <i>alert services</i>)	104	53,6%	64	33,0%	16	8,2%	10	5,2%	1,65
s pomoću <i>mailing</i> liste (engl. <i>listservs</i>) pojedinih stručnih društava ili interesnih skupina	118	60,8%	65	33,5%	6	3,1%	5	2,6%	1,47

Na koji ste način tražili i pronalazili literaturu koja Vam je bila potrebna za pisanje disertacije?	nikada		ponekad		često		uvijek		M
	N	%	N	%	N	%	N	%	
s pomoću recenzija u znanstvenim i stručnim časopisima	67	34,5%	93	47,9%	25	12,9%	9	4,6%	1,88
pretraživanjem internetskih tražilica (npr. Google, Bing, Yahoo i dr.)	3	1,5%	41	21,1%	73	37,6%	77	39,7%	3,15
pretraživanjem Google Scholar (Google Znalca)	10	5,2%	43	22,2%	68	35,1%	73	37,6%	3,05
pretraživanjem institucijskih ili disciplinarnih repozitorija	37	19,1%	79	40,7%	53	27,3%	25	12,9%	2,34
s pomoću znanstvenih društvenih mreža (npr. ResearchGate, Academia.edu)	12	6,2%	52	26,8%	80	41,2%	50	25,8%	2,87
s pomoću društvenih mreža (npr. Facebook, Instagram, Twitter)	140	72,2%	45	23,2%	7	3,6%	2	1,0%	1,34
s pomoću piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga (LibGen, Sci-Hub)	64	33,0%	44	22,7%	33	17,0%	53	27,3%	2,39
sudjelovanjem na znanstvenim skupovima (konferencijama, kolokvijima, simpozijima)	21	10,8%	104	53,6%	54	27,8%	15	7,7%	2,32
tijekom nastave na doktorskom studiju	35	18,0%	97	50,0%	51	26,3%	11	5,7%	2,20
na konzultacijama s mentorom / drugim profesorima s poslijediplomskog studija	17	8,8%	74	38,1%	65	33,5%	38	19,6%	2,64
uz pomoć kolega na poslu	102	52,6%	60	30,9%	30	15,5%	2	1,0%	1,65
uz pomoć kolega na poslijediplomskom studiju	71	36,6%	93	47,9%	24	12,4%	6	3,1%	1,82
uz pomoć knjižničara	114	58,8%	58	29,9%	15	7,7%	7	3,6%	1,56
uz pomoć obitelji i prijatelja	116	59,8%	63	32,5%	13	6,7%	2	1,0%	1,49

Ispitanicima je potom postavljeno otvoreno pitanje jesu li na neki drugi način, a koji nije naveden, tražili i pronalazili relevantne informacije za pisanje disertacije.

Rezultati pokazuju da je dio ispitanika tražio i pronalazio informacije u inozemnim knjižnicama (studijski boravak, stipendija, selidba u inozemstvo i sl.). Nešto manje ispitanika je navelo internetske knjižare (npr. Amazon, IBS i sl.) i antikvarijate, *direktni kontakt s domaćim znanstvenicima iz predmetnog područja, posjet privatnim ustanovama sa zbirakama tekstova u Aziji, praćenjem recentnih članaka u znanstvenim časopisima iz predmetnog područja vezanih uz temu disertacije, razgovor sa sudionicima događaja, traženjem odobrenja nadležnih tijela, vlastitu arhivu* i dr.

S obzirom na način na koji su ispitanici tražili i pronalazili relevantne informacije za pisanje disertacije Kruskal-Wallisovim testom utvrđena je statistički značajna razlika (Prilog 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama – Tablica 39) u odnosu na znanstveno područje, pri čemu su ispitanici iz područja društvenih znanosti više *pretraživali bibliografske (npr. APA, PsycInfo, Current Contents, ERIC i ostale)* ($\chi^2 = 49,733$; $p = 0,000$) i *citatne baze podataka (npr. Scopus, Journal Citation Reports i ostale)* ($\chi^2 = 52,892$; $p = 0,000$) te *Google Scholar* ($\chi^2 = 33,683$; $p = 0,000$) nego ispitanici iz područja humanističkih znanosti. Suprotno tome, ispitanici iz područja humanističkih znanosti više su, u odnosu ispitanike iz područja društvenih znanosti, *pretraživali online knjižnični katalog* ($\chi^2 = 10,081$; $p = 0,001$), *pregledavali knjižnične police* ($\chi^2 = 19,426$; $p = 0,000$) te *do literature dolazili pomoću arhiva i njihovih obavijesnih pomagala* ($\chi^2 = 8,577$; $p = 0,003$) i *muzeja i muzejskih izvora* ($\chi^2 = 46,424$; $p = 0,000$).

Također, utvrđena je statistički značajna razlika i u odnosu na radno iskustvo pri čemu su ispitanici koji su redovni doktorandi više *pregledavali reference/popis citirane literature u pročitanim knjigama/člancima* ($\chi^2 = 8,369$; $p = 0,004$) od izvanrednih. Nadalje, ispitanici, koji su za vrijeme pisanja disertacije, bili zaposleni u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti) više tražili i pronalazili relevantne informacije za pisanje disertacije *pretraživanjem bibliografskih (npr. APA, PsycInfo, Current Contents, ERIC i ostale)* ($\chi^2 = 15,051$; $p = 0,001$) i *citatnih baza podataka (npr. Scopus, Journal Citation Reports i ostale)* ($\chi^2 = 13,494$; $p = 0,001$) te *s pomoću piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga (LibGen, Sci-Hub)* ($\chi^2 = 16,852$; $p = 0,000$) i *uz pomoć kolega na poslu* ($\chi^2 = 17,687$; $p = 0,000$) od onih koji su bili zaposleni, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja i onih koji nisu bili zaposleni. Ispitanici s najviše objavljenih radova (4

i više radova) u časopisima i/ili zbornicima prije obrane disertacije više su *do literature dolazili na znanstvenim skupovima (konferencijama, kolokvijima, simpozijima)* ($\chi^2 = 14,162$; $p = 0,001$) od onih koji su objavili 2 do 3 rada ili 1, odnosno nijedan rad.

Za način traženja i pronalaženja informacije *s pomoću usluge upozorenja u online bazama podataka (engl. alert services)* utvrđena je statistički značajna razlika u odnosu na dob, pri čemu su stariji ispitanici odnosno doktorandi rođeni do 1980. godine ($\chi^2 = 9,097$; $p = 0,003$) ovu uslugu više koristili od onih rođenih od 1981. godine nadalje. Također, statistički značajna razlika utvrđena je u odnosu na spol pri čemu su ispitanici ženskog spola više *pregledavali reference/popis citirane literature u pročitanim knjigama/člancima* ($\chi^2 = 9,855$; $p = 0,002$), *pretraživali baze podataka s cjelovitim tekstovima (npr. Hrčak, Emerald, JSTOR i ostale)* ($\chi^2 = 13,087$; $p = 0,000$) te *s pomoću znanstvenih društvenih mreža (npr. ResearchGate, Academia.edu)* ($\chi^2 = 10,982$; $p = 0,001$) tražili i pronalazili relevantne informacije za pisanje disertacije nego ispitanici muškog spola. Vrijednosti za sve izjave nalaze se u Prilogu 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama (Tablica 39).

Tablica 7. Aritmetička sredina i standardna devijacija za pitanje *Na koji ste način tražili i pronalazili literaturu koja Vam je bila potrebna za pisanje disertacije?* (p10) u odnosu na varijable p2 (znanstveno područje), p4 (status doktoranda), p5 (radno iskustvo), p7 (dob), p8 (spol) i p9 (broj radova) (Kruskal-Wallisov test)

Izjava	Kruskal-Wallisov test		M ⁴⁶	SD ⁴⁷
pretraživanjem <i>online</i> knjižničnog kataloga	Znanstveno područje	društvene znanosti	2,17	,912
		humanističke znanosti	2,58	,908
pregledavanjem knjižničnih polica	Znanstveno područje	društvene znanosti	1,51	,640
		humanističke znanosti	2,00	,816
s pomoću arhiva i njihovih obavijesnih pomagala	Znanstveno područje	društvene znanosti	1,45	,668
		humanističke znanosti	1,80	,897
s pomoću muzeja i muzejskih izvora	Znanstveno područje	društvene znanosti	1,04	,194
		humanističke znanosti	1,65	,835
pretraživanjem bibliografskih baza podataka (npr. APA, PsycInfo, Current Contents, ERIC i ostale)	Znanstveno područje	društvene znanosti	2,79	,956
		humanističke znanosti	1,76	,794
pretraživanjem citatnih baza podataka (npr. Scopus, Journal Citation Reports i ostale)	Znanstveno područje	društvene znanosti	3,12	,953
		humanističke znanosti	1,96	,942
		društvene znanosti	3,41	,706

⁴⁶ Aritmetička sredina (engl. Mean – M)

⁴⁷ Standardna devijacija (engl. Std. deviation – SD)

Izjava	Kruskal-Wallisov test		M ⁴⁶	SD ⁴⁷
pretraživanjem Google Scholar (Google Znalca)	Znanstveno područje	humanističke znanosti	2,65	,923
pregledavanjem referenci/popisa citirane literature u pročitanim knjigama/člancima	Radno iskustvo (status doktoranda)	redovni student poslijediplomskog sveučilišnog studija	3,34	,722
		izvanredni student poslijediplomskog sveučilišnog studija	3,05	,689
pretraživanjem bibliografskih baza podataka (npr. APA, PsycInfo, Current Contents, ERIC i ostale)	Radno iskustvo	Ne	1,30	,483
		da, u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti)	2,54	1,055
		da, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja	2,22	,965
pretraživanjem citatnih baza podataka (npr. Scopus, Journal Citation Reports i ostale)	Radno iskustvo	Ne	1,90	1,287
		da, u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti)	2,90	1,038
		da, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja	2,38	1,082
s pomoću piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga (LibGen, Sci-Hub)	Radno iskustvo	Ne	2,70	1,252
		da, u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti)	2,78	1,158
		da, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja	2,06	1,148
uz pomoć kolega na poslu	Radno iskustvo	Ne	1,50	0,972
		da, u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti)	1,94	0,847
		da, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja	1,44	0,620
sudjelovanjem na znanstvenim skupovima (konferencijama, kolokvijima, simpozijima)	Radno iskustvo (broj radova)	4 i više radova	2,48	,808
s pomoću usluge upozorenja u <i>online</i> bazama podataka (engl. alert services)	Dob	do 1980. godine	1,88	,918
		od 1981. godine	1,51	,765
pregledavanjem referenci/popisa citirane literature u pročitanim knjigama/člancima	Spol	ženski	3,31	,713
		muški	2,98	,684
	Spol	ženski	3,46	,682

Izjava	Kruskal-Wallisov test		M ⁴⁶	SD ⁴⁷
pretraživanjem baza podataka s cjelovitim tekstovima (npr. Hrčak, Emerald, JSTOR i ostale)		muški	3,00	,880
s pomoću znanstvenih društvenih mreža (npr. ResearchGate, Academia.edu)	Spol	ženski	3,01	,837
		muški	2,57	,875

3.4.1.1.2. Oblik informacije⁴⁸

Na pitanje u kojem su obliku najviše koristili informacije za pisanje disertacije, nešto više od polovice ispitanika je odgovorilo da je potrebne informacije za pisanje disertacije koristilo u elektroničkom (115, 59,3%) dok je nešto manje od trećine ispitanika koristilo i u tiskanom i u elektroničkom obliku (68, 35,1%). Vrijednost za sve varijable navedene su u Tablici 8.

Tablica 8. Oblik informacije

Oblik informacije	N	%
u elektroničkom obliku	115	59,3%
podjednako, u tiskanom i elektroničkom	68	35,1%
u tiskanom obliku	11	5,7%

S obzirom na oblik informacija potrebnih za pisanje disertacije, Hi-kvadrat testom utvrđena je statistički značajna razlika u odnosu na znanstveno područje ($\chi^2 = 39,179$; $p = 0,000$), pri čemu su ispitanici iz područja društvenih znanosti (82, 79,6%) više koristili informacije u elektroničkom obliku od ispitanika iz područja humanističkih znanosti (33, 36,3%). Također, ispitanici iz područja humanističkih znanosti više su koristili informacije i u tiskanom i u elektroničkom obliku (48, 52,7%) nego ispitanici iz područja društvenih znanosti (20, 19,4%) (Prilog 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama – Tablica 44).

3.4.1.2. Rezultati polustrukturiranog individualnog intervjua

3.4.1.2.1. Način traženja i pronalaženja potrebnih informacija

Iz razgovora s ispitanicima vidljivo je da su svi ispitanici potrebne informacije najčešće tražili i pronalazili praćenjem bilješki i pretragom citiranih referenci (ulančavanjem) (I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8, I9, I10, I11, I12, I13, I14, I15, I16). Potom, dvije trećine ispitanika potrebne

⁴⁸ U radu je korišteno stručno nazivlje, a svi korišteni termini pojašnjeni su na početku poglavlja.

informacije je tražilo i pronalazilo pregledavanjem knjižničnih polica (I1, I3, I4, I5, I8, I9, I10, I11, I12, I14, I15), a vrlo rijetko dijeljenjem informacija s kolegama (engl. *sharing*) (I12, I15) i praćenjem, odnosno s pomoću usluge upozorenja u *online* bazama podataka (engl. *alert services*) (I2).

Do relevantnih informacija za pisanje disertacije dolazili su prikupljanjem bobica, odnosno pretraživanjem različitih informacijskih izvora. Dvije trećine ispitanika pretraživalo je *online* baze podataka (I1, I2, I3, I4, I5, I8, I10, I11, I12, I14, I16), a polovica ispitanika knjižnični katalog (I1, I2, I5, I7, I8, I11, I12, I15, I16).

Kao razloge korištenja *online* baza podataka navode relevantnost (I8, I16), a kao razloge nekorisćenja jedan od ispitanika navodi da ne zna kojim bazama ima pristup preko Sveučilišta jer već dugo nije dobio obavijest Ureda za poslijediplomske studije o tome, ali i s obzirom na selidbu u inozemstvo koristi domicilnu knjižnicu (I11). Neki ispitanici navode da nisu izravno pretraživali *online* baze podataka nego su u tražilicu (Google ili Google Scholar) upisivali ključnu riječ pa bi ih pronađeni članak ponekad odveo na Hrčak ili *online* bazu podataka (I7, I13, I16). Jedan od ispitanika nije bio siguran što su *online* baze podataka te je nakon pojašnjenja odgovorio da ih je koristio *vrlo rijetko* jer je *do knjiga ili zbornika dolazio u fizičkom obliku* (I7).

Dvije trećine ispitanika pretraživalo je internetske tražilice poput Googlea (I5, I6, I7, I8, I9, I10, I11, I13, I14, I15), rjeđe Google Scholar (I2, I6, I12, I13).

Polovica ispitanika (I1, I2, I5, I7, I8, I11, I12, I15) navodi da je koristila knjižnični katalog, a dvoje (I1, I2) od njih detaljnije to objašnjava. Naime, knjižnični katalog su koristili na način da su prvo provjerili posjeduje li pojedina knjižnica određenu knjižničnu građu, popisali signature, a potom dolazili fizički u knjižnicu:

I1: *...nisam dolazio u knjižnicu da bih se uopće informirao o tome hoću li tu naći ono što mi (...) treba (...), nego bih dolazio već podosta informiran...*

I2: *...onda sam (...) koristila knjižnicu za nešto što sam već znala da je tamo.*

ili su putem knjižničnog kataloga koristili mogućnost narudžbe knjižnične građe na kućnu adresu ili za čitaonicu (I11).

Manje od polovice ispitanika do relevantnih informacija dolazilo je s pomoću piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga (LibGen, Sci-Hub) (I1, I6, I7, I11, I12, I13, I14). Vrlo mali broj ispitanika relevantne informacije prikupljao je s pomoću znanstvenih društvenih mreža (npr. ResearchGate, Academia.edu) (I4, I6, I12), pretraživanjem institucijskih ili

disciplinarnih repozitorija (I12), s pomoću znanstvenih blogova (I14) te internetskih knjižara (npr. Amazon) (I1).

3.4.1.2.2. Oblik informacije

Rezultati dobiveni intervjuima su potvrdili da je velika većina ispitanika (N=13) za pisanje disertacije najučestalije koristila informacije u elektroničkom obliku. Vrijednost za sve varijable navedene su u Tablici 9.

Tablica 9. Oblik informacije

Oblik informacije	Ispitanici												
	I2	I4	I5	I6	I7	I8	I9	I10	I11	I12	I13	I14	I16
u elektroničkom obliku													
u tiskanom obliku	I1	I15											
podjednako, u tiskanom i elektroničkom	I3												

Više od polovice ispitanika je kao prednost korištenja informacija u elektroničkom obliku navelo dostupnost velike količine informacija u bilo kojem trenutku (nisu ovisni o radnom vremenu knjižnice) (I5, I7, I8, I9, I10, I12, I13, I14, I16) dok je nešto manje od polovice navelo lakšu pretraživost teksta npr. po ključnim riječima, autoru i sl. (I2, I4, I8, I11, I13, I14, I16), odnosno podataka koji su ispitanicima potrebni da bi lakše pronašli potrebne informacije. Osim toga, navode i brzinu pristupa (I6, I13, I14, I16), mogućnost komentiranja i bilježenja (I6, I11), jednostavnost korištenja (I8), mogućnost brzog kopiranja i pohranjivanja (I10) te uštedu vremena (I11). Također, jedan od ispitanika navodi i mogućnost bržeg pristupa drugim člancima s obzirom da popis literature na kraju članka ili knjige može sadržavati poveznicu koja vodi na novi članak ili knjigu ili mrežnu stranicu što olakšava pretraživanje, a i traženje relevantnih informacija (I14). Njihove izjave mogu se ilustrirati citatima kao što su:

I4: *...kad na brzinu trebaš nešto pregledat[i], pretražit[i] po ključnom pojmu ili autoru (...). Znala bih nekad, za nadopunu nekog dijela teksta (...) pretraživat[i] baš po autoru pa mi onda bilo zgodno (...) na brzinu pregledat[i] nekakav članak da sad ne moram ga listat[i]...*

I7: *... jednostavnije mi je tako što sam neograničena vremenom, ako moram u knjižnicu, onda znam kada radi prijepodne-popodne, subotom i nedjeljom većina ne radi...*

I9: *...možete nać(i) šta god (...) vas zanima (...). I to radite od kuće.*

I14: *Mogla sam i od kuće pretraživat[i]. (...) s posla (...) odmah pregledat ključne riječi, sažetak, možda malo izvrtiti taj članak, uključit onu opciju Ctrl+F pa prema tome (...) ključne riječi ili pojmove koji se izravno tiču moje teme. Možda malo brže proći kroz sami članak ili poglavlje (...) i brže zapravo doć[i] do zaključka (...) je li to nešto što mi je potrebno, relevantno*

ili nije. (...) i odmah automatski (...) na popis referenci koje su bile korištene u tom radu, odmah njih ispretraživala i (...) onda na sljedeću kariku, novu referencu (...). U principu, ta brzina, vrijeme pristupa (...) koje je neograničeno, dakle u bilo koje doba dana, noći, kad radim. (...) i zato što (...) više literature (...) koja meni konkretno treba, ima u elektroničkom obliku.

Što se tiče prednosti korištenja informacija u tiskanom obliku, prema mišljenju jednog od ispitanika, koji je učestalije koristio informacije u tiskanom obliku, oblik informacije koji će se koristiti *dosta ovisi o temi i o području istraživanja*. U njegovom slučaju, gdje se radilo o temi iz poredbene književnosti gdje je *nekako logično da je čovjek dosta zakopan u literaturu*, misleći pri tome i na *hrpu primarne literature*, članci iz časopisa koje je također pretraživao nisu mu bili toliko bitni *jer je jednako vrijedna mogla biti neka knjiga objavljena prije pedeset ili sto godina, koliko i neki članak od prije dvije godine (I1)*.

Zanimljiva je činjenica da neki od ispitanika koji su koristili informacije podjednako, i u tiskanom i u elektroničkom obliku (I3), pa čak i oni koji su učestalije koristili informacije u elektroničkom obliku (I5), kao prednosti, odnosno razloge korištenja informacija u tiskanom obliku navode naviku:

I3: *...naviknula sam se jednostavno da imam tiskanu knjigu pred sobom.*

I5: *...kod nas koji smo nekako navikli i odrastali uz tiskanu literaturu, koji smo svojevrsni (...) ovisnici, barem o mirisu knjige ako ništa drugo, (...) čini mi se da se nekako više zbližiš s takvim izvorom (...) tiskanim, da ove elektroničke izvore više preletiš...*

poteškoće s internetom, dostupnošću, nestankom struje, ali i osobnu preferenciju prema informacijama u tiskanom obliku (I15) te da korištenje određenog oblika informacija *ovisi o tome kako čovjek čita i kako čovjek uči (I3)* s obzirom da neki od ispitanika vole podcrtavati i voditi bilješke na marginama tiskanih oblika:

I3: *Meni je lakše kad je literatura u tiskanom obliku jer onda ja sa strane podcrtavam što mi je važno, sa strane na margine pišem neke stvari koje mi kasnije dobro dođu dok pišem disertaciju i puno mi je lakše kad imam tiskanu literaturu (...) mogu ja podcrtavati i kad je u digitalnom obliku, ali nije mi to to.*

I4: *...uvijek mi je prednost tekstualno, ja sam sebi to sve printala zato što mogu više puta onda čitati, označavati, šarati.*

I15: *Ako je moje, mogu podvlačiti, pisati, zapisivati.*

3.4.1.3. Sažetak 1. istraživačkog pitanja

Iz rezultata ankete vidljivo je da ispitanici najčešće traže i pronalaze potrebne informacije ulančavanjem, odnosno praćenjem bilješki i pretragom citiranih referenci u pročitanim knjigama/člancima što potvrđuju i izjave ispitanika u intervjuu. Nadalje, izjave ispitanika u intervjuu pokazuju da veći dio ispitanika traži i pronalazi relevantne informacije i pregledavanjem knjižničnih polica.

Potom, rezultati upitnika i intervjuja potvrđuju da ispitanici najučestalije koriste relevantne informacije u elektroničkom obliku, a u intervjuu navode najčešće razloge kao što su dostupnost te mogućnost brže pretraživosti teksta.

Prema rezultatima ankete, gotovo polovica ispitanika do potrebnih informacija **uvijek** dolaze prikupljanjem bobica, odnosno pretraživanjem različitih informacijskih izvora, a najčešće *online* baza podataka s cjelovitim tekstovima i internetskih tražilica (Google i Google Scholar), a najrjeđe s pomoću muzeja i muzejskih izvora te s pomoću društvenih mreža. Također, prema rezultatima ankete i intervjuja, ispitanici vrlo rijetko do relevantnih informacija dolaze praćenjem, korištenjem popisa primatelja, odnosno s pomoću mailing liste pojedinih stručnih društava ili interesnih skupina te s pomoću usluge upozorenja u *online* bazama podataka.

Ispitanici u intervjuu češće navode korištenje Googlea, a rjeđe Google Scholar. Dok prema rezultatima dobivenim u anketi ispitanici nešto više koriste znanstvene društvene mreže od piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga, iz izjava ispitanika u intervjuu se može zaključiti da ispitanici koriste više piratske mrežne stranice znanstvenih članaka/knjiga, a rjeđe znanstvene društvene mreže za traženje relevantnih informacija.

Što se tiče osobnih kontakata, rezultati ankete pokazuju da ispitanici najčešće traže i pronalaze relevantne informacije uz pomoć mentora, a vrlo rijetko traže pomoć knjižničara.

S obzirom na navedeno hipoteza (H1 *Doktorandi do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije dolaze najčešće samostalno, pretraživanjem interneta (Google i Google Scholar), a rjeđe uz pomoć knjižničara i korištenjem online baza podataka.*) je djelomično potvrđena. Potvrđen je dio hipoteze da doktorandi do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije dolaze najčešće samostalno, pretraživanjem interneta (Google i Google Scholar), a rjeđe uz pomoć knjižničara dok dio da do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije dolaze rjeđe korištenjem *online* baza podataka nije potvrđen.

3.4.2. Istraživačko pitanje 2: Na temelju čega ispitanici odlučuju koji će informacijski izvor koristiti za pisanje disertacije?

3.4.2.1. Rezultati anketnog upitnika

Ispitanici su, odgovarajući na sljedeće pitanje, trebali pojasniti kako su donosili odluke o tome kojim će se informacijskim izvorima koristiti da bi pronašli relevantne informacije za pisanje disertacije. Najčešće su koristili izvore koji su besplatni (u otvorenom pristupu) (135, 69,6%), potom izvore koje i inače učestalo koriste (126, 64,9%), do kojih mogu brzo i jednostavno doći (121, 62,4%) te koje dobro poznaju (120, 61,9%). Nešto više od polovice ispitanika koristilo je izvore koje im je netko relevantan preporučio (mentor, kolege, knjižničari) (114, 58,8%) i s kojima su ranije bili zadovoljni (111, 57,2%). Znatno manji dio koristio se izvorima koji se jednostavno pretražuju (68, 35,1%). Dodatno su naveli da su odlučili koristiti informacijske izvore do kojih su uspjeli doći (na kojigod način). Vrijednost za sve varijable navedene su u Tablici 10.

Tablica 10. Odabir informacijskih izvora

Odabir informacijskih izvora	N	%
Koristio sam se besplatnim izvorima (u otvorenom pristupu).	135	69,6%
Koristio sam se izvorima koje učestalo koristim.	126	64,9%
Koristio sam se izvorima do kojih mogu brzo i jednostavno doći.	121	62,4%
Koristio sam se izvorima koje dobro poznajem.	120	61,9%
Koristio sam se izvorima koje mi je netko relevantan preporučio (mentor, kolege, knjižničari).	114	58,8%
Koristio sam se izvorima s kojima sam ranije bio zadovoljan.	111	57,2%
Koristio sam se izvorima koji se jednostavno pretražuju.	68	35,1%
Nešto drugo	9	4,6%

3.4.2.2. Sažetak 2. istraživačkog pitanja

Rezultati ankete pokazuju da ispitanici odlučuju koji će informacijski izvor koristiti da bi pronašli potrebne informacije za pisanje disertacije na temelju onoga što im je besplatno dostupno, odnosno u otvorenom pristupu i što učestalo koriste te do kojih mogu brzo i jednostavno doći i dobro ih poznaju, a narjeđe zbog jednostavnosti pretraživanja.

Prema tome, hipoteza (H2 Ispitanici odlučuju koji će informacijski izvor koristiti za pisanje disertacije na temelju onoga što im je poznato i učestalosti korištenja.) je potvrđena.

3.4.3. Istraživačko pitanje 3: S kojim se poteškoćama ispitanici susreću pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije?

3.4.3.1. Rezultati anketnog upitnika

3.4.3.1.1. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija

Prema rezultatima najviše je ispitanika navelo da se pri traženju i korištenju informacija najčešće susreću s poteškoćama kao što su *nemogućnost kontinuiranog rada* (pri traženju i korištenju literature za pisanje disertacije) (124, 63,9%), *nedostatak vremena* (116, 59,8%) i *poteškoće u pristupu relevantnoj znanstvenoj literaturi* (npr. pretplate na *online* baze podataka i slično) (102, 52,6%). Manje od polovice ispitanika navodi kao poteškoću ograničenu dostupnost ili nedostatak vještina za korištenje specifičnih tehnologija (npr. alati za rudarenje podataka; program (softver) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks) (85, 43,8%) dok samo osam ispitanika (4,1%) navodi nedovoljno poznavanje engleskog jezika. Ispitanici koji su odabrali odgovor *nešto drugo* naveli su kao poteškoće nedovoljno poznavanje azijskih jezika, poteškoće s administrativnim osobljem te nemogućnost pristupa *online* bazama podataka putem institucijske pretplate i za izvanredne studente u onoj mjeri kao što to imaju djelatnici, odnosno redovni doktorandi. Vrijednosti za sve varijable nalaze se u Tablici 11.

Tablica 11. Poteškoće doktoranada pri traženju i korištenju informacija

Poteškoće	N	%
nemogućnost kontinuiranog rada (traženja i korištenja literature za pisanje disertacije)	124	63,9%
nedostatak vremena	116	59,8%
poteškoće u pristupu relevantnoj znanstvenoj literaturi (npr. pretplate na <i>online</i> baze podataka i slično)	102	52,6%
ograničena dostupnost ili nedostatak vještina za korištenje specifičnih tehnologija (npr. alati za rudarenje podataka; program (softver) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks)	85	43,8%
osobni problemi (npr. financije, zdravlje, obiteljske obveze)	77	39,7%
poteškoće u pronalaženju relevantne znanstvene literature	58	29,9%
poteškoće u vrednovanju i odabiru literature	36	18,6%
nedostatak vlastitih vještina znanstvenog stila pisanja	36	18,6%
nedostatak podrške mentora pri pronalaženju relevantne literature	29	14,9%
nepostojanje podrške pri traženju informacija (odgovarajuća edukacija, usluge u knjižnici)	20	10,3%
nedostatak vlastitih vještina traženja informacija	13	6,7%
nešto drugo	9	4,6%
nedovoljno poznavanje engleskog jezika	8	4,1%

Pri odabiru poteškoća s kojima se susreću pri traženju i korištenju relevantnih informacija za pisanje disertacije, Hi-kvadrat testom utvrđena je statistički značajna razlika u odnosu na dob ($\chi^2 = 8,990$; $p = 0,003$), pri čemu su ispitanici rođeni do 1980. godine (7, 9,7%) više birali izjavu *nedovoljno poznavanje engleskog jezika* od ispitanika rođenih od 1981. godine nadalje (1, 0,8%). Također, statistički značajna razlika utvrđena je u odnosu na radno iskustvo ispitanika (status ispitanika) ($\chi^2 = 9,015$; $p = 0,003$), pri čemu su se ispitanici koji su izvanredni doktorandi (25, 27,5%) više susretali s *nedostatkom vlastitih vještina znanstvenog stila pisanja* od ispitanika koji su redovni doktorandi (11, 10,7%) (Prilog 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama – Tablica 45).

3.4.3.1.2. Vještine pri traženju i pronalaženju informacija

Potom je bilo potrebno utvrditi njihove vještine, važnost određenih vještina i te koje bi vještine ispitanici željeli usavršiti kako bi im se mogla pružiti pomoć. Stoga su ispitanici prvo trebali procijeniti vlastite vještine u traženju i pronalaženju informacija potrebnih za pisanje disertacije na skali od 1 do 5 (pri čemu je 1 – loše, a 5 – izvrsne). Nešto više od polovice ispitanika svoje vještine smatra vrlo dobrim (109, 56,2%), a nitko lošim (0, 0%). Srednja vrijednost ocjena iznosi 4,10.

Iako statistički značajna razlika nije utvrđena, ispitanici iz područja društvenih znanosti smatraju svoje vještine boljima (srednja ocjena 4,41) nego ispitanici iz područja humanističkih znanosti (srednja ocjena 4,09). Svoje vještine boljima procjenjuju redovni doktorandi (srednja ocjena 4,18) u odnosu na izvanredne (srednja ocjena 4,01), zaposleni u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti) (srednja ocjena 4,13) u odnosu na ispitanike koji nisu zaposleni u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (srednja ocjena 4,10) te one koji su bili nezaposleni tijekom pisanja disertacije (srednja ocjena 4,00). Također, svoje vještine smatraju boljima ispitanici rođeni od 1981. godine nadalje (srednja ocjena 4,16) od onih koji su rođeni do 1980. godine (srednja ocjena 4,00). Potom, ženski ispitanici (srednja ocjena 4,13) svoje vještine smatraju boljima od muških (srednja ocjena 4,05) te ispitanici koji su objavili 4 i više radova (srednja ocjena 4,15) od onih koji su objavili 2 do 3 rada (srednja ocjena 4,06) i od onih koji su objavili samo jedan ili nisu objavili nijedan rad (srednja ocjena 4,06). Vrijednost za sve varijable navedene su u Tablici 12.

Tablica 12. Procjena vlastitih vještina u traženju i pronalaženju informacija

Procjena vlastitih vještina u traženju i pronalaženju informacija	N	%
loše	0	0%
dovoljne	1	0,5%
dobre	31	16%
vrlo dobre	109	56,2%
izvrsne	53	27,3%

Nakon toga su ispitanicima postavljena dva pitanja: o važnosti različitih vještina i kompetencija potrebnih pri traženju i korištenju relevantnih informacija za pisanje disertacije i koje bi od tih vještina i kompetencija željeli unaprijediti. S jedne strane, ispitanici su trebali procijeniti važnost različitih vještina i kompetencija na skali od 1 do 5 (pri čemu je 1 – uopće nije važna, 3 – niti su važni niti su nevažni, 5 – jako je važna). Ispitanici su najvišim ocjenama ocjenjivali sljedeće vještine i kompetencije: *znati vrednovati relevantnu literaturu* (srednja ocjena 4,76), *znati gdje tražiti potrebnu literaturu (u kojim ustanovama, na kojim mrežnim stranicama i dr.)* (srednja ocjena 4,75) te *vještinu pisanja znanstvenih radova (znanstveni stil pisanja, struktura rada, citiranje)* (srednja ocjena 4,74). Kao jako važnu kompetenciju istaknuli su i *znati pronaći potrebnu literaturu u online bazama podataka* (srednja ocjena 4,63). Nešto pozitivnije ocijenili su važnost *generičkih računalnih vještina (npr. Word, Excel, Access)* (srednja ocjena 4,32) od *poznavanja autorskopiranih pitanja* (srednja ocjena 4,22). Zanimljivo je da je mišljenje ispitanika podijeljeno u odnosu na kompetenciju *znati se koristiti programom (softverom) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks)*. Dok jedna trećina (64, 33%) ima neutralan stav, tek oko četvrtine ovu kompetenciju smatra važnom (51, 26,3%). Srednja vrijednost ocjena iznosi 3,31. Također, zanimljivo je i da je raspon ocjena od uopće nije važna do jako je važna gotovo podjednak kada je riječ o kompetenciji *znati pronaći knjigu na polici* (srednja ocjena 3,10). Ispitanicima su najmanje važne *vještine organizacije i upravljanja vremenom (npr. s pomoću Pomodoro metode upravljanja vremenom ili Cornell tehnike vođenja bilježaka)* (srednja ocjena 3,01). Vrijednost za sve varijable navedene su u Tablici 13.

Tablica 13. Važnost vještina i kompetencija potrebnih pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije

Izjava	1 – Uopće nije važna		2		3		4		5 – Jako je važna		Srednja vrijednost
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	M
znati gdje tražiti potrebnu literaturu (u kojim ustanovama, na kojim mrežnim stranicama idr.)	0	0%	1	0,5%	9	4,6%	27	13,9%	157	80,9%	4,75
znati pronaći knjigu na polici	32	16,5%	36	18,6%	43	22,2%	45	23,2%	38	19,6%	3,10
znati vrednovati relevantnu literaturu	0	0%	2	1,0%	5	2,6%	29	14,9%	158	81,4%	4,76
znati se koristiti knjižničnim katalogom	8	4,1%	24	12,4%	42	21,6%	56	28,9%	64	33,0%	3,74
znati pronaći potrebnu literaturu u <i>online</i> bazama podataka	0	0%	3	1,5%	10	5,2%	41	21,1%	140	72,2%	4,63
znati se koristiti naprednim pretraživanjem (npr. s pomoću Booleovih operatora, jedinstvenih identifikatora autora kao što su ORCID, ResearcherID ili matični broj znanstvenika)	9	4,6%	18	9,3%	44	22,7%	61	31,4%	62	32,0%	3,76
znati se koristiti programom (softverom) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks)	16	8,2%	28	14,4%	64	33,0%	51	26,3%	35	18,0%	3,31
vještine organizacije i upravljanja vremenom (npr. s pomoću Pomodoro metode upravljanja vremenom ili Cornell tehnike vođenja bilježaka)	33	17,0%	34	17,5%	56	28,9%	39	20,1%	32	16,5%	3,01
generičke računalne vještine (npr. Word, Excel, Access)	3	1,5%	6	3,1%	22	11,3%	56	28,9%	107	55,2%	4,32
vještina pisanja znanstvenih radova (znanstveni stil pisanja, struktura rada, citiranje)	0	0%	0	0%	8	4,1%	33	17,0%	153	78,9%	4,74
poznavati autorskoppravna pitanja	4	2,1%	6	3,1%	26	13,4%	64	33,0%	94	48,5%	4,22

Pri procjeni važnosti različitih vještina i kompetencija potrebnih pri traženju i korištenju relevantnih informacija za pisanje disertacije, t-testom i deskriptivnom statistikom utvrđena je statistički značajna razlika u odnosu na znanstveno područje (Prilog 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama – Tablica 40), pri čemu su ispitanici iz područja humanističkih znanosti pozitivnije ocijenili kompetencije poput *znati pronaći knjige na polici* ($t = -3,722$; $p = 0,000$) i *znati se koristiti knjižničnim katalogom* ($t = -4,182$; $p = 0,000$) dok su ispitanici iz područja društvenih znanosti procijenili važnijim kompetencije *znati se koristiti naprednim pretraživanjem (npr. s pomoću Booleovih operatora, jedinstvenih identifikatora autora kao što su ORCID, ResearcherID ili matični broj znanstvenika)* ($t = 3,232$; $p = 0,001$) i *programom (softverom) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks)* ($t = 3,228$; $p = 0,001$) Vrijednosti za sve izjave nalaze se u Prilogu 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama – Tablica 40).

Za izjavu *znati pronaći knjige na polici* ANOVA analizom utvrđena je i ukupna statistički značajna razlika u odnosu na radno iskustvo (Prilog 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama – Tablica 41) između sve tri skupine ispitanika ($F = 6,078$; $p = 0,003$), pa su se Post Hoc Testom u Multiple Comparisons (Prilog 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama – Tablica 42) usporedile razlike parova kategorija. Utvrđena je statistički značajna razlika ($p = 0,004$) između ispitanika koji su za vrijeme pisanja disertacije bili zaposleni u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti) ($N = 80$; $M = 2,71$) i onih koji su bili zaposleni, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja ($N = 104$; $M = 3,38$).

Tablica 14. Aritmetička sredina i standardna devijacija za pitanje *Molimo, procijenite važnost sljedećih vještina i kompetencija potrebnih pri traženju i korištenju literature za pisanje disertacije. Važnost ocijenite u rasponu od 1 do 5, pri čemu 1 označava da Vam vještina i kompetencija koju ocjenjujete uopće nije važna, a 5 jako je važna. (p13) u odnosu na varijablu p2 (znanstveno područje)*

Izjava	t-test i deskriptivna statistika		M	SD
znati pronaći knjigu na polici	Znanstveno područje	društvene znanosti	2,78	1,313
		humanističke znanosti	3,48	1,328
znati se koristiti knjižničnim katalogom	Znanstveno područje	društvene znanosti	3,43	1,226
		humanističke znanosti	4,10	,978

Izjava	t-test i deskriptivna statistika		M	SD
znati se koristiti naprednim pretraživanjem (npr. s pomoću Booleovih operatora, jedinstvenih identifikatora autora kao što su ORCID, ResearcherID ili matični broj znanstvenika)	Znanstveno područje	društvene znanosti	4,01	1,089
		humanističke znanosti	3,49	1,129
znati se koristiti programom (softverom) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks)	Znanstveno područje	društvene znanosti	3,56	1,160
		humanističke znanosti	3,03	1,120

S druge strane, ispitanici su trebali izabrati koje bi od tih vještina i kompetencija željeli unaprijediti. Rezultati pokazuju da bi velika većina ispitanika željela *znati se koristiti programom (softverom) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks)* (117, 60,3%) i *naprednim pretraživanjem (npr. pomoću Booleovih operatora, pomoću jedinstvenih identifikatora autora kao što su ORCID, ResearcherID ili matični broj znanstvenika)* (105, 54,1%) dok bi najmanje željeli *znati pronaći knjigu na polici* (6, 3,1%).

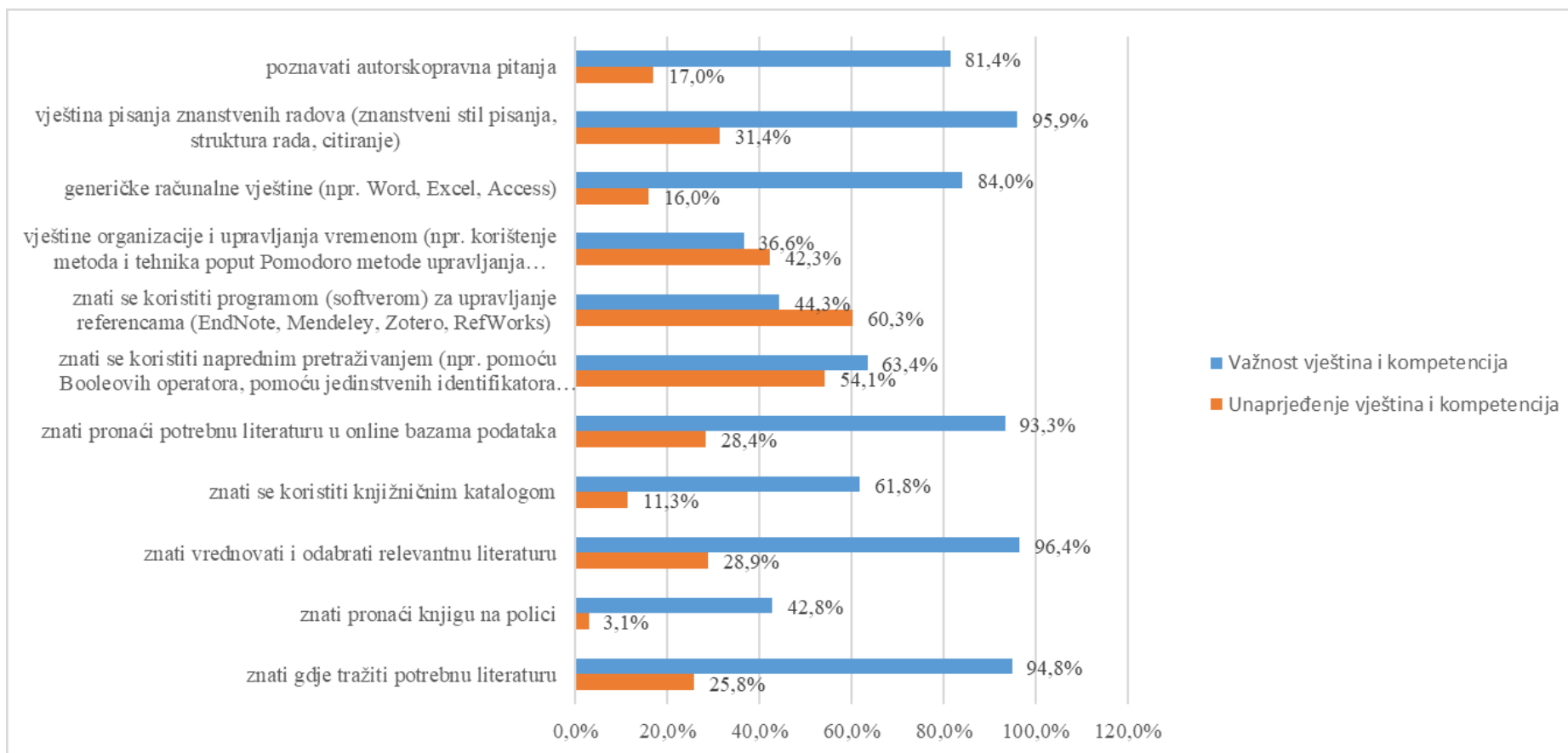
Za vještine i kompetencije koje bi željeli unaprijediti, ispitanici su dodatno naveli statističke programe, interpretiranje rezultata istraživanja u smislen i sažet tekst kao i upoznati se s novim bazama podataka. Vrijednost za sve varijable navedene su u Tablici 15.

Tablica 15. Unaprjeđenje vještina i kompetencija

Unaprjeđenje vještina i kompetencija	N	%
znati se koristiti programom (softverom) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks)	117	60,3%
znati se koristiti naprednim pretraživanjem (npr. pomoću Booleovih operatora, pomoću jedinstvenih identifikatora autora kao što su ORCID, ResearcherID ili matični broj znanstvenika)	105	54,1%
vještine organizacije i upravljanja vremenom (npr. korištenje metoda i tehnika poput Pomodoro metode upravljanja vremenom ili Cornell tehnike vođenja bilježaka)	82	42,3%
vještina pisanja znanstvenih radova (poznavati znanstveni stil pisanja, znati pravilno strukturirati rad, znati pravilno citirati korištenu literaturu)	61	31,4%
znati vrednovati i odabrati relevantnu literaturu	56	28,9%
znati pronaći potrebnu literaturu u <i>online</i> bazama podataka	55	28,4%
znati gdje tražiti potrebnu literaturu	50	25,8%
poznavati autorskoppravna pitanja	33	17,0%
generičke računalne vještine (npr. Word, Excel, Access)	31	16,0%
znati se koristiti knjižničnim katalogom	22	11,3%
nešto drugo	11	5,7%
znati pronaći knjigu na polici	6	3,1%

Za ovo pitanje je Hi-kvadrat testom (Prilog 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama Tablica 43) utvrđena rubno statistički značajna razlika za izjavu *znati vrednovati i odabrati relevantnu literaturu* u odnosu na dob ($\chi^2 = 7,822$; $p = 0,005$) pri čemu su ispitanici rođeni do 1980. godine (29, 40,3%) željeli unaprijediti navedenu kompetenciju više od ispitanika rođenih od 1981. godine nadalje (26, 21,5%). Statistički značajna razlika utvrđena je u odnosu na spol ($\chi^2 = 11,325$; $p = 0,001$), pri čemu bi ispitanici muškog spola (30, 47,6%) željeli unaprijediti *vještine pisanja znanstvenih radova (poznavati znanstveni stil pisanja, struktura rada, citiranje)* više od ispitanika ženskog spola (31, 23,7%).

Ukoliko se, pak, usporede odgovori na ta dva pitanja, moguće je uočiti značajan nesrazmjer. Naime, iako velika većina ispitanika (187, 96,4%) vještine i kompetencije poput *znati vrednovati i odabrati relevantnu literaturu* smatra važnima tek ih nešto više od četvrtine želi unaprijediti (65, 28,9%). Također, velika većina ispitanika (186, 95,9%) smatra važnima i *vještine pisanja znanstvenih radova (poznavati znanstveni stil pisanja, znati pravilno strukturirati rad, znati pravilno citirati korištenu literaturu)*, a nešto manje od trećine ispitanika (61, 31,4%) ih želi unaprijediti. Velika većina ispitanika (184, 94,8%) smatra važnima *znati gdje tražiti potrebnu literaturu* dok ih tek četvrtina želi unaprijediti (50, 25,8%). Također, velika većina ispitanika (181, 93,3%) smatra važnima *znati pronaći potrebnu literaturu u online bazama podataka* dok ih tek nešto više od četvrtine želi unaprijediti (55, 28,4%). Međutim, suprotno tome, nešto manje od polovice ispitanika procjenjuje važnima vještine i kompetencije poput *znati se koristiti programom (softverom) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks)* (86, 44,3%) dok bi više od polovice ispitanika željelo unaprijediti baš te vještine i kompetencije (117, 60,3%). Vrijednost za sve varijable navedene su na Slici 12.

Slika 12. Važnost vs. unaprjeđenje vještina i kompetencija

3.4.3.2. Rezultati polustrukturiranog individualnog intervjua

Nakon detaljnijeg pojašnjenja samog modela te svake faze pojedinačno, tijekom intervjua ispitanici su u svakoj fazi zamoljeni da opišu konkretne situacije u kojima im je bilo osobito jednostavno i/ili osobito teško doći do traženih informacija, a potom da objasne razloge zbog kojih im je bilo teško, odnosno jednostavno (tehnika kritičnih događaja). Također, ispitanici su opisali i druge poteškoće s kojima su se susretali tijekom pisanja disertacije.

3.4.3.2.1. Iniciranje ili uvođenje - prva faza ISP modela

3.4.3.2.1.1. Konkretno situacije

3.4.3.2.1.1.1. Situacije bez poteškoća

Jedan od ispitanika u ovoj fazi nije imao poteškoća jer je *sve znao unaprijed. Sve što je tražio je pronalazio i sve je potvrđivalo to što je želio raditi.* Međutim, zaključuje:

I16: *To je bilo potpuno, potpuno neznanje o onom što sad znam.*

3.4.3.2.1.1.2. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija

Ispitanici su se u prvoj fazi pri traženju i korištenju informacija najčešće susretali s jedne strane, poteškoćama u pronalaženju relevantnih informacija (I3, I13, I15) iz razloga što je tema bila nedovoljno istražena u Hrvatskoj ili relevantna literatura nije bila prevedena na hrvatski jezik:

I3: *...tada je bilo jako malo literature, općenito u Hrvatskoj, pa čak i u engleskim govornim područjima (...) ja nisam uopće imala pojma kako bi uopće došla do bilo kakve literature.*

I13: *...ono što je bilo osobito teško je nać(i) literaturu koja se tom temom bavi u hrvatskom kontekstu jer je užasno je malo i onda dobit(i) neki pregled situacije u Hrvatskoj. I ono, što je zanimljivo da ima dosta povijesnih radova koji se bave temom negdje do razdoblja 30-tih ranih i taj dio je dosta dobro pokriven. Ali recimo, od 1930-tih do danas jako malo, taj dio je meni i dalje najteži.*

I15: *Recimo jedna autorica strana, koja uopće nije prevedena. (...) uopće ni nema kod nas pa sam s tim onda imala problema.*

a s druge, velikom količinom informacija (I2, I6, I8) pa su imali poteškoće pri odabiru:

I2: *Bilo je baš jako puno literature (...) bila sam nesigurna što od toga uključiti. (...) nekako sam sve više skupljala i skupljala, ali nikako stati. (...) zbunjivala me ta količina svega toga i imala sam osjećaj da neću nikada to uspjati(i) pročitati ni sažeti i izdvojiti ono bitno.*

Navode i poteškoće u ograničenom pristupu relevantnim informacijama zbog visokih troškova međuknjižnične posudbe (I3) ili pretplate na časopise, odnosno *online* baze podataka:

I3: ...profesor mi je ... predložio ... da (...) preko sveučilišne knjižnice posudim (op. a. knjigu) od Nacionalne sveučilišne knjižnice u Londonu, ali to je neki proces koji traje jako dugo, i to je jako skupo, i meni to jednostavno nije padalo na pamet (...) Kod nas sam se doslovno mučila pet godina da uopće dođem do te jedne jedine knjige.

I12: ...da je bilo možda i malo frustracije kod pokušavanja pronalaženja te relevantne literature (...) Tako da, moram reć(i), da sam tu malo koristila onu piratsku stranicu Sci-Hub, (...) možda kojih 80% članaka, koje nisam mogla skinuti na Google Scholaru ili ResearchGate-u, ili bilo kojoj drugoj bazi, tamo su bile dostupne.

te odabiru relevantnih informacija:

I2: ...nisam bila sigurna koji su mi članci relevantni toliko za moju temu jer je, također, dosta bilo to kompleksno...

Također, ispitanici se susreću i s nedostatkom podrške drugih profesora s poslijediplomskog studija pri pronalaženju relevantnih informacija:

I3: ...nisu (profesori s poslijediplomskog studija) se baš ni potrudili da bi me usmjerili na nekoga tko bi možda bio upoznat s područjem.

ali i nedostatkom vlastitih vještina traženja informacija:

I11: Što se tiče literature, tad sam bila još ... iskreno amater u tom pogledu, u pogledu ikakvih pretraživanja...

te znanstvenog stila pisanja:

I10: ...na osnovu (op. a. sedam-osam preglednih radova) kojih je on (op. a. mentor) meni zadao zadatak određene sistematizacije tih radova. To je svrstavanje njih u određene kategorije. I to je bio jedan opsežan zadatak, gdje sam jasno znala što mi je činiti, teorijski, a onda kada sam dublje ušla, nisam baš, jedno vrijeme sam bila malo konfuzna dok nisam našla neki svoj sistem svrstavanja tih radova.

Na pitanje što su učinili u tim konkretnim situacijama u kojima su se susreli s određenim poteškoćama, jedan od ispitanika navodi da je relevantne informacije koristio tako da je pisao dio po dio disertacije:

I1: ...tako da sam ja nekako sam razdijelio odmah u svojoj glavi to na nekakve pojedine cjeline koje su kasnije postale nekakve cjeline ili ... poglavlja, podpoglavlja u doktoratu i onda sam to nekako sklapao kao mozaik ... u cjelinu.

Poteškoće pri pronalaženju potrebnih informacija zbog ograničenog pristupa neki od ispitanika riješili su uz pomoć relevantnih znanstvenika na stranim sveučilištima te odlaskom u inozemstvo uz pomoć stipendije:

I3: *Prijavljivala sam se za postdiplomski na stranim sveučilištima, uglavnom u Velikoj Britaniji i tražila sam baš profesore koji se bave mojom temom i naišla sam na par profesora. Iako su me primili na to sveučilište, nisam dobila stipendiju pa nisam mogla ić(i), ali su mi ti profesori ipak preporučili nekakvu relevantnu literaturu za moju disertaciju (...) ali sam onda na svu sreću dobila stipendiju za boravak kao gostujući doktorand na Sveučilištu u Edinburghu i tamo su u knjižnici imali tu knjigu koja je meni bila ključna za moju disertaciju (...) Kako oni imaju puno bolju knjižnicu i zapravo vam je sve dostupno, što god poželite vam je legalno dostupno unutar sveučilišta, tako da sam ja tamo se nakrcala te literature koliko god sam mogla i vratila se s tim vanjskim hard diskovima doma i na iščitavanje, tako da sam zapravo najviše tu prosperirala što se tiče i građe i svega što mi je bilo dostupno...*

Osim toga, nedostatak relevantnih informacija u knjižnicama u Hrvatskoj pokušao je riješiti uz pomoć predmetnog knjižničara u knjižnici na inozemnom sveučilištu pronalaženjem relevantnih informacija o odabranoj temi:

I3: *...koga god sam pitala u knjižnici (op. a. na stranom sveučilištu) svi su otprilike već znali, ako nisu bili upoznati tim područjem, onda bi me uputili u nekoga tko je upoznat tim područjem i onda bi oni potražili, doslovno bi mi poslali mail nakon dva dana: „Evo, našli smo vam deset knjiga koje bi vam mogle biti zanimljive.” i ja nisam mogla vjerovat(i) da to sve toliko glatko funkcionira.*

ili kupovinom vlastitim sredstvima ili uz pomoć mentora. Naime, mentor je iz sredstava dodijeljenih preko projekta nabavljao ispitaniku relevantnu literaturu za pisanje disertacije:

I15: *...neke sam kupovala preko interneta, nešto uz pomoć mentorice i ona je iz ... projekata. Kasnije se prevela jedna, čak sam nekim izdavačima pisala mailove, ako bi možda preveli, što sam vidjela da izdaju sličan taj stil knjiga, sve što mi je palo na pamet sam radila...*

3.4.3.2.1.1.3. Druge poteškoće

Osim poteškoća pri traženju i korištenju informacija, u ovoj fazi su se susretali i s drugim poteškoćama. Najčešće navode odabir teme (I1, I4, I5, I9, I12) zbog primjerice, literature koja nedovoljno potkrjepljuje ispitanikovu temu:

I1: *Tako da to je bio izvor nekakve frustracije, odnosno, možda straha ili bojazni da neću ... moći izvući suvisao doktorat iz te teme. Odnosno, moj nekakav strah je bio da bi mi se moglo dogoditi da, jednostavno, stalno dolazim do zaključka i sam: „Da, evo, tu su te poveznice, ali one nemaju nekakvu dubinu, one nisu nešto što onda može biti okosnica nekakve nove analize ili interpretacije djela”.*

ili zbog poteškoća pri pronalaženju teme koja još nije istražena:

I5: *Počela sam malo pretraživati teme koje su me zanimale na internetu i onda, naravno, u tim nekim trenucima otkriješ da je sve već obrađeno, da je o svemu već pisano. Tako da mi je tu bilo dosta teško jer sam dugo vremena nekako lutala dok si nisam definirala ono što želim.*

te odabira pristupa temi (I1, I3, I13). Naime, jedan od ispitanika se, tijekom iščitavanja relevantne literature susreo s proturječnim informacijama te nije bio siguran hoće li moći pronaći informacije koje će potkrijepiti njegovu temu istraživanja:

I1: *...ono što je tu posebno bilo zanimljivo izazovno, je to što, najčešće, u tim tekstovima koji su se dodirivali te teme, tvrdilo se da (...) nema njegovog (Oscara Wildea) značajnijeg utjecaja. Dakle, najčešće su se nizali argumenti da unatoč tomu što je on bio dosta popularan početkom 20. stoljeća kod nas, i kao kazališni pisac i kao prozni pisac, dakle, i preveden i izvođen, da zapravo, nije tu bilo više traga i sad se činilo vrlo zanimljivim za temu (...) doktorata istražiti je li doista bilo tako ili nije (...) jer se na trenutke činilo: „Pa da, ima tu nešto! Dakle, ima ta tema potencijala.” Postojao je (...) jedan samo tekst, noviji u to vrijeme, koji je pripadao jednom britanskom zborniku recepcije Wildea u europskim književnostima općenito, u kojem je jedno poglavlje o recepciji kod nas napisala jedna (...) profesorica s anglistike (...). I ja sam dosta rano otkrio taj zbornik (...) činilo mi se, na temelju tog (...) dosta kratkog njezinog teksta koji je bio i neka vrsta kataloga tih ključnih referenci onoga što su ranije, usputno, pojedini istraživači spominjali o mogućim vezama, da tu ima potencijala. Međutim, isto je glavni (...) zaključak tog njezinog poglavlja (u zborniku) (...) bio, da su to vrlo površne reference i da (...) nema tu materijala za nekakvo dublje ili šire istraživanje. (...) to je nekako bilo (...) implicirano tim cijelim člankom i podudaralo se s onim što su (...) i raniji istraživači nekako tvrdili. (...) koji su se povremeno dotaknuli te teme koja je meni sad trebala biti središnja (...) u pojedinim tekstova, uvijek bi (...) zaključak bio da (...) nema tu stvarno nekakvoga mesa.*

ili su naišli na literaturu u kojoj je već obrađena tema na način na koji su je oni željeli obraditi:

I3: *...čak sam mislila da (...) da ću morat(i) odustat(i) od te teme kako sam je ja zamislila jer je taj čovjek (autor) po naslovu napisao već to što sam ja htjela napisati...*

ili im je zbog različitih pristupa temi bilo teško pronaći vlastiti pristup odabranoj temi te temu smjestiti u određeni kontekst:

I13: *...postoje različiti pristupi, tu je postojao jedan dio konfuzije radi različitih ideoloških pristupa prostituciji i tu je trebalo dosta vremena da se pozicioniram ja, što ću ja radit(i) sa svojim istraživanjem...*

Na pitanje što su učinili u situaciji kada su se susreli s navedenim poteškoćama, jedan od ispitanika navodi da je detaljno iščitavao pronađenu literaturu:

I1: *...ja sam onda krenuo sustavno čitati tekstove koje sam nalazio po tim prvim izvorima koje sam čitao i htio sam jednostavno sam vidjeti što se točno u tim tekstovima govori i kakva će biti nekakva moja predodžba o tome. (...) I zapravo se nekako (...) prelomio taj prvotni strah hoće li tu biti ili neće materijala, tako što sam se ja sam obračunao s tim tekstovima, i sekundarnim i primarnim, i onda sam vidio (...) smatram li ja da tu (...) nečega ima ili nema. I u načelu se uvijek pokazalo da (...) tu nečega ima (...) i da postoji prostor da se analitički i interpretacijski pokaže, ako se drukčije pristupi (...) tom cijelom problemu, da (...) postoji, postoji nešto.*

dok je drugi ispitanik uz pomoć mentora odabrao drugačiji pristup pri obradi odabrane teme od onog koji je već korišten:

I3: *...na svu sreću tamo sam (op. a. na stranom sveučilištu) isto imala jako dobru mentoricu i onda smo mi od te knjige zapravo krenule kako bi ja mogla svoju disertaciju razlikovati od te knjige, gdje da se oslonim na nju, a gdje da ja krenem korak dalje i onda smo nekako uspjele napraviti nekakav okvir kako bi moja disertacija uopće trebala izgledati i na koje dijelove bi se trebala koncentrirati, na koje ne...*

Pri odabiru teme susretali su se i s poteškoćama kao što je nedostatak relevantnih znanstvenika u Hrvatskoj koji se bave temom koju je odabrao ispitanik:

I3: *...ja sam odabrala temu kojom se ne bavi nitko na našem Odsjeku...*

te nedovoljna istraženost teme u hrvatskoj znanstvenoj literaturi:

I13: *...tema koju ja radim je strašno podistražena u hrvatskom kontekstu.*

Osim toga, neki od ispitanika nisu bili zadovoljni s temom koju je odabrao mentor (I4, I14):

I4: *Područje mi nije bilo zanimljivo koliko sam ja bila mislila.*

I14: *...zato što sam shvatila da tu temu (op. a. temu koju je odabrao mentor) ne razumijem do kraja, nije mi zapravo bilo jasno što se s tom temom želi postići, koji bi bio njezin doprinos i odakle zapravo i u istraživanju krenuti.*

i komunikacijom s mentorom (I4, I12):

I4: *...imala sam sto nekakvih ideja, mentoru se to niš(ta) nije sviđalo i s mentorom nije bila komunikacija, ja bih rekla, nekako zadovoljavajuća.*

Naime, jedan od tih ispitanika smatra ulogu mentora izrazito važnom posebno ako je riječ o izvanrednim doktorandima što smatra otežavajućom okolnošću:

I4: *I mislim da je stvarno presudna ta uloga mentora. Nekako, ako se vi i on razumijete, ako ste na nekakvom sličnom nivou, onda to može ići, a ovako, jako teško jer ... ja sam neko tko radi u praksi, tko nije zaposlen na fakultetu i jako je teško izvana kad vi morate kretati zaista od same nule, da biste nešto postigli.*

Također, dvojica ispitanika nisu bili zadovoljni stručnošću mentora (i drugih profesora s poslijediplomskog studija) s obzirom na odabranu temu istraživanja (I3, I7):

I3: *Profesori (op. a. s poslijediplomskog studija) mi isto nisu znali pomoć(i) jer se time ne bave pa nisu uopće bili upoznati s područjem, a nisu se baš ni potrudili da bi me usmjerili na nekoga tko bi možda bio upoznat s područjem. (...)* (op. a. mentor) *bi mi tu i tamo poslao jedno par*

knjiga za koje on misli da bi možda bile u redu, ali onda ja vidim da to baš meni ni ne pomaže previše...

I7: ...mentor nije stručan ili nije toliko obrazovan u tom području u kojem sam odabrala temu...

Također, jedna od poteškoća s kojom se ispitanici susreću pri pisanju disertacije je i nedostatak vremena (I4, I12):

I4: ...već sam bila ... u cajtnotu nekom, a bila sam si zadala nekakav, mentalno, vremenski rok kad bi to sve više trebalo biti gotovo...

te nedovoljno poznavanje znanstvenog područja koji je obuhvaćao dio odabrane teme (I2).

I2: ...moja tema je bila dosta kompleksna koja je obuhvaćala tri velike teme. (...) I treća tema je bila psihologija za koju ja nisam bila službeno educirana.

Nedovoljnu stručnost mentora, s obzirom na temu kojom se želio baviti, ispitanik je pokušao riješiti kontaktiranjem drugih profesora na inozemnim sveučilištima koji se bave tim područjem kako bi ga uputili na relevantne informacije:

I3: Prijavljivala sam se za postdiplomski na stranim sveučilištima, uglavnom u Velikoj Britaniji i tražila sam baš profesore koji se bave mojom temom i naišla sam na par profesora (...) preporučili nekakvu relevantnu literaturu za moju disertaciju...

3.4.3.2.2. Odabiranje - druga faza ISP modela

Zanimljiva je činjenica da jedan od ispitanika ističe kako nije samo u ovoj fazi odabirao relevantne informacije za pisanje disertacije nego tijekom cijelog procesa:

I1: ...u različitim fazama rada na doktoratu sam ja bio u fazi odabiranja ili selekcije literature za pojedine segmente. Nekako se to nije dogodilo odjednom.

Također, drugi ispitanik navodi da su prva i druga faza, uvođenje i odabiranje, u njegovom slučaju, povezane jer je odmah na početku s mentorom dogovorena tema te je mentor dao jasne upute:

I10: ...točke jedan i dva su kod mene bile usko povezane. Znači iniciranje, biranje, selekcija sve je bilo dakle odmah...

3.4.3.2.2.1. Konkretno situacije

3.4.3.2.2.1.1. Situacije bez poteškoća

Jedan od ispitanika opisuje konkretnu situaciju u kojoj mu je bilo jednostavno doći do traženih informacija, odnosno određenih statističkih podataka. Naime, podatke koji su bili dostupni u fizičkom obliku ispitanik nije bio u mogućnosti prikupiti zbog pandemije i potresa

te ih je morao zatražiti od ljudi koji rade u statističkim uredima i financijskim tvrtkama unutar Hrvatske. Ispitanik ovu situaciju opisuje kao pozitivno iskustvo jer je u vrlo kratkom vremenu dobio potrebne podatke:

I14: *...jednom prilikom je održala čak i sastanak sa mnom, prikupili su podatke, tj. moja pitanja koja meni nisu bila jasna, na ono što oni nisu odmah znali odgovor javili su se kroz određeni period koji zbilja nije bio dug. ...taj dio odabiranja je zapravo bio jedan pozitivan, uključivao je zbilja širi krug ljudi.*

Drugi ispitanik navodi da u ovoj fazi pri traženju i pretraživanju nije imao poteškoća jer je, zahvaljujući mentoru, znao koje baze i koje autore treba pretraživat(i) (I4).

3.4.3.2.2.1.2. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija

Troje ispitanika (I2, I3, I7) u razgovoru navodi da su se tijekom ove faze susreli s poteškoćama pri odabiru informacija s obzirom na veliku količinu prikupljenih i dostupnih relevantnih informacija:

I2: *Zato što sam se našla sa toliko puno tih foldera i članaka koje sam htjela proći...*

I3: *...ja imam problem s tim, moram priznat, jer ja počnem čitat jednu knjigu i vidim da mi to ne paše sasvim dovoljno za moju disertaciju, ali jednostavno ne mogu je pustit dok je ne završim (...) Iako znam da mi to ne treba toliko, da mi je možda ova koju sad čitam puno važnija za disertaciju, ali svejedno stalno planiram vrijeme kad ću dovršit(i) onu od prije. Tako da imam problem s tom selekcijom...*

I7: *...bilo je i trenutaka kad mi se činilo da je toliko toga što bih mogla pronaći, pročitati*

Potom, četvero ispitanika (I2, I4, I8, I9) navodi i nedostatak vlastitih vještina znanstvenog stila pisanja pri strukturiranju disertacije:

I2: *... sve to što sam prikupila trebalo (je) znači na neki način suziti.*

ili pisanju izvornih znanstvenih radova u časopisima i/ili zbornicima tijekom poslijediplomskog studija:

I4: *...to su sve Q1 časopisi gdje vi čekate onako mjesecima na nekakvu povratnu informaciju i ispravljate sve sto puta, tako da zaista nisam znala.*

I8: *...i onda kad se krene lagano upoznavat i sa drugim kolegama, sa konferencijama ... malo tu svoju temu distribuirat napokon u javnost, i tu svoja neka razmišljanja, onda ... kreće nesigurnost jer se prima ipak neka povratna informacija koja nije nužno uvijek pozitivna.*

gdje jedan od ispitanika navodi i nedovoljno poznavanje stručne terminologije na engleskom jeziku:

I4: *...sve je na engleskom, jednostavno ništa nije bilo na hrvatskom. I nije mi problem engleski, nego jednostavno terminologija.*

Nadalje, jedan od ispitanika opisuje konkretnu situaciju u kojoj je imao poteškoća pri pronalaženju primjerice, popisa citirane literature u disertaciji iz 50-tih godina prošlog stoljeća u kojoj je *zasebno bio popis literature priložen u fasciklu*, a koji je bio zametnut u matičnoj knjižnici te ga je ispitanik uspio pronaći u drugoj knjižnici. Budući da je ta doktorska disertacija bila važna za njegovu temu često ju je koristio, a bibliografija, koja je bila u prilogu, mu je *bila vrlo korisna jer je bila vrlo štreberska, školska, potpuna i ulazila u različite, usputne, kratke osvrtne iz pojedinih novinskih tekstova s početka (op. a. prošlog) stoljeća (I1)*.

3.4.3.2.2.1.3. Druge poteškoće

Ispitanici se susreću i s drugim poteškoćama kao što je mentorov odabir teme što je za posljedicu imalo da je ispitanik *nakon nekog vremena počeo promišljati o promjeni teme (I14)*.

Također, nedovoljna istraženost teme jer je *područje istraživanja specifično i isključivo se njime bave u inozemstvu (I6)* te odabir drugačijeg pristupa temi s obzirom na pronađene informacije:

I16: *...odjedanput se pojavljuju i neki članci i istraživanja o kojima nisam prije toga imao spoznaje koje pokazuju da je nešto napravljeno što sam ja mislio da bi(h) ja treb(a)o napraviti. Pa onda malo mijenjam ideju što bi(h) ja to treb(a)o radit(i) da bude različito od onoga što se radilo...*

što je otežano zbog nedovoljnog poznavanja područja s kojim se ispitanik želi baviti:

I16: *...izlaganje na seminarima doktorskim, koje se održavalo, kritika kolega, pitanja koje postavljaju, na koja ja ne znam odgovore i dalje onda definiciju što to stvarno ja želim istraživati.*

Tijekom razgovora, opisujući rad na disertaciji, navode i nemogućnost kontinuiranog rada na disertaciji:

I1: *...kako sam ja na doktoratu radio uz posao, kojega rad na tom doktoratu nije bio sastavni dio, onda je, naravno, i ritam rada na doktoratu bio neujednačen, odnosno, bilo je faza kad sam se time uspijevaao baviti intenzivnije i faza kad se time nisam bavio uopće.*

Osim toga, jedan od ispitanika imao je poteškoće zbog osobnih problema i nedostatka vremena jer mu je *bilo u interesu završiti taj studij čim prije, zbog mogućeg zaposlenja na fakultetu (I4)*. Budući da je pisao disertaciju prema skandinavskom modelu, obveza mu je bila

objaviti tri rada. Kako nije *asistent koji je već nešto bio objavio*, nije znao procijeniti kvalitetu znanstvenih časopisa (bibliometrijski pokazatelji):

I4: *Određene časopise je on (mentor) predložio. Ja, naravno, nisam znala ništa o časopisima. Ja sam samo kroz iščitavanje mogla vidjet(i) gdje se što objavi, ali to vam je lutrija, to su sve Q1 časopisi gdje vi čekate onako mjesecima na nekakvu povratnu informaciju i ispravljate sve sto puta, tako da zaista nisam znala.*

3.4.3.2.3. Eksploracija - treća faza ISP modela

3.4.3.2.3.1. Konkretno situacije

3.4.3.2.3.1.1. Situacije bez poteškoća

Manji dio ispitanika pronalazi relevantne informacije koje potvrđuju njihove rezultate istraživanja što je bilo za neke vrlo poticajno:

I11: *...ali je bilo dosta literature, pogotovo što se tiče metodologije istraživanja koja mi je bila jako korisna (...) jer mi je ta literatura zapravo bila dokaz zašto teren izgleda tako kako izgleda i koje su to te nepredviđene okolnosti s kojim se možemo susrest(i) i da znamo ono što nas očekuje (...) to je bio vjetar u leđa...*

I12: *...uglavnom je potvrđujuća u onome što smo mi pokušavali dokazati. ... osim tog središnjeg dijela modela (...) ono što bi bio naš najjači doprinos. ... tek sam sad u toj fazi da istražim još dublje literaturu koja se bavi isključivo tim segmentima modela, tako da ne mogu reć(i) ni za ni protiv...*

3.4.3.2.3.1.2. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija

Dio ispitanika se često susretao pri traženju relevantnih informacija s informacijama koje nisu bile u skladu s njihovim prijašnjim znanjem, odnosno s proturječnim informacijama (I1, I2, I6, I7, I8, I9, I10, I13, I14, I15). Na proturječnosti ispitanici nailaze pri pronalaženju točnih bibliografskih podataka o relevantnim informacijama:

I1: *...nایدete na proturječne informacije o pojedinim tim prvim prijevodima, o nekom članku iz nekog časopisa budući da je bilo toga dosta, on (op.a. Oscar Wilde) je dosta bio preveden, dosta je bio spominjan, dosta je bio izvođen, ali teško je onda nekad ući u trag svim tim ranim, prvim izdanjima, pogotovo kad se radi o nekakvim časopisnim izdanjima ... i onda morate se vratit(i) na taj časopis pa ga prolistat(i) i vidjet(i) je li to tamo ili nije, i je li kasnijim nekakvim prepisivanjem nekakvog nepotpunog podatka, praktički bibliografskog, nastala ta nejasnoća u stručnoj literaturi.*

te u stavovima između različitih autora (I2, I7, I9, I13):

I7: *...bilo je i autora koji se među sobom nisu slagali...*

I9: *...u svim tim istraživanjima ne možete naići da se svi slažu...*

I13: *...imate dio akademije koja se zalaže za ukidanje prostitucije i drugi dio koji govori da to kao fenomen postoji, da trebamo misliti na ljudska prava osoba koje se bave prostitucijom...*

kao i u rezultatima istraživanja koje su proveli ispitanici u usporedbi s rezultatima istraživanja drugih znanstvenika:

I10: *...nailazila sam i na literaturu koja je bila potpuno oprečna onom što ja o datoj temi mislim. (...) bilo je onih koji su išli na stranu moje hipoteze ili mojih znanja, i oni koji su bili potpuno oprečni. U onima koji su bili oprečni sam pokušavala naći ... koja je to točka razmimoilaženja, bilo metodološki, bilo u nekakvom generalnom pristupu. A tamo gdje je išlo u prilog mojoj hipotezi sam pokušavala sistematizirati, odnosno vidjeti koji dijelovi se poklapaju da ih mogu koristiti kao ... čvrstu referencu.*

I14: *...sada kada smo nekakve stvari izdvojili, zapravo iz same teme, i nakon što sam zapravo prošla veliki dio istraživanja, onda sam shvatila da, i kroz same intervjuje koje provodim (...) i da ono što čitam u znanstvenoj literaturi, a odnosi se na razvijenije zemlje, veće zemlje ... nije usporedivo s nama.*

ali i u terminologiji što su pokušali riješiti dajući nekakvo svoje tumačenje i na taj način doprinos temi koju su istraživali:

I6: *...to su rasprave koje traju sad već stoljeće, jedni kažu jedno, jedni kažu drugo - terminologija. I dakle, nedostatak mog znanja i problemi terminologije, nepreciznosti kod tih autora sam rješavao jednostavno čitanjem, čitanjem, čitanjem. I onda je to u doktorskom radu dobilo treći oblik, a to je moje tumačenje.*

ili su se susretali (I5, I7, I14, I15) s velikom količinom informacija pa nisu bili sigurni koje su informacije relevantne za njihovu temu, što je zalihosno, a što ne, te koju literaturu odabrati:

I5: *...faza u kojoj sam prikupila prilično velik broj literature koja mi je bila potrebna, tako da je sad došlo do tog problema ... klasifikacije i određivanja onoga što će mi biti bitno, što mi nije bitno, jer u jednom trenu se nalaziš na ... skliskom terenu, budući da ti se sve čini važno i onda te to može odvesti u sasvim ... krive smjerove, i oduzeti ti i puno vremena, a nepotrebno. Tako da sam morala se ovdje zapravo usmjeriti na redukciju samih izvora (...) jer previše je svega toga, nisi siguran što odabrati, što ne, svjestan si da ne možeš sve iščitati što postoji. Tako da se nekako moraš sam posložiti i usmjeriti doista na ono što je u skladu sa samom temom.*

I7: *...u počecima kad sam mislila da moram pročitati čitavu knjigu, ili apsolutno sve što je neki autor napisao. Dok još nisam znala selektirati ili razlučiti bitno od nebitnog ili ono što je meni za temu bitno, definitivno sam znala odlutati daleko.*

I14: *...nisam bila sigurna je li ono što sam pronašla dovoljno dobro, dovoljno znanstveno i primjereno ... mojoj cijeloj temi...*

I15: *...da mislim možda da ima više podataka, da je bolje, pa se na kraju ispostavi da to nije dovoljno, ili da nije dobro, ili da nije ono što sam očekivala.*

Ispitanici navode da su imali poteškoće u pristupu relevantnim informacijama pa nisu mogli pronaći cjeloviti tekst nego samo njegov sažetak:

I9: *Nisam jednostavno mog(a)o doći do tih članaka.*

dok drugi navode visoke cijene znanstvenih radova (eng. *paywall*):

I6: *...to je najgora stvar, paywallovi. Jedan članak trideset do pedeset eura, a radio sam po principu, prepotstavljam kao i većina doktoranada, skinem možda dvadeset članaka od kojih mi koristi jedan-dva. Kad bi se to plaćalo, to bi bilo strašno, neisplativo.*

Osim toga, susretali su se i s poteškoćama kao što je nedovoljno poznavanje znanstvenog područja i njegove terminologije što im je bilo važno za obradu i analizu rezultata istraživanja te njihovu interpretaciju u disertaciji:

I8: *Znam da mi se dogodilo da naiđem na radove koje ne razumijem jer su na tehnički višoj razini ... ili zbog tehničkih termina, matematičkih formula ... jedan dobar dio mog doktorata se temelji na statističkim metodama i onda sam cijeli taj jedan doktorat koji je čista matematika morao ... shvatiti ... do dovoljne razine da bi(h) mogao promišljat(i) kako upotrijebit(i) te statističke metode, i to mi je bilo dosta naporno jer doktorat iz matematike je doktorat na pedeset stranica, ima jako malo teksta ima puno formula i to je doslovno ... vraćanje u osnovnu i srednju školu i učenje ponovno nekih matematičkih pojmova da bi(h) mogao shvatiti (...) do neke razine da mogu onda to argumentirat(i) i koristit(i)...*

Izjave ispitanika vezano uz opis konkretnih situacija kada im je bilo osobito teško ukazuju da su se neki od ispitanika susreli s poteškoćama pri odabiru relevantnih informacija, nedostatkom vlastitih vještina znanstvenog stila pisanja što je utjecalo na izradu nacrtu disertacije koji nije zadovoljavao određene kriterije te su bile nužne promjene u samom nacrtu, ali i sadržaju:

I6: *...kroz razgovor s mentorom, ... dodatno istraživanje literature, shvatio da to ne štima pa sam se vrać(a)o. I to sam tako tri-čet(i)ri puta. I to mi trajalo je možda godinu, godinu i pol dana. (...) To je najgora stvar, kad nakon dvije godine rada, čovjek shvati da mu teza pada u vodu zbog nekog protuargumenta (...) Imao sam takvu situaciju, ništa pre kritično, ali tu je trebalo preslagivat temu, tj. strukturu disertacije. (...) tri-četiri puta sam mijenjao shemu disertacije. (...) tu je pitanje kako ključan dio posložiti (...) ja sam htio da je 90% disertacije te nove spoznaje, koje su ono iz vanjske literature, ali nisam smio, morao sam prilagodit(i). Dakle, morao sam prilagodit(i) strukturu disertacije da udovoljim gabaritima koji su propisani pravilnicima. I imao sam problema sa sadržajno (op.a. sadržajem), neke nekonzistencije dorađivat(i).*

Ispitanik je ponovno pregledavao i iščitavao relevantne informacije koje su bile dostupne samo na engleskom jeziku:

I6: *Zbog tog sam na kraju produžio jednu godinu. (...) Isključivo sam sam prolazio literaturu, sam(o) čit(a)o, čit(a)o, čit(a)o. ...nisam čitao našu literaturu jer nema, nego isključivo na engleskom jeziku.*

Jedan od ispitanika navodi da nije dovoljno samo koristiti relevantne informacije nego i kritički razmišljati što, prema izjavi ispitanika, njemu nedostaje i treba razvijati:

I12: *...u čemu se još prilično moram i razvijati sama, to je to kritičko razmišljanje ... stvaranje nekakvih vlastitih zaključaka ili sudova o pročitanoj literaturi ... povezivanje literature, da to ima nekakav logički slijed ... više se tu iznosi vlastito mišljenje, koje se onda potkrjepljuje sa argumentima i sa literaturom, nego da samo navodite literature...*

Također, vrlo usko područje istraživanja te specifičnost teme poteškoća je s kojom se ispitanici susreću i u ovoj fazi zbog koje otežano pronalaze literaturu o sličnim istraživanjima kako bi pronašli odgovarajući model te istraživačke metode i tehnike koje mogu primijeniti u svom istraživanju:

I16: *...kod nas radova ima malo ... takvih članaka i u svijetu ima malo. (...) Onda se ti izvori nađu u nekim doktorskim radovima objavljenim u Koreji. Uglavnom sam onda završio na doktorskim radovima koji su pokrivali slično područje na (...)malim američkim sveučilištima. (...) Ja sam prikupljao, probao složiti nekakav koncept koji bi dao nekakav jasan odgovor. Ono što u tom trenutku se pojavilo i što je mentor upozoravao da mi moramo (...) krenuti u kvantitativno istraživanje(...) ja sam krenuo u istraživanja različitih upitnika koji mogu utvrditi nekakve pretpostavke ... i kako su oni napravljeni (...) svi u svom zaključku imaju da im je uzorak bio premali ... da bi trebalo raditi na većem uzorku i svi su zapravo stavljali ograde na instrumente koji su koristili. (...) odlučio se za nekakav model kojim bi mogao dalje nastaviti.*

3.4.3.2.3.1.3. Druge poteškoće

Jedan od ispitanika se, osim s traženjem i korištenjem informacija susreo i s drugim poteškoćama, primjerice s nedostatkom vremena zbog dugotrajnog recenzijskog postupaka pri objavi izvornih znanstvenih radova u okviru disertacije prema skandinavskom modelu, ali i osobnim problemima kao što su radne obveze:

I4: *...jednostavno zbog nedostatka vremena ... Ja sam tad dosta i na faksu držala nastavu, bila sam iscrpljena. ...date se u nešto 100%, ali čovjek se troši pored redovnog posla, faksa... I još smo tad forsirali silno sve te konferencije i stalno smo pisali članke da bi se to sve stiglo poslat, pola godine vam treba samo za proceduru i onda još dok sačekate da se objavi, godina dana prođe dok si rek(a)o keks. (...) nisam znala hoće li se to sve objaviti...*

Drugi ispitanik (I9) navodi da je za ovu fazu karakteristično dugotrajno iščitavanje literature te je bilo potrebno poznavanje engleskog jezika na kojem je dostupna većina relevantnih informacija. Potom, jedan od ispitanika, s obzirom da je u ovoj fazi proveo terensko istraživanje, opisuje s kojim se poteškoćama susreo na terenu gdje je proveo istraživanje s osobama starije životne dobi:

I11: *Radim sa govornom zajednicom (...) koja je pretrpila gubitak govora upravo zbog rata. (...) meni su dolazile i druge teme pod tepih (...) rad s ljudima, s govornicima, donosi puno nepredviđenih situacija Prije svega ja imam grupu starosne dobi od 70 plus. ... i fizički su nemoćniji i njihova je koncentracija ograničena. ... njihov dolazak na sastanak sa mnom je isto ograničen, u tom slučaju sam ja išla kod njih. A što se tiče tih kao nekih nepredviđenih okolnosti tokom istraživanja na terenu je mjesto odabira provođenja intervjua, od kafića do terase, do dolaženja susjeda ... to je čar terena, ali idealno ne može bit(i), al(i) mi trebamo iz toga izvuć(i) ono najbolje, i koliko god je bilo u tom trenutku otežavajuće, bila sam spremnija za kasnije...*

Također, ispitanici (I12) navode i nedostatak podrške mentora te lošu komunikaciju što je uzrokovalo promjenu i izbor novog mentora:

I12: *...ja napišem deset stranica teksta, ona će na to vratiti dvadeset stranica komentara. I tako smo se vrtile jedno godinu, godinu i pol. I ona sama se počela gubit. (...) to je bila priča bez kraja. ... ja više psihički nisam mogla, i rekla sam da moram promijenit(i) mentora. I ona je tu isto radila malo probleme, nije isprva htjela pa je onda htjela stavit(i) autorska prava na temu, pa čak da promijenim i skroz temu, što je onda, sad moja sadašnja mentorica rekla da ne dolazi u obzir jer ona nije autor uopće tog koncepta i to je nedozvoljivo. Pa smo u biti izvukle jedan segment te prijašnje teme i tu smo nastavile sa istraživanjem.*

Jedan od ispitanika navodi i osobne probleme (zdravlje):

I6: *...jer nakon dugo godina čitanja u elektroničkom obliku oči su mi o(ti)šle...*

3.4.3.2.3.2. Pohranjivanje informacija

Dubinskim pretraživanjem i traženjem relevantnih informacija ispitanici su pronalazili relevantne informacije koje je velika većina ispitanika pohranjivala u mape na računalu (I1, I3, I5, I6, I7, I9, I10, I11, I12, I13, I14, I16) koje su bile raspoređene po određenim temama:

I1: *...imao sam mapu, pa onda nekoliko podmapa u koje sam pohranjivao knjige koje bih nalazio i članke, bilo po tim stranicama na kojima se razmjenjuju te piratske inačice knjiga i članaka, bilo ove članke koje sam skidao sa ovih službenih stranica ... na kojima su dostupni razni brojevi znanstvenih časopisa...*

I5: *Pohranjivala sam na računalu u različitim mapama, tematski razrađenima. Nastojala sam ... si stvoriti nekakav sličan sustav kao u knjižnici, po nekim područjima, predmetima ... da se lakše mogu snaći.*

I14: *Sve što sam pronašla, a da je vezano uz temu, sve što je bilo moguće ... bi si skinula, sačuvala. Sve vezano za doktorat ... je pohranjeno ... na tri različita mjesta iz mjera predostrožnosti.*

Jedan dio ih je pohranjivao u spremnik za pohranu u oblaku Dropbox (I2, I4) gdje su ispitanici potrebne informacije također rasporedili u mape, ali su također, koristili i vanjske diskove za pohranu informacija:

I2: *...imala sam folder na Dropboxu i u svakom folderu sam imala različite teme. (...) i onda sam unutar tih foldera imala opet pod foldere u koje bih izdvojila „Za doktorat”, što sam znala da će mi biti u doktoratu, onda „Možda”, baš se tako i zvalo „Možda” i „Zanimljivo za buduće radove” ... što sam znala da mi ne stane u doktorat. ... na tom sam principu radila selekciju onoga što mi je najvažnije bilo i ono što je manje, ne bih rekla manje važno, ali u tom trenu sam znala da mi neće biti potrebno za doktorat. ... to mi je bilo na Dropboxu i back up na vanjskim diskovima. A što se tiče poveznica na neke zanimljive ... časopise ... onda sam to morala isto sačuvat(i) ... tako da imam Evernote i tu isto foldere koji su se isto zvali kao ... na Dropboxu i tamo sam stavljala linkove.*

i dijelili datoteke sa svojim mentorom, što se, prema izjavi jednog ispitanika pokazalo vrlo korisnim:

I4: *...mi smo funkcionirali preko Dropboxa. ... on (op.a. mentor) je napravio mapu (...) I onda bismo imali po mapama određene teme, po mapama određene časopise...*

dok su se drugi koristili programom za upravljanje referencama Mendeley (I8):

I8: *...to mi je bila neka moja baza u koju sam svaki članak koji sam smatrao da je relevantan ubacivao u Mendeley i onda sam ga koristio često, kad mi je nešto trebalo, neki pojam ili neki segment (...) To mi je bilo super ... jer sad imam neku svoju bazu sve te literature...*

Jedan od ispitanika koristio je i program za rudarenje podataka KNIME, ali je odustao zbog toga što mu se korištenje tog programa činilo vrlo složenim:

I16: *...alat koji mi omogućava da odmah to spremam i bilježim i reference i dijelove teksta koji su mi važni. ... KNIME, čini mi se. To je jedan od alata koji mi je (op. a. kolegica s poslijediplomskog studija) preporučila, pa sam ja onda s njim ... u početku radio i pokušao to organizirati. Moram priznati da me ta organizacija nije privukla, da sam ja i dalje ostao na kraju sa jednim dokumentom, jednim Word dokumentom koji vodi evidenciju o svim mojim ostalim dokumentima. Dakle, prilično starinskom metodom, ali je meni tako prikladno jer je onda mogu isprintat(i) pa je mogu čitat(i). Na ekranu mi je lijepo, brzo mogu pretražiti, ali na kraju ipak volim vidjeti na papiru, onda imam širi pregled.*

Dvoje ispitanika navodi da je potrebne informacije pohranjivao u mape na računalu, ali i tiskao te pohranjivao u registratore i to većinom sadržaj vezan uz istraživanje:

I7: *Imam i mape na računalu, imam i registratore. Ovisi za što mi je trebalo. ... ja sam imala puno audio-vizualnog materijala kojeg je trebalo transkribirati pa mi je onda bilo lakše zapisivati i onda naknadno upisivati u Word dokument, nego da automatski odmah sve pišem na računalo.*

I11: *...u početku (op. a. ispitanik je prvo proveo terensko istraživanje) ... kad sam bila više usmjerena na taj jezični dio i lokalne autore, onda sam imala više kod nas dole (op. a. ispitanik trenutno živi u inozemstvu) u fizičkom obliku, pa sam tako ... stvorila jedan dio arhive skupljala sam u registratore.*

3.4.3.2.3.3. Vođenje bilješki

Iako svaki od ispitanika ima svoj način vođenja bilješki na što je utjecalo prijašnje iskustvo stečeno tijekom preddiplomskog i diplomskog studija (I1), ali i savjet mentora (I2) ili kolega s poslijediplomskog studija te s obzirom na dostupnost različitih suvremenih alata, iz razgovora s ispitanicima vidljivo je da je većina vodila bilješke na način da je otisnula potreban članak ili knjigu, a potom rukom označavala dijelove teksta i pisala komentare na marginama (I3, I4, I5, I6, I7, I9, I10, I11, I12, I15, I16):

I4: *...uvijek mi je prednost tekstualno, ja sam sebi to sve printala zato što mogu više puta onda čitati, označavati, šarati...*

I12: *...meni je još uvijek lakše radit(i) na isprintanim materijalima, nego ... za računalom pa onda radit(i) one silne komentare, pa označavat(i) tekst. ...stara škola sam, ja to rađe rukom pa bilježim na papiru.*

I15: *...više sam printala. Ja volim ... rukom i podvlačiti i više sam rukom bilješke. Jest da je dugotrajnije, ali tako više pamtim i ... to mi je jednostavno, meni je to bolje ... iako stvarno traje duže ... zapravo volim imat ... isprintano ili moje da mogu podvlačiti, pisati, izvlačiti ... bilješke.*

I16: *Na ekranu mi je lijepo, brzo mogu pretražiti, ali na kraju ipak volim vidjeti na papiru, onda imam širi pregled.*

Dio ispitanika je vodio bilješke i ručno, ali i na računalu (I3, I6, I7, I11) komentirajući pročitano, bilježeći citate, a potom i bibliografske podatke:

I3: *...onu literaturu koju smatram ključnom ... to volim proč(i) onako od korica do korica jako detaljno i onda si ... vadim odmah reference i citate koje bih mogla upotrijebiti u disertaciji, pišem odmah natuknice tipa "u tom poglavlju tvrdi to i to", i onda si sa strane pišem odmah koje su to stranice da kasnije ne moram tražiti i ... ako imam nekakvih problema s tim što taj autor tvrdi, odmah si to zapišem sa strane, ali obično nekom drugom bojom ili stavim u zagradu da znam da je to moje mišljenje, ne njegovo. Ako imam nekakvih pitanja ili problema ili argumenata koji bi mi mogli isto koristiti da ih razradim u disertaciji, npr. da se referiram na to što on tvrdi pa ukazuje na nekakve probleme ili možda imam nekakve argumente kojima bi dodatno potkrijepila to što on tvrdi ... odmah si to zapišem ... dok vodim bilješke. (...) Uglavnom rukom, al(i) u zadnje vrijeme sam počela na računalu.*

I6: *...otvorim u PDF readeru, mogu si komentirat(i), mogu si bilježit(i). (...) koristio sam, elektronički oblik, čitam rad, radim si bilješke i u samom dokumentu i sebi. (...) I rukom, ali i elektronički.*

I7: *Na kraju čitavog procesa sam počela bilježiti u računalu, a prije ... godinu dana, isključivo olovkom i to mi je bilo jednostavnije. ... voljela sam imati sve u fizičkom obliku, što sam imala i u PDF-ovima na laptopu. ... voljela sam imati printani članak ili knjigu na kojoj bi onda ... bilježila nekakve osnovne, ključne pojmove ili nešto što mi je padalo na pamet, neku ideju ... i onda bih naknadno, ... bilježila uvijek ili citat ili neka istraživačka pitanja koja su mi se nametnula ... i broj stranice i one neke osnovne podatke o jedinici literature, da mi onda kasnije bude lakše, kada budem počela pisati. ... to sam isto vrlo brzo skužila da moram početi zapisivati i broj stranice, nisam to radila u početku.*

Troje ispitanika je vodilo bilješke isključivo na računalu (I2, I5, I14):

I2: *...u toj mojoj tablici ... imala sam ... kolonu Rezultati koje sam znala da će mi trebati za kasnije ... bilo je nekih autora koji ... nisu bili u skladu s očekivanjima prethodne literature, ali ja još uvijek ... nisam znala kakvi će biti moji rezultati, ali sam to sve evidentirala.(...) mislim da sam (se) tu najviše potrudila ... zbog toga što sam znala ... ako to dobro pripreim, kad budem radila raspravu i povezivanje mojih rezultata sa prethodnom literaturom, da će mi te moje bilješke najviše koristiti. (...) imala (op. a. sam) dobar taj neki koncept vođenja bilješki koji sam zapravo naučila od mentora koji mi je dao te neke savjete što da u tom pregledu, u tom čitanju izdvajam u tu tablicu što sam radila.*

I5: *...nekako sam funkcionirala kao brainstorming. Sve što mi padne na pamet si prvo zabilježim, ali samo bilješke iz literature sam najčešće vodila na računalu.*

I14: *Printala jesam iz razloga što ne mogu čitati na ekranu i lakše mi je recimo podcrtavati, voditi bilješke na fizičkom papiru (...) Printala sam samo u trenucima kada bih brzinski, letimično prešla taj članak i vidjela da mi može odgovarati za temu, u tom trenutku bi ga isprintala i pročitala, podcrtavala što mi je bilo bitno, ali bilješke nisam vodila na papiru, nego sam si bilješke automatski pisala na računalu.*

Dvoje ispitanika (I8, I13) navodi da su rijetko vodili bilješke o pročitanoj nego su u dokument (buduća doktorska disertacija) izravno pisali pa su zbog toga imali otvoreno nekoliko kartica na računalu:

I8: *...u početku, malo. (...) pa sam odustao iako kasnije mi je to čak i koristilo, kad sam krenuo pisat(i), ali drago mi je da sam odust(a)o jer mislim da je bilo pametnije da stvarno krenem pisat(i) i ... neko poglavlje je bilo doslovno samo puno bilješki ili nekih natuknica, sve žuto podcrtano ili sa komentarima ... To sam radio već u samom dokumentu...*

I13: *...ako je baš sad nešto zafркano, dok pišem imam neki rokovnik na koji ću nešto zapisat(i), ali ne vodim sustavne bilješke. Znači, čitam literaturu, onda pišem, onda se vraćam u literaturu, provjeravam svoju argumentaciju i obično ... na takav način radim, nisam baš pretjerano dobro organizirana. (...) najveći moj doseg je da povremeno označim, podcrtam, nekom bojom neke važne dijelove ... ako pročitam nešto što mi je važno, onda otprilike znam ... nekako mi se u glavi to posloži gdje sam to pročitala, onda kad pišem se vraćam u literaturu i to provjeravam. ... ne izvlačim bitne stvari iz tekstova, ne radim to. (...) imam 300 tabova otvorenih kad nešto radim.*

Zanimljiva je činjenica da je troje ispitanika vodilo bilješke o pročitanoj rukom (I1, I4, I9) u bilježnicama. Ispitanici su bilježili rukom bibliografske podatke, citate, ali i komentare o pročitanoj:

I1: *...imao sam jednu dosta debelu bilježnicu od početka u koju sam ... zapisivao, manje čak bilješke čitajući literaturu, a više bilješke o literaturi općenito, imena pojedinih autora, imena knjiga, imena članaka i slično ... to mi je ... bila glavna bilježnica ... kojoj bih se vratio jer sam znao onda da tamo postoji bilješka, sjetio bih se (...) to mi je bila kao nekakva baza papirnata koju bih onda nosio sa sobom (...) centralna bilježnica za bilježenje bibliografskih podataka i često onda nekakvih poveznica ... moja metoda je uvijek, što se tiče samog istraživanja*

literature, pretraživanja itd., da čitajući tekstove, ja vodim bilješku uvijek rukom, a ne, tipkajući u dokumentu ... s vremenom su se, naravno, nagomilali ti fascikli ... sa gomilama tih papira s mojim bilješkama ... jer ja sam takav tip kojemu to odgovara, dosta vizualno da to bude razbacano često po papiru, ali u mojoj glavi to nekako ima smisla i onda sam se često kasnije znao vraćati tim bilješkama pa drugom bojom kemijske podcrtavati pojedine dijelove pojedinih citata, nadodavat neke svoje dodatne komentare i onda bi se tu vidjelo i te vremenske razlike u tom nekakvom prvom čitanju, drugom povratku na pojedini komadić teksta...

prevodili pročitane članke s engleskog na hrvatski kako bi kasnije mogli označavati određene dijelove teksta:

I4: Imala sam ... dvije debele bilježnice. ...što se tiče ovog teorijskog dijela ... i kako je to sve bilo na engleskom, ja sam imala potrebu sebi to na hrvatski prevest(i). I onda sam si tako, po nekim područjima, rukom pisala u bilježnicu. (...) Meni je nekako uvijek bilo lakše rukom. Ja sam vizualni tip pa sam voljela puno po tome šarati, jednom bojom, drugom bojom, kasnije isticati autore, pojedine pojmove.

3.4.3.2.4. Formuliranje - četvrta faza ISP modela

Većina ispitanika je u razgovoru ovu fazu opisala kao fazu u kojoj su radili na temi disertacije, odnosno prijavljivali i branili temu (sinopsis) disertacije te nakon odobrenja i obrane teme (sinopsisa) započeli s izradom disertacije.

Jedan od ispitanika opisuje ovu fazu kao fazu u kojoj je tema usko specificirana i gdje doktorand traži određene informacije koristeći relevantne informacijske izvore kao što su znanstvene baze podataka, ali i internetske tražilice kao što je Google pa čak i nerelevantne informacijske izvore kao što je Wikipedia:

I8: ...to je možda ... faza nakon obrane sinopsisa kad je već ... uspješno obranjen sinopsis, pa onda je dovoljno (op.a. tema) sužena da se treba posvetit(i) istraživanju literature koja je usko specifična (...) i to je zapravo bio samo ... nastavak ovog do sada. I ako je ovaj prethodni dio dobro odrađen ... prikupljeno dovoljno informacija, čak i nije ... toliko teško ... samo nastavit(i) ... to je ona faza di (gdje) se prebacuje iz općenito pretraživanja baza, interneta, korištenja Googla, doslovno upisivanja pojmova koji nas zanimaju pa korištenje i Wikipedie i drugih enciklopedija i foruma ... čak i novinskih članaka (...) sada se ulazi, barem sam ja tako, u onaj dio da se gledaju reference u ... člancima koji su posebno zanimljivi, i onda se idu ti posebni članci birat(i), i onda gledat(i) da li je nešto tu što je zanimljivo ili korisno ... specifično za tu temu koja je izabrana...

3.4.3.2.4.1. Konkretno situacije

3.4.3.2.4.1.1. Situacije bez poteškoća

Samo dvoje ispitanika navodi da u ovoj fazi nisu imali poteškoće jer su prikupili veći dio relevantne literature koju su iščitavali te potom pisali sinopsis:

I12: ...*mislim da je ovo sad već bila jedna lakša faza za obradu. ... nekakav gro te literature, koju koristim, koju analiziram, obrađujem, je već prikupljen. Tako da ovdje je sad trebalo možda još nekakve dodatne, popratne članke, čisto da argumentiram, možda ovom recentnijom literaturom ... unazad tri-četiri godine, ... da dođemo do zaključka ... što je uistinu postignuto po pitanju teme u zadnjih par godina. (...) ovo kad je bilo baš samo formuliranje, oblikovanje teme, tu nije bilo više nekih poteškoća.*

I15: ...*tu mi je više jednostavno nego komplicirano jer sam manje više znala i prije toga skupljala i čitala pa sam na osnovu toga onda taj sinopsis pravila tako da to nije toliko.*

3.4.3.2.4.1.2. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija

Opisujući konkretne situacije u ovoj fazi, ispitanici su se često susretali s poteškoćama poput strukturiranja sinopsisa, sažimanja velike količine relevantnih informacija s obzirom na zadane upute (točno određen broj znakova i broj referenci):

I4: ...*u toj fazi, ja sam morala predati sinopsis istraživanja gdje sam morala ukratko, a to je onda najveći problem, kad vi morate ukratko nešto ... a vi ne znate ni naširoko dokle će to ići.*

ili nisu bili sigurni koje su informacije relevantne za njihovu temu, što je zalihosno, a što ne i što odabrati:

I14: ...*u trenutku pisanja ... tog sinopsisa mi je najviše smetalo to nekakvo ograničavanje prema kriterijima i broju znakova, dakle velika, široka tema, trebala se suziti(i) u ... vrlo mala poglavlja (...) nisam bila sigurna koji dio izostaviti, koji ne izostaviti, je li ono što sam navela u tom dijelu ispravno ili sam možda trebala nešto drugo ubaciti, a ovo napisano izostaviti.*

kao i nedostatak vlastitih vještina znanstvenog stila pisanja što je utjecalo da sinopsis nije zadovoljavao određene kriterije:

I11: ...*došla sam do dijela gdje sam stala pisat(i) sinopsis (...) Ja sam se oslonila na Google, na Googleu je to bilo isto onako površno, dvije-tri stranice. I moj sinopsis, pisanje je bilo bez cilja, ja nisam znala kako izgleda struktura, kad sam ga napisala (...) Taj moj prvi sinopsis kad sam predala je bio nezadovoljavajući (...) ja sam poznavala samo sinopsis (op. a. ispitanik je za upis na poslijediplomski studij morao napisati prijedlog okvirne teme disertacije) koji sam ja prvotno napisala pa sam ga samo proširila još više, a na kraju se pokazalo da to nije to i da je to trebalo ... drugačije izgledat(i) jer je on bio poprilično i dalje općenit, a premalo usmjeren na temu koju ... koju sam ja izabrala da će biti konačna i ta konačna literatura koja je tad već trebala biti pretražena i odabrana.*

Iako su postojale određene poteškoće u strukturiranju rada (sinopsisa):

I13: *Postoj(a)o je neki problem dok sam ja sjela to i posložila dok mi se u glavi posložilo da sjednem i da napišem, ali nisam u smislu literature tu imala nikakav problem.*

izjave dvojice ispitanika (I7, I13) ukazuju da su imali veće poteškoće u pronalaženju relevantnih informacija potrebnih za pisanje sinopsisa zbog usko specificirane teme:

I7: *...malo ljudi koji se bave time u mom području, odnosno iz te perspektive kojom se ja inače bavim, i ne samo kod nas. u Hrvatskoj, nego i vani. Tako da ... sve što sam mogla prikupiti do tad, jako, jako je široko i trebalo mi je jako puno vremena da suzim to na nešto što bi meni koristilo.*

koje se ne odnose nužno na znanstvene informacije nego i na službene podatke:

I13: *...taj problem koji ... sam imala je bilo ... baš u formulaciji sinopsisa ... u tom trenutku sam ja formulirala svoju temu, ja sam tu već bila O.K. što se tiče literature, ja sam bila sve pročitala. (...) kako nedostaje informacija o hrvatskom kontekstu. ...postoji jedan određeni problem da, kad pišete neki povijesni kontekst, imate više informacija nego kad pišete suvremeni kontekst, ali to znači ne samo literature nego doslovno informacija, znači nekakvih činjeničnih, iz različitih izvora podataka. Ne nužno samo akademske literature. Strašno je malo pouzdanih podataka.*

3.4.3.2.4.1.3. Druge poteškoće

Neki od ispitanika su se, osim s traženjem i korištenjem informacija susretali i s drugim poteškoćama kao što je nedostatak vremena zbog radnih obveza:

I4: *...gdje sam ja rekla otprilike koje su moje mogućnosti, s obzirom na okolnosti posla ... što bih ja tu još mogla napraviti. Tako da, tu se sjećam da mi je bilo samo više da se dogovorimo što ćemo i kako ćemo...*

ali i nemogućnost kontinuiranog rada na sinopsisu te nedostatka pomoći mentora pri pisanju sinopsisa:

I11: *To je bila situacija kad je moja mentorica bila na porodiljnom dopustu (...) meni je predstojao još sinopsis obraniti da bi ja kasnije mogla pristupiti početku pisanja i ... finalizaciji traženja literature konačne, a kad sam ja ostala bez podrške (...) još prije nego što je mentorica otišla na porodiljni ... moj studij postao onako pasivan. (...) ... nisam od nje (op. a. mentorice) dobila upute i onda sam se ja oslonila na Google. ... ona je meni ... poslala ... svoj, a taj sinopsis koji je moja mentorica predala, ... deset godina prije mene, je izgledao potpuno drukčije i poprilično sažeto (...) a koji sam ja predala ... to je bilo možda do petnaestak stranica i to nije izgledalo onako kako je meni trebalo, niti sam ja znala ... kako bi jedan sinopsis trebao izgledati. (...) krenula sam kasno s njim pa sam tu i ja kriva definitivno što se tiče početka pisanja jer biti student, izvanredni, raditi neki sasvim drugi posao i biti na doktoratu, teren, ispiti, radovi, jako teško (...) kada radite ovako ... u fazama, onda vam je teško počet(i) s nečim, tako meni sa sinopsisom. (...) moj neslužbeni komentor ... je rekao ... da sam podbacila. Na što sam ja rekla da ja se nisam imala na koga osloniti da ja nekog pitam kako bi to trebalo izgledati(i), što ja trebam točno sažet(i) u njemu, što ću ja raditi(i).*

Osim toga, jedan od ispitanika navodi i poteškoće pri odabiru metodologije, odnosno valjanog mjernog instrumenta koji bi koristio u vlastitom istraživanju:

I16: *Ja sam do te faze bio već uvjeren da znam koji će mi biti instrumenti kojim ću verificirati taj svoj rad dok nisam ... slučajno na(i)šao na članak koji govori o ... instrumentima koji omogućuju validaciju (...) instrumenata koji se koristili u zadnjih 20 godina, da bi onda u tom članku se spomenula jedna metodologija koja je meni bila zanimljiva ... Ja sam onda išao dalje pretraživati internet i našao dva doktorata koji su koristili taj instrument u kojem, naravno, nikakvih instrumenta nije bilo. ... ali onda sam slučajno u tom dijelu doktorata našao da je autor napisao da je zatražio od autora instrumenta suglasnost da koristi instrument koji mu je onda tu suglasnost dao. ... pa sam onda ja isto to napravio (...) u roku od dva dana stigao je i instrument i elementi kako se može koristiti. ... sad sam imao instrument ... koji je u literaturi verificiran...*

3.4.3.2.5. Prikupljanje - peta faza ISP modela

3.4.3.2.5.1. Konkretno situacije

3.4.3.2.5.1.1. Situacije bez poteškoća

Tijekom razgovora dio ispitanika (I1, I8, I14) ovu fazu smatra zanimljivom jer iščitavanjem relevantne literature dolaze do novih spoznaja, povezuju staro i novo znanje, kritički razmišljaju te zaključuju na temelju prikupljenih informacija:

I1: *...meni su najzanimljiviji bili ... dijelovi u kojima čovjek analizira nekakve tekstove, navodi nekakve zajedničke motive koji ranije nisu bili prepoznati, prikazujući ... na jedan drukčiji način nego što je on najčešće prikazivan ... u dosadašnjim radovima, povijestima književnosti...*

I8: *...to mi je super (...) povezivat(i) ono naučeno sa prikupljenim podacima i dolaziti do nekih novih spoznaja ... to mi je baš zanimljivo. Imao sam baš puno tih testiranja sa razno raznim statističkim metodama koje su onda kasnije analizirane, opisivani rezultati i doneseni neki zaključci...*

i postaju svjesni rezultata vlastitoga rada što je pozitivno utjecalo na njih:

I14: *...u mom slučaju, provedeno je dubinsko veliko istraživanje ... statističkih podataka, ali na kraju su se provodili intervjui koji su zapravo dali tu nekakvu završnu sliku. (...) Da su mi njihovi odgovori u intervjuu potvrda da ono što sam do sada analizirala i onako kako sam ja tada gledala na to, da jesam bila u pravu (...) Dobila sam tu neku širu sliku i zapravo potvrdu da je stvar zapravo vrlo zanimljiva...*

3.4.3.2.5.1.2. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija

Iz izjava ispitanika može se zaključiti da su se i u ovoj fazi susretali s proturječnim informacijama poput konkretnih podataka o primjerice, godini izvedbe ili prijevoda djela, godini izdanja i sl.:

I1: *...to su bili ... dijelovi ... u kojima su se jednostavno prikazivali podatci o recepciji. ... vrlo suho, vrlo faktografski, ... te godine je prvi put izvedena ta predstava, u prijevodu toga i toga, onda je izvedena sve skupa dvanaest puta, a ova kratka priča je u prijevodu toga i toga prvi put objavljena u tom i tom časopisu, pa onda ponovno pola godine kasnije u onom časopisu, ... zato što ... čovjek ima osjećaj da ... treba iznijeti nekakve konkretne podatke, a koji, naravno, mogu biti nekad možda i netočni ... ako se oslanja samo na takve nekakve gole podatke koji su se već javljali u literaturi, pa onda sam prepozna da tu postoje neka proturječja, naravno da se pita: „Koliko je to pouzdano? Mogu li uvijek prenijeti takav podatak na temelju postojeće, vrlo oskudne sekundarne literature o tome? Bolje da sam odem vidjet je li to tako?” to se onda vrlo lako pretvori u nekakvu rupu bez dna u kojemu prelistavate nekakve časopise iz početka dvadesetog stoljeća zbog jedne informacije koja je doslovce pola retka u vašem doktoratu...*

ali i s poteškoćama pri odabiru što je relevantno za samu temu, a što nije te na koji način koristiti informacije u disertaciji:

I5: *...ovo je baš sad faza koja dosta dugo traje i to je baš faza ... rudarenja, baš onog pravog, pravog rada. I kako se taj popis literature, na koju nailazimo u toj fazi, opet povećava, (...) među svim tim izvorima pronalaziš i one tekstove koji, ponekad, i nisu u skladu sa tvojom hipotezom, ali ih moraš onda opet prikazati da bi imao ravnotežu, da bi imao kritički prikaz samog svog sadržaja. Tako da je to bilo dosta važno odvagati, sve te sadržaje koji podupiru tezu, koju i sabotiraju na neki način. (...) ovo je faza rada i to je faza u kojoj opet treba biti oprezan s obzirom na količinu samih izvora (...) uvijek ti progovara taj neki glas kritike koji ti govori da moraš dobro odvagati te izvore, da nije svaki izvor možda relevantan, da se treba pozivati na temelje, da opet ne odeš previše u širinu...*

te s poteškoćama pri strukturiranju disertacije, odnosno oblikovanju tematskih cjelina:

I7: *...raspoređivanje nekih poglavlja, sadržaja, tema ... kojih se planiram sve dotaknuti u radu, to mi je predstavljalo prilično velik problem i zapravo negdje do samog kraja nisam bila sigurna u organizaciju, u strukturu...*

Jedan od ispitanika navodi da mu je dio gdje osoba treba kontinuirano pisati, što zahtijeva dosta vremena s obzirom na obim onoga što se treba analizirati i interpretirati, bio izazovan i naporan:

I8: *...ta faza je, po meni, osobito zamorna ... ovo je nekako ono što treba odraditi(i). (...) Tu sam onda imao najveći problem kod pisanja da iscijedim to iz sebe (...) tu je najgori dio gdje baš treba ... sjest(i) i pisat(i).*

Osim toga, jedan od ispitanika se susreo s poteškoćama pri pronalaženju relevantne literature o istraživanjima sličnim vlastitoj temi:

I2: *...u ovoj fazi sam se bazirala na ... pregled istraživanja koji su baš metodološki bili slični mome radu. I tu sam se počela ... intenzivno baviti tom statistikom, pošto sam to najmanje znala. (...) povezat se sa prethodnom literaturom, i to mi je ... bilo najteže, jer nije bilo puno*

istraživanja, ... jednim dijelom je bilo, a u nekim dijelovima nije uopće bilo istraživanja o mojoj... temi.

3.4.3.2.5.1.3. Druge poteškoće

Osim s traženjem i korištenjem informacija, u ovoj fazi troje ispitanika navodi i druge poteškoće kao što je izrada anketnog upitnika:

I2: *...najgore bilo postaviti taj metodološki aparat, anketu sa eksperimentalnim dijelom zato što je morala biti konkretna, znači, povezati se sa prethodnom literaturom, i to mi je bilo najteže, jer nije bilo puno istraživanja, ... jednim dijelom je bilo, a u nekim dijelovima nije uopće bilo istraživanja o mojoj toj temi.*

I12: *I to nam je bilo najveći problem pri kreiranju ankete, definirati(i) pitanja kojima se mjeri davanje i primanje eksplicitnog i implicitnog znanja. ...tu smo našli jako malo literature, što u biti, u jednu ruku je i dobro jer potvrđuje taj naš znanstveni doprinos samoj temi.*

dolazak do ispitanika koji su voljni sudjelovati u istraživanju:

I2: *...najteže mi je bilo ... prikupljanje ispitanika zato što sam morala imati podjednak broj u svim grupama koje sam istraživala ... da bih mogla kvalitetno obraditi podatke.*

I13: *...jako teško doći do osoba koje se bave prostitucijom u tom jednom dijelu što smo i s njima radili intervjue. ...ali to je povezano više sa terenom samim.*

gdje jedan od ispitanika detaljnije opisuje načine kako je dolazio do potrebnih ispitanika:

I12: *...trebali su nam ... online e-mail adrese od svih tih poduzeća da bismo bili u stanju poslati upitnike. Odabrali smo tisuću i petsto za online istraživanje, još tisuću i petsto za poštansko istraživanje. ... tu su mi nedostajali podatci. Tu je bilo teško doći do e-mail adresa kod nekih poduzeća, ali onda s druge strane sam koristila i neke druge baze. Recimo LinkedIn, odnosno društvene mreže, LinkedIn ili ResearchGate. (Z)nači na sve moguće načine se pokušalo doći do odgovornih osoba u tim poduzećima kako bi na neki način došli do e-mail adrese gdje se moglo poslati upitnike. ... kod nekih je dobar (op. a. interes ispitanika), neki vas ignoriraju, ali sve u svemu, opet pozitivna iskustva. ...ostalo mi je u sjećanju ... marketinško poduzeće (...) došla sam nekako do direktora koji je tada bio u Singapuru i koji mi je dao e-mail adresu izvršne direktorice u Hrvatskoj. Rekao je da se javim, da ćemo to ispuniti i uistinu ispunila je anketu odmah drugi dan. ...sad u drugoj fazi, ... kad je trebalo raditi analizu prikupljenih podataka, tu smo koristili neke financijske podatke. Ista stvar ... za neka poduzeća je bilo relativno lako doći do podataka, za neka malo manje. Osim toga, jedan od ispitanika navodi poteškoće pri pronalaženju ispitanika zato što je morao imati podjednak broj u svim grupama koje je istraživao da bi mogao kvalitetno obraditi podatke (I2). Potom, jedan od ispitanika je imao poteškoće pri obradi rezultata (I10) dok dvoje ispitanika navodi nedostatak vještina za korištenje specifičnih tehnologija (I4) kao što je program za statističku analizu podataka SPSS (I10) te detaljnije pojašnjavaju što su učinili u toj situaciji:*

I4: *...zato što programiram u programu u kojem nisam ... nikad, lagano sam ja o tome do tad učila, ali kad sam ja zaista trebala te kodove shvatiti, da ne kažem dovesti do neke veće razine, to mi je stvarno bilo jako, jako, jako naporno. (...) vi kreirate određenu bazu podataka, bazu računalnih kodova, a za to je bilo potrebno prije toga znati anatomiju mozga, znati ... psihologiju vezano za tu temu, znati matematiku, algoritme, jednadžbe, diferencijalne, što se s*

njima događa tijekom vremena, da bi to sve u tom jednom kodu funkcioniralo, da bi ste vi rekli: „Aha, vidi stvarno, sustav pokazuje to i to. Mi sad evo, na temelju te umjetne inteligencije možemo predvidjet(i) da bi se u mozgu desilo to i to.” Tako da mi to bilo zaista ... jako teško ... to je išlo malim koracima. (...) bilo mi je teže nego što sam očekivala

I10: Mentor mi je napravio statistiku. (...) nisam znala što raditi s tim. (...) Koristila sam tutorijale na YouTube-u ... sve živo i moguće da shvatim o čemu se tu radi i ... provalila sam to kao jedan veliki rebus...

Jedan od ispitanika navodi kao poteškoću nedostatak vremena i nemogućnost kontinuiranog rada s obzirom da je pisanje disertacije dugotrajan proces:

I3: ...imam osjećaj da nemam dovoljno vremena kol(i)ko bih htjela dnevno potrošiti na pisanje disertacije, (...) nemam dovoljno vremena za to sve iščitat(i) kako treba, kako bih ja htjela jer ja ne volim radit(i) površno pa onda to sve traje.

drugi ispitanik navodi osobne probleme kao što su zdravstveni zbog kojih je napravio pauzu godinu dana (I4) te nedostatak vlastitih vještina pisanja (I9).

Pri usporedbi što je bilo teže, pisanje teorijskog dijela disertacije, ali i sve što je tome prethodilo, primjerice traženje relevantnih informacija, ili provođenje istraživanja, jedan od ispitanika ističe da mu je istraživački dio bio najteži jer je imao poteškoće pri provođenju istraživanja s obzirom na odabranu metodologiju:

I10: Sama organizacija eksperimenta je bila izuzetno naporna i meni najteži dio ... U vrlo kratkom vremenu smo radili te eksperimente (...) i to je bilo vrlo intenzivno, naporno i taj dio ne bih više nikada ponovila, odnosno da idem ponovno radit(i) ne bih uzela takvu vrstu eksperimenta...

Potom, detaljnije pojašnjava razloge koji su doveli do poteškoća. Naime, ispitanik je morao provesti istraživanje u zadanom vremenskom okviru koji je bio prekratak, a obuhvaćao je velik broj ispitanika:

I10: ...najviše zato što se ogromna količina mjerenja trebala obaviti u kratkom roku. Mi smo ispitanike imali u vrlo kratkom vremenu i ograničenom vremenu, i bilo ih je jako puno. (...) ogromna količina posla u kratkom vremenu, a nisam imala izbor da to vrijeme produžim. (...) to je bilo deset sati u komadu, bez WC-a i bez vode, to je bilo stvarno suludo.

Međutim, drugi ispitanik uspoređujući teorijski i istraživački dio navodi kako je na početku očekivao da će biti teže provesti istraživanje zbog toga što su ispitanici trebali biti iz različitih društvenih skupina:

I13: ...kad smo kretali u istraživanje, početno smo mislili da ćemo imat(i) puno više problema sa terenom, zbog same specifičnosti i razgovora s policijom, i sa sucima, i sa državnim

odvjetnicima. Nismo bili sigurni koliko će to ić(i) lagano ili teško, ali zapravo je išlo puno bolje nego što smo na cijelom projektu svi očekivali.

te zaključuje da je ipak teorijski dio bio *dosta izazovniji* zbog područja istraživanja:

I13: *...teorijski svakako zato što je tako područje (op. a. prostitucija). Dosta šareno, sa sukobima i dosta se tu ... bilo teško pozicionirat(i) zato što stoje nekako argumenti na obje strane pa iz te neke pozicije teško bilo nać(i) svoju poziciju i pokušat(i), mislim, ne može se pričat(i) o objektivnosti, ali ostat(i) nekako neutralan, vrijednosno, barem u nekom dijelu.*

3.4.3.2.6. Prezentiranje - šesta faza ISP modela

Iz izjava ispitanika može se zaključiti da su svjesni činjenice kako u ovoj fazi trebaju završiti pisanje disertacije:

I5: *...nekako ste svjesni toga da sad je dosta i sad se cijeli taj proces mora zatvoriti jer mu nikad ne bi bilo inače kraja. ...u ovoj fazi postoje ti nekakvi repovi i osjećaj da trebaš još nešto dovršiti.*

3.4.3.2.6.1. Konkretno situacije

3.4.3.2.6.1.1. Situacije bez poteškoća

Jedan od ispitanika ovu fazu, gdje osoba završava pisanje disertacije i priprema ju za dijeljenje sa svojim mentorom, opisuje kao fazom gdje se osoba igra, uređuje i oblikuje sadržaj disertacije:

I8: *...to je super faza, možda najbolja faza, kad je to sve pri kraju, ... kad ne treba razmišljat(i), kad ne treba ugaziti sve, svu buku, sve oko sebe da bi se napisala ... određena kartica, dvije-tri, nego je sve već napisano, treba prerađivati, treba nadopunjavat(i), treba uređivat(i) reference, nešto dodat(i), nešto izbacit(i), preformatirat(i) poglavlja, mijenjat(i) nešto iz jednog u drugo ... to je možda najzabavniji dio, po meni, ... to se može radit(i) bilo gdje, i u kafiću ili ... uz glazbu ... i to je dosta onako opušteno i nakon onog cijeloga već mentalnog dijela koji traje dosta dugo, baš je onak(o) nekak(v)o zadovoljstvo ... jer ... postoji nešto što je sad neka(a)v veliki ... rad ... na kojem se može sad malo igrat(i).*

Uspoređujući istraživanje na terenu i pisanje teorijskog dijela disertacije, ne smatra ni jedan segment rada na disertaciji teškim. Ispitanik navodi da je *uživala u pisanju* dok za istraživanje na terenu kaže da *ima isto svoje čari* (I11). Budući da ova faza obuhvaća i proces dijeljenja s drugim osobama, jedan od ispitanika opisuje pozitivno iskustvo s ispitanicima tijekom provođenja svog istraživanja:

I14: *...to mi se dogodilo i tijekom tih intervjuva. Neke govornike je zanimalo što su njihovi kolege iskomentirali, jesu li mišljenja donekle slična ili su ono totalno različita. Javljali su mi se i sami nakon toga, mailom, slali nekakve dodatne informacije ili poveznice koje su mi propustili reći.*

...većina ih je rekla da ih svakako zanima moja disertacija i da bi ju svakako voljeli ... pročitat(i) kad bude završena.

3.4.3.2.6.1.2. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija

Poteškoće s kojima se susreću ispitanici u ovoj fazi odnose se većinom na korištenje informacija za pisanje disertacije. Jedan od ispitanika je imao poteškoće s odabirom relevantnih informacija za pregled literature s obzirom na veliku količinu dostupnih informacija o temi disertacije:

I1: ...ono što je cijelo vrijeme u mojoj glavi visilo i stvaralo neku vrstu pritiska bio je uvod. Jer s obzirom na temu, moja nekakva prvotna ideja je bila da bi uvod trebao ipak obuhvaćati nekakav sustavan pregled sekundarne literature novih istraživanja o samom Wildeu (...)Međutim, problem s Wildeom je što je, i to je naravno bio problem cijelo vrijeme, on postao jedno od izrazito popularnih tema u angloameričkoj znanosti o književnosti otprilike 1980-tih nadalje. Postoji doslovce poplava stručne literature o njemu.

te se tijekom pisanja disertacije *morao pomiriti s tim da je to neovladivo* i da je njegov pregled literature *nužno nepotpun* (I1). Drugi ispitanik je imao poteškoće pri odabiru relevantnih informacija te početkom pisanja disertacije:

I7: Ja sam imala ... više od godinu dana vremena do predaje doktorskog rada, ali u dogovoru s mentorom smo ... postavili nekakav rok ranije jer je i on primijetio da sam počela previše iščitavati neke dodatne ili ... redundantne literature i da sam ... previše otišla u neke širine, potpuno nepotrebno. I mislim da mi je to ograničenje, taj rok, mislim da me on nekako smirio i da sam tu onda morala presjeći kao: „Sad je dosta! Što sam prikupila, prikupila sam i sad moram krenuti pisati ... Pod najvećim stresom sam bila u tom razdoblju zato što sam htjela ... ispuniti sve do tog roka koji sam se dogovorila s mentorom. I bilo je izrazito naporno, baš! Nisam osjećala da mi itko može pomoći, jednostavno sam to morala napraviti(i). ... nije mogao ni(t)ko umjesto mene sjest(i) i pisati.

dok s druge strane imaju poteškoća u pronalaženju relevantnih informacija za određene dijelove rada koji se odnose na suvremena zbivanja:

I14: ...dolazi do kraja gdje bih ja trebala nekako presječ(i) to sve i završiti sa daljnjim ... pretraživanjem literature, a zapravo literature je sve manje i manje, koja prati tu moju temu, jer je tema dosta specifična, a pogotovo stvara problem situacija zadnje krize ... koja se odnosi ... na koronu ... ne postoji dovoljno znanstvenog uporišta, a da je vezano i uz moju temu, ... tako da tu jako moram paziti na koje znanstveno uporište ću se osloniti, što ću napisati i kako ću to zapravo prokomentirati.

Dio ispitanika i tijekom pisanja disertacije traže dodatne informacije koristeći relevantne infomacijske izvore kao što su *online* baze podataka:

I12: ...još uvijek sam u fazi pronalaženja literature s kojom ću onda potkrijepit(i) te rezultate. I dosta mi je ... Clarivate baza podataka pomogla, i Emerald, nju sam dosta koristila, i ... za usmjeravanje ... Scimago Journal. Koristim isto tu listu da vidim da li su mi uopće u ... prvom kvartilu časopisi... Tako da sam si sad najprije poskidala, možda ... petnaest, dvadeset članaka, onda sam radila ... selekciju da vidim koji su u tom najjačem kvartilu, koji su mi najbitniji ... i po njima ću onda ... radit(i) nekakva zaključna razmatranja...

I13: ...što se tiče literature u ovom dijelu, onako kako sam ja sebi zamislila strukturu rada, ona će meni stalno zahtijevat(i) povratak, literaturu koju jesam prošla, ali i traženje nekih dodatnih...

3.4.3.2.6.1.3. Druge poteškoće

Iz razgovora s ispitanicima vidljivo je da se tijekom ove faze ispitanici susreću i s drugim poteškoćama kao što je nedostatak vremena s obzirom na rok predaje disertacije (I2), prevođenje stručne terminologije s engleskog na hrvatski jezik:

I4: *Kad sam se odlučila na pisanje, imala sam problem. Ja sam krenula pisat(i) na hrvatskom ... Međutim, onda sam imala problem, kad sam ja to krenula sve prevodit(i), to nije ličilo na ništa. ...ne postoji hrvatski prijevod, ja to prevedem, mentor kaže: „Al(i), to nije to.”*

a potom s poteškoćama u pisanju na engleskom jeziku jer je to tražilo više utrošenog vremena, pomoć lektora i sl. Osim toga, ispitanik nije imao razvijene vještine znanstvenog stila pisanja, pravilnog strukturiranja rada:

I4: *...ja sam strukturirala nekako okvirno ta poglavlja ... vi ne znate odakle da krenete. ...imala sam upute za taj skandinavski model ... trebala sam ja to sve prepričat(i), a da ne govorim već rečeno, već je sve bilo napisano na engleskom, plagijat je ako koristim iste rečenice. ...to je meni bilo mentalna muka. ...sad reci sve to drugim riječima, još sažmi na najbitnije ... je l(i) poanta svakog članka rečena, jesu li tu točni ciljevi.*

Iako je ispitanik pisao disertaciju prema skandinavskom modelu, i to jedan pregledni i četiri izvorna znanstvena rada za koja je bilo potrebno provesti i istraživanje, uspoređujući proces pisanja radova i istraživački dio, ispitanik navodi da su mu i jedan i drugi dio predstavljali izazov:

I4: *...sve mi je bio izazov jer je svaki put bio prvi put. Dakle, svaki put sam ja učila nešto novo... Mi smo sve to ... pisali ... na engleskom i ja bi se onda učila i jezično i gramatično kako ide pravilno.*

Osim toga, dvoje ispitanika navodi i obveze na radnom mjestu te ugovor koji ih obvezuje da doktoriraju do određenog roka (I4, I13).

Iz razgovora s ispitanicima koji nisu obranili disertaciju, može se zaključiti da su imali poteškoće u metodološkom dijelu istraživanja, pri izradi anketnog upitnika (I9):

I9: *...na Fakultetu jedanput godišnje moramo prezentirat(i) napredak. (...) tu nije baš lako, kada morate napraviti cijeli sažetak onoga što ste postigli, sada neovisno da li ste pisali teorijski dio, da li ste osmislili i koncipirali anketni upitnik, da li sam napravio pilot istraživanje. (...) Nisam se nikad susreo konkretno što se tiče formiranja anketnog upitnika...*

Osim toga, jedan od ispitanika navodi poteškoće s mentorom koji nije dostupan u skladu s ispitanikovim potrebama niti je u mogućnosti redovito pratiti ispitanikov rad na disertaciji jer je na porodiljnom dopustu pa će to zasigurno utjecati na brzinu izrade disertacije te ispitanik smatra da je to *nezavidna situacija* i morat će *zatražit(i) produžetak* roka predaje disertacije.

3.4.3.2.7. Vrednovanje - sedma faza ISP modela

U ovoj fazi jedan od ispitanika opisuje situaciju nakon što je predao disertaciju mentoru na čitanje, a potom u postupak ocjenjivanja navodi:

I1: *...bila je tu gomila još dvojbi, osjećaj da se to moglo bolje, da se trebalo bolje, više, da su bili (...) možda idealniji uvjeti za samo pisanje...*

s obzirom da je izvanredni student pa mu samim tim to nije bio primarni posao kojim se bavi te nije bio u mogućnosti kontinuirano raditi na disertaciji. Također, a dvojica ispitanika navodi slične dvojbe pitajući se kakve će biti povratne informacije članova povjerenstva:

I5: *Naravno da, opet uz to se pitaš kakve će biti povratne reakcije, što će samo povjerenstvo reći, hoće li se to opet još dalje zakomplicirati, hoće li trebati još nekakvih dodatnih istraživanja, jesam li trebala neke možda dijelove proširiti, doraditi, na neki način bolje oblikovati...*

I10: *Imala sam veliku tremu od same obrane, ne zbog same teme, ne samo zbog mog rada, nego što sam se bojala da mogu nešto pitat(i) što neću znat(i), a što se tiče rada u nekom širem smislu.*

Iz izjava ispitanika koji su obranili disertaciju te to opisuju kao pozitivno iskustvo (I1, I2, I4, I5):

I1: *...nakon te obrane koja je stvarno bila jako ugodno iskustvo i koje mi je dalo tu nekakvu povratnu informaciju da je sve to imalo smisla, da je to ispalo dobro, da ljudi stvarno smatraju da je to dobro, onda sam nekako prihvatio, pomirio sam se i sa tom svojom samokritičnošću koja je nekada dosta, dosta okrutna, i prihvatio ... da je to dovoljno dobro, da mogu biti s tim miran.*

kao i onih (I7, I8) koji su predali cjelovitu disertaciju mentoru (sumentoru) na čitanje te čekaju obranu disertacije može se zaključiti da je ta povratna informacija članova povjerenstva, odnosno drugih profesora s poslijediplomskog studija ispitanicima izrazito važna jer se vrednuje njihov rad:

I7: *...ne želim zvučat pretenciozno, ali mislim da sam dobro napisala disertaciju, a i mentor se složio. Ali rekla sam i njemu ... nedavno da ja još uvijek nisam sigurna šta sam ja napravila. ...zadovoljna sam što je i on zadovoljan i imam neki pozitivan feedback od njega, ali dok se ne dogodi baš čin obrane i dok ja ne stanem pred komisiju, da znam da je to još par očiju vidjelo, neću biti do kraja sigurna i zadovoljna.*

I8: *...nakon njegovih pozitivnih komentara, što mi je bilo drago (...) cijeli taj dio pisanja doktorata promijeni na neki način čovjeka, i mislim da je to potrebno, ... to se shvati na kraju. Barem ja nisam više, mislim, ista sam osoba kao i prije, ali puno se nauči (...) treba jedno vrijeme ipak da čovjek shvati da ne mora sad sutra se ustati i više o tome razmišljat(i) i radit(i) na tome, nego je sad to u tuđim rukama. Radit ću opet kad mi mentor vrati i radio sam kad mi je on vratio, na ispravkama, na uređenjima ... i nakon obrane treba radit(i) i dalje jer komisija ima svoje komentare, pa treba nešto malo popraviti(i)... prije tiska. ...tako da ima još posla, još nije gotovo i sad imam osjećaj da nikad neće biti gotovo, ali dobro. (...) Ja sam pisao to otprilike godinu dana ... svaki dan sam se trudio sjest(i) i pisat(i), nekad je to bilo doslovno dvije rečenice jer je bilo već jedanaest navečer i naravno da je čovjek i umoran i nema više volje ni ideje, ništa, nekad je to znalo bit(i) po deset stranica dnevno.*

Slične izjave imaju i ispitanici koji su napisali veći dio disertacije. Iako su zadovoljni svojim dosadašnjim radom na disertaciji, važno im je mišljenje mentora te hoće li njegovi povratni komentari biti pozitivni ili ne:

I3: *Najgore bi mi bilo da moram neke dijelove izbacit(i) za koje mislim da su važni, a za proširivanje nemam problema s proširivanjem, ali ne želim izbacivati, za sada. Ali naravno, to što ja želim nije toliko jer mentor je taj koji će me morat(i) usmjerit(i) kako bi disertacija trebala izgledati, tako da tu imam neku bojazan ... da nemam previše preinaka. Jer se već ... pomalo ... osjećam k(a)o da mi je to dijete pa ... ne želim ga previše mijenjat(i).*

Osim mentora, ispitanicima su važni i povratni komentari drugih osoba što ih dodatno potiče i motivira na rad:

I12: *...mi smo nedavno imali baš tu doktorsku konferenciju gdje smo slagali rezultate istraživanja, i taj voditelj dokorskog studija, ... baš je bio zadovoljan sa postignutim, isto je rekao da to treba objaviti u nekom časopisu Q1, baš iz našeg područja. Tako da vam to daje nekako vjetar u leđa i na kraju krajeva, ipak se sve to dosta dobro posložilo.*

I14: *...zadovoljna sam. Još uvijek sam u tom nekom pozitivnom naboju, ne znam do kad će me držat(i). ...sretna sam što sam ustrajala na nečemu od samog početka, ono što sam si ja dakle zamislila, to je bila ta promjena teme i što je druga tema koju sam, zato što je ta tema koju sad radim, ono što sam ja htjela i ono što je bila moja nekakva ideja. Samim time sad već pred sami taj kraj kad vidim da i drugim ljudima koji su iz tog nekog sektora se tema sviđa. Tema nailazi na nekakvo odobravanje, zanimanje ... to mi također ... daje mi taj nekakav vjetar u leđa da radim O.K. i ... da ne odustanem nego da nastavim raditi u ... tom pozitivnom naboju...*

Ispitanici koji su obranili disertaciju, tijekom razgovora o ovoj fazi, naknadno promišljajući o procesu pisanja disertacije, navode da je pisanje disertacije naporno zbog toga što vremenski dugo traje, a osoba pored toga ima i druge obveze, privatne i poslovne, u svakodnevnom životu

te vrlo često nema mogućnost kontinuiranog rada na disertaciji. Ipak, na kraju toga procesa, izjavili su da su vrlo zadovoljni postignutim uspjehom:

I4: *Ja sam pre prezadovoljna. Dakle, to je za mene toliko veliko postignuće da vam ne mogu objasniti(i). Mislim, to je možda nekakav kliše koji može svatko reći, ali ja sam zaista nadmašila svoje umne kapacitete. (...) baš sam onako morala dati 110% od sebe (...) doslovno se čovjek iscrpi, i fizički i psihički, a znaš ako staneš, ako sad napraviš preveliku pauzu, da opet sve propada. ...ja ne bi ništa promijenila i nisam nikad ni razmišljala o odustanku, nego jednostavno bilo je faza kad se čovjek umori (...) Postigla sam sve što sam mislila...*

I10: *Sve u svemu je to bio jedan dobar, dobar osjećaj na kraju.*

Dok jedni smatraju da su unaprijedili svoje vještine i kompetencije tijekom procesa pisanja disertacije čitajući relevantnu literaturu:

I9: *...kada bi se usporedio sada ili na početku doktorskog studija, to je ...dan i noć. ...kada bi iš(a)o pisati još jednu (op.a. disertaciju), puno bi mi bilo lakše. (...) stek(a)o sam puno znanja, drugačije razmišljam sada, nakon cijelih tih studija. ...taj studij je koncipiran na taj način da vi morate puno istraživati. A za istraživanje morate puno čitati ... i onda tu dobijete puno informacija i puno znanja. To je sigurno. To je 100% sigurno.*

te su postali samostalniji u znanstvenom radu:

I11: *...sada kad se promatram, sada se osjećam da mogu napisati sama znanstveni rad. Tada ni blizu i uvijek sam mislila pa da je jako dug put do tog koraka. ...osjećam se već kao da sam znanstveno formirana. Tako da mogu nastaviti sama ovaj moj znanstveni put.*

drugi smatraju da nisu još dovoljno samostalni te da trebaju steći iskustvo i usavršiti svoje vještine i kompetencije:

I12: *I voljela bih, mislim koliko još bude mentorica voljna, da me još neko vrijeme vodi, čisto da mi pomogne razviti tu širinu. ...da probam nekako naučiti(i) taj njezin obrazac razmišljanja i zaključivanja, i zbilja dubinski razmišljati o bilo kakvom problemu.*

I14: *Ne bih rekla da sam ga usavršila, rekla bih da ga usavršavam. ...sad kad bi se možda uspoređivalo moj način pisanja prije tog doktorata, možda na samom početku doktorata i sada, mislim da se tu sad i vide nekakvi veći pomaci, ... ali mislim da i dalje imam dosta prostora za nekak(v)o napredovanje, da se taj nekakav znanstveni stil pisanja ipak treba još dosta isprofilizirati (isprofilirati) da bi to bilo na nekakvoj razini.*

Međutim, ima i onih koji smatraju da su vještine znanstvenog stila pisanja usavršili pišući radove (I6, I16) i aktivno sudjelujući na znanstvenim skupovima (I16) tijekom poslijediplomskog studija pa im je to olakšalo pisanje disertacije:

I6: *... ja sam imao tu neku sreću ili možda, dobre ljude i situaciju da sam napisao dva rada koja su dosta dobra, ali na kojima sam radio dosta grešaka. I onda kad je išao urednički proces i*

recenzije, koji su bili dosta kritični, i tu sam zapravo naučio dosta toga što nisam ponovio u disertaciji, a uvjeren sam da bih te greške napravio u disertaciji. Jer kod mene je bio nekako obrnut proces i uvjeren sam da bih bio i puno kritičniji prema sebi da se to nije dogodilo...

I16: ...čitavo vrijeme ja sam probao i raditi i mala istraživanja i pisao članke i objavljujati(i) na konferencijama. I to je bio zapravo put. ...kad napravite članak, pa vam recenzenti odbiju, onda dobijete povratnu informaciju što nije bilo dobro i upozorenje da takvi načini nisu dobri, ... nisu prihvaćeni u znanstvenom svijetu. Pa onda promijenite to pa sljedeći put prihvate vaš rad, pa ga obrazložite pa dobijete pitanja, ... na koje niste očekivali. Zapravo sam učio nešto što ne možeš naučiti u knjigama i na predavanjima, nego moraš probati sam. (...) Polako sam počeo razumijevati kako treba pisati da bi to bilo prihvaćeno. (...) učio sam ... na vlastitim greškama.

Osim toga, jedan od ispitanika navodi da je čitajući literaturu na engleskom jeziku usvajao stručno nazivlje, ali i razvijao vještine znanstvenog stila pisanja.

I13: ...samo čitanje tu stvarno pomaže, posebno za pisanje na engleskom jeziku. Nevjerojatno je što ovaj to ne primijetiš, ali ti, kad užasno puno čitaš onda ti se posloži cijeli taj vokabular područja u glavi, ... što je stvarno fenomenalno. Al(i) naravno da naučite i strukturu ... kad što više čitate...

3.4.3.2.7.1.1. Poteškoće pri traženju i korištenju informacija – usporedba

Ispitanici koji su napisali veći dio disertacije u ovoj su fazi vrednovali svoj dosadašnji rad te usporedili što im je bilo najteže. Jedan od ispitanika navodi da mu je najteže bilo prikupljanje relevantnih informacija s obzirom da nije bio siguran što bi mogla biti tema njegovog istraživanja:

I16: ...moram priznati da mi je napornije bilo prikupljanje literature. ...predamnom je bila šuma. I u toj šumi je trebalo naći put kojim bi(h) ja išao. U trenutku kad sam ja već našao put kojim bi(h) išao, onda je već sad puno lakše. Znam što hoću, znam što mogu, imam jasno definirane putove i ... po tom putu ja sad idem, ali dok sam doš(a)o do puta bilo je puno teže. Jer ... nisam znao koji je put. Nisam (op. a. našao) zlatni put koji bi me vodio od početka do kraja, nego sam se našao pred šumom u kojoj sam ja vjerovao da postoji, da znam, to je ta šuma, al(i) u toj šumi nisam znao što ja zapravo hoću, odnosno, u početku sam znao sve. Kako (sam) više istraživao, samo sam znao sve manje ... bilo (je) najteže ... definirati što ja to stvarno hoću. (...) Meni je dugo trebalo.

Uspoređujući faze u pisanju disertacije, dvoje ispitanika navodi da im je teže bilo pretraživati, tražiti i pronaći relevantne informacije nego provođenje istraživanja jer su imali poteškoća u pronalaženju relevantnih informacija:

I12: ...ja sam u početku imala model koji je bio puno opsežniji pa smo imali puno više varijabli i trebalo je ... dubinsko istraživanje napraviti(i) da bi se došlo do nekakvih zaključaka koje od varijabla ćemo eliminirati, koje su već dovoljno ... prožvakane, odnosno koje su novije, gdje fali te literature, gdje bi mogle postići nešto novo, nekakav doprinos. Tako da ... možda taj dio

slaganja. ...kod nekih dijelova ... teorijskih gdje imate začetak teorije tamo negdje 70-te godine, 80-te, i onda je odjednom baš nemoguće bilo pronać(i) članke vezane za te neke pojmove.

I14: *Ja bih svakako rekla da mi je teže bilo pretraživanje teorije. ...ovaj istraživački dio mi je bio vrlo zanimljiv i to je nešto što mi (je) apsolutno sjelo ... od početka do kraja i zbilja sam u tome uživala, a pretraživanje same literature je ... imalo oscilacije, uspone i padove, čak bih više rekla ... padove zbog same problematike teme i nepostojanja dovoljno ... izvora.*

Dvoje ispitanika (I9, I15) uspoređujući proces pretraživanja i traženja relevantnih informacija s pisanjem disertacije navode da im je teže pisanje disertacije. Jedan od njih navodi kao razlog dugotrajnost, ali potom, objašnjava da je imao poteškoće u pretraživanju i traženju relevantnih informacija u početnoj fazi dok nije znao što točno traži, a u kasnijoj fazi mu je to postalo puno jasnije:

I15: *...teže je pisati, u smislu da je to opsežniji i puno veći posao ... samostalniji ... dok je pretraživanje onda nije bio toliki jasan pogled ... Sad znam točno što tražim, što radim, što mi treba...*

3.4.3.2.7.1.2. Druge poteškoće - usporedba

Jedan od ispitanika navodi konkretnu situaciju kada mu je bilo osobito teško zbog nedostataka podrške mentora tijekom rada. Naime, studij je organiziran tako da mentor ulaže svoj pro bono rad sa doktorandom⁴⁹ i iako mentor nije bio na raspolaganju ispitaniku iz opravdanih razloga (zbog odlaska na porodiljni dopust), ispitanik smatra da rad doktoranda treba kontinuirano pratiti kako bi se osamostalio u znanstvenom radu i stekao potrebne vještine i kompetencije:

I11: *Pa manjak nadzora, manjak kontrole i manjak praćenja rada doktoranda. ...kod nas je pro bono rad, to je meni jasno, a onda i pro bono... posvećenost mi je sasvim jasna Ja shvaćam ... da je rad na sveučilištu, da je to zahtjevno, ... ali kad smo već krenuli tim putem, onda možda ipak nekad da malo više se kontrolira taj rad ili da se ipak traži, ... nadzor u fazama: „Gdje ste? Dokle ste došli?“... Mislim kada ste doktorirali, znate da ste stigli do tog cilja radom, nekad više samostalno, nekad ne, ali bi voljela da sam imala veću prisutnost mentorice...*

Da je podrška mentora vrlo važna navodi i ispitanik I12. Naime, ispitanik smatra da cijeli proces pisanja disertacije ovisi o komunikaciji između mentora i doktoranda. Nažalost, ispitanik je morao promijeniti mentora zbog toga što je imao izrazito kritički pristup, nije ga motivirao i poticao na rad niti mu je pomagao da postane samostalan.

⁴⁹ Na Sveučilištu u Zadru poslijediplomski studij Humanističke znanosti je studij bez naplate školarine, mentor ulaže svoj pro bono rad s doktorandom <https://www.unizd.hr/humdoktorski>.

I12: ...pogreška kod prve mentorice, što je ona imala izrazito kritički pristup. ...to je uvijek bilo: „Ne valja, ne valja, ne valja, ne valja.” Niti u jednom smjeru da bi rekla ovo je dobro ili probaj na ovaj način ili čisto što treba promijeniti. ...to je bilo po meni ...jako autodestruktivno i nikako da smo došli do nekakvog zaključka. Da li je to bio šum u komunikaciji, ona jedno kaže, ja drugo čujem? ...evo jedan primjer, što je bio konkretno. Imali smo isto tako jedan razvijen model koji je više bio u biti njezin doprinos nego moj. No u jednom trenu bilo je pitanje: „Kako ti vidiš model?” ...ja sam to sebi protumačila ...u smislu da li bih ja tu nešto promijenila, da li sam to drugačije zamislila, što sam ja njoj i dala povratnu informaciju, na što se ona užasno uzrujala i naljutila (...) to je baš bilo jako, jako iscrpljujuće, i jedno tri godine ... mislim da sam ja tu izgubila. Ja vjerujem da je ona imala dobre namjere, ali ta komunikacija između mentora i doktoranda je bila, po meni, jako loša ... destruktivna do te mjere da sam čak u jednom trenu htjela odustat(i).

Budući da je imao negativno iskustvo s mentorom, razmišljao je odustati od daljnjeg nastavka studija, ali je, nakon promjene mentora, ipak nastavio te mu se pružila mogućnost napredovanja i promjene radnog mjesta:

I12: ...odustala nisam. I na kraju krajeva mislim da će mi ipak ostati pozitivno cijelo to iskustvo. Dobro, ja sam za sada još u administraciji. Nekakav plan je da me se prebaci u nastavu, mislim da ću rado to i prihvatiti, da ću i dalje nastaviti sa tim istraživačkim radom. Potom, jedan od ispitanika ističe da mu je najteže bilo kad je predao pojedina poglavlja disertacije mentoru na čitanje te je jako dugo čekao njegove povratne informacije pa se nakon dužeg vremena ponovno morao vraćati pojedinim dijelovima rada:

I10: Najlošije je bilo čekanje mentora da pregleda pojedine dijelove jer za neke dijelove sam čekala i po šest mjeseci da ih pregleda. I onda sam, svaki put ispala iz štosu i ... kad je on to pregledao, kad smo to ispravili, kad sam išla na sljedeći dio... jednostavno, nisam bila onako unutra, fokusirana, nego sam svaki put iznova morala ući u svoj rad, u svoju temu.

3.4.3.3. Sažetak 3. istraživačkog pitanja

Ispitanici se, prema rezultatima ankete i intervjua, tijekom pisanja disertacije susreću s različitim poteškoćama. Naime, pri traženju i korištenju informacija većina ispitanika, prema rezultatima ankete, najčešće se susreću s poteškoćama kao što su nemogućnost kontinuiranog rada, nedostatkom vremena te s poteškoćama u pristupu relevantnoj znanstvenoj literaturi (npr. pretplate na *online* baze podataka i slično).

Iako, prema rezultatima ankete ispitanici svoje vještine i kompetencije u traženju i pronalaženju relevantnih informacija smatraju vrlo dobrim, navode nedostatak vještina za korištenje specifičnih tehnologija (npr. alati za rudarenje podataka, program (softver) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks), a rjeđe nedovoljno poznavanje engleskog jezika. Vještine i kompetencije koje ispitanici percipiraju važnima su: vrednovanje relevantnih informacija, znati gdje tražiti potrebne informacije, te vještina pisanja

znanstvenih radova (znanstveni stil pisanja, struktura rada, citiranje) kao i znati pronaći potrebne informacije u *online* bazama podataka. Ispitanici, prema rezultatima ankete, najmanje važnom smatraju vještinu organizacije i upravljanja vremenom (npr. s pomoću Pomodoro metode upravljanja vremenom ili Cornell tehnike vođenja bilježaka).

Velika većina ispitanika, prema rezultatima intervjua, potrebne informacije pohranjuje u mape na računalu dok manji dio ispitanika koristi usluge u oblaku za pohranu datoteka (Dropbox) zbog sigurnosti, ali i kako bi dijelili datoteke sa svojim mentorom. Također, rezultati u intervjuu su pokazali da doktorandi, iako vrlo mali broj njih, pohranjuje relevantne informacije na vanjske diskove, koriste program za upravljanje referencama Mendeley, program za rudarenje podataka KNIME ili tiskaju i pohranjuju u registratore.

Iako je razvoj informacijske i komunikacijske tehnologije proširio mogućnosti bilježenja i korištenja informacija te omogućio dostupnost različitih programa za upravljanje i korištenje informacija, većina ispitanika vodi bilješke na način da otisne potreban članak ili knjigu, a potom rukom označava dijelove teksta te piše komentare na marginama.

Prema rezultatima intervjua, ispitanici se u prvoj fazi, iniciranju ili uvođenju, pri traženju i korištenju relevantnih informacija najčešće susreću s poteškoćama u pronalaženju relevantnih informacija, proturječnim informacijama, ali i preopterećenošću informacijama pri čemu imaju poteškoće u odabiru i vrednovanju informacija. Osim s poteškoćama vezanim uz proces traženja informacija u ovoj fazi susreću se i s poteškoćama vezanim uz informacijske izvore zbog, primjerice, ograničenog pristupa. Također, postaju svjesni nedostatka vlastitih vještina traženja informacija, ali i znanstvenog stila pisanja. Ispitanici u ovoj fazi navode kao poteškoću odabir teme te nedostatak pomoći drugih profesora s poslijediplomskog studija, nedovoljnu stručnost mentora s obzirom na odabranu temu, lošu komunikaciju s mentorom, ali i ispitanikovo nedovoljno poznavanje znanstvenog područja koje je obuhvaćala tema te nedostatak vremena.

U drugoj fazi, odabiranju, ispitanici se najčešće susreću s poteškoćama vezanim uz proces traženja informacija kao što su nedostatak vlastitih vještina znanstvenog stila pisanja, a potom i s poteškoćama pri odabiru relevantnih informacija s obzirom na veliku količinu prikupljenih i dostupnih informacija. Kao ostale poteškoće ispitanici navode nedovoljnu istraženost teme, mentorov odabir teme, osobne probleme dok nedostatak vremena i nemogućnost kontinuiranog rada navode ispitanici koji su izvanredni doktorandi. Također, jedan od ispitanika, s obzirom

na neiskustvo u objavljivanju radova u znanstvenim, časopisima imao je poteškoće pri vrednovanju njihove *kvalitete*.

Nadalje, u trećoj fazi, eksploraciji, ispitanici se najčešće susreću s poteškoćama vezanim uz proces traženja informacija kao što su proturječne informacije, a potom i s informacijskim preopterećenjem što je kao posljedicu imalo odabir i vrednovanje relevantnih informacija. U ovoj fazi susreću se i s poteškoćama vezanim uz informacijske izvore, odnosno s poteškoćama u pristupu relevantnim informacijama. Nadalje, ispitanici su se u ovoj fazi susretali i s poteškoćama kao što je nedovoljno poznavanje znanstvenog područja i njegove terminologije. Potom, s nedostatkom vlastitih vještina znanstvenog stila pisanja te nedovoljnim poznavanjem stručne terminologije na engleskom jeziku. Pod ostale poteškoće vrlo mali broj ispitanika navodi dugotrajni recenzijski postupak pri objavi radova, poteškoće u provođenju terenskog istraživanja, ali i osobne probleme te nedostatak pomoći i lošu komunikaciju s mentorom te promjenu i izbor novog mentora.

Većina ispitanika četvrtu fazu, formuliranje, opisuje kao fazu u kojoj su prijavljivali i branili temu (sinopsis) disertacije. U ovoj fazi ispitanici imaju poteškoće s odabirom ili pronalaženjem relevantnih informacija, strukturiranjem sinopsisa, sažimanjem velike količine relevantnih informacija, susreću se sa zalihosnim informacijama te nedovoljnim poznavanjem znanstvenog stila pisanja. Također, ispitanici imaju poteškoće i pri odabiru znanstvene metodologije za istraživanje, s nedostatkom vremena zbog radnih obveza, ali se susreću i s nedostatkom podrške mentora.

Peta faza, prikupljanje je faza u kojoj ispitanici i dalje prikupljaju informacije te se susreću s poteškoćama vezanim uz proces traženja informacija poput proturječnih informacija, odabir i vrednovanje informacija te s poteškoćama vezanim uz sažimanje pročitano i strukturiranje disertacije, i pronalaženjem relevantnih informacija. U ovoj fazi ispitanici se susreću i s drugim poteškoćama koje su najčešće vezane uz metodološki dio rada, primjerice u izradi anketnog upitnika i prikupljanju ispitanika za istraživanje. Manji dio ispitanika navodi i u ovoj fazi nedostatak vremena i nemogućnost kontinuiranog rada, osobne probleme i nedostatak vlastitih vještina znanstvenog stila pisanja. S druge strane, manji broj ispitanika u ovoj fazi nema poteškoća, smatraju je zanimljivom jer dolaze do novih spoznaja, povezuju staro i novo znanje, kritički razmišljaju na temelju prikupljenih informacija. Međutim, jedan od ispitanika navodi

da mu je ova faza bila izazovna i naporna jer je potrebno kontinuirano pisati, što zahtijeva dosta vremena.

U šestoj fazi, prezentiranju, doktorand završava pisanje disertacije i priprema ju za dijeljenje s mentorom i članovima povjerenstva za obranu doktorata. Poteškoće s kojima se ispitanici u ovoj fazi susreću odnose se na poteškoće vezane uz proces traženja informacija i to većinom vezane uz sažimanje pročitanog te dio njih i tijekom pisanja disertacije traži dodatne informacije koristeći relevantne informacijske izvore kao što su *online* baze podataka te se pri tome susreće se s poteškoćama u pronalaženju relevantnih informacija za pojedine dijelove disertacije. Tijekom ove faze ispitanici se susreću i s drugim poteškoćama kao je nedostatak vremena s obzirom na rok predaje disertacije, prevođenje stručne terminologije s engleskog na hrvatski jezik, nedovoljno razvijene vještine znanstvenog stila pisanja te osobni problemi kao što su obveze na radnom mjestu. Ispitanici koji su obranili disertaciju ili su predali mentoru na čitanje, ovu fazu opisuju kao završetak procesa traženja i prikupljanja informacija jer se proces pisanja disertacije treba završiti u određenom vremenskom roku. Vrlo mali broj ispitanika, i to samo oni koji su napisali veći dio disertacije, u ovoj fazi navodi poteškoće u metodološkom dijelu istraživanja i poteškoće s mentorom koji nije dostupan u skladu s njihovim potrebama.

U posljednjoj fazi, vrednovanju, ispitanici koji su obranili disertaciju, kao i oni koji su predali cjelovitu disertaciju mentoru (sumentoru) na čitanje te čekaju obranu disertacije, ističu da je povratna informacija mentora, članova povjerenstva, odnosno drugih profesora s poslijediplomskog studija izrazito važna jer se vrednuje njihov rad. Potom, navode da je pisanje disertacije naporno zbog toga što je to prije svega dugotrajan proces, a osoba pored toga ima i druge obveze u svakodnevnom životu te vrlo često nema mogućnost kontinuiranog rada. Dok jedni smatraju da su unaprijedili svoje vještine i kompetencije tijekom procesa pisanja disertacije, ali i pišući radove i aktivno sudjelujući na znanstvenim skupovima tijekom poslijediplomskog studija, drugi navode da nemaju dovoljno iskustva te trebaju usavršiti svoje vještine i kompetencije.

Ispitanici koji su napisali veći dio disertacije u ovoj su fazi vrednovali svoj dosadašnji rad. Uspoređujući faze u pisanju disertacije, ispitanici navode da im je teže bilo pretraživati, tražiti te pronaći relevantne informacije nego provođenje istraživanja, dok neki od njih smatraju težim sam proces pisanja disertacije. Poteškoće s kojima se najčešće susreću su pronalaženje relevantnih informacija te nedovoljna ili loša (destruktivna) komunikacija s mentorom.

Prema tome, hipoteza (H3 *Ispitanici pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije susreću se s različitim poteškoćama, kao što su pronalaženje i vrednovanje relevantnih informacijskih izvora te korištenje novih tehnologija.*) je potvrđena.

3.4.4. Istraživačko pitanje 4: Kada je i kakav oblik pomoći potreban ispitanicima za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija?

3.4.4.1. Rezultati anketnog upitnika

Jedan dio anketnog upitnika čine pitanja koja se odnose na ulogu mentora i knjižničara te korištenje knjižnice i knjižničnih usluga pri traženju informacija za pisanje disertacije kako bi se dobio odgovor na ovo istraživačko pitanje.

3.4.4.1.1. Pomoć knjižničara

U prvom su pitanju ovog dijela upitnika ispitanici trebali navesti jesu li sudjelovali u radionicama o pretraživanju informacija tijekom svog visokoškolskog obrazovanja (preddiplomskog, diplomskog i poslijediplomskog studija). Zanimljiva je činjenica da je većina ispitanika odgovorila negativno (131, 67,5%), a od onih koji su sudjelovali u radionicama (73, 37,6%), najviše je onih s poslijediplomskog studija (46, 23,7%), a najmanje onih koji su sudjelovali u obuci tijekom preddiplomskog i diplomskog studija. Vrijednosti za sve varijable nalaze se u Tablici 16.

Tablica 16. Sudjelovanje na edukacijama tijekom studija

Sudjelovanje na edukacijama tijekom studija	N	%
da, tijekom preddiplomskog studija	15	7,7%
da, tijekom diplomskog studija	12	6,2%
da, tijekom poslijediplomskog studija	46	23,7%
ne	131	67,5%

Hi-kvadrat testom utvrđena je statistički značajna razlika za pitanje *Jeste li sudjelovali u nekoj edukaciji vezanoj uz pretraživanje literature koju su organizirali knjižničari tijekom studija?* (Prilog 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama – Tablica 46) u odnosu na znanstveno područje za izjavu *da, tijekom poslijediplomskog studija* ($\chi^2 = 15,336$; $p = 0,000$), pri čemu su ispitanici iz područja društvenih znanosti (36, 35%) sudjelovali u edukaciji tijekom poslijediplomskog studija više od ispitanika iz područja humanističkih znanosti (10, 11%). Također, statistički značajna razlika utvrđena je za izjavu *ne* ($\chi^2 = 17,334$; $p = 0,000$). Naime,

ispitanici iz područja humanističkih znanosti (75, 82,4%) više su birali ovu izjavu nego ispitanici iz područja društvenih znanosti (75, 82,4%).

Na pitanje jesu li se koristili knjižnicom pri traženju i korištenju relevantnih informacija za pisanje disertacije, velika većina ispitanika odgovorila je pozitivno (133, 68,6%) dok nešto manje od trećine ispitanika nije koristilo knjižnicu (61, 31,4%).

Oni ispitanici koji su naveli da su se koristili knjižnicom pri traženju i korištenju informacija potrebnih za pisanje disertacije u sljedećem su pitanju trebali navesti koje su knjižnice koristili. Ispitanici su najčešće koristili visokoškolske knjižnice na sveučilištu na kojem su upisali poslijediplomski studij (90, 68,4%), a nešto manje od polovice ispitanika koristilo je nacionalnu knjižnicu (62, 46,6%). Ispitanici su najmanje koristili specijalne knjižnice (21, 15,8%). Ispitanici koji su odabrali odgovor „Nešto drugo” pojasnili su da su koristili inozemne knjižnice kao npr. Bavarsku državnu knjižnicu u Münchenu, Gradsku knjižnicu Attilio Hortis u Trstu, privatne knjižnice u Aziji te knjižnicu u Novom Sadu, ali i neke druge knjižnice u Hrvatskoj poput Knjižnice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Ispitanici koji se nisu koristili knjižnicom pri traženju i korištenju informacija potrebnih za pisanje disertacije nisu odgovarali na ovo pitanje. Vrijednosti za sve varijable nalaze se u Tablici 17.

Tablica 17. Vrsta knjižnice

Vrsta knjižnice	N	%
visokoškolsku knjižnicu na sveučilištu na kojem sam upisao poslijediplomski studij	91	68,4%
narodnu (gradsku) knjižnicu	68	51,1%
nacionalnu knjižnicu	62	46,6%
visokoškolsku knjižnicu na nekom drugom sveučilištu	44	33,1%
specijalnu knjižnicu	21	15,8%
nešto drugo	13	6,7%

S obzirom na vrste knjižnica koje su ispitanici koristili pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije (Prilog 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama – Tablica 47) Hi-kvadrat testom utvrđena je statistički značajna razlika u odnosu na znanstveno područje, pri čemu su ispitanici iz područja humanističkih znanosti (44, 62,9%) više koristili *narodnu (gradsku) knjižnicu* ($\chi^2 = 8,138$; $p = 0,004$) nego ispitanici iz područja društvenih znanosti (24, 38,1%) dok je rubna statistički značajna razlika utvrđena za korištenje *specijalne knjižnice* (χ^2

= 8,023; $p = 0,005$) koju su više koristili ispitanici iz područja humanističkih znanosti (17, 24,3%) nego ispitanici iz područja društvenih znanosti (4, 6,3%).

Također, statistički značajna razlika utvrđena je i u odnosu na broj radova ($\chi^2 = 11,643$; $p = 0,003$). Ispitanici koji su objavili najmanji broj radova (1 rad ili nijedan) u časopisima i/ili zbornicima prije obrane disertacije (14, 70%) više su koristili narodnu (gradsku) knjižnicu od onih koji su objavili 2 do 3 rada (30, 63,8%) ili 4 i više radova (24, 36,4%).

Potom su ispitanici, koji su naveli da su koristili knjižnicu, trebali navesti kojim su se knjižničnim uslugama najčešće koristili. Velika većina ispitanika pretraživala je *online* baze podataka (52, 71,2%) i knjižnični katalog (50, 68,5%) te posuđivala knjižničnu građu (50, 68,5%). Nešto manje od polovice ispitanika pretraživalo je institucijski repozitorij (34, 46,6%) i pregledavalo tiskanu knjižničnu građu (enciklopedije, časopise, knjige itd.) na policama (33, 45,2%) dok se najmanje njih koristilo knjižničnom računalnom opremom (skener, printer) (10, 13,7%) što je i očekivano s obzirom da redovni doktorandi, koji rade u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja koriste računalnu opremu na svom radnom mjestu ili kod kuće, a izvanredni doktorandi većinom kod kuće. Vrijednosti za sve varijable nalaze se u Tablici 18.

Tablica 18. Vrste korištenih knjižničnih usluga

Vrste korištenih knjižničnih usluga	N	%
Pretraživao sam <i>online</i> baze podataka.	52	71,2%
Pretraživao sam knjižnični katalog.	50	68,5%
Posuđivao sam knjižničnu građu.	50	68,5%
Pretraživao sam institucijski repozitorij.	34	46,6%
Pregledavao sam tiskanu knjižničnu građu (enciklopedije, časopise, knjige itd.) na policama.	33	45,2%
Radio sam u knjižničnoj čitaonici (čitao, vodio bilješke o pročitanim).	30	41,1%
Koristio sam se uslugom Pitajte knjižničare (Ask a Librarian).	14	19,2%
Koristio sam se knjižničnom računalnom opremom (skener, printer).	10	13,7%
Nešto drugo	0	0%

Nadalje, Hi-kvadrat testom utvrđena je statistički značajna razlika u odnosu na znanstveno područje, za pitanje *Kojim ste se knjižničnim uslugama pri traženju i korištenju literature za pisanje disertacije najčešće koristili?* (Prilog 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama – Tablica 50) pri čemu su ispitanici iz područja humanističkih znanosti (21, 58,3%), koji su naveli

da su tražili pomoć knjižničara, više birali izjavu *Radio sam u knjižničnoj čitaonici (čitao, vodio bilješke o pročitanoj)*. ($\chi^2 = 8,718$; $p=0,003$) od ispitanika iz područja društvenih znanosti (9, 24,3%).

Potom su ispitanici trebali navesti koliko je knjižnica zadovoljila njihove potrebe pri traženju i korištenju informacija potrebnih za pisanje disertacije (bilo da su ju posjećivali fizički ili su se koristili njezinim uslugama *online*) na skali od 1 do 5 (pri čemu je 1 – uopće nije zadovoljila, 3 – niti je zadovoljila niti nije zadovoljila, 5 – u potpunosti je zadovoljila. Velika većina ispitanika smatra da je knjižnica zadovoljila njihove potrebe (53, 72,6%), a vrlo mali dio ispitanika da nije (3, 4,1%). Srednja vrijednost ocjena iznosi 4,08. Vrijednosti za sve varijable nalaze se u Tablici 19.

Tablica 19. Zadovoljstvo knjižnicom

Zadovoljstvo knjižnicom ⁵⁰	N	%	M
uopće nije zadovoljila	0	0%	4,08
nije zadovoljila	3	4,1%	
niti je zadovoljila niti nije zadovoljila	17	23,3%	
zadovoljila je	24	32,9%	
u potpunosti je zadovoljila	29	39,7%	

Pri procjeni zadovoljstva ispitanika knjižnicom pri zadovoljavanju njihovih potreba pri traženju i korištenju literature za pisanje disertacije (bilo da ju posjećuju fizički ili se koriste njezinim uslugama *online*), t-testom je utvrđena statistički značajna razlika u odnosu na dob ($t = -2,968$; $p = 0,004$) pri čemu su ispitanici rođeni od 1981. godine nadalje ($M = 4,35$; $SD = 0,834$) izrazili veće zadovoljstvo nego ispitanici rođeni do 1980. godine ($M = 3,76$; $SD = 0,867$) (Prilog 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama – Tablica 51).

U odgovoru na sljedeće pitanje ispitanici su navodili jesu li tražili pomoć knjižničara pri traženju i korištenju relevantnih informacija za pisanje disertacije. Više od polovice ispitanika nije tražilo pomoć knjižničara (119, 61,3%) dok je nešto više od trećine ispitanika tražilo pomoć knjižničara pri traženju i korištenju informacija potrebnih za pisanje disertacije (75, 38,7%).

⁵⁰ Dvoje ispitanika je označilo da nisu koristili knjižnicu, ali su koristili pomoć knjižničara. Ti ispitanici nisu odgovarali na pitanje koliko je knjižnica zadovoljila njihove potrebe pri traženju i korištenju informacija potrebnih za pisanje disertacije.

Potom su ispitanici, koji su naveli da su tražili pomoć knjižničara, bili zamoljeni da naznače na koji su im način knjižničari pomogli pri traženju i korištenju informacija. Knjižničari su većini ispitanika pomogli nabavljanjem potrebne literature (npr. međuknjižničnom posudbom, kupovinom) (51, 68%), a nešto više od polovici ispitanika pretraživanjem i pronalaženjem informacija potrebnih za pisanje disertacije (npr. knjižničari su pretraživali *online* baze podataka ili kataloge drugih knjižnica) (42, 56%) dok su vrlo malom broju ispitanika knjižničari pomogli poučavanjem o tome kako tražiti, pretraživati i pronaći relevantne informacije (npr. obuka o naprednom pretraživanju *online* baza podataka) (8, 10,7%). Također, ispitanici su naveli da su im knjižničari pomogli i skeniranjem na zahtjev i omogućavanjem dužeg vremenskog roka za posudbu knjižnične građe. Vrijednosti za sve varijable nalaze se u Tablici 20.

Tablica 20. Načini pomoći knjižničara

Načini pomoći knjižničara	N	%
nabavljanjem literature (npr. međuknjižničnom posudbom, kupovinom)	51	68%
pretraživanjem i pronalaženjem literature (npr. knjižničari su pretraživali <i>online</i> baze podataka ili kataloge drugih knjižnica)	42	56%
davanjem općih informacija (npr. savjet kojom se <i>online</i> bazom podataka koristiti)	28	37,3%
edukacijom o tome kako tražiti, pretraživati i pronaći literaturu (npr. obuka o naprednom pretraživanju <i>online</i> baza podataka)	8	10,7%
nešto drugo	1	0,5%

Potom je Hi-kvadrat testom utvrđena statistički značajna razlika za pitanje *Na koji su Vam način knjižničari pomogli pri traženju i korištenju literature za pisanje disertacije?* u odnosu na znanstveno područje ($\chi^2 = 8,720$; $p=0,003$), pri čemu su ispitanici iz područja društvenih znanosti (8, 21,1%), koji su naveli da su tražili pomoć knjižničara, više birali izjavu *edukacijom o tome kako tražiti, pretraživati i pronaći literaturu* (npr. obuka o naprednom pretraživanju *online* baza podataka) od ispitanika iz područja humanističkih znanosti (0, 0%) (Prilog 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama – Tablica 48).

Također, ispitanici su trebali navesti kojim su se oblikom poučavanja u traženju i korištenju relevantnih informacija koju su organizirali knjižničari najčešće koristili (npr. o naprednom pretraživanju *online* baza podataka, o programu za upravljanje referencama i dr.). Zanimljiva je činjenica da, s jedne strane, većina ispitanika preferira individualne konzultacije (licem u

lice) s knjižničarem (30, 41,1%) dok s druge, ne koriste navedene knjižnične usluge (29, 39,7%). Ispitanici se najrijeđe koriste grupnim radionicama uživo (1, 1,4%). Vrijednosti za sve varijable nalaze se u Tablici 21.

Tablica 21. Vrsta edukacije

Vrsta edukacije	N	%
individualne konzultacije (licem u lice) s knjižničarem	30	41,1%
ne koristim ove knjižnične usluge	29	39,7%
tiskane upute	13	17,8%
snimljene <i>online</i> upute (npr. tutorijali) koje su dostupne u bilo koje vrijeme	8	11,0%
<i>online</i> radionice na daljinu (npr. webinarima putem Zooma)	5	6,8%
grupne radionice uživo	1	1,4%
nešto drugo	0	0%

I na kraju, Hi-kvadrat testom utvrđena je statistički značajna razlika u odnosu na znanstveno područje, za pitanje *Kojom se vrstom edukacije za traženje i korištenje literature koju organiziraju knjižničari najčešće koristite (npr. o naprednom pretraživanju online baza podataka, o programu za upravljanje referencama i dr.)?* (Prilog 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama – Tablica 52) pri čemu ispitanici iz područja društvenih znanosti (8, 21,6%) više koriste *snimljenim online uputama (npr. tutorijalima) koje su dostupne u bilo koje vrijeme* ($\chi^2 = 8,742$; $p = 0,003$) od ispitanika iz područja humanističkih znanosti (0, 0%).

Ispitanici koji su naveli da nisu tražili pomoć knjižničara (119, 61,3%) pri traženju i korištenju informacija potrebnih za pisanje disertacije bili su potom zamoljeni da naznače glavne razloge zbog kojih nisu konzultirali knjižničare. Ti su ispitanici najčešći navodili da su potrebne informacije pronalazili samostalno pa im nije trebala pomoć knjižničara (97, 81,5%)

Manji dio ispitanika smatra da knjižničari ne poznaju dovoljno područje kojim se bave pa im ne mogu pomoći pri pronalaženju relevantnih informacija (24, 20,2%) te navode da nisu znali da knjižničari mogu pomoći (19, 16%). Samo troje ispitanika (2,5%) navodi negativno iskustvo kao razlog što nisu tražili pomoć knjižničara jer *knjižničari nisu iskazivali interes za pomoć pri traženju literature čak i kod jednostavnijih zamolbi za savjet i pomoć* ili su neljubazno komentirali nedostatak znanja ispitanika u pretraživanju *online* baza podataka te ispitanika poučavali na primjeru *online* baze podataka koja nije iz njegovog područja. Također,

ispitanici komunikaciju s knjižničarem smatraju sporom i prekomplikiranom te ističu da odlazak u knjižnicu i traženje pomoći zahtijeva određeno vrijeme. Osim toga, jedan ispitanik navodi da mu pomoć knjižničara nije bila potrebna jer je u osobnom kontaktu s relevantnim autorima iz svog predmetnog područja dok drugi ispitanik navodi da nije tražio pomoć knjižničara jer je i sam knjižničar. Vrijednosti za sve varijable nalaze se u Tablici 22.

Tablica 22. Razlozi netraženja pomoći knjižničara

Razlozi netraženja pomoći knjižničara	N	%
Potrebnu literaturu pronalazio sam samostalno pa mi nije trebala pomoć knjižničara.	97	81,5%
Sam sam potražio dostupne <i>online</i> upute (npr. tutorijale).	38	31,9%
Dobio sam svu potrebnu pomoć od mentora ili drugih profesora s poslijediplomskog studija.	24	20,2%
Knjižničari ne poznaju dovoljno područje kojim se bavim pa mi ne mogu pomoći pri pronalaženju relevantne literature.	24	20,2%
Nisam znao da knjižničari mogu pomoći.	19	16%
Dobio sam pomoć od kolega s poslijediplomskog studija.	12	10,1%
Nešto drugo	8	6,7%

Nadalje, za pitanje u kojem su ispitanici, koji su naveli da nisu tražili pomoć knjižničara, bili zamoljeni da naznače glavne razloge zbog kojih nisu koristili knjižnicu pri traženju i korištenju informacija potrebnih za pisanje disertacije, Hi-kvadrat testom utvrđena je statistički značajna razlika u odnosu na znanstveno područje, pri čemu su ispitanici humanističkih znanosti (18, 33,3%) više birali izjavu *Dobio sam svu potrebnu pomoć od mentora ili drugih profesora s poslijediplomskog studija*. ($\chi^2 = 10,643$; $p = 0,001$) od ispitanika iz područja društvenih znanosti (6, 9,2%). Također, statistički značajna razlika utvrđena je Hi-kvadrat testom i u odnosu na broj radova. Ispitanici koji su objavili 4 i više radova u časopisima i/ili zbornicima prije obrane disertacije (16, 27,1%) više su birali izjavu *Nisam znao da knjižničari mogu pomoći*. ($\chi^2 = 10,848$; $p = 0,004$) od onih koji su objavili 2 do 3 rada (2, 5,1%) ili onih s najmanjim brojem radova (nijedan ili 1 rad) (1, 4,8%) (Prilog 8 – Tablice sa statistički značajnim razlikama – Tablica 49).

3.4.4.1.2. Pomoć mentora

U posljednjem dijelu upitnika ispitanici su odgovarali na pitanja vezana uz ulogu mentora, i način na koji mentor može pomoći pri traženju i korištenju relevantnih informacija za pisanje disertacije, ali i općenito, tijekom poslijediplomskog studija.

Na pitanje „Na koji Vam je način mentor pomogao pri traženju i korištenju literature za pisanje disertacije?“, velika većina ispitanika odgovorila je da ih je mentor upućivao na relevantnu literaturu (tiskane i elektroničke knjige, časopise) (133, 68,6%) dok su mentori nešto manje od polovicu ispitanika (93, 47,9%) informirali o relevantnim informacijskim izvorima (*online* bazama podataka, znanstvenim društvenim mrežama, repozitorijima doktorskih disertacija). Manji dio ispitanika je odgovorio da ih je mentor povezo s relevantnim autorima, domaćim i stranim znanstvenicima iz predmetnog područja (45, 23,2%). Zanimljiva je činjenica da je većina ispitanika, koja je odabrala odgovor „Nešto drugo“, navela da im mentor nije pomogao pri traženju i korištenju literature za pisanje disertacije (14, 7,2%), a kao razlog jedan od ispitanika navodi neupućenost mentora u temu s obzirom na njezinu specifičnost, drugi navodi da mu mentor uopće nije pomogao niti kad ga je zamolio, a treći da pomoć mentora nije ni zatražio. Vrijednosti za sve varijable nalaze se u Tablici 23.

Tablica 23. Vrste pomoći mentora

Vrste pomoći mentora	N	%
Upućivanjem na relevantnu literaturu (tiskane i elektroničke knjige, časopise).	133	68,6%
Informiranjem o relevantnim izvorima znanstvene literature (<i>online</i> bazama podataka, znanstvenim društvenim mrežama, repozitorijima doktorskih disertacija).	93	47,9%
Poučavanjem znanstvenom stilu pisanja, pravilnom strukturiranju rada, pravilnom citiranju korištene literature.	85	43,8%
Posuđivanjem relevantne literature.	74	38,1%
Rješavanjem problema s kojim sam se suočavao tijekom procesa traženja.	67	34,5%
Povezivanjem s relevantnim autorima, domaćim i stranim znanstvenicima iz predmetnog područja.	45	23,2%
Nešto drugo	16	8,2%

Ispitanici su u pitanju otvorenog tipa, koje je bilo obvezno, zamoljeni da pojasne u kojoj im je fazi traženja i korištenja relevantnih informacija pomoć mentora najviše trebala. Ispitanici su označeni oznakama od S1 do S193.

Prema izjavama ispitanika možemo zaključiti da je većini ispitanika (123, 63,7%) mentor pomogao u početnoj fazi. Dio ispitanika navodi da im je mentor pomogao pri pisanju sinopsisa (18, 8,3%) i teorijskog dijela disertacije (8, 4,1%) dok po jedan ispitanik (0,5%) navodi da mu je mentor pomogao pri odabiru prikupljenih proturječnih informacija, pretraživanju, posuđivanju i nabavljanju relevantne literature i dr.:

S55: Od početka do kraja studija mentor mi je mnogo pomogao posuđivanjem relevantne literature i upućivanjem na nju. Pomoć mi je najviše trebala na početku dok se nisam dobro upoznala s područjem teme disertacije, osobito jer sam zaposlena u praksi, a kasnije je išlo lakše. Kasnije mi je tek povremeno trebala pomoć oko skidanja cjelovitih članaka s interneta budući da je on bio pretplaćen na pojedine časopise ili mu je kao zaposleniku fakulteta pristup (bio besplatan).

S158: U početnoj fazi, dok još nisam bila upoznata s načinima pretraživanja, mogućnostima nabavljanja literature online ili kupnje odnosno dok se nisam upoznala s metodama znanstvenog istraživanja. Također u fazi modeliranja kada mi je bila potrebna pomoć oko odabira metodologije za istraživanje te s time povezane stručne literature kako bih produbila svoje znanje o odabranoj metodi/metodama.

Potom, dio ispitanika navodi da im je mentor pomogao na početku pisanja (12, 6,2%):

S78: Pomoć mentora najviše mi je trebala u početnoj fazi pisanja. Najteže je bilo započeti. Dogovor je bio da predajem određen broj stranica nakon što ih napišem na čitanje. Nakon toga bi mentor (ako je bilo potrebno) sugerirao što bih od literature još trebala koristiti ili bi mi predložio/donio zamjensku literaturu. To se u početku događalo češće. Nakon par mjeseci rada ja sam isključivo sama pronalazila literaturu.

Nadalje, mentor je ispitanike poučavao i znanstvenom stilu pisanja (12, 6,2%). Također, neki od ispitanika navode da im je mentor pomogao i u završnoj fazi (15, 7,7%). Osim pri traženju i korištenju informacija, ispitanici navode da im je mentor pomogao i pri planiranju istraživanja (6, 3,1%) te na početku istraživanja (8, 4,1%):

S174: U ranoj fazi skiciranja plana istraživanja i pri hvatanju u koštac s najzahtjevnijim segmentima rada (u kojima su moje teze bile oprečne uvriježenima u literaturi i u području bavljenja).

Dio ispitanika (26, 13,5%) navodi i koliko im je često mentor pomogao. Dok je jednima mentor pomagao cijelo vrijeme (11, 5,7%) drugima pomoć nije bila potrebna (9, 4,7%). Potom, četvero ispitanika (2,1%) navodi da im mentor nije pomogao pri traženju i korištenju informacija, a dvoje ispitanika (1,0%) navodi da im je mentor povremeno pomogao.

Tablica 24. Pomoć mentora pri traženju i korištenju informacija po fazama

Izjave		Oznake ispitanika											Broj ispitanika	%
U početnoj fazi		S1	S11	S14	S15	S16	S17	S18	S19	S20	S21	S27	63	32,6
		S28	S29	S30	S31	S32	S33	S34	S35	S36	S37	S40		
		S62	S63	S64	S65	S66	S67	S68	S69	S70	S71	S72		
		S73	S74	S107	S109	S110	S136	S140	S141	S142	S144	S145		
		S146	S147	S148	S149	S150	S157	S158	S159	S160	S161	S162		
		S163	S164	S166	S167	S168	S169	S172	S176					
	Na početku studija	S25, S26, S124											3	1,6
P	Davanjem općih informacija	S8											1	0,5
O	Pri proturječnim informacijama	S9											1	0,5
Č	Pri pretraživanju literature	S87											1	0,5
E	Pronalaženjem relevantnih informacija	S26, S108, S171											3	1,6
T	Pri odabiru relevantnih informacija	S43, S89, S99											3	1,6
N	Upućivanjem na relevantne informacije	S4, S40, S55, S78											4	2,1
A	Vrednovanjem relevantnih informacija	S6, S11, S135											3	1,6
	Posuđivanjem relevantnih informacija	S55											1	0,5
F	Nabavljanjem relevantnih informacija	S42											1	0,5
A	Omogućavanjem pristupa relevantnim informacijama	S55, S134											2	1
Z	Odabir teme	S57, S128											2	1
A	Prijava teme	S10, S132, S170											3	1,6
	Traženje modela istraživanja	S12											1	0,5
	Metodologija	S86, S127, S129, S158											4	2,1
	Pri pisanju sinopsisa	S7, S24, S60, S90, S96, S97, S101, S105, S106, S119, S122, S131, S133, S156, S175, S189											16	8,3
	Pri pisanju radova	S58											1	0,5
	Pri pisanju teorijskog dijela disertacije	S91, S102, S103, S104, S118, S119, S120, S188											8	4,1

	Izjave	Oznake ispitanika	Broj ispitanika	%
	Pri pregledu literature	S85, S86	2	1
S	Stručni dio	S116	1	0,5
R	Validacija modela	S187	1	0,5
E	Pri pisanju metodološkog dijela disertacije	S130	1	0,5
D	Pri planiranju istraživanja	S61, S92, S127, S131, S143, S174	6	3,1
I	Na početku istraživanja	S39, S75, S93, S123, S151, S142, S153, S154	8	4,1
Š	Tijekom istraživanja	S121, S125, S126	3	1,6
NJ	Obrada rezultata (statističke metode)	S115	1	0,5
A	Pri komparativnoj analizi	S137	1	0,5
	Strukturiranje doktorskog rada	S7, S59, S99, S100, S118, S155	6	3,1
F	Poučavanjem znanstvenom stilu pisanja	S28, S81, S83, S87, S95, S100	6	3,1
A	Na početku pisanja	S22, S23, S38, S41, S75, S78, S94, S98, S138, S139, S165, S183	12	6,2
Z	Tijekom pisanja	S59, S82, S121, S169, S174	5	2,6
A	U završnoj fazi.	S1, S88, S184, S186, S191	5	2,6
V				
R	Na kraju studija	S84	1	0,5
Š				
N				
A	Obrana teme disertacije	S54	1	0,5
F				
A	Na kraju pisanja	S38, S76, S94, S165, S166, S182, S185	7	3,6
Z				
A				

U sljedećem su pitanju ispitanici trebali ocijeniti svoje zadovoljstvo podrškom mentora pri traženju i korištenju informacija potrebnih za pisanje disertacije na skali od 1 do 5 (pri čemu je 1 – uopće nisam zadovoljan, 3 – niti sam zadovoljan niti sam nezadovoljan, 5 – u potpunosti sam zadovoljan. Većina ispitanika je zadovoljna podrškom mentora (132, 68%) dok manji dio nije (29, 14,9%). Srednja vrijednost ocjena iznosi 3,93. Vrijednosti za sve varijable nalaze se u Tablici 25.

Tablica 25. Zadovoljstvo podrškom mentora

Zadovoljstvo podrškom mentora	N	%	M
uopće nisam zadovoljan	13	6,7%	3,93
nisam zadovoljan	16	8,2%	
niti sam zadovoljan niti sam nezadovoljan	33	17%	
zadovoljan sam	41	21,1%	
u potpunosti sam zadovoljan	91	46,9%	

Na kraju su ispitanici u pitanju otvorenog tipa, koje nije bilo obvezno, zamoljeni da navedu ako nešto od onoga što su doživjeli pri traženju informacija i korištenju informacijskih izvora (npr. *online* baze podataka, internetske tražilice, piratske mrežne stranice znanstvenih članaka/knjiga, dr.) nije navedeno, a smatraju važnim. Ispitanici su označeni oznakama od D1 do D23.

Rezultati pokazuju da je manji dio ispitanika imao pozitivno iskustvo pri traženju i korištenju informacija i informacijskih izvora. Naime, jedan ispitanik navodi da su ga kolege poučavale o tome kako tražiti i pretraživati informacijske izvore:

D2: *Neformalna edukacija od strane vršnjaka u korištenju takvih usluga je bila ključna.*

dok drugi ispitanik navodi da su mu kolege posudile relevantnu literaturu:

D7: *Kolege na matičnome fakultetu posudili su mi vrlo vrijednu i skupu literaturu na stranim jezicima te sve svoje prikupljene radove koje su imali...*

Također, pri traženju potrebnih informacija pomogli su im i relevantni znanstvenici iz predmetnog područja (N=3):

D21: *Moje iskustvo je zaista pozitivno. Za neke članke koji nisu bili dostupni kontaktirala sam strana sveučilišta i izašli su mi u susret, kao i sami autori, koje sam molila da mi pošalju njihove*

radove, ali kada sam ih citirala povratno sam im poslala info te pitala jesu li zadovoljni načinom kako je njihov rad uglavljen u moj. Odaziv je bio sjajan-pravi primjer kako bi si znanstvenici trebali (pomagati).

Međutim, neki od ispitanika (N=12) imali su poteškoće u pronalaženju relevantne literature. Dok nekima (N=2) poteškoću predstavlja pronalaženje starije literature zbog toga što većinom nije dostupna *online*, drugi (N=8) kao razlog navode nemogućnost pristupa relevantnim informacijama s obzirom da nemaju pristup velikom broju *online* baze podataka:

D4: *Izuzetno otežan pristup znanstvenom pisanju za nekog tko nije zaposlen u akademskoj zajednici.*

D13: *Velikom broju znanstvenih baza s člancima nemamo omogućen besplatni pristup, a članci su ekstremno skupi. Izdaje se svake godine puno važnih knjiga za svako područje, neke su knjige isto tako jako skupe, a u naše knjižnice nikada ni ne dođu.*

pa su koristili informacije dostupne u otvorenom pristupu (N=2), pretraživanjem otvorenih repozitorija doktorskih disertacija (N=1), internetskih tražilica (N=2), s pomoću znanstvenih društvenih mreža (N=1) i piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga (N=3):

D2: *Da nije bilo sci-hub-a i libgena nikad ne bih doktorirao.*

D13: *Iskreno, da nema piratskih baza podataka, ne znam kako bih ikada završila disertaciju.*

D16: *Srećom da postoje piratske stranice jer s našim iznimno ograničenim sredstvima, još bih pisala disertaciju.*

Jedan ispitanik navodi nedostatak relevantne literature na hrvatskom jeziku te nužnost prevođenja stručne terminologije sa stranog na hrvatski jezik što predstavlja poteškoću onome kome to nije predmetno područje:

D20: *Uvijek nedostaju podatci za empirijski dio rada. Nedostatak konkretne literature vezane za metodologiju i strukturiranje rada. Terminologija ekonometrijskih metoda je kompleksna sama po sebi, a domaći izvori su oskudni, pa iako dovoljno dobro poznaj(e)te engleski jezik, onome tko je neuk u ovom aspektu, iznimno je teško čitati izvore vezane za ekonometrijske metode na stranom jeziku.*

te nedovoljno poznavanje stranih jezika (N=1):

D14: *Poznavanje više stranih jezika (svjetskih) je iznimno važno i bilo mi je od velike koristi. Pri traženju literature primijetila sam da mi manjka poznavanje njemačkog (za moju temu to bi bio veliki plus).*

Osim toga, četvero ispitanika navodi i nedostatak kontinuirane podrške pri traženju, pretraživanju i korištenju relevantnih informacija, primjerice odgovarajuća edukacija ili kolegij o bazama podataka, načinima pretraživanja, programima za upravljanje referencijama i sl.:

D2: *Bilo bi mi korisno da postoji neki tečaj koji proširuje to znanje, kad već sveučilište ne može i/ili ne želi osigurati pristup.*

D6: *Nitko mi nije pomogao u traženju literature niti sa(m) dobio određenu pomoć i podršku u potrazi iste.*

D10: *Najveći je problem to da nema kolegija [na] kojem se uči pisati znanstveni rad i da te se ne uputi sustavno i strukturirano na različite načine citiranja, postojanje baza i slično.*

D23: *Vrlo je važno studente na doktorskom studiju upozoriti na pretraživanje relevantne recentne literature te napomenuti da je pretraživanje literature potrebno ograničiti na recentnih 5 godina. Svi relevantni radovi u svojim literature review imaju pioniere (pioniere) istraživanja na koje se pozivaju tako da se time ubrzava proces. Korištenje softwera za reference je potrebno koristiti odmah na početku dokorskog studija. Važno je napraviti plan i pridržavati se.*

3.4.4.2. Rezultati polustrukturiranog individualnog intervjua

3.4.4.2.1. Sudjelovanje na edukacijama tijekom visokoškolskog obrazovanja

Na pitanje jesu li sudjelovali u nekoj edukaciji vezanoj uz pretraživanje informacija koju su organizirali knjižničari tijekom svog visokoškolskog obrazovanja, dvije trećine ispitanika izjavilo je da nisu sudjelovali u edukaciji (I1, I3, I6, I7, I8, I9, I11, I13, I14, I15) dok je jedna trećina sudjelovala tijekom poslijediplomskog studija (I2, I5, I10, I12, I16), a samo jedan ispitanik tijekom diplomskog studija (I4). Jedan od ispitanika, koji nije sudjelovao na edukaciji, to pojašnjava na sljedeći način:

I1: *Nekako mi se čini da to još tijekom studija (...) preddiplomskog i diplomskog, spontano se dogodilo, kako sam studirao kroatistiku i komparativnu književnost, onda su to nekakvi studiji na kojima čovjek stalno treba gomile literature. Zbog komparativne često (...) se radilo i o literaturi na stranim jezicima, osobito engleskom, i nekako je čovjek stalno u knjižnici, odnosno u knjižnicama, i (...) ako nikako drukčije, onda mu u nekom trenutku, jednostavno, netko od knjižničara objasni: „Aha, dobro, evo, mogli ste i sami ispisat(i) signaturu. Znae to izgleda ovako.” ili (...) „Kada tražite takav tip knjige, onda vam je bolje pogledati to” i onda se nekako nataložilo to znanje. Često su (...) na kolegijima, osobito na diplomskom, bili bitni neki članci koji su zapravo bili u bazama podataka, do kojih se moglo doći s korisničkim podacima preko knjižnice (...) i tad sam (...) stekao i (...) naviku pretraživati takvu literaturu za pojedine seminarske radove, osobito na diplomskom studiju jer se (...) poticalo i očekivalo da se istražuje samostalno literatura.*

3.4.4.2.2. Iniciranje ili uvođenje - prva faza ISP modela

3.4.4.2.2.1. Pomoć

3.4.4.2.2.1.1. Pomoć knjižničara

Unatoč tomu što izjave ispitanika ukazuju da su u ovoj fazi rijetko tražili pomoć knjižničara jer su samostalno tražili relevantne informacije, troje ispitanika (I1, I7, I8) je u razgovoru

istaknulo da bi pomoć knjižničara pri nabavljanju i upućivanju na relevantne informacije i informacijske izvore doktorandima dobrodošla:

I1: *A u ovom smislu nekakve podrške knjižničara, mislim da bi mi ona tada isto bila dobro došla ... možda mi nije bila toliko potrebna jer sam ja nekako samostalno odradio taj nekakav dio posla za koji bi, možda, netko drugi otišao u knjižnicu, posavjetovao se ili slično.*

I8: *...ne kažem da mi nije trebalo, i možda bi neke stvari otkrio da sam išao tim putem ... bilo mi je jednostavnije to radit(i) samostalno. Ali mislim da je tu taj dio, segment neke stručne osobe koja će pomoć(i), ili knjižničar koji će pomoć(i) oko tih stvari koje ste naveli, i dobra, i da bi to svakako moglo pomoć(i) mnogim kandidatima, pa i meni. ...možda mi nije palo na pamet, to je isto istina, da se obratim nekom knjižničaru, da ga pitam za savjet. ...možda sam ja ta generacija ... prvi savjetnik je internet, Google, pretraživanje baza nam je nekako već intuitivno pa onda nisam imao potrebu ni pitat(i) knjižničara.*

ali nisu znali da bi knjižničari mogli pomoći s obzirom na iskustvo stečeno na preddiplomskom i diplomskom studiju:

I7: *...jednostavno nisam nikad razmišljala o tome da bi to mogao biti kao knjižničarov posao. ...nisam nikad imala takav pristup ni tijekom preddiplomskog ili diplomskog studija. Više sam sama uvijek sve pretraživala i dolazila do literature, tako da nisam uopće razmišljala o tome na taj način. Nije mi palo na pamet da bi mogla tražiti pomoć knjižničara.*

Jedan od ispitanika u ovoj fazi nije tražio ničiju pomoć jer je pregledavao relevantnu literaturu i informacijske izvore tražeći i razmišljajući o temi disertacije:

I5: *...jer sam dugo vremena ... lutala dok ... dok si nisam definirala ono što želim. I tu ne mogu reći da sam tražila nečiju pomoć jer je to bilo prvenstveno na meni da zapravo odredim ono što hoću i da vidim koje je to područje u kojem se može pristupiti na neki novi način ... da bude ... zanimljivo kao tema samoga rada.*

Troje ispitanika nije tražilo pomoć knjižničara zbog toga što smatraju da knjižničari ne poznaju dovoljno područje kojim se bave pa im ne mogu pomoći pri pronalaženju relevantnih informacija:

I2: *...nisam razmišljala o tome da bi mi oni mogli pomoći, u niti jednom trenutku nisam. Znala sam da nekako ljudi koji su u toj temi znaju najviše o toj temi. I što se tiče tog pretraživanja informacija, to sam već imala znanja.*

I13: *...u ovom kontekstu: „Bi li mi bila korisna pomoć?” Možda, ali nisam sigurna da u takvom kontekstu bi mi i knjižničari mogli pomoć kad zaista se nitko nije bavio, mislim je, ali jako malo, nedovoljno sa tom temom.*

I14: *...ja mislim, konkretno kad je riječ o mojoj temi, da mi tu nije mogao možda pomoći knjižničar jer je tema ... dosta specifična i mislim da su mi tu u tom trenutku možda više mogli pomoći ljudi koji su stručnjaci iz dijela područja tog, zapravo iz dijela doktorata o kojem ja pišem.*

te bi potražili pomoć samo od predmetnih knjižničara koji su stručni za određeno područje:

I2: *...da živim u nekom većem gradu pa da postoje neke velike knjižnice u kojima su specijalizirani za ovo ili ono područje, onda bih sigurno išla i pitala njihovu pomoć... Ali u ovom trenutku mi se činilo da oni ne bi znali mi pomoći ono što je meni trebalo.*

što je jedan od ispitanika i učinio, ali u inozemnoj knjižnici. Naime, tražio je pomoć predmetnog knjižničara pri pretraživanju i pronalaženju relevantnih informacija:

I3: *...koga god sam pitala u knjižnici svi su, otprilike, već znali, ako nisu bili upoznati tim područjem, onda bi me uputili u nekoga tko je upoznat tim područjem i onda bi oni potražili, doslovno bi mi poslali mail nakon dva dana: „Evo, našli smo vam deset knjiga koje bi vam mogle biti zanimljive.”*

Troje ispitanika navodi da je u ovoj fazi koristilo pomoć knjižničara pri pregledavanju knjižnične zbirke:

I11: *Ja nisam imala pristup (op. a. bazama podataka) tada, pogotovo ti naslovi koji su meni trebali nisu bili dostupni online, tako da sam tad se i oslanjala isključivo fizički na knjižnicu i pregledavala sam naslove uz pomoć knjižničara.*

a dvoje ispitanika (I12, I15) pri nabavi relevantnih informacija (npr. međuknjižničnom posudbom, kupovinom):

I12: *...ja čak (nisam) ni toliko često tražila možda pomoć knjižničara, ali tu i tamo kad bi(h) nešto zatražila, to je uglavnom bila ... međuknjižnična posudba ili recimo ono što mi je omogućila i knjižničarka s našeg Veleučilišta je bilo to da mi je ponudila uvid u nekakve naslove, knjige koje su tada bile ja mislim na akciji, da li preko VBZ-a ili neke druge knjižare, uglavnom VBZ, s njima nekako najviše surađujemo, tako da je rekla, ako vidim što god da bi moglo biti relevantno za moju temu, da predložim pa da će se obnovit(i) knjižnični fond i to je isto bilo fer i korektno s njezine strane.*

3.4.4.2.1.2. Pomoć mentora

Izjave ispitanika u intervjuima ukazuju da su im mentori u prvoj fazi procesa traženja informacija, iniciranju ili uvođenju, pomogli najčešće usmjeravanjem (I1, I3, I6, I8, I10):

I1: *...mentorica je pružala podršku u smislu da je nekako potvrđivala da to gdje sam ja smatrao da ima nekakvog materijala, da bi ona nekako potvrdila da se slaže. Istaknuo bih tu ipak nekakvu potvrdu autoriteta i dodatnu podršku da je to smjer kojim treba ići, da je takav analitički i interpretacijski pristup prihvatljiv.*

i omogućavanjem pristupa relevantnim informacijama (*online* bazama podataka, nabavom potrebnih informacija putem projekta) (I4, I12, I15):

I4: *...nekako mi je bilo omogućeno sve ovo što se tiče ovih pristupa, uopće se nisam brinula kako ću, šta ću.*

Potom, ispitanici navode da im je u ovoj fazi mentor pomogao pri odabiru teme (I4, I15) te odabiru pristupa temi (I1, I3):

I3: *...na svu sreću tamo (op. a. ispitanik je dobio stipendiju za boravak kao gostujući doktorand na inozemnom sveučilištu) sam isto imala jako dobru mentoricu i onda smo mi od te knjige (op. a. ispitanik je tijekom boravka na inozemnom sveučilištu, u njihovoj knjižnici, pronašao knjigu koja je bila ključna za njegovu disertaciju i naslovom je odgovarala njegovoj temi) zapravo krenule kako bi(h) ja mogla svoju disertaciju razlikovati od te knjige, gdje da se oslonim na nju, a gdje da ja krenem korak dalje i onda smo nekako uspjele napraviti nekakav okvir kako bi moja disertacija uopće trebala izgledati i na koje dijelove bi se trebala koncentrirati, na koje ne...*

Također, mentor je posuđivao (I15) i upućivao na relevantne informacije (I2):

I2: *...pomoć komentora da mi izdvoji neke glavne autore na koje bi(h) se bazirala...*

te bio na raspolaganju i promptno odgovarao na upite (I4):

I4: *Znala sam da će mi se čovjek uvijek javiti u dan-dva-tri, odgovorit(i) na mail. Kasnije smo mi i telefonski i zahvaljujući koroni i preko Zoom-a...*

Ipak, četvero ispitanika, i oni koji su dobili mentorovu pomoć, ali i oni koji nisu, smatra da doktorand treba biti samostalan, primjerice pri odabiru teme, traženju informacija i sl.

I5: *...ne mogu reći da sam tražila nečiju pomoć jer je to bilo prvenstveno na meni da zapravo odredim ono što hoću (op. a. odabir teme) i da vidim koje je to područje u kojem se može pristupiti na neki novi način...*

I6: *Uglavnom sam. Mentor je tu imao neku ulogu navođenja, preciziranja, al(i) ne preveliku.*

I8: *...tu je rad s mentorom po meni najvažniji jer imam sreću da imam stvarno dobrog mentora, koji je znao potaknut(i) dovoljno pitanja i na neki način usmjerit(i) me u pravom smjeru, ali bez previše striktnih nekih granica ili bez otkrivanja nekih stvari koje su na kraju krajeva na kandidatu samome da otkrije, i to je dobro i pozitivno jer onda to istraživanje ipak ima neku originalnost i osobnost. ...mentor je tu mislim, najvažniji. Ne u smislu traženja literature, to naravno je na samom kandidatu da se snađe kako god zna...*

I14: *...predložila novu temu svom mentoru koji je uz nekakve manje promjene pristao na promjenu teme i uvažio temu koju sam ja predložila.*

Međutim, dvoje ispitanika nije dobilo potrebnu pomoć mentora zbog toga što mentor nije bio dovoljno kompetentan u području u kojem su odabrali temu:

I3: *...on bi mi tu i tamo poslao jedno par knjiga za koje on misli da bi možda bile u redu, ali onda ja vidim da to baš meni ni ne pomaže previše...*

I7: *...mentor nije stručan ili nije toliko obrazovan u tom području u kojem sam odabrala temu, nego je više jednostavno metodološki mi je bio dobar voditelj ili mentor...*

dok jedan ispitanik navodi da je tada, u toj fazi, mislio kako mu pomoć nije potrebna:

I16: *U tom trenutku ...bio sam tol(i)ko samopouzdan da o tome sve znam da mi ničija pomoć više nije trebala.*

3.4.4.2.2.1.3. Pomoć drugih osoba

Dvoje ispitanika je, osim mentora i knjižničara, koristilo i pomoć drugih profesora s poslijediplomskog studija. Jedan od ispitanika navodi kako su se njihovi kolegiji *bavili nekim autorima ili temama koje su njemu bile bitne ili bi razgovor o seminarima s tim profesorima bio vrlo poticajan*. Osim toga, *novije studije, koje su se pojavile u susjednim zemljama, a bile su izvan ispitanikova horizonta, profesor je bio uvijek voljan, ne samo spomenuti, nego i donijeti*. Također, program pojedinog kolegija *osvijestio bi ispitaniku da postoji nekakva literatura koje do tad nije bio svjestan, koja nije nužno važna za njegovu temu, ali bi tamo našao nešto što bi ga odvelo nekamo pa bi to bilo korisno* (I1). Drugi ispitanik navodi da mu je profesor *svojim savjetima i pozitivnim reakcijama na temu, dao vjetar u leđa, da promišlja u dobrom smjeru te je znao na početku poslati ili mu dati relevantnu literaturu, što je ispitaniku puno značilo* (I14). Međutim, jedan ispitanik navodi da mu profesori *nisu znali pomoć(i) jer se time ne bave pa nisu uopće bili upoznati s područjem, a nisu se baš ni potrudili da ga usmjere na nekoga tko bi možda bio upoznat s područjem* (I3).

Iako rjeđe, ispitanici su koristili i pomoć kolega s poslijediplomskog studija jer su imali *malo više iskustva u znanstvenom stilu pisanja i bolje su poznavali područje* (I9), informirali su ih o informacijskim izvorima, primjerice piratskim mrežnim stranicama (npr. LibGen, Sci-Hub) s pomoću kojih mogu pristupiti znanstvenim člancima/knjigama (I12).

3.4.4.2.3. Odabiranje - druga faza ISP modela

3.4.4.2.3.1. Pomoć

3.4.4.2.3.1.1. Pomoć knjižničara

I u ovoj fazi, također, iz izjava ispitanika se može zaključiti da su rijetko tražili pomoć knjižničara jer su samostalno tražili relevantne informacije pretražujući informacijske izvore, čitajući i vodeći bilješke (I7), pišući izvorne znanstvene radove u koautorstvu s mentorom (I4, I8), zbog selidbe u inozemstvo (I11) i sl.

Osim toga, jedan ispitanik smatra da je to isključivo njegov zadatak te je samostalno odabirao relevantne informacije, pohranjivao ih u mape na računalu te se pripremao za čitanje:

I2: *...u ovoj fazi mislim da mi nije nitko mogao pomoći osim mene same zato što je sve to što sam prikupila trebalo na neki način suziti. (...) Zato što sam se našla sa toliko puno tih foldera i članaka koje sam htjela proći ... tako da nisam očekivala niti zamišljala pomoć niti od knjižnice niti od mentora niti od komentora, nego bih rekla da je ovo bio moj neki zadatak što odabrati i na čemu raditi za pregled literature.,*

a drugi ispitanik navodi da nije tražio pomoć knjižničara jer informacije koje su mu bile potrebne, kao što su statistički podatci, nisu bile dostupne niti knjižničaru niti ispitaniku nego samo određenim ustanovama:

I14: *...za ovaj dio samog istraživanja, mislim da mi tu opet ne bi mogao pomoći knjižničar jer to su bili konkretni podatci zapravo koji su se odnosili na cijelu Hrvatsku, i na jedan veliki vremenski period, gdje knjižnica, isto kao što ni ja, ne bi imala pristup...*

Neki od njih su samostalno koristili knjižnicu, primjerice pretražujući knjižnični katalog kako bi se upoznali s dostupnim informacijama:

I5: *...sam se služila najčešće knjižničnim katalogima, da vidim uopće što ima od one najosnovnije literature ... često sam se služila u toj fazi referentnom zbirkom jer mi je bilo važno upoznati osnovne pojmove, online rječnicima...*

Onim ispitanicima, koji su u ovoj fazi koristili knjižnicu i tražili pomoć knjižničara, knjižničari su pomogli pronalaženjem potrebnih informacija osobno:

I9: *...u toj fazi sam i dosta bio i u knjižnici, pa onda sam tražio pomoć knjižničara jer su mi trebale(i) izvori, a tu su pretežito bile knjige, u biti kako početi pisati ... to me najviše zanimalo, u toj fazi i tu sam bio dosta u knjižnici (...) u toj fazi sam dosta koristio knjižnicu i knjižničarku koja mi je ... dosta pomogla, uvijek je bila na raspolaganju.*

ili su ispitanici koristili uslugu *Pitajte knjižničare*:

I15: *...kad se ostavi tema, onda su oni znali pronaći koji, na tu određenu temu ... postoje članci, knjige ... što je dostupno.*

Jedan od ispitanika koji nije tražio pomoć knjižničara, u razgovoru je istaknuo da sad, nakon obranjene disertacije, smatra da mu je knjižničar mogao pomoći pretraživanjem i pronalaženjem potrebnih informacija:

I6: *...mislim da bi mi i knjižničar itekako pomogao. ... sad retrospektivno (op. a. ispitanik je obranio disertaciju) bih volio da sam otišao knjižničaru i prvo da sam prošao svu moguću*

literaturu na hrvatskom jeziku i eventualno pronašao stručnjake ... tko se bavi tim ili približno ovdje. Knjižničar bi mi pomogao da bi mi našao, pretpostavljam, literaturu pa bi(h) ja pogledao, istražio autore...

Drugi ispitanik, koji je također, obranio disertaciju, ali prema skandinavskom modelu, tijekom razgovora zaključuje da mu je knjižničar mogao pomoći upućivanjem u kojem znanstvenom časopisu, s obzirom na njegovo znanstveno područje, treba objaviti radove, odnosno pomoći u procjeni kvalitete znanstvenih časopisa s obzirom na bibliometrijske pokazatelje. Međutim, u tom trenutku je imao pomoć mentora, pa mu nije trebala pomoć knjižničara:

I4: Možda mi je mogao, da, mogao mi je. Ali ... imala sam taj osjećaj sigurnosti zbog njega (op.a. mentora) pa mi ... uopće nije padalo na pamet. ...ružno zvuči prema vama koji ste ta struka, ali zaista, ja ne znam zašto ja u tom trenutku nisam ni pomislila na tako neku pomoć.

3.4.4.2.3.1.2. Pomoć mentora

U drugoj fazi procesa traženja informacija mentor je, prema izjavama ispitanika (I3, I4, I13) pomogao redovnim konzultacijama:

I3: ...njihov sustav (op. a. na inozemnom sveučilištu) je takav da, ako vi imate mentora, onda se morate s njim nalaziti(i) bar jednom tjedno.

I13: ...tu je bila dosta važna komunikacija sa mojim mentoricama, dakle i s mentoricom na projektu koja je u području ... ona se zapravo jedina time bavila nešto i ranije, prije ovog projekta. Ali i sa drugom mentoricom na disertaciji, koja je zapravo metodologinja...

Jedan od ispitanika je imao konzultacije s mentorom, s obzirom da je tijekom poslijediplomskog studija živio izvan mjesta studiranja, nakon nastave koja se održavala jednom u dva tjedna, svaki vikend, petak i subotu te mu pomagao da postane samostalan u znanstvenom radu:

I4: Nekad je to bilo dva-tri sata, nekad cijeli dan ... čovjek je fleksibilan bio skroz. Mi bi bili na faksu, ako je trebalo od jutra do mraka, dok nas ne potjeraju, dok ne napravimo što trebamo...

Također, ispitaniku je mentor bio na raspolaganju i promptno odgovarao na njegove upite:

I4: Dakle, ako je to meni bila potreba jednom mjesečno, taj čovjek bi se meni javio jednom mjesečno.

te mu pomogao upućujući ga na relevantne autore i *online* baze podataka s obzirom na temu disertacije:

I4: *...u tom početku traženja i pretraživanja ... sam znala koje baze i koje autore treba pretraživat(i) zahvaljujući njemu (op. a. mentoru).*

Trojici ispitanika (I11, I12, I14) mentor je i posuđivao potrebnu literaturu:

I12: *...meni je uistinu mentorica dosta pomogla, pa i ukoliko bi ona sama pronašla nekakav članak za koji je smatrala da bi nam mogao koristiti, ona bi to meni prosljedila...*

I14: *U tom trenutku, u jednom dijelu, mi je pomogao mentor jer on je imao starije dokumente i podatke koji su meni, također, bili nužni za prvi dio istraživanja...*

te, osim posudbe, omogućio da samostalno, preko projekta, u okviru kojeg ispitanik piše disertaciju, nabavlja potrebnu literaturu za pisanje disertacije:

I13: *...većinom je bilo meni prepušteno koje knjige naručit(i) jer meni trebaju i za disertaciju...Naravno, kako je ona (op. a. mentorica na projektu) bila ranije u području, svu neku prvu literaturu, s kojom sam se ja uopće susrela prije nego što sam krenula sama, bila mi je prosljedena od mentorice s projekta. A jednako tako, što se metodološkog dijela tiče, druga mentorica mi je isto tako prosljedila ... osnovnu literaturu za metodološki pristup.*

U razgovoru ispitanici su istaknuli da im je mentor pomogao potičući ih i motivirajući te dajući konstruktivne savjete pri rješavanju poteškoća tijekom procesa traženja i pretraživanja, odnosno u odabiranju potrebnih informacija u obilju dostupnih informacija za temu disertacije:

I3: *...imam problem s tom selekcijom, ali mentorica mi je pomogla ... ja bi(h) npr. odabrala neku literaturu, onda bi me ona pitala: „U redu, kako je to važno za disertaciju?” Onda bi(h) ja rekla: „U prvom dijelu bi mi to možda moglo bit(i)”, a (op. a. mentorica): „Ima li nešto možda bolje od toga?” , onda bi(smo) našli nešto bolje. Onda bi mi ona rekla: „U redu, kreni s tim boljim.” (...) Tako da ja bi(h) uzela neku literaturu, radila bi(h) na njoj tjedan dana i onda bi(h) imala s njom (op.a mentorom) sastanak i onda bi mi ona rekla: „U redu, je li ta literatura to što tebi stvarno treba za doktorski? Hoćeš li sad to detaljno sve proučavati ili idemo dalje na nešto bolje ili na nešto drugo?” I onda ja bi(h) rekla: „Da, to bi mi trebalo.” , onda bi(h) joj pokazala bilješke koje bi(h) mogla koristiti u disertaciji i onda bi ona ocijenila jesam li to stvarno pogodila ili sam možda mogla nać(i) nešto što bi bilo možda relevantnije ili ne.*

I7: *...bilo je i trenutaka kad mi se činilo da je toliko toga što bih mogla pronaći, pročitati pa se s te strane javljala i nesigurnost, u smislu da nikad ja neću moć(i) pročitat(i) sve što je objavljeno o tome. ... tu su mi pomagali kolege i mentor koji su me spuštali na zemlju i govorili mi da je to nemoguće, da se jednostavno trebam usmjeriti ... upućivali na to da pronađem svoj princip prema kojemu ću pretraživati i onda iščitavati i bilježiti tu literaturu.*

Izjave dvojice ispitanika (I8, I11) ukazuju i na mentorovo poučavanje znanstvenom stilu pisanja radova tijekom poslijediplomskog studija te zajedničko sudjelovanje na znanstvenim skupovima:

I11: *...sudjelovala na konferencijama zajedno s mentoricom i objavljivale smo, radile smo na radovima koje smo objavile.*

kao i podršku mentora u situacijama kada su dobili negativne kritike od recenzenata tijekom objavljivanja znanstvenog rada što mu je, prema mišljenju ispitanika, u konačnici pomoglo da postane samostalan u znanstvenom radu:

I8: *...ne u smislu neke moralne, nije mi to trebalo, nego više u smislu da nije se previše obazirao uopće na te stvari, nego je znao što je sljedeći korak i u kojem smjeru treba ići(i)... Nismo nikad pričali o tome, da li netko je u pravu ili(i) nije u pravu. Svatko ima pravo izreći(i) svoje mišljenje, a bitno je da se zadovolji neki onda standardi koji će dovesti kandidata da bude znanstvenik na kraju.*

Mentor je pomogao i usmjeravanjem, nakon odabira okvirne teme, u odabiru pristupa koji će koristiti:

I16: *...mentor u toj fazi pomogao time što je savjetovao da se malo više fokusiram, da se ne raspršujem. Ja sam htio previše široko prič(i) temi i mentor me zapravo usmjeravao da se fokusiram na jedan uži segment i u tom užem segmentu da onda jasno definiram riječi koje će objasniti i voditi me na putu dalje.*

s obzirom na dostupne informacije te zahtjeve samog projekta koji su već unaprijed bili zadani:

I13: *...pokušali osmisliti u kojem smjeru bih ja išla s disertacijom, budući da sam dosta bila ograničena materijalima s projekta koji su već ranije bili planirani na koji način će se prikupljati(i).*

Također, i s obzirom na interes ispitanika iako dio ispitanika ukazuje i na to da im je, pri odabiru teme, prvotno mentor odredio temu disertacije:

I10: *...i onda je na koncu on definirao temu u okviru mog interesa i naravno, njegovih interesa i njegove koristi. ...vratili smo se na ... ono šire područje koje je mene zanimalo, a on ga je suzio u pravcu koji je njemu odgovarao i meni je bio O.K., prihvatljiv.*

I14: *...to je bila tema koju je predložio mentor. I obzirom da ... nije nikakvog pomaka bilo u tom trenutku, nakon nekog vremena sam počela promišljati o promjeni teme i tada sam, u jednom trenutku, predložila novu temu svom mentoru koji je uz nekakve manje promjene pristao na promjenu teme i uvažio temu koju sam ja predložila.*

Međutim, dio ispitanika navodi da u ovoj fazi nije tražio ničiju pomoć jer su smatrali da je odabiranje potrebnih informacija iz mnoštva prikupljenih informacija isključivo njihov zadatak:

I2: *...tako da nisam očekivala niti zamišljala pomoć niti od knjižnice niti od mentora niti od komentora, nego bih rekla da je ovo bio moj neki zadatak što odabrati i na čemu raditi za pregled literature.*

ili zato što su samokritični i ne žele pokazati svoje neznanje pa su većinom sami pokušavali riješiti poteškoće s kojima su se suočavali tijekom pisanja disertacije:

I6: *Mentor je tu zadržao neku minimalnu ulogu, što god pitam mentora dobijem odgovor, ali sam to minimalno radio. (...) To mi je u naravi da volim sve sam. I osjećam neugodu, iznimno sam kritičan prema sebi ... ne volim pokazivat(i) neznanje i ne volim ni pričat(i), ni izlagat(i), ni pisat(i), ako nisam stručan u tome, što je naravno nemoguće, to je proces koji ne staje...*

3.4.4.2.3.1.3. Pomoć drugih osoba

Iako rjeđe, ispitanici su koristili i pomoć drugih profesora. Jedan ispitanik navodi da je koristio pomoć znanstvenika iz njegovog predmetnog područja koje je upoznao aktivno sudjelujući na znanstvenim skupovima:

I6: *Ja se jesam orijentirao preko simpozija, izlaganja, vlastitih istraživanja. (...) Imao sam sreću da sam bio u kontaktu sa nekim vodećim stručnjacima kod nas u državi, koji su jako dobri ljudi ... i profesionalne strane stručni, i ovako dobri ljudi, koji mi jesu pripomagali, ali ne nešto previše.*

Ispitanicima su pomogle i kolege s poslijediplomskog studija na način da su ih upućivali na relevantne informacije vezano uz istraživačke metode i tehnike:

I9: *...(op. a. kolega) koji me upućivao: (...) „Uzmi ovu i ovu knjigu za sada, to bi ti bilo dobro da znaš.”*

dijelili i posuđivali s njima relevantne informacije:

I12: *...kolegica koja je isto tako na doktorskom, koja se bavi donekle sličnom temom, i nekako imamo tu praksu, ako ja naiđem na nešto što bi njoj koristilo pošaljem njoj ili ona meni. Tako da, pomazemo si međusobno...*

I15: *...s kolegama, s kolegicama sa svog ... smjera. Da, jesam, razgovarala ... ako znaju gdje se nalaze, ako nešto ima, međusobno smo znali posuđivati...*

te poticali i motivirali u načinu pretraživanja, iščitavanja i vođenja bilješki:

I7: *...tu su mi pomagali kolege i mentor koji su me spuštali na zemlju i govorili mi da je to nemoguće, da se jednostavno trebam usmjeriti ... upućivali na to da pronađem svoj princip prema kojemu ću pretraživati i onda iščitavati i bilježiti tu literaturu.*

Također, s jedne strane su im pomogle kolege s poslijediplomskog studija potičući ih na daljnji rad i dajući im savjet u određenim situacijama:

I14: *Mislim da sam provela čak i dosta vremena razgovarajući i sa kolegicama sa poslijediplomskog studija, iako zapravo nemamo ni približno slične teme, ali nekako iskustva, komentari i savjeti ... nekako se međusobno, imam osjećaj, nadopunjavalo i možda ... pomoglo razmotati taj klupko, ako bi se ... stvorilo možda previše informacija u glavi pa ne znaš odakle bi krenio.,*

ali i kolege na poslu koji su već imali dovoljno iskustva jer su obranili disertaciju te su mogli pomoći i usmjeriti ispitanika konkretnim savjetom u rješavanju određenih poteškoća s kojim se ispitanik u toj fazi susretao:

I14: *...dio kolega sa posla koji su svojim savjetima, iskustvima, s obzirom da su prošli doktorat, pomogli, usmjerili, dali nekakve možda informacije.*

Također, ispitanik dalje navodi da su mu, u ovoj fazi, pomogle relevantne osobe, npr. ravnatelj te mu dali potrebne informacije koje nisu bile dostupne online:

I14: *...i u tom periodu sam komunicirala i surađivala s nekoliko različitih ljudi jer statistički podatci, koji su meni trebali za duži period koji obuhvaćam svojom disertacijom, nisu svi bili dostupni online. Tako da sam se ja bazirala na komunikaciju s ljudima koji rade u nekakvim statističkim uredima i financijskim tvrtkama unutar Hrvatske, koji su mi zbilja brzo, i vrlo su bili komunikativni, dali odgovore na moja pitanja...*

3.4.4.2.4. Eksploracija - treća faza ISP modela

3.4.4.2.4.1. Pomoć

3.4.4.2.4.1.1. Pomoć knjižničara

Budući da u ovoj fazi ispitanici dubinski pretražuju i iščitavaju relevantne informacija o temi, povezuju nove informacije s postojećim znanjem, rjeđe traže pomoć knjižničara (I1, I3, I4, I7, I11, I15). Poteškoće na koje su nailazili rješavali su samostalno:

I11: *...kako je išlo dosta dublje, tako je moje pretraživanje literature se oslanjalo isključivo na mene...*

Jedan od ispitanika je imao poteškoće s netočnim bibliografskim podacima što je samostalno riješio *prelistavajući članke u časopisima* (I1). Međutim, budući da je riječ o starim hrvatskim novinama i časopisima dostupnim na mikrofilmu ispitaniku je ipak bila potrebna pomoć knjižničara pri davanju općih informacija, ali i poučavanju o tome kako pregledavati časopis na mikrofilmskom čitaču i pohraniti potrebne informacije:

I1: *...kad su u pitanju ... stari časopisi, u slučaju NSK-a, onda čovjek dosta ovisi o knjižničarima. Često se lako može dogoditi da pogrešno nešto i napravi oko zapisivanja signature kad su u pitanju stari časopisi ili da nije odmah jasno jesu li pojedini brojevi na mikrofilmu ili nisu (...) nisam na početku ... znao kako točno funkcionira pretraživanje toga, nije mi bilo jasno što od toga i kako i kada preneseno na mikrofilmove, niti kako onda to čovjek pregledava, niti kako onda skida pojedinu ... stranicu toga i pohranjuje za svoje potrebe (...) tu sam ... uvijek dobio sve informacije koje su mi bile potrebne od knjižničara bez ikakvog problema i nisam se osjećao ... glupo jer nemam pojma ... što radim ... ja bih došao s(a) signaturama...*

Također, knjižničari su pomogli ispitaniku traženjem relevantnih informacija iz područja koje nedovoljno poznaje, a potrebne su mu za istraživanje:

I2: *...tražila ... dodatnu pomoć knjižničara ... koji su mi pomogli s udžbenicima iz psihologije. ... ja sam im ... opisala ... koja tema mi treba i onda su mi oni našli te ... udžbenike. (...) i sve za statistiku sam isto ... uz njihovu pomoć. Jer to sam ... najmanje znala i ... onda sam znala da oni iz iskustva već znaju ... što u kojoj u knjizi ... ima.*

Na pitanje je li knjižničar u ovoj fazi mogao pomoći primjerice, organiziranjem radionica o tome kako tražiti, pretraživati i pronaći potrebne informacije, jedan od ispitanika smatra da mu knjižničar ne može pomoći jer ne poznaje dovoljno područje kojim se bavi i da su mu mogli pomoći samo znanstvenici koji se bave tim područjem:

I4: *Čisto sumnjam. ... to je toliko ... specifično da ja uopće ne vidim kako bi mi netko, osim nekog (t)ko je vrstan u tome području, u tom trenutku gdje ja zapnem na nečem(u) toliko specifičnom, mogao pomoć(i) ... Više mi je knjižničar mogao pomoći u prve dvije faze, da sam mu se i obratila.*

Međutim, iz izjave ispitanika o pomoći knjižničara nabavom relevantnih informacija (npr. međuknjižničnom posudbom, kupovinom), prije svega strane literature, ili upućivanjem na određenu knjižnicu može se zaključiti da ispitanik ne koristi knjižnicu zbog prijašnjeg iskustva stečenog dok je bio student na diplomskom studiju:

I4: *...to da, jer tad mi to ni nije palo na pamet. Kako da kažem, ja sam i za diplomski ... sama i sa asistenticom i mentorom na takav način tražila literaturu, isto je bilo jako malo knjižnice jer je sve isto bilo samo strana literatura i onda ... mi je to tako ostalo.*

Tijekom razgovora istraživačica je ispitaniku spomenula kako pojedine knjižnice imaju i predmetne knjižničare na što je ispitanik odgovorio:

I4: *...to ... nisam ni znala. Ja uvijek zamišljam knjižničara kao nekakvu osobu koja ti da neke opće smjernice. (...) meni nije ni palo na pamet da dođem i kažem: „Možete li mi vi, iz ovog područja pronaći to i to?” (...) nije mi ni palo na pamet. ... koristila mi je radionica (op. a. na diplomskom studiju koju je vodila knjižničarka), ja sam dosta toga zapamtila s te radionice i onda kasnije ... mi smo na poslijediplomskom uputili su nas ... ti referenti kako, šta pronać(i). Mi smo međusobno komunicirali (op. a. doktorandi) ... nekako je to meni ostalo valjda usvojeno da slabo tražim ... knjižničarsku pomoć...*

Dio ispitanika nije tražio pomoć knjižničara, ali smatra da bi im knjižničar pomogao da su zatražili od njega pomoć (I3, I7):

I7: *Za neke stvari sam tek naknadno saznala, kad sam već predala rad i napisala, što sam sve mogla koristiti i u Wordu ... a da nisam znala, nego sam fizički zapisivala, tako da vjerujem da da, ali ... nije mi u tom trenutku uopće palo na pamet da bi se mogla knjižičaru obratiti. Niti me netko upozorio na to ili podsjetio ili ... predložio...*

3.4.4.2.4.1.2. Pomoć mentora

Kao i u ranije dvije faze, pa tako i u ovoj, veći dio ispitanika (I1, I2, I4, I5, I7, I9, I12, I15) koristio je pomoć mentora u različitim situacijama s obzirom na različite poteškoće s kojima su se susretali u ovoj fazi. Najčešće su to bile redovne konzultacije na kojima bi mentor savjetovao i usmjeravao ispitanika. Primjerice, jedan od ispitanika navodi kako su mu u toj fazi, kada je vodio bilješke o pročitanoj *bili korisni ... razgovori s mentoricom* (I1) što je izjavio i ispitanik I15 dok je drugi ispitanik (I12) imao redovne konzultacije na kojima je, ako mu nešto nije bilo jasno, porazgovarao s mentorom koji bi ga potom usmjeravao što treba napraviti:

I12: *...uvijek su tu bile redovite konzultacije da bismo zajedno odlučile kojim bi smjerom trebalo ići možda najbolje i najlakše.*

Drugi ispitanik navodi da je u ovoj fazi, s obzirom da je tema disertacije obuhvaćala tri podteme, poslao mentoru i komentoru nekoliko relevantnih članaka za svaku temu kako bi dobio povratnu informaciju jesu li to dovoljno relevantne informacije:

I2: *...par nekih članaka iz svake te teme mog doktorata bi poslala komentoru da mi se čine dva, tri najbolja, najviše što bi mi pomogla u radu. I tako i mentoru za ovaj prvi i drugi dio.*

Mentor je ispitanika savjetovao i kako voditi bilješke:

I2: *...imala (sam) dobar koncept vođenja bilješki koji sam zapravo naučila od mentora koji mi je dao savjete što da u tom pregledu, u tom čitanju izdvajam u tu tablicu...*

Ispitanik koji je živio izvan mjesta studiranja pomoć mentora je imao na način da je mentor napravio mape na Dropboxu te po mapama rasporedio određene teme:

I4: *...on je napravio mapu, doslovno s mojim imenom, on tako radi sa svim studentima (...) I onda bismo imali po mapama određene teme, po mapama određene časopise ... gdje sam uvijek od njega dobila zadatke...*

na osnovu kojih bi ispitanik dobio jasne upute što treba napraviti, a mentor je uvijek bio na raspolaganju te davao konstruktivne kritike i savjete za poboljšanje:

I4: *I onda je on meni uvijek dao taj korektivni feedback gdje sam ja zapravo najviše učila, kad vam netko konkretno ispravlja svaku rečenicu, a u temi je bio vrstan tako da ja nisam imala potrebu sumnjati u išta od toga."*

Također, mentor je ispitaniku, preko projekta, omogućio pristup EndNote-u, programu za upravljanje referencama kako bi mu olakšao citiranje korištenih informacija.

Iz izjava jednog od ispitanika vidljivo da je mentor pomagao i pri odabiru relevantnih informacija za određenu temu. S obzirom na veliku količinu prikupljenih informacija ispitanik je imao poteškoće u vrednovanju i odabiru relevantnih informacija:

I5: *Tako da sam morala se ovdje zapravo usmjeriti na redukciju samih izvora, tu mi je naravno, opet pomogao mentor.*

Mentor je ispitaniku pomogao upućujući ga na koji način pristupiti relevantnim informacijama:

I9: *...tu mi je mentorica jako puno pomogla jer mi je dala smjernice kako da ja dođem do članaka (...) pokazala ... (kako) ja mogu doć(i) do tih članaka, a da ne moram ... kupovati te članke...*

ali i upućujući ga na relevantne informacije i stručnu terminologiju koju je trebao koristiti pri prevođenju stručnih termina s engleskog na hrvatski jezik:

I16: *...ono što je ključno napravio moj mentor i komentor koji su radili sa mnom je bio u tome da me uputio na neke izvore. (...) Previše sam se koristio engleskom literaturom, izgubio sam rječnik pedagoški hrvatski. Pa su me vratili na izučavanje osnovne literature koja je kod nas ... objavljena kako bi ja mogao to što čitam na engleskom poslije izgovoriti na hrvatskom i napisati na hrvatskom jeziku.*

Troje ispitanika (I6, I8, I13) u ovoj fazi nije tražilo pomoć mentora. Jedan od njih (I6) imao je situaciju gdje je *trebalo preslagivat(i) temu, tj. strukturu disertacije* zbog čega je *na kraju produžio jednu godinu* te nije tražio pomoć mentora jer smatra da njegovo područje istraživanja *mentor baš ni ne poznaje*. Također, ispitanik I13 smatra da mu u ovoj fazi mentori nisu mogli pomoći jer je ispitanikovo istraživanje bilo specifično:

I13: *...išlo je s jedne strane sociološki, specifično, da mi mentorica na projektu, koja je pravica, u tom dijelu ni ne može ... bit(i) od pomoći, a s druge strane ... u istraživanju prostitucije specifično, tako da mi druga mentorica, koja je sociologinja, tu baš previše nije mogla pomoć(i), tako da ... ovaj dio priče, nakon što su ... neke osnove posložene, zapravo bio dosta, dosta moj...*

Osim toga, ispitanik dalje navodi da je i on sam po sebi specifičan jer traži pomoć kad napravi *nešto konkretno* te detaljnije pojašnjava razlog zašto u ovoj fazi nije tražio pomoć mentora:

I13: *...to nije ni do moje jedne ili druge mentorice, nego jednostavno ja na taj način funkcioniram. Dok sebi nešto ne objasnim, onda ni ne tražim od drugih tu neki input. Tako da, to je više manje nekako ... moja priča ... ili moja igra ... prihvaćam to kao nešto što tako treba bit(i). (...) mislim da to je neka faza ...koja treba bit(i) samostalna.*

Da je to faza u kojoj osoba samostalno istražuje potvrđuje i ispitanik I8.

3.4.4.2.4.1.3. Pomoć drugih osoba

Iako rjeđe, ispitanici su koristili i pomoć drugih profesora s poslijediplomskog studija (I1) relevantnih autora, domaćih i stranih znanstvenika iz predmetnog područja (I4, I6) kada nisu mogli doći do njihovih radova:

I6: *...javiš se autoru članka i on zapravo sasvim legalno može ... poslat(i) svoj rad, nikakvi copyright se ne remeti. To sam radio par puta kad zaista nisam mogao pokopat po onim piratskim stranicama, što je bilo rijetko. To su uglavnom neki stariji članci koji nemaju DOI pa nema u bazama podataka. Javio sam se autorima i uvijek, u 100% slučajeva, autor srdačno i brzo odgovori i pošalju rad. Neki su čak slali ekstra radove. I to su bili etablirani neki ljudi koji su ... bez problema slali. Čak više, ugodnije iskustvo imam sa vanjskim autorima, nego s našima, naši pošalju i odrade, ovi vanjski, nekako im bude drago da vam mogu ustupit(i).*

3.4.4.2.5. Formuliranje - četvrta faza ISP modela

3.4.4.2.5.1. Pomoć

3.4.4.2.5.1.1. Pomoć knjižničara

U ovoj fazi ispitanici su vrlo rijetko tražili pomoć knjižničara. Naime, samo dva ispitanika navodi da je u ovoj fazi tražilo pomoć knjižničara. Jedan od njih (I5) je tražio pomoć knjižničara pri pronalaženju relevantnih informacija dok je drugom ispitaniku knjižničar pomogao davanjem savjeta, upućivanjem na relevantne informacije i poučavanjem o tome kako tražiti, pretraživati i pronaći relevantnu literaturu:

I9: *...moja knjižničarka, ona je, uvijek je bila dostupna, ... davala je ... savjet kako nešto naći, što bi bilo dobro za mene, za moje područje jer je ona ... informirana ... vlada tamo u knjižnici, ona je dugogodišnja. ... ona je uvijek bila tu da vam dade savjete ... kako da pretražite...*

3.4.4.2.5.1.2. Pomoć mentora

U ovoj fazi, s obzirom na izjavu jednog od ispitanika, mentor je pružao i emocionalnu podršku u trenutku kada je bio nesiguran treba li nastaviti s procesom traženja ili ne, je li ono što je pronašao dovoljno dobro i sl. Također, mentor mu je pomogao i pri odlučivanju, s obzirom na dostupnost velike količine informacija:

I1: *I tu je ... bila dosta ... bitna mentorica koja je ... vrlo rano dala do znanja (...) (da) u jednom trenutku čovjek jednostavno mora reći sad je dosta.*

Tijekom konzultacija mentor bi ispitanika savjetovao i upućivao u daljnjem radu:

I2: *...tu sam najviše provodila vrijeme sa mentorom i komentorom u razgovorima. ... na mentorskim konzultacijama ili neformalno kad bi se vidjeli ... uvijek bi pričali o temi.*

davao konstruktivne kritike i prijedloge za poboljšanje rada (I11, I13, I15):

I11: *...onda sam ja morala ponovno pisat(i) sinopsis i taj sinopsis, kad sam ja dobila te smjernice od komentora, onda je to bilo sasvim jasno i to je bilo kao izašlo mi je sunce, svanulo mi je...*

I13: *...ja sam napisala cijeli sinopsis i onda sam ga prosljedila dalje. I obje mentorice su na par mjesta, već kako je koja u kojem dijelu sinopsisa, su imali određene sugestije za neka poboljšanja.*

Jedan od ispitanika navodi da je zbog nedovoljne kompetentnosti mentora s obzirom na temu istraživanja, tek u ovoj fazi dobio konkretnu pomoć mentora tako što mu je mentor posudio ili ga je uputio na relevantnu literaturu:

I3: *...i on je već tu, kad sam ga pitala nešto konkretno, mogao mi poslati knjigu i već je znao otprilike što točno mi treba. (...) nije točno upoznat s tom temom onda nije mogao mi točno preporučiti...*

Ispitanicima je mentor dao jasne upute vezano uz strukturu sinopsisa (I5, I12):

I12: *...tema na kojoj radim, fokus je puno oštrije ... točno se zna na čemu se radi, u kojem smjeru se ide, tako da mislim da zbilja kada nešto izdefiniirate do kraja, da sve ide puno, puno lakše.*

Također, jedan od ispitanika navodi da mu je u ovoj fazi mentor (i komentor) pomogao pri prevođenju instrumenta koji je planirao koristiti u istraživanju:

I16: *...mentor je u ovoj fazi ... pomogao ... u prevođenju ... instrumenta na hrvatski jezik. ...zato što i autor instrumenta ... zatražio da instrument ne može biti primijenjen prije nego ga on odobri. Poslao i proceduru ... da dva prevoditelja moraju prevesti s engleskog na hrvatski. ... I onda opet dva prevoditelja moraju prevesti sa hrvatskog na engleski taj dokument. Onda se njemu mora poslati kako bi ga on verificirao (...) kad se radi o pedagoškoj struci, onda ipak trebate imati nekog ... to je bio onda moj mentor i komentor koji su onda pregledali moj rad i ispravili moje očigledne greške...*

3.4.4.2.5.1.3. Pomoć drugih osoba

Prema izjavama ispitanika može se zaključiti da su im u ovoj fazi pomogli i drugi profesora s poslijediplomskog studija. Najčešće su to bili članovi povjerenstva koji su im na obrani teme (sinopsisa) pomogli upućujući ih na relevantnu literaturu koju bi dodatno trebali iščitati te im dali konstruktivne kritike i prijedloge za poboljšanje rada (I4, I7, I12, I13):

I4: *...tu sam se ja onda konzultirala još i s... profesoricom ... iz Povjerenstva jer je ona ... isto bila, ne tako blisko, povezana s temom, ali je mogla popratit(i) određene stvari pa mi je onda i ona sugerirala što napraviti kako bi to bilo uspješno u konačnici.*

I7: *...članica komisije na obrani sinopsisa. ... do tad sam ja 90% sama prikupljala literaturu, a onda mi je ona sugerirala na što bih još mogla obratiti pozornost i nekako me usmjerila da ne lutam više.*

I12: *...to je isto puno značilo jer u jednu ruku je dalo daljnji smjer istraživanju i otvorilo neka nova pitanja koja su se dodatno istražila. Naravno, bilo je tu i prijedloga koji nisu bili iskoristivi jer bi u biti previše i proširili istraživanje, a u jednom trenutku ipak morate reći dosta i to je to na što ćete se fokusirat(i).*

I13: *Slala sam još dodatnom profesoru koji mi nije mentor, ali koji je ... rubno u području ... tražila sam neki feedback da vidim je li to O.K. i dobila sam ga...*

ali i relevantni autori, domaći znanstvenici iz predmetnog područja koje su upoznali sudjelujući na znanstvenim skupovima, a koji bi ih pozitivnim povratnim komentarima dodatno motivirali na rad:

I1: *...korisni bili i odlasci na pojedine skupove na kojima bi ... izlaganje bilo nekakvi segmenti tog doktorata jer čovjek onda, u onoj raspravi, kasnije, dobije nekakvu povratnu informaciju, možda i od ljudi koji su bili u publici, a koji se bave nekakvim bliskim temama ili su se u nekom trenutku bavili nečim vezanim (...), ali onda i oni ... neformalni razgovori, neovisno o tim raspravama, na tim konferencijama i čovjek je kao osnažen na nekoj razini jer mu se čini: „O. K., sad i tu neki drugi ljudi, izvan ovog balona u kojem smo mentorica i ja i još možda neki profesor s poslijediplomskog studija, kao daju neku pozitivnu povratnu informaciju.”*

Također, pozitivne kritike recenzenata tijekom objavljivanja znanstvenog rada, prema mišljenju dvojice ispitanika, pomogle su da postanu s vremenom samostalni u znanstvenom radu:

I1: *I kako se onda često izlaganje nakon skupa u obliku rada zapravo šalje na recenzije, čovjek i na temelju tih recenzija dobije nekakvu povratnu informaciju koja je bila uvijek pozitivna i na neki način potvrdila da je to bilo dovoljno dobro ... ili je bila sugerirana još neka literatura što je opet korisno.*

I7: *Mislim da su mi konferencije ... najviše pomogle da nekako kažem naglas svoja neka razmišljanja, možda neke nedoumice da razriješim. Zapravo sam testirala svoje neke hipoteze koje sam postavila u samoj temi. ... svake godine sam bila na minimalno dvije konferencije i od ... većine njih imam objavljene radove tako da, pomogle su.*

Osim toga, jednom od ispitanika je pomogao autor instrumenta od kojeg je zatražio suglasnost za njegovo korištenje u svom istraživanju:

I16: *I u roku od dva dana stigao je i instrument i elementi kako se može koristiti.*

Iako rjeđe, ispitanicima su u ovoj fazi pomogle i kolege (I5).

3.4.4.2.6. Prikupljanje - peta faza ISP modela

3.4.4.2.6.1. Pomoć

3.4.4.2.6.1.1. Pomoć knjižničara

U ovoj fazi ispitanici su tražili pomoć knjižničara pri pronalaženju potrebnih informacija kao što su stari brojevi časopisa (I1), udžbenici (I2), traženju općih informacija (kontakt izdavača radi kupovine potrebne publikacije) (I3), pri pretraživanju *online* baza podataka i pronalaženju (I5) ili dopunjavanju potrebnih informacija (I16):

I3: *...neki dan sam jednog dečka u knjižnici pitala gdje bih mogla nabavit(i) knjigu koju je izd(a)o Filozofski fakultet u Zagrebu i ... on mi je dao, doslovno, mail adresu i broj koga da nazovem ... on mi je pomogo, ali igrom slučaja, samo zato što je studirao u Zagrebu pa je znao o čemu se radi. Ali ...nisam pitala baš previše knjižničare...*

I5: *...u trenucima kada ja nisam mogla nešto pronaći u određenoj bazi podataka pa mi je onda ona (knjižničarka) tu pomogla...*

Međutim, neki od ispitanika navode da im je knjižničar mogao pomoći pretraživanjem ili poučavanjem o pretraživanju *online* baza podataka (I7) dok drugi ispitanici smatraju da knjižničar ne može pomoći u specifičnim situacijama kao što je obrada statističkih podataka:

I10: *...u tom trenutku bi mi pomogle instrukcije od statističara, znači, vrlo specifično, usko područje. ...nije se radilo o literaturi, tako da mi ... ne bi ... knjižničar pomogao. Zнала sam kako doć(i) do tih radova i tutorijala. Morala sam ih ...razumjet(i)...*

ili smatraju da im knjižničari ne mogu pomoći primjerice tijekom ljeta jer ne rade zbog godišnjih odmora:

I16: *...pošto je sad ljeto, vjerojatno ću morati online sve pretraživati. A knjižnice, posebno fakultetske, su zatvorene. (...) Tako da će na jesen biti prilika da ... to što mi ostane, ... odem u knjižnicu i dopunim...*

3.4.4.2.6.1.2. Pomoć mentora

U ovoj fazi, mentor je ispitaniku pomogao pri nabavi relevantne literature potrebne za pisanje disertacije tako što mu je omogućio da ju kupi preko projekta te mu je na taj način pomogao da riješi poteškoće u pristupu relevantnoj literaturi i na taj način obogatio knjižnični fond fakultetske knjižnice:

I1: *...kako sam ja često pojedine te stvari do kojih se nije moglo drukčije doći, naručivao sam pa onda tražio najjeftiniju verziju ... rabljenu, često se drukčije nije moglo ni doći kad se radi o nekim starijim knjigama ... bilo (je) ... vrlo korisno kad me mentorica uključila u svoj projekt preko kojega sam onda ... imao pristup ... određenim novčanim iznosima koji su se mogli trošiti i za naručivanje literature. (...) to je isto (bila) ... jedna ... vrlo ... elegantna metoda da se riješe*

problemi s nekim dijelovima literature. (...) i ja sam tad znao namjerno odabrati ... ili staviti na te svoje popise neke stvari za koje mi se činilo da bi stvarno morali biti, dostupni studentima anglistike i komparativne književnosti.

Također, mentor je pomogao upućivanjem na relevantne informacije i dajući savjete pri njihovom korištenju tijekom procesa pisanja disertacije:

I5: U toj fazi dosta mi je mentor pomogao baš konkretno, ... i sam me uputio na neke izvore, na neku literaturu, uputio me na određene članke koji su mi onda postali nekakav temelj. Bio mi je jako važan da me zadrži u tom pravom smjeru, dogovorili smo se ... određenog broja izvora koji će nam biti i uzor da ne bismo išli u pretjeranu širinu, i to je onda zapravo tako dobro funkcioniralo. Dakle, on je uvijek bio nekakav glas razuma u tom svemu i ono usmjeravatelj.

dajući konstruktivne kritike i prijedloge za poboljšanje rada redovnim pregledavanjem onoga što je ispitanik napisao (I7, I9, I10, I15, I16), poučavao pravilnom strukturiranju rada i znanstvenom stilu pisanja:

I7: ...raspoređivanje nekih poglavlja, sadržaja, tema, kojih se planiram sve dotaknuti u radu, to mi je predstavljalo prilično velik problem i zapravo negdje do samog kraja nisam bila sigurna u organizaciju, u strukturu i tu mi je puno pomogao razgovor sa mentorom, oko te same strukture ...zato što sam bila tol(i)ko ušla u neke detalje ... jednostavno se više nisam mogla odmaknuti dovoljno od rada da ja primjetim sama, možda nekakve pogreške, lutanja ili, neke stvari koje možda on mogao vidjeti, koji nije toliko u tome. ...tu mi je razgovor s njim ... puno pomogao i ... odlično mi je bilo to što smo imali dogovor da ću mu slati kada dovršim nekakvo okvirno ... određenu količinu teksta, da on ... pregleda što sam napravila do tad i da automatski šalje neki feedback na to. ...nije, nije čekao do dovršetka rada, nego sam konstantno s njim radila.

I16: ...moj je mentor zajedno sa mnom prošao kroz sve dijelove upitnika, savjetovao koju literaturu bazično koristiti, koju koristiti kao sekundarne izvore, na što se posebno osloniti ... dao je upute vrlo jasne što sad se očekuje od mene... Mentor je pomogao ispitaniku u obradi rezultata istraživanja iako nije objasnio na koji način treba interpretirati te rezultate:

I10: Mentor mi je napravio statistiku. Znači da nije on, netko drugi bi. ...tu sam imala pomoć, ali statistiku samo u smislu, ja sam ukucavala sve podatke, to mi nije bio problem, a on je napravio statističku obradu. ...on meni poslao sve te tablice. ...ja, doslovce, nisam znala što raditi s tim. I tu sam onda samostalno pretraživajući ... literaturu koja se tiče statistike (...) Koristila sam tutorijale na YouTube-u...

Dvojica ispitanika navode da je mentor pomogao i pri provođenju istraživanja distribuirajući anketni upitnik kolegama na drugim sveučilištima (I2) i kontaktirajući ispitanike (I14):

I14: I u tom trenutku mi je pomogao mentor na način da mi je on prikupio ispitanike koji su sudjelovali u samom intervjuu, on ih je iskontaktirao prvi i mene najavio, objasnio im o čemu je riječ. Tako da mi je tu pomogao jer su drugačije nekako to (prihvatili), nego da sam im se ja sama možda javljala, možda neki ne bi se ni javili niti bi pristali sudjelovati. Ovako je on taj

dio jedan odradio pa su velika većina, svi pristali sudjelovati i onako odradili taj intervju zbilja ... sa trudom.

U ovoj fazi, jedan od ispitanika navodi da mu je mentor pružao emocionalnu podršku potičući ga i motivirajući na rad:

I1: I tu sam onda imao uvijek nekakvu podršku mentorice da ... te analize, interpretacije ... idu u dobrom smjeru i s druge strane, da se ne treba previše opterećivati tom silnom faktografijom i prepričavanjem već poznatog jer ionako ... od dobrog doktorata ... što je bila nekako njezina poanta, uvijek se očekuje da uvijek bude što veći naglasak na novim spoznajama ... tu bi me ona nekako osnažila pa onda mi dala i taj nekakav osjećaj ispravnog smjera i samopouzdanja u trenucima frustracije zbog gubljenja u činjenicama...

te tijekom pauziranja studija zbog zdravstvenih problema:

I4: Bila mi je potrebna u smislu da me je poticao. ...mi smo se tada stvarno rijetko čuli ... mi smo tad već postali prijatelji (...) i onda je on meni rekao: "Gle, odmori se, kad budeš spremna, javi mi se.", ili ... nazvao bi me: „Kako je? Kako ide? Kad si mislila počet(i)? Znaš, bilo bi dobro...Vidi ova knjiga...Ej, evo, šaljem ti jednu knjigu poštom.” ... čovjek onako na jedan suptilan način (...) nije mene morao tjerat(i), ali mi je godio taj poticaj. ...u toj fazi kad je meni bilo najgore vratit se natrag, mentalno...

3.4.4.2.6.1.3. Pomoć drugih osoba

Prema izjavama ispitanika može se zaključiti da su u ovoj fazi ispitanicima pomogli strani znanstvenici iz predmetnog područja upućujući i dijeleći putem elektroničke pošte relevantnu literaturu:

I3: ...kako je moja disertacija spoj zapadnjačke i indijske filozofije ... kontakti sa indolozima i sa profesorima u Indiji su mi dosta tu pomogli jer kako oni jako dobro poznaju literaturu ... njihova nacionalna knjižnica ima dosta toga besplatno dostupno, i u digitalnom obliku skeniran(e) knjige, onda bi mi oni isto odmah poslali link ili preporučili ... i jako su susretljivi ... kontakti su mi zapravo u ovoj fazi ključni...

Iako rjeđe, ispitanicima su pomogle i kolege, primjerice, u distribuciji anketnog upitnika za istraživanje vezano uz disertaciju (I2), pretraživanjem *online* baza podataka (I5) i prikupljanjem ispitanika (I10):

I5: Koristila sam pomoć ... svoje kolegice, koja radi na Sveučilišnoj knjižnici, u trenucima kada ja nisam mogla nešto pronaći u određenoj bazi podataka pa mi je onda ona tu pomogla.

I10: ...što se tiče ispitanika, tu sam imala pomoć jednog kolege ... s kojim sam trebala dijeliti ispitanike u dvije slične povezane teme kod istog mentora. S obzirom da je on u toj djelatnosti, on je organizirao taj dio u smislu dobavljanja ispitanika.

Tijekom pisanja disertacije ispitanici su dobili pomoć i od članova obitelji te ravnatelja ustanove gdje su radili (I4):

I4: I nije problem, znate i sami, jedan dan, dva dana, al(i) kad ti moraš raditi u kontinuitetu, a ovo su teme gdje ti moraš svaki dan barem sat vremena. (...) To je stvarno bila cijela logistika i ... ja (sam) ... nekako usvojila taj obrazac, budila se ranije, čitala prije posla pa na poslu. (...) radno mjesto je tako da nekad vi gorite od posla, nekad zaista nemam šta. ...ako ja se ne bavim sa strane s nečim, imam lufta za ovo svoje, a meni se ovo priznaje pod stručno usavršavanje. Tako da sam ... jako dobro iskoristila radno mjesto i ravnatelji su mi to dopuštali. Radim na dvije škole...

ali i osoba koje su kontaktirali radi sudjelovanja u istraživanju koje su ispitanici provodili u okviru disertacije :

I12: ...došla sam nekako do direktora koji je tada bio u Singapuru i koji mi je dao e-mail adresu izvršne direktorice... Rekao je da se javim, da ćemo to ispuniti i uistinu ispunila je anketu odmah drugi dan.

3.4.4.2.7. Prezentiranje - šesta faza ISP modela

3.4.4.2.7.1. Pomoć

3.4.4.2.7.1.1. Pomoć knjižničara

U ovoj fazi samo jedan od ispitanika navodi da mu je pomoć knjižničara potrebna u trenucima kada treba neki dio u disertaciji dopuniti ako nedostaju potrebne informacije:

I15: ...dok pišem, istražujem, onda stalno se dogodi da mislim da bi mogla možda još ovo od literature, ono...

3.4.4.2.7.1.2. Pomoć mentora

Iz razgovora s ispitanicima, možemo zaključiti da dio ispitanika smatra da im u ovoj fazi nije trebala pomoć mentora (I6, I7, I8, I12) jer se odnosi isključivo na samo pisanje doktorske disertacija:

I7: Nisam osjećala da mi itko može pomoći, jednostavno sam to morala napraviti(i). Znači, nije mogao ni(t)ko umjesto mene sjest(i) i pisati.

Također, iako su redovno komunicirali s mentorom, dvoje ispitanika navodi da su disertaciju predali mentoru na čitanje tek kad su je završili kako bi mentor mogao pregledati rad te dati, ako je to potrebno, prijedloge za poboljšanje:

I6: I tu je mentor rekao: „Stavi ovo malo prije, stavi ovo poslije.” i onda je mentor tek na kraju sve pročitao. S tim da sam bio non-stop u komunikaciji s njim, razgovarali smo...

I8: *...moj mentor je znao o čem(u) pišem, znao je kako pišem ... zato što smo i skupa objavili nekoliko članaka prije, tako da je bio upoznat sa mojim načinom rada i pisanjem, i na engleskom i na hrvatskom, i sam sinopsis, i taj dio prije kada smo pripremali, smo dosta dobro razradili ... ja sam samo rekao: „Evo, predat ću ti to za mjesec dana, gotov sam. Je l(i) ti to O.K.?”*

Ipak, većina je ispitanika u ovoj fazi trebala pomoć mentora te smatraju da je pomoć mentora potrebna na način da kontinuirano prati njihov rad (I1, I4, I5, I9, I10, I14, I15) :

I14: *...mislim da mi sad, u ovom trenutku, je ključna pomoć mentora. Mislim da, ako mi do sada nije ni u jednoj fazi možda toliko trebao, mislim da sad treba najviše jer se približava to tom nekakvom kraju i mislim da tu svakako treba mentor da podvuče crtu i da kaže: „O.K, ovdje se zaustavljamo. Dalje ne idemo.” i da to ne ode u nekakvu preveliku širinu, nego da ima onako i dalje svoju onu početnu točku, dakle, da ima glavu i rep.*

potiče i daje podršku te rješava poteškoće s kojima se susreću tijekom pisanja:

I1: *...možda bih tu i zapeo dosta, ili bi to razvuklo dosta rad na doktoratu da onda mentorica isto nije imala stav da ... nema smisla raditi nekakav golemi panoramski pregled sekundarne literature jer će on nužno biti nepotpun...*

dajući konstruktivne kritike i prijedloge za poboljšanje rada redovnim pregledavanjem onoga što je ispitanik napisao (I4) te na taj način poučava ispitanika znanstvenom stilu pisanja i pomaže da postane samostalan u znanstvenom radu:

I4: *...puno je toga on meni vraćao ... jer zaista ono neko ti iscrveni cijelu stranicu, ti misliš: „Isuse Bože, šta sam pisala sad dva-tri tjedna. Ne valja ništa.” Onda te on nekad nazove, objasni ti sve zašto, sve ti se odjednom iskristalizira, za drugi put si još bolji, ali to su mali koraci, sitni, prema naprijed.*

3.4.4.2.7.1.3. Pomoć drugih osoba

U ovoj fazi samo dvoje ispitanika navodi da su im pomogle i druge osobe. Primjerice, jedan od ispitanika navodi da mu je u ovoj fazi trebala samo emocionalna podrška:

I2: *...tu sam definitivno trebala pomoć, bilo koga tko se našao na tom putu. Ta neka podrška i da će sve biti u redu ... ne ona pomoć u smislu sad će, ne znam, netko nešto, nego ono čisto da me netko nazove i pita me kako sam.*

Drugi ispitanik navodi konkretnu situaciju kada je tijekom provođenja vlastitog istraživanja dobio pomoć od ispitanika koji je u njemu sudjelovao:

I14: *Neke govornike je zanimalo što su njihovi kolege iskomentirali, jesu li mišljenja donekle slična ili su totalno različita. Javljali su mi se i sami nakon toga, mailom, slali nekakve dodatne*

informacije ili poveznice koje su mi propustili reći. ...većina ih je rekla da ih svakako zanima moja disertacija i da bi ju svakako voljeli ... pročitati(i) kad bude završena.

3.4.4.2.8. Vrednovanje - sedma faza ISP modela

U sedmoj fazi, vrednovanju, ispitanici nisu tražili pomoć niti knjižničara niti mentora.

Ispitanici koji su doktorirali (I1, I2, I4, I5, I6, I10) su zadovoljni svojim radom osobito zbog pozitivnih komentara članova povjerenstva za ocjenu doktorata te to za njih predstavlja veliko postignuće:

I1: ...bio sam zadovoljan, osobito nakon obrane. Dakle, nakon što sam rad predao, naravno, bila je tu gomila još dvojbi, osjećaj da se to moglo bolje, da se trebalo bolje, više, da su bili barem, za nekakvo moje poimanje, možda idealniji uvjeti za samo pisanje, da je meni to bio više dio posla nego što je ... ja bih vjerojatno još dva potpoglavlja ubacio (...) iako dakle, doktorat funkcionira kao cjelina bez toga ... činilo se da ako sad još krenem i u to, da će se naravno, kao što to uvijek bude kad čovjek radi na doktoratu, otvoriti na neki način ... još jedan živi pijesak (...) ja sam na neki način nakon te obrane, koja je stvarno bila jako, jako ugodno iskustvo i koje mi je dalo tu nekakvu povratnu informaciju da je sve to imalo smisla, da je to ispalo dobro, da ljudi stvarno smatraju da je to dobro, onda sam nekako prihvatio (...) da je to dovoljno dobro, da mogu biti s tim miran.

I4: ...to je za mene toliko veliko postignuće ... to je možda ... nekakav klišej koji može svatko reći, ali ja sam zaista nadmašila svoje umne kapacitete.

Također, i ispitanici koji čekaju obranu disertacije (I7, I8) su zadovoljni svojim radom iako jedan od njih navodi da će u potpunosti biti zadovoljan tek kad obrani disertaciju:

I7: ...ne želim zvučati(i) pretenciozno, ali mislim da sam dobro napisala disertaciju, a i mentor se složio ... ja još uvijek nisam sigurna šta sam ja napravila. ...zadovoljna sam što je i on zadovoljan i imam neki pozitivan feedback od njega, ali ...dok se ne dogodi baš čin obrane i dok ja ne stanem pred komisiju, da znam da je to još par očiju vidjelo, neću biti do kraja sigurna i zadovoljna.

Drugi ispitanik navodi da ga je cijeli proces pisanja disertacije promijenio, te da, iako je priželjkivao da što prije završi, nakon što je predao disertaciju ima osjećaj praznine:

I8: Zapravo cijeli taj dio pisanja doktorata promijeni na neki način čovjeka, i mislim da je to potrebno ... to se shvati na kraju. ...puno se nauči i puno toga se u međuvremenu dogodi, a ta disertacija je cijelo vrijeme prisutna (...) uvijek se o tom razmišlja ... ali istovremeno, jako, jako velika praznina. (Z)nači, nisam se uopće pripremio na to, ja sam mislio jedva čekam da se riješim, jedva čekam da to predam da mogu raditi(i) druge stvari ... gledati(i) televiziju, ići(i) van u prirodu ili ... družiti(i) se s ljudima (...) I da treba jedno vrijeme ipak da čovjek shvati da (se) ne mora ... sutra ... ustati i više o tome razmišljati(i) i raditi(i) na tome, nego je sad to u tuđim rukama.

Ispitanici koji su napisali veći dio disertacije (I11, I12, I13, I14, I15, I16) također su zadovoljni svojim dosadašnjim radom te smatraju da su tijekom pisanja disertacije razvili i usavršili različite vještine i kompetencije pri traženju i korištenju informacija i informacijskih izvora. Ipak jedan od njih ističe da je tu bilo *puno samostalnog rada* (I11).

3.4.4.2.8.1. Način pristupanja budućim istraživačkim zadacima

Budućim istraživačkim zadacima ispitanici će pristupati s puno više samopouzdanja s obzirom na stečeno iskustvo i unaprijeđene vještine pisanja znanstvenih radova (poznavati znanstveni stil pisanja, struktura rada, citiranje):

I1: *Sad nekako u tim situacijama imam više samopouzdanja i čini mi se da imam ta nekakva iskustva koja su meni bila zanimljiva i korisna.*

I3: *...na neki način sam naučila i kako iskonkretizirati i vlastite misli i kako to ... prenijeti...ono što smo ... pročitali...u literaturi, a da sad ja ne prepričavam od „I bi svijetlost”, na dalje nego nekako iskonkretizirati...*

I7: *...mislim da se puno toga promijenilo. Mislim da sam razvila svoj vlastiti ... znanstveni stil, da sam poboljšala jezik, mislim da sam puno profitirala sa tim trudom oko izgleda rada i mislim da ću sad nekako pametnije pristupati budućim pisanjima. Vidim već sada, pripremam se za neke konferencije i objavu u nekim časopisima, da to puno brže ide nego prije.*

te unaprijeđene vještine i kompetencije pri traženju i korištenju relevantnih informacija kao što su znati pronaći potrebne informacije (I3):

I3: *Naučila sam da literature ima, samo je treba znati naći. Naučila sam i to ... da te fusnote nisu tamo bezveze, da one stvarno pomažu čovjeku koji traži literaturu, i reference na kraju knjiga isto nisu tamo bezveze, isto pomažu...*

nastaviti se baviti znanstvenim radom, pisati i objavljivati radove u časopisima i/ili zbornicima, sudjelovati na znanstvenim skupovima (I1, I2, I4, I7):

I1: *...ovako su to sad i dalje dva teksta koja su meni negdje u glavi i koja mislim da će vjerojatno nastati pa biti nekakva izlaganja na skupovima, odnosno, nekakvi članci u nekim zbornicima*

I2: *...već sada imam jako puno... ideja. ...mislim da ću manje razmišljati i prikupljati ... literature, a više ću pisati.*

I4: *To je sad ... toliko toga naučeno da je to sad već u meni. ...sad znam kako tražiti ono što trebam, kako se pripremiti, kako ću dalje. Evo, sad nam je baš jedan rad prihvaćen za recenziju. Dakle, proširili smo jedan taj model, uspio je proći na drugo područje. Sad gledam nešto kako bih sama nešto napravila... Tako da ... tome nema kraja. Ja sam sad samo dobila poticaj za dalje, ... neku super bazu, sad je samo na tebi da radiš. I sad me postaje malo strah: „Joj, kako ću ja dalje sama? ”, naviknete na nekakav oslonac...*

I8: *Ima nekoliko tema kojima se nisam stigao baviti za vrijeme pisanja disertacije, nisu uključeni u disertaciju, a htio sam ih uključiti(i), ali ... treba znati(i) kad treba stat(i) i ne može bit(i) sve*

uključeno jer i ovako je dosta. (...) te neke stvari ću koje su mi ostale ... važne ću sigurno polakše i razrađivat(i) dalje...

baviti se drugim temama u znanstvenoistraživačkom radu:

I8: *...bacio (sam se) totalno u neke druge teme, nevezane za moju disertaciju ... ne ... nužno uz moju specifičnu temu. ...mislím ... da je ... dobro da nešto novo otkrijem, što mi je zanimljivo, što mi je novo i ... da mi to bude neka protuteža ovome što već doslovno znam napamet...*

znati vrednovati i odabrati relevantne informacije:

I11: *Sada znam što je bitno što je nebitno. Svakako si štedim vrijeme, tako da mislim, u tom pogledu, ... da ću biti efikasnija.*

Smatraju da su izgubili previše vremena u iščitavanju te želi da što više toga nauče, ali da to nije potrebno nego se sve to može postići i u daljnjem radu:

I2: *To je ... bio moj neki zaključak, da sam jako puno vremena izgubila... čitajući, kao ... skupiti sve znanje svijeta, k(a)o ... Aristotel, sad ću ja pročitati sve moguće ... to je bio moj veliki problem jer sam jako puno toga htjela naučiti u vrlo kratkom vremenu. ...što sam ja i uspjela, ali je to jako ... zamorno i stresno i ne mora se sve znati, nego ... se uči dok si živ.*

3.4.4.2.8.2. Savjet budućim doktorandima

U razgovoru s ispitanicima saznali smo koje bi savjete dali budućim doktorandima s obzirom na vlastito iskustvo pisanja disertacije.

Prije svega, dvoje ispitanika smatra da budući doktorand treba biti siguran pri upisu na poslijediplomski studij da taj studij odgovara njegovim interesima:

I14: *...ako to zbilja ne žele da to ne upisuje. ... I da trebaju biti svjesni da dakle oduzima zbilja jako puno vremena i da je to nešto što ti je prisutno u glavi konstantno bez obzira bio na godišnjem, na poslu ... meni dok ovo traje, to je negdje stalno prisutno u mojoj podsvijesti ... i ne mogu se do kraja u ničemu opustiti jer znam da me to sve skupa čeka i da je to nešto što se mora završiti...*

I16: *Da vjeruje ... da je izabrao dobar doktorski studij, da je to ... područje u kojem je odlučio doktorirati ... područje koje ga stvarno zanima. Ne zato da doktorira, nego zato što ga zanima to područje, zato što ga zanima tema. Ja sam upisao studij pedagogije, ja sam po struci matematičar, zato što mislim da je to sljedeći korak da razumijem bolje i to što sam radio i to što radim i i da to može imati neke koristi. Da povezujem... Zato sam si izabrao i temu i sve skupa mislim da bi bilo važno. Činilo mi se važnim. Još uvijek mi se čini važnim. I vjerujem u to. ...osnovna stvar je .. studirajte ono što vas zanima, ne zato što vam treba titula. (...) I treba strpljenja i čak treba vjerovat(i) u sebe da (se) izdrži taj period. Meni su stalno govorili na početku: „Vjerujte dugo traje, imat ćete padove i uspone.“ Nisam vjerovao. Taj savjet ne bih dao drugome jer isto mi neće vjerovati. Jer...ja sam mislio: „Nije to problem, bit će to lako.“ Nije.*

Također, budući doktorand treba odabrati temu koja ga zanima, imati određeno iskustvo kako bi znao tražiti i pronaći te vrednovati i odabrati relevantne informacije:

I10: *...da uzmu temu koja ih stvarno veseli. To ... je bitno. Nešto što ih strastveno zanima, nešto što razumiju, da ne uzimaju područje koje ne razumiju. ...potrebno je ipak dosta veliko znanje i razumijevanje područja da se uopće znate šetat(i) kroz tu šumu literature...*

I14: *...da nikako ne pristaje na temu koju nije ... sam predložio ili ako je i prihvatio temu koju mu je možda netko drugi sugerirao, da o tome jako dobro razmisli, vidi da l(i) se s tom temom uopće nalazi ili ne, i da ako vidi da to ne ide, da je bolje na samom početku to prekinuti i promijeniti, nego kreniti radit(i) nešto ... u nečem što se ne vidiš, mislim da to neće dobro završit(i).*

Ipak, jedan od ispitanika smatra da treba odabrati temu koja je zanimljiva i mentoru s obzirom na njegovo znanstveno područje i polje interesa:

I4: *Ne treba odabrati temu koja nema apsolutno skoro pa nikakve veze. Taj mentor, u nekom širem globalu, se može tebi priklonit ... al(i) njega to ne zanima. Meni je ovaj čovjek (op.a. mentor) rekao: „Gledaj, ti kažeš da si odabrala nešto tamo sasvim deseto. Mene boli briga,“, kaže: „niti ti mogu tol(i)ko pomoć.“, a ovdje je ... i on imao korist. On je konačno se bavio s nečim što želi. ...ja sam prihvatila jer sam ja ciljano išla, manje vremena imam (op.a. ispitanik je promijenio mentora), ionako ništa o tome ne znam, nema veze, zanima me, želim naučit(i). Jer kaže: „Prije bi mi dolazili studenti s gotovom temom i (h)ajd(e) sad ti se prilagodi.“ On kaže: „Naravno da me ne zanima, da mi je to zadnje na listi prioriteta. Odradit ću jer moram.“*

Potom, dvoje ispitanika smatra da se tijekom studija treba aktivno baviti svojom temom iako je to zbog obveza (predavanja, seminari, ispiti) na većini studija vrlo teško:

I2: *...da što prije krenu i fokusiraju se na svoju temu, što je nekad, na nekim studijima ... teško ... nije kao negdje vani kad ljudi pišu ... radove odmah o toj temi ... ali odmah na prvoj godini se baviti samo s tom temom...*

I11: *Ako radite nešto van polja kojim se bavite, onda je teško aktivno radit(i) na radu, al(i) bi bilo dobro radit(i) aktivno tokom studija. U mom slučaju je bilo često kampanjski jer ... imala sam teren, morala odrađivat(i) za vrijeme godišnjeg odmora, ... kod mene je bilo u fazama, pa je zato moj studij meni bio malo više opterećenje ... više aktivniji rad u tom smislu.*

Prije svega, doktorand treba aktivno sudjelovati na znanstvenim skupovima gdje će dobiti korisne savjete od relevantnih znanstvenika:

I2: *...i izlagati na ... konferencijama bilo kakvim, stručnim, mini, svejedno, ići na te doktorske forume, to je jako važno. (...) kad nije još ni bila obrana sinopsisa ... da se s nekom temom ode na doktorsku konferenciju ... da vidite što drugi ljudi koji se bave tim područjem, ali nekad i ljudi koji se ne bave tim područjem, će vam dati neke korisne ... savjete.*

ali i na projektima zajedno s mentorom što bi doktorandu moglo olakšati financijske troškove na poslijediplomskom studiju:

I4: *Savjetovala bih da se priključiš projektu. Meni je mentor preko projekta kupio laptop, platio konferencije... On je meni na kraju platio dvije godine studija. Dok jedni smatraju da treba što više čitati kako bi se usvojio znanstveni stil pisanja:*

I6: *Ključna stvar je čitat(i), čitat(i), čitat(i), samo čitat(i).*

I9: *Puno čitanja... To sam ja dobio taj savjet na početku od jednog mog kolege i to bi ja sad isto dao. ...treba puno čitati ... prije nego se odabire tema bi trebalo da znate otprilike područje, ma i niti ne morate znati područje, nego samo da čitate članke da vidite kako se uopšte piše jedan članak. ...od kud se uopće počinje, kako se formira članak jer u biti doktorska disertacija je jedan članak, ali u puno većem obliku.*

drugi ističu da treba više pisati, a ne prikupljati velike količine informacija koje je kasnije potrebno selektirati:

I2: *...malo manje čitati, više pisati. ...ne prikupljati sumanuto literaturu godinama ... nego imati taj otvoren(i) dokument odmah na početku i pisati i pisati što god padne na pamet, a ne ono skupljati literaturu godinama i onda morati selektirati to sve...*

I11: *...ja sam puno prikupljala literature, a kasno počela čitat(i). ...ipak ne u toj mjeri koliko sam ja nju pretraživala i koliko bi ju sačuvala.*

Jedan od ispitanika smatra da je važno voditi bilješke tijekom čitanja:

I7: *...bilješke trebaju biti detaljne. ...sve što vam padne na pamet nije glupo i može vam koristiti tijekom pisanja ili tijekom pretraživanja literature. Svako pitanje, ideja dok čitate literaturu, sigurno je vrijedno bilježenja.*

Potom, da treba prihvatiti činjenicu da se disertacijom (sadržajno) ne može obuhvatiti sve što bi se željelo:

I1: *...da je normalno da čovjek ima osjećaj da nekako nije obuhvatio apsolutno sve, i da mu se stalno čini da bi se tu moglo još nešto ili još više, ali ... da je normalno i dobro reći u niz situacija, kada se radi na pojedinim segmentima i kad treba reći za tu cjelinu: „To je sad dovoljno dobro. I tu ću sada stati.” Da je to nešto što si čovjek treba dati slobodu reći.*

te, s obzirom na svoje iskustvo pisanja disertacije, navodi svoj način rada na disertaciji kao primjer gdje doktorand treba podijeliti pisanje disertacije u segmente, odnosno smislene dijelove i na taj način sebi olakšati pisanje.

I1: *...da mentor stvarno prati, da potiče doktoranda da je taj proces nešto što se stvarno radi u nekakvim segmentima, da se to usitnjava jer kad je usitnjeno onda je lakše dosežno i lakše ostvarivo. Ljudi sigurno imaju manje osjećaj da su u svemu tome izgubljeni ili da je to nešto pregolemo da bi oni sad to sažvakali. Dvoje ispitanika navodi da je jako važno odabrati dobrog mentora koji će poticati i motivirati doktoranda na rad te biti na raspolaganju i promptno odgovarati na upite (I4, I10):*

I4: *...treba vjerovat(i) osobi koju odabereš. Jako je važno izabrati dobrog mentora. (...) dosta mi kolega se žali ... po sedam godina studiraju ili osam, i sad je njima ... kako su izvanredni,*

hitno, ... tipa po mjesec dana, dva mjeseca im se ti mentori uopće ne javljaju, ne odgovaraju na mailove. ... i ti mentori njih puste.

Također, tražiti pomoć mentora (I4, I6, I10) i kolega (I2), koji su ranije obranili disertaciju, kad je potrebna s obzirom da imaju iskustva u tome pa mogu dati koristan savjet:

I2: ...tražiti pomoć kad je potrebna. Ne prečesto, ali ne ni prerijetko pa ostati sam na usamljenom otoku, ... nego ... pitati kolege, biti malo dosadan. Pitati pomoć, pitati savjet jer svi su oni to prošli i svi su oni bili u situaciji kad su pisali doktorat i nisu to zaboravili nakon toliko godina...

komunicirati i s relevantnim autorima, domaćim i stranim znanstvenicima:

I6: ...i mislim da se studenti ne trebaju nipošto ustručavati, ... profesorima i mentorima, ovdje ili vani, preko e-maila ili uživo, nipošto ne smiju se ustručavat(i) komunicirat(i)...

jer ako ne tražimo pomoć od nekoga ne možemo je ni dobiti:

I3: Pa da čim više toga pita jer ja dosta toga nisam pitala i onda nisam ni dobila pomoć ... ja sam nekako unaprijed bila skeptična prema tome da će uopće bilo tko mi moć(i) pomoć(i) pa onda ne bi ni pitala, ... mislim da je to potpuno krivi pristup jer da ipak treba pitati pa onda vidite.

Osim toga, tražiti pomoć knjižničara pri traženju potrebnih informacija, korištenja informacijskih izvora i njihovih usluga kao što je usluga upozorenja u *online* bazama podataka (engl. alert services) kojom se obavještava korisnik o npr. članku koji je predmetno povezan s područjem njegova istraživanja. Korisnik na taj način može pratiti nova dostignuća u svom predmetnom području:

I2: I jako dobro se pripremiti što se tiče informacijskih upita. (...) ja bih se tu obratila knjižničarima ili nekome tko to zna. ...mene su ti informacijski upiti koje sam ja postavila u baze i da mi dolaze „alerts” na mail spasili, u neku ruku, jer mi je odmah sve što je novo objavljeno stizalo na moju e-mail poštu. ...to mi je bilo baš korisno. Je da to onda iziskuje puno vremena, ... nekad se ne sjetiš ić(i) stalno u baze: „(H)ajd(e) da ja vidim sad što je nakon dva mjeseca objavljeno novo.” nego postaviti si te alerts i onda mi dođe na mail i tako sam ja dobivala te nove članke.

I5: ...praćenje svega što je aktualno i što ti može pomoći. ...treba se služiti doista svim mogućim izvorima koji su nam pri ruci, a mislim da ih sada stvarno ima, da ih je moguće iskoristiti.

I sudjelovati u edukacijama koje organiziraju knjižničari kako bi unaprijedio svoje vještine i kompetencije:

I12: ...mislim da bi bilo dobro svakako proći nekakvu edukaciju koja će mu pomoći u pronalaženju literature ... ja sam imala od Clarivate ... webinar, koji je bio vezan za ...

pronalaženje literature, ... dokumentiranje, pretraživanje, ... opcije su ogromne, do toga da obilježavate, da vam se svako malo ažuriraju podatci, da vam ... javljaju što je novo.i da se pita u krajnjem slučaju ... puno je tih izvora, od online baze, od knjižnica naših, da se ne ograničavaju samo na građu koja postoji u knjižnicama. Uvijek je tu i opcija te međuknjižnične posudbe, ... baš jedna šuma podataka, samo tu treba znati sistematski pretraživati... Budući da pisanje disertacije zahtijeva vrijeme, a većini to predstavlja poteškoću jer nemaju mogućnost kontinuiranog rada s obzirom da većina ispitanika radi tijekom studija, neki od ispitanika su budućim doktorandima dali i emocionalnu podršku:

I5: ...prije svega neodustanje, koliko god bilo teško. ...to je jednostavno proces koji traje i treba si oprostiti ako traje. Pogotovo što većina ljudi zapravo i radi paralelno uz pisanje samog rada, nije to uvijek lako izbalansirati. Tako da prije svega neodustajanje i njegovanje nekakvog optimizma u tome svemu (...) baciš se u situaciju pa plivaš u njoj kako god znaš i na kraju se to nekako sve samo posloži.

s jedne strane, potičući i motivirajući:

I8: ...treba bit(i) jako znatiželjan i da treba potkrijepit(i) mukotrpnim radom ... i ne bojat(i) se novih spoznaja i novih stvari.

I13: Da se ne nerviraju, da sve to prođe. Da je to sve jedan dugi proces, ali ide prema kraju, postoje pomaci.

I15: Da budu strpljivi i uporni.

I16: ...prva stvar je da čovjek mora vjerovati da to može. (...) I treba strpljenja i čak treba vjerovat(i) u sebe da (se) izdrži taj period. Meni su stalno govorili na početku: „Vjerujte dugo traje, imat ćete padove i uspone.” Nisam vjerovao. Taj savjet ne bih dao drugome jer isto mi neće vjerovati. Jer...ja sam mislio: „Nije to problem, bit će to lako.” Nije.

dok s druge strane, neki od ispitanika smatraju da iza toga stoji *mukotrpan rad* (I8) te da treba kontinuirano raditi za što je, kako navodi I10 potrebna samodisciplina:

I10: ...oni koji nemaju samodisciplinu ili pogrešan cilj ili jednostavno nisu za to. ...ja imam tu mogućnost jer sam privatnik, ja kad sam pisala te neke dijelove, ja sam pisala po petnaest sati dnevno, uđem u zonu i ... ne postoji ništa drugo. ...al(i) to je moj način inače kako ja radim, na mišiće... Pisanje disertacije sat vremena dnevno je besmisleno i mislim da je užasno teško. ...barem za onaj neki gro dio bilo bi dobro odvojiti par dana u kontinuitetu. To bi bio neki moj savjet. Za svaki dio par dana da se možete dubinski (posvetiti), bit(i) unutra.

3.4.4.2.9. Potreban oblik pomoći pri traženju i korištenju informacija te općenito tijekom poslijediplomskog studija

U trećem dijelu intervjua, u razgovoru s ispitanicima željelo se utvrditi kada je i kakav oblik pomoći potreban, prema njihovom mišljenju, doktorandima za učinkovito i pravovremeno svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija kako bi se predložila odgovarajuća intervencija kao oblik podrške toj skupini korisnika.

Iako ispitanicima nije bila potrebna pomoć pri odabiru mentora, iz razgovora se može zaključiti da neki od ispitanika smatraju da je iznimno važno odabrati dobrog mentora. Jedan

od ispitanika navodi da je svog mentora odabrao zbog toga što ga je već od ranije poznao jer mu je bio mentor i na diplomskom radu te je dobro poznao područje kojim se bavi pa je imao povjerenja u njega:

I1: *...meni (se) činilo da je odabir mentora iznimno važan u tom cijelom procesu ... budući da sam sa ovom profesoricom radio ... slušao sam je četiri kolegija tijekom preddiplomskog i diplomskog i bila mi je mentor za diplomski rad, i ja sam znao da smo mi u tom smislu kompatibilni. (...) znao sam da je ona zahtjevana, da ne pristaje na bilo što i da ako ona kaže da je nešto dobro, da se onda mogu oslonit(i) unatoč ... toj nekakvoj svojoj samokritičnosti, osjećaju da bi nešto uvijek moglo bolje, da onda jednostavno mogu reći: „O.K., ona kaže da je dobro, dobro je.” ili barem „Dovoljno dobro”. (...) i dobro je da čovjek ima osjećaj da surađuje s osobom u koju ima povjerenja, za koju zna da je odgovorna...*

te da je izuzetno važno da mentor dobro poznaje područje kojim se bavi kako bi mogao pratiti doktorandov rad na disertaciji:

I8: *...mislim da je bitan (bitno) da je stručnost mentora na visokoj razini, da je upoznat sa svim i tekućim znanstvenim projektima i pitanjima, a i nekim prošlim koja nisu do kraja odrađena ili nisu nikad napravljena. To je po meni najvažnije. Jer ako mentor nije u toku ... sa svojim znanstvenim poljem neće moći odabrat(i) dobru temu jer ili ju je netko napravio prije, ili nije relevantna, ili ima nešto novo ... čega on nije svjestan jer ne zna.*

Također, ispitanici smatraju da mentor treba biti dostupan u skladu s doktorandovim potrebama:

I1: *...i dobro je da čovjek ima osjećaj da surađuje s osobom u koju ima povjerenja, za koju zna da je odgovorna ... ona je ... vrlo redovito čitala to što bih ja njoj poslao u nekako najkraćem roku u kojem je ona mogla. Dakle, nije se sad čekalo pola godine da ona pročita pedeset stranica teksta...*

Osim toga, smatraju i da je odnos između mentora i doktoranda individualan te da mentor treba prepoznati koja vrsta pomoći je potrebna pojedinom kandidatu:

I7: *Mislim da je jako važna pomoć mentora, ali rekla bih da taj odnos između kandidata i mentora je jako individualan i mentor treba prepoznati kakav tip mentorstva je potreban kandidatu.*

te da je izuzetno važno da mentor i doktorand imaju otvoreni odnos i redovno komuniciraju:

I13: *Tako da mislim da je užasno važno imati nekakav otvoreni odnos ... to je opet hijerarhijski odnos i ovisi o tome kakav je mentor, ali ako postoji mogućnost nekog otvorenog odnosa u kojem ti možeš neke svoje nesigurnosti izraziti(i), da je to jako važno...*

Dvoje ispitanika navodi da, iako mentor nije preuzimao inicijativu u mentorskom radu, redovito je pratio tijek njihova rada na disertaciji što je njima bio dovoljan poticaj za kontinuirani rad:

I1: *...mentorica je vrlo zahtjevna u tom znanstvenom smislu i nije loše da postoji taj neki pritisak, da čovjek ima osjećaj da će ga netko pitati, ako mu se ne javi nekoliko mjeseci, što se sad zbiva s tim istraživanjem: „Pišete li nešto?”. Dakle, ona to nikada nije napravila u tom razdoblju tijekom našeg rada na doktoratu, ali sam imao osjećaj da bi se to moglo dogoditi i to je meni bio dovoljan poticaj...*

I7: *...ja stvarno mislim da sam imala sreće, a i veliku prednost tu što je moj mentor meni i šef na katedri ... jednostavno silom prilika, htjela ne htjela, sam ga viđala često i imala sam nekakav osjećaj nadzora, iako nije on bio tip da me stalno ispituje, ali jednostavno samo zato što je bio tamo i što bi povremeno nabacio neki komentar: „Je l' ti pišeš šta?”, ... to je puno značilo.*

Ispitanici (I2, I4, I6, I8, I16) najčešće navode da su trebali pomoć mentora pri odabiru teme disertacije, ali ne na način da je mentor nametnuo određenu temu nego je predložio s obzirom na interese kandidata:

I6: *...mentor mi je pomogao pri odabiru teme. Mentor mi je zapravo dao temu, znao je moje interese, sugerirao mi je temu i onda sam ja u toj temi odabrao jednu konkretniju problematiku, jako mi se svidjelo, čovjek je potrefio, svaka mu čast.*

I8: *...nije meni mentor rekao: „Ti ćeš pisat(i) tu i tu temu.”, ili ne znam: „Trebao bi pisat(i) tu i tu temu.”, nego ... je ... sugerirao općenito neka područja u kojima je trebalo još dodatno neke stvari istražiti(i), koja su zanimljiva ... koja nitko nije napravio. I onda tak(o) kroz nekoliko mailova i kroz jedan-dva kratka razgovora i malo vremena, se identificirala moja tema koju ću ja raditi...*

Pomoć mentora im je, osim pri odabiru teme bila potrebna u izradi sinopsisa (I2, I16), ali kod nekih ispitanika (I13) samo na način da pruži emotivnu podršku i potakne te motivira ispitanika na rad:

I13: *...za mene je bila bitnija ta podrška koja je bila ... motivacijska i možda emotivna. Znači u nekim trenucima nesigurnosti ... da imaš mentora koji to razumije i koji to zna dobro iskomunicirati i motivirati te. Meni je to bilo u fazi kad sam trebala napisat(i) sinopsis, a nikako da sjednem i da napišem tih petnaest strana. Meni je to bilo jako korisno, razgovor sa jednom od mentorica koja ... mi tu full pomogla, doslovno na način da kad sam ja s njom odrazgovarala sam sjela to i napisala. Znači bila je neka mentalna, emotivna blokada, nesigurnost.*

Važnost emotivne podrške mentora potvrđuju i dvojica ispitanika koji ju nisu dobili:

I6: *Ja što god da sam pitao svog mentora, on je meni objasnio. ...nikada nije bila situacija, što me malo frustriralo i povrijedilo, ali nikada nije bila situacija da je mentor ... meni rekao: „Ej, je l' imaš kakvih problema?”, a to je ključno. Nisam imao takvu situaciju.*

I10: *...možda je nedostajao taj nekakav osobni (kontakt)... jer drugi, moji kolege, se nalaze, idu na ručkove, druže se ... na nekoj drugoj razini nastaju ti radovi i ta bliskost sa mentorom...*

Također, ispitanici navode da im je pomoć mentora bila potrebna pri korištenju istraživačkih metoda i tehnika jer se trebalo voditi računa o autorskopравnim pitanjima i tražiti suglasnost autora (I4):

I4: *...I ti upitnici ... neke ne možemo koristiti ako nisu uz suglasnost autora, neki su na engleskom, morate ih prevesti. ...kako da vi sad dođete do nečeg kvalitetnog, osim ako ćete gledati da idete brže, da vam neko kaže: „E, gledaj, ja sam to već prošao. Been there, done that. Napravi to i to jer će ti se isplatit(i).”*

i pri formulaciji istraživačkih pitanja i izradi metodologije (I5, I9, I16):

I5: *...pomoć mentora mi je bila najznačajnija u formulaciji istraživačkih pitanja i u razrađivanju metodologije.*

I16: *...u pripremi sinopsisa kada se trebalo vrlo precizno definirati ... tema rada i definiranje istraživačkih pitanja. ... Sad to ne izgleda tako strašno, al(i) onog trenutka kad sam ja to počeo radit(i), moja pitanja su bila obična, novinska pitanja. A onda je mentor tu odradio dosta posla ... da me dovede u red i da moja pitanja postaju relevantna, da ne budu redundantna, da budu međusobno povezana ... da ih nema previše. Da se na to da i odgovoriti u jednom doktoratu, u jednom ljudskom životu. U početku je to bilo beskrajno puno pitanja koje su izgledala: „Uuuuu, ... pa to je sve jako važno!” Da, al(i) to nije samo za jednog čovjeka. I to je bio ključan korak naučit(i) me.*

Osim toga, mentor bi trebao poučavati znanstvenom stilu pisanja, pravilnom strukturiranju rada (I3, I7):

I3: *...da netko sa mnom sjedne i napravi tu neku strukturu od koje ćemo krenuti...*

pravilnom citiranju korištene literature:

I16: *...najveći problem mi je bio citiranje literature. Tu mi je komentor odradio ogroman pos(a)o jer moj kaotični način zapisivanja literature se vidio i u prijedlogu sinopsisa teme i tu su me zbilja dobro upozorili.*

Potom, prema mišljenju ispitanika, mentor bi trebao pomoći i pri traženju i pronalaženju relevantnih informacija (I3, I15):

I3: *...da tražimo literaturu koja će trebati ... kako je spoj zapadnjačke i indijske filozofije, pa koliko će biti jednog, koliko će biti drugog, jer to su dosta različite literature. Pa koja će bit(i) sekundarna, koja će bit(i) glavna literatura...*

ali i upućujući na relevantne informacije:

I14: *Znao mi je tu i tamo pomoći oko literature na način da bi mi spomenuo knjigu-dv(i)je koje djelomično odgovaraju mojoj temi pa sam si ja onda na temelju te njegove literature iščitala što me zanimalo i fokusirala se zapravo na reference koje su korištene u toj knjizi pa sam onda na temelju toga širila dalje svoje istraživanje.*

Također, mentor bi trebao pomoći doktorandu posuđujući mu relevantnu literaturu (I13), vrednujući i odabirući (I7, I10, I15), ali i redovito prateći tijek doktorandova rada na disertaciji dajući konstruktivne kritike i prijedloge za poboljšanje rada (I7, I13):

I7: *Najviše pomoći mi je trebalo oko ... odabira literature neke relevantne, i ... komentara na to što sam do tad napravila...*

I13: *...kad sam napisala sinopsis, taj feedback da vidim je li to drži vodu iz tih različitih pozicija, i teorijske i metodološke. I mislim, da sad kad analiziram podatke do kraja, da će mi tu od mentorice koja je metodologinja bit(i) koristan feedback da vidim je li to sve O.K. napravljeno.*

Prema izjavama trojice ispitanika, mentor je pomogao i pri pisanju izvornih znanstvenih radova (I4, I8, I11) te su na taj način razvijali vlastite vještine znanstvenog stila pisanja i kritičkog razmišljanja:

I8: *...i u ovom dijelu, s obzirom da smo surađivali od početka zajedno na znanstvenom radu i onda bi ja njemu predao neku svoju prvu verziju rada, i onda je on vratio to sa ispravcima, i onda iz tih ispravaka se puno može naučiti o stilu pisanja, o načinu razmišljanja, povezivanju, nekoj logici...*

I11: *...ja sam objavila četiri znanstvena rada s mentoricom do moje četvrte godine, što je zapravo jako pohvalno ... s obzirom da ... na doktorskom studiju nisam bila redovni student...*

3.4.4.2.9.1. Potreban oblik pomoći knjižničara pri traženju i korištenju informacija te općenito tijekom poslijediplomskog studija

I na kraju, ispitanici su opisali kako zamišljaju potreban oblik pomoći mentora, knjižničara ili drugih osoba koju bi doktorandi mogli dobiti za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija, ali i tijekom pisanja disertacije.

Budući da su ispitanici tijekom razgovora pojašnjavali kada su koristili pomoć knjižničara u svakoj pojedinoj fazi pisanja disertacije, u ovom dijelu intervju željelo se saznati kada bi i na koji način knjižničar, prema njihovom mišljenju, mogao, odnosno trebao pomoći doktorandima pri traženju i korištenju informacija pri pisanju disertacije i općenito tijekom poslijediplomskog studija.

Tri ispitanika navode da su koristili pomoć knjižničara kad su imali konkretni upit o literaturi koju nisu mogli pronaći ili im nije bila poznata ili su tražili preporuku knjižničara:

I2: *...knjižničare sam tražila pomoć kad sam konkretno znala da oni više znaju o nečemu (...) jer ja sam znala što oni znaju, a što ja znam. Ja sam znala da će oni meni pomoć u onome što ja nisam znala ... ja sam došla s konkretnim upitom jer ja nisam mogla to naći.*

I5: *...pomoć knjižničara sam više tražila pri traženju neke specifične literature koju ja sama nisam mogla pronaći.*

I12: *...tražila pomoć od knjižničara na početku ... tek kad smo definirali temu ... da pogledam ove druge disertacije ili da mi oni sami preporuča možda neku decentniju, novu literaturu koju imaju na raspolaganju.*

Ispitanici većinom navode da bi knjižničari mogli pomoći doktorandima na početku studija (I1, I9, I11, I12, I13, I14) savjetovanjem koje su informacije i izvori relevantni (I13, I15), a koji nisu:

I13: *...ja mislim odmah na početku. Ja mislim da bi to bilo stvarno korisno (...) postoji dio ljudi koji ne znaju (...) kolege koji dođu direktno sa 24, 25 godina (...) možda su se manje susretali uopće sa literaturom, pa im je možda malo teže procijenit(i) što je relevantno što nije, koji su izvori sigurni, koji nisu...*

Prije svega, navode da bi knjižničari mogli pomoći poučavanjem tehnikama pretraživanja relevantnih informacija (napredno pretraživanje *online* baza podataka pomoću Booleovih operatora):

I1: *...mislim da bi bilo dobro da na prvoj godini ..., prvi, drugi semestar bude i nekakav, pa ako ne kolegij, ali onda nekakva radionica koju bi vodili ... knjižničari s matičnog fakulteta, u kojemu bi upravo u toj fazi, kad se zapravo i očekuje od studenata da rade na ... pripremi ... rada za obranu teme, da biraju temu, da dogovaraju s mentorom, da ih se usmjeri u smislu nekakvog istraživanja literature. Mislim da bi to mnogima bilo korisno.*

I14: *...na samom početku dok još uvijek traju predavanja ... mislim da bi to bilo jako dobro, bez obzira radio neko u toj struci ili ne radio. Mislim da nam to svima treba jer neke stvari se zaborave, promijene ... tu bih svakako uključila knjižničara...*

korištenju programa (softvera) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks) te savjetovanjem o relevantnim izvorima znanstvenih informacija (*online* bazama podataka) (I6, I8, I11, I13, I15) u obliku kolegija, organiziranih radionica (I1, I11, I14) dok neki navode i individualne konzultacije (I8):

I8: *...pretraživanja baza, korištenje Booleovih operatora, korištenje sustava kao što su Zotero i Mendeley ... mislim da bi tu mogla biti individualna pomoć. (...) koje su dvije-tri najpopularnije baze (...) upoznat(i) nekako kandidate s osnovama korištenja baza, gdje može pronać(i) na svojem fakultetu relevantne baze i njihov pristup, kako im pristupit(i) preko ... AAI identiteta...*

I11: *Mislim da bi trebao postojat(i) kolegij odmah u prvom semestru gdje bi trebalo pokazat(i) mladim istraživačima kako pretraživat(i) literaturu.*

I16: ...mislim da bi to bilo jako korisno. (...) te radionice koje bi se radile u knjižnici sa knjižničarem bi trebale biti za grupe koje imaju sličnu temu koju će raditi. ...baze podataka ... nisu identične za svaku, nisu generičke. ... Čak i na istom studijskom programu ... nemamo iste potrebe za pretraživanje istih baza. ...u početku nam je to svima jednako dobro, korisno, ali kasnije, možda nas nekako uputiti gdje, što, kako.

Također, ispitanik dalje predlaže da se u okviru jednog studija doktorandi podijele na manje skupine sa sličnim područjem istraživanja te da ih knjižničari poučavaju kako pretraživati *online* baze podataka koje su usko specifične za njihovo područje te bi na taj način pomogli mentorima (I16). Međutim, dio ispitanika smatra da bi knjižničari mogli pomoći poučavanjem pravilnom citiranju korištene literature (I10, I14, I15, I16):

I16: ...da mi je ne(t)ko rek(a)o na početku kako da radim i pohranjujem nazive knjiga u alat koji će mi onda omogućiti citiranje bi mi spasio pola života...

te kako pronađenu literaturu pohraniti i rasporediti:

I10: ...možda u ovom tehničkom dijelu najviše, kako citirati, kako raditi baze, kako si usustaviti literaturu.

Osim toga, neki od ispitanika smatraju da bi knjižničari mogli dati savjet gdje objaviti rad s obzirom na zastupljenost (indeksiranost) časopisa u bazama podataka, čimbenik odjeka znanstvenog časopisa i kvartil koji časopis ima u svojoj kategoriji:

I6: *Primjerice, evo, sad nedavno, prije mjesec dana, imam situaciju, imam jedan rad i želim ga objaviti(i). ...van mog područja. A pošto sam se ja sad već ispraksao i već znam, ja sam sam uspio pronaći(i) časopis gdje ću objaviti(i), malo sam ... sa kolegama komentirao. Ja sam našao, iako sam se dosta pomučio... Međutim, uvjeren sam da mnogi, mnogi studenti ... ne znaju šta su indeksi citiranja, baze citiranja, važnost baza, a1, a2. Dosta toga se onako latentno i spontano uči, negdje čuješ pa malo možda istražiš. Iz mog iskustva teško je to istražiti(i). Znači, uglavnom se te informacije mogu saznati iz prve ruke, s nekim komunicirati(i). Meni nije ni padalo na pamet knjižničara pitati(i), tek nedavno mi se to posvijestilo. Da sam ranije, volio bih da sam to ranije znao.*

I8: ...identifikacija nekakvih kriterija koja razlikuju dobar časopis, ... časopis koji je značajniji prema određenim faktorima od nekog drugog, što je h-indeks, što su kvartili. ...mislim bi to isto bilo jako dobro da se napravi kao nekakav, barem ja nisam imao nikakav kolegij na poslijediplomskom, uvod neki vezano uz to, možda sam ga propustio, možda je bila neka radionica pa nisam prisustvovao, ali mislim da bi to trebalo biti obavezno. ...kad se sjetim u početku ... ima puno toga što je nerazumljivo, tako da mislim da bi to trebalo biti obavezno ... mislim da se to sve može u četrdeset pet minuta ... osnovno ispričati, dalje kandidati mogu sami istraživati(i), ne treba tu previše ići(i) u detalje. ...da se objasni što odlikuje neki relevantni časopis, koji su to indeksi koji su bitni...

Jedan od ispitanika navodi da je uloga knjižničara tijekom poslijediplomskog studija kao aktivnog sudionika u obrazovnom procesu vrlo važna te da se treba na to ukazivati:

I6: *Ja sam, nažalost, vrlo kasno shvatio kol(i)ko su knjižničari važni i kol(i)ko na mnogo dimenzija mogu pripomoći studentima... I mislim da to treba još više osvijestiti(i), ulogu knjižničara. Naravno, to ovisi kol(i)ko su knjižničari voljni ... ali pretpostavimo da jesu.*

Iako ne može dati preporuke, ispitanik smatra da bi doktorande na prvoj godini studija trebalo informirati na koji je način organiziran studij te o ulozi mentora, knjižničara, administrativnog osoblja. Također, nije siguran kako bi knjižničari mogli naći svoje mjesto u obrazovnom procesu:

I6: *Ovisi o odsjecima i kako se oni interno dogovore. Svakako bi trebalo, to bi bilo stvarno dobro ... studentima na prvoj godini ... objasniti(i) strukturu. Mislim da profesori koji su jako dugo, desetljećima na tim odsjecima, fakultetima, da nisu svjesni da ne(t)ko (t)ko tek ulazi da tu kompleksnost ne može zahvatiti, ne može se snaći. ...kad naiđe na problem ne zna kom(e) se obratiti(i)... Da, svakako neki info-paket. (...) ako (h)očete neke savjete za doktorande, odete tajnici doktorskog studija. Onda ima i voditelj doktorskog studija, al(i) nemojte se obraćati(i) voditelju doktorskog studija zato što je to obično profesor senior, koji ... daje potpise, nego je tajnica obično neki junior, neki postdok, on je tu za studente. ...to je određena hijerarhija ... ali vi to, pogotovo kao novak, ne razumijete. Kamoli, gdje bi tu bila uloga knjižničara?*

te smatra da knjižničari ne bi mogli organizirati edukacije u okviru kolegija, ali da bi mogli organizirati grupne radionice:

I6: *...kolegij bi bio suvišan, nit(i) bi dali da se njima uzima satnica ... uvijek fali sati i struke, pa radionice definitivno. ...gdje sam ja doktorirao, tek su počeli uvoditi takve radionice, na drugim studijima sam vidio da ih ima, što mi je jako drago, ne znam sadržaj, ali vidim da se održavaju. I mislim da su te radionice jako dobre.*

I16: *Možda nije loša ideja ... da knjižnica bude mjesto gdje bi se doktorandi mogli nalaziti u neko vrijeme pa razgovarati međusobno, pa odmah i onda pitati(i) knjižničara za pomoć. Problem je u tome kad ne živite u mjestu u kojem je vaše sveučilište.*

Prema mišljenju nekih od ispitanika, pomoć knjižničara bila bi potrebna na prvoj godini u obliku kolegija ili barem radionice u koja bi bila obvezna pa čak i uz plaćanje poput programa za cjeloživotno učenje na pojedinim fakultetima. Također i individualne konzultacije s knjižničarem gdje bi doktorand mogao doći i porazgovarati s knjižničarem te dublje, vezano uz svoju temu, tražiti relevantne informacije i gdje bi se doktorande poučilo kako pretraživati *online* baze podataka, kako koristiti program za upravljanje referencama, kako pravilno citirati korištenu literaturu i informirati o svim uslugama koje knjižnica nudi, a doktorandi nisu s tim upoznati.

I4: *U vidu recimo nekog kolegija ili edukacija, ali koja bi bila obavezna. ...da to bude u sklopu studija i to odmah na početku, oko odabira teme, pretraživanja, ponuditi nekome sve te mogućnosti, baze... Ili evo, usluge knjižničara za koje mi zaista ni ne znamo. ...i čak poticati studente da se više uključe... (...) da postoji ... Pitaj knjižničara, možda već ima, nisam popratila, al(i) da znaju da sad individualno postoje konzultacije, gdje Vi možete doći pa dublje o nečemu. (...) neke općenite edukacije o svim tim bazama, načinima, i tih referenci, što je bitno za svaku struku kako strukturirat, na koji način, možda kad se pojavi nešto novo ili ono ponudit(i) čak možda i da se plaća.*

I8: *...kroz nekakav sažeti oblik, ili pismenim putem u obliku nekog dokumenta ili pomoću nekak(v)e radionice, predavanja, naznačit(i) osnovne stvari bez kojih se u principu ne može. Mislim, moguće je bez Mendelaya, moguće je bez takvih sustava (...) sva(t)ko ima svoj način rada, ali recimo da je to nešto što bi svi trebali znati te neke osnovne stvari koje pomažu pri traženju literature. Znači koje baze su relevantne, zašto su relevantne, koji sustavi su dobri, koji se koriste, koji su beskorisni, koji nisu. Ne sad nužno baš zalaziti(i) kako se koristi neki sustav, mislim nije to tol(i)ko komplicirano.*

Pomoć knjižničara bila bi potrebna u smislu savjetovanja i upućivanja na relevantne informacije i informacijske izvore, na koji način pravilno citirati korištenu literaturu:

I12: *...te radionice, i u biti da usmjeravaju doktorande ... kako se u toj šumi podataka bolje snaći, kako razdvojiti ono što je relevantno od onoga što nije možda od neke koristi pa do toga kako citirati radove.*

Nepoželjan način pružanja pomoći knjižničara iz perspektive dvojice ispitanika je vrednovanje literature. Naime, ispitanici smatraju da knjižničar ne može znati koja je literatura relevantna za određeno područje, odnosno temu istraživanja:

I8: *Samo vrednovanje literature ... mislim da to treba biti na svakom mentoru ili kandidatu zasebno jer ... teško će knjižničar znat(i) koja je literatura nužno relevantna za neko područje. ... Mislim da to ne bi trebalo očekivati od knjižničara da znaju takve stvari, to je ipak usko specifično područje. Za ... studente preddiplomskog ili diplomskog studija da... Da dođe student knjižničaru i da ga pita treba mi nešto o toj i toj temi, O.K. da knjižničar zna gdje će to potražiti(i) i koja bi mogla se djela konzultirati, a za poslijediplomski mislim da to nije potrebno.*

I10: *Od knjižničara možda taj jedan tehnički pristup obradi podataka. Sustav, sistem, citiranje, reference. Više u tom jednom tehničkom smislu prikupljanja, nego samog procjenjivanja i evaluacije. Mislim da ne može knjižničar evaluirati rad. Rad može biti nominalno vrlo citiran i vrlo dobar znanstvenik ga može napraviti(i) u vrlo dobrom časopisu, a da meni nije iskoristiv i da se ja u potpunosti ne slažem s tim. ... Tako da ne znam, kako bi mi u mom specifičnom stručnom dijelu knjižničar pomogao.*

te da knjižničari ne bi trebali pomoći pri pretraživanju relevantnih informacija zbog toga što to ovisi o znanstvenom području kojim se doktorand bavi:

I10: *...samo pretraživanje literature vrlo je kompleksna stvar i ono što funkcionira za jednog ne funkcionira za drugog.*

Knjižnice bi trebale imati pristup većem broju *online* baza podataka, da doktorandi ne moraju koristiti ilegalna rješenja kako bi došli do relevantnih informacija. Također, knjižnice bi trebale organizirati grupne radionice o relevantnim izvorima informacija:

I13: *...ali mislim da bi bilo super kada bi naše knjižnice ili NSK-a, kada bi imale pristup više baza, pa da ti možda nisi ... u poluilegalnoj poziciji da sebi osiguraš ono što ti treba i ono što se od tebe očekuje, to bi bilo idealno, ali to je jako skupo i nisam sigurna koliko je to moguće. ...mislim da je neka edukacija o tome što su relevantni izvori i koje baze...*

3.4.4.2.9.2. Potreban oblik pomoći mentora pri traženju i korištenju informacija te općenito tijekom poslijediplomskog studija

Jedan od ispitanika opisuje kakvu je mentorsku pomoć očekivao za svladavanje poteškoća pri traženju literature. Naime, ispitanik je očekivao da će ga u početku pisanja disertacije mentor uputiti na određenu literaturu i da će, kad pročita, to zajedno prokomentirati te napraviti okvir za disertaciju. Međutim, to se nije dogodilo nego je ispitanik sam morao tražiti relevantnu literaturu jer ga mentor na nju nije uputio:

I3: *...ja sam mislila da će mi mentor reć(i): „Odi u knjižnicu, posudi tih pet knjiga, kad ih pročitaš, mi se javi pa reci ako imaš neku kristalniju sliku kako bi trebala izgledat(i) disertacija.” Ja sam to tak(o) zamislila. Ali ništa od toga se nije dogodilo.*

Drugi ispitanik navodi da mu je pomoć mentora bila potrebna na početku:

I13: *...meni je bilo najpotrebnije na početku, dakle, dok sam ulazila u područje. Tu mi je bilo najpotrebnije.*

Dvoje ispitanika (I1, I12) smatraju da je upravo njihov odnos s mentorom idealan primjer pomoći koju bi svaki doktorand trebao dobiti, a to je da motivira, da je zainteresiran za doktorandov rad i redovito ga prati, potiče doktoranda na kritičko razmišljanje te je u svakom trenutku dostupan:

I1: *...mislim da je bitno da mentor doista nije prisutan samo kada treba doći na obranu teme ili na obranu doktorata, i pročitati u šest mjeseci doktorat koji je na kraju, čovjek sam pisao godinama...*

I12: *...mislim da je ovaj odnos, koji sad trenutno imam sa mentoricom, baš u tom smislu savršen. Da, u biti mentor je taj koji potiče, koji gura, i puno znači i svaka pohvala od nje, a toga je bilo puno. Mislim da kad pristupi vama kao cjelovitom čovjeku, a ne samo doktorandu i brojci koju treba provesti od početka do kraja, to zbilja jako puno znači. I da vas gura i pomaže vam da razvijate tu ... razmišljanje, vlastite stavove, da je to u biti najveća pomoć.*

Sličnog mišljenja su i drugi ispitanici (I2, I3, I5, I9, I11, I15) te navode da su redovne konzultacije s mentorom tijekom cijelog tog procesa jako važne da bi doktorand dobio povratne informacije, ali i konstruktivne kritike i savjete:

I15: Ili redovne ili povremene, ali mislim da je potrebna ta povratna informacija.

Koliko je redovna komunikacija s mentorom važna potvrđuje i izjava jednog od ispitanika koji pohađa studijski program na kojem svaki mentor ulaže svoj pro bono rad sa doktorandom. Naime, ispitanik smatra da bi se mentorski rad trebao na određeni način vrednovati pa bi mentori bili motiviraniji i više vremena mogli posvetiti praćenju doktoranda i održavati redovne konzultacije na tjednoj ili mjesečnoj razini:

I11: ...mislim da bi se trebalo mentoru ipak odvojiti nekakva naknada... ili da oni dobiju, na svoj naslov, dodatne bodove za svoj angažman, ... pa možda bi se i oni više angažirali... Možda bi zajednica trebala bit svjesnija toga da bi se formirali kvalitetni znanstvenici, onda treba se njima posvetiti vrijeme, pa da dobiju te nekakve bonus satove svi mentori, da tjedno imaju pravo, onda manje predavanja ili manje aktivnih radnih sati da bi se posvetili praćenju doktoranda. (...) aktivni žur-fiks, ... možda na tjednoj ili mjesečnoj bazi imate aktivne sastanke...

Da je kontinuirani rad mentora i doktoranda izrazito važan može se zaključiti iz izjava većine ispitanika, ali dok jedni smatraju da je to potrebno u svim fazama:

I5: Mislim da mentor doista ima nevjerojatnu ulogu u usmjeravanju, u pisanju rada, i u davanju zapravo nekakve i podrške, na kraju krajeva, što je u svim tim fazama jako važno. drugi navode da to ovisi od doktoranda do doktoranda te njihovim potrebama:

I10: ...ovisi od osobe. Mene ne treba mentor držati za ruku znači, ali mi treba dati jasne podatke i moram imati povjerenja u njega. (...) ja sa svojim mentorom sam imala odnos, ali ja sam samostalno, on mi je dao smjer i kad sam nešto napravila, on je jasno rekao: „To da. To ne. To bacamo van. To prekriži. Ovo napiši ponovno. Kraj.“ Znači, jasne upute.

I13: ...svi smo mi ... različiti i ... u nekakvim različitim fazama nam treba pomoć i na različite načine. Neki od mojih kolega sa svojim mentorima imaju drugačiji odnos nego ja. Znači, svaku pojedinu sitnu fazu prolaze s mentorima jer im je tako lakše, ili imaju takav odnos ... nisam sigurna da tu uopće postoji neko idealno rješenje...

Ipak, jedan od ispitanika smatra da je potreban oblik mentorove pomoći kontinuiran rad, posebno tijekom organiziranja i provođenja istraživanja, obradi i analizi rezultata te pisanja disertacije:

I14: ...mislim da bi idealan oblik pomoći bio kada bi studenti doktorskih studija imali kontinuiran rad, dakle s mentorom. Od samog početka do kraja. Možda ne toliko intenzivno na

početku kad se promišlja o temi, naravno ovisno o svačijim potrebama, ali vrlo intenzivno kada se radi na samom istraživanju, a pogotovo tijekom pisanja i u ovoj završnoj fazi, kada se to ... treba sumirati i iskompletirati. Mislim da je zapravo tu taj odnos s mentorom nekako najvažniji.

Nadalje, dvoje ispitanika (I6, I16) smatra da su doktorandi tijekom pisanja disertacije, ali i tijekom studija, prepušteni sami sebi. Jedan od ispitanika navodi da ne može dati preporuku kako bi trebao izgledati potreban oblik pomoći jer to ovisi od ustanove do ustanove, odnosno od studija do studija:

I6: ...nekako čini mi se da više u Hrvatskoj tako modus operandi da je čovjek prepušten sam sebi. Ponavljam u neku ruku, to je dobro. ... Mislim da je jedan ključan problem što smo mala znanstvena zajednica. (...) ali institucionalno, to je ovo što me pitate ... ne vidim uopće neku interakciju i time ne mogu dat(i) neke preporuke.

I16: Mislim da su studenti doktorskih studija vrlo često ostavljeni da samostalno, individualno rade i da se onda kontaktiraju sa svojim mentorom.

S druge strane, iako je pomoć mentora tijekom pisanja disertacije potrebna, dvojica ispitanika smatraju da doktorand treba razvijati samostalnost u radu:

I15: ...da su im tu, u smislu, neke podrške, povratnih informacija, usmjeravanja, savjeta, ali isto tako da im ostave dovoljno prostora za samostalni rad. Jer to na kraju krajeva, u konačnici i je.

I16: ...kol(i)ko god je to teško, jako je važan taj razgovor ljudi koji se bave istim poslom. A mentor ne može to preuzeti na sebe. Mentor ima još drugih stvari, ima više studenata, više poslova, može jedanput mjesečno odraditi dva sata razgovora, pročitati materijale koje si poslao... Ja to razumijem. Gleda stvar iz druge perspektive.

Potom, dvoje ispitanika smatra da bi suradnja mentora (ili drugog profesora s poslijediplomskog studija) i knjižničara bila potreban oblik pomoći doktorandima pri traženju i korištenju relevantnih informacija i to u okviru kolegija na prvoj godini studija na kojem bi se doktorande poučilo kako tražiti relevantne informacije i koje informacijske izvore koristiti. te kako vrednovati relevantne informacije i pravilno ih citirati. Također, ispitanik smatra da je doktorande potrebno poučiti znanstvenom stilu pisanja:

I3: ...mislim, da bi definitivno trebali imati bar na prvoj godini nekakav kolegij koji se sastoji od edukacije pretraživanja ... to bi mogli i knjižničari držat(i) zajedno sa mentorima, nešto gdje će studenti naučiti kako se piše, kako se traže reference. Mi imamo jedan kolegij koji se doslovno sastoji od toga kako se piše. ...ali ne pomaže toliko studentima kako da traže reference, kako da traže relevantnu literaturu, ne pomaže im da budu upoznati s tim online pretraživačima za koje ne znamo svi, jednostavno ne znamo jer nam nitko nikad nije rekao za to, ne pomaže im ni da se sami, npr. snađu u knjižnici, kako da pitaju neki naslov, kako da iskonkretiziraju to pitanje jer je puno lakše pomoć(i) nekome tko ima konkretno pitanje nego u oblacima. Tako da

mislim da bi trebalo definitivno, možda ne kolegij, bar nekakvu edukaciju na prvoj godini imat(i), gdje bi se ljude naučilo kako uopće potražiti(i) bilo kakve izvore.

ali i upoznati doktorande s metodama i tehnikama istraživanja:

I7: ...rekla bih da je to neka kombinacija iskustva knjižničara i toga kako oni mogu pomoći oko literature, pronalaženja literature, baze podataka i nekoga ... (t)ko je možda dobar metodičar, edukator, osoba koja puno piše, puno objavljuje, mislim da oni mogu nekim svojim iskustvima pomoć(i) usmjeriti doktorande.

3.4.4.2.9.3. Potreban oblik pomoći drugih osoba pri traženju i korištenju informacija te općenito tijekom poslijediplomskog studija

Osim pomoći mentora i knjižničara, ispitanici s obzirom na svoje iskustvo, smatraju da je pomoć potrebna i od drugih osoba. Primjerice, starije kolege s poslijediplomskog studija bi, u obliku konzultacija ili razgovora, mogle savjetovati mlađe kolege i pomoći im pri rješavanju određenih poteškoća na koje nailaze tijekom pisanja disertacije i poslijediplomskog studija općenito:

I16: ...ono što je meni nedostajalo, nedostajalo je puno razgovora. ...možda to zvuči strašno. U početku kad sam upisao bio sam sav sretan da imamo samo svake druge subote nastavu... Nakon toga bi(h) ja rado da sam se mogao barem dvaput tjedno naći s kolegama ili s nekim razgovarati o tome što radim, da imam nekakav stalni feedback, razgovarati s onima koji me razumiju koji je moj problem. Možda i studentima koji su starijih godina, koji su već prošli nešto od toga. Ja znam da ni mentor nema vremena svaki mjesec odraditi dvadeset sati sa mnom, jer to nije realno. Niti knjižničar ima vremena slušati moje ispovjedi ... al(i) bi koristilo kad bi(h) ja s nekim mogao razgovarati pa bi mi rek(a)o: „Al' znaš, ja sam to riješio ovako.” Rek(a)o: „Super, (h)ajde mi pokaži pa da to napravimo. (...) mi smo imali iz doktorskih seminara svaka tri mjeseca gdje ljudi mogu izlagati svoje teme pa se to onda razgovaralo. (...) treba mi razgovor s ljudima koji su u tom području. Možda ne bave se baš time, ali nečim sličnim... Imao sam sreće da mi u sobi u kojoj sjedim je kolegica radila doktorat, pa ... smo imali prilike se onda povremeno jedno drugom i potužit(i), jedno drugom dat(i) prijedloge. (...) Meni treba neko tko ne razumije rješenje, rješenje problema i razumije koje ja probleme imam. Možda moj kolega, možda moj knjižničar koji je to sve vidio pa može skratiti mi malo put, da ne idem pravo nego i poprijeko.

Također, dio ispitanika smatra da bi bilo dobro da se na prvoj godini organiziraju edukacije u suradnji sa knjižničarem, a po potrebi i drugim stručnjacima kako bi se doktorandi upoznali s metodama i tehnikama istraživanja te alatima koji bi bili korisni za njihovo područje istraživanja. Primjerice, ispitanik navodi primjer s njegovog studija kada ih je jedan od profesora odveo u Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe u sklopu HAZU-a, gdje je imao priliku vidjeti na koji je način građa tamo organizirana što mu je bilo korisno kasnije pri pisanju disertacije kada je trebao rukopisni prijevod jedne drame iz 1905. godine.

I1: ...radionica koja bi se odnosila na pomoć u samom brušenju istraživačke metodologije, ... poznavanja tih osnovnih alata koji bi bili korisni ovisno o području. Mislim da bi bilo dobro da se onda u suradnji s knjižničarima, ... arhivistima, ... stručnjacima za muzeologiju, da postoje takve radionice na poslijediplomskim studijima koje onda u prvom i drugom semestru zapravo ljudima daju nekakav poticaj. Nas je recimo jedan profesor odveo u Zavod za povijest književnosti, kazalište i glazbe (o.p. Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe) u sklopu HAZU-a. (...) to je onda bilo zanimljivo jer smo tamo isto imali priliku vidjeti na koji način je ta građa organizirana tamo, kako uopće do te građe, kad čovjeku nešto od toga treba, što je meni, trebalo u jednoj fazi kasnije baš za moj doktorat, i tad mi je bilo korisno što sam imao tu svijest kako funkcionira taj Zavod HAZU jer mi je baš trebao rukopisni prijevod, jedne drame iz 1905. godine.

Jedan od doktoranada navodi da bi bilo dobro organizirati i razgovor s kolegama i relevantnim znanstvenicima iz predmetnog područja gdje bi doktorand imao priliku popričati o svojoj temi i u nekim ranijim fazama pisanja disertacije:

I2: ...da imamo mogućnost pričanja s nekom kolegicom ili kolegom i vani, netko s kim samo možeš pričati o tome bez ikakve obaveze. ...netko tko je u tom području. ...padaju mi na pamet doktorski forumi gdje možeš pričati s ljudima koji su u tom području. (...) ne samo s mentorima nego i sa stručnjacima iz područja da postoje nekakve mogućnosti da se može popričati s njima u nekim ranijim fazama iste te teme.

Osim mentora, knjižničara, kolega i relevantnih znanstvenika, jedan od ispitanika smatra da je tijekom poslijediplomskog studija potrebna pomoć i administrativnog osoblja kao što je, primjerice, tajnik Ureda za poslijediplomske studije, posebno ako se radi o izvanrednim doktorandima:

I10: ...naša administratorica je Bog svemira. ...ta podrška, u tom administrativnoj šumi užasa, je meni bila užasno dobra, sigurna točka. ...i to je zaista, slušajući druge, sa drugih fakulteta, to je enormna pomoć. ...uvijek smo mogli pokucat(i), baš je mama, mama svih postdiplomskih studenata. ...doć(i), pokucat(i), pitat(i), zvat(i). Odgovara na mailove odmah. Mislim, to je recimo jako, jako važno pogotovo kad ste izvan ustanove, kad letite na svoje strane.

3.4.4.3. Sažetak 4. istraživačkog pitanja

Iz rezultata anketnog upitnika može se zaključiti da je većina ispitanika pri traženju i korištenju informacija potrebnih za pisanje disertacije koristila knjižnicu i to najčešće na sveučilištu (visokoškolsku knjižnicu) na kojem su upisali poslijediplomski studij najčešće pretražujući *online* baze podataka i knjižnični katalog, ali i posuđujući knjižničnu građu.

Knjižničari su većini ispitanika koji su tražili pomoć pomogli nabavljanjem (npr. međuknjižničnom posudbom, kupovinom) te pretraživanjem informacijskih izvora (npr.

knjižničari su pretraživali *online* baze podataka ili kataloge drugih knjižnica) i pronalaženjem relevantnih informacija.

Međutim, više od polovice ispitanika nije tražilo pomoć knjižničara pri traženju i korištenju informacija, a kao glavni razlog navode da su potrebne informacije pronalazili samostalno pa im nije trebala pomoć knjižničara.

Što se tiče pomoći mentora pri traženju i korištenju relevantnih informacija, velika većina ispitanika navodi da im je mentor pomogao u početnoj fazi te da ih je upućivao na relevantne informacije (tiskane i elektroničke knjige, časopise).

Iz rezultata anketnog upitnika vidljivo je da većina ispitanika nije sudjelovala tijekom svog visokoškolskog obrazovanja (preddiplomskog, diplomskog i poslijediplomskog studija) u edukaciji o pretraživanju informacija koju je organizirala knjižnica. Među ispitanicima koji su sudjelovali u radionicama informacijskog opismenjavanja najviše je onih koji su pohađali te radionice tijekom poslijediplomskog studija što potvrđuju i izjave ispitanika u intervjuima. Zanimljiva je činjenica da ispitanici, koji su sudjelovali u intervjuu, preferiraju individualne konzultacije (licem u lice) s knjižničarem.

Ispitanici su u prvoj fazi procesa traženja informacija, iniciranju ili uvođenju, rijetko tražili pomoć knjižničara zato što su samostalno tražili relevantne informacije što potvrđuju i rezultati intervjuua. Međutim, onima koji su tražili pomoć, knjižničari su najčešće pomogli pri pregledavanju knjižnične zbirke, pri nabavi relevantne literature (npr. međuknjižničnom posudbom, kupovinom).

Također, ispitanici, iako nisu tražili pomoć knjižničara, u intervjuu navode da bi pomoć knjižničara u ovoj fazi dobrodošla pri nabavi i upućivanju na relevantne informacije i informacijske izvore.

Mentori su u prvoj fazi procesa traženja informacija pomogli najčešće usmjeravanjem i omogućavanjem pristupa relevantnim informacijama (pristup *online* bazama podataka, nabavom potrebne literature putem projekta).

U ovoj fazi, ispitanici, iako manji dio, traže pomoć i drugih profesora s poslijediplomskog studija i pomoć kolega s poslijediplomskog studija.

Također, i u drugoj fazi, odabiranju, ispitanici rijetko traže pomoć knjižničara jer su samostalno tražili relevantne informacije pretražujući informacijske izvore, pišući izvorne znanstvene radove u koautorstvu s mentorom, čitajući i vodeći bilješke i sl.

Ispitanici, koji su u ovoj fazi koristili knjižnicu, samostalno su pretraživali knjižnični katalog kako bi saznali što je dostupno od relevantne literature, a onima koji su tražili pomoć knjižničara, knjižničari su pomogli pronalaženjem potrebnih informacija.

Ispitanici koji nisu tražili pomoć knjižničara navode da im je knjižničar mogao pomoći pretraživanjem i pronalaženjem relevantnih informacija, upućivanjem u kojem znanstvenom časopisu, s obzirom na znanstveno područje, objaviti radove, odnosno pomoći u procjeni kvalitete znanstvenih časopisa s obzirom na bibliometrijske pokazatelje.

U drugoj fazi procesa traženja informacija mentor je ispitanicima pomogao redovnim konzultacijama, posuđivanjem relevantne literature, poučavanjem znanstvenom stilu pisanja, potičući ih i motivirajući te dajući konstruktivne prijedloge pri rješavanju poteškoća tijekom procesa traženja i pretraživanja, odnosno u odabiru relevantnih informacija vezanih uz temu disertacije s obzirom na veliku količinu dostupnih informacija.

Međutim, dvoje ispitanika u intervjuu navodi da u ovoj fazi nisu tražili pomoć mentora pri traženju i korištenju relevantnih informacija iz razloga što su smatrali da je to isključivo njihov zadatak ili zato što su samokritični i ne žele pokazati svoje neznanje pa su većinom sami pokušavali riješiti poteškoće s kojima su se suočavali tijekom pisanja disertacije.

Iako rjeđe, ispitanici su koristili i pomoć znanstvenika iz njihovog predmetnog područja koje su upoznali sudjelujući na znanstvenim skupovima. Također, ispitanicima su pomogle i kolege s poslijediplomskog studija upućujući ih, dijeleći i posuđujući im relevantnu literaturu, potičući ih na daljnji rad te kolege na poslu, savjetujući ih pri rješavanju određenih poteškoća s kojima su susreli u toj fazi.

S obzirom da u trećoj fazi, eksploraciji, ispitanici dubinski pretražuju i iščitavaju relevantnu literaturu o temi, povezuju nove informacije s postojećim znanjem, rjeđe traže pomoć knjižničara. Ipak, ispitanicima koji su tražili pomoć knjižničara, knjižničari su pomogli informiranjem, poučavanjem (npr. kako pregledavati časopis na mikrofilmskom čitaču i pohraniti potrebne informacije) i traženjem relevantnih informacija iz područja koje nedovoljno poznaju, a potrebne su im za istraživanje.

U ovoj fazi veći dio ispitanika tražio je pomoć mentora u različitim situacijama s obzirom na različite poteškoće s kojima su se susretali. Mentor je bio na raspolaganju te je davao konstruktivne kritike i savjete, pomagao je upućujući na relevantne informacije te na koji joj način pristupiti kao i pri njezinom vrednovanju i odabiru kao i što treba napraviti u daljnjem radu.

Manji dio ispitanika nije tražio pomoć mentora jer smatraju da je njihovo područje istraživanja specifično ili da je to faza gdje doktorand treba samostalno istraživati.

Ispitanici rjeđe koriste pomoć drugih profesora s poslijediplomskog studija te domaćih i stranih znanstvenika iz predmetnog područja kontaktirajući ih vezano uz dijeljenje njihovih radova.

U četvrtoj fazi, formuliranju, ispitanici vrlo rijetko traže pomoć knjižničara pri pronalaženju potrebnih informacija. U situacijama kad je pomoć knjižničara bila potrebna, knjižničar je pomogao savjetujući, upućujući na relevantne informacije i poučavajući o tome kako tražiti, pretraživati i pronaći relevantne informacije.

Mentor je, u ovoj fazi, pomogao pri odabiru relevantne literature s obzirom na dostupnost velike količine informacija, dajući konstruktivne kritike i prijedloge za poboljšanje rada, ali i pružanjem emocionalne podrške.

Ispitanicima su u ovoj fazi pomogli i drugi profesori s poslijediplomskog studija. Najčešće su to bili članovi povjerenstva koji su im na obrani teme (sinopsisa) pomogli upućujući ih na relevantnu literaturu koju bi dodatno trebali iščitati te im dali konstruktivne kritike i prijedloge za poboljšanje rada.

Također, i u ovoj fazi traže pomoć relevantnih autora, domaćih znanstvenika iz predmetnog područja koje su upoznali sudjelujući na znanstvenim skupovima, ali i recenzenata tijekom objavljivanja znanstvenog rada, čiji su im komentari i prijedlozi za poboljšanje rada pomogli da postanu samostalni u znanstvenom radu. U ovoj fazi ispitanici rjeđe traže pomoć kolega. Ispitanici su u petoj fazi, prikupljanju, tražili pomoć knjižničara radi informiranja gdje nabaviti i kako pronaći npr. stare brojeve časopisa, udžbenike te pri pretraživanju *online* baza podataka. Međutim, dio studenata navodi da im je knjižničar u ovoj fazi mogao pomoći pretraživanjem ili poučavanjem o pretraživanju *online* baza podataka.

Mentor, u ovoj fazi, pomogao najčešće dajući konstruktivne kritike i prijedloge za poboljšanje rada redovnim pregledavanjem onoga što je ispitanik napisao, poučavao pravilnom strukturiranju rada i znanstvenom stilu pisanja. U intervjuu ispitanici pojedinačno navode i druge oblike pomoći mentora u ovoj fazi: pri provođenju istraživanja i distribuiranju anketnog upitnika te u obradi rezultata istraživanja, pružajući emocionalnu podršku potičući i motivirajući na rad, pri nabavi relevantne literature, upućivanjem na relevantne informacije i usmjeravanjem u korištenju informacija pri pisanju disertacije. Ispitanicima u ovoj fazi pomažu i strani znanstvenici iz predmetnog područja upućujući i dijeleći im relevantnu literaturu putem elektroničke pošte.

Iako rjeđe, ispitanicima pomažu i kolege (npr. u distribuciji anketnog upitnika za istraživanje vezano uz disertaciju, pretraživanjem *online* baza podataka i prikupljanjem ispitanika), ali članovi obitelji te kolege na poslu (npr. ravnatelj ustanove gdje su radili), ali i osobe koje su kontaktirali radi sudjelovanja u istraživanju koje su ispitanici provodili u okviru disertacije.

U šestoj fazi, prezentiranju, velika većina ispitanika ne traži pomoć knjižničara. Dok jedan manji dio ispitanika nije trebao pomoć mentora jer se, prema njihovom mišljenju, ona odnosi isključivo na samo pisanje disertacije, veći dio ispitanika je u ovoj fazi tražio pomoć mentora te smatraju da mentor treba kontinuirano pratiti rad doktoranda, dajući konstruktivne kritike i prijedloge za poboljšanje rada, ali i potičući i dajući podršku te rješavajući poteškoće s kojima se doktorand susreće tijekom pisanja. Na taj način mentor poučava doktoranda znanstvenom stilu pisanja i pomaže da postane samostalan u znanstvenom radu. U ovoj fazi ispitanici rjeđe traže pomoć drugih osoba. Primjerice, bila im je potrebna emocionalna podrška ili su im pomogli sami ispitanici tijekom provođenja njihova istraživanja.

U sedmoj fazi, vrednovanju, ispitanici nisu tražili pomoć niti knjižničara niti mentora. Ispitanici koji čekaju obranu disertacije su zadovoljni svojim radom koji za njih predstavlja veliko postignuće, kao i oni koji su doktorirali, osobito zbog pozitivnih komentara članova povjerenstva za ocjenu doktorata. I ispitanici koji su napisali veći dio disertacije također su zadovoljni svojim dosadašnjim radom te su stekli samopouzdanje razvijajući i usavršavajući različite vještine i kompetencije pri traženju i korištenju informacija i informacijskih izvora.

Budućim istraživačkim zadacima ispitanici će pristupati s puno više samopouzdanja s obzirom na unaprijeđene vještine i kompetencije pri traženju i korištenju relevantnih

informacija (znati pronaći potrebne informacije, znati vrednovati i odabrati relevantne informacije) te unaprijeđene vještine pisanja.

S obzirom na vlastito iskustvo pisanja disertacije budućim doktorandima savjetuju da pri odabiru poslijediplomskog studija trebaju biti sigurni da odgovara njihovim interesima. Također, trebaju odabrati dobrog mentora koji će ih poticati i motivirati na rad te biti na raspolaganju i promptno odgovarati na upite. Potom, odabrati temu koja ih zanima i kontinuirano se baviti njome, čitati te voditi bilješke tijekom čitanja kako bi usvojili znanstveni stil pisanja. Prema njihovom mišljenju, doktorandi trebaju i aktivno sudjelovati na znanstvenim skupovima, ali i na projektima zajedno s mentorom te komunicirati i s relevantnim autorima, domaćim i stranim znanstvenicima.

Osim toga, buduće doktorande savjetuju da traže pomoć i knjižničara pri traženju relevantnih informacija, korištenju informacijskih izvora te da sudjeluju u edukacijama koje organiziraju knjižničari kako bi unaprijedili svoje vještine i kompetencije.

Iako ispitanici često samostalno traže relevantne informacije, pomoć knjižničara im je bila potrebna pri nabavi te pretraživanju i pronalaženju relevantnih informacija. Također, knjižničar je pomogao informirajući i savjetujući te upućujući na relevantne informacije i poučavajući kako tražiti i pretraživati informacijske izvore.

Pomoć mentora im je najčešće bila potrebna pri odabiru teme disertacije, izradi sinopsisa, pri formulaciji istraživačkih pitanja i izradi metodologije te pri korištenju istraživačkih metoda i tehnika zbog autorskopравnih pitanja i suglasnosti autora, ali i da pruži emotivnu podršku i potakne te motivira ispitanika na rad.

Dio ispitanika smatra da je iznimno važno odabrati dobrog mentora te da je izuzetno važno da mentor dobro poznaje područje kojim se bavi kako bi mogao pratiti doktorandov rad na disertaciji dajući konstruktivne kritike i prijedloge za poboljšanje rada. Nadalje, mentor treba biti dostupan u skladu s doktorandovim potrebama i prepoznati koja vrsta pomoći je potrebna pojedinom kandidatu. Potom, mentor bi trebao pomoći doktorandu posuđujući mu relevantnu literaturu, ali i pri traženju i pronalaženju relevantnih informacija te upućujući ga na relevantne informacije kao i pri njihovom vrednovanju i odabiranju. Osim toga, mentor bi trebao pomoći doktorandu poučavajući ga znanstvenom stilu pisanja, pravilnom strukturiranju rada, te pravilnom citiranjem korištene literature kako bi razvijao vlastite vještine znanstvenog stila pisanja i kritičkog razmišljanja.

Prema rezultatima anketnog upitnika većini ispitanika mentor je pomogao u početnoj fazi pri odabiru teme i odabiru pristupa temi. Međutim, u intervjuu ispitanici navode da im je mentor pomogao u različitim situacijama s obzirom na različite poteškoće s kojima su se susretali u pojedinim fazama. Pomoć mentora su dobili u prvoj, drugoj, trećoj, četvrtoj i petoj fazi dok je u šestoj fazi veći dio ispitanika tražio pomoć mentora jer, prema njihovom mišljenju, mentor treba kontinuirano pratiti rad doktoranda, dajući konstruktivne kritike i prijedloge za poboljšanje rada, ali i poticati i davati podršku te riješavati poteškoće s kojima se susreću tijekom pisanja.

Također, ispitanici navode da bi potrebnu pomoć knjižničara doktorandi mogli dobiti na početku studija i to pri traženju i korištenju relevantnih informacija pri pisanju disertacije, savjetovanjem koje su informacije i informacijski izvori relevantni, poučavanjem tehnikama pretraživanja relevantnih informacijskih izvora (napredno pretraživanje *online* baza podataka pomoću Booleovih operatora), korištenju programa (softvera) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks) te savjetovanjem o relevantnim izvorima znanstvenih informacija (*online* bazama podataka) na kolegiju, organiziranim radionicama i rjeđe, individualnim konzultacijama. Također, knjižničar bi mogao pomoći poučavanjem kako pronađene informacije pohraniti i rasporediti te njihovom pravilnom citiranju kao i savjetovanjem gdje objaviti rad s obzirom na zastupljenost (indeksiranost) časopisa u bazama podataka, čimbenik odjeka znanstvenog časopisa i kvartil koji časopis ima u svojoj kategoriji.

S obzirom na njihovo iskustvo, navode da je pomoć mentora potrebna u početku, ali i u svim fazama traženja i korištenja informacija iako dio ispitanika smatra da to ovisi od doktoranda do doktoranda i njihovim potrebama. Međutim, ispitanici smatraju da su redovne konzultacije s mentorom tijekom cijelog procesa pisanja disertacije jako važne kako bi, s jedne strane, doktorand dobio povratne informacije te konstruktivne kritike i savjete, a mentor bi, s druge strane, redovito pratio doktorandov rad potičući ga na kritičko razmišljanje.

Također, ispitanici smatraju da bi suradnja mentora (ili drugih profesora s poslijediplomskog studija) i knjižničara bila potreban oblik pomoći doktorandima pri traženju i korištenju relevantnih informacija i to u okviru kolegija (ili radionice) na prvoj godini studija na kojem bi se doktorande savještovalo koje informacijske izvore koristiti te na koji način pristupiti relevantnim informacijama. Potom, bi ih se na spomenutom kolegiju (ili radionici) poučavalo i

na koji način pronaći i vrednovati relevantne informacije, metodama i tehnikama istraživanja, znanstvenom stilu pisanja te pravilnom načinu citiranja korištene literature.

Ispitanici navode da bi kolegij ili grupne radionice koje bi organizirali knjižničari trebale biti obvezne, a smatraju potrebnima i individualne konzultacije na kojima bi doktorand mogao porazgovarati s knjižničarem te dublje pretražiti i pronaći relevantne informacije vezano uz svoju temu. Također, doktorande bi se savjetovalo kako pretražiti *online* baze podataka, programom za upravljanje referencama, naučilo pravilnom citiranju korištene literature i informiralo o svim knjižničnim uslugama.

Prema mišljenju ispitanika pomoć je potrebna i od drugih osoba, primjerice starijih kolega s poslijediplomskog studija u obliku konzultacija ili razgovora kako bi savjetovali i pomogli mlađim kolegama pri rješavanju određenih poteškoća na koje nailaze tijekom pisanja disertacije i studija općenito. Osim sa knjižničarem, po potrebi bi, na prvoj godini, bilo dobro organizirati radionice i u suradnji sa drugim stručnjacima kako bi se doktorandi upoznali s metodama i tehnikama istraživanja te alatima koji bi bili korisni za njihovo područje, kolegama i relevantnim znanstvenicima iz predmetnog područja gdje bi doktorand imao priliku porazgovarati o svojoj temi i u ranijim fazama pisanja disertacije.

Kada je riječ o izvanrednim doktorandima, tijekom poslijediplomskog studija potrebna je i pomoć administrativnog osoblja (npr. tajnika Ureda za poslijediplomske studije).

S obzirom na sve navedeno, hipoteza (H4 *Ispitanicima je pomoć najpotrebnija u početnoj fazi pisanja disertacije, primjerice, pri identifikaciji i formulaciji istraživačkog problema i pronalaženju kvalitetnih informacija, uživo ili online.*) je potvrđena.

3.4.5. Istraživačko pitanje 5: Koji čimbenici utječu na informacijsko ponašanje ispitanika s obzirom na različita demografska obilježja?

Rezultati dobiveni u provedenom istraživanju pokazuju da informacijsko ponašanje ispitanika pri traženju, pronalaženju i korištenju relevantnih informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije u najvećoj mjeri ovisi o znanstvenom području. Naime, ispitanici iz područja društvenih znanosti više pretražuju bibliografske i citatne baze podataka te internetsku tražilicu Google Scholar dok ispitanici iz područja humanističkih znanosti više pretražuju *online* knjižnični katalog, pregledavaju knjižnične police, a do relevantnih informacija dolaze pomoću arhiva i njihovih obavijesnih pomagala te muzeja i muzejskih izvora. Tome u prilog ide i činjenica da su ispitanici iz područja humanističkih znanosti pozitivnije ocijenili kompetencije

poput *znati pronaći knjige na polici* i *znati se koristiti knjižničnim katalogom* dok su studenti iz područja društvenih znanosti procijenili važnijim kompetencije *znati se koristiti naprednim pretraživanjem* i *programom (softverom) za upravljanje referencama*. Potom, ispitanici iz područja društvenih znanosti više koriste informacije u elektroničkom obliku dok ispitanici iz područja humanističkih znanosti više koriste informacije u tiskanom obliku te kombinirano, i u tiskanom i u elektroničkom obliku. Tijekom poslijediplomskog studija ispitanici iz područja društvenih znanosti su sudjelovali u edukaciji vezanoj uz pretraživanje relevantnih informacija koju su organizirali knjižničari više od ispitanika iz područja humanističkih znanosti. Osim toga, ispitanici iz područja humanističkih znanosti su rjeđe sudjelovali u edukaciji tijekom studija općenito (preddiplomskog, diplomskog i poslijediplomskog) od ispitanika iz područja društvenih znanosti. S obzirom na vrste knjižnica, ispitanici iz područja humanističkih znanosti pri traženju i korištenju informacija više koriste *narodnu (gradsku) knjižnicu* nego ispitanici iz područja društvenih znanosti, a rubna statistički značajna razlika utvrđena je za korištenje *specijalne knjižnice* koju su više koristili ispitanici iz područja humanističkih znanosti. Knjižničari su ispitanicima iz područja društvenih znanosti, koji su tražili pomoć, više pomogli *edukacijom o tome kako tražiti, pretraživati i pronaći relevantne informacije* nego ispitanicima iz područja humanističkih znanosti. Ispitanici iz područja humanističkih znanosti koji nisu tražili pomoć knjižničara pri traženju i korištenju potrebnih informacija kao razlog češće navode izjavu *Dobio sam svu potrebnu pomoć od mentora ili drugih profesora s poslijediplomskog studija* nego ispitanici iz područja društvenih znanosti. Međutim, što se tiče knjižničnih usluga, ispitanici iz područja humanističkih znanosti, koji su tražili pomoć knjižničara, više su koristili knjižničnu čitaonicu od ispitanika iz područja društvenih znanosti. S obzirom na vrstu edukacije koju su organizirali knjižničari za traženje i korištenje relevantnih informacija, ispitanici iz područja društvenih znanosti, koji su tražili pomoć knjižničara, češće koriste *snimljene online upute (npr. tutorijale) koje su dostupne u bilo koje vrijeme* od ispitanika iz područja humanističkih znanosti.

Na informacijsko ponašanje ispitanika utječe i radno iskustvo. Naime, izvanredni doktorandi se više susreću s *nedostatkom vlastitih vještina znanstvenog stila pisanja* od redovnih doktoranada. Potom, ispitanici koji su za vrijeme pisanja bili zaposleni u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja više traže i pronalaze relevantne informacije pretraživanjem bibliografskih i citatnih baza podataka te piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga, ali i uz pomoć kolega na poslu za razliku od ispitanika koji su bili zaposleni, ali ne u ustanovi

iz sustava znanosti i visokog obrazovanja i onih koji nisu bili zaposleni. Osim toga, ispitanici s najviše objavljenih radova u časopisima i/ili zbornicima prije obrane disertacije do literature dolaze sudjelovanjem na znanstvenim skupovima (konferencijama, kolokvijima, simpozijima) više nego ispitanici koji su objavili manji broj radova ili nisu objavili nijedan rad. Što se tiče korištenja knjižnice, ispitanici koji su objavili najmanji broj radova (1 rad ili nijedan) u časopisima i/ili zbornicima prije obrane disertacije više su koristili narodnu (gradsku) knjižnicu od onih koji su objavili veći broj radova. Ispitanici, koji su naveli da nisu tražili pomoć knjižničara pri traženju i korištenju potrebnih informacija, a koji su objavili 4 i više radova u časopisima i/ili zbornicima prije obrane disertacije više su birali izjavu *Nisam znao da knjižničari mogu pomoći*. od onih koji su objavili 2 do 3 rada ili onih s najmanjim brojem radova (nijedan ili 1 rad).

Potom, informacijsko ponašanje ispitanika ovisi i o dobi. Ispitanici rođeni do 1980. godine pri traženju i pronalaženju informacije više koriste uslugu upozorenja u *online* bazama podataka od ispitanika rođenih od 1981. godine nadalje. Također, ispitanici rođeni do 1980. godine žele unaprijediti kompetenciju *vrednovanja i odabiranja relevantne literature* više od ispitanika rođenih od 1981. godine nadalje. Što se tiče poteškoća s kojima se susreću pri traženju i korištenju relevantnih informacija za pisanje, ispitanici rođeni do 1980. godine više su birali izjavu *nedovoljno poznavanje engleskog jezika* od ispitanika rođenih od 1981. godine nadalje.

Što se tiče zadovoljstva ispitanika knjižnicom (bilo da ju posjećuju fizički ili se koriste njezinim uslugama *online*) pri zadovoljavanju njihovih potreba pri traženju i korištenju relevantnih informacija, i to isključivo onih koji su se njome koristili te tražili pomoć knjižničara, ispitanici rođeni od 1981. godine nadalje su izrazili veće zadovoljstvo od ispitanika rođenih do 1980. godine.

Provedeno je istraživanje potvrdilo da je spol također čimbenik koji utječe na informacijsko ponašanje ispitanika pri traženju i pronalaženju relevantnih informacija za pisanje disertacije. Dok ispitanici ženskog spola više pregledavaju reference/popis citirane literature u pročitanim knjigama/člancima i pretražuju *online* baze podataka s cjelovitim tekstovima te do relevantnih informacija dolaze s pomoću znanstvenih društvenih mreža, ispitanici muškog spola žele više unaprijediti *vještine pisanja znanstvenih radova (poznavati znanstveni stil pisanja, struktura rada, citiranje)*.

Najvažniji čimbenici koji utječu na informacijsko ponašanje ispitanika pri traženju i pronalaženju potrebnih informacija za pisanje disertacije jesu znanstveno područje i radno iskustvo.

Prema tome, hipoteza (H5 *Na informacijsko ponašanje studenata poslijediplomskih studija utječu različiti čimbenici kao što su dob, spol, radno iskustvo (status tijekom poslijediplomskog studija, ustanova zaposlenja, broj objavljenih radova) i znanstveno područje.*) je potvrđena.

3.4.6. Afektivni čimbenici

Kao što je već u opisu intervjua navedeno, posebna pozornost posvetila se afektivnim (osjećaji) čimbenicima. Ispitanicima je ponuđeno deset pojmova (optimizam, frustracija, konfuzija, jasnoća, osjećaj ispravnog smjera, samopouzdanje, zadovoljstvo, razočaranje, osjećaj postignuća, nesigurnost) te su bili zamoljeni s pomoću njih opisati što su osjećali tijekom svake faze procesa pisanja disertacije.

3.4.6.1. Afektivni čimbenici u 1. fazi

Iz izjava ispitanika može se zaključiti da su se u prvoj fazi, iniciranju ili uvođenju, procesa traženja i korištenja informacija kod ispitanika od osjećaja najčešće javljali konfuzija (I2, I3, I5, I7, I8, I9, I10, I12, I13, I14, I15) i nesigurnost (I2, I4, I5, I6, I7, I9, I13, I14), ali i optimizam (I1, I2, I3, I4, I6, I8, I14, I16). Ispitanici rjeđe navode osjećaj jasnoće (I6, I10) i postignuća (I6, I10). Od osjećaja koji nisu ponuđeni, ispitanici navode osjećaj straha (I1) i sreće (I4) te osjećaj sigurnosti kao antonim osjećaju nesigurnosti (I3) i pesimizam kao antonim osjećaju optimizma (I12) (Tablica 26).

Osjećaj konfuzije ispitanici navode najčešće zbog odabira teme (I5, I8, I12, I13, I14) zbog toga što je bilo teško odlučiti što istraživati jer *u tim nekim trenucima otkriješ da je sve već obrađeno, da je o svemu već pisano* (I5). Također, ispitanici navode da su se osjećali konfuzno zbog različitih pristupa temi, ali i nedovoljno relevantnih informacija o odabranoj temi s jedne strane:

I13: *...tema koju ja radim je zapravo strašno podistražena u hrvatskom kontekstu. ...strana literatura je dosta opširna, postoje različiti pristupi, tu je postojao jedan dio konfuzije ... radi različitih ideoloških pristupa prostituciji i tu je trebalo dosta vremena da se pozicioniram ja, što ću ja radit(i) sa svojim istraživanjem, ali ono što je bilo osobito teško je ... nać'(i) literaturu koja se tom temom bavi u hrvatskom kontekstu jer je užasno je malo i onda dobit(i) neki pregled situacije u Hrvatskoj...*

dok se, s druge strane, javljao osjećaj konfuzije zbog velike količine dostupnih informacija te nedovoljnog poznavanja teme istraživanja:

I8: *...ima jako puno informacija, jako puno literature i kandidat nije upoznat sa temom i zapravo tek počinje istraživati...*

ali i zbog odnosa između doktoranda i mentora:

I12: *S obzirom da se meni u biti cijeli taj doktorat dosta rastegnulo ... i tu je bilo na početku dosta problema oko izbora teme disertacije. Tako da je ispočetka svakako bilo i konfuzija i frustracija i jedan pesimizam, ali to baš ovisi dosta i o mentoru (op. a. ispitanik je promijenio mentora)...*

Osjećaj konfuzije, odnosno, prema ispitanikovim riječima, osjećaj zbunjenosti se kod ispitanika javlja u situaciji kada se susreće s poteškoćama pri pronalaženju potrebnih informacija, a potrebnu pomoć mentora nije dobio jer nije stručan u području koje ispitanik želi istraživati:

I3: *...on (mentor) bi mi tu i tamo poslao jedno par knjiga za koje on misli da bi možda bile u redu, ali onda ja vidim da to baš meni ni ne pomaže previše, a previše vremena ću izgubit(i) ako idem detaljno proučavati te knjige, onda sam bila tako malo i zbunjena i isfrustrirana i nisam znala trebam li uopće to...Mislim, nikad ja nisam mislila odustati, uvijek sam imala to samopouzdanje da je to moja tema i da ću ja to odgurat makar to trajalo dvadeset godina...*

Osim što su bili konfuzni, bili su i nesigurni (I2, I5, I7, I14) pri odabiru relevantnih informacija za temu istraživanja te pri odabiru teme. Jedan od ispitanika navodi da je razlog tome što mu je mentor odabrao temu.

I2: *...konfuziju i nesigurnost zato što nisam bila sigurna koji su mi članci relevantni toliko za moju temu...*

I5: *Nisam bila sigurna u to što će mi biti tema, je li ona dovoljno dobra za obraditi i zapravo sam bila dosta nesigurna i konfuzna.*

I14: *...kada je riječ o prvoj temi (op. a. ispitanik je promijenio temu), koja je bila dogovorena na samom nekakvom početku upisivanja na doktorski studij, ... nekoj površnoj razini, ...kada je došlo vrijeme da trebam početi malo o tome više promišljati i znanstveno istraživati nešto više o tome, to je u meni izazivalo frustraciju, konfuziju ... i nesigurnost.*

Potom, ispitanik dalje objašnjava osjećaj nesigurnosti koji se javio zbog toga što temu nije u potpunosti razumio te nije znao od kuda krenuti:

I14: *...nesigurnost ..., zato što sam shvatila da tu temu ne razumijem do kraja, nije mi ... bilo jasno što se s tom temom želi postići, koji bi bio njezin doprinos i odakle zapravo i u istraživanju krenuti.*

Ostali ispitanici navode nesigurnost zbog velike količine dostupnih informacija (I2, I6), nepoznate i zahtjevne teme istraživanja:

I4: *...kad sam krenula dublje, osjećala sam se nesigurno jer mi je bilo sve zaista novo i dosta je bilo teško, izazovno...*

te zbog nedovoljne stručnosti mentora u području koje ispitanik želi istraživati:

I7: *Nesigurnost zato što mentor nije, nije stručan ili nije toliko obrazovan u tom području u kojem sam odabrala temu...*

Ispitanici navode optimizam zbog odabira teme (I1, I2, I4, I6, I14) koja nije bila istraživana (I1) i koja je bila zanimljiva (I2) te zato što na početku čovjek bude optimističan (I8) i misli da sve zna (I16). Međutim, jedan od ispitanika (I3) navodi optimizam u trenutku kad je odlaskom u inozemnu knjižnicu uspio doći do potrebnih informacija koje su mu bile nedostupne u knjižnicama u Hrvatskoj:

I3: *Kako oni (op. a. inozemna knjižnica) imaju puno bolju knjižnicu i zapravo vam je sve dostupno, što god poželite vam je legalno dostupno unutar sveučilišta, tako da sam ja tamo se nakrcala te literature koliko god sam mogla i vratila se s tim vanjskim hard diskovima doma i na iščitavanje, tako da sam zapravo najviše tu prosperirala što se tiče i građe i svega što mi je bilo dostupno (...) poslije toga sam definitivno počela osjećati i zadovoljstvo i optimizam i samopouzdanje...*

Također, ispitanici navode i osjećaje koji nisu ponuđeni kao što su strah (I1), sigurnost (I3), sreća (I4) i pesimizam (I12).

Ispitanik navodi osjećaj straha u situaciji kada pronalazi proturječne informacije o odabranoj temi:

I1: *...uvijek bi nekako zaključak bio da ... nema tu, stvarno nekakvoga mesa... Tako da to je bio ... izvor nekakve frustracije, odnosno, možda straha ili bojazni da neću ... moći izvući suvisao doktorat iz te teme. Odnosno, moj nekakav strah je bio da bi mi se moglo dogoditi da ... stalno dolazim do zaključka i sam: „Da, evo, tu su te poveznice, ali ... one nemaju nekakvu dubinu, one nisu ... nešto što onda može biti ... okosnica nekakve nove analize ili interpretacije djela...”*

Osjećaj sigurnosti se javlja kada ispitanik uspijeva riješiti poteškoće s kojima se susreo pri traženju informacija odlaskom na inozemno sveučilište kao gostujući doktorand i koristeći njihovu knjižnicu i veliku količinu dostupne literature:

I3: *...i nekak(vu) sigurnost u sebe da to je moj put i da to trebam napraviti unatoč svim tim nekim preprekama koje imam ovdje.*

Potom, osjećaj sreće jedan od ispitanika navodi u situaciji kad je promijenio mentora i temu disertacije:

I4: *...kad sam krenula u tu temu doista sam osjećala tu sreću, zadovoljstvo jer idem sad u nešto novo, to mi se sviđa, sve što sam čitala mi je bilo super...*

Iz izjave jednog od ispitanika može se zaključiti da osjećaj ispravnog smjera navodi kada želi opisati situaciju u kojoj je taj osjećaj izostao što se može protumačiti kao osjećaj nesigurnosti:

I9: *...osjećaj ispravnog smjera. ...da li ću ja to uspjēt(i) napraviti(i), to što sam si zamislio... Da li je to ispravno? Da li bi možda bilo da sam odabrao nešto drugo?*

Tablica 26. Afektivni čimbenici u 1. fazi

Osjećaji	Ispitanici																Ukupno (osjećaji)
	I1	I2	I3	I4	I5	I6	I7	I8	I9	I10	I11	I12	I13	I14	I15	I16	
optimizam	•	•	•	•		•		•						•		•	8
frustracija	•		•									•		•	•		5
konfuzija / zbunjenost		•	•		•		•	•	•	•		•	•	•	•		11
jasnoća						•				•							2
osjećaj ispravnog smjera				•		•				•	•			•		•	6
samopouzdanje			•			•				•	•			•		•	6
zadovoljstvo		•	•	•		•											4
razočaranje																	0
osjećaj postignuća						•				•							2
nesigurnost		•		•	•	•	•		•				•	•			8
strah / bojazan	•																1
sigurnost			•														1
sreća				•													1
pesimizam												•					1
Ukupno (ispitanici)	3	4	6	5	2	7	2	2	2	5	2	3	2	6	2	3	

	zadani pojmovi (osjećaji)
	pojmovi koji nisu zadani (ispitanici ih sami navode)

3.4.6.2. Afektivni čimbenici u 2. fazi

U drugoj fazi, odabiranju, procesa traženja informacija kod ispitanika su se također najčešće javljali osjećaji konfuzije (I2, I4, I6, I8, I9, I15, I16), nesigurnosti (I1, I3, I6, I7, I8, I9, I16) dok se za razliku od prve faze, gdje se javlja optimizam, u drugoj fazi ispitanici navode osjećaj samopouzdanja (I3, I4, I6, I7, I13, I14). Samo jedan od ispitanika navodi osjećaj postignuća (I6) i razočaranja (I6). Od osjećaja koji nisu ponuđeni, dvojica ispitanika navode osjećaj samokritičnosti (I6, I8) dok jedan ispitanik navodi osjećaj sigurnosti kao antonim osjećaju nesigurnosti (I7) (Tablica 27).

Kod ispitanika se javljao osjećaj konfuzije zbog odabrane teme koja je ispitaniku bila nepoznata te iščitavanje velike količine informacija što je ispitaniku predstavljalo poteškoću zbog stručne terminologije na stranom jeziku:

I4: *...bilo je tu i konfuzije zasigurno, kad u moru toga, kako da kažem, kad krećete neku temu izučavat(i) iz nule, sve vam je novo i kad čitate...Meni je bilo jako teško to čitati dok se valjd(a) mozak nije prešaltao ... sve je na engleskom, jednostavno ništa nije bilo na hrvatskom. I nije mi problem engleski, nego jednostavno terminologija.*

Također, osjećaj konfuzije se javljao kod ispitanika pri odabiru relevantnih informacija s obzirom da se ispitanik ranije nije susreo sa znanstvenoistraživačkim radom i što on podrazumijeva:

I9: *...moram bit(i) iskren, malo mi je bilo konfuzije... (Z)nači koju knjigu moram uzeti, ajme meni? Morate počet(i) čitat(i) pa (h)oću (li) uspjēt(i), neću? ... Malo mi je bila tu konfuzija... Jer nisam se nikad susreo baš u toj mjeri...*

Osjećaj nesigurnosti se javljao zbog velike količine dostupnih informacija i bojazni ispitanika da ne propusti informacije relevantne za njegovu temu:

I1: *...nekakvi dominantni osjećaji su uvijek bili nesigurnost jer mi se uvijek činilo da mi još nešto izmiče, jer se često pokazivalo da bi neki tako, manji poznati tekstovi, rubni tekstovi, zapravo, bili zanimljivi kao nekakav poticaj za pojedine moje uvide.*

ili nemogućnosti da pročita sve što je objavljeno o njegovoj temi:

I7: *...bilo je i trenutaka kad mi se činilo da ... je toliko toga što bih mogla pronaći, pročitati pa se s te strane javljala i ... nesigurnost, u smislu da nikad ja neću moć(i) ... pročitat(i) sve što je objavljeno o tome.*

Jedan od ispitanika u razgovoru navodi da u ovoj fazi za njega počinju negativni osjećaji, ali i mješavina svih navedenih osjećaja:

I6: *Tu je neki miks ovih pozitivnih iz prve faze i tu ova nesigurnost ... se sve više pojačava. Povremeno, onda i svi ovi negativni, i frustracija, i konfuzija, dakle, svi ovi koji ste naveli gore, nekako sad miješaju se polako.*

Jedan od ispitanika tu mješavinu osjećaja, prije svega konfuzije, nesigurnosti i optimizma povezuje s temom istraživanja. Nailazi na proturječne informacije pa se kod ispitanika javlja konfuzija dok se nesigurnost javlja u trenucima kada ispitanik ne zna što želi istraživati te kad povratne informacije kolega nisu pozitivne:

I16: *...počinje se javljati nesigurnost. ...glavna literatura, relativno lagano se nađe ... odjedanput se pojavljuju i neki članci i istraživanja o kojima nisam prije toga imao spoznaje koje pokazuju da je nešto napravljeno što sam ja mislio da bi(h) ja trebao napraviti. ...onda malo mijenjam ideju što bi(h) ja to trebao raditi da bude različito od onoga što se radilo ... ponovo se nađe nešto istraživanja koje pokazuju da je to u redu. Dakle, javlja se jedan osjećaj ... možda ova, uf, ova riječ konfuzija, čist' dobra, čisto dobro reći konfuzija, nesigurnost i optimizam. Dakle, optimizam, još uvijek znam što želim ... literature ima puno, pojavljuju se neki novi izvori za koje nisam prije toga znao da uopće postoje. Prije mi je sve bilo jasno, sada postaje manje jasno. ...i dalje mi sad ... sve više treba razgovor sa mentorom, sa kolegama, izlaganje na seminarima, doktorskim, koje se održavalo, kritika kolega, pitanja koje postavljaju, na koja ja ne znam odgovore i dalje onda definiciju što to stvarno ja želim istraživati.*

Osim toga, jedan od ispitanika uz osjećaj nesigurnosti povezuje i samokritičnost što potom detaljnije pojašnjava:

I6: *To mi je u naravi da volim sve sam. I osjećam neugodu, iznimno sam kritičan prema sebi ... ne volim pokazivat(i) neznanje i ne volim ni pričat(i), ni izlagat(i), ni pisat(i) ako nisam stručan u tome, što je naravno nemoguće, to je proces koji ne staje i tu se onda javljaju osjećaji nesigurnosti, manje vrijednosti...*

Međutim, drugi ispitanik, koji također navodi da se u ovoj fazi pojačava osjećaj nesigurnosti kada počinje izlagati na znanstvenim skupovima gdje povratne informacije nisu uvijek pozitivne:

I8: *...i onda kad se krene lagano upoznavat(i) i sa drugim kolegama, sa konferencijama ... malo ... tu neku svoju temu distribuirat(i) ... napokon u javnost, i tu svoja neka razmišljanja, onda ... kreće ... nesigurnost jer se prima ipak neka povratna informacija koja nije nužno uvijek pozitivna.,*

a kritiku drugih osoba i samokritiku smatra poticajnom jer na taj način, prema njegovom mišljenju, doktorand razvija i usavršava znanstveni stil pisanja:

I8: ...iskreno, zahvalan sam ... svima koji su uputili nekakav... negativniji komentar jer ... to mi je omogućilo da dalje istražujem i da još više razmišljam o tome, i da sam i kritičan sam prema sebi i onda to može producirat(i) ... bolje rezultate nego kad je sve uvijek pozitivno i kad se svi slažu sa svime...

Ispitanici navode osjećaj samopouzdanja u trenucima kada bi dobili jasne upute i pomoć mentora (I3), primjerice, *koje baze i koje autore treba pretraživat(i)* (I4). Također, jedan od ispitanika navodi osjećaj samopouzdanja, ali i sigurnosti u situaciji kada je pronašao i iščitao velike količine relevantnih informacija:

I7: ...kada sam počela nekako okvirno postavljati i strukturirati rad, da sam neko bila sigurnija i što sam više čitala i dolazila do literature, nekako sam se osjećala samopouzdanije.

Tablica 27. Afektivni čimbenici u 2. fazi

Osjećaji	Ispitanici																Ukupno (osjećaji)
	I1	I2	I3	I4	I5	I6	I7	I8	I9	I10	I11	I12	I13	I14	I15	I16	
optimizam					•	•							•	•		•	5
frustracija		•		•		•									•		4
konfuzija		•		•		•		•	•						•	•	7
jasnoća			•			•											2
osjećaj ispravnog smjera	•			•		•					•		•				5
samopouzdanje			•	•		•	•						•	•			6
zadovoljstvo				•		•								•	•		4
razočaranje						•											1
osjećaj postignuća						•											1
nesigurnost	•		•			•	•	•	•							•	7
samokritičnost						•		•									2
sigurnost							•										1
Ukupno (ispitanici)	2	2	3	5	1	11	3	3	2	0	1	0	3	3	3	3	

	zadani pojmovi (osjećaji)
	pojmovi koji nisu zadani (ispitanici ih sami navode)

3.4.6.3. Afektivni čimbenici u 3. fazi

Potom, u trećoj fazi, eksploraciji, procesa traženja informacija ispitanici najčešće navode frustraciju (I1, I2, I5, I6, I7, I13, I14) i zadovoljstvo (I1, I2, I4, I7, I8, I13, I14), a vrlo rijetko osjećaj postignuća (I11) i razočaranje (I4). Također, dio ispitanika navodi i osjećaje koji nisu navedeni poput samouvjerenja (I10), smirenosti (I12) te dvojica ispitanika navode osjećaj sigurnosti kao antonim osjećaju nesigurnosti (I3, I10) (Tablica 28).

Osjećaj frustracije se javljao kod ispitanika zbog toga što proces traženja i korištenja informacija dugo traje, a *još konkretno nema ničega* (I2), zbog velike količine dostupnih informacija *previše je svega toga, nisi siguran što odabrati, što ne, svjesna si da ne možeš sve iščitati što postoji* (I5) ili kad potrošiš vrijeme na iščitavanje nečeg nevažnog (I7).

Jedan od ispitanika osjećaj zadovoljstva navodi kada dobije pozitivne povratne informacije mentora ili drugih profesora s poslijediplomskog studija (I1) dok dvojica ispitanika (I2, I7) osjećaj zadovoljstva navode u trenucima vođenja bilješki. Jedan od njih osjećaj zadovoljstva navodi *zato što je stvorila ... svoj ... način bilježenja onoga što joj je bitno* s obzirom da je *sklona toj nekakvoj strukturi te vrlo metodično voli sve raditi* (I7) dok drugi ispitanik uz osjećaj zadovoljstva navodi i osjećaj optimizma i jasnoće *zato što se naziralo iz tih mojih bilježaka ... da sam izdvojila ono bitno.* (I2).

Također, jedan od ispitanika ovu fazu procesa traženja i korištenja informacija povezuje s osjećajem zadovoljstva što detaljnije pojašnjava:

I8: *...nekako mi je najveći osjećaj bio možda zadovoljstva, od ovih svih navedenih, jer je to ... onaj pravi početak nekakvog znanstvenog istraživanja u kojem se ... prikupljaju informacije iz svih sfera, ne samo iz literature, iz knjige, nego...uvijek su tu primjeri iz stvarnog života o kojima čovjek razmišlja pa ih može na neki način, ili pokušava, integrirati u svoja razmišljanja vezana uz svoj znanstveni rad i to jednostavno nekako isprepliće sve jedno kroz drugo, i u razgovorima s prijateljima, rodbinom, ... bilo kime, nepoznatim čovjekom u tramvaju...*

Osjećaj postignuća ispitanik navodi u situaciji kada pronađene relevantne informacije potvrđuju rezultate istraživanja što ga je dodatno motiviralo na rad:

I11: *...osjećaj postignuća jer mi je ta literatura zapravo bila dokaz zašto teren izgleda tako kako izgleda i koje su to nepredviđene okolnosti s kojim(a) se možemo susrest(i) i da znamo ono što nas očekuje, tako da je to ... bio vjetar u leđa...*

dok drugi ispitanik navodi osjećaj razočaranja *zbog nedostatka vremena* i obveza na poslu te sudjelovanja na konferencijama i dugotrajnog procesa objavljivanja radova s obzirom na

recenzijski postupak što je ispitaniku bilo izuzetno važno jer je studirao prema skandinavskom modelu te u nastavku pojašnjava:

I4: *Ja sam tad(a) dosta i na faksu držala nastavu, bila sam iscrpljena. ...date se u nešto 100%, ali čovjek se troši, pored redovnog posla, faksa i onda još i to. I još smo tad forsirali silno sve te konferencije i stalno smo pisali članke da bi se to sve stiglo ono poslat(i), pola godine vam treba samo za proceduru i onda još dok sačekate da se objavi, godina dana prođe dok si rek(a)o keks.*

Također, ispitanici navode i osjećaje koji nisu navedeni u tablici kao što su sigurnost pri dubinskom istraživanju relevantnih informacija i njihovom iščitavanju:

I3: *...u ovoj fazi sam već dobila dovoljno samopuzdanja...i taj osjećaj da idem u pravom smjeru tako da sam već bila sigurnija.*
ali i samouvjerenje:

I10: *...postajala sam sve sigurnija, sve samouvjerenija, imala sam sve ... jasniju i dublju sliku unutar nekakvih pojedinih dijelova te moje teme.*

te smirenost:

I12: *...ovdje je sad već neka faza smirenosti ... jer ... istraživanja smo završili, uspjeli smo dokazati glavne i pomoćne hipoteze. Tako da, svakako smirenost, a s druge strane i želja da se cijelo to istraživanje dovrši, ali da se to dovrši na kvalitetan način ... pisat rad je donekle, mislim nije lako, teško je, ali treba na kraju i sumirat sve ono što se doznalo tijekom rada da to opet ima, na kraju, nekako svoju logiku i da je u biti čitljivo i razumljivo drugima.*

Tablica 28. Afektivni čimbenici u 3. fazi

Osjećaji	Ispitanici																Ukupno (osjećaji)
	I1	I2	I3	I4	I5	I6	I7	I8	I9	I10	I11	I12	I13	I14	I15	I16	
optimizam		•											•	•			3
frustracija	•	•			•	•	•						•	•			7
konfuzija	•						•		•								3
jasnoća		•		•													2
osjećaj ispravnog smjera			•	•							•		•				4
samopouzdanje	•		•	•						•			•			•	6
zadovoljstvo	•	•		•			•	•					•	•			7
razočaranje				•													1
osjećaj postignuća											•						1
nesigurnost				•		•								•			3
sigurnost			•							•							2
smirenost												•					1
samouvjerenje										•							1
Ukupno (ispitanici)	4	4	3	6	1	2	3	1	1	3	2	1	5	4	0	1	

	zadani pojmovi (osjećaji)
	pojmovi koji nisu zadani (ispitanici ih sami navode)

3.4.6.4. Afektivni čimbenici u 4. fazi

Nakon toga, u četvrtoj fazi, formuliranju, procesa traženja informacija kod ispitanika se najčešće javljao osjećaj zadovoljstva (I2, I3, I4, I6, I8, I11, I12, I13, I14) i ispravnog smjera (I2, I3, I5, I7, I12, I13, I15, I16), a najrjeđe konfuzije (I4, I14) (Tablica 29). Od osjećaja koji nisu ponuđeni, ispitanici navode osjećaj olakšanja (I5, I16).

Osjećaj zadovoljstva ispitanici najčešće navode (I4, I11, I12, I13) uz obranu teme (sinopsisa) disertacije *jer je priča dobila još nekakvu glavu i rep i imala je nekakav logičan slijed* (I14). Osim toga, obrana teme (sinopsisa) disertacije je *prva, prijelomna točka za dalje, za nekakvo viđenje kraja same te disertacije* (I4) gdje doktorand dobiva *savjete i preporuke članova povjerenstva* što određuje i *daljnji smjer istraživanju* te otvara *neka nova pitanja koja su se dodatno istražila*, a pozitivne povratne informacije i savjeti doktorandu daju *malo poleta i elana za ići dalje* (I12).

Potom, jedan od ispitanika detaljnije pojašnjava osjećaj zadovoljstva zbog odabrane teme:

I3: *...budući da ta tema definitivno ima veze sa mnom kao osobom, tako da imam i to ... osobno zadovoljstvo, kao da ispunjavam svoju svrhu.*

Zanimljiva je činjenica da jedan od ispitanika za ovu fazu navodi podijeljene osjećaje te, pored zadovoljstva, navodi i frustraciju i konfuziju koje su se javljale tijekom pisanja sinopsisa zbog toga što mu je najviše smetalo:

I14: *... ograničavanje prema kriterijima i broju znakova. Dakle, velika, široka tema, trebala se suziti u ... vrlo mala poglavlja te nije bio siguran koji dio izostaviti, koji ne izostaviti.*

Jedan od ispitanika navodi da se tijekom razgovora s mentorima javlja osjećaj zadovoljstva i osjećaj ispravnog smjera jer su *stvari postajale jasnije* te se moglo *nazirati da će to biti zanimljivo i dobro* (I2) dok drugi ispitanik, opisujući osjećaje tijekom traženja i korištenja informacija, osjećaj ispravnog smjera ponovno navodi kada želi opisati situaciju u kojoj je taj osjećaj izostao te se i ovdje tumači kao osjećaj nesigurnosti:

I9: *Osjećaj ispravnog smjera. (Z)nači da li sam ja, to što sam odabrao, da li je to za mene, da li ću ja to uspjeti?*

Također, dvoje ispitanika navodi i osjećaj olakšanja koji nije naveden u tablici. Jedan od ispitanika navodi osjećaj olakšanja zbog toga što se odabire određena tema kako bi se ograničilo traženje informacija:

I5: *...u ovoj fazi sam osjećala olakšanje, jer zapravo ovdje si sad usmjeren doista na jedno područje koje je specifično i nekako si pomiren sad sa cijelom situacijom jer si odbacio one stvari koje su postale ... zalihosne ... i onda ti se otvara prostor usmjeravanja na ono što ti je doista bitno.*

dok drugi ispitanik navodi osjećaj olakšanja zbog dobivene suglasnosti autora za korištenje njegovog instrumenta u ispitanikovom istraživanju te se u tom trenutku javlja i osjećaj ispravnog smjera:

I16: *I ja sam imao trenutak: „Ups! Imam, imam, imam, imam, imam, imam pravi put!” Ovaj osjećaj ispravnog smjera se dogodi.*

Zanimljiva je činjenica da jedan od ispitanika (I10) navodi kako mu je mentor u prvoj fazi odredio, u dogovoru s njim, temu i dao određeni broj radova te jasne upute što treba napraviti tako da nije prolazio kroz sve faze pa zbog toga nije ni navodio osjećaje u svakoj fazi.

Tablica 29. Afektivni čimbenici u 4. fazi

Osjećaji	Ispitanici																Ukupno (osjećaji)
	I1	I2	I3	I4	I5	I6	I7	I8	I9	I10	I11	I12	I13	I14	I15	I16	
optimizam		•	•			•		•				•					5
frustracija	•			•									•	•			4
konfuzija				•										•			2
jasnoća		•	•	•									•		•		5
osjećaj ispravnog smjera		•	•		•		•					•	•		•	•	8
samopouzdanje	•		•	•	•							•					5
zadovoljstvo		•	•	•		•		•			•	•	•	•			9
razočaranje																	0
osjećaj postignuća				•		•							•				3
nesigurnost	•					•			•					•			4
olakšanje					•											•	2
Ukupno (ispitanici)	3	4	5	6	3	4	1	2	1	0	1	4	5	4	2	2	

	zadani pojmovi (osjećaji)
	pojmovi koji nisu zadani (ispitanici ih sami navode)

3.4.6.5. Afektivni čimbenici u 5. fazi

U petoj fazi, prikupljanju, procesa traženja informacija kod ispitanika se najčešće javlja frustracija (I1, I3, I4, I7, I8, I10, I15, I16) i samopouzdanje (I1, I6, I7, I8, I10, I13, I15), a najrjeđe razočaranje (I4). Također, dio ispitanika navodi i osjećaje koji nisu navedeni poput straha/bojazni (I3, I12), samokritičnosti (I5) te osjećaj nezadovoljstva kao antonime osjećaju zadovoljstva (I1), osjećaj sigurnosti kao antonim osjećaju nesigurnosti (I7) te se pitaju jesu li na pravom putu kao antonim osjećaju ispravnog smjera (I4) (Tablica 30).

Osjećaj frustracije se kod ispitanika javljao u različitim situacijama. Primjerice, tijekom pisanja pojedinih poglavlja disertacije kao što je uvod:

I10: *Nakon toga sam pisala uvodni dio i ... to mi se činilo, užasno sporo, frustrirajuće u početku...*

ili onih dijelova disertacije gdje se navode određeni podatci:

I1: *...mislim, da je, barem kod mene, najviše frustracije izazivalo ili nekakvog osjećaja nezadovoljstva ili ... nemoći, ono, što je meni ... bilo najmanje zanimljivo, a to su bili upravo ovi dijelovi cijelog tog rada u kojima su se jednostavno prikazivali podatci o recepciji.*

kao i pisanje teorijskog dijela gdje je potrebno dati pregled literature o temi koja se istražuje:

I8: *...ta faza je, po meni, osobito zamorna jer ... volim se baviti nečim usko specifičnim, a ovo je nekako ono što treba odradit(i). ...mislim pola doktorata je skoro takav da se opisuje od nekog općeg prema specifičnom, ali da bi se došlo do specifičnog treba krenut(i) doslovno od samih početaka. I cijeli taj teoretski dio objasniti(i) i po meni je to ... dosta, dosta frustracije izazvalo...*

ali i sažimanju pojedinih poglavlja te strukturiranju disertacije:

I7: *...to raspoređivanje nekih poglavlja, sadržaja, tema kojih se planiram sve dotaknuti u radu, to mi je predstavljalo prilično velik(i) problem i ... negdje do samog kraja nisam bila sigurna u organizaciju, u strukturu i tu mi je puno pomogao razgovor sa mentorom ... tu sam već stvarno baš bila frustrirana zato što sam bila tol(i)ko ušla u neke detalje, specijalizirala se za neko određeno područje, jednostavno se više nisam mogla odmaknuti dovoljno od rada da ja primijetim sama, možda nekakve pogreške, lutanja...*

Također, osjećaj frustracije se kod ispitanika javlja i uz neke druge osjećaje zbog nedostatka motivacije za pisanje:

I16: *Mješavina optimizma, frustracije i konfuzije. Mislim da mogu, ali ona rečenica da se ne pišu sami od sebe, nego jedanput stojiš pred papirom i ne znaš što bi napisao iako sve stoji*

pored tebe kako je. Sva literatura tu, al(i) nije ideja da prepíšeš to što piše, nego da to formuliraš ... u neki novi opis.

Potom, jedan od ispitanika navodi osjećaj frustracije zbog nedostatka vremena za iščitavanje obilja prikupljenih informacija kao i zbog nemogućnosti kontinuiranog rada na disertaciji:

I3: *...tu i tamo sam isfrustrirana jer imam osjećaj da nemam dovoljno vremena kol(i)ko bih htjela dnevno potrošiti na pisanje disertacije, ali to je ... više životna frustracija nego nešto u vezi neimanja literature jer imam stvarno dovoljno literature, samo nemam dovoljno vremena za to sve iščitat(i) kako treba, mislim, kako bih ja htjela jer ja ne volim radit(i) površno pa onda to sve traje.*

Dok se kod nekih ispitanika javlja osjećaj frustracije, uz neke druge negativne osjećaje, pri analizi rezultata istraživanja zbog nedostatka vještina za korištenje specifičnih tehnologija kao što je program za statističku analizu podataka SPSS:

I10: *Sad dolazimo do druge točke ekstremne frustracije, a to je da je on (op.a. mentor je ispitaniku obradio rezultate u programu za statističku analizu podataka SPSS) meni poslao sve te tablice. Znači, frustracija, konfuzija, sve ove negativne, nije, nije razočaranje, al(i) je nesigurnost jer ja, doslovce, nisam znala što raditi s tim.*

i program MATLAB koji je ispitanik koristio za računalne simulacije putem kojih je testirao matematičke modele neuronskih mreža:

I4: *Osjećala sam izrazitu frustraciju, konfuziju, razočaranje, jesam li ja na pravom putu i nesigurnost zato što programiram u programu u kojem nisam nikad(a), lagano sam ja o tome do tad(a) učila, ali kad sam ja zaista trebala te kodove shvatit(i), da ne kažem dovest(i) do neke veće razine, to mi je stvarno bilo jako, jako, jako naporno.*

kod drugih ispitanika se pri analizi rezultata istraživanja javlja osjećaj samopouzdanja, uz neke druge pozitivne osjećaje:

I8: *To volim i tako da bi(h) tu rek(a)o da je tu bila ... jasnoća ... optimizam ... samopouzdanje, zadovoljstvo, osjećaj postignuća ... tu je zapravo neki prvi možda osjećaj postignuća jer tu su neki konkretni rezultati koje nitko prije nikad, ili barem ne u tom obliku, nije napisao, stavio na papir ili istražio.*

Jedan od ispitanika navodi osjećaj frustracije, ali i samopouzdanja pri traženju i pronalaženju relevantnih informacija:

I15: *I sad imam problema s nekim traženjem neke literature ili dolaskom do nje, tako da zna biti komplicirano, pa onda tu isto zna bit(i) ... samopouzdanje kad se nađe i frustracija kad nema...*

Osjećaj samopouzdanja ispitanici navode u situacijama kad bi ih mentor potaknuo i motivirao na rad dajući im konstruktivne prijedloge pri rješavanju poteškoća tijekom pisanja:

I1: *...tu bi me ona nekako osnažila pa onda mi dala i taj nekakav osjećaj ispravnog smjera i samopouzdanja u trenucima frustracije zbog gubljenja u činjenicama...*

I13: *...više sam imala samopouzdanja kad bih dobivala njegov feedback.*

ili su samostalno riješili poteškoće s kojima su se susreli te sami potražali upute u obliku tutorijala. Primjerice, o analizi rezultata dobivenih programom za statističku analizu podataka SPSS:

I10: *Koristila sam tutorijale na YouTube-u, dakle, sve živo i moguće da shvatim o čemu se tu radi i ... provalila sam to kao jedan veliki rebus i nakon toga sam ponovno se vratila u fazu samopouzdanja...*

Jedan od ispitanika pri fokusiranju na odabranu temu navodi osjećaj samopouzdanja, ali i osjećaj ispravnog smjera koji joj je pružio osjećaj sigurnosti:

I7: *I to mi je nekako isto davalo određenu sigurnost i samopouzdanje ... Bez obzira na to što sam znala da se možda neće svi složiti sa mojom perspektivom i sa metodologijom koju sam odabrala, ... osjećala sam se sigurno, da.*

Također, od emocija koje nisu navedene, ispitanici navode osjećaj anksioznosti i straha (bojazan) zbog mentorovih povratnih informacija:

I3: *...ponekad imam tu neku anksioznost jesam li sve dovoljno dobro objasnila ili hoću li možda neke...najgore bi mi bilo da moram neke dijelove izbacit(i) za koje mislim da su važni, a za proširivanje nemam problema s proširivanjem, ali ne želim izbacivati, za sada. Ali naravno, to što ja želim nije toliko jer mentor je taj koji će me morat(i) usmjerit(i) kako bi disertacija trebala izgledati, tako da tu imam neku bojazan hoće li to biti, da nemam previše preinaka.*

Potom, osjećaj straha i nesigurnosti se javlja pri analizi rezultata istraživanja, uz neke druge osjećaje, zbog toga hoće li se potvrditi odnosno odbaciti postavljene hipoteze:

I12: *Zadovoljstvo je bilo, osjećaj postignuća također, a sad donekle, nesigurnost. Nesigurnost u smislu, kad bude cijela ta analiza podataka završena, kakvi će biti rezultati? Hoće li poduprijeti one teze koje pokušate dokazat(i)? Hoće li to ići u suprotnom smjeru? Da li je model dobro postavljen? Hoće li se morat(i) nešto mijenjat(i)? Jer što kaže i mentorica, kad radite sa sekundarnim podacima, onda to još nije neki veliki problem, ali kad imate podatke do kojih sami dolazite i kada vam je upitnik iznad toga, da li će vam anketa dobro proć(i), naravno da je tu opet malo i strah i konfuzija.*

Pri provođenju istraživanja i analizi prikupljenih rezultata te pisanju disertacije, ispitanici navode u ovoj fazi samokritičnost:

I5: *...ovo je faza rada i to je faza u kojoj opet treba biti oprezan s obzirom na količinu samih izvora i na usmjeravanje, tako da se stvori određena nesigurnost, i to je faza kriticizma prema samom sebi, prema tezama, faza uravnoteživanja različitih glasova, različitih perspektiva (...) ja sam imala osjećaj zadovoljstva jer se sad to već i količinski, zapravo taj rad postaje nešto što je vidljivo i konkretno, ali kažem, imala sam i stalno osjećaj nesigurnosti jer uvijek ti progovara taj neki glas kritike koji ti govori da moraš dobro odvagati te izvore, da nije svaki izvor možda relevantan, da se treba pozivati na temelje, da opet ne odeš previše u širinu...*

Neki od ispitanika na pitanje kako su se osjećali u konkretnoj situaciji, umjesto pojmova kojima opisuju svoje emocije, opisuju svoju percepciju te situacije:

I4: *Da, tu sam se osjećala grozno. Zato što...ovdje nije bilo ispitanika, nego, znači vi računalno isprogramirate određenu neuronsku mrežu, dakle, što rade neuroni u mozgu vezano za vidnu percepciju i vi sad pretpostavite da oni rade to i to da biste objasnili recimo neku psihološku teoriju i onda je to bilo meni jako, jako mučno i teško.*

Tablica 30. Afektivni čimbenici u 5. fazi

Osjećaji	Ispitanici																Ukupno (osjećaji)
	I1	I2	I3	I4	I5	I6	I7	I8	I9	I10	I11	I12	I13	I14	I15	I16	
optimizam								•					•	•		•	4
frustracija	•		•	•			•	•		•					•	•	8
konfuzija				•						•		•				•	4
jasnoća								•			•			•			3
osjećaj ispravnog smjera	•						•				•						3
samopouzdanje	•					•	•	•		•			•		•		7
zadovoljstvo			•		•			•				•	•	•			6
razočaranje				•													1
osjećaj postignuća								•				•		•			3
nesigurnost				•	•					•		•					4
nezadovoljstvo	•																1
strah / bojazan			•									•					2
jesam li na pravom putu				•													1
samokritičnost					•												1
sigurnost							•										1
Ukupno (ispitanici)	4	0	3	5	3	1	4	6	0	4	2	5	3	4	2	3	

	zadani pojmovi (osjećaji)
	pojmovi koji nisu zadani (ispitanici ih sami navode)

3.4.6.6. Afektivni čimbenici u 6. fazi

Ispitanici tijekom razgovora najčešće navode da su se tijekom šeste faze, prezentiranja, osjećali zadovoljno (I1, I2, I5, I8, I10, I12, I14) te imali osjećaj ispravnog smjera (I2, I5, I7, I9, I10, I11), ali i osjećaj frustracije (I2, I4, I7, I13, I15). Tek poneki navode konfuziju (I14) i razočaranje (I5). Osim toga, dio ispitanika navodi i osjećaje koji nisu navedeni poput olakšanja (I5) i sreće (I12) te osjećaj nezadovoljstva kao antonim osjećaju zadovoljstva (I11) (Tablica 31).

Osjećaj zadovoljstva ispitanici su imali nakon što im je mentor pregledao i dao pozitivne povratne komentare (I1) te nakon što su sudionici intervjua dali pozitivne komentare (I14) ili kad su trebali samo uređivati dijelove rada:

I8: *...to je možda najzabavniji dio, po meni ... to se može radit(i) bilo gdje, i u kafiću, ... uz glazbu, ... i to je dosta ... opušteno i nakon onog cijeloga već mentalnog dijela koji traje dosta dugo, baš je ... zadovoljstvo tu jer postoji nešto što je sad neka(a)v veliki ... rad na kojem se može sad malo igrat(i).*

Budući da je proces pisanja disertacije bliži kraju, ispitanici najčešće navode, osim zadovoljstva, osjećaj ispravnog smjera te olakšanje:

I5: *To je faza u kojoj ipak osjećamo olakšanje i zadovoljstvo ... nekako ste svjesni toga da sad je dosta i sad se cijeli taj proces mora zatvoriti jer mu nikad ne bi bilo inače kraja. ...kad se odlučiš na to onda ipak osjetiš neko olakšanje...*

Iako imaju osjećaj ispravnog smjera, navode i nezadovoljstvo zbog vremenskog roka u kojem moraju završiti i predati disertaciju, a mentor nije u mogućnosti kontinuirano pratiti doktorandov rad:

I11: *Tako da sad taj osjećaj ispravnog smjera, da, kažem, ostaje mi taj još finiš. Ali, da je zadovoljstvo, nije. Sada je možda trenutno malo nezadovoljstvo što ja sad imam jako malo vremena ... mislim, ... porodiljni dopust, porodiljni dopust, ali voljela bih doć(i) ... do kraja.*

Međutim, jedan od ispitanika navodi osjećaj ispravnog smjera u negativnom kontekstu:

I9: *Da li to što sam ja napravio, da li će bit(i) dobro prihvaćeno od strane komisije...*

Potom, ispitanici navode i osjećaj frustracije zbog toga što nemaju dovoljno vremena (I2, I7), odnosno nisu sigurni hoće li stići završiti pisanje disertacije u zadanom vremenskom roku. Također, uz osjećaj frustracije navode i druge osjećaje:

I2: ...tu zbog tog vremenskog stiska kojeg sam ja imala, ja bih rekla da su tu opet došle te negativne emocije. Znači, nije bilo ni traga optimizmu jer nisam znala hoću stić(i) na vrijeme. Znači, izdvojila bih frustraciju. ...jasnoća, osjećaj ispravnog smjera, to je bilo u ovoj fazi mi uvijek. To bih isto mogla izdvojiti zašto sam znala da je to to, osjećaj ispravnog smjera, znala sam da je ispravan smjer. ... Zadovoljstvo se naziralo. (...) nesigurnost zbog tog vremenskog stiska...

Osjećaj frustracije ispitanici navode i zbog toga što je proces pisanja disertacije dugotrajan proces pa se ispitanicima čini da mu se ne nazire kraj:

I4: ...tu ima dosta tih osjećaja frustracije zato što, jednostavno, kad to pišeš, tome nema kraja i nikad nisi zadovoljan...

I15: ...tu sam sad, baš u toj fazi. Pa frustrirano. Kako kad, ono, k(a)o roller coaster emocija, tu je ono i optimizam i samopouzdanje i frustracija. ...puno toga pišem i čitam i onda stalno mislim, nije dovoljno dobro, pa trebam poslati, s druge strane, ... i ti rokovi su, stalno mi je u glavi da je, baš to, da je sad dosta. Mislim, mogu ja to rastezati, ali mora biti kad treba.

Nasuprot tome, jedan od ispitanika navodi osjećaj sreće što sve to skupa ide nekako kraju (I12).

Tablica 31. Afektivni čimbenici u 6. fazi

Osjećaji	Ispitanici																Ukupno (osjećaji)
	I1	I2	I3	I4	I5	I6	I7	I8	I9	I10	I11	I12	I13	I14	I15	I16	
optimizam						•				•		•			•		4
frustracija		•		•			•						•		•		5
konfuzija														•			1
jasnoća		•		•			•			•							4
osjećaj ispravnog smjera		•			•		•			•	•						5
samopouzdanje										•					•		2
zadovoljstvo	•	•			•			•		•		•		•			7
razočaranje					•												1
osjećaj postignuća	•			•		•				•							4
nesigurnost		•			•	•								•			4
olakšanje					•												1
nezadovoljstvo											•						1
sreća												•					1
Ukupno (ispitanici)	2	5	0	3	5	3	3	1	0	6	2	3	1	3	3	0	

	zadani pojmovi (osjećaji)
	pojmovi koji nisu zadani (ispitanici ih sami navode)

3.4.6.7. Afektivni čimbenici u 7. fazi

Tijekom razgovora, svi ispitanici (I1, I2, I4, I5, I6, I7, I8, I10) koji su obranili ili čekaju obranu disertacije, u sedmoj fazi, vrednovanju, navode osjećaj zadovoljstva (Tablica 32).

Potom, osim zadovoljstva, većina ispitanika navodi i osjećaj postignuća (I2, I4, I6, I7, I8, I10).

Od negativnih osjećaja, dvoje ispitanika (I5, I8) navodi nesigurnost. Također, dio ispitanika navodi i osjećaje koji nisu navedeni poput samokritičnosti (I1, I5, I6, I8), olakšanja (I5, I10), sreće (I4) i ponosa (I4) te osjećaja praznine (I8).

Osjećaj zadovoljstva se, uz neke druge, pozitivne osjećaje, javlja kod ispitanika pri predaji rada u postupak ocjene, a povećava nakon obrane kada su dobili pozitivne povratne informacije:

I2: ...tu bih izdvojila optimizam, ova jasnoća i osjećaj ispravnog smjera san imala i u prethodnim fazama, samopouzdanje i zadovoljstvo i osjećaj postignuća. Znači, sve to se dogodilo u tom trenu kad sam ja to predala, a intenziviralo se nakon obrane kad sam baš dobila, ono, pozitivne, lijepe komentare.

Jedan od ispitanika navodi uz osjećaj zadovoljstva i osjećaj postignuća, i osjećaj sreće i ponosa nakon što je proces pisanja završen s obzirom na sve uspone i padove koje osoba prolazi tijekom tog procesa:

I4: Ja sam pre prezadovoljna. Dakle, to je za mene toliko veliko postignuće da vam ne mogu objasniti(i). (...) baš sam onako morala dati 110% od sebe Ali sam imala osjećaj postignuća, ... i velike sreće, velikog ponosa da sam uopće tako nešto uspjela završiti(i) (...) ja ne bi(h) ništa promijenila i nisam nikad ni razmišljala o odustanku, nego jednostavno bilo je faza kad se čovjek umori, kad jednostavno te to toliko obuzme ... Postigla sam sve što sam mislila i to(i)ko sam zadovoljna...

Međutim, kod nekih ispitanika, koji čekaju obranu, iako su dobili pozitivne povratne komentare mentora, osim zadovoljstva javlja se i osjećaj nesigurnosti zbog povratnih komentara članova povjerenstva za obranu doktorata:

I7: ...zadovoljna sam što je i on (op.a. mentor) zadovoljan i imam neki pozitivan feedback od njega ... dok se ne dogodi baš čin obrane i dok ja ne stanem pred komisiju, da znam da je to još par očiju vidjelo, neću biti do kraja sigurna i zadovoljna. Mislim, postoje neki osjećaji postignuća, ... ali dok nije gotovo, nije to.

Također, dio ispitanika uz osjećaj zadovoljstva navodi i samokritičnost zbog koje nisu sigurni je li njihov rad dovoljno dobar te iz njihovih izjava možemo zaključiti koliko je

ispitanicima važna povratna informacija mentora, ali i članova povjerenstva za obranu doktorata.

I dok se jedan od ispitanika pomirio sa svojom samokritičnošću tek nakon obrane:

I1: *...bio sam zadovoljan, osobito nakon obrane. Dakle, nakon što sam rad predao, naravno, bila je tu gomila još dvojbi, osjećaj da se to moglo bolje, da se trebalo bolje, više, da su bili barem, za nekakvo moje poimanje, možda idealniji uvjeti za samo pisanje, da je meni to bio više dio posla nego što je (...) ja sam na neki način nakon te obrane koja je stvarno bila jako, jako ugodno iskustvo, ovoga i koje mi je dao tu nekakvu povratnu informaciju da je sve to imalo smisla, da je to ispalo dobro, da ljudi stvarno smatraju da je to dobro, onda sam nekako prihvatio, pomirio sam se i sa tom svojom samokritičnošću koja je nekada dosta, dosta okrutna, i prihvatio da je to dovoljno dobro, da mogu biti s tim miran.*

drugi ispitanik (I8), koji čeka obranu, smatra da je potrebno da je osoba kritična prema sebi. Također, ispitanik smatra da je normalno da se tijekom pisanja javlja i osjećaj nesigurnosti te da doktorand preispituje je li to što je napisao dovoljno dobro ili ne:

I8: *Bez obzira što je sad to sve blizu kraja ... ipak je uvijek ... mali neki osjećaj nesigurnosti kod cijelog procesa, od početka do kraja, pa i sad, i vjerojatno i kad doktoriram: „Je li to zaista relevantno, je li to zaista dobro i jesam mog(a)o nešto bolje i ima li netko drugi, ili neko drugo istraživanje koje to radi, (t)ko je to napravio bolje?“ (...) Tako da i kroz samo pisanje cijelo, isto ima ... dani ili tjedni ili cijeli mjesec kad je sve super, sve puno optimizma i onda dođe neko vrijeme kad si misliš: „Je l' to uopće dobro, je l' to ima smisla, je l' to opće znanstveni rad ili je to sam(o) bezveze citiranje literature?“ (...) mislim da je to dobro, mislim da je to potrebno, ta neka samokritičnost.*

Osim osjećaja zadovoljstva, dvoje ispitanika navodi i osjećaj olakšanja zbog završetka dugotrajnog procesa :

I5: *Jedan veliki osjećaj olakšanja nakon cijelog tog procesa, jer sad to postaje i službeno pušteno, i sad je to neko moje dijete koje je dano drugima na čuvanje i koje drugi vrednuju. Tako da sam baš osjećala veliko olakšanje i zadovoljstvo jer je jedan proces završen.*

I10: *...osjećaj ogromnog olakšanja kad(a) je to dovršeno i kad je definitivno, kad je i mentor amenovao konačnu verziju, kad su članovi Povjerenstva pročitali, tražili neke svoje ispravke što je normalno, nije ničeg bilo drastičnog. (...) I ono naravno, to je proces koji je trajao pet godina i čovjek osjeća zadovoljstvo, osjećaj postignuća... Sve u svemu je to bio jedan dobar, dobar osjećaj na kraju.*

Međutim, jedan od tih ispitanika navodi i osjećaj nesigurnosti i samokritičnosti čak i nakon obrane, ali kad promatra proces pisanja u cijelosti ipak na kraju prevladavaju pozitivni osjećaji poput zadovoljstva, samopouzdanja i optimizma:

I5: Naravno da, opet uz to se pitaš kakve će biti povratne reakcije, što će samo povjerenstvo reći, hoće li se to opet još dalje zakomplicirati, hoće li trebati još nekakvih dodatnih istraživanja, jesam li trebala neke možda dijelove proširiti, doraditi, na neki način bolje oblikovati ... to su osjećaji nesigurnosti koji se javljaju uvijek i nakon, evo, što je sama teza obranjena. Uvijek razmišljaš nekako kritički prema sebi, ali ipak mislim, kad bi se sve sumiralo, naravno da osjećaš jedno veliko zadovoljstvo i samopouzdanje i optimizam, što je svemu tome zapravo sad kraj i što je sve dobro prošlo.

dok ispitanik I8 navodi i osjećaj praznine nakon što je proces pisanja disertacije završen, a time i poslijediplomski studij:

I8: Puno toga se tu dogodi (op. a. ispitanik je u međuvremenu postao asistent), uvijek je ta disertacija prisutna i ... uvijek se o tom razmišlja ... osjećaj zadovoljstva, ali istovremeno, jako, jako, jako velika praznina. Znači, nisam se uopće pripremio na to, ja sam mislio jedva čekam da se riješim, jedva čekam da to predam da mogu radit(i) druge stvari ... gledat(i) televiziju, ić(i) van u prirodu, ... družiti se s ljudima i slično, ali ipak je tu bila velika praznina...

Tablica 32. Afektivni čimbenici u 7. fazi

Osjećaji	Ispitanici								Ukupno (osjećaji)
	I1	I2	I4	I5	I6	I7	I8	I10	
optimizam		•		•					2
frustracija									0
konfuzija									0
jasnoća		•			•				2
osjećaj ispravnog smjera		•			•				2
samopouzdanje		•		•					2
zadovoljstvo	•	•	•	•	•	•	•	•	8
razočaranje									0
osjećaj postignuća		•	•		•	•	•	•	6
nesigurnost				•			•		2
samokritičnost	•			•	•		•		4
sreća			•						1
ponos			•						1
olakšanje				•				•	2
praznina							•		1
Ukupno (ispitanici)	2	6	4	6	5	2	5	3	

	zadani pojmovi (osjećaji)
	pojmovi koji nisu zadani (ispitanici ih sami navode)

Iako ne mogu u konačnici govoriti o završetku procesa pisanja niti o mentorovom vrednovanju njihova rada te drugih profesora s poslijediplomskog studija (npr. članova povjerenstva za ocjenu doktorata), gotovo svi ispitanici (I3, I9, I11, I13, I14, I15, I16) koji su napisali veći dio disertacije, vrednujući svoj dosadašnji rad također najčešće navode osjećaj zadovoljstva (Tablica 33). Najrjeđe navode osjećaj jasnoće (I9). Također, jedan od ispitanika navodi pesimizam kao antonim optimizmu (I12).

I3: ...za sada sam zadovoljna sa svime. Isto, ponekad imam tu neku anksioznost jesam li sve dovoljno dobro objasnila ... Najgore bi mi bilo da moram neke dijelove izbacit(i) za koje mislim da su važni ... Ali naravno, to što ja želim nije toliko jer mentor je taj koji će me morat(i) usmjerit(i) kako bi disertacija trebala izgledati, tako da tu imam neku bojazan ... da nemam previše preinaka. ... pomalo se osjećam k(a)o da mi je to dijete pa ne želim ... ga previše mijenjat(i).

Tablica 33. Afektivni čimbenici u fazi pisanja u kojoj se trenutno nalaze

Osjećaji	Ispitanici								Ukupno (osjećaji)
	I3	I9	I11	I12	I13	I14	I15	I16	
optimizam		•			•		•		3
frustracija				•			•		2
konfuzija				•			•		2
jasnoća		•							1
osjećaj ispravnog smjera					•	•			2
samopouzdanje						•	•		2
zadovoljstvo	•	•	•		•	•	•	•	7
razočaranje									0
osjećaj postignuća					•	•			2
nesigurnost									0
pesimizam				•					1
Ukupno (prema ispitaniku)	1	3	1	3	4	4	5	1	

	zadani pojmovi (osjećaji)
	pojmovi koji nisu zadani (ispitanici ih sami navode)

Budući da se posebna pozornost posvetila afektivnim (osjećaji) čimbenicima, kako bi opisali što su osjećali tijekom svake faze pisanja disertacije, ispitanicima je ponuđeno deset pojmova (optimizam, frustracija, konfuzija, jasnoća, osjećaj ispravnog smjera, samopouzdanje, zadovoljstvo, razočaranje, osjećaj postignuća, nesigurnost). Pojmovi su preuzeti iz Kuhlthauinog modela procesa traženja informacija (Kuhlthau 2019, 66).

U prvoj fazi procesa traženja i korištenja informacija, iniciranju ili uvođenju, kod ispitanika se najčešće javlja konfuzija i nesigurnost, ali i optimizam dok rjeđe navode osjećaj jasnoće i postignuća.

Od osjećaja koji nisu ponuđeni, ispitanici navode osjećaj straha i sreće te osjećaj sigurnosti i pesimizma.

Također, i u drugoj fazi procesa traženja informacija, odabiranju, kod ispitanika se najčešće javlja osjećaj konfuzije i nesigurnosti te, za razliku od prve faze, i osjećaj samopouzdanja. Najrjeđe se javljao osjećaj postignuća i razočaranja dok od osjećaja koji nisu ponuđeni, ispitanici navode osjećaj samokritičnosti te osjećaj sigurnosti.

Potom, u trećoj fazi procesa traženja informacija, eksploraciji, ispitanici najčešće navode frustraciju i zadovoljstvo. Kao i u drugoj fazi, vrlo rijetko se javlja osjećaj postignuća i razočaranja. Od osjećaja koji nisu ponuđeni ispitanici navode samouvjerenje, smirenost te osjećaj sigurnosti.

U četvrtoj fazi procesa traženja informacija, formuliranju, kod ispitanika se najčešće javlja osjećaj zadovoljstva i ispravnog smjera, a najrjeđe konfuzije, a od osjećaja koji nisu ponuđeni, ispitanici navode osjećaj olakšanja.

Kod ispitanika se u petoj fazi procesa traženja informacija, prikupljanju, najčešće javlja frustracija i samopouzdanje, a najrjeđe osjećaj razočaranja.

Također, dio ispitanika navodi i osjećaje koji nisu navedeni poput straha/bojazni, samokritičnosti, nezadovoljstva, sigurnosti te se pitaju jesu li na pravom putu.

Ispitanici navode da su se tijekom šeste faze, prezentiranja, najčešće osjećali zadovoljno te imali osjećaj ispravnog smjera, ali i osjećaj frustracije. Najrjeđe navode osjećaj konfuzije i razočaranja. Osim toga, dio ispitanika navodi i osjećaje koji nisu navedeni poput olakšanja i sreće te nezadovoljstva.

U sedmoj fazi, vrednovanju, svi ispitanici koji su obranili ili čekaju obranu disertacije navode osjećaj zadovoljstva, a većina ispitanika navodi i osjećaj postignuća.

Od negativnih osjećaja, iako vrlo mali broj ispitanika, navode nesigurnost. Također, dio ispitanika navodi i osjećaje koji nisu ponuđeni poput samokritičnosti, olakšanja, sreće i ponosa te osjećaja praznine.

Gotovo svi ispitanici koji su napisali veći dio disertacije, vrednujući svoj dosadašnji rad također najčešće navode osjećaj zadovoljstva, a najrjeđe navode osjećaj jasnoće dok od osjećaja koji nisu ponuđeni navode osjećaj pesimizma.

4. Rasprava

Istraživanje je provedeno među doktorandima iz područja društvenih i humanističkih znanosti u Republici Hrvatskoj, a obuhvatilo je one koji su obranili disertaciju u posljednjih godinu dana, čekali su obranu (imenovano je povjerenstvo za ocjenu doktorata, čekali su datum obrane), predali su cjelovitu disertaciju mentoru (sumentoru) na čitanje te napisali veći dio disertacije. Metodološki, istraživanje je obuhvaćalo dvije faze istraživanja i korištene su dvije istraživačke metode: anketni upitnik i polustrukturirani individualni intervju.

Prvo istraživačko pitanje imalo je za cilj otkriti na koji način doktorandi dolaze do informacija potrebnih za pisanje disertacije.

Usporedba rezultata ovog istraživanja s rezultatima dostupnih istraživanja o načinu na koji doktorandi dolaze do relevantnih informacija otkriva sličnosti, ali i razlike u dobivenim rezultatima. S obzirom na rezultate ovog istraživanja, može se utvrditi da ispitanici najčešće koriste relevantne informacije u elektroničkom obliku zbog njihove dostupnosti te brže pretraživosti teksta, brzine pristupa, mogućnosti komentiranja i bilježenja, jednostavnosti korištenja, mogućnosti brzog kopiranja i pohranjivanja na vlastita računala te uštedu vremena što potvrđuju i druga istraživanja (Drachena i dr. 2011; Ge 2010; Gouseti 2017; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018; Spezi 2016). Prije svega, ispitanici pri traženju relevantnih informacija najčešće koriste internetske tražilice, Google i Google Scholar, što je u skladu s ranijim istraživanjima (Biaz i dr. 2014; Boyum i Aabo 2015; Delaney i Bates, 2018; Drachen i dr., 2011; Grigas, Juzeniene i Veličkaite 2016; Gouseti 2017; Gullbekk i dr. 2013; Haglund i Olsson, 2008; Ince, Hoadley i Kirschner 2018; Olle i Borrego, 2010; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018; Vezzosi, 2009). Osim internetskih tražilica, ispitanici su pri traženju relevantnih informacija koristili i *online* baze podataka. Iako je to u skladu s rezultatima nekih od ranijih istraživanja (Barrett 2005; British Library i JISC 2012; Chu i Law 2007; Ge 2010; Gouseti 2017; Kayongo i Helm 2010; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018; Tomaszewski 2012; Spezi 2016), rezultati nekih drugih istraživanja utvrdili su da *online* baze podataka često nisu prvi izbor u traženju relevantnih informacija (Delaney i Bates 2018; Drachen i dr. 2011; Grigas, Juzeniene i Veličkaite 2016; Ince, Hoadley i Kirschner 2018; Jamali i Asadi, 2010; Olle i Borrego, 2010; Rowlands i dr. 2008; Vezzosi 2009).

Nadalje, ispitanici traže i pronalaze relevantne informacije najčešće ulančavanjem, odnosno praćenjem bilješki i pretragom citiranih referenci u pročitanim knjigama/člancima (Barrett 2005; Delaney i Bates 2018; Earp 2008; Fleming-May i Yuro 2009; Ge 2010; George i dr. 2006; Ince, Hoadley i Kirschner 2018; Vezzosi 2009), sudjelujući na znanstvenim skupovima (Barrett 2005; Drachen i dr., 2011; Esposito 2014; Ge 2010; George i dr. 2006; Gouseti 2017; Madden 2014; Vezzosi 2009). Prema rezultatima ovog istraživanja, ispitanici vrlo rijetko do relevantnih informacija dolaze praćenjem, odnosno s pomoću popisa primatelja pojedinih stručnih društava ili interesnih skupina te s pomoću usluge upozorenja u *online* bazama podataka. Iako manji broj stranih istraživanja pokazuje da doktorandi rijetko koriste popise primatelja (Ge 2010; Tomaszewski 2012) veći broj istraživanja, za razliku od provedenog, pokazuju da doktorandi do relevantnih informacija dolaze korištenjem usluge upozorenja u *online* bazama podataka (British Library i JISC, 2012; Delaney i Bates 2018; Delaney i Bates 2018; Ince, Hoadley i Kirschner 2018; Vezzosi 2009).

Što se tiče osobnih kontakata, rezultati ovog istraživanja utvrdili su da ispitanici u velikoj mjeri traže i pronalaze relevantne informacije uz pomoć mentora što potvrđuju i rezultati većeg broja istraživanja (Barrett 2005; British Library i JISC, 2012; Catalano 2013; Delaney i Bates, 2018; Dowling i Wilson 2017; Drachen i dr., 2011; Fleming-May i Yuro 2009; George i dr. 2006; Gouseti 2017; Haglund i Olsson, 2008; Janiuniene i Maceviciute 2016; Kayongo i Helm 2010; Vezzosi 2009). S druge strane, ispitanici vrlo rijetko traže pomoć knjižničara, što također potvrđuju rezultati drugih istraživanja (British Library i JISC 2012; Delaney i Bates 2018; Drachen i dr. 2011; Earp 2008; Fleming-May i Yuro 2009; Haglund i Olsson 2008; Ince, Hoadley i Kirschner 2018; Kayongo i Helm 2010; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018; Tomaszewski 2012). Jedan manji dio stranih istraživanja navodi da doktorandi traže pomoć knjižničara u traženju i pronalaženju relevantnih informacija samo kada za to postoji određeni razlog npr. kad je istraživač nov u predmetnom području, pri pronalaženju specifične građe ili građe koju je teško pronaći i sl. (Barrett 2005; British Library i JISC 2012; Catalano 2013; George i dr. 2006; Haglund i Ollsen 2008; Kayongo i Helma 2010; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018; Vezzosi 2009).

Razlike u rezultatima ankete i intervjuova vezane su uz korištenje znanstvenih društvenih mreža i piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga za traženje relevantnih informacija te dijeljenja relevantnih informacija s kolegama. Naime, prema rezultatima dobivenim u anketi ispitanici nešto više koriste znanstvene društvene mreže od piratskih

mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga, dok su rezultati intervjua, iako uzorak nije reprezentativan, pokazali suprotno. Ispitanici su u intervjuiima izjavili da koriste češće piratske mrežne stranice znanstvenih članaka/knjiga, a rjeđe znanstvene društvene mreže. Prema rezultatima drugih istraživanja, doktorandi traže i pronalaze relevantne informacije s pomoću znanstvenih društvenih mreža (npr. ResearchGate, Academia.edu) (Gouseti 2017; Ince, Hoadley i Kirschner 2018; Nicholas i dr. 2017; British Library i JISC 2012; Spezi 2016). Dok neki doktorandi koriste često i druge društvene mreže poput Facebooka, Instagrama, Twittera (British Library i JISC 2012; Dowling i Wilson 2017; Ince, Hoadley i Kirschner 2018; Rowlands i dr. 2011; Zhu i Procter 2015) drugi rjeđe (Esposito 2014; Gouseti 2017; Delaney i Bates 2018).

U ovom su istraživanju ispitanici u intervjuiima izjavili da relevantne informacije traže i pronalaze s pomoću piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga (LibGen, Sci-Hub). Razlog tome je što LibGen i Sci-Hub zaobilaze zatvoreni (engl. *paywall*⁵¹) te omogućavaju otvoreni pristup znanstvenim informacijama što doktorandima omogućava jednostavan i besplatan pristup relevantnoj znanstvenoj literaturi potrebnoj za pisanje disertacije.

Ispitanici piratske mrežne stranice znanstvenih članaka/knjiga koriste zbog visoke cijene članaka kao i ograničenog pristupa bazama podataka putem nacionalne i/ili institucijske pretplate jer sveučilišta, pa tako i knjižnice, imaju ograničeni proračun za njihovu nabavu. Korištenje piratske mrežne stranice znanstvenih članaka Sci-Hub u različitim znanstvenim područjima potvrđuju i rezultati novijih istraživanja (Zukerfeld i dr. 2022).

Rezultati ankete pokazali su da ispitanici ponekad traže pomoć kolega na poslijediplomskom studiju pri traženju i pronalaženju relevantnih informacija što potvrđuju i rezultati drugih istraživanja (Catalano 2013; Corner, Lofstrom i Pyhalto 2017; Delaney i Bates 2018; Dowling i Wilson 2017; Flores-Scott i Nerad 2012; Gardner 2007; Gouseti 2017; Petr Balog, Badurina i Lisak 2018; Sugimoto 2012; Vezzosi 2009; Woolderink i dr. 2015; Zhu i Procter 2015), dok ispitanici koji su sudjelovali u intervjuu to čine vrlo rijetko.

Također, prema rezultatima ovog istraživanja, ispitanici do relevantnih informacija dolaze i pregledavanjem knjižničnih polica što potvrđuje samo manji broj ranijih istraživanja (Barett 2005; Vezzosi 2009) dok veći broj ranije provedenih istraživanja navodi da doktorandi ne

⁵¹ Engleski termin *paywall* odnosi se na sustav koji korisnicima interneta onemogućava pristup određenim mrežnim (engl. *web*) sadržajima bez plaćene pretplate.

pregledavaju knjižnične police s obzirom da se pregledavanje preselilo u elektroničko okruženje (George i dr. 2006; Drachen i dr. 2011; Ge 2010; Wu i Chen 2014; Vezzosi 2009).

Rezultate provedenog istraživanja o pretraživanju *online* knjižničnog kataloga potvrđuje samo manji broj stranih istraživanja (British Library i JISC 2012; Ge 2010; Tomaszewski 2012) dok neka druga istraživanja navode upravo suprotno (Delaney i Bates 2018; Gouseti 2017; Ince, Hoadley i Kirschner 2018; Vezzosi 2009).

Dobiveni rezultati djelomično potvrđuju hipotezu H1 *Doktorandi do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije dolaze najčešće samostalno, pretraživanjem interneta (Google i Google Scholar), a rjeđe uz pomoć knjižničara i korištenjem online baza podataka*. Potvrđen je dio hipoteze da doktorandi do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije dolaze najčešće samostalno, pretraživanjem interneta (Google i Google Scholar), a rjeđe uz pomoć knjižničara. Nije potvrđeno da ispitanici do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije dolaze rjeđe korištenjem *online* baza podataka.

Drugo istraživačko pitanje imalo je za cilj otkriti na temelju čega ispitanici odlučuju koji će informacijski izvor koristiti za pisanje disertacije.

Prema rezultatima u anketi ispitanici najčešće koriste informacijske izvore koji su im besplatno dostupni, odnosno koji su u otvorenom pristupu, koje učestalo koriste te do kojih mogu brzo i jednostavno doći i koje dobro poznaju.

U današnjem elektroničkom okruženju neizbježno je da će dostupnost, odnosno lakoća pristupa biti kriterij na temelju kojeg će doktorand odlučiti koji će informacijski izvor koristiti iako možda nije sveobuhvatan ili najkvalitetniji. Bates (2016) je to pojasnila pozivajući se na Zipfovo „načelo najmanjeg napora”. To potvrđuju i radovi drugih autora (Brophy i Bawden 2005; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018). Naime, kada je riječ o tome koje informacijske izvore koristiti i kako ih koristiti, doktorandi prvenstveno razmišljaju o tome što im je praktično (Drachen i dr. 2011).

Dobiveni rezultati potvrđuju hipotezu H2 *Ispitanici odlučuju koji će informacijski izvor koristiti za pisanje disertacije na temelju onoga što im je poznato i učestalosti korištenja*.

Treće istraživačko pitanje imalo je za cilj otkriti s kojim se poteškoćama ispitanici susreću pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije.

Pri usporedbi rezultata ovog istraživanja s rezultatima drugih dostupnih istraživanja potrebno je naglasiti da nisu pronađena istraživanja koja se bave isključivo poteškoćama doktoranada pri traženju informacija tijekom procesa pisanja disertacije nego u znanstvenoistraživačkom radu općenito. Zbog toga usporedba rezultata ovog istraživanja s rezultatima dostupnih istraživanja o ponašanju doktoranada pri traženju informacija neće biti sveobuhvatna jer se rezultati dostupnih istraživanja neće odnositi na poteškoće s kojima se doktorandi susreću u svakoj pojedinoj fazi Kuhlthauinog modela procesa traženja informacija nego na poteškoće pri traženju i korištenju informacija općenito, ali će se izdvojiti teme koje su zastupljene u dostupnoj literaturi.

Prema rezultatima ankete ispitanici svoje vještine i kompetencije u traženju i pronalaženju relevantnih informacija smatraju vrlo dobrim. Na prekomjerno samopouzdanje doktoranada u vlastite vještine i kompetencije ukazuju i rezultati određenog broja ranijih radova (British Library i JISC 2012; Delaney i Bates 2018; Fleming-May i Yuro 2009; Jackson 2013; Spezi 2016). To potvrđuje i Catalano (2013) smatrajući upravo prekomjerno samopouzdanje jednim od elemenata koji može uzrokovati frustraciju tijekom procesa traženja informacija što pak posljedično negativno utječe na cjelokupan proces bavljenja znanstvenoistraživačkim radom.

Zanimljiva je činjenica, da bi velika većina ispitanika, prema rezultatima ankete, željela unaprijediti svoje kompetencije korištenja programa za upravljanje referencama dok je nešto manje od polovice smatra važnom. Također, i rezultati intervjua potvrđuju da tek manji broj ispitanika koristi programe za upravljanje referencama na što ukazuju i rezultati drugih istraživanja (British Library i JISC 2012; Drachen i dr. 2011; Niu i dr. 2010; Olle i Borrego 2010; Vezzosi 2009). Razlozi nekorisćenja očito su posljedica nedovoljne informiranosti ispitanika o tome ili nedostatka vremena s obzirom da rezultati nešto novijih istraživanja (Dowling i Wilson 2017; Emanuel 2013; Gousetina (2017) upućuju na to da doktorandi sve više koriste ove programe zbog uštede vremena, jednostavnosti preuzimanja i izrade bibliografskih referenci.

Prema rezultatima ankete, ispitanici bi također željeli unaprijediti i tehniku naprednog pretraživanja što potvrđuju i rezultati drugih istraživanja (Petr Balog, Badurina i Lisek 2018; Vezzosi 2009). Budući da je riječ o ispitanicima koji su pri završetku poslijediplomskog studija

(trebaju obraniti disertaciju ili su je obranili) želju za unaprjeđenjem ove kompetencije možemo smatrati posljedicom razvoja i sazrijevanja ispitanika te stjecanjem iskustva i kritičkog promišljanja o tome koje informacijske izvore koristiti. Da doktorandi tijekom poslijediplomskog studija usavršavaju svoje vještine traženja informacija potvrđuju i Fleming-May i Yuro (2009) i Jamali i Nicholas (2007) iako u tome knjižnice najčešće ne sudjeluju (Drachen i dr. 2011; Haglund i Olsson 2008). Potom, prema rezultatima ankete, ispitanicima su važne vještine i kompetencije poput vrednovanja informacija i informacijskih izvora. Velika većina ispitanika smatra kompetenciju poput pronalaženja relevantnih informacija važnom što su potvrdili i autori Petr Balog, Badurina i Lisek (2018), ali ju, prema rezultatima ankete, samo manji dio ispitanika želi unaprijediti. Također, manji dio ispitanika želi unaprijediti vještinu znanstvenog stila pisanja i pravilnog citiranja korištene literature iako je smatraju važnom. Zanimljivo je da su autori Petr Balog, Badurina i Lisek (2018) utvrdili da njihovi ispitanici ovu vještinu smatraju nešto manje važnom, a autorice Delaney i Bates (2018) da doktorandi ovu vještinu žele unaprijediti.

Prema rezultatima ankete ispitanici najmanje važnom smatraju vještinu organizacije i upravljanja vremenom (npr. s pomoću Pomodoro metode upravljanja vremenom ili Cornell tehnike vođenja bilježaka) dok su autorice Dowling i Wilson (2017) utvrdile da su doktorandi dobro upoznati s Pomodoro metodom koja im je pomogla u svakodnevnoj organizaciji njihovog rada i napredovanja u procesu pisanja disertacije.

Što se tiče pohranjivanja relevantnih informacija, prema rezultatima intervjua velika ih većina ispitanika pohranjuje u mape na računalu na što ukazuju i određeni strani radovi (Drachen i dr. 2011; Gouseti 2017; Vezzosi 2009) dok manji dio ispitanika koristi usluge u oblaku za pohranu datoteka (Dropbox) zbog sigurnosti, ali i kako bi dijelili datoteke sa svojim mentorom. Suprotno tome, Gouseti (2017) navodi da je ovu uslugu koristila većina doktoranada, ali vrlo rijetko za dijeljenje datoteka s drugima. Također, rezultati u intervjuu su pokazali da ispitanici, iako vrlo mali broj njih, pohranjuje relevantne informacije na vanjske diskove, koriste program za upravljanje referencama Mendeley, program za rudarenje podataka KNIME ili tiskaju i pohranjuju u registratore.

Način vođenja bilješki, prema rezultatima intervjua, ovisio je o prethodnom iskustvu ili o savjetu mentora. Iako većina ispitanika vodi bilješke na način da otisne potreban članak što potvrđuje i Vezzosi (2009), a potom rukom označava dijelove teksta te piše komentare na

marginama što navodi Drachen i dr. (2011), ispitanici su na različite načine vodili bilješke. Naime, jedan manji dio ispitanika je vodio bilješke i ručno i na računalu, samo na računalu, u bilježnicama ili nisu vodili bilješke.

Tijekom intervjuja su se pratile faze modela ISP-a, ispitanici su opisivali tijek pisanja vlastite disertacije. Tijekom procesa traženja i korištenja informacija za pisanje disertacije susreli su se s poteškoćama vezanim uz informacijske izvore i uz proces traženja informacija koje i Kuhlthau smatra dvjema osnovnim poteškoćama. Ispitanici su se, također u procesu traženja informacija susreli i s okolinskim poteškoćama.

Uzimajući u obzir rezultate ankete kao i sve faze procesa traženja informacija koje su detaljno opisane u intervjuu, možemo utvrditi da poteškoće s kojima se ispitanici najčešće susreću jesu nedostatak vremena, pristup relevantnim informacijama te nedostatak određenih vještina i kompetencija. U anketi ispitanici kao poteškoće navode nemogućnost kontinuiranog rada, nedostatak vještina za korištenje specifičnih tehnologija (npr. alati za rudarenje podataka, program za upravljanje referencama), a rjeđe nedostatak vještina traženja informacija. Suprotno tome, ispitanici u intervjuu kao poteškoću najčešće navode nedostatak vještina traženja i pronalaženja relevantnih informacija. Potom, ispitanici navode kao poteškoće i odabir teme, vrednovanje informacija, nedostatak vještina znanstvenog stil pisanja te preopterećenost informacijama. Rjeđe navode osobne probleme i poteškoće s mentorom (loša komunikacija, nedostatak podrške, nedovoljna stručnost mentora s obzirom na temu i promjena mentora).

Rezultati ovog istraživanja imaju sličnosti s nekim od dosadašnjih istraživanja koja također ukazuju na to da se ispitanici susreću s poteškoćama kao što je nedostatak vremena (British Library JISC 2012; Vezzosi 2009) i vještina pretraživanja (Ge 2010; Madden 2014), otežan pristup relevantnim izvorima informacija (British Library JISC 2012), vrednovanje informacija (Ge 2010; Madden 2014; Rowlands i dr. 2008), preopterećenost informacijama (Ge 2010) te poteškoće pri odabiru teme (Madden 2014). Na poteškoće s mentorom ukazuju i rezultati nekih drugih radova koji ističu nedostatnu podršku (Begin i Gearard 2013; Boyum i Aabo 2015; Fleming-May i Yuro 2009; Gonzalez-Ocampo i Castello 2019; Pyhalto, Stubb i Lonka 2009; Pyhalto, Vekkaila i Keskinen. 2012; Shreeve, Clapton i Jackson 2011), nedovoljne stručnosti s obzirom na temu istraživanja (Boyum i Aabo 2015), nedovoljne komunikacije (Gašo, Dragija Ivanović i Faletar Tanacković 2019; Halbert 2015) te promjena mentora (Gonzalez-Ocampo i Castello 2019; Pyhalto, Stubb i Lonka 2009).

S obzirom na sve navedeno, može se zaključiti da je hipoteza H3 *Ispitanici pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije susreću se s različitim poteškoćama, kao što su pronalaženje i vrednovanje relevantnih informacijskih izvora te korištenje novih tehnologija* potvrđena.

Četvrto istraživačko pitanje imalo je za cilj otkriti kada je i kakav oblik pomoći potreban ispitanicima iz područja društvenih i humanističkih znanosti za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija.

S obzirom na rezultate ankete i intervjua, možemo utvrditi da je većina ispitanika koristila knjižnicu pri traženju i korištenju relevantnih informacija. Dok prema rezultatima ankete većina ispitanika nije tražila pomoć knjižničara, rezultati intervjua pokazuju da je nešto više od polovice ispitanika tražilo pomoć knjižničara tijekom pet faza procesa traženja informacija, ali knjižničari nisu bili uključeni u svaku od faza svakog pojedinog ispitanika. Većina ispitanika je relevantne informacije najčešće pronalazila samostalno dok manji dio ispitanika kao razlog netraženja pomoći knjižničara navodi da nisu znali da im knjižničar može pomoći ili da knjižničari ne poznaju dovoljno područje kojim se ispitanik bavi. Ovo potvrđuju i rezultati intervjua. Naime, jedan od ispitanika koji nije tražio pomoć knjižničara u prvoj fazi, uvođenju, navodi kako nikad nije *razmišljao o tome da bi to mogao biti knjižničar(e)v posao* (I7). Potom, zanimljiv je stav jednog ispitanika koji smatra da mu knjižničar u fazi eksploracije nije mogao pomoći jer ne poznaje dovoljno područje kojim se ispitanik bavi, a i mentor mu je dao svu potrebnu pomoć. Također, jedan ispitanik navodi da knjižnica ne posjeduje relevantnu literaturu na engleskom jeziku koja je njemu bila potrebna. Naime, zbog prijašnjeg iskustva stečenog na diplomskom studiju, kad je do relevantnih informacija dolazio isključivo pretraživanjem baza podataka, smatra da mu knjižničar ne može pomoći. Međutim, radionicu informacijske pismenosti o naprednom pretraživanju baza podataka na kojoj je sudjelovao na diplomskom studiju, a koju je organizirala knjižnica u dogovoru s predmetnim profesorom, smatra vrlo korisnom. Činjenicu da doktorandi smatraju da knjižničar nema potrebno stručno znanje (Fleming-May i Yuro 2009) ili ne znaju da im knjižničari mogu pomoći u pronalaženju građe i savjetovanju o temi istraživanja (Drachen i dr. 2011) potvrđuju i druga istraživanja. Također, čini se da neki ispitanici nisu svjesni da je upravo knjižničar taj koji je omogućio pristup znanstvenim bazama podataka što je u skladu s rezultatima nekih od istraživanja (Boyum i Aabo 2015; British Library i JISC 2012; Haglund i Olsson 2008; Petr Balog, Badurina i Lisek

2018). Da ispitanici imaju različite stavove i iskustva potvrđuje i izjava jednog ispitanika koji opisuje način na koji mu je knjižničar pomogao u fazi formuliranja:

I9: *...moja knjižničarka ... uvijek je bila dostupna, ... davala je ... savjet kako nešto naći, što bi bilo dobro za mene, za moje područje jer je ona ... informirana ... vlada tamo u knjižnici, ona je dugogodišnja.*

Uspoređujući rezultate ankete i intervjuja, također se može utvrditi da dok u anketi vrlo mali broj ispitanika kao razlog nekorisćenja knjižničnih usluga navodi da su im mentor ili drugi profesori s poslijediplomskog studija pružili potrebnu pomoć, u intervjuu velika većina ispitanika navodi upravo suprotno. Potom, od knjižničnih usluga ispitanici su najčešće koristili *online* baze podataka i knjižnični katalog te posuđivali knjižničnu građu što potvrđuju i autori Ince, Hoadley i Kirschner (2018) dok su pomoć knjižničara najčešće tražili pri nabavi knjižnične građe te pretraživanju i pronalaženju relevantnih informacija, a najrjeđe poučavanjem o traženju i pretraživanju relevantnih informacija. Da većina ispitanika nije sudjelovala u nekom obliku edukacije o pretraživanju relevantnih informacija koju su organizirali knjižničari tijekom njihovog visokoškolskog obrazovanja potvrđuju rezultati i ankete i upitnika.

Ispitanici su se u velikoj mjeri koristili knjižnicom u svom istraživačkom radu te su u fizičkoj knjižnici tražili relevantne informacije. Zanimljivo je da su dosadašnja istraživanja pokazala upravo suprotno, odnosno da doktorandi sve rjeđe posjećuju fizički prostor knjižnice (Delaney i Bates, 2018; Drachen i dr., 2011; Fleming-May i Yuro, 2009; Haglund i Olsson, 2008; Jamali i Nicholas, 2007; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018). Međutim, iako su ispitanici koristili knjižnicu, rjeđe su tražili pomoć knjižničara te su samostalno tražili relevantne informacije na što je značajno utjecalo i informacijsko okruženje te dostupnost velike količine informacija. S obzirom na rezultate ovog istraživanja, upoznavanje prirode doktorskog procesa knjižničarima bi omogućilo uvid koje knjižnične usluge trebaju prilagoditi i unaprijediti kako bi se zadovoljile stvarne potrebe ove skupine korisnika što je utvrdio i Tomaszewski (2012).

Potom, s obzirom na rezultate ovog istraživanja, možemo utvrditi da je mentor većini ispitanika pomogao upućujući ih na relevantne informacije. Također, u anketi dio ispitanika navodi da im je mentor pomogao i informirajući ih o relevantnim informacijskim izvorima (*online* bazama podataka, znanstvenim društvenim mrežama, repozitorijima disertacija). Uspoređujući rezultate ankete i intervjuja, vidljivo je da su mentori većini ispitanika pomagali

u početnoj fazi dok u intervjuu ispitanici navode pomoć mentora tijekom šest faza procesa traženja informacija. Većina ispitanika je zadovoljna podrškom mentora što potvrđuju i rezultati intervjuja.

Usporedba rezultata ovog istraživanja s rezultatima dostupnih istraživanja otkriva sličnosti, ali i razlike. Prema rezultatima intervjuja, u drugoj fazi, odabiranju, jedan od ispitanika koji je vrlo rijetko tražio pomoć mentora kao razlog navodi da je *iznimno kritičan prema sebi* i nije želio pokazati svoje neznanje (I6). Da doktorandi nerado traže pomoć mentora iz straha da će pokazati nedostatak vještina i znanja te zbog toga izgubiti njihovo povjerenje te smatraju da je važno predstaviti sebe kao kompetentnog istraživača potvrđuju i autorice Fleming-May i Yuro (2009). Iako manjem broju ispitanika, u trećoj fazi, eksploraciji, dijelio je relevantne informacije s mentorom pohranjujući ih na Dropbox te im je mentor omogućio pristup programu za upravljanje referencama EndNote-u i savjetovao kako voditi bilješke. Da mentor ima utjecaj na doktorandovu odluku o korištenju određenih alata potvrdio je i rad autora Dowling i Wilson (2017). Nadalje, manji dio ispitanika u ovoj fazi nije tražio pomoć mentora jer smatraju da je njihovo područje istraživanja specifično ili da je to faza gdje doktorand treba samostalno istraživati jer je to *više manje njegova priča i prihvaća to kao nešto što tako treba biti* (I13). Da jedni nerado traže pomoć (Fleming-May i Yuro 2009), a drugi smatraju da im profesori s poslijediplomskog studija, a ponekad i njihovi mentori, ne mogu pomoći, s obzirom na njihovo područje istraživanja navode i neki drugi autori (Boyum i Aabo 2015).

Prema rezultatima ovog istraživanja, možemo utvrditi da su ispitanici, osim knjižničara i mentora, dobili pomoć i od drugih profesora s poslijediplomskog studija te relevantnih, domaćih i stranih, znanstvenika iz predmetnog područja. Dok je vrlo mali broj ispitanika, prema rezultatima ankete, mentor povezivao s relevantnim autorima, domaćim i stranim znanstvenicima iz predmetnog područja, polovica ispitanika u intervjuu navodi da su im se osobno javljali najčešće putem elektroničke pošte ili su ih upoznali na konferencijama. Naravno, to je ovisilo o fazama procesa traženja i nisu bili uključeni u svaku od faza svakog pojedinog ispitanika. Tako su, primjerice u prvoj fazi, uvođenju, tražili pomoć drugih profesora s poslijediplomskog studija koji bi im *svojim savjetima i pozitivnim reakcijama na temu dali vjetar u leđa* (I14). Također, ispitanici su pomoć drugih profesora s poslijediplomskog studija tražili i u trećoj fazi, eksploraciji, dok su im u četvrtoj fazi, formuliranju, pomogli i članovi povjerenstva na obrani (teme) sinopsisa upućujući ih na relevantne informacije te su im dali konstruktivne kritike i prijedloge za poboljšanje rada. Stav doktoranada da su članovi

povjerenstva važni te da imaju savjetodavnu ulogu pronalazimo i u nekim od ranijih radova (Sugimoto 2012). Osim profesora s poslijediplomskog studija, ispitanicima su pri traženju i pronalaženju informacija pomogli i *neki drugi ljudi, izvan balona* u kojem se nalaze doktorand i mentor (I1), ovisno o fazama procesa traženja i nisu bili uključeni u svaku od faza svakog pojedinog ispitanika. S obzirom na rezultate intervjua, ispitanicima su u drugoj fazi, odabiranju, pomogli relevantni znanstvenici koje su upoznali sudjelujući na znanstvenim skupovima dok su u trećoj fazi, eksploraciji, tražili pomoć stranih znanstvenika kontaktirajući ih vezano uz njihove radove. Potom su, i u četvrtoj fazi, formuliranju, tražili pomoć relevantnih znanstvenika sudjelujući na znanstvenim skupovima koji su im dali *pozitivnu povratnu informaciju* (I14). Također, u ovoj fazi manji broj ispitanika navodi i pomoć recenzenata tijekom objavljivanja znanstvenih radova, čiji su im komentari i savjeti pomogli u poboljšanju njihovog rada. U fazi prikupljanja, ispitanicima, pomažu relevantni znanstvenici upućujući ih i dijeleći im relevantne informacije. Da doktorandi komuniciraju i sa stručnjacima u svom području i izvan sveučilišta, na konferencijama utvrdili su i radovi drugih autora (Barrett, 2005; George et al., 2006, Vezzosi, 2009, Drachen i dr. 2011).

Osim knjižničara i mentora, s obzirom na rezultate istraživanja, ispitanici su, iako manji broj, ponekad tražili i pomoć kolega ovisno o fazama procesa traženja, ali nisu bili uključeni u svaku od faza svakog pojedinog ispitanika. U prvoj fazi, uvođenju, ispitanicima su kolege pomogle informirajući ih koje informacijske izvore koristiti za pronalaženje relevantnih informacija koje su bile nedostupne putem baza podataka i tražilica (npr. piratskim mrežnim stranicama znanstvenih članaka/knjiga). Kolege s poslijediplomskog studija su pomogle ispitanicima i u drugoj fazi, odabiranju, upućujući ih, dijeleći im i posuđujući im relevantnu literaturu te ih potičući ih na daljnji rad. U ovoj fazi su im pomogle i kolege na poslu, savjetujući ih pri rješavanju određenih poteškoća. U fazi formuliranja, samo jedan ispitanik traži pomoć kolege s poslijediplomskog studija. Potom, i u petoj fazi, prikupljanju, ispitanicima pomažu kolege, primjerice u distribuciji anketnog upitnika za istraživanje, pretraživanjem *online* baza podataka ili prikupljanjem ispitanika, ali i članovi obitelji te kolege na poslu i osobe koje su kontaktirali radi sudjelovanja u istraživanju u okviru disertacije. U fazi prezentiranja jedan od ispitanika navodi da mu je trebala samo emocionalna podrška *čisto da ga netko nazove i pita ga kako je* (I2). Da doktorandima tijekom poslijediplomskog studija, a i kasnije pomažu i kolege utvrdio je veći broj radova (British Library i JISC 2012; Catalano 2013; Corner, Lofstrom i Pyhalto 2017; Delaney i Bates 2018; Dowling i Wilson 2017; Flores-Scott i Nerad 2012; Gardner 2007;

Gouseti 2017; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018; Sugimoto 2012; Vezzosi 2009; Woolderink i dr. 2015; Zhu i Procter 2015) i to na način da im pružaju emocionalnu podršku, savjetuju i poučavaju informacijskim vještinama.

U fazi prezentiranja i fazi vrednovanja ispitanici nisu tražili pomoć knjižničara niti pomoć drugih profesora s poslijediplomskog studija kao ni relevantnih znanstvenika. Potom, pomoć mentora kao ni kolega nisu tražili u fazi vrednovanja. Ovi rezultati su i očekivani s obzirom da se odnose na završetak procesa traženja. Dok se faza prezentiranja odnosi na dijeljenje rezultata s drugima, u fazi vrednovanja ispitanici su samovrednovali svoj rad.

S obzirom na rezultate intervjua možemo utvrditi da knjižničari, mentori i druge relevantne osobe, ne trebaju biti uključeni u svaku fazu procesa traženja informacija svakog pojedinog doktoranda te je važno odrediti s kojom se poteškoćom doktorand susreo i vrstu intervencije koja će mu pomoći u određenoj fazi u procesu traženja informacija što je u suglasnosti s Kuhlthauinim modelom procesa traženja informacija (Kuhlthau 1994; 2004; Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019).

I na kraju, ispitanici su u intervjuu opisali kada i koji oblik pomoći knjižničara, mentora ili drugih osoba bi bio potreban pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije te općenito tijekom poslijediplomskog studija za učinkovito i pravovremeno svladavanje poteškoća. Na temelju njihovih izjava moguće je predložiti zone intervencije.

Prema rezultatima intervjua, ispitanici smatraju da bi potrebnu pomoć knjižničara mogli dobiti na prvoj godini studija i to savjetovanjem koje su informacije i informacijski izvori relevantni, poučavanjem u traženju i korištenju relevantnih informacija za disertaciju, te tehnikama pretraživanja relevantnih informacijskih izvora (napredno pretraživanje *online* baza podataka pomoću Booleovih operatora). Slične rezultate nalazimo i u radu autorice Madden (2014). Potom, prema mišljenju ispitanika, knjižničari bi mogli pomoći i poučavanjem metodama i tehnikama istraživanja što potvrđuju i autori Biaz i dr. (2014) te na koji način koristiti program za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks). Također, knjižničar bi mogao pomoći poučavanjem kako pronađene relevantne informacije pohraniti, kako pisati znanstvenim stilom te pravilno citirati i informirati o svim knjižničnim uslugama. Da veći broj ispitanika vidi korisnost poučavanja znanstvenom stilu pisanja i razvijanju digitalnih istraživačkih vještina potvrđuje i rad autorica Delaney i Bates (2018). Nadalje, ispitanici smatraju da bi knjižničar mogao pomoći i savjetovanjem gdje objaviti rad s

obzirom na zastupljenost (indeksiranost) časopisa u bazama podataka, čimbenik odjeka znanstvenog časopisa i kvartil koji časopis ima u svojoj kategoriji.

Kao oblike poučavanja najčešće navode kolegij ili grupne radionice koje bi organizirali knjižničari i koje bi bile obvezne. Također, manji broj ispitanika predlaže i individualne konzultacije na kojima bi doktorand mogao porazgovarati s knjižničarem te dublje pretražiti i pronaći relevantne informacije za svoju temu disertacije, a najrjeđe predlažu kraće oblike poučavanja i tiskane upute što nije u skladu s rezultatima drugih radova prema kojima većina doktoranada preferira individualne konzultacije (licem u lice) s knjižničarem (British Library i JISC 2012; Delaney i Bates 2018; Madden 2014; Vezzosi 2009).

U intervjuu, jedan od ispitanika navodi da je uloga knjižničara tijekom poslijediplomskog studija kao aktivnog sudionika u obrazovnom procesu vrlo važna te misli da *treba još više osvijestiti(i) ulogu knjižničara* (I6), ali nije siguran kako bi knjižničari mogli naći svoje mjesto u obrazovnom procesu. Da knjižnično osoblje može pridonijeti razvijanju vještina informacijske pismenosti doktoranada i pomoći im u procesu traženja i korištenja relevantnih informacija potvrđuje i određeni broj radova drugih autora (Delaney i Bates, 2018; Drachen i dr., 2011; Fleming-May i Yuro, 2009; Haglund i Olsson, 2008; Jamali i Nicholas, 2007; Petr Balog, Badurina i Lisek 2018). Zanimljivim se čini i prijedlog drugog ispitanika o knjižnici kao *mjestu gdje bi se doktorandi mogli nalaziti u neko vrijeme pa razgovarati međusobno, pa odmah i onda pitat(i) knjižničara za pomoć* (I16). Kako bi knjižničari razvili svoj odnos sa doktorandima, potrebno je za njih osigurati odgovarajući prostor, češće ih informirati o knjižničnoj građi i uslugama, više komunicirati s njima što potvrđuju i drugi radovi (Delaney i Bates 2018; Flores-Scott i Nerad 2012). Također, većini ispitanika važna je neformalna komunikacija i s kolegama (s poslijediplomskog studija, na ustanovi i izvan ustanove) radi razmjene informacija i ideja te kako se ne bi osjećali izolirano što je u skladu s nekim od dosadašnjih istraživanja (British Library i JISC 2012).

Također, zanimljiv je i stav ispitanika manjeg broja ispitanika da knjižničar može znati koje su informacije relevantne za studente preddiplomskog ili diplomskog studija s obzirom na znanstveno područje, ali ne i za doktorande s obzirom na specifičnosti pojedinog područja i teme istraživanja te da knjižničari ne bi trebali poučavati kako pretraživati relevantne informacije jer *pretraživanje literature vrlo je kompleksna stvar i ono što funkcionira za jednog ne funkcionira za drugog* (I10). Ovaj stav potvrđuje i rad autora Haglunda i Ollsena (2008) s

obzirom da istraživači kao korisnici visokoškolskih knjižnica imaju vrlo malo kontakta s knjižnicom i premalo znanja o vrijednostima knjižničarskih kompetencija te načinom na koji bi knjižničar mogao doprinijeti njihovom radu potvrđuje. Također, ova izjava, iako manjeg broja ispitanika, potvrđuje činjenicu da doktorandi nisu homogena skupina, te knjižničari trebaju biti svjesni da isti pristup ne može odgovarati svima što potvrđuju i neki od autora (Green i Macauley 2007; Spezi 2016). Naime, učestalo praćenje potreba doktoranada knjižničarima omogućava razvoj i unaprjeđenje knjižničarskih usluga.

Nadalje, prema rezultatima intervjua, ispitanici smatraju da je iznimno važno odabrati dobrog mentora te da je izuzetno važno da mentor dobro poznaje područje kojim se bavi kako bi mogao pratiti doktorandov rad na disertaciji. Također, ispitanici navode da bi mentor trebao biti dostupan u skladu s doktorandovim potrebama i prepoznati koja vrsta pomoći je potrebna pojedinom kandidatu. Pored toga, mentor bi trebao pomoći doktorandu posuđujući i upućujući ga na relevantne informacije te mu pomoći i pri traženju i pronalaženju relevantnih informacija i njihovom vrednovanju i odabiru. Potom, mentor bi trebao pomoći doktorandu poučavajući ga znanstvenom stilu pisanja kako bi razvijao kritičko razmišljanje te pravilnom strukturiranju rada i pravilnom citiranju. Ove stavove ispitanika potvrđuju i druga istraživanja (Dimitrova 2016; Gašo, Dragija Ivanović i Faletar Tanacković 2019; Gardner 2007; Gonzalez-Ocampo i Castello 2019; Woolderink i dr. 2015)

S obzirom na njihovo iskustvo, ispitanici u intervjuu navode da je pomoć mentora potrebna u početku, ali i u svim fazama traženja i korištenja relevantnih informacija što potvrđuje činjenicu da mentor ima važnu ulogu u poslijediplomskom obrazovanju, a to je u skladu s rezultatima nekih dosadašnjih istraživanja (Ali, Watson i Dhingra 2016; Barnes, Williams i Archer 2010; Halbert 2015; Shreeve, Clapton i Jackson 2011). Dok jedan manji dio ispitanika smatra da o doktorandu ovisi koliko i kada mu je pomoć mentora potrebna, drugi dio navodi da su doktorandi tijekom pisanja disertacije, ali i tijekom poslijediplomskog studija, prepušteni sami sebi. Da je izoliranost općeprihvaćena kao način na koji doktorski proces djeluje na doktorande potvrđuje i rad British Library i JISC (2012). Zbog toga je redovna komunikacija s mentorom jako važna što navodi i većina ispitanika u intervjuu, a potvrđuju i neka druga istraživanja (Corner, Lofstrom i Pyhalto 2017; Gašo, Dragija Ivanović i Faletar Tanacković 2019).

Također, ispitanici kao potreban oblik pomoći pri traženju relevantnih informacija vide u suradnji mentora ili drugih profesora s poslijediplomskog studija i knjižničara kao partnera u učenju i istraživanju (Petr Balog, Badurina i Lisek 2018).

Osim knjižničara, mentora, drugih profesora s poslijediplomskog studija i drugih relevantnih znanstvenika, doktorandima je potrebna pomoć i drugih osoba, primjerice starijih kolega s poslijediplomskog studija u obliku konzultacija ili razgovora kako bi ih savjetovali i pomogli im pri rješavanju određenih poteškoća na koje nailaze tijekom pisanja disertacije i studija općenito. Koliko je važna komunikacija s kolegama vidljivo je iz izjave jednog ispitanika:

I16: *...rado (bih) da sam se mogao barem dvaput tjedno naći s kolegama ili s nekim razgovarati o tome što radim, da imam nekakav stalni feedback, razgovarati s onima koji me razumiju koji je moj problem.*

I drugi radovi (British Library i JISC 2012; Sugimoto 2012) potvrđuju važnost komunikacije s kolegama s poslijediplomskog studija u obliku neformalnih sastanaka gdje bi doktorandi mogli porazgovarati sa starijim kolegama o svojim idejama prije nego ih predstave mentorima i steći samopouzdanje, a starije kolege s poslijediplomskog studija mogle bi ih kako se snalaziti tijekom doktorskog procesa.

Nadalje, prema mišljenju ispitanika, na prvoj godini potrebno je organizirati radionice i u suradnji sa drugim stručnjacima o metodama i tehnikama istraživanja te alatima koji bi bili korisni za njihovo područje, kolegama i relevantnim znanstvenicima iz predmetnog područja gdje bi doktorand imao priliku porazgovarati o svojoj temi i u ranijim fazama pisanja disertacije. Da je uloga mentora da povezuje doktoranda s relevantnim znanstvenicima potvrđuju i neka ranija istraživanja (Barett 2005; British Library i JISC 2012; Dowling i Wilson 2017; Drachen i dr. 2011; Fleming-May i Yuro 2009; Haglund i Olsson 2008; Janiuniene i Maceviciute 2016; Kayongo i Helm 2010).

Tijekom poslijediplomskog studija potrebna je pomoć i administrativnog osoblja (npr. tajnika Ureda za poslijediplomske studije) posebno ako se radi o izvanrednim doktorandima.

Hipoteza H4 *Ispitanicima je pomoć najpotrebnija u početnoj fazi pisanja disertacije, primjerice, pri identifikaciji i formulaciji istraživačkog problema i pronalaženju kvalitetnih informacija, uživo ili online.* je potvrđena, ali rezultati ovog istraživanja upućuju na potrebu provedbe daljnjih istraživanja u tom smjeru.

Iako ovo istraživanje pokazuje da su ispitanici rjeđe tražili pomoć knjižničara ipak su oni na kraju ukazali na to da većina doktoranada treba pomoć pri korištenju knjižničnih usluga i građe. Informacijska pismenost postala je jedna od temeljnih usluga knjižnice zbog potrebe pretraživanja velike količine informacija i informacijskih izvora te njihovog vrednovanja. Potom, Auckland (2012) ističe kako je potrebno povećati ovlasti knjižničara kako bi imali veću ulogu u istraživačkom procesu i aktivno podržavali sve veće informacijske potrebe istraživača. S obzirom na to da mentori imaju vrlo važnu ulogu u životu doktoranada, neki od autora (Delaney i Bates 2018; Fleming-May i Yuro 2009) smatraju da je mentorova potvrda kompetentnosti knjižničara jedan od najvažnijih čimbenika u poticanju doktoranada na traženje pomoći knjižničara.

Peto istraživačko pitanje imalo je za cilj otkriti koji čimbenici utječu na informacijsko ponašanje ispitanika s obzirom na različita demografska obilježja.

U ovom istraživanju, prema rezultatima ankete, kao najvažniji čimbenici koji utječu na informacijsko ponašanje doktoranada pri traženju relevantnih informacija za pisanje disertacije pokazali su se znanstveno područje i radno iskustvo doktoranada (status tijekom poslijediplomskog studija, ustanova zaposlenja, broj objavljenih radova).

S obzirom na rezultate ankete, možemo utvrditi neke sličnosti s rezultatima dosadašnjih istraživanja. Naime, za razliku od ispitanika iz područja humanističkih znanosti, ispitanici iz područja društvenih znanosti više koriste informacije u elektroničkom obliku i internetsku tražilicu Google Scholar (Ge 2010) te pretražuju bibliografske i citatne baze podataka (Boyum i Aabo 2015). Potom, važnijima smatraju kompetencije korištenja naprednog pretraživanja (*npr. s pomoću Booleovih operatora, jedinstvenih identifikatora autora kao što su ORCID, ResearcherID ili matični broj znanstvenika*) i programa za upravljanje referencama što ima sličnosti s rezultatima istraživanja autora Costas, Zahedi i Wouters (2015) koji navode da se u području društvenih znanosti posebno koristi program za upravljanje referencama Mendeley. Također, tijekom poslijediplomskog studija više su sudjelovali u radionici informacijskog opismenjavanja vezanoj uz pretraživanje relevantnih informacija koju je organizirala knjižnica. Oni koji su trebali pomoć knjižničara, više su tražili pomoć o tome kako tražiti, pretraživati i pronaći relevantne informacije (*npr. radionica o naprednom pretraživanju online baza podataka*) te su više koristili snimljene *online* upute (*npr. tutorijale*). Za razliku od ispitanika iz područja društvenih znanosti, ispitanici iz područja humanističkih znanosti više koriste

informacije u tiskanom obliku, ali i kombinirano, pretražuju *online* knjižnični katalog i pregledavaju knjižnične police, a do relevantnih informacija dolaze pomoću arhiva i njihovih obavijesnih pomagala te muzeja i muzejskih izvora. Ispitanici iz područja humanističkih znanosti važnima smatraju kompetencije poput pronalaženja knjige na polici i korištenja knjižničnog kataloga dok su tijekom studija (preddiplomskog, diplomskog i poslijediplomskog) manje od ispitanika iz područja društvenih znanosti sudjelovali u radionicama informacijskog opismenjavanja pri traženju i korištenju relevantnih informacija dok koriste više narodnu (gradsku) knjižnicu, a rubna statistički značajna razlika utvrđena za korištenje *specijalne knjižnice* koju su više koristili nego ispitanici iz područja društvenih znanosti. Ispitanici iz područja humanističkih znanosti, koji nisu tražili pomoć knjižničara pri traženju i korištenju relevantnih informacija, više od ispitanika iz područja društvenih znanosti kao razlog navode da im je pomogao mentor ili drugi profesori s poslijediplomskog studija, a oni koji su tražili pomoć knjižničara, od knjižničnih usluga više koriste knjižničnu čitaonicu gdje su čitali i vodili bilješke.

S obzirom na radno iskustvo, redovni doktorandi su više pratili bilješke i pretraživali citirane reference u pročitanim knjigama/člancima dok su se izvanredni doktorandi, vezano uz poteškoće, više susretali s nedostatkom vlastitih vještina znanstvenog stila pisanja.

Ispitanici koji su za vrijeme pisanja disertacije bili zaposleni u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja više traže i pronalaze relevantne informacije pretraživanjem bibliografskih i citatnih baza podataka te piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga, ali i uz pomoć kolega na poslu od onih koji su bili zaposleni, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja i onih koji nisu bili zaposleni. Suprotno tome, ispitanici koji su bili zaposleni, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja smatraju vještinu pronalaženja knjige više važnom od ispitanika koji su za vrijeme pisanja disertacije bili zaposleni u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja.

Potom, ispitanici s najviše objavljenih radova u časopisima i/ili zbornicima prije obranjene disertacije su do relevantnih informacija više dolazili sudjelovanjem na znanstvenim skupovima od onih koji su objavili manji broj radova, odnosno nijedan rad. Ispitanici koji su objavili najmanji broj radova (jedan rad ili nijedan) u časopisima i/ili zbornicima prije obrane disertacije više koristili su narodnu (gradsku) knjižnicu od onih koji su objavili veći broj radova. Potom, ispitanici koji su naveli da nisu tražili pomoć knjižničara pri traženju i korištenju

relevantnih informacija, a koji su objavili 4 i više radova u časopisima i/ili zbornicima prije obrane disertacije, kao razlog više navode da nisu znali da im knjižničar može pomoći od onih koji su objavili manji broj radova.

Uspoređujući ispitanike prema dobi, ispitanici koji su rođeni do 1980. godine pri traženju relevantnih informacija više koriste uslugu upozorenja u *online* bazama podataka, dok, suprotno tome, prema istraživanju British Library i JISC-a (2012) doktorandi Y generacije češće koriste tehnologiju u istraživanju od starijih doktoranada. Potom, ispitanici koji su rođeni do 1980. godine žele više unaprijediti svoje kompetencije vrednovanja i odabiranja relevantnih informacija, a kao poteškoću više navode nedovoljno poznavanje engleskog jezika za razliku od ispitanika koji su rođeni od 1981. godine nadalje. Ispitanici rođeni od 1981. godine nadalje i koji su koristili knjižnicu izrazili su veće zadovoljstvo njezinim uslugama (bilo da ju posjećuju fizički ili se koriste njezinim uslugama *online*) pri traženju i korištenju relevantnih informacija od ispitanika koji su rođeni do 1980. godine.

S obzirom na spol, ispitanici ženskog spola više traže i pronalaze relevantne informacije ulančavanjem i pretražuju *online* baze podataka s cjelovitim tekstovima te do relevantnih informacija dolaze s pomoću znanstvenih društvenih mreža dok ispitanici muškog spola više žele unaprijediti svoje vještine znanstvenog stila pisanja.

Usporedba rezultata ankete ne otkriva visoku razinu sličnosti s rezultatima drugih istraživanja posebno u odnosu na čimbenike kao što su radno iskustvo, dob i spol.

S obzirom na rezultate ankete možemo utvrditi neke sličnosti s drugim istraživanjima koja također, ukazuju na to da doktorandi iz područja društvenih znanosti više koriste informacije u elektroničkom obliku (Ge 2010), pretražuju *online* baze podataka (Boyum i Aabo 2015; Ge 2010) dok doktorandi iz područja humanističkih znanosti više koriste informacije u tiskanom obliku (Drachen i dr. 2011; Brown i Swan 2007; Tibbo 2003; Wiberley i Jones 2000), pretražuju *online* knjižnični katalog (British Library i JISC 2012; Brown i Swan 2007; Ge 2010) i koriste fizički prostor knjižnice (Stone 1982).

Rezultati ankete provedene u okviru ovog istraživanja s obzirom na radno iskustvo i dob ne mogu se usporediti s rezultatima drugih istraživanja s obzirom na različite elemente usporedbe. Također, pregledavanjem dostupne relevantne literature, nisu pronađena istraživanja koja su proučavala razlike između doktoranada iz područja društvenih i humanističkih znanosti s obzirom na navedene čimbenike.

U ovom istraživanju, prema rezultatima ankete, kao najvažniji čimbenici koji utječu na informacijsko ponašanje ispitanika pri traženju relevantnih informacija za pisanje disertacije pokazali su se znanstveno područje i radno iskustvo.

Dobiveni rezultati potvrđuju hipotezu H5 *Na informacijsko ponašanje studenata poslijediplomskih studija utječu različiti čimbenici kao što su dob, spol, radno iskustvo (status tijekom poslijediplomskog studija, ustanova zaposlenja, broj objavljenih radova) i znanstveno područje.*

4.1. Afektivni čimbenici

Kuhlthauin model procesa traženja informacija koristio se tijekom intervjua i za identifikaciju afektivnih (osjećaji) komponenti kako bi se dobio detaljniji uvid kako, pored fizičkih i kognitivnih, utječu na ponašanje doktoranada u procesu traženja informacija tijekom pisanja disertacije. Ispitanici su u intervjuu opisali što su osjećali tijekom svake faze procesa traženja koristeći pri tome deset pojmova koji su im bili ponuđeni, a to su optimizam, frustracija, konfuzija, jasnoća, osjećaj ispravnog smjera, samopouzdanje, zadovoljstvo, razočaranje, osjećaj postignuća, nesigurnost. Svi su korišteni pojmovi preuzeti iz Kuhlthauinog ISP modela (Kuhlthau 2019, 66).

Prema rezultatima intervjua, u fazi uvođenja kod ispitanika se najčešće javlja konfuzija i nesigurnost, ali i optimizam dok rjeđe navode osjećaj jasnoće i postignuća. Ispitanici kao razlog optimizmu navode odabir teme koji se prema Kuhlthau javlja u fazi odabiranja. Od osjećaja koji nisu ponuđeni, ispitanici navode osjećaj straha i sreće te osjećaj sigurnosti i pesimizma. Naime, ispitanici u ovoj fazi promišljaju o mogućoj temi disertacije što uključuje i letimično pregledavanje literature, razmišljaju o mogućim pristupima, povezuju s prijašnjim iskustvima i znanjem koristeći različite informacijske izvore (npr. *online* baze podataka, Google, Google Scholar, piratske mrežne stranice znanstvenih članaka/knjiga dr.) u određenom vremenskom razdoblju i razgovaraju, najčešće s mentorom, o mogućim temama i pristupima. Postaju svjesni nedostatka u znanju ili razumijevanju što je praćeno osjećajima nesigurnosti i straha, a što je u skladu Kuhlthauinim modelom procesa traženja informacija (1994; 2004).

U fazi odabiranja, kod ispitanika se, kao i u fazi iniciranja ili uvođenja, najčešće javlja osjećaj konfuzije i nesigurnosti te, za razliku od prve faze, i osjećaj samopouzdanja. Ispitanici osjećaj samopouzdanja navode primjerice, zbog toga što je mentor dao jasne upute. Najrjeđe se javlja

osjećaj postignuća i razočaranja dok od osjećaja koji nisu ponuđeni, ispitanici navode osjećaj samokritičnosti te osjećaj sigurnosti. Ispitanici u ovoj fazi odabiru okvirnu temu koju će istraživati i pristup koji će koristiti. Ova faza predstavlja početak traženja i pretraživanja (preliminarno) kako bi se upoznali s dostupnom literaturom. Također, u ovoj fazi ispitanici razgovoraju s drugim osobama (knjižničarem, mentorom, kolegama s poslijediplomskog studija, domaćim i stranim znanstvenicima). Prema Kuhlthau, osoba će se u trenucima kada nije sigurna koju bi temu odabrala, osjećati frustrirano, ali kada ju odabere doživljava kraće ushićenje, odnosno optimizam.

U intervjuu ispitanici opisujući fazu eksploracije, najčešće navode frustraciju i zadovoljstvo. Vrlo rijetko se javlja osjećaj postignuća i razočaranja. Ispitanici navode osjećaj frustracije zbog velike količine dostupnih informacija. Od osjećaja koji nisu ponuđeni ispitanici navode samouvjerenje, smirenost te osjećaj sigurnosti zbog odabrane teme i pronalaženja relevantnih informacija. Međutim, Kuhlthau ovu fazu smatra najzahtjevnijom fazom ISP-a, te je, karakteriziraju osjećaji konfuzije, nesigurnosti, frustracije i sumnje koji s vremenom postaju intenzivniji. Premda ispitanici u ovoj fazi najčešće navode frustraciju zbog pronalaženja proturječnih informacija što je u skladu s Kuhlthauinim modelom procesa traženja informacija (1994; 2004), ipak navode i osjećaj zadovoljstva. Osjećaj zadovoljstva se javlja zbog pozitivnih povratnih informacija mentora te zbog vođenja bilješki te izdvajanja onog što je bitno. Naime, u ovoj fazi ispitanici dubinski pretražuju i pronalaze informacije iz šireg područja, usmjeravaju se na temu istraživanja, čitaju kako bi se informirali te povezuju nove informacije s postojećim znanjem i stvaraju novo znanje. Također, u ovoj fazi pohranjuju informacije i vode bilješke.

Kod ispitanika se u fazi formuliranja najčešće javlja zadovoljstvo i osjećaj ispravnog smjera, a najrjeđe konfuzija, a od osjećaja koji nisu ponuđeni, ispitanici navode osjećaj olakšanja. Osjećaj zadovoljstva većina ispitanika navodi zbog obranjene teme (sinopsisa) disertacije.

Ispitanici u ovoj fazi odabiru određenu temu kako bi ograničili svoje pretraživanje.

S obzirom na rezultate intervjuja možemo utvrditi da ova faza u skladu s Kuhlthauinim modelom procesa traženja informacija (1994; 2004) predstavlja prekretnicu u procesu traženja informacija. Naime, prema rezultatima intervjuja, osjećaj frustracije prelazi u zadovoljstvo i osjećaj ispravnog smjera što ima sličnosti s Kuhlthauinim opisom faze, prema kojem osjećaji zbunjenosti i sumnje prelaze u optimizam i samopouzdanje.

U fazi prikupljanja kod ispitanika se najčešće javlja frustracija i samopouzdanje, a najrjeđe osjećaj razočaranja. Osjećaj frustracije ispitanici navode u različitim situacijama, primjerice tijekom pisanja pojedinih poglavlja, zbog nedostataka vremena i nemogućnosti kontinuiranog rada zbog nedostataka vještina za korištenje specifičnih alata za obradu rezultata istraživanja. Također, dio ispitanika navodi i osjećaje koji nisu navedeni poput straha/bojazni, samokritičnosti, nezadovoljstva, sigurnosti te se pitaju jesu li na pravom putu.

Ispitanici u ovoj fazi proširuju odabranu temu kako bi predstavili nove spoznaje. Prikupljaju relevantne informacije o odabranoj temi, pretražuju različite informacijske izvore te koriste velike količine informacija. Također, i prema Kuhlthau se u ovoj fazi javlja samopouzdanje i osjećaj ispravnog smjera.

Ispitanici u intervjuu navode da su se tijekom faze prezentiranja najčešće osjećali zadovoljstvo te imali osjećaj ispravnog smjera, ali i osjećaj frustracije. Osjećaj zadovoljstva ispitanici navode zbog pozitivnih povratnih informacija mentora dok osjećaj frustracije ispitanici navode zbog zadanog vremenskog roka u kojem su trebali predati disertaciju te dugotrajnog procesa pisanja. Najrjeđe navode osjećaj konfuzije i razočaranja. Osim toga, dio ispitanika navodi i osjećaje koji nisu navedeni poput olakšanja i sreće te nezadovoljstva. U ovoj fazi ispitanici završavaju proces traženja te pripremaju disertaciju za dijeljenje s mentorom i članovima povjerenstva za obranu doktorata. Nailaze na sve manje relevantne ili zalihosne informacije, sintetiziraju prikupljene informacije i završavaju disertaciju u određenom vremenskom razdoblju. Prema Kuhlthau se u ovoj fazi javljaju osjećaj olakšanja i zadovoljstva ili razočaranja ako proces traženja informacija nije dao željene rezultate.

Budući da Kuhlthau (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019) refleksiju i samovrednovanje smatra važnim sastavnicama procesa traženja informacija, ispitanici su u ovoj fazi zamoljeni da razmisle o tome što su do sada postigli. Oni koji su obranili ili su čekali obranu disertacije navodili su osjećaj zadovoljstva što je u skladu s Kuhlthauinim modelom procesa traženja informacija (1994; 2004), a većina ispitanika navodi i osjećaj postignuća. Vrlo mali broj ispitanika u ovoj fazi navodi i nesigurnost. Osjećaj nesigurnosti javlja se kod ispitanika koji su čekali obranu disertacije i povratnih informacija članova povjerenstva. Od osjećaja koji nisu ponuđeni, ispitanici navode samokritičnost, olakšanje, sreću i ponos te osjećaj praznine. Gotovo svi ispitanici koji su napisali veći dio disertacije, također najčešće navode osjećaj zadovoljstva, a najrjeđe navode osjećaj jasnoće dok od osjećaja koji nisu ponuđeni navode osjećaj pesimizma.

U ovoj su fazi ispitanici navodili što je bilo dobro, s kojim su se poteškoćama susretali i na koji način će pristupiti budućim istraživačkim zadacima te što bi savjetovali budućim doktorandima. Naime, prema Kuhlthau, njihova refleksija o tome što se dogodilo tijekom procesa i njihova očekivanja od sljedećeg susreta sa sličnim zadatkom učinila su ih svjesnima vlastitog istraživačkog procesa (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2012, 28).

S obzirom na rezultate intervjua, možemo utvrditi da ispitanici opisujući kako su se osjećali u svakoj od faza procesa traženja informacija često koriste više pojmova. Osim ponuđenih pojmova, navode i druge osjećaje. Također, osjećaji su se mijenjali u različitim fazama procesa traženja informacija. Možda ovu tvrdnju najbolje opisuje usporedba jednog od ispitanika koji opisujući kako se osjeća trenutno u fazi u kojoj se nalazi to opisao kao *roller coaster emocija* (I15). Osjećaji su važni čimbenici u različitim kontekstima traženja informacija (Kuhlthau 2004) pa tako i procesa pisanja disertacije. U pojedinim fazama su uočene i razlike u odnosu na Kuhlthauin model ISP-a što je posljedica toga što su se doktorandi prisjećali kako su se osjećali u pojedinoj fazi jer model nije primijenjen u neposrednoj situaciji. Uspoređujući rezultate intervjua s dosadašnjim istraživanjima, proces traženja informacija počinje s nesigurnošću (Chowdhury, Gibb i Landoni 2011; Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019) koja se, kako ispitanici prolaze proces traženja, smanjuje. Naime, nesigurnost, frustracija i strah bili su prisutni na početku dok su ispitanici istraživali temu. Nesigurnost je povezana s ispitanikovom informacijskom potrebom te ga potiče na proces traženja informacija (Adams 2010; Kuhlthau 2004; Yoon i Nilan 1999). Da je nesigurnost prirodno iskustvo u procesu traženja potvrđuje i Kuhlthau (2004). Tijekom intervjua neki od ispitanika navode i osjećaj sigurnosti u fazi iniciranja ili uvođenja, odabiranja i eksploracije. Naime, tijekom procesa traženja informacija ispitanici su stjecali novo znanje o temi što im je omogućilo da identificiraju relevantne informacije. To je u skladu s Kuhlthauinim (1993; 2004) korolarom o zalihosti s kojim Yoon i Nilan (1999) povezuju koncept sigurnosti koji predlažu kao alternativu konceptu nesigurnosti. Stjecanjem novog znanja povećavalo se njihovo samopouzdanje te se na završetku procesa traženja, odnosno završetka pisanja disertacije i obrane doktorata, javlja osjećaj zadovoljstva što potvrđuje sličnost s Kuhlthauinim modelom traženja informacija.

Ovi rezultati mogu pomoći u boljem razumijevanju na koji način osjećaji utječu na informacijsko ponašanje doktoranada pri traženju informacija, a razina nesigurnosti može biti bolji pokazatelj mjesta u procesu s kojim se doktorand u određenom trenutku suočava.

4.2. Doprinos istraživanju

U ovom eksplanatorno sekvencijalnom istraživanju rezultati su prikupljeni kvantitativnom i kvalitativnom metodom, što se smatralo najprikladnijim za svrhu istraživanja. Takav nacrt istraživanja omogućio je implementaciju prikupljenih rezultata tijekom rasprave kako bi se međusobno usporedili i nadopunili.

U prvoj fazi istraživanja, *online* upitnik kao kvantitativna metoda omogućio je pristup većem broju ispitanika kao i prikupljanje veće količine podataka u kratkom razdoblju. Rezultati ankete pridonijeli su identificiranju čimbenika koji utječu na informacijsko ponašanje ispitanika iz područja društvenih i humanističkih znanosti te na temelju čega odlučuju koji će informacijski izvor koristiti pri traženju informacija za pisanje disertacije. Također, analiza rezultata dobivenih anketnim upitnikom pridonijela je izradi nacrtu pitanja za polustrukturirani individualni intervju.

Potom u drugoj fazi istraživanja, polustrukturirani individualni intervjui omogućili su prikupljanje podataka kako bi se produbile spoznaje o iskustvima ispitanika tijekom procesa pisanja disertacije te kako bi se identificirali fizički, kognitivni i afektivni čimbenici koji utječu na njihovo ponašanje u procesu traženja informacija.

Obje su faze istraživanja pridonijele boljem razumijevanju informacijskog ponašanja ispitanika te načina na koje dolaze do potrebnih informacija, poteškoća s kojima se susreću te kada im je i kakav oblik pomoći potreban za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije.

Ova disertacija doprinosi produbljanju znanstvenih spoznaja o utjecaju i važnosti različitih oblika pomoći na informacijsko ponašanje doktoranada tijekom poslijediplomskog studija, a posebno tijekom procesa pisanja disertacije. Također, na temelju međunarodno prihvaćenih teorijskih okvira, ova disertacija je osvijetlila važno područje, odnosno posebnu korisničku skupinu koja je nedovoljno istražena u Hrvatskoj te predložila znanstvenu metodologiju i ukazala na pitanja na koja treba odgovoriti u budućim istraživanjima. Budući da su pojedini segmenti istraživanja vezani uz područje psihologije i pedagogije preporučuje se stoga i provođenje interdisciplinarnih istraživanja. Potom, ovo istraživanje ukazalo je na potrebu za nastavkom istraživanja afektivnih čimbenika informacijskog ponašanja kako bi se bolje razumjelo kako osjećaji utječu na informacije koje su doktorandima potrebne te kako ih

pronalaze, dijele i koriste kako bi se u potpunosti shvatilo holističko iskustvo doktoranda u kontekstu njegovog znanstvenoistraživačkog rada. Također, preporučuje se i daljnje istraživanje pružanja pomoći doktorandima pri traženju informacija i intervencijama informacijske pismenosti na poslijediplomskoj razini (Špiranec i Banek 2012).

4.3. Ograničenja istraživanja

Iako je *online* upitnik omogućio pristup većem broju ispitanika kao i prikupljanje veće količine podataka, podatci su prikupljeni od onih ispitanika koji su se dobrovoljno javili za sudjelovanje u istraživanju. Također, u istraživanju su sudjelovali ispitanici koji nisu činili homogeni uzorak. Naime, u istraživanju su sudjelovali ispitanici koji su obranili disertaciju u posljednjih godinu dana, čekali obranu disertacije, predali cjelovitu disertaciju mentoru na čitanje te napisali veći dio disertacije. To se posebno očitovalo u drugoj fazi istraživanja, u polustrukturiranim individualnim intervjuima s obzirom da je dio ispitanika završio proces traženja informacija, a drugi nije što je otežalo usporedbu. Osim toga, istraživanje je ograničeno na studente poslijediplomskih sveučilišnih studija iz područja društvenih i humanističkih znanosti, a nije obuhvatilo ispitanike iz svih znanstvenih područja.

Potom, kako bi se identificirali čimbenici koji utječu na informacijsko ponašanje ispitanika iz područja društvenih i humanističkih znanosti, cilj uzorkovanja u *online* upitniku bio je podijeliti ispitanike prema generacijskim karakteristikama. Međutim, zbog nereprezentativnog uzorka u pojedinim generacijama to nije bilo moguće. Također, podatci prikupljeni intervjuima predstavljaju stavove šesnaest ispitanika koji su u upitniku iskazali interes za sudjelovanjem u nastavku istraživanja te nisu reprezentativni za cijelu populaciju doktoranada. No, s obzirom na to da se s ovim brojem ispitanika u kvalitativnom istraživanju dostigla točka zasićenja (saturacija) dobiveni se podatci ipak mogu smatrati zadovoljavajućim odnosno relativno reprezentativnima za istraživanu skupinu. Potom, njihov je opis osjećaja tijekom faza procesa traženja informacija inherentno subjektivan, stoga bi se iskustva koja su opisali ispitanici trebala smatrati ilustrativnim (Savolainen 2015). Također, analiza modela procesa traženja informacija pokazala je da su afektivni čimbenici često neuhvatljivi i teško ih je točno konceptualizirati (Savolainen 2015).

Nadalje, rezultati prikupljeni u obje faze istraživanja, odnose se na stavove ispitanika, ali ne i na njihove stvarne vještine i kompetencije u traženju, pretraživanju, pronalaženju i korištenju

informacija i informacijskih izvora. Osim toga, istraživanje je bilo prilično zahtjevno zbog opsežnog prikupljanja i vremenski intenzivne analize brojčanih i tekstualnih podataka. Fokusiranje na manji broj tema u jednom istraživanju moglo bi pridonijeti njihovom boljem razumijevanju.

5. Zaključak

Informacijsko ponašanje doktoranada pri traženju informacija relativno je nedovoljno istraženo područje u okviru informacijskih i komunikacijskih znanosti u međunarodnom, a posebice u hrvatskom kontekstu. Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi obrasce informacijskog ponašanja doktoranada iz područja društvenih i humanističkih znanosti u Republici Hrvatskoj pri traženju informacija za pisanje disertacije. Uzorak populacije u istraživanju su činili ispitanici koji su obranili disertaciju u posljednjih godinu dana, čekali obranu disertacije, predali cjelovitu disertaciju mentoru (sumentoru) na čitanje i koji su napisali veći dio disertacije. Istraživanjem se nastojalo saznati: (IP 1) na koji način doktorandi dolaze do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije, (IP 2) na temelju čega ispitanici odlučuju koji će informacijski izvor koristiti za pisanje disertacije, (IP 3) s kojim se poteškoćama ispitanici susreću pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije, (IP 4) kada je i kakav oblik pomoći potreban ispitanicima za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija te (IP 5) koji čimbenici utječu na informacijsko ponašanje ispitanika s obzirom na različita demografska obilježja.

Teorijski okvir disertacije temelji se na Kuhlthauinom modelu procesa traženja informacija (ISP) koji se koristi za identifikaciju fizičkih (aktivnosti), kognitivnih (misli) i afektivnih (osjećaji) komponenti koji utječu na ponašanje doktoranada pri traženju informacija. Budući da središte ISP-modela predstavlja koncept nesigurnosti na temelju kojeg je razvijen koncept *zone intervencije* u radu se, također, nastoji razumjeti na koji način mentori i knjižničari mogu pomoći doktorandima u složenom istraživačkom procesu koji je ključan za izradu disertacije, kako bi se predložila odgovarajuća intervencija kao oblik podrške toj skupini korisnika.

Izazovi koje donosi današnje moderno informacijsko okruženje, a koje karakterizira dostupnost, ali i preopterećenost informacijama, razlog je zbog kojeg je ova tema odabrana s obzirom da se doktorandi pri traženju informacija za pisanje disertacije u takvom okruženju pokušavaju snaći. Naime, tijekom procesa pisanja vlastite disertacije, ali i tijekom poslijediplomskog studija općenito susreću se s različitim poteškoćama. Također, željelo se saznati kada i koji oblik pomoći im je potreban u tom dugotrajnom i izazovnom procesu.

Istraživanje se temeljilo na pragmatičnom pristupu te je provedeno u dvije istraživačke faze korištenjem kvantitativne i kvalitativne istraživačke metode: anketa u prvoj fazi istraživanja i polustrukturirani individualni intervju u drugoj fazi istraživanja. U istraživanju su sudjelovali

doktorandi iz područja društvenih i humanističkih znanosti u Republici Hrvatskoj. Uzorak za anketu sastojao se od 194 ispitanika iz područja društvenih i humanističkih znanosti i to 103 ispitanika iz područja društvenih znanosti i 91 ispitanik iz područja humanističkih znanosti. Uzorak za polustrukturirane individualne intervjuje sastojao se od 16 ispitanika i to 9 ispitanika iz područja društvenih znanosti i 7 ispitanika iz područja humanističkih znanosti.

Na temelju rezultata ovog istraživanja, može se utvrditi da ispitanici najčešće koriste relevantne informacije u elektroničkom obliku zbog dostupnosti te brže pretraživosti teksta, brzine pristupa, ali i mogućnosti komentiranja i bilježenja, jednostavnosti korištenja, mogućnosti brzog kopiranja i pohranjivanja na vlastita računala te uštedu vremena. (IP 1) Rezultati ankete su pokazali da ispitanici potrebne informacije za pisanje disertacije najčešće traže i pronalaze pretraživanjem *online* baza podataka s cjelovitim tekstovima što odgovara rezultatima nekih od prethodnih istraživanja koji su predstavljani u pregledu literature. Nadalje, praćenjem bilješki i pretragom citiranih referenci (ulančavanjem) i pretraživanjem internetskih tražilica Googlea i Google Scholar. Također, potrebne informacije često traže i pronalaze s pomoću znanstvenih društvenih mreža (npr. ResearchGate, Academia.edu), pretraživanjem piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga (LibGen, Sci-Hub) i *online* knjižničnog kataloga. Da ispitanici do relevantnih informacija dolaze pretraživanjem *online* knjižničnog kataloga potvrđuje samo manji broj ranijih istraživanja. Što se tiče osobnih kontakata, provedeno istraživanje je pokazalo da ispitanici do potrebnih informacija dolaze na konzultacijama s mentorom i drugim profesorima s poslijediplomskog studija, ali vrlo rijetko traže pomoć knjižničara, što potvrđuju i rezultati sličnih istraživanja.

Rezultati ankete su pokazali da ispitanici nešto više koriste znanstvene društvene mreže od piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga. Što se tiče istraživanja koja se odnose na to pretražuju li doktorandi pri traženju informacija piratske mrežne stranice znanstvenih članaka/knjiga, strani autori to nisu obuhvatili svojim istraživanjima pa se ne može napraviti usporedba s rezultatima ovog istraživanja. Međutim, dostupna istraživanja su utvrdila da znanstvenici sve više koriste piratske mrežne stranice jer omogućuju otvoren pristup i besplatno preuzimanje znanstvene literature. (IP 2) Rezultati ankete pokazuju da ispitanici donose odluku o tome koji će informacijski izvor koristiti na temelju dostupnosti, odnosno koriste ono što je u otvorenom pristupu i ono što učestalo koriste te do kojih mogu brzo i jednostavno doći i dobro ih poznaju.

Prema rezultatima ankete možemo utvrditi da ispitanici svoje vještine i kompetencije u traženju i pronalaženju relevantnih informacija smatraju vrlo dobrim. Ispitanici važnima smatraju vještine i kompetencije kao što su vrednovanje relevantnih informacija, te vještina pisanja znanstvenih radova (znanstveni stil pisanja, struktura rada, citiranje), znati gdje tražiti potrebne informacije kao i znati pronaći potrebne informacije u *online* bazama podataka. Međutim, iako ih smatraju važnima ne žele ih unaprijediti. Suprotno tome, velika većina ispitanika želi unaprijediti vještinu korištenja programa za upravljanje referencama iako je manje od polovice smatra važnom. I rezultati intervjua su također potvrdili da je tek manji broj ispitanika koristio programe za upravljanje referencama tijekom pisanja disertacije. Najmanje važnom vještinom ispitanici smatraju vještinu organizacije i upravljanja vremenom (npr. s pomoću Pomodoro metode upravljanja vremenom ili Cornell tehnike vođenja bilježaka), ali ju nešto manje od polovice ispitanika želi unaprijediti.

Rezultati intervjua su pokazali da većina ispitanika vodi bilješke na način da otisne potreban članak ili knjigu, a potom rukom označava dijelove teksta te piše komentare na marginama iako informacijsko okruženje nudi različite mogućnosti bilježenja i korištenja informacija kao i dostupnost različitih programa za upravljanje i korištenje informacija.

(IP 3) Što se tiče poteškoća, rezultati ankete su pokazali da se ispitanici pri traženju i korištenju informacija najčešće susreću s poteškoćama kao što su nemogućnost kontinuiranog rada, nedostatak vremena i poteškoće u pristupu relevantnim znanstvenim informacijama (npr. pretplate na *online* baze podataka), ali navode i ograničenu dostupnost i nedostatak vještina za korištenje specifičnih tehnologija (npr. alati za rudarenje podataka, program (softver) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks). S obzirom na rezultate intervjua, možemo utvrditi da se ispitanici tijekom procesa traženja informacija za pisanje disertacije susreću s različitim poteškoćama, od osobnih (emotivne, edukacijske, demografske) i društvenih do onih koje dolaze iz okruženja (ekonomske). Ispitanici kao poteškoće s kojima se češće susreću navode poteškoće u pronalaženju relevantnih informacija, s velikom količinom informacija, a potom odabirom potrebnih informacija za pisanje disertacije. Također, ispitanici se susreću i s nedostatkom vlastitih vještina znanstvenog stila pisanja, s proturječnim informacijama, pronalaženjem potrebnih informacija zbog usko specificirane teme, izradom istraživačkog instrumenta te nedostatkom vještina za korištenje specifičnih tehnologija. Potom, ispitanici se susreću i s nemogućnošću kontinuiranog rada (traženja i korištenja relevantnih informacija za pisanje doktorske disertacije) i nedostatkom vremena. Ispitanici

rjeđe navode poteškoće s mentorom (loša komunikacija, nedostatak podrške, nedovoljna stručnost mentora s obzirom na temu i promjena mentora) tijekom procesa pisanja disertacije.

(IP 4) Rezultati istraživanja, i ankete i intervjua, pokazali su da je većina ispitanika koristila knjižnicu pri traženju i korištenju relevantnih informacija. Dok su rezultati ankete pokazali da većina ispitanika nije tražila pomoć knjižničara, prema rezultatima intervjua nešto više od polovice ispitanika je tražilo pomoć knjižničara. Prema rezultatima ankete možemo utvrditi da od knjižničnih izvora ispitanici najčešće koriste *online* baze podataka i knjižnični katalog. Od knjižničnih usluga ispitanici koriste posudbu knjižnične građe dok pomoć knjižničara najčešće traže pri nabavi te pretraživanju i pronalaženju relevantnih informacija, a najrjeđe u poučavanju o traženju i pretraživanju relevantnih informacija. Naime, rezultati i ankete i intervjua potvrđuju da većina ispitanika nije sudjelovala u nekom od oblika informacijskog opismenjavanja, npr. radionice o pretraživanju relevantnih informacija koju su organizirali knjižničari tijekom njihovog visokoškolskog obrazovanja. Međutim, prema rezultatima istraživanja možemo utvrditi da su ispitanici koristili fizičku knjižnicu za traženje relevantnih informacija iako su rezultati dosadašnjih istraživanja pokazali upravo suprotno. Rezultati ovog istraživanja su pokazali da su mentori većini ispitanika pomogali upućujući ih na relevantne informacije. Također, u anketi dio ispitanika navodi da im je mentor pomogao na način da ih je uputio na relevantne informacijske izvore (*online* baze podataka, znanstvene društvene mreže, repozitorije disertacija). Dok su rezultati ankete pokazali da su mentori većini ispitanika pomagali u početnoj fazi, prema rezultatima intervjua možemo utvrditi da je pomoć mentora potrebna u svim fazama traženja i korištenja relevantnih informacija što potvrđuje činjenicu da mentor ima važnu ulogu u poslijediplomskom obrazovanju. Na temelju rezultata intervjua možemo utvrditi da mentori pomažu upućivanjem i omogućavanjem pristupa relevantnim informacijama, redovnim konzultacijama, posuđivanjem relevantne literature, potičući i motivirajući te pomažući pri odabiru relevantnih informacija vezanih uz temu disertacije te poučavanjem znanstvenom stilu pisanja, dajući konstruktivne kritike i prijedloge za poboljšanje rada, potičući i dajući podršku te rješavajući poteškoće s kojima su se susretali tijekom procesa pisanja (Tablica 34). No, kada i na koji način je mentor pomogao ispitaniku ovisilo je o svakom ispitaniku posebno kao i njegovim potrebama. Većina ispitanika je zadovoljna podrškom mentora što potvrđuju i rezultati intervjua. Također, prema rezultatima istraživanja možemo utvrditi da su ispitanici, osim knjižničara i mentora, povremeno tražili pomoć i od drugih profesora s poslijediplomskog studija te relevantnih, domaćih i stranih znanstvenika iz

predmetnog područja. Rezultati ankete su pokazali da su mentori vrlo rijetko ispitanike povezivali s drugim relevantnim autorima, domaćim i stranim znanstvenicima, iz predmetnog područja što potvrđuju i rezultati intervjua. Naime, ispitanici u intervjuu navode da su im se osobno javljali najčešće putem elektroničke pošte ili bi ih upoznali sudjelujući na konferencijama. Također, rezultati intervjua su pokazali da ispitanici smatraju članove povjerenstva za obranu (teme) sinopsisa važnima jer ih savjetuju kako da unaprijede vlastiti rad te ih upućuju na dodatnu relevantnu literaturu. Osim knjižničara i mentora, s obzirom na rezultate istraživanja, možemo utvrditi da su ispitanici, iako manji broj, ponekad tražili i pomoć kolega s poslijediplomskog studija. Kolege su im pomogle informirajući ih koje informacijske izvore koristiti za pronalaženje relevantnih informacija s obzirom da su bile nedostupne putem *online* baza podataka i tražilica (npr. piratskim mrežnim stranicama znanstvenih članaka/knjiga), upućujući ih, dijeleći im i posuđujući im relevantnu literaturu te ih potičući ih na daljnji rad, savjetujući ih pri rješavanju određenih poteškoća, ali i u provođenju istraživanja (npr. distribuciji anketnog upitnika za istraživanje, pretraživanjem *online* baza podataka. Rezultati intervjua su pokazali da ispitanici u šestoj fazi, prezentiranju, i sedmoj fazi, vrednovanju, nisu tražili pomoć knjižničara niti pomoć drugih profesora s poslijediplomskog studija kao ni relevantnih znanstvenika dok pomoć mentora i kolega nisu tražili u sedmoj fazi, vrednovanju. Naime, ove dvije faze se odnose na završetak procesa traženja. Također, s obzirom na rezultate intervjua možemo utvrditi da knjižničari, a ni mentori kao ni druge relevantne osobe, nisu bili uključeni u svaku fazu procesa traženja informacija svakog pojedinog ispitanika.

(IP 5) S obzirom na različita demografska obilježja anketom se utvrdilo da na informacijsko ponašanje ispitanika pri traženju relevantnih informacija za pisanje disertacije utječu različiti čimbenici među kojima su se najvažnijima pokazali znanstveno područje i radno iskustvo. Rezultati ankete su pokazali da ispitanici iz područja društvenih znanosti više koriste informacije u elektroničkom obliku dok ispitanici iz područja humanističkih znanosti, osim što koriste više informacije u tiskanom obliku, koriste i u tiskanom i u elektroničkom. Dok ispitanici iz područja društvenih znanosti više pretražuju internetsku tražilicu Google Scholar i bibliografske i citatne baze podataka ispitanici iz područja humanističkih znanosti više pretražuju *online* knjižnični katalog i pregledavaju knjižnične police, a do relevantnih informacija dolaze ponekad i pomoću arhiva i njihovih obavijesnih pomagala te muzeja i muzejskih izvora. Ispitanici iz područja društvenih znanosti važnijima smatraju kompetencije

korištenja naprednog pretraživanja (*npr. s pomoću Booleovih operatora, jedinstvenih identifikatora autora kao što su ORCID, ResearcherID ili matični broj znanstvenika*) i programa za upravljanje referencama, a ispitanici iz područja humanističkih znanosti važnijima smatraju kompetencije poput pronalaženja knjige na polici i korištenja knjižničkog kataloga. Nadalje, ispitanici iz područja društvenih znanosti više su tijekom poslijediplomskog studija sudjelovali u edukaciji o pretraživanju relevantnih informacija koju su organizirali knjižničari dok su ispitanici iz područja humanističkih znanosti tijekom studija (preddiplomskog, diplomskog i poslijediplomskog) manje od ispitanika iz područja društvenih znanosti sudjelovali u edukaciji pri traženju i korištenju relevantnih informacija. Također, ispitanici iz područja društvenih znanosti koji su tražili pomoć knjižničara, više su tražili pomoć o tome kako tražiti, pretraživati i pronaći relevantne informacije (*npr. radionica o naprednom pretraživanju online baza podataka*) te su više koristili snimljene *online* upute (*npr. tutorijale*) od ispitanika iz područja humanističkih znanosti. Međutim, ispitanici iz područja humanističkih znanosti koriste više narodnu (*gradsku*) knjižnicu, a rubna statistički značajna razlika utvrđena je za korištenje *specijalne knjižnice* koju su više koristili nego ispitanici iz područja društvenih znanosti. Ispitanici iz područja humanističkih znanosti, koji nisu tražili pomoć knjižničara pri traženju i korištenju relevantnih informacija, kao razlog navode da im je pomogao mentor ili drugi profesori s poslijediplomskog studija više od ispitanika iz područja društvenih znanosti. Ispitanici iz područja humanističkih znanosti, koji su tražili pomoć knjižničara, od knjižničnih usluga više koriste knjižničnu čitaonicu gdje su čitali i vodili bilješke nego ispitanici iz područja društvenih znanosti. Rezultati ankete su potvrdili da je jedan od čimbenika koji utječe na informacijsko ponašanje ispitanika i radno iskustvo. Anketom se utvrdilo da redovni doktorandi više prate bilješke i pretražuju citirane reference u pročitanim knjigama/člancima. Izvanredni doktorandi, vezano uz poteškoće, više su se susretali s nedostatkom vlastitih vještina znanstvenog stila pisanja od redovnih doktoranada što je i očekivano s obzirom da redovni doktorandi rade u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja i imaju više iskustva u tome. Ispitanici, koji su za vrijeme pisanja disertacije bili zaposleni u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja, više su tražili i pronalazili relevantne informacije pretraživanjem bibliografskih i citatnih baza podataka te piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga, ali i uz pomoć kolega na poslu od ispitanika koji su bili zaposleni, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja i onih koji su bili nezaposleni. Suprotno tome, ispitanici koji su bili zaposleni, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog

obrazovanja, smatraju vještinu pronalaženja knjige više važnom od ispitanika koji su za vrijeme pisanja doktorske disertacije bili zaposleni u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja. Osim toga, ispitanici s najviše objavljenih radova u časopisima i/ili zbornicima su do relevantnih informacija dolazili sudjelovanjem na znanstvenim skupovima više od onih koji su objavili manji broj radova, odnosno nijedan rad što je i očekivano. Ispitanici koji su objavili najmanji broj radova (1 rad ili nijedan) u časopisima i/ili zbornicima više su koristili narodnu (gradsku) knjižnicu od onih koji su objavili veći broj radova. Potom, ispitanici koji su naveli da nisu tražili pomoć knjižničara pri traženju i korištenju relevantnih informacija, a koji su objavili 4 i više radova u časopisima i/ili zbornicima, kao razlog navode da nisu znali da im knjižničar može pomoći više od onih koji su objavili manji broj radova. Uspoređujući ispitanike prema dobi, ispitanici koji su rođeni do 1980. godine pri traženju relevantnih informacija više koriste uslugu upozorenja u *online* bazama podataka što je suprotno rezultatima sličnih istraživanja. Rezultati istraživanja ukazuju na to da se mlađe generacije ispitanika, iako su rođeni u digitalnom okruženju, ne koriste nužno digitalnom tehnologijom ukoliko ona ne odgovara njihovim preferiranim načinima rada što potvrđuju i dosadašnja istraživanja. Potom, ispitanici koji su rođeni do 1980. godine žele više unaprijediti svoje kompetencije vrednovanja i odabiranja relevantnih informacija, a kao poteškoću više navode nedovoljno poznavanje engleskog jezika za razliku od ispitanika koji su rođeni od 1981. godine nadalje. Ispitanici rođeni od 1981. godine nadalje i koji su koristili knjižnicu izrazili su veće zadovoljstvo njezinim uslugama (bilo da ju posjećuju fizički ili se koriste njezinim uslugama *online*) pri traženju i korištenju relevantnih informacija od ispitanika koji su rođeni do 1980. godine. Jedan od čimbenika koji utječe na informacijsko ponašanje ispitanika je i spol. Rezultati ankete su pokazali da ispitanici ženskog spola više traže i pronalaze relevantne informacije praćenjem bilješki i pretragom citiranih referenci (ulančavanjem) i pretražuju baze podataka s cjelovitim tekstovima te do relevantnih informacija dolaze s pomoću znanstvenih društvenih mreža dok ispitanici muškog spola više žele unaprijediti svoje vještine znanstvenog stila pisanja.

S obzirom na dostupnu znanstvenu literaturu nije pronađen velik broj istraživanja s čijim bi se rezultatima rezultati ovog istraživanja mogli usporediti posebno vezano uz čimbenike kao što su radno iskustvo, dob i spol.

Za identifikaciju afektivnih čimbenika tijekom intervjua korišten je Kuhlthauin model procesa traženja informacija kako bi se dobio detaljniji uvid na koji način oni, pored fizičkih i kognitivnih, utječu na ponašanje ispitanika u procesu traženja informacija. Rezultati intervjua

su pokazali da je informacijsko ponašanje ispitanika popraćeno širokim rasponom osjećaja, od konfuzije i nesigurnosti, ali i optimizma i samopouzdanja, frustracije, zadovoljstva i osjećaja ispravnog smjera do osjećaja postignuća na završetku procesa traženja informacija. Ispitanici opisuju proces traženja informacija u ranim fazama negativnim osjećajima, ali kako tijekom procesa stječu nova znanja o temi istraživanja, povećava se njihovo samopouzdanje te se na završetku procesa traženja, odnosno završetka pisanja disertacije i obrane doktorata, javlja osjećaj zadovoljstva.

5.1. Mogući razvoj zona intervencije

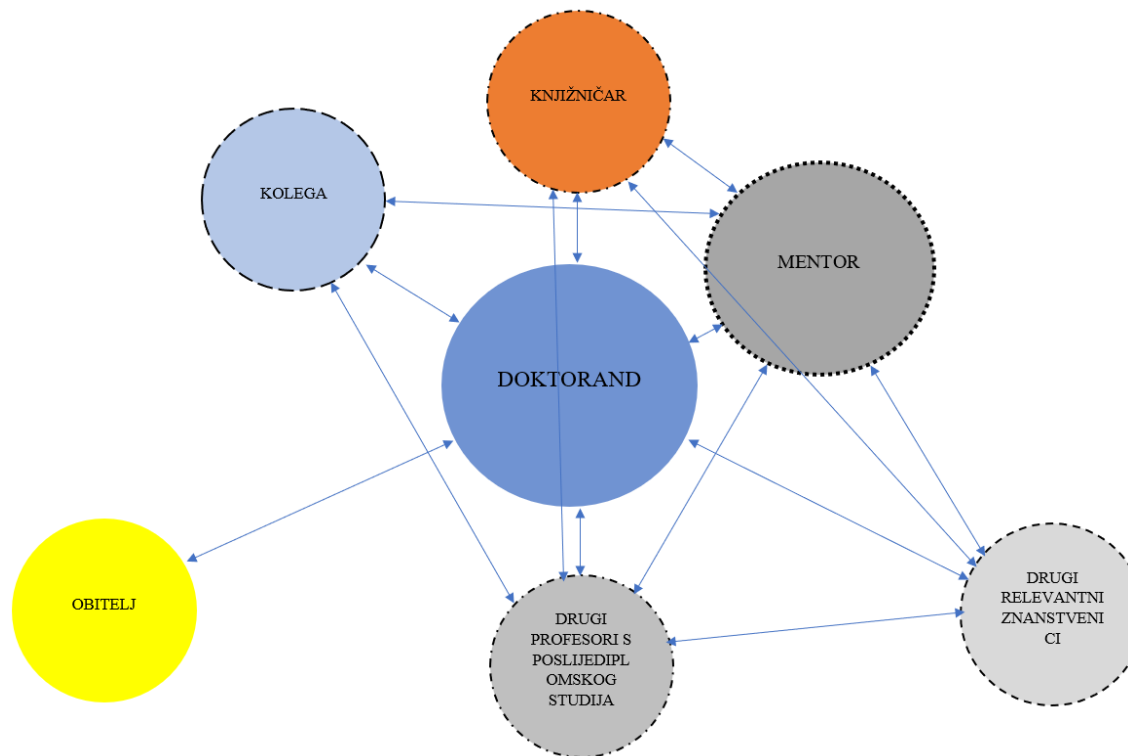
S obzirom na rezultate intervjua možemo utvrditi kada i koji bi oblik pomoći knjižničara, mentora i drugih relevantnih osoba uključenih u doktorandov proces obrazovanja, mogao biti potreban u svladavanju poteškoća pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije te predložiti moguće zone intervencije. (IP 4) Rezultati intervjua su pokazali da bi ispitanici potrebnu pomoć knjižničara mogli dobiti na prvoj godini studija, a kao oblike poučavanja najčešće navode kolegij ili grupne radionice koje bi organizirali knjižničari i koje bi bile obvezne. Također, manji broj ispitanika predlaže i individualne konzultacije na kojima bi doktorand mogao porazgovarati s knjižničarem te dublje pretražiti i pronaći relevantne informacije za svoju temu disertacije. Ono što je važno istaknuti da ispitanici kao potreban oblik pomoći pri traženju relevantnih informacija vide u suradnji mentora ili drugih profesora s poslijediplomskog studija i knjižničara (Slika13).

Iako su rezultati ovog istraživanja pokazali da ispitanici rjeđe traže pomoć knjižničara ipak su ispitanici na kraju ukazali na to da je većina njih trebala pomoć pri traženju informacija za pisanje disertacije. Na osnovu njihovih prijedloga moguće su sljedeće zone intervencije: informiranje o knjižničnim uslugama, upućivanje na relevantne informacije i informacijske izvore; poučavanje o traženju i korištenju relevantnih informacija; pretraživanje relevantnih informacijskih izvora (napredno pretraživanje *online* baza podataka pomoću Booleovih operatora); poučavanje metodama i tehnikama istraživanja, poučavanje o korištenju programa za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks); poučavanje o pohranjivanju pronađenih relevantnih informacija; poučavanje znanstvenom stilu pisanja te pravilnom načinu citiranja i referenciranja; savjetovanje gdje objaviti rad s obzirom na određene bibliometrijske pokazatelje.

Potom, prema rezultatima intervjua možemo utvrditi da je većini ispitanika, osim knjižničara, mentora, drugih profesora s poslijediplomskog studija i drugih relevantnih znanstvenika, važna neformalna komunikacija i s kolegama (s poslijediplomskog studija, na ustanovi i izvan ustanove) u obliku konzultacija ili razgovora kako bi ih savjetovali i pomogli im pri rješavanju određenih poteškoća na koje nailaze tijekom pisanja disertacije i studija općenito. Osim toga, potrebno je organizirati i doktorske forume gdje bi doktorandi imali priliku razmijeniti informacije i ideje. Nadalje, prema mišljenju ispitanika, na prvoj godini potrebno je organizirati radionice o metodama i tehnikama istraživanja te alatima koji bi bili korisni za njihovo područje i u suradnji sa drugim stručnjacima, ali i kolegama i relevantnim znanstvenicima iz predmetnog područja gdje bi doktorand imao priliku porazgovarati o svojoj temi i u ranijim fazama pisanja disertacije.

Na temelju dobivenih spoznaja, izrađen je prijedlog modela zona intervencije (Tablica 34) koji je grafički prikazan na slici 13. Osnovni elementi modela su osobe (doktorand, mentor, knjižničar, drugi profesori s poslijediplomskog studija, drugi relevantni znanstvenici, kolega i obitelj) koje su predstavljene krugovima. Svaki krug, osim kruga „obitelj” i „doktorand”, prikazan je određenom vrstom crte. Crte su isprekidane jer osobe koje su uključene u doktorandov proces obrazovanja, odnosno, s obzirom na kontekst ovog rada, u proces traženja i korištenja informacija za pisanje disertacije, ne sudjeluju u njemu konstantno nego to ovisi o vrsti poteškoće s kojom se doktorand susreće. Također, crte su na određenim krugovima gušće, a na drugim rjeđe. Raspršenija i rjeđa crta označava povremeno dok gušća crta označava učestalije pružanje pomoći tijekom procesa traženja informacija. Budući da mentor ima najvažniju ulogu u doktorandovom procesu obrazovanja, posebno tijekom izrade disertacije, važnost njegove uloge je prikazana najvećim krugom i isprekidanim crtama koje su gušće. Nešto rjeđim crtama označene su uloge knjižničara i drugih profesora s poslijediplomskog studija, a najrjeđim crtama su označene uloge kolega i drugih relevantnih znanstvenika, domaćih i stranih autora. Važnu ulogu za doktoranda u ovom procesu ima i njegova obitelj koja predstavlja konstantu u njegovom životu pa zbog toga krug nije prikazan nijednom vrstom crte. Krug „doktorand” je najveći i također nije označen nijednom vrstom crte jer je doktorand glavni akter procesa traženja informacija. Osim toga, sve osobe koje su uključene u doktorandov proces obrazovanja, osim mentora, prikazane su jednakom veličinom kruga jer su u ravnopravnom odnosu. Naime, dok će jedan doktorand, primjerice, češće tražiti pomoć knjižničara, drugi će doktorand češće tražiti pomoć drugog profesora s poslijediplomskog

studija. Obostrana strjelica označava obostran odnos, odnosno suradnju između doktoranda i drugih osoba, ali i drugih osoba međusobno dok boja kruga označava pripadnost skupini. Primjerice, mentor, drugi profesori s poslijediplomskog studija i drugi relevantni znanstvenici čine skupinu znanstvenika. Nijansa pojedine boje također označava važnost uloge u doktorandovom procesu obrazovanja. Što je tamnija nijansa to je uloga važnija. Tako su, primjerice, krug „doktorand” i krug „kolega” (kolega s poslijediplomskog studija, kolega s posla, prijatelj) plave boje jer su u ravnopravnom odnosu, ali je krug „doktorand” tamnija nijansa plave boje jer je njegova uloga važnija. Potom, krug „mentor”, krug „drugi profesori s poslijediplomskog studija” i krug „drugi relevantni znanstvenici” su sive boje jer su također međusobno ravnopravni, ali je krug „mentor” tamnija nijansa sive boje jer je njegova uloga u doktorandovom procesu obrazovanja važnija od uloge drugih profesora s poslijediplomskog studija i drugih relevantnih znanstvenika.

	doktorand		mentor		kolega		obitelj
	knjižničar		drugi profesori s poslijediplomskog studija		drugi relevantni znanstvenici	↔	suradnja

Slika 13. Prikaz prijedloga modela zona intervencije

Tablica 34. Prijedlog modela zona intervencije

KNJIŽNIČAR
<ul style="list-style-type: none"> • informirati doktoranda o knjižničnim uslugama • upućivati doktoranda na relevantne informacije i informacijske izvore • pretraživati relevantne informacijske izvore (napredno pretraživanje <i>online</i> baza podataka pomoću Booleovih operatora) za doktoranda • poučavati doktoranda o traženju i korištenju relevantnih informacija • poučavati doktoranda metodama i tehnikama istraživanja • poučavati doktoranda o korištenju programa za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks) • poučavati doktoranda kako pohraniti pronađene relevantne informacije • poučavati doktoranda znanstvenom stilu pisanja te pravilnom načinu citiranja i referenciranja • savjetovati doktoranda gdje objaviti rad s obzirom na određene bibliometrijske pokazatelje
MENTOR
posuđivati doktorandu relevantnu literaturu
upućivati doktoranda na relevantne informacije
pomagati doktorandu pri traženju i pronalaženju relevantnih informacija
pomagati doktorandu u vrednovanju i odabiranju relevantnih informacija
omogućavati doktorandu pristup relevantnim informacijama
poučavati doktoranda znanstvenom stilu pisanja
doktorandu davati konstruktivne povratne informacije
poticati doktoranda na kritičko razmišljanje
poučavati doktoranda pravilnom strukturiranju rada i pravilnom citiranju
DRUGI PROFESORI S POSLIJEDIPLOMSKOG STUDIJA
posuđivati doktorandu relevantnu literaturu
upućivati doktoranda na relevantne informacije
doktorandu davati konstruktivne povratne informacije
DRUGI RELEVANTNI ZNANSTVENICI
posuđivati doktorandu relevantnu literaturu
upućivati doktoranda na relevantne informacije
doktorandu slati vlastite radove do kojih je teško doći
KOLEGA
savjetovati doktoranda pri rješavanju određenih poteškoća
upućivati doktoranda na relevantne informacije i informacijske izvore
posuđivati doktorandu relevantnu literaturu
razmijenjivati s doktorandom informacije i ideje
OBITELJ
pružati doktorandu emotivnu podršku

S obzirom na rezultate ovog istraživanja, posebno intervjua, možemo zaključiti da knjižničari i mentori te druge relevantne osobe ne trebaju biti uključeni u svaku fazu procesa traženja informacija svakog pojedinog doktoranda, ali trebali bi mu biti dostupni. Budući da doktorandi nisu homogena skupina, pomoć knjižničara i mentora te drugih relevantnih osoba uključenih u proces obrazovanja im je potrebna u različitim fazama procesa traženja informacija. Također, važno je znati odrediti s kojom se poteškoćom doktorand u kojoj fazi susreće, vrstu intervencije koja će pomoći doktorandu u određenoj fazi u procesu traženja informacija što je u skladu s Kuhlthauinim modelom procesa traženja informacija (Kuhlthau 1994; 2004; Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019). Međutim, da bi se knjižničari uključili u proces traženja informacija svakog doktoranda i mogli organizirati različite oblike poučavanja na poslijediplomskoj razini prije svega trebaju upoznati prirodu doktorskog procesa. Naime, iz rezultata ovog istraživanja vidljivo je da visokoškolski knjižničari ne sudjeluju u razvijanju informacijske pismenosti doktoranada što znači da se moraju „uklopiti” (Machala 2015) i u skladu s očekivanjima doktoranada prilagođavati svoje usluge njihovim potrebama.

Ono što je također važno naglasiti da knjižničarima u tome mogu pomoći mentori koji imaju ključnu ulogu u obrazovnom iskustvu doktoranada. Njihovo upućivanje doktoranada na visokoškolske knjižnice i informiranje o podršci knjižničara koju mogu dobiti u znanstvenoistraživačkom procesu ima veliku važnost jer knjižničari prate najnovije trendove u osiguravanju pristupa raznovrsnim informacijskim izvorima i pružaju pomoć pri pretraživanju informacija (Drachen i dr. 2011).

6. Popis korištenih izvora i literature

1. Adams, Lindall. 2010. "Uncertainty in information seeking behaviour in the virtual playground of generation Y students at Stellenbosch university." *Innovation: journal of appropriate librarianship and information work in Southern Africa* 40, br. 1, 68-81
<https://hdl.handle.net/10520/EJC46505>
2. Ali, Parveen Azam, Roger Watson i Katie Dhingra. 2016. "Postgraduate research students' and their supervisors' attitudes towards supervision." *International journal of doctoral studies* 11, 227-241. <https://doi.org/10.28945/3541>
3. Allan, Barbara. 2010. *Supporting Research Students*. London, UK: Facet Publishing.
4. Anderson, Theresa Dirndorfer. 2006. "Uncertainty in action: observing information seeking within the creative processes of scholarly research." *Information research* 12, br. 1.
<http://InformationR.net/ir/12-1/paper283.html>
5. Applications of social research methods to questions in information and library science. 2017. Uredila Barbara M. Wildemuth. 2. izd. Santa Barbara, California: Libraries Unlimited.
6. Auckland, Mary. 2012. "Re-skilling for research: An investigation into the role and skills of subject and liaison librarians required to effectively support the evolving information needs of researchers." <http://www.rluk.ac.uk/wp-content/uploads/2014/02/RLUK-Re-skilling.pdf>
7. Barnes, Benita J., Elizabeth A. Williams i Shuli Arieah Archer. 2010. "Characteristics that matter most: doctoral students' perceptions of positive and negative advisor attributes." *NACADA Journal* 30, br. 1, 34-46. <https://doi.org/10.12930/0271-9517-30.1.34>
8. Barrett, Andy. 2005. "The information-seeking habits of graduate student researchers in the humanities." *The journal of academic librarianship* 31, br. 4, 324-331.
<https://doi.org/10.1016/j.acalib.2005.04.005>
9. Bates, Marcia J. 1996. "The Getty end-user online searching project in the humanities: Report no. 6: overview and conclusions." *College and research libraries* 57, br. 6, 514-523.
https://doi.org/10.5860/crl_57_06_514
10. Bates, Marcia J. 2005. "Information and knowledge: an evolutionary framework for information science." *Information research* 10, br. 4. <http://InformationR.net/ir/10-4/paper239.html>
11. Bates, Marcia J. 2010. "Information." U *Encyclopedia of library and information sciences*. Uredile Marcia J. Bates i Mary Niles Maack, 2347-2361. 3. izd. New York: CRC Press.
<http://pages.gseis.ucla.edu/faculty/bates/articles/information-behavior.html>
12. Bates, Marcia J. 2016. "Toward an integrated model of information seeking and searching." U *Information users and information system design: volume III of the selected works of Marcia J. Bates*. Uredila Marcia J. Bates, 3-18. Berkeley: Ketchikan Press.
<https://www.amazon.com/Information-Users-System-Design-Selected/dp/0981758436?asin=0981758436&revisionId=&format=4&depth=1>
13. Bateson, Gregory. *Steps to an ecology of mind*. 1977. New York: Ballantine Books.
14. Bawden, David i Lyn Robinson. 2012. *Introduction to information science*. London: Facet Publishing.
15. Begin, Christian. i Laetitia Gearard. 2013. "The role of supervisors in light of the experience of doctoral students." *Policy futures in education* 11, br. 3, 267-276.
<https://doi.org/10.2304/pfie.2013.11.3.267>

16. Belkin, Nicholas J. 1980. "Anomalous states of knowledge as a basis for information retrieval." *Canadian journal of information science* br. 5, 133-143.
<http://tefkos.comminfo.rutgers.edu/Courses/612/Articles/BelkinAnomalous.pdf>
17. Belkin, Nicholas J., Robert N. Oddy i H. M. Brooks. 1982a. "ASK for information retrieval: part I. background and theory." *Journal of documentation* 38, br. 2, 61-71.
<https://doi.org/10.1108/eb026722>
18. Belkin, Nicholas J., Robert N. Oddy i H. M. Brooks. 1982b. "ASK for information retrieval: part II. results of a design study." *Journal of documentation*. 38, br. 3, 145-164.
<https://doi.org/10.1108/eb026726>
19. Belkin, Nicholas. J. 1978. "Information concepts for information science." *Journal of documentation* 34, br. 1, 55-85. <https://doi.org/10.1108/eb026653>
20. Bendow, Ivana. 2006. *Englesko-hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Biaz, Abdelouahed, Ahmed Bennamara, Abderrahim Khyati i Mohammed Talbi. 2014. "Informational strategies and the use of information systems by doctoral students: a case study at the University of Hassan II Mohammedia, Casablanca." *Procedia - social and behavioral sciences* 116, 3598-3604. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.809>
22. Boyum, Idunn i Svanhild Aabo. 2015. "The information practices of Business PhD students." *New library world* 116, br. 3/4, 187-200. <https://doi.org/10.1108/NLW-06-2014-0073>
23. British Library i JISC. 2012. "Researchers of tomorrow: the research behaviour of generation Y doctoral students. Information services and use."
<http://www.jisc.ac.uk/media/documents/publications/reports/2012/Researchers-of-Tomorrow.pdf>
24. Brophy, Jan i David Bawden. 2005. "Is Google enough? Comparison of an internet search engine with academic library resources." *Aslib proceedings* 57, br. 6, 498-512.
<https://doi.org/10.1108/00012530510634235>
25. Brower, Matthew. 2011. "A recent history of embedded librarianship: collaboration and partnership building with academics in learning and research environments." U *Embedded librarians: moving beyond one-shot instruction*. Uredile Cassandra Kvenild i Kaijsa Calkins 3-16. Chicago: Association of College and Research Libraries
26. Brown, Sheridan i Alma Swan. 2007. "Researchers' use of academic libraries and their services: a report commissioned by the Research information network and the Consortium of research libraries." London: The Research information network. Pristupljeno: 15. listopada 2019.
<https://eprints.soton.ac.uk/263868/1/libraries-report-2007.pdf>
27. Buckland, Michael K. 1991. "Information as thing." *Journal of the american society for information science* 42, br. 5, 351-360.
28. Bulger, Monica E., Eric T. Meyer, Grace Eden, Melissa Terras, Sally Wyatt, Marina Jirotko, Katherine Eccles i Christine McCarthy Madsen. 2011. "Reinventing Research? Information Practices in the Humanities." (Report). London: The Research Information Network.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1859267
29. Cann, Alan, Konstantia Dimitriou i Tristram Hooley. 2011. *Social media: a guide for researchers*. London: The Research Information Network. <http://www.rin.ac.uk/our-work/communicating-and-disseminating-research/social-media-guide-researchers>
30. Case, Donald O. i Lisa M. Given. 2016. Looking for information: a survey of research on information seeking, needs, and behavior. 4. Izd. Bingley: Emerald.

31. Catalano, Amy. 2013. "Patterns of graduate students' information seeking behavior: a meta-synthesis of the literature." *Journal of documentation* 69, br. 2, 243–274.
DOI: 10.1108/00220411311300066.
32. Choo, Chun Wei, Brian Detlor i Don Turnbull. 2000. "Information seeking on the web: an integrated model of browsing and searching." *First Monday* 5, br. 2.
<https://doi.org/10.5210/fm.v5i2.729>
33. Chowdhury, Sudatta, Forbes Gibb i Monica Landoni. 2011. "Uncertainty in information seeking and retrieval: A study in an academic environment." *Information processing and management* 47, br. 2, 157-175.
34. Chu, Samuel Kai-Wah i Nancy Law. 2007. "Development of information search expertise: Postgraduates' knowledge of searching skills." *Portal: Libraries and the academy* 7, br. 3, 295-316. <https://doi.org/10.1353/pla.2007.0028>.
35. Cohen, Louis, Lawrence Manion i Keith Morrison. 2007. *Metode istraživanja u obrazovanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
36. Connaway, Lynn Silipigni i Marie L. Radford. 2021. *Research methods in library and information science*. 7. izd. Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited.
37. Corner Solveig, Erika Lofstrom i Kirsi Pyhalto. 2017. "The relationships between doctoral students' perceptions of supervision and burnout." *International Journal of Doctoral Studies* 12, 91-106. DOI:10.28945/3754
38. Corral, Sheila, Mary Anne Kennan i Waseem Afzal. 2012. "Changes in academic libraries: evolution and innovation in research support services." U *Libraries in the digital age (LIDA) conference, Part I: Changes in the world of library services: evolution and innovation*. 18–20 lipanj 2012. Zadar, Croatia. <https://www.academia.edu/download/30709743/45.pdf>
39. Costas, Rodrigo, Zohreh Zahedi i Paul Wouters. 2015. "The thematic orientation of publications mentioned on social media." *Aslib journal of information management* 67, br. 3, 260–288.
DOI: 10.1108/AJIM-12-2014-0173.
40. Coverdale, Andy, LeRoy Hill i Tracy Sissons. 2011. "Using social media in academic practice: a student-led training initiative." *Compass: the journal of learning and teaching at the University of Greenwich* 2, br. 3, 37–45. <https://doi.org/10.21100/compass.v2i3.46>
41. Creswell, John W. i Cheryl N. Poth. 2018. *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches*. 4. izd. Thousand Oaks, CA: SAGE Publishing.
42. Creswell, John W. i J. David Creswell. 2018. *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. 5. izd. Los Angeles: SAGE Publishing.
43. Creswell, John W. i Vicki L. Plano Clark. 2018. *Designing and conducting mixed methods research*. 3. izd. Los Angeles: SAGE Publishing.
44. Ćurko, Bruno. 2017. *Kritičko mišljenje u nastavi filozofije, logike i etike*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
45. Deem, Rosemary i Kevin J. Brehony. 2000. "Doctoral students' access to research cultures-Are some more unequal than others?" *Studies in Higher Education* 25, br. 2, 149–165.
DOI: 10.1080/713696138
46. Delaney, Geraldine i Jessica Bates. 2015. "Envisioning the academic library: a reflection on roles, relevancy and relationships." *New review of academic librarianship* 21, br. 1, 30–51.
DOI: 10.1080/13614533.2014.911194

47. Delaney, Geraldine i Jessica Bates. 2018. "How can the university library better meet the information needs of research students? Experiences from Ulster University." *New review of academic librarianship* 24, br. 1, 63–89. DOI: 10.1080/13614533.2017.1384267
48. Dervin, Brenda i Charles M. Naumer. 2010. "Sense-making." U *Encyclopedia of library and information sciences*. Uredili Marcia J. Bates i Mary Niles Maack, 4696-4707. 3. izd. New York: CRC Press. <http://pages.gseis.ucla.edu/faculty/bates/articles/information-behavior.html>
49. Dervin, Brenda i Michael Nilan. 1986. "Information needs and uses." *Annual review of information science and technology* 21, 1-33. http://www2.hawaii.edu/~donnab/lis670/dervin_nilan.pdf
50. Dervin, Brenda. 1976. "Strategies for dealing with human information needs: information or communication?" *Journal of broadcasting* 20, br. 3, 323-333. DOI: 10.1080/08838157609386402
51. Dervin, Brenda. 1983a. "An overview of sense-making research: concepts, methods, and results to date." Pristupljeno: 15. kolovoz 2021. <https://faculty.washington.edu/wpratt/MEBI598/Methods/An%20Overview%20of%20Sense-Making%20Research%201983a.htm>
52. Dervin, Brenda. 1983b. "Information as user construct: the relevance of perceived information needs to synthesis and interpretation." U *Knowledge structure and use: implications for synthesis and interpretation*. Uredili Spencer A. Ward i Linda J. Reed, 155-183. Philadelphia: Temple University Press.
53. Dervin, Brenda. 1998. "Sense-making theory and practice: an overview of user interests in knowledge seeking and use." *Journal of knowledge management* 2, br. 2, 36-46. <https://doi.org/10.1108/13673279810249369>
54. Devos, Christelle, Gentiane Boudrenghien, Nicolas Van der Linden, Assaad Azzi, Mariane Frenay, Benoit Galand i Olivier Klein. 2017. "Doctoral students' experiences leading to completion or attrition: a matter of sense, progress and distress." *European journal of psychology of education* 32, br. 1, 61–77. <http://www.jstor.org/stable/44951861>.
55. Dewey, John. 1933. *How we think*. Boston: D.C. Heath and company.
56. Dilek-Kayaoglu, Hulya. 2014. "Information-seeking behavior of undergraduate, graduate, and doctoral students: a survey of Istanbul University, Turkey." U *Challenges of information management beyond the cloud: 4th international symposium on information management in a changing world*. Uredili Gathegi, John N., Tonta, Yaşar, Kurbanoglu, Serap, Al, Umut i Taşkın, Zehra. 4-6 rujan 2013. Limerick, Ireland.123-136. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-662-44412-2_12
57. Dimitrova, Radosveta. 2016. "Ingredients of good PhD supervision – evidence from a student survey at Stockholm University." *Utbildning & Larande* 10, br. 1, 40-52. Pristupljeno: 15. siječanj 2022. <https://map.his.se/PageFiles/40804/2-Dimitrova-IngredientsOfGoodPhdSupervision.pdf>
58. Douglas, Jacqueline A., Robert McClelland, John Davies i Lyn Sudbury. 2009. "Using critical incident technique (CIT) to capture the voice of the student." *The TQM Journal* 21, br. 4, 305-318
59. Dowling, Robyn i Michael Wilson. 2017. "Digital doctorates? An exploratory study of PhD candidates' use of online tools." *Innovations in education and teaching international* 54, br. 1, 76-86. DOI: 10.1080/14703297.2015.1058720
60. Drachen, Thea M., Asger V. Larsen, Eystein Gullbekk and Hilde Westbye i Karin Lach. 2011. "Information behaviour and practices of PhD students."

https://www.researchgate.net/publication/248386407_Information_behaviour_and_practices_of_PhD_students

61. Dunleavy, Patrick. 2014. "Are you an academic hermit? Here's how to easily change, if you want to." *Writing for research*. Objavljeno: 1. ožujak 2014. Pristupljeno: 15. siječanj 2021. <https://medium.com/advice-and-help-in-authoring-a-phd-or-non-fiction/are-you-an-academic-hermit-6d7ae5a0f16a#.dvl032vay>
62. Earp, Vanessa J. 2008. "Information source preferences of education graduate students." *Behavioral and social sciences librarian* 27, br. 2, 73-91. DOI: 10.1080/01639260802194974
63. Ellis, David i Merete Haugan. 1997. "Modelling the information seeking patterns of engineers and research scientists in an industrial environment." *Journal of documentation* 53, br. 4, 384-403. <https://doi.org/10.1108/EUM0000000007204>
64. Ellis, David, Deborah Cox i Katherine Hall. 1993. "A comparison of the information seeking patterns of researchers in the physical and social sciences." *Journal of documentation* 49, br. 4, 356-369. <https://doi.org/10.1108/eb026919>
65. Ellis, David. 1989. "A behavioural approach to information retrieval design." *Journal of documentation* 46, br. 3, 171-212. <https://doi.org/10.1108/eb026843>
66. Emanuel, Jenny. 2013. "Users and citation management tools: use and support." *Reference services review* 41, br. 4, 639-659. <https://doi.org/10.1108/RSR-02-2013-0007>
67. Esposito, Antonella. 2014. The transition 'from student to researcher' in the digital age: exploring the affordances of emerging learning ecologies of PhD e-researchers." Dokt. disert., Elearn Center, UOC. http://www.tesisenred.net/bitstream/handle/10803/290995/PhDdissertation_EspositoAE_Nov10.pdf?sequence=1&isAllowed=y
68. Fidel, Raya. 2008. "Are we there yet? Mixed methods research in library and information science." *Library & information science research* 30, br. 4, 265-72. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2008.04.001>
69. Fleming-May, Rachel i Lisa Yuro. 2009. "From student to scholar : Social sciences PhD students' transformation." *Libraries and the academy* 9, br. 2, 199-221. doi:10.1353/pla.0.0040.
70. Flores-Scott, Emma M. i Maresi Nerad. 2012. "Peers in doctoral education: unrecognized learning partners." *New directions for higher education* 2012, br. 157, 73-83. <https://doi.org/10.1002/he.20007>
71. Floridi, Luciano. 2014. The fourth revolution: how the infosphere is reshaping human reality. Oxford: Oxford University Press.
72. Ford, Nigel. 2015. *Introduction to information behaviour*. London: Facet Publishing.
73. Fourie, Ina. 2013. "Twenty-first century librarians: time for zones of intervention and zones of proximal development?." *Library hi tech* 31, br. 1, 171-181. <http://dx.doi.org/10.1108/07378831311304001>
74. Fransella, Fay i Robert A. Neimeyer. 2005. "George Alexander Kelly: the man and his theory." U *The essential practitioner's handbook of personal construct psychology*. Uredila Fay Fransella, 3-13. Chichester: John Wiley & Sons.
75. Fry, Jenny, Valerie Spezi, Stephen Proberts i Claire Creaser. 2016. "Towards an understanding of the relationship between disciplinary research cultures and open access repository behaviors." *J. Am. Soc. Inf. Sci.* 67, br. 11, 2710-2724. <https://doi.org/10.1002/asi.23621>
76. Fulgosi, Ante. 1997. *Psihologija ličnosti*. 6. izd. Zagreb: Školska knjiga.

77. Galland, Diahann i Angie Garden. 2012. "Psihologija obrazovanja." U *Studij odgojno-obrazovnih znanosti: uvod u ključne discipline*. Uredili Barry Dufour i Will Curtis, 153-182. Zagreb: Educa.
78. Gardner, Susan K. 2007. "I heard it through the grapevine": doctoral student socialization in chemistry and history." *Higher education* 54, br. 5, 723-740. <https://doi.org/10.1007/s10734-006-9020-x>
79. Gardner, Susan K. 2009. *The development of doctoral students: phases of challenge and support*. ASHE higher education report, 34, br. 6. San Francisco: Jossey-Bass.
80. Garg, Manish. 2016. "Information seeking behaviour models: a brief introduction." *International journal of library and information studies* 6, br. 1, 161-168. <https://www.ijlis.org/articles/information-seeking-behaviour-models-a-brief-introduction.pdf>
81. Gašo, Gordana, Martina Dragija Ivanović i Sanjica Faletar Tanacković. 2021. "The supervisory relationship in the doctoral process: how do Croatian LIS students see it?" *Education for information* 37, br. 4, 465-483. DOI 10.3233/EFI-211554
82. Ge, Xuemei. 2010. "Information-seeking behavior in the digital age: a multidisciplinary study of academic researchers." *College & research libraries* 71, br. 5, 435-455. <https://doi.org/10.5860/crl-34r2>
83. George, Carole, Alice Bright, Terry Hurlbert, Erika C. Linke, Gloriana St. Clair i Joan Stein. 2006. "Scholarly use of information: graduate students' information seeking behaviour." *Information research* 11, br. 4, 272. <http://InformationR.net/ir/11-4/paper272.html>
84. Gessner, Gabriela Castro, Damon E. Jaggars, Jennifer Rutner i Kornelia Tanchevaet. 2011. "Supporting humanities doctoral student success: a collaborative project between Cornell University Library and Columbia University Libraries.", Council on library and information resources. Objavljeno: listopad 2011. Pristupljeno: 15. siječnja 2021. <https://www.clir.org/pubs/ruminations/02cornellcolumbia/>
85. Gonzalez-Ocampo, Gabriel i Montserrat Castello. 2019. "How do doctoral students experience supervision?" *Studies in continuing education* 41, br. 3, 293-307. DOI:10.1080/0158037X.2018.1520208
86. Gouseti, Anastasia. 2017. "Exploring doctoral students' use of digital technologies: what do they use them for and why?" *Educational review* 69, br. 5, 638-654. <https://doi.org/10.1080/00131911.2017.1291492>
87. Green, Rosemary. 2010. "Information illiteracy: examining our assumptions." *The journal of academic librarianship* 36, br. 4, 313-319. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2010.05.005>
88. Green, Rosemary i Peter Macauley. 2007. "Doctoral students' engagement with information: an American Australian perspective." *Libraries and the academy* 7, br. 3, 317-332. DOI: 10.1353/pla.2007.0031
89. Grigas, Vincas, Simona Juzeniene i Jonė Veličkaite. 2016. "Just Google it' – the scope of freely available information sources for doctoral thesis writing." *Information Research* 22, br. 1, 738. <http://InformationR.net/ir/22-1/paper738.html>
90. Guba, Egon G., i Yvonna S. Lincoln. 1993. "Competing Paradigms in Qualitative Research." U *Handbook of Qualitative Research*. Uredili Norman K. Denzin i Yvonna S. Lincoln, 105-117. Thousand Oaks, CA: Sage.
91. Gullbekk, Eystein, Tove Rullestad i Maria Carme Torra i Calvo. 2013. *PhD candidates and the research process: the library's contribution*. Oslo: Universitetsbiblioteket. <http://www.ub.uio.no/om/forskning-publikasjoner/skrifter-ub/hefte08.pdf>

92. Haglund, Lotta i Per Olsson. 2008. "The impact on University libraries of changes in information behavior among academic researchers: A multiple case study." *The Journal of Academic Librarianship* 34, br. 1, 52-59. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2007.11.010>
93. Halbert, Kelsey 2015. "Students' perceptions of a 'quality' advisory relationship." *Quality in Higher Education* 21, br. 1, 26-37. DOI: 10.1080/13538322.2015.1049439
94. Haley, Adele Nicole i Paul Clough. 2017. "Affective experiences of international and home students during the information search process." *New review of academic librarianship* 23, br. 4, 396-420. DOI: 10.1080/13614533.2017.1308387
95. Hjørland, Birger. 2011. "The importance of theories of knowledge: browsing as an example." *Journal of the american society for information science and technology* 62, br. 3, 594-603. <https://doi.org/10.1002/asi.21480>
96. Horlings, Edwin i Thomas Gurney. 2013. "Search strategies along the academic lifecycle." *Scientometrics* 94, br. 3, 1137-1160. DOI: 10.1007/s11192-012-0789-3.
97. Hughes, Hilary. 2007. "Critical incident technique." U *Exploring methods in information literacy research*. Uredile Suzanne Lipu, Kirsty Williamson i Annemaree Lloyd, 49-66. Wagga Wagga, NSW: Centre for Information Studies. <https://doi.org/10.1016/B978-1-876938-61-1.50004-6>
98. Ikoja-Odongo, Robert i Janneke Mostert. 2006. "Information seeking behaviour : a conceptual framework." *South African journal of libraries and information science* 72, br. 3, 145-158. <https://doi.org/10.7553/72-3-1112>
99. Ince, Sharon Favaro, Christopher Plekss Hoadley i Paul A. Kirschner. "A study of search practices in doctoral student scholarly workflows." U *CHIIR '18: Proceedings of the 2018 conference on human information interaction & retrieval*. Uredili Chirag Shah, Nicholas J. Belkin, Katriina Byström, Jeff Huang i Falk Scholer. 11-15 ožujak 2018. New Brunswick NJ USA. 245-248. Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/3176349.3176877>
100. Jackson, Cathie. 2013. "Confidence as an indicator of research students' ability in IL: a mismatch." *Journal of information literacy* 7, br. 2, 149-152. <https://doi.org/10.11645/7.2.1848>
101. Jamali, Hamid R. i David Nicholas. 2007. "Communication and information-seeking behavior of PhD students in physicists and astronomy." *Proceedings of the American society for information science and technology* 43, br. 1 DOI:10.1002/meet.14504301106
102. Jamali, Hamid R. i Saeid Asadi, 2010. "Google and the scholar: the role of Google in scientists' information seeking behaviour." *Online information review* 34, br. 2, 282 - 294. <http://dx.doi.org/10.1108/14684521011036990>
103. Jamali, Hamid R. i David Nicholas. 2008. "Information-seeking behaviour of physicists and astronomers." *Aslib proceedings* 60, br. 5, 444-462. DOI: 10.1108/00012530810908184.
104. Janiuniene, Erika i Elena Maceviciute. 2016. "Information sharing between doctoral students and supervisors: fixed roles and flexible attitudes." U *ISIC: the information behaviour conference*. 20-23 rujana 2016. Zadar, Croatia. : Part 1. *Information Research* 21, br. 4. <http://InformationR.net/ir/21-4/isic/isic1607.html>
105. JISC. 2014. "Developing digital literacies." Objavljeno: 6. ožujak 2014. Pristupljeno: 15. kolovoza 2022. <https://www.jisc.ac.uk/full-guide/developing-digital-literacies>
106. Johnson, R. Burke i Anthony J. Onwuegbuzie. 2004. "Mixed methods research: a research paradigm whose time has come." *Educational researcher* 33, 14-26. <http://dx.doi.org/10.3102/0013189X033007014>

107. Kai-Wah Chu, Samuel i N. Law. 2007. "Development of information search expertise: postgraduates' knowledge of searching skills." *Portal: libraries and the academy* 7, br. 3, 295-316. DOI: 10.1353/pla.2007.0028
108. Kayongo, Jessica i Clarence Helm. 2010. "Graduate students and the library: a survey of research practices and library use at the University of Notre Dame." *Reference & user services quarterly* 49, br. 4, 341-49. <http://www.jstor.org/stable/20865295>.
109. Kelly, George Alexander. 1955. *The psychology of personal constructs. Volume one: a theory of personality*. New York: Norton.
110. Kelly, George Alexander. 1969. "The language of hypothesis: Man's psychological instrument." U *Clinical psychology and personality: the selected papers of George Kelly*. Uredio Brendan Maher 147-162. New York: John Wiley.
111. Klaić, Bratoljub. 2012. *Novi rječnik stranih riječi*. Zagreb: Školska knjiga,
112. Knjižničarstvo i srodna područja : rječnik englesko-hrvatskih stručnih naziva. 2020. Priredila Jelica Leščić. Zagreb: Naklada Nedičko Dominović.
113. Kuhlthau, Carol Collier i S. L.Tama. 2001. "Information search process of lawyers: a call for "just for me" information services." *Journal of documentation* 57, br. 1, 25-43. <https://doi.org/10.1108/EUM0000000007076>
114. Kuhlthau, Carol Collier, Betty J. Turock, Mary W. George i Robert J. Belvin. 1989. "Facilitating information seeking through cognitive modeling of the search process. A library studies research project." New Brunswick: Rutgers.
115. Kuhlthau, Carol Collier, Jannica Heinström i Ross J. Todd. 2008. "The 'information search process' revisited: is the model still useful?." *Information research* 13, br. 4. <http://www.informationr.net/ir/13-4/paper355.html>
116. Kuhlthau, Carol Collier, Leslie K. Maniotes i Ann K. Caspari. 2019. *Vodeno istraživačko učenje: učenje u 21. stoljeću*. Zagreb: Školska knjiga.
117. Kuhlthau, Carol Collier, Leslie K. Maniotes i Ann K. Caspari. 2012. *Guided inquiry design: a framework for inquiry in your school*. Westport, CT: Libraries Unlimited
118. Kuhlthau, Carol Collier. 1985. "A process approach to library skills instruction." *School library media quarterly* 13, br. 1, 35-40.
119. Kuhlthau, Carol Collier. 1988a. "Developing a model of the information search process of users in libraries." *Library and information science research* 10, br. 3, 257-304.
120. Kuhlthau, Carol Collier. 1988b. "Developing a model of the library search process: cognitive and affective aspects." *RQ* 28, br. 2, 232-242. <http://www.jstor.org/stable/25828262>.
121. Kuhlthau, Carol Collier. 1988c. "The information search process of high-, middle-, and low-achieving high school seniors." *School library media quarterly* 17, br. 4, 224-228. <https://eric.ed.gov/?id=ED310787>
122. Kuhlthau, Carol Collier. 1988d. "Longitudinal case studies of the information search process of users in libraries." *Library and information science research* 10, br. 3, 257-304.
123. Kuhlthau, Carol Collier. 1988e. "Perceptions of the information search process in libraries: a study of changes from high school through college." *Information processing and management*, 24, br. 4, 419-427.
124. Kuhlthau, Carol Collier. 1991. "Inside the search process: information seeking from the users perspective." *Journal of the american society of information science* 42, br. 5, 361-371.

125. Kuhlthau, Carol Collier. 1993. "A principle of uncertainty for information-seeking." *Journal of documentation* 49, br. 4, 339–355.
126. Kuhlthau, Carol Collier. 1994. "Students and the information search process: zones of intervention for librarians." U *Advances in librarianship*. Uredila Irene P. Godden. 57-72. New York: Academic Press. [https://doi.org/10.1108/S0065-2830\(1994\)0000018004](https://doi.org/10.1108/S0065-2830(1994)0000018004)
127. Kuhlthau, Carol Collier. 1997. "Learning in digital libraries: An information search process approach." *Library trends* 45, br. 4, 708-725.
128. Kuhlthau, Carol Collier. 1999. "The role of experience in the information search process of an early career information worker: perceptions of uncertainty, complexity, construction, and sources." *Journal of the american society for information science* 50, br. 5, 399–412.
129. Kuhlthau, Carol Collier. 2004. Seeking meaning: a process approach to library and information services. Norwood, N. J.: Ablex Publishing.
130. Kuhlthau, Carol Collier. 2007. "Reflections on the development of the model of the information search process (ISP): excerpts from the Lazerow lecture." *Bulletin of the american society for information science and technology* 33, br. 5, 32-37. <https://doi.org/10.1002/bult.2007.1720330511>
131. Lamza Posavec, Vesna. 2021. *Metodologija društvenih istraživanja: temeljni uvidi*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
132. Larsen, Randy J. i David M. Buss. 2008. *Psihologija ličnosti: područja znanja o ljudskoj prirodi*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
133. Lee, Alison. i Susan Danby. 2012. "Preface." U *Reshaping doctoral education international approaches and pedagogies*, uredile Alison Lee i Susan Danby, XXIII-XXVII. Abingdon: Routledge.
134. Lofstrom, Erika i Kirsi Pyhalto. 2014. Ethical issues in doctoral supervision: the perspectives of PhD students in the natural and behavioral sciences. *Ethics and Behavior* 24, br. 3, 195-214. DOI: 10.1080/10508422.2013.830574
135. Machala, Dijana. 2015. *Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
136. Madden, Ronan. 2014. "Information behaviour of humanities PhDs on an information literacy course." *Reference services review* 42, br. 1, 90–107. <https://doi.org/10.1108/RSR-07-2013-0034>
137. Mantai, Lilia. 2017. "Feeling like a researcher: experiences of early doctoral students in Australia." *Studies in higher education* 42, br. 4, 636 -650. DOI: 10.1080/03075079.2015.1067603
138. Marchionini Gary. 1997. *Information seeking in electronic environments*. Cambridge: Cambridge university press.
139. Meho Lokman I. i Helen R. Tibbo. 2003. "Modeling the information-seeking behavior of social scientists: Ellis's study revisited." *Journal of the american society for information science and technology* 54, br. 6, 570-87. <https://doi.org/10.1002/asi.10244>
140. Mohammad, Azami, Saeed Amini, Sadatmoosavi Ali i Narjes Sadat Ahmadi. 2018. "Evaluation and analysis of uncertainty in the information seeking behavior of medical post-graduate students." *Journal of research in medical and dental sciences* 6. br. 3, 24-32. <https://www.jrmds.in/articles/evaluation-and-analysis-of-uncertainty-in-the-information-seeking-behavior-of-medical-postgraduate-students.pdf>

141. Naumer, Charles M. i Karen E. Fisher. 2010. "Information needs." U *Encyclopedia of library and information sciences*. Uredile Marcia J. Bates i Mary Niles Maack, 2452-2458. 3. izd. New York: CRC Press.
142. Nicholas, D., Boukacem-Zeghmouri, C., Rodríguez-Bravo, B., Xu, J., Watkinson, A., Abrizah, A., Herman, E. i Świgoń, M. 2017. "Where and how early career researchers find scholarly information." *Learned publishing* 30, 19-29. <https://doi.org/10.1002/leap.1087>
143. Niu, Xi, Bradley M. Hemminger, Cory Lown, Stephanie Adams, Cecelia Brown, Allison Level, Merinda McLure, Audrey Powers, Michele R. Tennant i Tara Cataldo. 2010. "National study of information seeking behavior of academic researchers in the United States." *J. Am. Soc. Inf. Sci.* 61, br. 5, 869 - 890. <https://doi.org/10.1002/asi.21307>
144. OECD. 2002. *Frascati manual: proposed standard practice for surveys on research and experimental development*. Paris: OECD Publications. <https://doi.org/10.1787/9789264199040-en>.
145. Olle, Candela i Angel Borrego. 2010. "A qualitative study of the impact of electronic journals on scholarly information behavior." *Library & information science research* 32, br. 3, 221-228. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2010.02.002>
146. Pavić, Željko i Antun Šundalić. 2021. *Uvod u metodologiju društvenih znanosti*. Osijek: Filozofski fakultet.
147. Petr Balog, Kornelija, Boris Badurina i Jadranka Lisek. 2018. "Information behavior of electrical engineering and computing doctoral students and their perception of the academic library's role: a case study in Croatia." *Libri* 68, br. 1, 13-32. <https://doi.org/10.1515/libri-2017-0017>
148. Petraityte, Simona. 2014. "Framing of academic libraries? Roles in the strategic documents of universities: a map of factors and agents." *In Advances in Library Administration and Organization* 32, 107–146. DOI:10.1108/S0732-067120140000032002
149. Pettigrew, Karen E., Raya Fidel i Harry Bruce. 2001. "Conceptual frameworks in information behavior." *Annual review of information science and technology* 35, 43-78. <http://faculty.washington.edu/fidelr/RayaPubs/ConceptualFrameworks.pdf>
150. Pike, Steven, Lien P. Dam i Amanda Beatson. 2019. "Zadovoljenje potreba potrošača upotrebom društvenih medija u kontekstu planiranja međunarodnog putovanja: primjena metode repertoarnog testa." *Acta turistica* 31, br. 2, 153-178. <https://doi.org/10.22598/at/2019.31.2.153>
151. Pilbeam, Colin i David Denyer. 2009. "Lone scholar or community member? The role of student networks in doctoral education in a UK management school." *Studies in higher education* 34, br. 3, 301-318. DOI: 10.1080/03075070802597077
152. Potnis, Devendra. 2015. "Wilson's information seeking behavior models (1981, 1996, 1999)." U *Information seeking behavior and technology adoption: theories and trends*. Uredili Mohammed Nasser Al-Suqr i Ali Saif Al-Auf, 94-112. Hershey: IGI Global. DOI:10.4018/978-1-4666-8156-9.ch006
153. Pyhalto, Kirsi, Jenna Vekkaila i Jenni Keskinen. 2012. "Exploring the fit between doctoral students' and supervisors' perceptions of resources and challenges vis-à-vis the doctoral journey." *International journal of doctoral studies* 7, 395-414. <https://doi.org/10.28945/1745>
154. Pyhalto, Kirsi, Jenna Vekkaila i Jenni Keskinen. 2015. "Fit matters in the supervisory relationship: doctoral students and supervisors perceptions about the supervisory activities." *Innovations in education and teaching international* 52, br. 1, 4-16. <https://doi.org/10.1080/14703297.2014.981836>

155. Pyhalto, Kirsi, Jenni Stubb i Kirsti Lonka. 2009. "Developing scholarly communities as learning environments for doctoral students." *International journal for academic development* 14, br. 3, 221-232. DOI: 10.1080/13601440903106551
156. Quality assurance agency for higher education (QAA). 2020. "Characteristics statement – doctoral degree." Pristupljeno: 15. siječanj 2023. <https://www.qaa.ac.uk/the-quality-code/characteristics-statements/characteristics-statement-doctoral-degrees>
157. *Rječnik hrvatskoga knjižničarskog nazivlja*. 2022. Uredile Danijela Živković, Aleksandra Horvat. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
158. Robson, Andrew i Lyn Robinson. 2013. "Building on models of information behaviour: linking information seeking and communication." *Journal of documentation* 69, br. 2, 169-193. <http://dx.doi.org/10.1108/00220411311300039>
159. Rowlands, Ian, David Nicholas, Bill Russell, Nicholas Canty i Anthony Watkinson. 2011. "Social media use in the research workflow." *Learned Publishing* 24, br. 3, 183–195. <https://doi.org/10.1087/20110306>
160. Rowlands, Ian, David Nicholas, Peter Williams, Paul Huntington, Maggie Fieldhouse, Barrie Gunter, Richard Withey, Hamid R. Jamali, Tom Dobrowolski i Carol Tenopir. 2008. "The Google generation: the information behaviour of the researcher of the future." *Aslib Proceedings* 60, br. 4, 290 – 310. <http://dx.doi.org/10.1108/00012530810887953>
161. Rubin, Victoria L. 2010. "Epistemic modality: from uncertainty to certainty in the context of information seeking as interactions with texts." *Information processing and management* 46, br. 5, 533-540. <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2010.02.006>
162. Rubinić, Dora. 2021. "Pružanje pomoći studentima u procesu traženja informacija: modaliteti sudjelovanja knjižničara." Dokt. disert., Sveučilište u Zadru. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:153337>
163. *Salzburg II preporuke: postignuća europskih sveučilišta u razdoblju nakon 2005. u ostvarivanju Salzburških načela*. 2011. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Istrazivanje/Poslijediplomski/Ured_za_doktorske_studije_i_programe/Publikacije/Salzburg_II_preporuke.pdf
164. Savolainen, Reijo. 2006. "Information use as gap-bridging: the viewpoint of sense-making methodology." *Journal of the american society for information science and technology* 57, br. 8, 1116-1125. <https://doi.org/10.1002/asi.20400>
165. Savolainen, Reijo. 2007. "Information behavior and information practice: reviewing the "umbrella concepts" of information-seeking studies." *The library quarterly: information, community, policy* 77, br. 2, 109–132. <https://doi.org/10.1086/517840>
166. Savolainen, Reijo. 2012. "Elaborating the motivational attributes of information need and uncertainty." *Information research* 17, br. 2. <http://InformationR.net/ir/17-2/paper516.html>
167. Savolainen, Reijo. 2015b. "The interplay of affective and cognitive factors in information seeking and use: comparing Kuhlthau's and Nahl's models." *Journal of documentation* 71, br. 1, 175-197. <https://doi.org/10.1108/JD-10-2013-0134>
168. Savolainen, Reijo. 2016. "Information seeking and searching strategies as plans and patterns of action: a conceptual analysis." *Journal of documentation* 72, br. 6, 1-24. <http://dx.doi.org/10.1108/JD-03-2016-0033>
169. Sekol, Ivana i Ivana Maurović. 2017. "Miješanje kvantitativnog i kvalitativnog istraživačkog pristupa u društvenim znanostima – miješanje metoda ili metodologija?" *Ljetopis socijalnog rada* 24, br. 1, 7-32. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v24i1.147>

170. Sheeja, N. K. 2010. "Science vs social science: A study of information-seeking behavior and user perceptions of academic researchers." *Library Review* 59, br. 7, 522–531. <https://doi.org/10.1108/00242531011065118>
171. Shreeve, Matt, Genevieve Clapton, Cathie Jackson. 2011. "The role of research supervisors in information literacy: a Research information network report." London: The Research information network. Pristupljeno: 15. listopada 2019. https://dfdf.dk/wpcontent/uploads/2017/02/Research_supervisors_report_for_screen.pdf
172. Spezi, Valérie. 2016. "Is information-seeking behavior of doctoral students changing?: a review of the literature (2010–2015)." *New review of academic librarianship* 22, br. 1, 78-106. DOI: 10.1080/13614533.2015.1127831
173. Spink, Amanda i Charles Cole. 2006. "Human information behavior: integrating diverse approaches and information use." *Journal of the american society for information science and technology* 57, br.1, 25-35. <https://doi.org/10.1002/asi.20249>
174. Spink, Amanda. 2010. *Information behavior: an evolutionary instinct*. Dordrecht: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
175. Stone, Sue. 1982. "Humanities scholars: information needs and uses." *Journal of documentation* 38, br. 4, 292 – 313. <https://doi.org/10.1108/eb026734>
176. Stropnik, Alka. 2013. *Knjižnica za nove generacije: virtualni sadržaji i usluge za mlade*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
177. Sugimoto, Cassidy R. 2012. "Are you my mentor? Identifying mentors and their roles in LIS doctoral education." *Journal of education for library and information science*. Objavljeno: siječanj 2012. Pristupljeno: 15. studeni 2019. <http://www.jstor.org/stable/23249093>
178. Sutić, Ines, Tonči Lazibat i Tomislav Baković. "Vrednovanje kvalitete usluge iz perspektive korisnika u visokom obrazovanju - primjena CIT tehnike." U *Kvaliteta i društvena odgovornost: zbornik radova 13. međunarodnog simpozija o kvaliteti*. Uredio Miroslav Drljača. 15.-16. ožujak 2012. Solin, Croatia. 331-345. Hrvatsko društvo menadžera kvalitete.
179. Špiranec, Sonja i Mihaela Banek Zorica. 2012. "Changing anatomies of Information Literacy at the postgraduate level: refinements of models and shifts in assessment." *Nordic journal of information literacy in higher education* 4, br., 13–15. DOI:10.15845/noril.v4i1.68
180. Tadić, Katica. 1994. *Rad u knjižnici*. Opatija: Naklada Benja.
181. Taylor, Robert S. 1968. "Question-negotiation and information seeking in libraries." *College and research libraries* 29, br. 3, 178-194. <http://hdl.handle.net/2142/38236>
182. Teddlie, Charles i Abbas Tashakkori. 2009. *Foundations of mixed methods research: integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences*. Oaks, CA: Sage Publications.
183. Tibbo, Helen R. 2003. "Primarily history in America: how US historians search for primary materials at the dawn of the digital age." *American archivist* 66, br. 1, 9-50. <https://doi.org/10.17723/aarc.66.1.b12037011g718n74>
184. Tkalac Verčić, Ana, Dubravka Sinčić Ćorić i Nina Pološki Vokić. 2010. *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*. Zagreb: MEP.
185. Tomaszewski, Robert. 2012. "Information needs and library services for doctoral students and postdoctoral scholars at Georgia State University." *Science & technology libraries* 31, br. 4, 442-462. <https://doi.org/10.1080/0194262X.2012.730465>

186. Vasta, Ross, Marshall M. Haith i Scott A. Miller. 2015. *Dječja psihologija*. 3. izd. Jastrebarsko: Naklada Slap.
187. Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika. 2015. Zagreb: Školska knjiga.
188. Vezzosi, Monica. 2009. "Doctoral students' information behaviour: An exploratory study at the University of Parma (Italy)." *New library world* 110, br. 1–2, 65–80. <https://doi.org/10.1108/03074800910928595>
189. Vilar, Polona. 2014. "Informacijsko vedenje: modeli in koncepti." *Knjižnica: revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti* 49, br. 1-2, 77-104. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/5833>
190. Vizek Vidović, Vlasta i Antonija Žižak. 2011. "Uloga mentora u profesionalnom razvoju učitelja." U *Učitelji i njihovi mentori : uloga mentora u profesionalnom razvoju učitelja*, uredila Vlasta Vizek Vidović, 97-151. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
191. Wang, Peiling. 2011. "Information behavior and seeking." U *Interactive information seeking, behaviour and retrieval*. Uredile Ian Ruthven i Diane Kelly, 15-42. Cambridge: Facet. <https://doi.org/10.29085/9781856049740.004>
192. Warburton, Jennifer i Peter Macauley. 2014. "Wrangling the literature: quietly contributing to HDR completions." *Australian academic and research libraries* 45, br. 3, 159-175. <https://doi.org/10.1080/00048623.2014.928992>
193. Watson-Boone, Rebecca. 1994. "The information needs and habits of humanities scholars." JSTOR. Objavljeno: zima 1994. Pristupljeno: 26. 7. 2016. <https://www.jstor.org/stable/pdf/20862645.pdf>
194. Wiberley, Stephen E. i William G. Jones. 2000. "Time and technology: a decade-long look at humanists' use of electronic information technology." *College and research libraries* 61, br. 5, 421-431. <http://week1socialsciencehumanities.pbworks.com/f/Wiberley.pdf>
195. Wilson, Tom D. 1981. "On user studies and information needs." *Journal of documentation* 37, br. 1, 3-15. <https://doi.org/10.1108/eb026702>
196. Wilson, Tom D. 1997. "Information behaviour: an interdisciplinary perspective." *Information processing & management* 33, br. 4, 551-572. [https://doi.org/10.1016/S0306-4573\(97\)00028-9](https://doi.org/10.1016/S0306-4573(97)00028-9)
197. Wilson, Tom D. 1999a. "Exploring models of information behaviour: the 'uncertainty' project." *Information processing and management* 35, br. 6, 839-849. [https://doi.org/10.1016/S0306-4573\(99\)00029-1](https://doi.org/10.1016/S0306-4573(99)00029-1)
198. Wilson, Tom D. 1999b. "Models in information behaviour research." *Journal of documentation* 55, br. 3, 249 – 270. <http://dx.doi.org/10.1108/EUM0000000007145>
199. Wilson, Tom D. 2000. "Human information behavior." *Informing science* 3, br. 2, 49-55. <http://inform.nu/Articles/Vol3/v3n2p49-56.pdf>
200. Wilson, Tom D. 2005. "Evolution in information behavior modeling: Wilson's model." U *Theories of information behavior*. Uredile Karen E. Fisher, Sanda Erdelez i Lynne McKechnie, 31-36. Medford: Medford, New Jersey: Information Today.
201. Wilson, Tom D. 2006. "On user studies and information needs." *Journal of documentation* 62, br. 6, 658-670. https://www.researchgate.net/publication/249364883_On_User_Studies_and_Information_Needs
202. Wilson, Tom, Nigel Ford, David Ellis, Allen Foster i Amanda Spink. 2002. "Information seeking and mediated searching. Part 2. Uncertainty and its correlates." *Journal of the american society*

- for information science and technology* 53, br. 9, 704-715.
<http://www.personal.psu.edu/jmd394/saw4/infoseek/infoseekingmediated2.pdf>
203. Woolderink, Marla, Katarina Putnik, Hannerieke van der Boom i Gonnje Klabbbers. 2015. "The voice of PhD candidates and PhD supervisors. A qualitative exploratory study amongst PhD candidates and supervisors to evaluate the relational aspects of PhD supervision in the Netherlands." *International journal of doctoral studies* 10, 217-235.
<https://doi.org/10.28945/2276>
 204. Yoon, Kyunghye i Michael S. Nilan. 1999. "Toward a reconceptualization of information seeking research: focus on the exchange of meaning." *Information processing and management* 35, br. 6, 871-890. [https://doi.org/10.1016/S0306-4573\(99\)00031-X](https://doi.org/10.1016/S0306-4573(99)00031-X)
 205. *Zajedno do doktorata: preporuke za mentore i doktorande*. 2011. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Istrazivanja/Poslijediplomski/Ured_za_doktorske_studije_i_programe/Publikacije/Zajedno_do_doktorata-Preporuke_za_mentore__doktorande.pdf
 206. Zhao, Chun-Mei, Chris M. Golde i Alexander C. McCormick. 2007. "More than a signature: how advisor choice and advisor behaviour affect doctoral student satisfaction." *Journal of further and higher education* 31, br. 3, 263-281. <https://doi.org/10.1080/03098770701424983>
 207. Zhu, Yimei i Rob Procter. 2015. "Use of Blogs, Twitter and Facebook by UK PhD students for scholarly communication". *Observatorio (OBS*)* 9, br. 2.
<https://doi.org/10.15847/obsOBS922015842>.
 208. Zukerfeld, Mariano, Santiago Liaudat, María Sol Terlizzi, Carolina Monti i Carolina Unzurrunzaga. 2022. "A specter is haunting science, the specter of piracy. A case study on the use of illegal routes of access to scientific literature by Argentinean researchers." *Tapuya: Latin American science, technology and society* 5, br.1, 1-23. DOI: 10.1080/25729861.2022.2117491
 209. Žižak Antonija. 2014. "Izazovi mentoriranja kvalitativnih istraživanja." *Ljetopis socijalnog rada* 21, br. 3, 367-392. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v21i3.6>

7. Sažetak

Iako informacijsko ponašanje doktoranada pri traženju informacija posljednjih desetak godina privlači pozornost istraživača ipak je informacijsko ponašanje doktoranada pri traženju informacija za pisanje disertacije kao njihovog najznačajnijeg znanstvenoistraživačkog rada još uvijek nedovoljno istraženo područje informacijskih i komunikacijskih znanosti kako u međunarodnom tako i u hrvatskom kontekstu.

Budući da je izrada disertacije dugotrajan i zahtjevan proces, a važan dio tog procesa predstavlja traženje informacija, ciljevi ovog istraživanja su: (IP 1) na koji način doktorandi dolaze do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije, (IP 2) na temelju čega doktorandi odlučuju koji će informacijski izvor koristiti za pisanje disertacije, (IP 3) s kojim se poteškoćama doktorandi susreću pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije, (IP 4) kada je i kakav oblik pomoći potreban doktorandima za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija i (IP 5) koji čimbenici utječu na informacijsko ponašanje doktoranada s obzirom na različita demografska obilježja.

Teorijski okvir disertacije temelji se na Kuhlthauinom modelu procesa traženja informacija (ISP) koji se koristi za identifikaciju fizičkih (aktivnosti), kognitivnih (misli) i afektivnih (osjećaji) komponenti koji utječu na ponašanje doktoranada pri traženju informacija. Budući da središte ISP-modela predstavlja koncept nesigurnosti na temelju kojeg je razvijen koncept *zone intervencije* u radu se, također, nastoji razumjeti na koji način mentori i knjižničari mogu pomoći doktorandima u složenom istraživačkom procesu, ključnom za izradu disertacije, kako bi se predložile moguće zone intervencije kao oblik podrške toj skupini korisnika.

Istraživanje je provedeno u dvije faze, a korišten je pragmatični pristup te eksplanatorno sekvencijalna strategija koja uključuje kvantitativnu i kvalitativnu metodu istraživanja.

Uzorak istraživanja čine doktorandi iz područja društvenih i humanističkih znanosti u Republici Hrvatskoj koji su obranili disertaciju u posljednjih godinu dana, čekali su obranu disertacije, predali su cjelovitu disertaciju mentoru (sumentoru) na čitanje ili su napisali veći dio disertacije. Uzorak za anketu sastojao se od 194 doktoranda iz područja društvenih i humanističkih znanosti, a uzorak za polustrukturirane individualne intervjuje sastojao se od 16 doktoranada. Istraživanje je provedeno između travnja i srpnja 2022. godine.

U prvoj, kvantitativnoj, fazi istraživanja metodom anketnog upitnika nastojalo se odgovoriti na tri istraživačka pitanja (IP 1 Na koji način doktorandi dolaze do informacija koje su im potrebne za pisanje disertacije?, IP 2 Na temelju čega doktorandi odlučuju koji će informacijski izvor koristiti za pisanje disertacije? i IP 5 Koji čimbenici utječu na informacijsko ponašanje doktoranada s obzirom na različita demografska obilježja?) te utvrditi obrasce informacijskog ponašanja doktoranada pri traženju informacija. Analiza rezultata dobivenih kvantitativnom metodom omogućila je izradu nacrtu pitanja za intervju. Potom će se, u drugoj, kvalitativnoj fazi, dobiveni rezultati dalje detaljnije istraživati kako bi se produbile spoznaje o predmetu istraživanja. Rezultati dobiveni ovim dvjema metodama omogućit će potpunije razumijevanje istraživačkog problema.

Rezultati istraživanja su pokazali da doktorandi najčešće koriste relevantne informacije u elektroničkom obliku te najčešće do njih dolaze pretraživanjem *online* baza podataka s cjelovitim tekstovima i internetskih tražilica Googlea i Google Scholar. Odluku o tome koji će informacijski izvor koristiti doktorandi donose najčešće na temelju onoga što im je besplatno dostupno, odnosno u otvorenom pristupu i što učestalo koriste. Pri traženju i korištenju informacija doktorandi se najčešće susreću s poteškoćama kao što su nemogućnost kontinuiranog rada, nedostatak vremena, ali navode i poteškoće u pristupu relevantnim znanstvenim informacijama (npr. pretplate na *online* baze podataka) te nedostatak vještina za korištenje specifičnih tehnologija. Iako je većina doktoranada koristila knjižnicu pri traženju i korištenju relevantnih informacija, rjeđe su tražili pomoć knjižničara. Također, rezultati istraživanja su pokazali da je pomoć mentora potrebna u svim fazama traženja i korištenja relevantnih informacija što potvrđuje da mentor ima važnu ulogu u poslijediplomskom obrazovanju. Osim knjižničara i mentora, doktorandi su ponekad tražili i pomoć drugih profesora s poslijediplomskog studija, relevantnih autora, domaćih i stranih znanstvenika te kolega s poslijediplomskog studija, ali nitko od njih nije bio uključen u svaku od faza procesa traženja informacija svakog pojedinog doktoranda. Većina doktoranada treba pomoć pri traženju informacija za pisanje disertacije, a kao potreban oblik pomoći pri traženju relevantnih informacija doktorandi vide u suradnji mentora ili drugih profesora s poslijediplomskog studija i knjižničara. Budući da doktorandi nisu homogena skupina, važno je da knjižničar može odrediti s kojom se poteškoćom doktorand u kojoj fazi susreće te vrstu intervencije koja će mu pomoći u određenoj fazi procesa traženja informacija.

S obzirom na različita demografska obilježja, rezultati istraživanja su pokazali da na informacijsko ponašanje doktoranada pri traženju relevantnih informacija utječu različiti čimbenici među kojima su se najvažnijima pokazali znanstveno područje i radno iskustvo.

Također, rezultati istraživanja su pokazali da je informacijsko ponašanje doktoranada tijekom procesa traženja informacija popraćeno širokim rasponom osjećaja, od negativnih u ranim fazama do osjećaja zadovoljstva na završetku procesa traženja.

Ovo istraživanje doprinosi boljem razumijevanju informacijskog ponašanja doktoranada pri traženju informacija te produbljuje znanstvene spoznaje o utjecaju i važnosti različitih oblika pomoći na informacijsko ponašanje doktoranada tijekom poslijediplomskog studija, a posebno tijekom procesa pisanja disertacije. Ovo istraživanje također, osvjetljava važno područje, odnosno posebnu korisničku skupinu koja je nedovoljno istražena u Hrvatskoj te nudi znanstvenu metodologiju i ukazuje na pitanja na koja treba odgovoriti u budućim istraživanjima.

Ključne riječi: disertacija; doktorandi; informacijsko ponašanje pri traženju informacija; knjižničar; mentor

7.1. Abstract

Although the information-seeking behavior of postgraduate students has of recently started to attract the attention of international scholars, there is still a lack of such studies in the field of information science both internationally and in Croatia.

As writing a doctoral dissertation is a long and demanding process, and information-seeking is an essential part of this process, the goals of this research are to find out: (RQ 1) how do doctoral students obtain the information they need for writing their doctoral dissertation, (RQ 2) how do they decide which information sources to use, (RQ 3) what difficulties do they encounter during information-seeking and information use, (RQ 4) what form of help do they need to overcome difficulties during information-seeking and information use, and when do they need such help, and (RQ 5) which factors (demographic characteristics) influence their information behavior.

This research employs Kuhlthau's model of the Information Search Process (ISP), used for the identification of physical (actions), cognitive (thoughts), and affective (feelings) dimensions that influence the information-seeking behavior of postgraduate students. As the centre of ISP

model is the principle of uncertainty, from which the concept of *zones of interventions* has been developed, this research also tries to understand in what way supervisors and librarians can help postgraduate students in the complex research process, regarded as crucial for writing a doctoral thesis, with the ultimate goal of proposing possible *zones of intervention* as a form of support for this user group.

This research was conducted in two phases. A pragmatic approach and explanatory sequential strategy, including quantitative and qualitative research methods, were used. The research sample consists of postgraduate students from the field of social sciences and humanities in the Republic of Croatia. Characteristics of the respondents included those: who defended their doctoral thesis within the last year, who were in the process of waiting for the doctoral thesis defence, who submitted the completed doctoral thesis to a supervisor (co-supervisor) for reading, or those who have written a major part of their doctoral thesis. The research sample for the questionnaire consisted of 194 postgraduate students from the social sciences and humanities field, and the sample for semi-structured interviews consisted of 16 respondents. The research was conducted between April and July 2022.

The first quantitative research phase included a questionnaire method and aimed to answer three research questions (RQ 1 How do doctoral students obtain the information they need for writing their doctoral dissertation?, RQ 2 How do they decide which information sources to use for writing the doctoral dissertation? and RQ5 Which factors (demographic characteristics) influence their information behaviour?), and to determine the patterns of their information-seeking behavior. The results of the quantitative research were used to develop interview guide. In the second, qualitative research phase, the topics are further investigated to gain a deeper insight into the research problem. The findings obtained in these two research methods provide a basis for a thorough understanding of the research problem.

The findings show that postgraduate students most often use relevant information in electronic form and most often find it by searching full-text databases and the Internet search engines such as Google and Google Scholar. Postgraduate students most often decide to use free available sources, i.e. open-access sources and those they frequently use. They encounter many difficulties during information-seeking and information use, such as the lack of time which prevents them from work regularly and continuously on their thesis. However, they also mention difficulties in access to relevant scientific information (e.g. subscriptions to online

databases) and a lack of skills in using specific technologies. Although the majority of the respondents used the library when searching and using relevant information, they do not turn to librarians for help on regular basis.

Also, the results showed that help from the supervisor is needed in all phases of information-seeking and the use of relevant information, which confirms that the supervisor has an essential role in postgraduate education. Besides librarians and supervisors, postgraduate students sometimes sought help from other teachers, relevant authors, domestic and foreign scholars and their peers. The choice of persons they turn to for help differs for every respondent. Most respondents need help when searching for information required to write their doctoral thesis. Respondents believe that they would benefit from the cooperation of supervisors with other postgraduate study professors and librarians. Since postgraduate students are not a homogenous group, it is essential that a librarian can determine which difficulty postgraduate students encounter and when so that they can determine which type of intervention will help them in the specific phase of the information-seeking process.

Concerning different demographic characteristics, the research findings show that different factors influence the information-seeking behavior of postgraduate students. Among the most important ones are scientific field and work experience. Also, the results showed that postgraduate students' information-seeking is accompanied by a range of feelings, from negative ones in the early phases to a sense of satisfaction at the end of the information-seeking process.

This research contributes to a better understanding of the information-seeking behavior of postgraduate students. It deepens scientific knowledge about the influence and importance of different forms of help on the information-seeking behavior of postgraduate students during their postgraduate studies and especially during the process of writing the doctoral thesis. It also highlights an important user group that has been insufficiently explored, especially in Croatia. This research also contributes to the development of scientific methodology and future research agenda (research questions to be asked in future studies).

Keywords: postgraduate students; doctoral thesis; information-seeking behaviour; librarian; supervisor

8. Prilozi

Prilog 1. Popis poslijediplomskih sveučilišnih (doktorskih) studija iz područja društvenih znanosti

Tablica 35. Popis poslijediplomskih sveučilišnih (doktorskih) studija iz područja društvenih znanosti

Mozvag Preglednik - Odabir vrste								
R.br.	Naziv studijskog programa	Naziv nositelja	Vrsta ustanove nositelja	Vrsta visokog učilišta nositelja	Naziv ustanove izvodača	Vrsta programa	Područje	Napomena
1.	Društvo znanja i prijenos informacija	Sveučilište u Zadru	Sveučilište - odjelno organizirano	Javno sveučilište	Sveučilište u Zadru	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
2.	Ekonomija i globalna sigurnost	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Ekonomski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
3.	Ekonomija i poslovna ekonomija	Sveučilište u Splitu	Sveučilište	Javno sveučilište	Ekonomski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
4.	Ekonomija i poslovna ekonomija	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Ekonomski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
5.	Hrvatska kultura	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti, Društvene znanosti, Interdisciplinarna područja znanosti	

Mozvag Preglednik - Odabir vrste								
R.br.	Naziv studijskog programa	Naziv nositelja	Vrsta ustanove nositelja	Vrsta visokog učilišta nositelja	Naziv ustanove izvodača	Vrsta programa	Područje	Napomena
6.	Ekonomija i poslovna ekonomija	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište	Javno sveučilište	Ekonomski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
7.	Informacijske i komunikacijske znanosti	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
8.	Informacijske znanosti	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Fakultet organizacije i informatike u Varaždinu	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
9.	Informatika	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište	Javno sveučilište	Fakultet informatike i digitalnih tehnologija	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
10.	Kineziologija	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Kineziološki fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
11.	Kineziologija	Sveučilište u Splitu	Sveučilište	Javno sveučilište	Kineziološki fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	

Mozvag Preglednik - Odabir vrste								
R.br.	Naziv studijskog programa	Naziv nositelja	Vrsta ustanove nositelja	Vrsta visokog učilišta nositelja	Naziv ustanove izvođača	Vrsta programa	Područje	Napomena
12.	Komunikologija	Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku	Sveučilište	Javno sveučilište	Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	U izvedbi programa sudjeluje Sveučilište u Dubrovniku kao suradnička ustanova. Program se izvodi u prostorima Hrvatskog katoličkog sveučilišta u Zagrebu.
13.	Kvaliteta u odgoju i obrazovanju	Sveučilište u Zadru	Sveučilište - odjelno organizirano	Javno sveučilište	Sveučilište u Zadru	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
14.	Ljudska prava, društvo i višerazinska vladavina	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Pravni fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	Združeni studij s: Università degli Studi di Padova, Italija; University of Canterbury, Novi Zeland; Western Sidney University, Australija, te University of Nicosia, Cipar.

Mozvag Preglednik - Odabir vrste								
R.br.	Naziv studijskog programa	Naziv nositelja	Vrsta ustanove nositelja	Vrsta visokog učilišta nositelja	Naziv ustanove izvođača	Vrsta programa	Područje	Napomena
15.	Management	Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku	Sveučilište	Javno sveučilište	Ekonomski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
16.	Mediji i komunikacija	Sveučilište Sjever	Sveučilište - odjelno organizirano	Javno sveučilište	Sveučilište Sjever	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
17.	Menadžment održivog razvoja	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište	Javno sveučilište	Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
18.	Međunarodni ekonomski odnosi i menadžment	Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	Sveučilište - odjelno organizirano	Javno sveučilište	Sveučilište Sjever, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
19.	Međunarodni odnosi	Sveučilište u Zadru	Sveučilište - odjelno organizirano	Javno sveučilište	Sveučilište u Zadru, Libertas međunarodno sveučilište	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
20.	Nove paradigme obrazovanja	Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	Sveučilište - odjelno organizirano	Javno sveučilište	Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	

Mozvag Preglednik - Odabir vrste								
R.br.	Naziv studijskog programa	Naziv nositelja	Vrsta ustanove nositelja	Vrsta visokog učilišta nositelja	Naziv ustanove izvođača	Vrsta programa	Područje	Napomena
21.	Obrazovne i komunikacijske znanosti	Sveučilište Sjever	Sveučilište - odjelno organizirano	Javno sveučilište	Sveučilište Sjever	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	Združeni studij sa: Sveučilište u Ljubljani, Slovenija; Međunarodno Burch Sveučilište, Sarajevo, Bosna i Hercegovina; University of Applied Sciences Burgenland (UAS), Eisenstadt, Austria.
22.	Pedagogija	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet u Rijeci	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
23.	Pedagogija i kultura suvremene škole	Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
24.	Poduzetništvo i inovativnost	Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku	Sveučilište	Javno sveučilište	Ekonomski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	

Mozvag Preglednik - Odabir vrste								
R.br.	Naziv studijskog programa	Naziv nositelja	Vrsta ustanove nositelja	Vrsta visokog učilišta nositelja	Naziv ustanove izvođača	Vrsta programa	Područje	Napomena
25.	Politologija	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Fakultet političkih znanosti	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
26.	Poremećaji jezika, govora i slušanja	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
27.	Poslovna ekonomija u digitalnom okruženju	Sveučilište u Dubrovniku	Sveučilište - odjelno organizirano	Javno sveučilište	Sveučilište u Dubrovniku, Ekonomski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
28.	Poslovna ekonomija u turizmu i ugostiteljstvu	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište	Javno sveučilište	Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
29.	Pravne znanosti	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Pravni fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
30.	Pravne znanosti	Sveučilište u Splitu	Sveučilište	Javno sveučilište	Pravni fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
31.	Pravo	Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku	Sveučilište	Javno sveučilište	Pravni fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	

Mozvag Preglednik - Odabir vrste								
R.br.	Naziv studijskog programa	Naziv nositelja	Vrsta ustanove nositelja	Vrsta visokog učilišta nositelja	Naziv ustanove izvođača	Vrsta programa	Područje	Napomena
32.	Pravo	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište	Javno sveučilište	Pravni fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
33.	Prevenzijska znanost i studij invaliditeta	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
34.	Psihologija	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
35.	Psihologija	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet u Rijeci	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
36.	Socijalni rad i socijalna politika	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Pravni fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
37.	Sociologija	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
38.	Sociologija lokalnog i regionalnog razvoja	Sveučilište u Zadru	Sveučilište - odjelno organizirano	Javno sveučilište	Sveučilište u Teramu, Sveučilište u Zadru	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	Međunarodni združeni studij

Mozvag Preglednik - Odabir vrste

R.br.	Naziv studijskog programa	Naziv nositelja	Vrsta ustanove nositelja	Vrsta visokog učilišta nositelja	Naziv ustanove izvođača	Vrsta programa	Područje	Napomena
39.	Sociologija: vrijednosti, identitet i društvene promjene u hrvatskome društvu	Hrvatsko katoličko sveučilište	Sveučilište - odjelno organizirano	Privatno sveučilište	Hrvatsko katoličko sveučilište	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	
40.	Združeni doktorski studijski program Upravljanje i ekonomika javnog sektora	Sveučilište u Rijeci Sveučilište u Ljubljani	Sveučilište, Sveučilište	Javno sveučilište	Ekonomski fakultet, Fakulteta za upravo Univerze v Ljubljani	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Društvene znanosti	

Prilog 2. Popis poslijediplomskih sveučilišnih (doktorskih) studija iz područja humanističkih znanosti

Tablica 36. Popis poslijediplomskih sveučilišnih (doktorskih) studija iz područja humanističkih znanosti

Mozvag Preglednik - Odabir vrste								
R.br.	Naziv studijskog programa	Naziv nositelja	Vrsta ustanove nositelja	Vrsta visokog učilišta nositelja	Naziv ustanove izvodača	Vrsta programa	Područje	Napomena
1.	Arheologija	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
2.	Arheologija istočnog Jadrana	Sveučilište u Zadru	Sveučilište - odjelno organizirano	Javno sveučilište	Sveučilište u Zadru	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
3.	Doktorski studij znanosti o književnosti, teatrologije i dramatalogije, filmologije, muzikologije i studija kulture	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
4.	Etnologija i kulturna antropologija	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
5.	Filozofija	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Fakultet hrvatskih studija	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
6.	Filozofija	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Fakultet filozofije i	Poslijediplomsk i sveučilišni	Humanističke znanosti	

Mozvag Preglednik - Odabir vrste

R.br.	Naziv studijskog programa	Naziv nositelja	Vrsta ustanove nositelja	Vrsta visokog učilišta nositelja	Naziv ustanove izvodača	Vrsta programa	Područje	Napomena
					religijskih znanosti	(doktorski) studij		
7.	Filozofija	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
8.	Filozofija i suvremenost	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet u Rijeci	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
9.	Glotodidaktika	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
10.	Hrvatska filologija u interkulturnome kontekstu	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
11.	Humanističke znanosti	Sveučilište u Splitu	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
12.	Humanističke znanosti	Sveučilište u Zadru	Sveučilište - odjelno organizirano	Javno sveučilište	Sveučilište u Zadru	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
13.	Jadran - poveznica među kontinentima	Sveučilište u Zadru	Sveučilište - odjelno organizirano	Javno sveučilište	Sveučilište u Zadru	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti, Interdisciplinarn	

Mozvag Preglednik - Odabir vrste

R.br.	Naziv studijskog programa	Naziv nositelja	Vrsta ustanove nositelja	Vrsta visokog učilišta nositelja	Naziv ustanove izvođača	Vrsta programa	Područje	Napomena
							a područja znanosti	
14.	Jezikoslovlje	Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
15.	Književnost i kulturni identitet	Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
16.	Kršćanstvo i suvremena kultura	Sveučilište u Splitu	Sveučilište	Javno sveučilište	Katolički bogoslovni fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
17.	Licencijatski i doktorski studij teologije	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Katolički bogoslovni fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
18.	Lingvistika	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	

Mozvag Preglednik - Odabir vrste

R.br.	Naziv studijskog programa	Naziv nositelja	Vrsta ustanove nositelja	Vrsta visokog učilišta nositelja	Naziv ustanove izvodača	Vrsta programa	Područje	Napomena
19.	Moderna i suvremena hrvatska povijest u europskom i svjetskom kontekstu	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
20.	Povijest	Hrvatsko katoličko sveučilište	Sveučilište - odjelno organizirano	Privatno sveučilište	Hrvatsko katoličko sveučilište	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
21.	Povijest	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Fakultet hrvatskih studija	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
22.	Povijest i dijalektologija hrvatskoga jezika	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet u Rijeci	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
23.	Povijest teologije i kršćanskih institucija	Sveučilište u Splitu	Sveučilište	Javno sveučilište	Katolički bogoslovni fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
24.	Predmoderna povijest	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Filozofski fakultet	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	
25.	Religijske znanosti	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Javno sveučilište	Fakultet filozofije i religijskih znanosti	Poslijediplomsk i sveučilišni (doktorski) studij	Humanističke znanosti	

Prilog 3. Zamolba za sudjelovanje u istraživanju

Poštovani/a,

studentica sam poslijediplomskog sveučilišnog studija u polju informacijskih i komunikacijskih znanosti *Društvo znanja i prijenos informacija* na Sveučilištu u Zadru te viša knjižničarka u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Osijeku, i ovim Vam se putem obraćam zamolbom za pomoć pri provođenju istraživanja u okviru doktorske disertacije na Vašoj ustanovi.

Cilj istraživanja je saznati na koji način studenti poslijediplomskih sveučilišnih studija u Republici Hrvatskoj traže i pronalaze literaturu za pisanje doktorske disertacije, s kojim se izazovima pri tome susreću te na koji im način mentori i knjižničari pružaju pomoć u složenom istraživačkom procesu ključnom za izradu doktorske disertacije.

Budući da je do ove skupine ispitanika teško doći, trebala bih Vašu pomoć pri provođenju istraživanja na način da zamolbu za sudjelovanje u istraživanju s poveznicom na online upitnik <https://sokrat.ffos.hr/ls/index.php/559439?lang=hr> proslijedite Vašim studentima **završnih godina poslijediplomskog/ih sveučilišnog/ih studija** (koji su u završnoj fazi pisanja doktorske disertacije) i **koji su doktorirali u posljednjih 12 mjeseci**.

Ovim putem se obvezujem da osobne podatke kojima dobijem pravo i ovlast pristupa neću dostavljati/davati na korištenje niti na bilo koji drugi način učiniti dostupnima trećim (neovlaštenim) osobama, te da ću povjerljivost istih osobnih podataka čuvati i nakon prestanka ovlasti pristupa osobnim podacima.

Istraživanje je odobrilo Etičko povjerenstvo Sveučilišta u Zadru (suglasnost za provedbu istraživanja je u prilogu).

Ukoliko imate bilo kakvih pitanja vezanih uz samo istraživanje, molim Vas da mi se slobodno obratite elektroničkom poštom (ggaso@ffos.hr) ili na mobitel 099 511 7320.

Također, za dodatna pitanja o samom istraživanju možete se obratiti i mojoj mentorici prof. dr. sc. Sanjici Faletar Tanacković (sfaletar@ffos.hr) i komentorici doc. dr. sc. Martini Dragiji Ivanović (mdragija@unizd.hr).

Ako ovaj upit treba poslati nekoj drugoj osobi, molim Vas da joj ga proslijedite ili mi javite kontakt te osobe.

Unaprijed se zahvaljujem i srdačno Vas pozdravljam,
Gordana Gašo

Prilog 4. Obrazac privole za sudjelovanje u polustrukturiranom individualnom intervjuu

Obrazac privole za sudionike u istraživanju u okviru doktorske disertacije

Ja, (ime i prezime ispitanika) dajem pristanak za sudjelovanje u istraživanju u okviru doktorske disertacije pod nazivom *Informacijsko ponašanje studenata poslijediplomskih sveučilišnih studija pri znanstvenoistraživačkom radu*. U ovom se obrascu navode uvjeti mog sudjelovanja u istraživanju:

1. Poslana mi je pismena i/ili usmena informacija o svrsi intervjuja. Izjavljujem da sam imao/la priliku postavljati pitanja vezana uz provedbu intervjuja te da mi je na sva pitanja odgovoreno.
2. Razumijem da smijem prihvatiti, odbiti ili prekinuti sudjelovanje u bilo kojem trenutku bez navođenja razloga. Također razumijem da tijekom intervjuja imam mogućnost odbijanja odgovora na bilo koje od postavljenih pitanja.
3. Dobio/la sam informaciju da će intervju trajati otprilike 45 minuta.
4. Svjestan/na sam da će se intervju snimati te da će biti pretvoren u tekst za potrebe analize rezultata.
5. Razumijem da će svi podaci intervjuja biti priloženi doktorskoj disertaciji te da će transkripti intervjuja biti navedeni bez imenovanja osobe koja je sudjelovala u istraživanju. Razumijem da će biti naveden samo naziv moje ustanove i da će neobrađeni podaci biti u potpunosti izbrisani te se neće koristiti za druga istraživanja.
6. Svjestan/na sam da nema nikakve materijalne koristi od sudjelovanja u istraživanju te da moje sudjelovanje ne uključuje nikakve poznate i potencijalne rizike.
7. Razumijem da prema Općoj uredbi o zaštiti podataka (GDPR-u) i nacionalnom zakonodavstvu imam pravo pristupa vlastitim podacima te mogućnost promjene i ispravljanja osobnih podataka kao i pravo zatražiti brisanje podataka.
8. Pročitao/la sam gore navedene izjave te pristajem sudjelovati u intervjuu.

Puno ime ispitanika/ce: _____

Potpis: _____

Datum: _____

E-mail adresa: _____

Puno ime, e-mail adresa i potpis istraživačice: _____

Prilog 5. Anketni upitnik

Istraživanje studenata poslijediplomskih sveučilišnih studija o iskustvu pisanja doktorske disertacije

Poštovani/a,

pozivamo Vas da sudjelujete u znanstvenom istraživanju koje se provodi u okviru doktorske disertacije, a cilj mu je saznati na koji način studenti poslijediplomskih sveučilišnih studija (koji su u završnoj fazi pisanja doktorske disertacije i oni koji su doktorirali u posljednjih 12 mjeseci) u Republici Hrvatskoj traže i pronalaze literaturu za pisanje doktorske disertacije, s kojim se izazovima pri tome susreću te na koji im način mentori i knjižničari pružaju pomoć u složenom istraživačkom procesu ključnom za izradu doktorske disertacije.

Trajanje

Za ispunjavanje upitnika trebat će Vam otprilike 10 minuta.

Rodna neutralnost

Svi izrazi koji se koriste u ovom upitniku, a imaju rodno značenje odnose se jednako na muški i na ženski rod.

Povjerljivost i sigurnost podataka

Sudjelovanje je u ovom istraživanju dobrovoljno i u potpunosti anonimno. Rezultati se neće povezivati s Vama osobno nego će biti prikazani kao statistički pokazatelji. Pojedinačni odgovori ispitanika neće biti prosljeđeni mentorima, voditeljima studija, knjižničarima ili nekim drugim osobama. Pristup podacima u svrhu obrade imat će samo autorica, a podatci o ispitanicima obrađivat će se u skladu s načelima Opće uredbe o zaštiti podataka EU (2016/679).

Dodatna pitanja i kontakt podatci

Za dodatna pitanja o samom istraživanju možete se obratiti autorici Gordani Gašo (ggaso@ffos.hr), mentorici prof. dr. sc. Sanjici Faletar Tanacković (sfaletar@ffos.hr) i komentorici doc. dr. sc. Martini Dragiji Ivanović (mdragija@unizd.hr).

Istraživanje je odobrilo Etičko povjerenstvo Sveučilišta u Zadru.

Hvala Vam što ste odvojili vrijeme za ispunjavanje ovog upitnika.

Postoje 31 pitanja u ovom upitniku.

Opći podatci

1. Jeste li obranili doktorsku disertaciju?

Izaberite jedan od ponuđenih odgovora

- da, prije više od godinu dana
- da, u posljednjih godinu dana
- ne, ali čekam obranu doktorske disertacije (imenovano je povjerenstvo za ocjenu doktorata, čekam datum obrane)
- ne, ali predao sam cjelovitu doktorsku disertaciju mentoru (sumentoru) na čitanje
- ne, ali napisao sam veći dio doktorske disertacije
- ne, napisao sam tek manji dio doktorske disertacije
- ne, tek sam obranio sinopsis
- ne, tek pišem sinopsis

2. U kojem ste znanstvenom području upisali poslijediplomski studij?

Izaberite jedan od ponuđenih odgovora

- društvenim znanostima
- humanističkim znanostima
- drugo, molimo navedite

3. Na kojem ste sveučilištu upisali poslijediplomski studij?

Molimo unesite svoj odgovor ovdje:

4. Molimo, navedite Vaš status (studenta) tijekom poslijediplomskog studija.

Izaberite jedan od ponuđenih odgovora

- redovni student poslijediplomskog sveučilišnog studija
- izvanredni student poslijediplomskog sveučilišnog studija

5. Jeste li za vrijeme pisanja doktorske disertacije bili zaposleni?

Izaberite jedan od ponuđenih odgovora

- ne
- da, u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti)
- da, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja

6. Gdje ste živjeli tijekom pisanja doktorske disertacije?

Izaberite jedan od ponuđenih odgovora

- u mjestu studiranja
- izvan mjesta studiranja

7. Godina rođenja

Molimo unesite svoj odgovor ovdje:

--

8. Spol

Izaberite jedan od ponuđenih odgovora

- ženski
- muški
- nešto drugo
- ne želim se izjasniti

9. Koliko ste objavili radova (izvornih znanstvenih radova) u časopisima i/ili zbornicima tijekom poslijediplomskog studija, odnosno prije obrane doktorske disertacije?

Izaberite jedan od ponuđenih odgovora

- 4 i više radova
- od 2 do 3 rada
- 1 rad
- nisam objavio nijedan rad

Traženje i korištenje literature

10. Na koji ste način tražili i pronalazili literaturu koja Vam je bila potrebna za pisanje doktorske disertacije?

Molim izaberite odgovarajući odgovor za svaku stavku.

	nikada	ponekad	često	uvijek
pregledavanjem referenci/popisa citirane literature u pročitanim knjigama/člancima				
pretraživanjem knjižničnog kataloga				
pregledavanjem knjižničnih polica				
s pomoću arhiva i njihovih obavijesnih pomagala				
s pomoću muzeja i muzejskih izvora				
pretraživanjem baza podataka s cjelovitim tekstovima (npr. Hrčak, Emerald, JSTOR i ostale)				
pretraživanjem bibliografskih baza podataka (npr. APA PsycInfo, Current Contents, ERIC i ostale)				
pretraživanjem citatnih baza podataka (npr. Scopus, Journal Citation Reports i ostale)				
s pomoću usluge <i>Pitajte knjižničare (Ask a Librarian)</i>				
s pomoću usluge upozorenja u <i>online</i> bazama podataka (engl. alert services - <i>Poruka kojom se obavještava korisnik o npr. članku koji je predmetno povezan s područjem njegova istraživanja. Korisnik na taj način može pratiti nova dostignuća u svom predmetnom području.</i>)				

	nikada	ponekad	često	uvijek
s pomoću <i>mailing</i> liste (listservs) pojedinih stručnih društava ili interesnih skupina				
s pomoću recenzija u znanstvenim i stručnim časopisima				
pretraživanjem internetskih tražilica (npr. Google, Bing, Yahoo i dr.)				
pretraživanjem Google Scholar (Google Znalca)				
pretraživanjem institucijskih ili disciplinarnih repozitorija				
s pomoću znanstvenih društvenih mreža (npr. ResearchGate, Academia.edu)				
s pomoću društvenih mreža (npr. Facebook, Instagram, Twitter)				
s pomoću piratskih mrežnih stranica znanstvenih članaka/knjiga (LibGen, Sci-Hub)				
sudjelovanjem na znanstvenim skupovima (konferencijama, kolokvijima, simpozijima)				
tijekom nastave na doktorskom studiju				
na konzultacijama s mentorom / drugim profesorima s poslijediplomskog studija				
uz pomoć kolega na poslu				
uz pomoć kolega na poslijediplomskom studiju				
uz pomoć knjižničara				

11. Jeste li na neki drugi način, a koji nije naveden u prethodnom pitanju, tražili i pronalazili literaturu koja Vam je bila potrebna za pisanje doktorske disertacije?

Izaberite jedan od ponuđenih odgovora

- ne
- da, molimo navedite

12. Molimo, procijenite svoje vještine u traženju i pronalaženju potrebne literature u rasponu od 1 do 5, pri čemu 1 označava loše, a 5 izvrsne.

Molim izaberite odgovarajući odgovor za svaku stavku.

1	2	3	4	5
loše	izvrsne			

13. Molimo, procijenite važnost sljedećih vještina i kompetencija potrebnih pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije. *Važnost ocijenite u rasponu od 1 do 5, pri čemu 1 označava da Vam vještina i*

Molim izaberite odgovarajući odgovor za svaku stavku.

	1 - Uopće nije važna	2	3	4	5 - Jako je važna
znati gdje tražiti potrebnu literaturu (u kojim ustanovama, na kojim mrežnim stranicama i dr.)					
znati pronaći knjigu na polici					
znati pronaći potrebnu literaturu u <i>online</i> bazama podataka					

	1 - Uopće nije važna	2	3	4	5 - Jako je važna
znati se koristiti knjižničnim katalogom					
znati vrednovati relevantnu literaturu					
znati se koristiti naprednim pretraživanjem (npr. s pomoću Booleovih operatora, jedinstvenih identifikatora autora kao što su ORCID, ResearcherID ili matični broj znanstvenika)					
znati se koristiti programom (softverom) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks)					
vještine organizacije i upravljanja vremenom (npr. s pomoću Pomodoro metode upravljanja vremenom ili Cornell tehnike vođenja bilježaka)					
generičke računalne vještine (npr. Word, Excel, Access)					
vještina pisanja znanstvenih radova (znanstveni stil pisanja, struktura rada, citiranje)					
poznavati autorskoppravna pitanja					

14. Koje biste svoje vještine i kompetencije pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije željeli unaprijediti?

Možete izabrati više odgovora

- znati gdje tražiti potrebnu literaturu
- znati pronaći knjigu na polici
- znati pronaći potrebnu literaturu u online bazama podataka
- znati vrednovati i odabrati relevantnu literaturu
- znati se koristiti knjižničnim katalogom
- znati se koristiti naprednim pretraživanjem (npr. pomoću Booleovih operatora, pomoću jedinstvenih identifikatora autora kao što su ORCID, ResearcherID ili matični broj znanstvenika)
- znati se koristiti programom (softverom) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks)
- vještine organizacije i upravljanja vremenom (npr. korištenje metoda i tehnika poput Pomodoro metode upravljanja vremenom ili Cornell tehnike vođenja bilježaka)
- generičke računalne vještine (npr. Word, Excel, Access)
- vještina pisanja znanstvenih radova (poznavati znanstveni stil pisanja, znati pravilno strukturirati rad, znati pravilno citirati korištenu literaturu)
- poznavati autorskoppravna pitanja
- drugo, molimo navedite:

15. U kojem ste obliku literaturu najviše koristili za pisanje doktorske disertacije?

Izaberite jedan od ponuđenih odgovora

- u elektroničkom obliku
- u tiskanom obliku
- podjednako, u tiskanom i elektroničkom

16. **Kako ste odlučili kojim ćete se izvorima koristiti (npr. *online* bazama podataka, internetskim tražilicama, piratskim mrežnim stranicama znanstvenih članaka/knjiga dr.) da biste pronašli potrebnu literaturu za pisanje doktorske disertacije?**

Možete izabrati više odgovora

- Koristio sam se izvorima koje dobro poznajem.
- Koristio sam se izvorima koje učestalo koristim.
- Koristio sam se izvorima s kojima sam ranije bio zadovoljan.
- Koristio sam se izvorima do kojih mogu brzo i jednostavno doći.
- Koristio sam se besplatnim izvorima (u otvorenom pristupu).
- Koristio sam se izvorima koji se jednostavno pretražuju.
- Koristio sam se izvorima koje mi je netko relevantan preporučio (mentor, kolege, knjižničari).
- drugo, molimo navedite:

17. **Studenti poslijediplomskog studija susreću se s različitim izazovima pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije. Molimo navedite s kojim ste se niže navedenim situacijama najčešće susretali.**

Možete izabrati više odgovora

- osobni problemi (npr. financije, zdravlje, obiteljske obveze)
- nedostatak vremena
- nemogućnost kontinuiranog rada (traženja i korištenja literature za pisanje doktorske disertacije)
- nedostatak podrške mentora pri pronalaženju relevantne literature
- poteškoće u pronalaženju relevantne znanstvene literature
- poteškoće u vrednovanju i odabiru literature
- poteškoće u pristupu relevantnoj znanstvenoj literaturi (npr. pretplate na online baze podataka i slično)
- nedovoljno poznavanje engleskog jezika
- nedostatak vlastitih vještina traženja informacija
- nedostatak vlastitih vještina znanstvenog stila pisanja
- nepostojanje podrške pri traženju informacija (odgovarajuća edukacija, usluge u knjižnici)
- ograničena dostupnost ili nedostatak vještina za korištenje specifičnih tehnologija (npr. alati za rudarenje podataka; program (softver) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks)
- drugo, molimo navedite:

Knjižničari

18. **Jeste li sudjelovali u nekoj edukaciji vezanoj uz pretraživanje literature koju su organizirali knjižničari tijekom studija?**

Možete izabrati više odgovora

- da, tijekom preddiplomskog studija
- da, tijekom diplomskog studija
- da, tijekom poslijediplomskog studija
- ne

19. Jeste li se koristili knjižnicom pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije?

Izaberite jedan od ponuđenih odgovora

- da
- ne

20. Koje ste knjižnice koristili pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije? *

Možete izabrati više odgovora

- visokoškolsku knjižnicu na sveučilištu na kojem sam upisao poslijediplomski studij
- visokoškolsku knjižnicu na nekom drugom sveučilištu
- narodnu (gradsku) knjižnicu
- specijalnu knjižnicu
- nacionalnu knjižnicu
- neku drugu knjižnicu, molimo navedite:

21. Jeste li tražili pomoć knjižničara pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije?

Izaberite jedan od ponuđenih odgovora

- Tražio sam pomoć knjižničara.
- Nisam tražio pomoć knjižničara.

22. Na koji su Vam način knjižničari pomogli pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije?

Možete izabrati više odgovora

- davanjem općih informacija (npr. savjet kojom se online bazom podataka koristiti)
- nabavljanjem literature (npr. međuknjižničnom posudbom, kupovinom)
- pretraživanjem i pronalaženjem literature (npr. knjižničari su pretraživali online baze podataka ili kataloge drugih knjižnica)
- edukacijom o tome kako tražiti, pretraživati i pronaći literaturu (npr. obuka o naprednom pretraživanju online baza podataka)
- na neki drugi način, molimo navedite:

23. Molim pojasnite zašto niste tražili pomoć knjižničara pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije.

Možete izabrati više odgovora

- Nisam znao da knjižničari mogu pomoći.
- Potrebnu literaturu pronalazio sam samostalno pa mi nije trebala pomoć knjižničara.
- Sam sam potražio dostupne online upute (npr. tutorijale).
- Dobio sam svu potrebnu pomoć od mentora ili drugih profesora s poslijediplomskog studija.
- Dobio sam pomoć od kolega s poslijediplomskog studija.
- Knjižničari ne poznaju dovoljno područje kojim se bavim pa mi ne mogu pomoći pri pronalaženju relevantne literature.
- nešto drugo, molimo navedite:

24. Kojim ste se knjižničnim uslugama pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije najčešće koristili?

Možete izabrati više odgovora

Molim izaberite **sve opcije** koje vam odgovaraju.

- Pretraživao sam knjižnični katalog.
- Koristio sam se uslugom Pitajte knjižničare (Ask a Librarian).
- Pretraživao sam online baze podataka.
- Pretraživao sam institucijski repozitorij.
- Pregledavao sam tiskanu knjižničnu građu (enciklopedije, časopise, knjige itd.) na policama.
- Posuđivao sam knjižničnu građu.
- Radio sam u knjižničnoj čitaonici (čitao, vodio bilješke o pročitanoj).
- Koristio sam se knjižničnom računalnom opremom (skener, printer).
- drugo, molimo navedite:

25. Molimo, procijenite je li knjižnica zadovoljila Vaše potrebe pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije (bilo da ju posjećujete fizički ili se koristite njezinim uslugama *online*) u rasponu od 1 do 5, pri čemu 1 označava da *uopće nije zadovoljila*, a 5 u potpunosti je zadovoljila?

Molim izaberite odgovarajući odgovor za svaku stavku.

	1		2		3		4		5
	Uopće nije zadovoljila					U potpunosti je zadovoljila			

26. Kojom se vrstom edukacije za traženje i korištenje literature koju organiziraju knjižničari najčešće koristite (npr. o naprednom pretraživanju *online* baza podataka, o programu za upravljanje referencama i dr.)?

Možete izabrati više odgovora

- ne koristim ove knjižnične usluge
- tiskane upute
- snimljene online upute (npr. tutorijali) koje su dostupne u bilo koje vrijeme
- *online* radionice na daljinu (npr. webinarima putem Zooma)
- individualne konzultacije (licem u lice) s knjižničarem
- grupne radionice uživo
- drugo, molimo navedite:

Mentori

27. Na koji Vam je način mentor pomogao pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije?

Možete izabrati više odgovora

- Informiranjem o relevantnim izvorima znanstvene literature (online bazama podataka, znanstvenim društvenim mrežama, repozitorijima doktorskih disertacija).
- Upućivanjem na relevantnu literaturu (tiskane i elektroničke knjige, časopise).
- Posuđivanjem relevantne literature.
- Povezivanjem s relevantnim autorima, domaćim i stranim znanstvenicima iz predmetnog područja.

- Rješavanjem problema s kojim sam se suočavao tijekom procesa traženja.
- Poučavanjem znanstvenom stilu pisanja, pravilnom strukturiranju rada, pravilnom citiranju korištene literature.
- drugo, molimo navedite:

28. U kojoj Vam je fazi traženja i korištenja literature za pisanje doktorske disertacije pomoć mentora najviše trebala?

Molimo unesite svoj odgovor ovdje:

29. Molimo, procijenite jeste li zadovoljni podrškom mentora pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije u rasponu od 1 do 5, pri čemu 1 označava da uopće niste zadovoljni, a 5 da ste u potpunosti zadovoljni?

Molim izaberite odgovarajući odgovor za svaku stavku.

	1		2		3		4		5
--	---	--	---	--	---	--	---	--	---

Uopće nisam zadovoljan

Iznimno sam zadovoljan

30. Ako nešto od onoga što ste Vi doživjeli pri traženju literature i korištenju izvora (npr. *online* baze podataka, internetske tražilice, piratske mrežne stranice znanstvenih članaka/knjiga dr.) za pisanje doktorske disertacije nije navedeno, a smatrate važnim, molimo Vas navedite

Molimo unesite svoj odgovor ovdje:

Nastavak istraživanja

31. Ako želite sudjelovati u nastavku istraživanja (intervjuu) uživo ili *online*, molimo Vas navedite svoju adresu elektroničke pošte ili broj mobitela.

Molimo unesite svoj odgovor ovdje:

Hvala Vam što ste ispunili ovaj upitnik

Prilog 6. Nacrt za polustrukturirani individualni intervju

Tablica 37. Nacrt za polustrukturirani individualni intervju

Korištenje literature i informacijskih izvora za pisanje disertacije.		
<p>1. Jeste li za pisanje disertacije koristili više literaturu u tiskanom ili elektroničkom obliku?</p> <p>2. Koje su, prema Vašem mišljenju, prednosti literature u tiskanom/elektroničkom obliku?</p> <p>3. Jeste li pri traženju i korištenju literature za pisanje disertacije koristili knjižnicu? Ako da, koliko često? Ako ne, zašto ne?</p> <p>4. Na koji način ste koristili literaturu u tiskanom obliku/elektroničkom obliku?</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ pregledavanje časopisa, sadržaja radova, podataka o radovima u bibliografskim bazama, pregledavanje knjiga na policama knjižnice itd. ○ praćenje i korištenje popisa citirane literature/referenci u pročitanim knjigama/člancima iz pronađenih radova te daljnje praćenje i slijeđenje referenci do drugih radova ○ putem različitih izvora (<i>online</i> baze podataka, knjižnica, mrežne stranice, digitalni repozitoriji) <p>5. Zašto koristite <i>online</i> baze podataka? Zašto koristite često/ne koristite često?</p> <p>6. Jeste li sudjelovali u nekoj edukaciji vezanoj uz pretraživanje literature koju su organizirali knjižničari tijekom Vašeg poslijediplomskog studija? Opišite svoje iskustvo.</p>		
Faze pisanja disertacije		
<p>Moje istraživanje se temelji na modelu traženja informacija. Autorica modela je posebnu pozornost posvetila, uz fizičke i kognitivne, afektivnim čimbenicima koji utječu na naše ponašanje u procesu traženja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici će opisati što su osjećali tijekom procesa pisanja doktorske disertacije prema modelu procesa traženja informacija (Information Search Process – ISP) Carol Kuhlthau. 		
<p>Opišite što ste osjećali u svakoj od navedenih faza.</p> <ul style="list-style-type: none"> • optimizam, frustraciju, konfuziju, jasnoću, osjećaj ispravnog smjera, samopouzdanje, zadovoljstvo, razočaranje, osjećaj postignuća, nesigurnost 		
1. uvođenje	<p>Upoznavanje s temom (uključuje i letimično pregledavanje literature/ knjižnične zbirke) razmišljanje o mogućim pristupima, promišljanje o temi, povezivanje s prijašnjim iskustvima i znanjem koristeći brojne informacijske izvore (npr. <i>online</i> baze podataka, Google,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici će opisati konkretne situacije u kojima im je bilo osobito jednostavno i/ili osobito teško doći do traženih informacija te objasniti razloge zbog kojih im je bilo teško, odnosno jednostavno te o čemu su razmišljali, kako su se osjećali te što su učinili u toj situaciji. • Zašto? Kako ste se nosili s tim?

	<p>Google Scholar, piratske mrežne stranice znanstvenih članaka/knjiga dr.) u određenom vremenskom razdoblju; razgovor s drugim osobama o mogućim temama i pristupima</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Je li Vam u tom trenutku trebala pomoć? Tko Vam je u tom trenutku, prema Vašem mišljenju, mogao pomoći?
2. odabiranje	<p>Odabiranje okvirne teme koja će se istraživati i pristupa kojim će se osoba koristiti (s obzirom na osobni interes, zahtjeve zadatka, dostupnu literaturu i raspoloživo vrijeme); početak traženja i pretraživanja; razgovor s drugim znanstvenicima (mentorom, kolegama s poslijediplomskog studija i dr.); kratko preliminarno pretraživanje dostupne literature, npr. u knjižnici kako bi se upoznali s dostupnom literaturom i provjerili koje su alternativne teme (korištenje primjerice, referentne zbirke kako bi stekli uvid u teme o kojima se raspravlja)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici će opisati konkretne situacije u kojima im je bilo osobito jednostavno i/ili osobito teško doći do traženih informacija te objasniti razloge zbog kojih im je bilo teško, odnosno jednostavno te o čemu su razmišljali, kako su se osjećali te što su učinili u toj situaciji. • Zašto? Kako ste se nosili s tim? • Je li Vam u tom trenutku trebala pomoć? Tko Vam je u tom trenutku, prema Vašem mišljenju, mogao pomoći?
3. eksploracija (dubinsko pretraživanje i iščitavanje literature)	<p>Dubinsko pretraživanje i iščitavanje literature o temi, čitanje radi informiranja i povezivanje novih informacija s postojećim znanjem te stvaranje novog znanja; traženje literature iz šireg područja i usmjeravanje na temu istraživanja; izrada bilješki (o ključnim konceptima, bibliografskih bilježaka)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici će opisati konkretne situacije u kojima im je bilo osobito jednostavno i/ili osobito teško doći do traženih informacija te objasniti razloge zbog kojih im je bilo teško, odnosno jednostavno te o čemu su razmišljali, kako su se osjećali te što su učinili u toj situaciji. • Zašto? Kako ste se nosili s tim? • Je li Vam u tom trenutku trebala pomoć? Tko Vam je u tom trenutku, prema Vašem mišljenju, mogao pomoći? • Jeste li nailazili na literaturu koja nije bila u skladu s Vašim dotadašnjim znanjem/proturječna? • Je li Vam se dogodilo da u određenom trenutku niste znali što točno tražite? • Na koji način ste pohranjivali potrebnu literaturu (npr. organiziranje literature u npr. mape na računalu)?

4. formuliranje	Odabiranje određene teme kako bi ograničili svoju potragu za literaturom	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici će opisati konkretne situacije u kojima im je bilo osobito jednostavno i/ili osobito teško doći do traženih informacija te objasniti razloge zbog kojih im je bilo teško, odnosno jednostavno te o čemu su razmišljali, kako su se osjećali te što su učinili u toj situaciji. • Zašto? Kako ste se nosili s tim? • Je li Vam u tom trenutku trebala pomoć? Tko Vam je u tom trenutku, prema Vašem mišljenju, mogao pomoći?
5. prikupljanje	Proširivanje odabrane teme kako bi se pripremio teren za predstavljanje novih spoznaja. Prikupljanje literature o odabranoj temi, korištenje knjižnice opsežno pretražujući knjižnične zbirke i/ili informacijske izvore (npr. online baze podataka), korištenje velike količine informacija	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici će opisati konkretne situacije u kojima im je bilo osobito jednostavno i/ili osobito teško doći do traženih informacija te objasniti razloge zbog kojih im je bilo teško, odnosno jednostavno te o čemu su razmišljali, kako su se osjećali te što su učinili u toj situaciji. • Zašto? Kako ste se nosili s tim? • Je li Vam u tom trenutku trebala pomoć? Tko Vam je u tom trenutku, prema Vašem mišljenju, mogao pomoći?
6. prezentiranje	Završetak pretraživanja te priprema za dijeljenje rezultata s drugima ili njihovo korištenje na neki drugi način. Nailaženje na sve manje relevantnu i/ili redundantnu literaturu. Sinteza i završetak zadatka u određenom vremenskom razdoblju.	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici će opisati konkretne situacije u kojima im je bilo osobito jednostavno i/ili osobito teško doći do traženih informacija te objasniti razloge zbog kojih im je bilo teško, odnosno jednostavno te o čemu su razmišljali, kako su se osjećali te što su učinili u toj situaciji. • Zašto? Kako ste se nosili s tim? • Je li Vam u tom trenutku trebala pomoć? Tko Vam je u tom trenutku, prema Vašem mišljenju, mogao pomoći?
7. vrednovanje - refleksija i samovrednovanje	Ispitanici će razmisliti o tome što su postigli nakon što su napisali doktorsku disertaciju.	<ul style="list-style-type: none"> • Kako ste se osjećali kada ste napisali veći dio doktorske disertacije/predali doktorsku disertaciju na čitanje? Jeste li zadovoljni/razočarani? Zašto? • Što je bilo dobro, a što ne? • Koji savjet biste dali budućem studentu? • Na koji način ćete pristupiti budućim istraživačkim zadacima?

Kada je i kakav oblik pomoći potreban studentima poslijediplomskih studija za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija kako bi se predložile moguće zone intervencije kao oblik podrške toj skupini korisnika?

1. U kojoj fazi poslijediplomskog studija Vam je pomoć mentora/knjižničara bila potrebna (pri odabiru teme disertacije/izvornog znanstvenog rada, odabiru mentora, formulaciji istraživačkih pitanja, pronalaženju literature, vrednovanju i odabiru kvalitetne literature, metodologiji, pri pisanju doktorske disertacije, pri pisanju izvornih znanstvenih radova, analizi istraživačkih rezultata, citiranju literature)?
2. Kako zamišljate idealan oblik pomoći koju bi studenti poslijediplomskih studija mogli dobiti? Kakvu ste pomoć dobili, a kakvu ste pomoć mentora i knjižničara očekivali za svladavanje poteškoća pri traženju i korištenju informacija?

Prilog 7. Tablica za ispitanike – Faze pisanja disertacije

Tablica 38. Tablica za ispitanike – Faze pisanja disertacije

Opišite što ste osjećali u svakoj od navedenih faza.	
• optimizam, frustraciju, konfuziju, jasnoću, osjećaj ispravnog smjera, samopouzdanje, zadovoljstvo, razočaranje, osjećaj postignuća, nesigurnost	
1. uvođenje	Upoznavanje s temom (uključuje i letimično pregledavanje literature/ knjižnične zbirke), razmišljanje o mogućim pristupima, promišljanje o temi, povezivanje s prijašnjim iskustvima i znanjem koristeći brojne informacijske izvore (npr. <i>online</i> baze podataka, Google, Google Scholar, piratske mrežne stranice znanstvenih članaka/knjiga dr.) u određenom vremenskom razdoblju; razgovor s drugim osobama o mogućim temama i pristupima
2. odabiranje	Odabiranje okvirne teme koja će se istraživati i pristupa kojim će se osoba koristiti (s obzirom na osobni interes, zahtjeve zadatka, dostupnu literaturu i raspoloživo vrijeme); početak traženja i pretraživanja; razgovor s drugim znanstvenicima (mentorom, kolegama s poslijediplomskog studija i dr.); kratko preliminarno pretraživanje dostupne literature, npr. u knjižnici kako bi se upoznali s dostupnom literaturom i provjerili koje su alternativne teme (korištenje primjerice, referentne zbirke kako bi stekli uvid u teme o kojima se raspravlja)
3. eksploracija (dubinsko pretraživanje i iščitavanje literature)	Dubinsko pretraživanje i iščitavanje literature o temi, čitanje radi informiranja i povezivanje novih informacija s postojećim znanjem te stvaranje novog znanja; traženje literature iz šireg područja i usmjeravanje na temu istraživanja; izrada bilješki (o ključnim konceptima, bibliografskih bilježaka)
4. formuliranje	Odabiranje određene teme kako bi ograničili svoju potragu za literaturom
5. prikupljanje	Proširivanje odabrane teme kako bi se pripremio teren za predstavljanje novih spoznaja. Prikupljanje literature o odabranoj temi, korištenje knjižnice opsežno pretražujući knjižnične zbirke i/ili informacijske izvore (npr. <i>online</i> baze podataka), korištenje velike količine informacija
6. prezentiranje	Završetak pretraživanja te priprema za dijeljenje rezultata s drugima ili njihovo korištenje na neki drugi način. Nailaženje na sve manje relevantnu i/ili redundantnu literaturu. Sinteza i završetak zadatka u određenom vremenskom razdoblju.
7. vrednovanje - refleksija i samovrednovanje	Ispitanici će razmisliti o tome što su postigli nakon što su napisali disertaciju.

Prilog 8. Tablice sa statistički značajnim razlikama

Tablica 39. Statistički značajne razlike za pitanje *Na koji ste način tražili i pronalazili literaturu koja Vam je bila potrebna za pisanje doktorske disertacije?* (p10) u odnosu na varijable p2 (znanstveno područje), p4 (status studenta), p5 (radno iskustvo), p7 (dob), p8 (spol) i p9 (broj radova) (Kruskal-Wallisov test)

Kruskal-Wallisov test								
Izjava			Mean	Std. deviation	χ^2	df	Mean Rank	p
pretraživanjem <i>online</i> knjižničnog kataloga	Znanstveno područje	društvene znanosti	2,17	,912	10,081	1	86,03	0,001
		humanističke znanosti	2,58	,908			110,48	
pregledavanjem knjižničnih polica	Znanstveno područje	društvene znanosti	1,51	,640	19,426	1	82,23	0,000
		humanističke znanosti	2,00	,816			114,79	
s pomoću arhiva i njihovih obavijesnih pomagala	Znanstveno područje	društvene znanosti	1,45	,668	8,577	1	87,58	0,003
		humanističke znanosti	1,80	,897			108,73	
s pomoću muzeja i muzejskih izvora	Znanstveno područje	društvene znanosti	1,04	,194	46,424	1	78,48	0,000
		humanističke znanosti	1,65	,835			119,03	
pretraživanjem bibliografskih baza podataka (npr. APA, PsycInfo, Current Contents, ERIC i ostale)	Znanstveno područje	društvene znanosti	2,79	,956	49,733	1	123,08	0,000
		humanističke znanosti	1,76	,794			68,54	
pretraživanjem citatnih baza podataka (npr. Scopus, Journal Citation Reports i ostale)	Znanstveno područje	društvene znanosti	3,12	,953	52,892	1	124,16	0,000
		humanističke znanosti	1,96	,942			67,32	
pretraživanjem Google Scholar (Google		društvene znanosti	3,41	,706	33,683	1	118,28	0,000

Kruskal-Wallisov test								
Izjava			Mean	Std. deviation	χ^2	df	Mean Rank	p
Znalca)	Znanstveno područje	humanističke znanosti	2,65	,923			73,98	
pregledavanjem referenci/popisa citirane literature u pročitanim knjigama/člancima	Status studenta	redovni student poslijediplomskog sveučilišnog studija	3,34	,722	8,369	1	107,58	0,004
		izvanredni student poslijediplomskog sveučilišnog studija	3,05	,689			86,09	
pretraživanjem bibliografskih baza podataka (npr. APA, PsycInfo, Current Contents, ERIC i ostale)	Radno iskustvo	ne	1,30	,483	15,051	2	42,15	0,001
		da, u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti)	2,54	1,055			109,40	
		da, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja	2,22	,965			93,67	
pretraživanjem citatnih baza podataka (npr. Scopus, Journal Citation Reports i ostale)	Radno iskustvo	ne	1,90	1,287	13,494	2	65,15	0,001
		da, u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti)	2,90	1,038			113,52	
		da, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja	2,38	1,082			88,29	
s pomoću piratskih mrežnih stranica		ne	2,70	1,252	16,852	2	112,15	0,000

Kruskal-Wallisov test								
Izjava			Mean	Std. deviation	χ^2	df	Mean Rank	p
znanstvenih članaka/knjiga (LibGen, Sci-Hub)	Radno iskustvo	da, u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti)	2,78	1,158			114,93	
		da, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja	2,06	1,148			82,69	
uz pomoć kolega na poslu	Radno iskustvo	ne	1,50	0,972	17,687	2	81,90	0,000
		da, u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti)	1,94	0,847			115,83	
		da, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja	1,44	0,620			84,90	
s pomoću usluge upozorenja u <i>online</i> bazama podataka (engl. alert services)	Dob	do 1980. godine	1,88	,918	9,097	1	111,13	0,003
		od 1981. godine	1,51	,765			88,59	
pregledavanjem referenci/popisa citirane literature u pročitanim knjigama/člancima	Spol	ženski	3,31	,713	9,855	1	105,57	0,002
		muški	2,98	,684			80,71	
pretraživanjem baza podataka s cjelovitim tekstovima (npr. Hrčak, Emerald, JSTOR i ostale)	Spol	ženski	3,46	,682	13,087	1	106,74	0,000
		muški	3,00	,880			78,29	
s pomoću znanstvenih društvenih mreža	Spol	ženski	3,01	,837	10,982	1	106,26	0,001

Kruskal-Wallisov test								
Izjava			Mean	Std. deviation	χ^2	df	Mean Rank	p
(npr. ResearchGate, Academia.edu)		muški	2,57	,875			79,29	
sudjelovanjem na znanstvenim skupovima (konferencijama, kolokvijima, simpozijima)	Broj radova	4 i više radova	2,48	,808	14,162	2	107,63	0,001
		od 2 do 3 rada	2,31	,683			97,02	
		nijedan ili 1 rad	1,91	,678			68,97	

Tablica 40. Statistički značajne razlike za pitanje *Molimo, procijenite važnost sljedećih vještina i kompetencija potrebnih pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije. Važnost ocijenite u rasponu od 1 do 5, pri čemu 1 označava da Vam vještina i kompetencija koju ocjenjujete uopće nije važna, a 5 jako je važna.* (p13) u odnosu na varijablu p2 (znanstveno područje) (t-test i deskriptivna statistika)

t-test i deskriptivna statistika										
Izjava			Mean	Std. deviation	F	t	df	Mean Difference	Std. Error Difference	p
znati pronaći knjigu na polici	Znanstveno područje	društvene znanosti	2,78	1,313	,000	-3,722	192	-,707	,190	0,000
		humanističke znanosti	3,48	1,328						
znati se koristiti knjižničnim katalogom	Znanstveno područje	društvene znanosti	3,43	1,226	11,043	-4,182	192	-,672	,161	0,000

t-test i deskriptivna statistika										
Izjava			Mean	Std. deviation	F	t	df	Mean Difference	Std. Error Difference	p
		humanističke znanosti	4,10	,978						
znati se koristiti naprednim pretraživanjem (npr. s pomoću Booleovih operatora, jedinstvenih identifikatora autora kao što su ORCID, ResearcherID ili matični broj znanstvenika)	Znanstveno područje	društvene znanosti	4,01	1,089	1,718	3,232	192	,515	,159	0,001
		humanističke znanosti	3,49	1,129						
znati se koristiti programom (softverom) za upravljanje referencama (EndNote, Mendeley, Zotero, RefWorks)	Znanstveno područje	društvene znanosti	3,56	1,160	1,417	3,228	192	,530	,164	0,001
		humanističke znanosti	3,03	1,120						

Tablica 41. Statistički značajne razlike za pitanje *Molimo, procijenite važnost sljedećih vještina i kompetencija potrebnih pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije. Važnost ocijenite u rasponu od 1 do 5, pri čemu 1 označava da Vam vještina i kompetencija koju ocjenjujete uopće nije važna, a 5 jako je važna.* (p13) u odnosu na varijablu p5 (radno iskustvo) (ANOVA)

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
znati pronaći knjigu na polici	Between Groups	21,464	2	10,732	6,078	0,003
	Within Groups	337,263	191	1,766		
	Total	358,727	193			

Tablica 42. Statistički značajne razlike za pitanje *Molimo, procijenite važnost sljedećih vještina i kompetencija potrebnih pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije. Važnost ocijenite u rasponu od 1 do 5, pri čemu 1 označava da Vam vještina i kompetencija koju ocjenjujete uopće nije važna, a 5 jako je važna.* (p13) u odnosu na varijablu p5 (radno iskustvo) (Multiple Comparisons)

Post Hoc Tests							
Multiple Comparisons							
Scheffe							
Dependent Variable			Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
znati pronaći knjigu na polici	da, u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti)	da, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja	-,663*	,198	0,004	-1,15	-,17
	da, ali ne u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja	da, u ustanovi iz sustava znanosti i visokog obrazovanja (sveučilišta, fakulteti, znanstveni instituti)	,663*	,198	0,004	,17	1,15

Tablica 43. Statistički značajne razlike za pitanje *Koje biste svoje vještine i kompetencije pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije željeli unaprijediti?* (p14) u odnosu na varijable p7 (dob) i p8 (spol) (Hi-kvadrat test)

Hi-kvadrat test						
Izjava			N	%	χ^2	p
znati vrednovati i odabrati relevantnu literaturu	Dob	do 1980. godine	29	40,3%	7,822	0,005
		od 1981. godine	26	21,5%		
vještina pisanja znanstvenih radova (poznavati znanstveni stil pisanja, struktura rada, citiranje)	Spol	ženski	31	23,7%	11,325	0,001
		muški	30	47,6%		

Tablica 44. Statistički značajne razlike za pitanje *U kojem ste obliku literaturu najviše koristili za pisanje doktorske disertacije?* (p15) u odnosu na varijablu p2 (znanstveno područje) (Hi-kvadrat test)

Hi-kvadrat test						
Izjava			N	%	χ^2	p
u elektroničkom obliku	Znanstveno područje	društvene znanosti	82	79,6%	39,179	0,000
		humanističke znanosti	33	36,3%		
u tiskanom obliku	Znanstveno područje	društvene znanosti	1	1%		
		humanističke znanosti	10	11%		
podjednako, u tiskanom i elektroničkom	Znanstveno područje	društvene znanosti	20	19,4%		
		humanističke znanosti	48	52,7%		

Tablica 45. Statistički značajne razlike za pitanje *Studenti poslijediplomskog studija susreću se s različitim izazovima pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije. Molimo navedite s kojim ste se niže navedenim situacijama najčešće susretali. (p17) u odnosu na varijable p4 (status doktoranda) i p7 (dob) (Hi-kvadrat test)*

Hi-kvadrat test						
Izjava			N	%	χ^2	p
nedostatak vlastitih vještina znanstvenog stila pisanja	Status doktoranda	redovni student poslijediplomskog sveučilišnog studija	11	10,7%	9,015	0,003
		izvanredni student poslijediplomskog sveučilišnog studija	25	27,5%		
nedovoljno poznavanje engleskog jezika	Dob	do 1980. godine	7	9,7%	8,990	0,003
		od 1981. godine	1	0,8%		

Tablica 46. Statistički značajne razlike za pitanje *Jeste li sudjelovali u nekoj edukaciji vezanoj uz pretraživanje literature koju su organizirali knjižničari tijekom studija? (p18) u odnosu na varijablu p2 (znanstveno područje) (Hi-kvadrat test)*

Hi-kvadrat test						
Izjava			N	%	χ^2	p
da, tijekom poslijediplomskog studija	Znanstveno područje	društvene znanosti	36	35%	15,336	0,000
		humanističke znanosti	10	11%		
ne	Znanstveno područje	društvene znanosti	56	54,4%	17,334	0,000
		humanističke znanosti	75	82,4%		

Tablica 47. Statistički značajne razlike za pitanje *Koje ste knjižnice koristili pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije?* (p20) u odnosu na varijable p2 (znanstveno područje) i p9 (broj radova) (Hi-kvadrat test)

Hi-kvadrat test						
Izjava			N	%	χ^2	p
narodnu (gradsku) knjižnicu	Znanstveno područje	društvene znanosti	24	38,1%	8,136	0,004
		humanističke znanosti	44	62,9%		
specijalnu knjižnicu	Znanstveno područje	društvene znanosti	4	6,3%	8,023	0,005
		humanističke znanosti	17	24,3%		
narodnu (gradsku) knjižnicu	Broj radova	4 i više radova	24	36,4%	11,643	0,003
		od 2 do 3 rada	30	63,8%		
		nijedan ili 1 rad	14	70%		

Tablica 48. Statistički značajne razlike za pitanje *Na koji su Vam način knjižničari pomogli pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije?* (p22) u odnosu na varijablu p2 (znanstveno područje) (Hi-kvadrat test)

Hi-kvadrat test						
Izjava			N	%	χ^2	p
edukacijom o tome kako tražiti, pretraživati i pronaći literaturu (npr. obuka o naprednom pretraživanju online baza podataka)	Znanstveno područje	društvene znanosti	8	21,1	8,720	0,003
		humanističke znanosti	0	0%		

Tablica 49. Statistički značajne razlike za pitanje *Molim pojasnite zašto niste tražili pomoć knjižničara pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije?* (p23) u odnosu na varijable p2 (znanstveno područje) i p9 (broj radova) (Hi-kvadrat test)

Hi-kvadrat test						
Izjava			N	%	χ^2	p
Dobio sam svu potrebnu pomoć od mentora ili drugih profesora s poslijediplomskog studija.	Znanstveno područje	društvene znanosti	6	9,2%	10,643	0,001
		humanističke znanosti	18	33,3%		
Nisam znao da knjižničari mogu pomoći.	Broj radova	4 i više radova	16	27,1%	10,848	0,004
		od 2 do 3 rada	2	5,1%		
		nijedan ili 1 rad	1	4,8%		

Tablica 50. Statistički značajne razlike za pitanje *Kojim ste se knjižničnim uslugama pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije najčešće koristili?* (p24) u odnosu na varijablu p2 (znanstveno područje) (Hi-kvadrat test)

Hi-kvadrat test						
Izjava			N	%	χ^2	p
Radio sam u knjižničnoj čitaonici (čitao, vodio bilješke o pročitanom).	Znanstveno područje	društvene znanosti	9	24,3%	8,718	0,003
		humanističke znanosti	21	58,3%		

Tablica 51. Statistički značajne razlike za pitanje *Molimo, procijenite je li knjižnica zadovoljila Vaše potrebe pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije (bilo da ju posjećujete fizički ili se koristite njezinim uslugama online) u rasponu od 1 do 5, pri čemu 1 označava da uopće nije zadovoljila, a 5 u potpunosti je zadovoljila?* (p25) u odnosu na varijablu p7 (dob) (t-test)

t-test									
		Mean	Std. deviation	F	t	df	Mean Difference	Std. Error Difference	p
Dob	do 1980. godine	3,76	,867	,001	-2,968	71	-,592	,200	0,004
	od 1981. godine	4,35	,834						

Tablica 52. Statistički značajne razlike za pitanje *Kojom se vrstom edukacije za traženje i korištenje literature koju organiziraju knjižničari najčešće koristite (npr. o naprednom pretraživanju online baza podataka, o programu za upravljanje referencama i dr.)?* (p26) u odnosu na varijablu p2 (znanstveno područje) (Hi-kvadrat test)

Hi-kvadrat test						
Izjava			N	%	χ^2	p
snimljene online upute (npr. tutorijali) koje su dostupne u bilo koje vrijeme	Znanstveno područje	društvene znanosti	8	21,6%	8,742	0,003
		humanističke znanosti	0	0%		

Prilog 9. Transkripti polustrukturiranih individualnih intervjua provedeni s doktorandima dostupni su na USB-u uz tiskanu verziju disertacije

Prilog 10. Popis slika

Slika 1. Informacijske potrebe i traženje informacija (Wilson 2006, 663)	10
Slika 2. Wilsonov ugniježđeni model informacijskog ponašanja (Wilson 1999, 263)	15
Slika 3. Kontekst traženja informacija (Wilson 1981, 6)	18
Slika 4. Wilsonov model informacijskog ponašanja iz 1981. godine (Wilson 1999b, 251)	19
Slika 5. Wilsonov model informacijskog ponašanja pri traženju informacija iz 1981. godine.....	20
Slika 6. Wilsonov interdisciplinarni model informacijskog ponašanja iz 1996. godine (Wilson 1999b, 257).....	21
Slika 7. Batesini oblici informacijskog ponašanja (Bates 2016, 7)	22
Slika 8. Model procesa traženja informacija (Kuhlthau, Maniotes i Caspari 2019, 66).....	35
Slika 9. Wilsonov model rješavanja problema u procesu traženja i pretraživanja informacija (1999b, 266).....	38
Slika 10. Model eksplanatornoga sekvencijalnog nacrtu u istraživanju mješovitim metodama (Creswell i Creswell 2018, 300)	87
Slika 11. Model eksplanatornoga sekvencijalnog nacrtu u istraživanju mješovitim metodama	89
Slika 12. Važnost vs. unaprjeđenje vještina i kompetencija.....	127
Slika 13. Prikaz prijedloga modela zona intervencije	291

Prilog 11. Popis tablica

Tablica 1. Pregled zona intervencije i mogućih uloga knjižničara (Kuhlthau 2004, 131)	47
Tablica 2. Istraživačka pitanja i hipoteze	84
Tablica 3. Raspored pitanja iz anketnog upitnika s obzirom na istraživačka pitanja	96
Tablica 4. Uzorak anketnog istraživanja	98
Tablica 5. Uzorak polustrukturiranog individualnog intervjua	105
Tablica 6. Način traženja i pronalaženja relevantnih informacija za pisanje disertacije.....	109
Tablica 7. Aritmetička sredina i standardna devijacija za pitanje <i>Na koji ste način tražili i pronalazili literaturu koja Vam je bila potrebna za pisanje disertacije?</i> (p10) u odnosu na varijable p2 (znanstveno područje), p4 (status doktoranda), p5 (radno iskustvo), p7 (dob), p8 (spol) i p9 (broj radova) (Kruskal-Wallisov test).....	112
Tablica 8. Oblik informacije	114
Tablica 9. Oblik informacije	116
Tablica 10. Odabir informacijskih izvora.....	119
Tablica 11. Poteškoće doktoranada pri traženju i korištenju informacija	120
Tablica 12. Procjena vlastitih vještina u traženju i pronalaženju informacija.....	122
Tablica 13. Važnost vještina i kompetencija potrebnih pri traženju i korištenju informacija za pisanje disertacije	123
Tablica 14. Aritmetička sredina i standardna devijacija za pitanje <i>Molimo, procijenite važnost sljedećih vještina i kompetencija potrebnih pri traženju i korištenju literature za pisanje disertacije. Važnost ocijenite u rasponu od 1 do 5, pri čemu 1 označava da Vam vještina i kompetencija koju ocjenjujete uopće nije važna, a 5 jako je važna.</i> (p13) u odnosu na varijablu p2 (znanstveno područje)	124
Tablica 15. Unaprjeđenje vještina i kompetencija	125
Tablica 16. Sudjelovanje na edukacijama tijekom studija	163
Tablica 17. Vrsta knjižnice.....	164
Tablica 18. Vrste korištenih knjižničnih usluga	165
Tablica 19. Zadovoljstvo knjižnicom.....	166
Tablica 20. Načini pomoći knjižničara.....	167
Tablica 21. Vrsta edukacije	168
Tablica 22. Razlozi netraženja pomoći knjižničara.....	169
Tablica 23. Vrste pomoći mentora	170
Tablica 24. Pomoć mentora pri traženju i korištenju informacija po fazama.....	172
Tablica 25. Zadovoljstvo podrškom mentora.....	174
Tablica 26. Afektivni čimbenici u 1. fazi	231
Tablica 27. Afektivni čimbenici u 2. fazi	235
Tablica 28. Afektivni čimbenici u 3. fazi	238
Tablica 29. Afektivni čimbenici u 4. fazi	241
Tablica 30. Afektivni čimbenici u 5. fazi	246
Tablica 31. Afektivni čimbenici u 6. fazi	249
Tablica 32. Afektivni čimbenici u 7. fazi	252
Tablica 33. Afektivni čimbenici u fazi pisanja u kojoj se trenutno nalaze.....	253

Tablica 34. Prijedlog modela zona intervencije	292
Tablica 35. Popis poslijediplomskih sveučilišnih (doktorskih) studija iz područja društvenih znanosti	313
Tablica 36. Popis poslijediplomskih sveučilišnih (doktorskih) studija iz područja humanističkih znanosti	321
Tablica 37. Nacrt za polustrukturirani individualni intervju	336
Tablica 38. Tablica za ispitanike – Faze pisanja disertacije.....	340
Tablica 39. Statistički značajne razlike za pitanje <i>Na koji ste način tražili i pronalazili literaturu koja Vam je bila potrebna za pisanje doktorske disertacije?</i> (p10) u odnosu na varijable p2 (znanstveno područje), p4 (status studenta), p5 (radno iskustvo), p7 (dob), p8 (spol) i p9 (broj radova) (Kruskal-Wallisov test).....	341
Tablica 40. Statistički značajne razlike za pitanje <i>Molimo, procijenite važnost sljedećih vještina i kompetencija potrebnih pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije. Važnost ocijenite u rasponu od 1 do 5, pri čemu 1 označava da Vam vještina i kompetencija koju ocjenjujete uopće nije važna, a 5 jako je važna.</i> (p13) u odnosu na varijablu p2 (znanstveno područje) (t-test i deskriptivna statistika).....	344
Tablica 41. Statistički značajne razlike za pitanje <i>Molimo, procijenite važnost sljedećih vještina i kompetencija potrebnih pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije. Važnost ocijenite u rasponu od 1 do 5, pri čemu 1 označava da Vam vještina i kompetencija koju ocjenjujete uopće nije važna, a 5 jako je važna.</i> (p13) u odnosu na varijablu p5 (radno iskustvo) (ANOVA).....	346
Tablica 42. Statistički značajne razlike za pitanje <i>Molimo, procijenite važnost sljedećih vještina i kompetencija potrebnih pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije. Važnost ocijenite u rasponu od 1 do 5, pri čemu 1 označava da Vam vještina i kompetencija koju ocjenjujete uopće nije važna, a 5 jako je važna.</i> (p13) u odnosu na varijablu p5 (radno iskustvo) (Multiple Comparisons)	346
Tablica 43. Statistički značajne razlike za pitanje <i>Koje biste svoje vještine i kompetencije pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije željeli unaprijediti?</i> (p14) u odnosu na varijable p7 (dob) i p8 (spol) (Hi-kvadrat test)	347
Tablica 44. Statistički značajne razlike za pitanje <i>U kojem ste obliku literaturu najviše koristili za pisanje doktorske disertacije?</i> (p15) u odnosu na varijablu p2 (znanstveno područje) (Hi-kvadrat test).....	347
Tablica 45. Statistički značajne razlike za pitanje <i>Studenti poslijediplomskog studija susreću se s različitim izazovima pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije. Molimo navedite s kojim ste se niže navedenim situacijama najčešće susretali.</i> (p17) u odnosu na varijable p4 (status doktoranda) i p7 (dob) (Hi-kvadrat test)	348
Tablica 46. Statistički značajne razlike za pitanje <i>Jeste li sudjelovali u nekoj edukaciji vezanoj uz pretraživanje literature koju su organizirali knjižničari tijekom studija?</i> (p18) u odnosu na varijablu p2 (znanstveno područje) (Hi-kvadrat test).....	348
Tablica 47. Statistički značajne razlike za pitanje <i>Koje ste knjižnice koristili pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije?</i> (p20) u odnosu na varijable p2 (znanstveno područje) i p9 (broj radova) (Hi-kvadrat test)	349
Tablica 48. Statistički značajne razlike za pitanje <i>Na koji su Vam način knjižničari pomogli pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije?</i> (p22) u odnosu na varijablu p2 (znanstveno područje) (Hi-kvadrat test)	349
Tablica 49. Statistički značajne razlike za pitanje <i>Molim pojasnite zašto niste tražili pomoć knjižničara pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije?</i> (p23) u odnosu na varijable p2 (znanstveno područje) i p9 (broj radova) (Hi-kvadrat test).....	350
Tablica 50. Statistički značajne razlike za pitanje <i>Kojim ste se knjižničnim uslugama pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije najčešće koristili?</i> (p24) u odnosu na varijablu p2 (znanstveno područje) (Hi-kvadrat test).....	350

Tablica 51. Statistički značajne razlike za pitanje *Molimo, procijenite je li knjižnica zadovoljila Vaše potrebe pri traženju i korištenju literature za pisanje doktorske disertacije (bilo da ju posjećujete fizički ili se koristite njezinim uslugama online) u rasponu od 1 do 5, pri čemu 1 označava da uopće nije zadovoljila, a 5 u potpunosti je zadovoljila?* (p25) u odnosu na varijablu p7 (dob) (t-test) 351

Tablica 52. Statistički značajne razlike za pitanje *Kojom se vrstom edukacije za traženje i korištenje literature koju organiziraju knjižničari najčešće koristite (npr. o naprednom pretraživanju online baza podataka, o programu za upravljanje referencama i dr.)?* (p26) u odnosu na varijablu p2 (znanstveno područje) (Hi-kvadrat test) 351

9. Životopis

Gordana Gašo rođena je 1973. godine u Osijeku. Diplomirala je na Pedagoškom fakultetu (danas: Filozofskom) Sveučilišta u Osijeku 1999. godine gdje stječe zvanje profesora hrvatskog jezika i književnosti. Potom, na istom fakultetu upisuje dopunski dvogodišnji izvanredni studij knjižničarstva gdje 2005. godine stječe zvanje diplomiranog knjižničara. Poslijediplomski sveučilišni studij Društvo znanja i prijenos informacija na Sveučilištu u Zadru upisuje 2016. godine. Radno iskustvo uključuje radno mjesto profesora hrvatskoga jezika i književnosti u Gimnaziji Vukovar, Vukovar (1999. – 2000.), Osnovnoj školi Antuna Mihanovića, Osijek (2000. – 2001.), Srednjoj školi Ilok, Ilok (2001. – 2002.), Prvoj gimnaziji, Osijek (2002. – 2003.) i Osnovnoj školi „Tin Ujević”, Osijek (2005. – 2005.) te diplomiranog knjižničara (2005. – 2012.), voditelja knjižnice (2012. – 2016.), višeg knjižničara (2016. nadalje.) u Knjižnici Filozofskoga fakulteta u Osijeku. Od 2016. godine na Filozofskom fakultetu u Osijeku organizira i vodi radionice (*Online* baze podataka i bibliometrijski pokazatelji; Otvoreni pristup i autorskopravna pitanja; Turnitin – sustav za provjeru izvornosti radova i Mendeley – program za upravljanje referencama) za nastavno osoblje te za studente poslijediplomskih studija. Član je Društva knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema te Radne skupine za autorska prava u Dabru (Srce) i pridruženi član Komisije za visokoškolske knjižnice pri Hrvatskom knjižničarskom društvu. Sudjelovala je na brojnim stručnim i znanstvenim konferencijama te je objavila nekoliko znanstvenih i stručnih radova.